

ION AGÂRBICEANU

O P E R . E 11

TEXTELE DIN ACEST VOLUM S-AU
TIPĂRIT SUB SUPRAVEGHEREA LUI
G. PIENESCU, CONFORM INDICAȚII-
LOR AUTORULUI ȘI NORMELOR OR-
TOGRAFICE STABILITE PENTRU
SERIA „OPERE“.

Toate drepturile rezervate Editurii Minerva

Coperta și supracoperta: *Cristea Măler*

ION AGÂRBICEANU

O P E R E 11

ROMANE.

1985

E d i t u r a M i n e r v a

DOMNIȘOARA ANA

1942

I

Cancelaria comunală e adăpostită într-o veche clădire de cărămidă, masivă, greoaie, cu coridoare pardosite cîndva cu cărămizi în dungă, din care n-au mai rămas decît porțiuni de măsele enorme, ca de monstru antediluvian. Trebuia să mergi cu grijă ca să nu te-mpiedeci de ele. Le-a ros vremea și multa umblare de cînd s-a mutat aici cancelaria comunală, de vreo jumătate de veac cel puțin.

Pe vremuri era «curie nobilitară», o reședință de țară, în mijlocul satului, a unei vechi familii de grofi, stinsă de mult, de al cărei nume nici cei mai bătrîni din sat nu-și mai aduc aminte. Are pereții groși, ca de cetate, camere de toate mărimile, cu boltituri puternice, neatinse de dintele vremii. Toate ferestrele sînt străjuite de grilajuri masive, arcuite ca niște coaste negre, cu înflorituri de fier bătut. Are un acoperiș monstruos, cu trei caturi, după modelul clădirilor din veacul al optsprezecelea. Un instrument de tortură și de cheltuială pentru sat, prin reparațiile pe care trebuie să i le facă, țigla măcinîndu-se de mușchi și de vechime.

Cancelaria comunală nu plătește nimănui chirie : clădirea e proprietatea satului încă de pe la jumătatea veacului tre-

cut, cînd s-a stins, fără urmași, legali, familia proprietarilor ; moșia lor — vreo trei mii de iugăre — din hotarul comunei, a trecut în proprietatea statului, iar «curia» a fost donată satului pentru primărie și cancelarie notarială. Aci este, într-o aripă, și locuința notarului.

Legenda spune încă și azi că ultimul vlăstar al familiei proprietare ar fi fost o femeie, care nu s-a măritat și care a trăit mereu în clădirea asta, unde făcea chefuri strașnice, cu cine-i cădea la îndemînă.

Curtea, grădina, erau un hotar întreg înainte de reforma agrară, săvîrșită, după unire, de statul român. Acum era vatra satului. În grădină, din merii, perii și nucii de demult, nu mai rămăseseră decît, ici și colo, schelete negre, ce mai întindeau, din loc în loc, cîte o ramură verde. Poporul ceruse parcelarea pentru locuri de case. S-au scos peste douăzeci de parcele, și pe toate înfloresc azi gospodării noi.

A rămas totuși grădină destulă, pentru zarzavat, pe sama notarului, și ogradă mare, în care are ce paște un cal toată vara, fără a mai fi scos pe pășunea satului.

Cît ce întrai în coridoare, se simțea mucegaiul vechimii, deși pe pereți nu se vedea nici urmă de umezeală. Ușa care ducea în localul cancelariei, în cea dintîi încăpere, se ținea încă bine în țîșînile groase, de fier bătut, dar lemnul se rosesese la îmbucături, și trebuia trîntită de multe ori pentru a se închide.

Sala în care întrai era lungăreață, cu boltituri arcuite, ca toate celelalte. Podeaua de scînduri se rosesese de multul umblet al oamenilor, și cepurile de brad din ele împungeau ca niște noduri mari, de care mulți se împiedecau. Mirosea și ea a vechime, și mai ales a praf. Pe de laturi, pe lîngă pereți, erau lavițe de lemn. În fund, înaintea ferestrelor ce se uitau și în stradă și înlăuntru, erau două mese la care scriau doi ajutoari de notar. În frunte, la dreapta, era masa primarului. Încăperea slujea și ca sală de așteptare pentru cei ce aveau treabă cu notarul.

În ziua aceea nouroasă de pe la sfîrșitul lui iulie, sala de așteptare era plină de țărani. Era o zi de «opăceală», un fel de sărbătoare nelegală, sfîntul Pantelimon — oamenii-i ziceau praznicului «Pantilimonu' ovesele», cam pe atunci cîzînd fruntea seceratului oveselor —, cînd nimeni nu lucra la cîmp. Era ultima «opăceală» a secerișului, venind după

«Marina» și după «Pălia», cînd nu se secera, fiind primejdie să te lovești cu vrun spic la ochi, ori să te tai cu secera.

Oamenii ședeau, cîți încăpeau, pe lavițele de lîngă părete, alții stăteau în picioare. Aproape toți trăgeau din țigări groase, umplînd sala cu un fum tare, acru și pișcător. Ceea ce nu părea să-i supere deloc pe cei doi canceliști, care, cu țigările în gură și ei, adunau cifre pe coloane lungi sau copiau concepte redactate de notar.

Oamenii vorbeau, rîdeau, glumeau, așteptînd să le vină rîndul la notar. Din cînd în cînd ușa care ducea în biroul lui se deschidea. Un creștin ieșea, altul intra.

Primarul nu era în cancelarie. Oamenii vorbeau că era dus cu doi jurați să prețuiască o pagubă făcută de niște cai în trifoiul unui român.

Se vorbea mai mult despre ce se zvonise de curînd : că se va schimba guvernul și că se vor face iarăși alegeri. Vorbind de asta, oamenii nu păreau bucuroși și își făceau comentariile cu destul sarcasm.

— Nu-i mare lucru să fii domn mare în România noastră. Abia te-ai așăzat pe scaun, nici nu te-ai hodinit cumsecade, și altul îl și trage de sub tine.

— Nici nu s-apucă bine de lucru, că și trăbă să plece ! Așa, ce se poate duce la bun sfîrșit ?

— Păi, cumu-i într-un sat așa-i și-ntr-o țară : toată lumea vrea să se-nfrupte. Li-i frică oamenilor că nu le-ajunge la toți.

— Nici nu le va ajunge ! De unde tot iai și nu pui la loc, se isprăvește.

— Schimbările astea dese nu-s bune de nimic. Eu am apucat jude în sat care a stat în slujbă douăzeci de ani, pînă la moarte. Acuma-i mult dacă rămîne cineva în primărie un an. Ce lucru bun pentru sat se poate face într-un an ?

— Mai demult nu se înghesuiau oamenii la primărie ca acum. Își vedeau de treburile lor. Acum, deodată a-nceput să-i doară pe toți capul de năcazurile satului. Ia gîndiți-vă numai la Nuțu Oanei, la Ilia Crețului, la Toma Vîntu, la Niculița Nănașului ! Toți au fost luați de dureri de cap și n-au mai putut dormi de grijile satului pînă nu s-au văzut primari. Vedeți dumneavoastră că și numele s-a schimbat : azi fiecare e primar, nu mai este jude, ca mai demult.

— Da' poate vor mai fi și vorbe, măi oameni buni, și nu ne vom apuca iarăși de alegeri.

— Nu-s vorbe. S-a scris și la gazete !

— D-apoi cîte nu se mai scriu azi și la gazetele alea !

Ușa fu izbită de cîteva ori, și în sală intră un român îmbrăcat de sărbătoare, cu ghetele lustruite ca oglinda. Era un om negricios, mijlociu de statură, tuns «cu frizură», cu mustața rătăcită scurt, cu privirile pline de importanță ; în centru lor licărea o flacără mică, rece, ce se plimba disprețuitoare peste capetele tuturor. Era zvelt, mlădios, avea ceva feminin în purtarea trupului și nepotrivit cu vocea lui bărbătească, adîncă. Părea gata în orice clipă și de lingușire, dar și de încordare și atac.

— În sfîrșit, iată pe cineva care ne poate spune ce-o mai fi și cu zvonurile astea, se auzi un glas, la intrarea în sală a noului venit.

— Dacă nici Ion Muja nu ne poate lămuri, pe cine am mai putea întreba oare ?

Omul păru să nu ia în seamă nuanța ironică a apostrofelor și, oprindu-se în mijlocul sălii întrebă :

— Despre ce-i vorba ?

— Se zvonește că iarăși s-ar schimba guvernul și că iarăși vor fi alegeri.

— Pînă azi dimineată a fost doar un zvon. Dar acum e fapt. Guvernul s-a schimbat. Cel nou a făcut jurămîntul azi la ceasurile zece.

— Nu mai spune !

Oamenii îl înconjurară. Cei doi scriitori puseră condeiele pe masă și se ridicară în picioare, înălțîndu-se pe vîrfuri, ca să vadă peste capetele oamenilor, de parcă așa ar fi putut auzi mai bine ce spunea Ion Muja.

— Cum de-ai aflat așa de răpede ?

— Păi, dacă-l cheamă Ion Muja, cum să nu afle !

Omul se uită să vadă cine a spus cuvintele acestea, și în ochii lui se iviră flăcările acelea mici, reci, disprețuitoare.

— Și cine-a venit la guvern ? întrebare mai mulți.

— Liberalii, firește !

Oamenii știau că, de la unire, Ion Muja făcuse mereu politică liberală. Era un fel de «bărbat de încredere» pentru vreo zece sate din jur. El ținea legătura cu conducerea de plasă a partidului.

În sat mai erau vreo douăzeci-treizeci de alegători care votau de obicei cu Partidul Liberal. Restul, de vreo optzeci de alegători, erau toți național-țărăniști.

— Și cine sînt noii miniștri ? se interesară acum cîtiva din cei ce votau cu liberalii, îmbulzindu-se în Muja.

Exponentul partidului nou-venit la putere îi înșiră pe toți.

— Aproape toți cei care-au mai fost !

— Aproape !

— De-acum se-apropie și primăria ta, Muja, se auzi un glas din fundul sălii.

Ion Muja privi de sus spre colțul de unde venise vorba, dar nu răspunse.

— De-aceea se va fi îmbrăcat el de sărbătoare, se auzi alt glas.

— Dați-i pace omului ! El vă aduce o veste, și voi, în loc să-i mulțămiți, vă dați la el.

— Da' n-avem pentru ce-i mulțami ! N-au mai fost liberalii la guvern ? Și cu ce bine ne-am ales ?

— De altfel, și ce spune el tot zvon va fi. Parcă va fi stat cineva să-i bată chiar lui telegraful ! Iată, dumnealor — și vorbitorul arătă spre cei doi scriitori din cancelarie — parcă știu ceva ? Și dumnealor au doară, aici, telefon !

— Am auzit și noi că-i criză de guvern — răspunse unul.
— Nici domnul notar nu știe pînă acum că avem guvern nou.

Ion Muja ridică din umeri și trecu printre oameni spre biroul notarului. Un bătrîn îl prinse de mîncă.

— Stai la rînd, mîndrul moșului ! Nu vezi cîtă lume așteaptă aici ? Și toți au venit înaintea ta. La rînd, ca la moară ! Știu că nu-ți ard palmele a lucru în zi de sărbătoare.

Oamenii din apropiere rîseră : tot satul știa că Ion Muja se cam domnise de cînd cu stăpînirea românească, și că hărnicia lui nu-și prea lăsa urmele prin ograda și pe moșia sa.

Ion Muja nu-l luă în samă pe bătrîn : ciocăni la ușă și intră fără a mai aștepta răspunsul. El știa că, ducîndu-i vestea, pe care în sat numai el și poștărița o cunoșteau, va fi bine primit de notar, pus aici de regimul liberal trecut, și care era acum în primejdie să fie mutat, de guvernul căzut, undeva în Dobrogea, pentru a face loc în această comună frunțașă unui văr de-al doilea al prefectului.

În sala de așteptare oamenii se mișcă nemulțumiți.

— Obraznicul mănîcă praznicul ! spuse oftînd moșneagul care-l prinsese de mîncă pe Ion Muja.

— Să știți că vestea lui e adevărată, dacă s-a grăbit să i-o spună și notarului, se auzi un glas.

Sătenii, deși notarul fusese numit sub celălalt guvern liberal, în vreme cei ei votaseră cu național-țărăniștii, erau mulțumiți cu omul. Era un slujbaș liniștit și harnic, și satul nu dorea schimbarea lui. Știau însă că interesele familiale ale prefectului îi primejdiau situația.

Încă în după-amiaza aceea, pe la ceasurile șase, pe cînd Ion Muja era încă în biroul notarului, schimbarea de guvern fu confirmată oficial. El, Muja, a fost chemat la telefonul oficiului poștal din sat, pe la trei după-amiază, și știrea i-o dăduse un nerăbdător viitor candidat la deputăție, care-l avizase că poate începe să se miște pentru pregătirea alegerilor.

Notarul îi chemă pe cei doi scriitori și le spuse noutatea, iar ei, revenind la mesele lor de lucru, vestiră pe oameni că Muja avusese dreptate.

— Hm ! De-aceea s-a îmbrăcat el în haine de duminică ! E praznicul lui azi ! zise unul.

— Nu știu să-l cheme Pantilimon ! răspunse altul.

— De, pentru un om ca el, haine de sărbătoare să fie, că praznic își poate face în toată ziua.

— N-avem se spune ! Se mai înfruptă și el la alegeri ! Dar e om cu credință față de partidul lui.

*
* *
*

Ion Muja nu prea era luat în samă de consătenii săi. În copilărie, după ce terminase școala primară din sat, îl dăduseră părinții la liceu, la oraș, dar băiatul nu urmasese decît o clasă. Tatăl său murind în floarea vîrstei, mumă-sa nu-l mai dăduse la școală.

Din fire, ori pentru acest început de învățătură, Ion Muja se ținea mai mult decît alții, și vanitatea asta deșartă parcă îi porunca să rămînă mereu la coadă cu toate muncile agricole. Îi rămăsese de la părinți casă bună, de piatră, și o moșioară mijlocie. Cîta vreme a mai trăit mamă-sa, a mers cum a mers, dar după ce a rămas singur — avea douăzeci de ani —, toate au început să se dărăpăneze prin ogradă, iar

moșia-i rămînea tot mai nelucrată. Nu mai era cine să-l strunească, să-l adune de pe la diacul bisericii, de pe la învățător, cu care îi plăcea să stea de vorbă și să le citească gazetele.

Sătenii spuneau despre el, cu destul dispreț : «calcă a domn» ; nu le impunea că citește ziare la rînd cu cărturarii satului și că se ține mereu de «coada domnilor». Căci îl puteai găsi oricînd la birtul lui Fleischer, cînd intelectualii satului se adunau să bea un pahar de bere și să joace popicele. Ion Muja ținuse să se abată de la regula generală a satului și cu prilejul căsătoriei : nu se însurase nici din sat, nici din satele vecine, ci-și adusese nevastă tocmai din jurul Săliștei Sibului. El se lăuda că-i chiar din Săliște, dar femeile aflaseră că-i numai dintr-un sat din apropiere.

Două scopuri pe care le urmărise, Ion Muja le atinsese. Primul : Își adusese o fată mîndră ca un steag și curată ca o floare. O brunetă înaltă și zveltă, cu pielea albă, cu sprîncene negre, bogate, cu ochii mari, lungăreți, care aveau sclipiri verzi, cu mîna mică, cu picioarele în ghete, ca domnișoarele. Putea fi, după părerea lui, și soție de învățător, și chiar preoteasă, frumoasă și îmbrăcată cum era. Al doilea : Deși nu avea decît șaptesprezece ani, nevăstuica asta, Veta pe numele ei, înțelese în grabă că trebuie să ia dînsa în mînă frînele gospodăriei. Mai ales după unire, cînd Ion Muja, cunoscut cu o mulțime de domni de la oraș, intrase, cu mare plăcere, în rîndurile agenților electorali ai organizațiilor politice. El se dăduse de la început cu liberalii, poate din aceeași pornire : de a nu fi la fel cu ceilalți săteni.

Nevastă-sa-i descoperise de la început slăbiciunea, dar văzuse că n-are încotro, că trebuie să rabde și să muncească și în locul lui. Venise, neaducînd altă zestre decît lada cu hainele, la o avere frumușică. Pe de altă parte, afară de vanitatea aceasta prostească, Ion Muja era om bun și se mulțumea cu orice-i punea pe masă. Și-apoi îi și plăcea de nevastă ! Și se mîndrea cu ea ca păurtul cu coada lui cea plină de ochii dracului.

Ion Muja nu se îmbrăcase în port de sărbătoare din pricina schimbării de guvern. Fusesse de dimineață la biserică, pentru că, deși nu era sărbătoare legală, părintele slujise li-

turghia în fața bătrînelor și bătrînilor satului. Ion Muja, deși nu era credincios, era mare bisericos : îi plăcea să bormăie pe lîngă strana cantorului. Iar azi simțise și nevoia să se roage.

Veștile despre o schimbare apropiată a guvernului umblau de două săptămîni, și el dorea mai mult ca niciodată să se adeverească. Se apropia începutul anului școlar și ardea de dorința să-și ducă fetița, pe Ana, la liceu. Un fruntaș al partidului îl asigurase că, în caz de venire la putere a liberalilor, îi va face copilei rost de o bursă, de un loc gratuit în internatul liceului. Ana împlinise treisprezece ani, și mai tîrziu ar fi fost prea vîrstnică pentru clasa întâia liceală.

În dimineața aceea de sfîntul Pantelimon el se îmbrăcase în port de sărbătoare și pentru că această zi era de o mare însemnătate pentru familia sa : hotărîse, fără să mai aștepte schimbarea de guvern, să scoată de la primărie extractul de naștere al copilei și să înainteze cererea de înscriere la liceu. Și nu-i plăcea să se înfățișeze, nici la notariat și nici în cancelaria parohială, în hainele de peste săptămîină. Și, ca toți oamenii care rîvnesc la mai mult, dar nu au destulă încredere în ei înșiși, Ion Muja simțise și el, în ziua aceea de sfîntul Pantelimon, nevoia să se roage, căci, fără protecția cuiva puternic, nu trăgea nădejde să-i fie primită copila ca bursieră. Era și prea vîrstnică, și avea un certificat de studii destul de mediocru.

Cînd i se comunicase la telefon vestea cu schimbarea guvernului, i se păruse că rugăciunea lui a fost ascultată, și, pe-o clipă, se simțise oarecum alesul lui Dumnezeu și se hotărîse : Va scoate deîndată certificatul de naștere al Anei și va înainta cererea. Termenul era zece august, și acum era douăzeci și șapte iulie. Și nu va trimite cererea direct la liceu. O va duce el însuși la protectorul său de la club, la cel care-i făcuse promisiunea, la domnul fost deputat și prefect Voicu, și acesta va ști el ce este de făcut.

Cînd ieși din biroul notarului, ținea în mînă certificatul proaspăt, cu cerneala abia zbicită.

— Uite, frate, i-a venit prin telegraf și numirea de primar ! se auzi un glas.

Ion Muja își înălță capul, aruncă peste oameni luminișele acelea reci ce se aprinseseră iarăși în ochii lui, și zise cu răutate, ca omul care se vede încolțit de toată lumea :

— Nu e târziu să vină, dacă aş ţine la asta ! — Se opri, dar un val de mândrie, de vanitate îl împinse mai departe :
— Ceea ce țin în mână este însă numai un certificat de naștere, al fiicei mele Ana.

— Auzi, frate, ăsta nu mai scoate de la popa carte de botez pentru copii, ci certificat de naștere de la primărie !...

— Fetița are nevoie și de un astfel de certificat pentru a fi înscrisă la școală, la liceu. Așa s-a scris la gazetă.

— Ce vorbești ? ! Îți duci tu copila la școală la oraș ? ! La liceu ? ! Păi, să mai spunei că nu-i coada veacului !

Ion Muja ieși din sală plin de satisfacție. Nu-i mai păsa de ce vor spune consătenii pe sama lui. Știa că iar îl vor acoperi cu batjocori, ca de-atâtea ori în trecut. Dar el era mulțumit : le aruncase în față un fapt care-l ridica deasupra tuturor : își ducea copila la școală la oraș !

*
* *
*

Ion Muja nu avea decît un singur copil, pe Ana, și abia aștepta s-o vadă mărișoară pentru a ajunge și el în rînd cu atîția oameni din sat, în casele cărora se întorceau în vacanțe «domnișorii». Era om cu multe legături la oraș, cu domnii din clubul liberal, și aflate de mult că în România cea nouă se pot căpătui, mergînd la școală, nu numai băieții, dar și fetele. Mai știa că, din alte sate, multe fete de țărani ajunseseră la școala normală, unele la liceu, ba chiar cîteva și la universitate. De ce n-ar ajunge și fata lui elevă la liceu ? Să-l răzbune de toate umilințele pe care le suferise pentru că nu era la fel cu ei, pentru că nu-i plăcea munca pe ogor și nici gura-satului.

Oamenii nu știau, dar Ion Muja rămăsese între ei fiindcă nu cutezase să înfrunte opinia lor. Fruntași ai clubului liberal au voit să-l ducă la oraș, să-l îmbrace nemțește, să-i dea și o slujbă, făcîndul cursorul clubului. Deși în sinea lui prețuia mai mult o astfel de îndeletnicire decît munca pe ogor, totuși, de groaza gurii-satului, nu cutezase să primească. Toată lumea ar fi rîs de el, spunînd că, în loc de domn, a ajuns slugă.

Rîvnea de mult să scape de sub controlul satului, dar pînă acum nu avusese prilej. Și pentru că înțelesese că el nu va mai putea scăpa, hotărîse s-o elibereze pe fiică-sa, pe Ana ;

prin ea se va înălța pe sine însuși în considerația celor care îl jigneau.

*
* *
*

Ana, copila lui Ion Muja și a Vetei, atrăsese și pînă acum atenția satului. Între fetele de școală era cea mai frumoasă și mai armonios răsărită. Mamă-sa o purta în costum săliștenesc, veșnic curat ca o floare, și Ana grijea mai mult de îmbrăcăminte decît de carte.

Moștenise ceva din vanitatea lui taică-său. Văzîndu-se mai frumos îmbrăcată decît colegele ei, se ținea și superioară lor.

Învățătorul nu putuse s-o ambiționeze să fie și întâia la învățatură, cum era întâia la curățenie și la îmbrăcăminte. Nu-i păsa cînd nu știa lecția, pe cît se rușina cînd se întîmpla să-și murdărească iia albă ca hîrtia. Voia și aștepta să fie luată în samă pentru cum se înfățișa, nu pentru cîtă carte știa. Dar fetele și băieții nu o luau în samă. La început le-a impus iia aceea albă, ca de domnișoară, dar s-au obișnuit repede cu ea. Mai ales cînd au văzut că Ana dădea răspunsuri proaste la lecții. Rîdeau de ea poate tocmai pentru a se răzbuna că era mai frumos și mai curat îmbrăcată decît ei.

Ana nu putea suporta rîsul batjocoritor, și, în scurtă vreme — cum era mai mărișoară decît multe fete și băieți —, începu să-i terorizeze. Îi trăgea de păr, le dădea bobîrnace, îi pișca pînă țipau de durere, le punea piedecă. În pauzele dintre ore sărea ca o capră de pe o bancă pe alta și se năpustea cu ghearele asupra celor care rîseseră de ea cînd nu știuse să răspundă. Își bătea joc de copilele și de elevii nepălați cumsecade, de hainele lor rupte și murdare. În scurt, voind să se impună cu tot dinadinsul, ajunsese o pacoste a clasei.

De la o vreme, învățătorul se plînsese părinților, cerîndu-le s-o domesticească, pentru că altfel va fi nevoit să nu o mai primească în școală.

— Ar putea să învețe bine, să ajungă printre cele dintîi în clasă. Mînte are, slavă Domnului ! Dar nu se gîndește decît să-i domine pe ceilalți, ținîndu-se mai bună decît toți.

Ascultîndu-l, Ion Muja, deși nu-i spusese dascălului gîndul său, avu o satisfacție : era firesc ca fata lui să se simtă

superioară celorlalți copii din sat. Dar mamă-sa, Veta, căzu pe gânduri : oare ce-o face pe Ana să se poarte astfel la școală, când acasă, sub privirile ei, era o copilă bună și harnică ? O înfruntă pe Ana și o amenință că, dacă nu se potolește, n-o va mai lăsat la școală.

«Ar putea fi prima la carte — spusese învățătorul. — Dar mai struniți-o și dumneavoastră. Ceea ce-i extraordinar la ea, și ceea ce-mi place de altfel, e simțul ei pentru curățenie. Se-mbolnăvește în toată legea pentru cea mai mică pată de pe iie. Nu poate fi rău un copil care are acest simț.»

Veta se gândi la această observație. Se gândi la ea însăși : așa era și ea ! De-ar da Dumnezeu să-i semene fata și la fire cum îi seamănă la înfățișare. Să nu semene cumva cu tăică-său !

Știrea că Ion Muja vrea să-și trimită fata la liceu iscă o uimire generală. Nici o fată de țăran din satul acela nu fusese trimisă nici măcar la școala normală, darmite la liceu ! În comună stăpînea încă tradiția dinainte de unire : numai popa, dascălul și notarul își dădeau fetele la școală la oraș. Ion Muja putea fi mulțumit : tot satul vorbea de el și de copila lui, de Ana. Și nu numai criticînd și în bătaie de joc, ci uneori și cu un fel de pizmă, ba chiar cu admirație pentru cutezanța lui.

Însuși preotul, cînd îl întîlni, îl întrebă dacă e adevărat ce se zvonește.

Adevărat, părinte, răspunse Ion Muja cu mîndrie.

— Hm ! Nu mi se pare potrivit. E singurul dumitale copil.

— Cred că tocmai de asta sînt dator să mă îngrijăsc de viitorul ei. Oricît de sărac, cred că tot voi răzbate să fac față cheltuielilor.

— Dar ai casă bună, ai o moșioară. Fetița e frumușică. Ar putea-o lua oricare ficior din gazdele cele bune.

— Se poate, dar cred că un viitor mai bun nu-i cu neputință.

— Pentru că-i România mare acum ?

— Și pentru asta ! Vreau ca fiica mea să trăiască mai ușor și mai bine decît mamă-sa. În România noastră lucrul

nu mai este cu neputință. O profesoară, o învățătoare, chiar o dactilografă, trăiește neasămănat mai ușor și mai omenește decît nevestele noastre.

Preotul se îngîndură și-l pofti să-l însoțească spre biserică, unde avea treabă.

— Cred că nu cunoști situația adevărată, frate Muja — începui el. — Aș putea spune că școala de azi îngreuiază mai mult viitorul fetelor noastre decît școala de ieri. Înainte de unire, nici noi, intelectualii, nu ne dădeam copilele la școală la oraș pentru a trăi mai bine, pentru a se fericii sau pentru a face carieră. Le purtam la școală la oraș, trei-patru ani, pentru a cîștiga cunoștințele necesare ca să se poată mărita cu un dascăl, un preot, un avocat sau un medic. Tot pentru căsătorie la creșteam, cînd le duceam la școlile de la oraș. Cine se gîndea atunci că fata lui își va putea face o carieră și că va trăi de pe urma ei? Azi e posibil, și totuși situația, și a lor și a noastră, e mai grea.

Ion Muja îl privi nedumerit.

— Nu-nțăleg, zise el.

— Pentru noi, pentru părinți, e mai grea situația fiindcă, în loc să ținem o fată la școală trei-patru ani, o ținem opt sau doisprezece, ori și mai mult. Înainte de unire, la vrîsta de douăzeci și trei-douăzeci și patru de ani fetele noastre erau căsătorite și aveau doi-trei copii; azi învață încă și dau examene. Pentru ele e mai greu, aș spune mai primejdios, fiindcă se înstrăinează de îndeletnicirile și plăcerile lor de femeie, cresc și nu cunosc nimic din purtarea unei gospodării. Pe urmă se ambiționează să ajungă independente, să trăiască de pe urma slujbei lor, și nu se mai gîndesc la căsătorie pînă tîrziu, cînd îmbătrînesc, se fac urîte, uzate de slujbă, și-atunci nu le mai ia nimenea. Iar o fată care rămîne nemăritată e o nenorocire și pentru ea, și pentru părinții ei. De-aceia ți-am atras băgarea de samă; fetița dumitale, avînd casă și gleacă de moșie, fiind singură la părinți, mai ușor se va mărita rămînînd fată acasă, decît dacă va ajunge dascăliță sau profesoară. Îți vorbesc din proprie experiență. Fata cea mai mare, măritată, înainte de unire, cu un doctor, nu mi-a scos nici un fir de păr alb, pe cînd cele două mai mici, care sînt acum la liceu, ne-au îmbătrînit, și pe mine și pe preteasă. Ele vor să ajungă la universitate, la diplomă; la posturi de

profesoară ! Dumneata o să pățești la fel, ascultă-mă pe mine !

La gândul că fata lui ar putea ajunge chiar și profesoară — căci, iată, și preotul prevedea o astfel de posibilitate —, Ion Muja se umplu și mai tare de vanitate. Vol totuși să nu pară nerecunoscător pentru bunele povețe și zise :

— Copila mea se va mulțami și cu învățătură mai puțină. Pentru mine și pentru ea cred că va fi de-ajuns dacă va ajunge numai dactilografă.

Crezu că-i face o bucurie preotului, rămânînd învăluit în modestie. Dar părintele se opri și-l măsură de sus pînă jos.

— Cum ți-a venit un asemenea gând ? Vorbești serios ?

— De ce nu ? Eu am văzut în birouri de advocați și de notari publici, ba chiar și la clubul partidului, fete tinere dactilografe, care cîștigă trei-patru mii de lei pe lună. Cred că e destul de mult pentru o fată. Și mai cred că e o mare deosebire între a șădea la o măsuță, a bate din degete pe niște clape, și a săpa la cucuruz.

— Ei bine, și asta poate fi o carieră ?

— Cum așa ?

— D-apoi poate trăi cu trei mii de lei la oraș, căsătorită, cu familie ? Ai văzut între dactilografe femei în vrîstă, femei cu copii după ele ? N-ai văzut, căci nici nu sînt ! Nu-i o carieră ! E o înșalare proprie cu gândul că vine căsătoria. Căsătoria însă nu prea vine, ci vine altceva ! Dacă dactilografa e frumușică și cutezătoare, fără prea mare grija de curăția ei de fată, uneori se mărită cu patronul, dacă e holtei ori văduv ; alteori reușește să se mărite cu el distrugînd întîia lui căsătorie. Dar de cele mai multe ori nu se mărită, ci ajunge numai întreținuta lui, sau a altuia. Pentru că, o fată de azi, la oraș, roabă modei și tuturor vanităților, nu poate trăi cu trei-patru mii de lei pe lună.

Ion Muja îl lăsa pe preot să vorbească, bucurîndu-se în sinea lui că pe Ana nu o va face dactilografă, ci profesoară. A aruncat cuvîntul numai așa, ca să-l îmbune pe părintele, despre care credea că-i invidios fiindcă Ana va urma la aceleași școli ca și fiicele popii din sat.

De altfel, credea că preotul exagerează ; nu putea fi așa de primejdioasă învățătura ! Ba, el simțea că dacă ar fi avut școală, dacă ar fi fost om învățat, ar fi trecut cu mult mai fericit prin viață. Nu puteau fi domnii, patronii birourilor,

atît de ticăloşi încît să nenorocească nişte fete tinere ; fete cu şcoală şi să alunece la o viaţă de... A, nu ! E o slăbiciune a părintelui de-a nu putea vorbi despre ceva fără să vadă păcatul, răul.

Preotul, în drum spre biserică, îi zugrăvi mai departe răul cunoscut acum, după unire, de toţi românii : prea marea năvală la şcoli, prea multe diplome, şi neputinţa statului de a da slujbe, de a da pîne tuturor celor cu carte.

— Sînt tineri diplomaţi care aşteaptă cu anii să fie numiţi în vrun post, chiar şi în învăţămînt. Şi numărul lor creşte an de an. Ce se alege de ei ? Nici la coarnele plugului, nici la furcă şi război nu se vor mai întoarce. Nu se mai pot întoarce !

— Nu cunosc lucrurile, părinte. Poate să fie şi aşa cum spui dumneata. Cred însă că lumea nu se va schimba nici în mai bine, nici în mai rău prin faptul că-mi trimet şi eu copila la şcoală.

— Ți-am vorbit pentru ca să te mai gîndeşti înainte de a săvîrşi fapta. Pentru că, odată la şcoală, odată pornită pe-un drum, cu greu vei mai putea-o opri.

— Cum mă va ajuta Dumnezeu ! Copila a fost primită ca bursieră la internatul liceului, așa că e şi pornită la drum. De-acuma, numai Dumnezeu şi oamenii buni să fie cu noi.

— Bursieră ? ! N-au fost decît zece locuri pentru clasa întâia !

— Nu ştiu cîte au fost, dar unul i s-a dat Anişoarei mele.

— Se vede că ai pe cineva la oraş...

Ion Muja simţi o bucurie deosebită să-i răspundă :

— Am şi eu oamenii mei buni, părinte. Căci, vorba *Scripturii*, numai în satul lui nu-i lăsat omul să trăiască.

— Dacă aş şti că e un bine pentru fetiţa dumitale, te-aş felicita. Dar nu ştiu. Un lucru ştiu : eu, în locul dumitale, n-aş trimete-o de-acasă.

— Dar poate nici nu ne vom despărţi de ea, părinte !

— Cum aşa ? !

— Nu-i cu neputinţă să mă mut şi eu cu nevasta la oraş. N-am spus încă la nimeni, şi, tare te rog, nu spune nici dumneata. Încă nu e sigur, şi nu mi-ar plăcea să începă iar gura-satului.

— Vorbeşti serios ? ! A, vezi bine ! Sînteţi la guvern dumneavoastră !

— Da, părinte ! Oamenii mei buni, pe care eu i-am slujit și-i slujesc cu credință, vor să facă ceva pentru mine. Nu mint : m-au îmbiat cu primăria din sat. Dar n-am primit : nu-i nici-o plăcere să-ți scoli satul în cap și să fii bîrfit zilnic. M-am săturat de judecata satului, și cred că am și eu dreptul să trăiesc în libertate. Așa, s-ar putea să-mi deie o slujbă la o bancă, o slujbă de care e legată și locuința. De-aceea nădăjduim că nu ne vom despărți de copilă.

Preotul îi întinse mîna. Ajunseseră în fața bisericii.

— Dumnezeu să v-ajute, frate Ioane ! Din gura mea poți fi sigur să nu va afla nime nimic.

— Săru' mîna, părinte !

II

Așa își făcu intrarea în liceu copila lui Ion Muja, absolută mediocră a școlii primare din sat.

Părinții făcură pe dracu-n patru și o înzestră cu toată rufăria și veștmintele obligatorii în internat și la liceu. Avură de altminteri noroc și cu venirea Partidului Liberal la putere : Muja primi ajutoare de la club, ca de obicei, pentru cheltuieli de propagandă electorală. Primi chiar sume mai mari de bani decît în rîndurile trecute. Protectorul lui, fostul deputat și prefect, cunoștea greutățile înzestrării unei fete de școală, chiar cînd era bursieră.

Ion Muja știu, la rîndul său, să-i fie recunoscător, lui și întregului club, cu un zel înzecit față de alegerile trecute. În calitate de propagandist electoral, Ion Muja nu avea mulți egali. Protectorul său, acela care-i obținuse fetei bursa la liceu, era cap de listă și avu un succes răsunător în țara-n-treagă.

La îndemnul președintelui organizației județene a partidului, prefectul îi oferi, îndată după alegeri, primăria satului. Ion Muja nu primi, dar ceru în schimb să i se facă o ofertă oficială, pentru a avea în mîină o dovadă împotriva satului. Oamenii, de cînd se scăpaseră, în ziua schimbării de guvern, să spună, în cancelaria comunală, că acum nu-i cu neputință să ajungă și primar, nu-l mai slăbeau cu înțepăturile.

Ba, ironiile sporeau cu cît treceau săptămînile și vedeau că Muja încă nu făcuse nici o brînză cu primăria lui.

Prefectul, mulțumit că nu primea — avea și el un proiect —, i-a dat hîrtia cerută. Cu ea Muja se simți la adăpost. Și, într-adevăr, provocă uimirea satului prin refuzarea ofertei.

Numai cînd, prin februarie, se mută la oraș, fiind numit în slujba acea de la bancă, consătenii lui se dumiriră.

Intrarea în liceu a copilei lui Ion Muja provocă multă discuție. Cele trei doamne din sat — preoteasa, dascălița și notărașița — vorbiră multă vreme, scandalizate, de evenimentul acesta. De asemenea și nevestele țăranilor fruntași, care aveau copii la școală la oraș, dar căroră nici nu le trecuse prin minte pînă acum să-și ducă fetele la liceu. De la unire, în fiecare an, tot mai mulți țărani necuprinși își duceau copiii la școli mari, mai ales la școala normală, unde aveau întreținere gratuită. Cu toată reforma agrară, în sat rămăseseră încă multe familii cu pămînt puțin și cu copii mulți. Cum l-ar fi putut împărți la atîția? Era firesc ca acum, în țara românească, unii dintre băieți să-și cîștige alt mijloc de trai. Dar să dai o fată la liceu, să vrei s-o faci doamnă, cum făcuse Ion Muja, asta nu le intra în cap nici bărbaților, dar mite femeilor!

Un proverb spune că nici o minune nu ține mai mult de trei zile. În vremuri de prefaceri nu ține nici atît. A fost de-ajuns ca oamenii să afle, dintr-alte sate, mai îndepărtate de ei și mai apropiate de oraș, că și din ele au plecat multe fete la învățătură la oraș, pentru ca mirarea lor să înceapă a scădea.

*
* *
*

Ana pornise de-acasă curajoasă, fără să verse o lacrămă, pe cîtă vreme tată-său nu-și putuse stăpîni cîteva icniri de plîns. Veta era înduioșată, dar se ținu mai tare ca Ion. Ea nu se mirase de hotărîrea bărbatului de a-și da fata la liceu și nu se împotrivise, pentru că din satele din jurul Săliștei se duceau la școală la Sibiu multe fete de țărani.

Pentru Ana, lumea nouă în care intră după ce taică-său plecă spre casă, fu un lung șir de surprize. Se așteptase ca liceul să fie o clădire doar cu ceva mai mare decît aceea a

școlii din sat, și se trezi într-una cu două etaje, în care se rățăcea mereu. Se așteptase să fie între fete de vîrsta ei și mai mici, ca în școala satului, și se trezi în mijlocul unui furnicar de sute de eleve de toate vîrstele, unele — adevărate domnișoare. Numai fete și iar fete, și nici un băiat ! Crezuse că se va deosebi de celelalte copile prin hainele ei, dar toate erau îmbrăcate la fel, în uniformă.

Nici prin minte nu-i trecuse, de cîte ori se gîndise la liceu, că va trebui să-și petreacă ziua întreagă, nu numai orele de clasă, în mijlocul atîtor fete, să doarmă împreună cu ele în săli cu atîtea paturi, să mănînce împreună cu ele, la niște mese nesfîrșit de lungi, înșiruite cu zecile de-a lungul lor, față în față. Faptul că nu se mai deosebea prin nimic de celelalte fete o făcu să-și piardă dintr-odată încrederea în sine și să se zăpăcească. Contribui la aceasta și împrejurarea că li se serveau la masă mîncări nevăzute și negustate vreodată, și se simțea umilită că trebuia să se uite la vecine ca să vadă cum trebuie să se servească. Spiona în dreapta și în stînga cu coada ochiului, și apoi le imita pe celelalte, dar adeseori obrăjorii ei albi se aprindeau de rușine. Era mereu stăpînită, și cînd mîncă, și cînd umbla, de senzația penibilă că celelalte fete se uitau mereu la ea, spionînd-o. Uneori se mînia și-i venea să sară la ele, să le tragă de păr, să le pună piedecă, să le piște prin mîneca uniformei, cum făcea cu copiii și copilele satului. Alteori ar fi vrut să facă ceva, orice, numai să le atragă atenția asupra ei, pentru că simțea că se îneacă în uniformitatea școlii, în indiferența fetelor, care nu o luau în seamă. Ele vorbeau, rîdeau, se plimbau cu cunoscutele lor, iar ea, Ana, nu avea nici o cunoscută.

Băgă de samă un lucru și mai grav : elevele din clasa întîia, deși nu aveau de unde să se cunoască mai dinainte, totuși, după cîteva zile, se împrieteniseră cu toatele, ca și cînd s-ar fi știut de cîndu-i lumea. Numai de ea nu se apropia nimeni. La început nu-și dădu sama că nu fetele acelea erau de vină, ci singură timiditatea ei era vinovată, că ea o ținea la distanță de ele. Cînd cîteva fete începură să se apropie de ea și să-i vorbească, băgă de samă că nu prea știa ce să le răspundă, că se temea să nu se facă de rîs înaintea lor. Ele își spuneau cîte și mai cîte despre lucruri de la ele de-acasă, din familie, pe care Ana nu le înțelegea. Vorbeau despre părinți, frați și surori care aveau alte îndeletniciri decît

părinții ei ; vorbeau despre mîncări, prăjituri, torturi de care ea nu auzise niciodată ; despre oaspeți, despre vizite și prînzuri în familiile lor, despre locurile de vilegiatură unde își petrecuseră vara cu părinții lor. Ce putea să le răspundă cînd tetele se interesau de rufăria ei, ce și-a adus, cîte... cutare are, tot nume pe care ea acum le auzea înțîia oară ! Sau o întrebau în ce oraș a făcut școala primară, unde trăiesc părinții ei, ce slujbă au, cîte camere are casa lor, cîte uși, cîte ferești, dacă mamă-sa a făcut astă-vară dulceață de fragi, de cireșe, de zmeură, sau compot de renglote ? Și cîte și mai cîte alte prostii. Ana începu să le urască. Instinctul îi spunea că e străină de ele ; din conversațiile cu colegele ei, ea înțelese că ele veneau dintr-altă lume și că ea e singură cuc. Și începu să-i pară rău că venise la școală la oraș.

În uniformă de liceană, Ana părea mai zveltă și mai înaltă decît în costumul ei de sălișteancă. Era una din cele mai frumusele copile, nu numai din clasa ei, ci din întreg liceul. Era mamă-sa, Veta, în miniatură. Numai ochii lungăreți, încadrați de sprîncese dese, negre, îmbinate, păreau mai mari ca ai mamei sale, cînd își ridicau pleoapele cu gene lungi și trimeteau sclipiri de un verde întunecat. Era ușoară și mlădioasă ca o viespe în uniformă școlii, și totuși Ana avea adeseori senzația că o împiedecă să se miște în voie. Și ceea ce o nefericea mai mult era că i se părea că are ghetetele cele mai mari din clasa ei și mînile cele mai lungi. Toate aceste impresii nu erau însă decît reflexe ale nervozității în care trăia de cînd intrase în liceu, nervozitate care, într-o bună zi, umplu paharul : sări și înhăță de păr pe cea dintîi fată care i se păru că se uită cu dispreț la ghetetele ei. Și zile întregi după aceea vină motive de răzbunare pentru ofense închipuite, trăgînd de păr cînd pe una, cînd pe alta dintre colege, zgîrîindu-le, punîndu-le piedecă pe culoare, încît ajunse repede teroarea clasei. Împrejurarea că, în același timp, fu ascultată la mai multe materii și că dădu răspunsuri foarte slabe o înfurie și mai rău, o făcu și mai agresivă.

Devenind în scurtă vreme elementul recalcitrant al clasei, fu chemată de directoare, la care se plînseseră, deopo-

trivă, și profesoarele, și elevele maltratate, ba chiar și câțiva dintre părinții acestora.

— Ana Muja — îi zise directoarea, cu o voce severă —, nu aud lucruri bune despre tine. Bați fetele, ceea ce-i un lucru nemaipomenit la noi în liceu și în internat. Ți-au făcut ceva ?

— Mă batjocoresc !

— Cum se poate ?! N-am auzit despre așa ceva.

Ana nu mai dădu altă lămurire : nu-i putea spune directoarei cum o batjocoresc. S-ar fi umilit și în fața ei.

— Să nu mai aud că te porți rău. Aici ești între copile din familii bune, care nu-s obișnuite cu purtările urâte. Nu vreau să știu cum te-ai purtat la școala din satul tău, nici cum ai învățat acolo ! Dar aici ești între copii bine-crescuți, și nu-ți permit să te porți țigănește. Dar dacă nici carte nu vrei să înveți, cum îmi spun doamnele profesoare, să știi că n-ai să mai poți rămîne aci. Va trebui să te trimit acasă, la părinții tăi.

Ana o ascultă fără cuvînt, fără să clipească, pînă la sfîrșit.

— Dar să nu mă mai batjocorească nici ele pentru că nu-s și eu fată de domn, spuse ea în sfîrșit.

În cursul înfruntării directoarei, înțelesese deodată că aici era izvorul întregii ei nenorociri și a înstrăinării pe care o simțea, a privirilor furișe ale colegelor : ele erau cu toatele fete de domni ; ea nu era.

Directoarea o privi mirată.

— Dar nu pot crede așa ceva ! Am mai avut în școală copile din familii modeste, și nu mi s-au plîns niciodată. În școală, în internat nu-i permisă nici-o deosebire ! De-aceea purtați toate o uniformă, și cele sărace și cele bogate, și cele din lumea bună, și cele de condiții sociale mai modeste.

Cuvintele din urmă Ana nu le înțelese, dar pricepu ceea ce voia să-i spună directoarea. Luată de imboldul sincerității și de nevoia de a se dezvinovăți, răspunse :

— Rîd de mine cînd stau la masă, cînd umblu, rîd de ghetetele mele, de mîinile mele prea mari.

— Dar nu-s mari deloc, nici ghetetele, nici mîinile tale, prostuța mea ! — rîse directoarea. — Ești una din cele mai drăguțe fete din liceu ! Cum ar putea să rîdă de tine ?!

La vorbele astea, Ana își ridică pentru întâia oară capul și o învâluie pe directoare cu privirile ei de-un verde întunecat. Erau calde și umede acum. Cuvintele directoarei, lăudând-o, îi merseseră drept la inimă.

— Dacă-ai ajunge printre cele dintâi la învățătură și la purtare, așa cum ești printre cele dintâi la fizic, mi-ai face o mare bucurie.

Ana nu înțelese cuvântul «fizic», totuși pricepu ce spusese directorea și zise :

— O să mă port bine și o să mă străduiesc să învăț bine, doamnă directoare.

După ce ieși din cabinetul directoarei, se ascunse în fundul grădinii, după un plop gros, și plinse îndelung.

De a doua zi se puse cu atîta hărnicie pe învățat, încît, pînă la Crăciun, își ordonă întregul ei mic bagaj de cunoștințe, și în trimestrul al doilea intra cu puteri și voință noi de a birui. Totuși întâia pe clasă nu reuși să ajungă decît spre sfîrșitul anului școlar.

În răstimpul acesta de continuă încordare și singurătate, nimeni nu mai ridică nici o nemulțumire împotriva purtării ei, nici colegele, nici profesoarele.

Nu trecu mult, și elevele mai bune se uitau la ea cu pizmă, iar cele codașe, cu o adevărată admirație. După trei-patru luni, multe colege încercau să se apropie de ea, unele chiar oferindu-se să-i facă mici servicii. Dar Ana nu le dădea nici o atenție. Ea nu putea uita umilințele suferite la începutul anului — reale sau închipuite —, și nu le arătă prin nici un semn că ar vrea să le fie prietenă. În chipul acesta credea ea că se răzbună pe ele pentru disprețul lor de-odinioară, și simțea o bucurie răutăcioasă să le domine și să le disprețuiască.

III

Cînd, la sfîrșitul anului, se constată progresul Anei Muja, întreg corpul profesoral se felicita. Ba se auziră cuvinte de apreciere și pentru protectorul politic al Anei Muja. Chiăr directorea spuse :

— Se vede că-i cunoaște familia, știa că-i un neam de oameni deștepți. Ar fi, într-adevăr, păcat ca asemenea talente să rămână îngropate la țară.

— Pentru băieți, înțăleg și eu că ar fi păcat să rămână fără școală — zise profesorul de religie —, dar cu fetele cred că se face o greșală. Ele ar trebui să rămâie la vechile indeletniciri, acasă, în sat. Cel mult aş admite să se facă învățătoare la sate. Dar aş reduce numărul școlilor normale de învățătoare la trei-patru pe toată țara. Prea multe fete absolvă în fiecare an și așteaptă să fie puse în posturi. În curînd nu va mai fi loc pentru băieți, ori nici pentru unii, nici pentru alții. Sîntem la nici două decenii după unire, și posturile în învățămîntul primar, ca și în cel secundar, sînt mai puține decît candidații la ele. Ce va fi mîne, mi-e și groază să mă gîndesc !... Totuși, în școala normală mai înțăleg să între și fete din popor, din părinți mai înstăriți, mai cu tradiție. Căci, de-o pildă, nu vei putea da cu inima liniștită o clasă pe mîna fetei văcarului din sat, ajunsă învățătoare. Mai mult decît de cunoștințe, pe care și singur și le poate cîștiga oricine, în educație e nevoie de moștenirea unei tradiții sănătoase. Dar să primești o fată de țăran la liceu și să o treci și prin universitate, cred că e o greșală fundamentală care se va răzbuna amar.

Discuția începu în corpul profesoral în după-amiaza zilei în care s-a ținut confeința de sfîrșit de an. Se încheiase partea oficială, și discuția începu de la cazul Anei Muja. Nici una dintre profesoare, nici profesorul de religie, nu bănuiră că din cîteva observații și păreri se va aprinde o discuție care va ține trei ceasuri și de la care vor pleca aproape îndușmăniți.

Abia termină de vorbit preotul-catihet, că profesoara de științe naturale și sări în discuție :

— Am tot respectul pentru Biserică, părinte, însă nu mă-mpac cu prea rigidul ei conservatorism. Adică dumneata ai voi ca poporul nostru să fie străin de orice evoluție ? Cum au trăit moșii și strămoșii să trăim și noi, nu ? Și mai ales, spui dumneata, dacă mama a fost țărană, să fi rămas și eu țărană. Nu admiți ca o copilă din popor să învețe decît cel mult pentru a se face învățătoare. Dar de unde disprețul ăsta pentru țărani, chiar la dumneavoastră, care ați trăit și ați lucrat mereu în mijlocul țăranilor și care, la obîrșie, sîn-

teți tot țărani ? De unde știi dumneata că în fiica unui țăran nu se poate ascunde un mare talent ? Și de ce să nu fructifice el pentru neamul întreg ? De ce să se îngroape el între pereții unei rudimentare vieți familiale ? După câte înțeleg, dumneavoastră, preoții, nu sînteți nici azi convinși că femeia este egală cu bărbatul, că această egalitate trebuie să fie efectivă. Dumneata n-ai auzit nimic despre drepturile femeilor ?

— Am auzit, cum să nu fi auzit ! Mai cetesc și eu cîte ceva și știu mai ales ce vrea democrația de azi : perfectă egalitate ! Cred însă, domnișoară profesoară, că ați sărit prea departe de discuția noastră. Sînt împotriva prezenței fetelor de țărani, de meșteșugari, din clasa de jos, la liceu și la universitate. N-au ce căuta aici. Nu pentru că n-ar avea aceleași drepturi ca și fetele intelectualilor sau ale celor cu profesii superioare ; nu pentru că n-ar avea aceeași putere de acumulare a cunoștințelor necesare unei cariere, ci din alt motiv. Dacă-l voi spune, vă veți supăra și mai rău. Totuși îl voi spune : pentru că se nenorocesc pe ele însele și nenorocesc și societatea. Pentru că nu-s de-ajuns cunoștințele pentru un trai sănătos și folositor societății, ci e nevoie și de o solidă educație de-acasă, de o tradiție familială, fără de care totul se prăbușește.

— Este ceva în ce spune părintele, zise directoarea.

— Ba aici e totul ! Toți avem ochi și vedem ce se petrece în societatea noastră, în rîndurile tineretului. A trece fără zguduirii dintr-o clasă socială într-alta e greu lucru. Și clasele sociale există ca niște organe firești ale națiunilor, oricît ar încerca teoriile sociale să le nege, să le distrugă, ori să le facă o apă și-un pămînt.

— Biserica a fost totdeauna împotriva socialismului, totdeauna a susținut necesitatea firească a bogaților și a săracilor, a stăpînului și a slugii. N-a aprobat ea, la începutul creștinismului, sclavia ? N-a îndemnat pe robi să asculte de stăpîni ? N-a practicat ea însăși sistemul feudal ? N-au fost episcopi și mănăstiri putrede de bogate, cu aceeași iobagi în jug ca și latifundiile feudale ? Întrebă cu o undă de sarcasm în glas profesoara de educație fizică, o femeie uscată, iute ca o suveică și cu ochi neastîmpărați, de veveriță.

— Iar ne depărtăm de subiect, domnișoară — zise preotul, supărat. — Vă rog să rămînem la problema pusă, dacă vrem să ajungem la un rezultat și discuția să aibă un sfîrșit.

— Adevărat — zise directoarea. — Să vedem ce-i cu fetele de țărani și cu cele din clasele mijlocii care urmează liceul și universitatea.

— Voi recunoaște în treacăt că da, Biserica afirmă originea organică și necesitatea claselor sociale. Dar fiecare să se perfecționeze în cadrul clasei sociale din care face parte, toate clasele sociale avînd aceleași libertăți și drepturi. Și numai cînd un element e pregătit — fie prin înzestrare deosebită, fie prin educație deosebită —, să treacă dintr-o clasă într-alta. Evoluția și primenirea claselor superioare prin elemente din clasele inferioare este necesară, dar ea trăbă făcută cu mare tact, cu mare grijă, pentru că nime nu-și smulge rădăcinile dintr-un teren și nu și le împlintă într-altul, fără mare primejdie pentru el și pentru clasa nouă în care se înrădăcinează.

— De, e lucru firesc, spuse cineva.

— Un lucru firesc de care însă, la noi, nu se mai ține sama. După unire, noi am dat drumul unui amestec de clase sociale, adică unui amestec de mentalități, de credințe, de tradiții, de obiceiuri, de gînd și de faptă, de credință și necredință, de moralitate și desfrîu, de caractere și de lipsă de caractere, din care talmeș-balmeș numai Dumnezeu singur știe ce va putea ieși. O prăbușire morală se observă de pe acum. În esență, ce spun eu la problema care s-a pus ? Știm crizele prin care trece un dezrădăcinat, un fiu de țăran trecut prin liceu și universitate, pînă reușește — dacă reușește și cum — să se înrădăcineze în noua clasă socială. Asta cu băieții. Dar cu fetele ? Cu ele va fi neasămuit mai greu. Optzeci de procente din ele se vor nenoroci înainte de a putea spune că au pus piciorul pe noul pămînt. Pentru că, dacă pentru un băiat e mare dezorientarea cînd iasă din tradiția satului, din controlul opiniei publice a satului, din supravegherea părinților, dezorientarea fetelor, rămase fără toate aceste razime morale, va fi mai dezastruoasă. Precum și este ! Priviți seriile de dactilografe ! Priviți promiscuitatea în care se trăiește la universitate. Și ăsta e numai un început. N-au ajuns aici deocamdată decît primele valuri pornite, fără nici-o selecție, din toate păturile sociale !

— De ce mai pomenești, sfinția-ta, cuvîntul evoluție ? Te văd un dușman feroce al ei, zise cu dispreț profesoara de științe naturale.

— Nu-s împotriva evoluției, ci împotriva anarhiei. Și de câte ori se încearcă, sau e lăsată o evoluție la întâmplare, fără selecție, urmează anarhia. Așa cum într-un rîu intră, în vreme de potop, rîulețe și pârâie de pe toate coastele din împrejurimi, îi tulbură apa și-l fac să se reverse peste maluri.

— Să mă ierți, sfinția-ta — începu c-un aer de superioritate profesoara de științe naturale, încruntîndu-și sprîncelele —, să mă ierți dacă voi crede că în materia aceasta sînt mai acasă decît dumneata. Evoluția nu poate fi nici comandată, nici dirijată de rațiune. Evoluția este un dat natural în existența tuturor viețuitoarelor. Sfinția-ta spui: «de câte ori e lăsată la voia întâmplării ori se încearcă o evoluție fără selecție, urmează anarhia». Dar e un lucru știut că evoluția nu «se încearcă», nici nu e «lăsată», ci că «se produce» după legile ei firești, între care însăși selecțiunea indivizilor superiori înzestrați e hotărîtoare. Cînd nu există selecție, nu există nici evoluție.

— Așa e în regnul vegetal și-n cel animal, nu însă și în cel rațional și etic, nu și în viața omenească. Aici nu se provoacă, nu se întâmplă, nu se realizează nimic de la sine, nu pornește nimic din potențialul static al duhului, ci din cel dinamic: din rațiune și voință, singurele care fructifică viața intelectuală și morală. Prin rațiune și voință se face educația, iar educația și cultura sînt criterii de selecție ce cad sub voința și priceperea noastră. Dar să nu ne depărtăm din nou, domnișoară, de problema noastră. Dumneata aprobi numărul enorm de școli care, toate, pregătesc elemente pentru clasa cultă, pentru clasa intelectualilor? Ești de acord ca în aceste școli să deie năvală o lume amestecată, provenind din toate păturile sociale?

— Desigur că sînt de acord! Este una din binefacerile unirii politice a neamului românesc. Toată lumea are dreptul la libertate și la lumină. Nu au fost de-ajuns veacurile de întunec? N-am rămas noi înapoia atîtor popoare? Instituțiile culturale românești, școala în primul rînd, înfloresc în mod firesc și necesar. Năvala din toate păturile poporului spre școală este firească, necesară, și dacă n-ar exista, ea ar trebui provocată artificial.

— Da, e adevărat — interveni directoarea —, și mai ales e frumos. Așa ar trebui să fie. Dar mi se pare mie că în ce

spune părintele este un sîmbure de adevăr. Nu constatăm noi, cele mai vechi în învățămînt, în fiecare trimestru și la fiecare sfîrșit de an, că nivelul cunoștințelor scade din an în an la elevele noastre? Iar despre greutatea tot mai mare de a păstra o bună disciplină în școală și în internat, ce să mai spunem? Mi se pare că nu trece zi să nu se plîngă vreuna dintre dumneavoastră. Și mi se pare că avem, cu doar trei schimbări, același corp didactic cu care am deschis liceul. Nu, observația părintelui cuprinde o sămînță de adevăr. Nu știu dacă ați remarcat și dumneavoastră, dar eu am observat acest detaliu: contingentele cele mai bune, ca inteligență, silință la studiu și ca purtare, sînt elevele din clasele a șaptea și a opta. Și dacă le vom studia fișele personale, ne vom convinge că, fără excepție, sînt fiice de funcționari superiori, de liber-profesioniști — адвоcați, medici, ingineri —, de preoți, de învățători. Cu cît coborîm în clase, aflăm material tot mai variat, și ca inteligență, și ca zel la carte, și, mai ales, la purtare. Și constatarea aceasta coincide cu datele personale ale elevelor: cu cît trec anii, cu atît dau năvală la liceu tot mai multe copile din cele mai diferite pături sociale. Spuneți-mi, nu ați făcut și dumneavoastră asemenea constatări?

— Aveți dreptate, răspunseră aproape în cor profesoarele.

— Eu, principial, nu pot recunoaște așa ceva — zise profesoara de educație fizică. — Pentru mine nu există strat social, clasă, tagmă cu prerogative. Nu există decît înzestrare intelectuală. Sînt elemente superior înzestrate, și ca inteligență, și ca inimă, în clasa cea mai umilă, după cum sînt idioți și anormali moralicește în clasa superioară. Să înțelegem odată că, în ziua de azi, nașterea este o prerogativă care îți dă dreptul de a te număra între elite, ci numai înzestrarea spirituală și morală.

— E ușor să nu recunoști principial un lucru, și el totuși să existe, interveni profesoara de franceză. Principial sînt și eu de părerea dumitale că nașterea n-ar trebui să fie o prerogativă pentru a ajunge în pătura conducătoare, ci numai înzestrarea spirituală și morală. Și cred, de asemenea, că un mare talent poate răsări în orice clasă socială. Exemple sînt destule, în toate manifestările vieții. Dar la ce-mi este de folos teoria, cînd practica vieții ne arată că, fără «cei șapte

ani de acasă», un tînăr rămîne primejduit în tot cursul dezvoltării sale ?

— Și dumneata crezi că «cei șapte ani de-acasă» se pot căpăta numai în familiile intelectualilor ? Nu pot fi căpătați și într-o familie de plugar sau într-una de meșteșugar ? — reveni profesoara de educație fizică. — Ori poate că aceasta este și convingerea părintelui ?

— Nu voi fi tocmai eu, care m-am ridicat dintre țărani, atît de nedrept încît să nu recunosc că cei șapte ani de-acasă pot fi căpătați în orice familie cinstită, care trăiește după legile morale, fie că e vorba de plugar sau de meșteșugar. Decît, un singur lucru : acasă se crește și se face educația pentru acasă, adică pentru mediul în care trăiesc părinții și are să trăiască și fiul. Nu pentru un mediu străin, pentru o clasă socială necunoscută. Dacă familia e degenerată fiziologic sau spiritual, cei șapte ani de-acasă nu plătesc nimic, în orice clasă socială s-ar naște cineva, mai ales dacă se naște cu o moștenire grea.

— Totuși, după dumneata, clasele sociale, la care ții atît de mult, ar trebui închise ermetic și lăsate să se anchilozeze. Pentru că, după teoria dumitale, nu vād cum s-ar putea face trecerea dintr-o pătură socială într-alta și cum s-ar putea primeni societatea — întră în discuție și profesoara de matematici. — S-a vorbit aici că una e teoria, și alta e practica. Acuma, pe părinte, eu o să-l bat cu însăși persoana domniei-sale. Însuși ne-a spus că se trage din țărani. Cum se poate să fie azi intelectual, cu o familie respectată, cultă, ca și cînd ar fi avut o lungă tradiție în spate ? Cum se explică atîtea salturi de-a-dreptul din pătura țărănească în cea mai solidă pătură conducătoare ? De unde s-a ridicat așa-numita dumneavoastră clasă cultă în decursul unui veac ? Nu din țărănime ? Căci boieri n-ați prea avut. Iar cei pe care i-ați avut au beneficiat de feudalism și s-au maghiarizat.

— În ce mă privește, știu bine că nu-i una dintre dumneavoastră ca să nu-mi spună în spate : «Ce mai țopîrlan !» sau : «Uite-l și pe popa !». Sîntem în același corp profesoral de atîția ani și sîntem încă străini.

Profesoarele, în frunte cu directoarea, începură să facă gesturi de negație și să protesteze prin exclamații monosilabice.

— Nu, vă rog, nu acuz și nici nu mă compătimesc ; fac o simplă constatare. Dumneavoastră ați venit toate din vechiul regat. Noi, în Ardeal, înainte de unire, n-am avut fete licențiate. Am avut deci noroc cu dumneavoastră. Nu spun ce spun ca un reproș. Dar știu și simt că în atîția ani v-am rămas tot străin, cum străine mi-ați rămas și dumneavoastră.

Urmă o consternare ; se auziră cîteva exclamații de mirare.

— Să ne înțălegem, doamnele și domnișoarele mele. Noi facem aci o discuție serioasă. Cu persoanele nu avem nimic de-mpărțit. Nu putem avea. Nici un gând de-a ofensa pe cineva. Dar acesta e adevărul : eu, să zicem, sînt un intelectual ridicat din pătura țărănească. Bun ! Eu am căpătat cei șapte ani de-acasă într-o familie de țărani. Bun ! Eu am făcut liceul și patru ani de teologie. Iarăși bun ! Dar eu am rămas și azi cu mentalitatea de țăran, nu am împrumutat una de domn ; eu eram mai potrivit ca preot într-un sat, așa cum am început, decît să fac pe profesorul de religie la oraș. Dumneavoastră nu mă puteți accepta, și e firesc, ca pe unul dintr-ai dumneavoastră, din clasa socială în care ați crescut. Iată ce am vrut să spun ! Și iată pentru ce dumneavoastră nu vă vor putea propovădui morala și dogma creștină decît preoții ieșiți din aceeași clasă socială cu dumneavoastră. Dumneavoastră aveți oroare de creștinism pentru că aveți oroare de popa tradițional, de popa ridicat din țărănime.

— Vai de mine, părinte, dar unde vrei să ajungi dumneata ?! Cum poți să spui că noi avem oroare de creștinism ?! Întrebă directoarea, îmbrăcîndu-și întreaga autoritate administrativă.

— Cer iertare la toată lumea, doamnă directoare. Dar chiar felul cum îmi apăr eu punctul de vedere dovedește că-s din altă clasă socială. Între ai mei, nime nu s-ar fi scandalizat de o asemenea argumentare. Deci să mă întorc la observația doamnei profesoare. Nu-s împotriva anchilozării claselor sociale, ci pentru regenerarea lor prin trecerea dintr-un strat social într-altul. Așa s-a născut mica pătură intelectuală din Ardeal, înainte de unire. Nu sînt deci împotriva regenerării, ci împotriva devălmășiei, fiindcă ea e întotdeauna producătoare de anarhie, și ideologică și, mai ales, etică. Oamenii aceia care s-au săltat la noi din clasa țărănească de-a

una în cea conducătoare a păturii intelectuale să nu credeți că au pornit dintre orice elemente ale țărănimii sau ale meseriașilor. Nu au răsărit din orice familii, ci numai din câteva, selecționate în scurgerea timpului, atît ca intelectualitate, cît și ca cinste și hărnicie. Și ei toți au muncit și au luptat din greu pînă să ajungă la o diplomă. Burse erau puține pe vremea aceea, și nu se dădeau decît după un singur criteriu : sporul la studii și o bună purtare morală. Ei făceau un adevărat exercițiu al tuturor virtuților pînă ajungeau să înșămne ceva, pînă ce-și cîștigau o conștiință nouă despre ei înșiși, despre misiunea lor în noua clasă socială în care intrau, punînd la bătaie propriile lor puteri spirituale. Cu pilda pe care le-o dădeau înaintașii, cu ceea ce se cristaliza în sufletul lor din proprie experiență, ei intrau în noua clasă socială, ca să zic așa, cel puțin cu jumătate din ceea ce face tradiția și ajută la formarea caracterului. Azi, însă, condițiile în mijlocul cărora se ridică tineretul din clasele de jos în pătura conducătoare sînt complet schimbate : aproape oricine vrea să între în liceu, intră. Burse sînt destule. Iar intervențiile celor puternici prin politică nu iau în considerare talentul, pregătirea, neamul, ci numai interesul electoral și de partid. Pe Ana Muja n-am primit-o datorită unei asemenea intervenții ? Și, după convingerea mea, chiar dacă a ajuns prima în clasă, locul ei nu era la liceu, ci cel mult în școala normală. Și cazul ei ce, este unic ? De vro patru ani, nu vă plîngeți toate, în frunte cu doamna directoare, de intervențiile ce se fac, fie pentru primire, fie pentru examene ?

— E adevărat, răspunseră cîteva profesoare.

— Dar de Ana Muja nu ne putem plînge, spuse profesoara de științe naturale.

— Ei bine, a fost o întîmplare fericită să fie un element bun. Dar altele, de care vă plîngeți ?

Și profesoarele începură să numere. Pomeniră vreo cincisprezece nume.

Directoarea zise, îngîndurată :

— Tot mai mult îmi vine să cred că părintele vede just lucrurile, cel puțin unele lucruri. Într-adevăr, eu nu-mi pot explica declinul învățămîntului în clasele inferioare ale liceului, ca și purtarea tot mai îngrijorătoare a noilor eleve decît prin lipsa aceasta de selecție a materialului uman ce ne

vine din toate straturile sociale. Altă explicație n-ar rămîne, decît una care nu ne-ar încînta pe nici una din noi.

— Care anume ? ! întrebă intrigată profesoara de istorie și geografie.

— Că noi nu ne mai ocupăm de eleve cu aceeași rîvnă ca în anii cei dintîi, de după deschiderea liceului. Cred însă că explicația asta nu ne-ar conveni nici-uneia.

— Desigur că nu, pentru că nu acoperă adevărul.

Profesoarele se mișcă pe scaune, își aruncă priviri rezezi. Obrajii unora se aprinseră, altele păliră. În conștiința ei, fiecare își recunoștea o vină, o micșorare a elanului cu care lucrase în primii ani. Cîteva își aduseră aminte și de observațiile cuprinse în procesele-verbale ale inspectorilor școlari din anii din urmă, de muștrările colegiale făcute de directoare în decursul anilor.

Cîteva clipe, în sala de ședințe se făcu liniște. Cîteva clipe, dar de ajuns pentru ca ele să-și aducă aminte elanul cu care veniseră în Ardeal. Erau pe atunci mai tinere cu atîția ani, nici o linie a tragicului vieții nu le apăruse încă pe față, erau cu sufletul plin încă de soarele nădejzii, erau mai bune, mai generoase... Nu prea aveau atunci nevoie nici de ruj, nici de alifii, și inima nici uneia nu se zbîrcea cînd vedea o elevă mai răsărită, frumoasă și gingașă. Da, cu sufletul de-atunci puteau să-și vadă mai ușor și mai bine de școală. Dar anii au trecut, și firea lor, fără să-și deie sama, a devenit tot mai sacă și mai înăcrită... În cîteva clipe întrevăzură adevărul : va fi scăzut și zelul lor, și puterea lor de supraveghere. Dar de la a recunoaște pînă la a mărturisi este o distanță destul de lungă.

Nu fură în stare să răspundă directoarei decît profesoara de istorie-geografie și una din cele nou-venite. Cea dintîi zise :

— Poate nici zelul nostru nu mai e cel vechi, doamnă directoare. Și dacă vom examina cauzele, vom constata că nici nu e lucru de mirare. Profesorul trebuie să fie scutit de grija zilei de mîne, pentru a-și putea dedica tot sufletul școlii. Dar noi așteptăm de mulți ani o mai justă salarizare, și așteptarea noastră a rămas zadarnică.

Celelalte, văzînd cum începuse colega lor, se liniștiră dintr-odată și aprobă.

— Aşa este — confirmă şi directoarea — ; la toate congresele profesorilor secundari se pune problema asta, dar nimeni nu o soluţionează. Ba ne mai auzim şi dojene de la cei mari, că nu ştim altceva decît să cerem urcarea salariilor. Ei, care sînt bine plătiţi, nu înţeleg ce problemă capitală e aceasta pentru progresul învăţămîntului. Dascălul cuprins de griji materiale zilnice, cu gîndurile împărţite între necazuri, nu-şi poate vedea cu tot sufletul de şcoală.

— Vine, în al doilea rînd — continuă profesoara de istorie —, schimbarea deasă a programelor, a legii învăţămîntului chiar ! Unde nu e continuitate nu poate fi progres, ci numai zăpăceală, care ameţeşte.

— Dar continua frică a fiecăruia că poate fi mutat cine ştie unde «în interes de serviciu», dacă altul rîvneşte la postul tău şi are o bună protecţie politică ? spuse profesoara de limba română.

— Într-al treilea rînd sînt suplinirile prea multe, urmă profesoara de istorie.

— Noi nu ne putem plînge de răul acesta ; nu am prea avut supliniri, zise directoarea.

— Eu vorbesc în general despre defectele şi piedecile care frînează progresul şcolii. La noi, spre norocul liceului nostru, n-au fost, dar la altele !... Nu mă mir că ne judecă ardelenii cum ne judecă... E numit cineva, ca azi, la un liceu fruntaş, iar ca mine îşi cere concediu de studii, pleacă în străinătate, îşi pune cine ştie ce suplinitor, şi nu dă pe la şcoală cu anii. E un adevărat scandal !

Una dintre profesoare se simţi ofensată : avea un frate profesor titular la liceul de băieţi din localitate, şi nimeni încă nu-l văzuse la faţă.

— Sînt necesare şi suplinirile — zise ea —, căci altfel cum ar putea să-şi completeze studiile universitare băieţii săraci ?

— Au vreme înainte de a fi numiţi. Bursa li s-ar da oricum. Dar ei vor să încaseze, fără să muncească, şi o parte din salariu. Unii se căsătoresc şi pleacă în străinătate cu nevastă cu tot. Se-nţelege că doi nu se-ajung dintr-o bursă.

— Nu asta împiedecă progresul învăţămîntului...

— Nu, de bună samă, dar din lipsuri de-acestea mici, dacă se adună, poate veni răul cel mare.

Întră în discuție și profesoara de fizico-chimice, care pînă acum ascultase cu interes, fără să spună vreun cuvînt. Era o femeie de vreo patruzeci de ani, cuviincioasă, liniștită, serioasă, foarte stăpînă pe nervii ei. Celelalte o cam disprețuiau pentru ținuta ei cam neglijentă, după părerea lor. Era singura care nu întrebuița nici pudra, nici rujul și care nu se tunsese încă.

— În ce mă privește, trebuie să recunosc — începu ea — că nici eu nu mai am entuziasmul din primii ani, și afirm că una din cauzele principale ale regresului care se constată în învățămînt este și această micșorare a flacării apostolice. Pentru că eu așa simțeam, că vin să fac un apostolat în Ardeal. Ceea ce m-a răcit pe mine vor fi și anii trecuți, vîrsta, care nu mai este a tinereții, dar este mai întîi mediul rece, nepăsător și indiferent în care trăiesc și cred că trăim cele mai multe. Credeam, cînd am venit în Ardeal, că vom fi îmbrățișate cu căldură de societatea românească de-acî. Ei bine, au trecut atîția ani, și trăim aproape izolate. Eu, cel puțin, sînt mereu singură-cuc. Situația aceasta demoralizează, micșorează flacăra inițială, dacă nu o stinge cu totul.

— Da, ardelenii spun că cei din regat le iau pînea de la gură, confirmă alta.

— În alte domenii ale vieții publice se poate să aibă dreptate. Nu știu și nu vreau să vorbesc despre ce nu știu. Dar în învățămîntul secundar pentru fete, nu ar trebui să se plîngă. Fără noi nu l-ar fi putut deschide, fiindcă nu aveau profesoare calificate pentru liceu și școala normală. Aici nu le-a luat nimeni pînea de la gură.

— Nu azi sau mîne — zise directoarea. — Dar în viitorul apropiat? În patru-cinci ani vor avea zeci, dacă nu sute de licențiate, și acestea unde vor fi plasate? Corpul didactic existent nu poate fi pensionat atît de curînd.

— De, nici Dumnezeu nu poate satisface pe toată lumea! Fără noi nu se putea începe învățămîntul secundar de fete. Ea, este evident că nici cel de băieți, deși profesori au avut mai mulți. N-au fost siliți — de lipsă, de bună samă — să facă profesori din învățători și din preoți, așa-numiții cursiști, pe care toată lumea îi învinovățește de scăderea nivelului învățămîntului?

— Pentru izolarea în care trăim — reveni la subiectul ei profesoara de fizico-chimie —, cred că sîntem vinovate și noi. Nu inspirăm destulă încredere, destulă garanție de seriozitate societății ardelenesti.

Un freamăt de iritare trecu prin corpul profesoral. Se aruncară priviri mînioase, revoltate, se auziră cuvinte de indignare.

Vreo patru întrebare deodată :

— Cum nu oferim garanții de seriozitate ? Prin ce ?

— Prin multe !

— Am vrea să auzim !

— Dar știți și voi ca și mine ! Societatea ardeleană, «boanghinii ăștia», cum le spunem noi la supărare, vor să vadă în profesor și în profesoară pe părinții copiilor lor. Oameni care prin pilda lor să le inspire încredere și părinților și copiilor. Ei nu pot concepe ca o profesoară să se tundă ca ultima manicuristă, să poarte rochițe scurte pînă la genunchi, să fie mereu cu oglinjoara și rujul la îndemînă. Din acest motiv nu au încredere în noi, ba ne și disprețuiesc. Din nefericire, am avut prilejul să aud astfel de aprecieri.

Afară de directoare și de profesoara de fizico-chimie, toate săriră de pe scaune ca azvîrlite de resorturi. Unele se pregăteau să plece, altele să-i scoată ochii celei care vorbise. Și altădată mai făcuse ea aluzii la aceste slăbiciuni femeiești, dar încă nu le atacase direct și într-o discuție serioasă.

Pînă să-și revină celelalte din indignarea lor, profesoara de fizico-chimie continuă :

— Zadarnic vă scandalizați și vă burzuluiți. Sclavia aceasta a modei, aducînd-o în clasă, purtînd-o pe stradă, contribuie și ea la o proastă educație a fetelor. Dezmățul lor se datorește și acestei griji exagerate față de exteriorul vostru.

Directoarea sări și ea înțepată de pe scaun :

— Despre ce dezmăț vrei să vorbești ?

— Ei, parcă tu poți vorbi de o grijă exagerată față de exteriorul tău !

— Dar e o ofensă pe care nu o putem tolera !

— Să-mi dați voie ! Nu e nici-o ofensă. Discutăm despre cauzele scăderii nivelului învățămîntului și a purtării în ultimii ani. Eu am tăcut și am ascultat în liniște ce s-a vorbit pînă acum. Nu-s liberă să-mi spun și eu părerea mea ?

Doamna directoare a binevoit să mă întrebe la ce dezvăț fac aluzie. Ei bine, m-am gîndit la cel observat de toată lumea în rîndurile tineretului. Nu m-am gîndit numaidecît la liceul și internatul nostru. Dar n-am avut și noi cazuri? N-am eliminat anul trecut trei, și anul acesta două eleve?

— Cred că un singur apărător ai între noi, pe părintele, zise una din profesoare, încercînd să pătrundă în gîndurile preotului, care de mult nu mai spusese nici un cuvînt, ci, cu fruntea răzimată în palme, cu ochii pe jumătate închiși, asculta.

Grupul se mai liniștise și fiecare își relua locul pe scaun.

— Apărător? Se poate! Dar nu numai al domnișoarei colege, ci și a altora, care au vorbit înainte. Toate au pus punctul pe cîte un adevăr în legătură cu scăderea progresului la studii și morală. Eu rămîn însă la ceea ce am spus de la început: vina principală e prea marea năvală, fără nici o selecție, din toate păturile sociale, la liceu și la universitate. Pentru a ne întoarce de unde am plecat — continuă părintele-catihet —, eu recunosc progresul pe care l-a făcut eleva Ana Muja. Totuși nu aprob părerea generală că, rămînînd în sat, s-ar fi pierdut un «lumen», sau că n-ar fi fost mai fericită. În copila asta mie-mi pare că este ceva ascuns. Urmărește un scop anume. Poate că mă-nșăl, dar n-aș crede. Mi se pare de-o mîndrie exagerată.

— Dumneavoastră, preoții, sînteți totdeauna bănuitori — zise directorea, ridicînd ședința. — Auziți la spovedanii atitea păcate, încît le vedeți în fiecare om.

— Mai bine facem noi, care nu i le spunem; îl ajutăm pe părintele să fie mai optimist, zise una dintre cele mai tinere.

— Da, a adevărat! Dumneavoastră îndemnați copilele să se spovedească, dar nici-una dintre profesoare nu se apropie de patrafir și de cuminecare. Pot spune că-i o puternică pildă de-a înălța moralul elevelor!

Profesoarele, în frunte cu directorea, erau obosite, enervate, și de lungă ședință pentru clasificări, și de discuția pornită din «cazul» Anei Muja. Așa că nu luară în samă aluzia malițioasă a părintelui, și se ridicară, pregătindu-se de plecare. Cînd ieșiră din sala de ședințe, încă mai purtau pe fețele aprinse urmele discuției aprige ca o bătălie.

IV

Cînd, după șase ani, căzînd guvernul liberal, Ion Muja fu scos din slujba și din locuința lui de la bancă și se mută iarăși în sat, sătenii așteptară zadarnic să se întoarcă acasă și Ana. Oamenii socoteau că, de vreme ce Ion Muja nu mai avea nici o putere, fata lui nu va mai fi ținută gratuit la școală. Dar se înșelau. Ea, ajunsă prima în clasa întâi, își păstrase locul în toate cele șase clase ale liceului, cît stătuse tată-său în slujbă. Începînd din clasa a treia, rămînea în internat și în vacanțele de Paști și de Crăciun, și ar fi rămas și în vacanța de vară, dacă ar fi permis regulamentul școlii.

Ana venea, în prima zi de Paști și-n prima zi de Crăciun, de la biserică, direct la locuința părinților și prînzea cu ei. Încolo, în celelalte zile al anului școlar, nu le mai călca pragul.

Profesoarele, în frunte cu directoarea, se mirară de stăruința ei, în clasa a treia de liceu, de-a rămîne în internat. Știau că părinții Anei locuiesc în oraș, și nu-și aminteau să mai fi întîlnit în cariera lor un alt caz cînd o elevă să nu-și dorească să-și petreacă vacanța alături de părinți. Pentru a putea rămîne în internat, Ana se arătă gata să facă pînă și mici servicii la bucătărie, al cărei personal se cerea mereu, de sărbători, în concediu.

Mamă-sa, Veta, se supăra în toată legea.

— Se poate una ca asta ?! — îi zicea ea bărbatului. — Să nu se dorească ea acasă nici măcar de sărbători ?!

— Vrea să-nvețe și în vacanță, îi lua Ion apărarea.

— Ce, Doamne iartă-mă, să mai învețe ?! Unde vrea să ajungă ? Nu e întîia în clasă ? Apoi, chiar dac-ar fi așa cum zici, nu-și poate aduce cărțile acasă, cum a făcut pînă acum, și să cetească aici ?

— Nu poate aduce întreaga bibliotecă !

— Ce s-aducă ?

— D-apoi toate cărțile pe care le are școala, biblioteca școlii.

Dar mamă-sa nu putea fi înșelată.

— Ascultă-mă, Ioane ! Știi tu de ce nu vine ea ? I-e rușine de noi !

— Ce vorbești prostii, tu femeie !

— Bine-ar fi să fie prostii, dar nu sînt ! A crescut mare, e domnișoară acum, poartă uniforma liceului, și i-e rușine s-o vadă oamenii întrînd și ieșind din pivnița asta unde locuim.

— Vorbești și tu prostii ! Cum să fie locuința noastră pivniță ? E un subsol, tu muiere, și încă unul foarte bun, mare și uscat. Și un profesor poate locui aici, nu numai un slujbaș ca mine.

— Dacă vrei să nu fie pivniță, bine, fie și ce spui tu că este. Dar copilei i-e rușine s-o vadă lumea întrînd și ieșind de-aici. Și mi se pare că-ncepe să-i fie rușine și de noi. De tine încă nu atîta, că tu te-ai nemțit, dar de cătrînța și de șurța mea, da.

— Vorbești ca o femeie proastă ce ești !

— Spun ce văd cu ochii și ce simt cu inima.

Ion Muja știa că nevastă-sa are dreptate, și cu toate că în sinea lui se împăcase cu atitudinea fetei, îi era rușine să recunoască pe față.

Lucru de mirat, dar așa era : omul încerca să legitimizeze purtarea fetei. I se părea că e îndreptățită și că e firesc să-i fie rușine să între și să iasă din locuința lor, din subsol, ea, o domnișoară în toată legea, cum era acum. El însuși se simțea umilit cînd o vedea întrînd ; se simțea parcă umilit chiar și pentru că era tatăl ei, și că Veta îi era mamă. I-ar fi plăcut s-o știe pe copila lui fiica unor părinți bogați, cu înaltă situație socială ; s-o vadă întrînd și ieșind dintr-o casă mare, cu două sau trei caturi. Ba, uneori le invidia pe domnișoarele care coborau, în fața locuinții lui, din automobile. Nu era vrednică și fiică-să de-o asemenea viață ?

Pe față însă nu cuteza să-și mărturisească gîndurile acestea. I se părea că e ceva împotriva firii, ceva rușinos, degradator în sentimentele sale adevărate. Pe față, încerca să o convingă pe Veta că ea nu are dreptate.

La un Paști, odată — Ana era în clasa a patra de liceu —, mamă-sa nu mai putu răbda, și cînd copila, după ce prînzise cu ei, se ridicase să plece, i se puse în drum și o opri cu hotărîre.

— Nu o să pleci nicăiri ! Pînă începe școala rămîi acasă ! Avem și noi dreptul, eu și tată-tău, să ne bucurăm de tine cîteva zile.

Ana îi înfruntă hotărîtă privirea și zise fără să clipească :

— Dar m-așteaptă doamna directoare ! Ea nu știe că voi rămîne acasă !

— Merg eu numaidecît să-i spun, răspunse Veta, fericită la gîndul că fata se-nvoiește și osîndindu-se în sinea sa că n-a fost de la început mai energică.

— Nu e nevoie să te duci, zise Ana, și glasul ei, cam înghețat, o înjunghie în inimă pe mamă-sa.

— Dar spunei că nu știe că vei rămîne acasă !

— Nici nu voi rămîne ! Mi-e cu neputință ! Am de cetit, am de scris !

— Are fata de lucru ! De ce nu-i dai odată pace ? interveni Ion.

— Ba e ceea ce-am simțit eu mereu, zise cu glas ostentit Veta.

— Sst ! Să-ți tacă gura ! porunci Ion Muja.

— Gura poate tăcea, dar inima ba !

Și Veta izbucni într-un plîns care o zgudui multă vreme, în timp ce Ana, așezată pe un scaun, privea în gol.

— Prostii ! Știi ce crede ea ? Știi de ce plînge acum ? Crede că tu nu rămîi la noi pentru că... ai fi prea mare domnișoară pentru noi...

— Pentru că i-e rușine de noi ! gemu femeia.

Ana se ridică în picioare. În ochi i se aprinseră luminițele acelea mici și reci și-i fixă pe rînd pe tată-său și pe mamă-sa.

— Nu mi-e rușine. De ce să-mi fie ? Dar nu am ce face acasă, nu am ce face la dumneavoastră. M-am învățat cu lucrul, și fără lucru mi-e urît.

Printre lacrimi, mamă-sa-i prinse privirea și simți alt junghi : înaintea ei era o față străină, care se uita la ea cu o nepăsare rece. Dar era nepăsare, sau era dispreț ?

Se surpă ceva și în Ion Muja cînd întîlni ochii Anei. Nu-și putea da sama ce anume, dar rămase cu senzația că s-a încovoiat, ca și cum i-ar fi slăbit brusc șira spinării.

Veta zise :

— Dacă ți-e urît cu noi, poți să pleci. Dacă îți face plăcere poți chiar să uiți că sîntem părinții tăi. De altfel, nici nu-ți mai sîntem : ești fată mare de-acum. Poți pleca. Nimic nu te mai oprește. Dumnezeu să te aibă în paza sa !

Veta își zbici repede lacrămile cu mîneca de la cămașă și-și făcu de lucru prin casă.

Ana rămase o clipă nemișcată, cu brațele moarte, căzute de-a lungul trupului. Oricît de insensibilă părusese mai nainte, cuvintele mamei sale o durură. Simțea că numai o mare suferință i-a putut aduce pe buze cuvintele acelea în care suierase disprețul. Totuși inima ei nu se muie, și, după cîteva clipe de nehotărîre, spuse bună-ziua și plecă.

Tot în clasa a patra de liceu Ana Muja se împrietenii cu vreo zece fete din toate clasele, începînd de la a treia în sus. Toate erau externe, fie că părinții lor locuiau în oraș, fie că erau găzduite la rude sau că locuiau în pensiune la familii fruntașe.

Între elevele interne erau doar trei-patru cu care Ana Muja vorbea mai dezghețat. La celelalte se uita de parcă n-ar fi fost demne nici măcar de privirea ei.

În ultimul trimestru al clasei a patra, directoarea începu să fie asaltată de familii din oraș, care aveau copile la liceu, rugînd-o s-o lase pe Ana Muja să prînzească la ei. Aproape că nu era duminică și sărbătoare în care să nu o ceară cineva. Directoarea nu se împotrivi. Eleva era întîia în clasă, cu o purtare morală foarte bună. Părea foarte liniștită și cuminte. Numai un lucru o neliniștea, și-l spunea tuturor solicitanților : Ana, deși era numai în clasa a patra, trecuse de șaisprezece ani, era deci la vîrsta cea mai primejdioasă. Dar oamenii se obligau să o ia de la și s-o aducă ei înșiși la internat.

Încă de la început directoarea se miră de aceste invitații. Cu cele mai multe fete ai căror părinți o invitau, Ana nu era colegă de clasă ; unele erau mai mici, altele, din clasele superioare. Părinții răspundeau de obicei că atît de multe le-a vorbit fata lor despre Ana Muja, încît ar vrea s-o cunoască și ei. Și se părea că în toate casele în care fusese invitată, Ana făcuse o foarte bună impresie, pentru că în unele familii fu poftită și de cîteva ori la rînd.

Fu îndrăgită mai ales de familia judecătorului Frunzescu. Fiica acestuia, Rada, era cu o clasă înaintea Anei, dar fetele erau de aceeași vîrstă. Fu invitată să-și facă vacanța la ei, la o moșie din vechiul regat și să petreacă împreună vreo trei săptămîni la mare.

La sfîrșitul clasei a șasea, cînd tocmai primise această invitație, Ion Muja veni la liceu ca să ia unele lucruri ale

fetei, care nu-i trebuiau acesteia în timpul vacanței de vară. Omul opri trăsura cu un cal la poarta școlii, și tot tușind mărunț, dregându-și glasul, intra în biroul directoarei.

— Ana nu v-a spus nimic ? întrebă directoarea.

— Nu. Ce să ne spună ?

— E invitată, peste vară, într-o familie, pentru vacanța-ntreagă. Mă mir că nu v-a înștiințat. Doară știa încă de la începutul lunii !...

Ion Muja nu răspunse. Simți cum i se ridică un val de sânge în obraji și-l furnică aprinzându-i. Pe-o clipă i se păru că Ana i-a dezvăluit directoarei taina lor, dacă nu direct, cel puțin indirect, de vreme ce primise invitația de a-și petrece vacanța într-altă familie decât a ei. Dar nu, directoarea părea să nici nu știe și nici să bănuiască adevărul. Fetei i s-a făcut o invitație și a primit-o. Ce era de mirare în asta ? Cazul nu era unic. Se mira numai că nu-și înștiințase părinții.

Muja, dându-și sama că nu are de ce să se rușineze, întreabă :

— Cine a invitat-o ?

— Familia judecătorului Frunzescu, care a invitat-o adesea și la masă. Știți doară că fiica lor, Rada, e cea mai bună prietenă a Anei.

— Da, știm ! înghiți în săc Ion.

Nu știa nimic, nici că era invitată pe la prânzuri, nici că avea o prietenă atât de bună...

Directoarea apăsă pe butonul de pe masă, și, când intra servitorul, zise :

— Cheam-o pe domnișoara Ana Muja.

Ion simți ca o ameteală dulce, dar nu la cap, ci la inimă : încă nu auzise pe nici o profesoară a copilei sale spunându-i «domnișoară».

Fată veni în grabă și aruncă o privire mirată spre tatăl său. Directoarea așteptă să-și salute părintele, dar Ana părea că nici nu are de gând. Directoarei i se păru un lucru nefiresc, și o făcu atentă printr-un gest. Dar Ana nu știu, la repezeală, cum să-l salute-n fața directoarei, să-i spună «bună-ziua», ori «sărut-mîna», și nu zise nimic.

— V-ați întâlnit înainte de-a intra tatăl dumitale la mine ?

— Nu. De la Paști nu ne-am mai văzut, zise Ion.

— Tatăl dumitale a venit să te ducă acasă. Cum se poate să nu le fi spus pîn-acum părinților că ești invitată de familia Frunzescu ?!

— Voiam chiar azi să vă rog să mă lăsați pînă acasă. Aveam să le spun chiar azi.

— Dar de la începutul lui iunie n-ai avut vreme ?

— Nu eram prea sigură de mine, doamnă directoare. Invitația am primit-o și am promis, dar încă tot nu eram hotărîtă definitiv. Numai azi m-am decis.

— Dumneavoastră, părinții, aveți ceva împotrivă ?

Ion Muja nu știa ce să răspundă.

— Nu pot avea nimic împotrivă — zise Ana —. Mă duc la cea mai bună prietenă a mea și într-o familie cunoscută.

— Nu avem nimic de zis — spuse Ion —, dacă ea crede că așa e bine.

Părăsîră liceul împreună, lăsînd-o pe directoare nedumerită și nemulțumită. Ce fel de purtare față de părinți era aceasta ?! Cu atît mai mult cu cît e una din cele mai bune eleve din liceu !

Dar, odată cu sfîrșitul anului școlar, directoarea fu năpădită de atîtea griji, încît uită de Ana Muja. La urma urmelor, dacă părinții sînt de acord cu fata lor, ea nu mai avea nici o răspundere. Iar eleva nu mai era o copilă.

Ieșind din cabinetul directoarei, Ana îi promise tatălui ei că încă în după-amiaza aceea avea să treacă pe-acasă.

Trecu, într-adevăr, și-i ceru o sumă de bani de care el se îngrozi. În cei patru ani, deși era bursieră, cheltuisese destule parale cu ea, pe veștminte, pe pantofi, pe cărți. Dar cît îi cerea acum era o sumă neobișnuită.

— Este vorba să mergem și la mare vreo trei-patru săptămîni, și eu nu am nimic din ceea ce-mi trăbă la mare. Nu am costum de baie, pantofi și cîte alte nimicuri.

— Nimicuri nu pot fi, cînd sînt așa de scumpe — zise tată-său, care se gîndea că nici nu are atîția bani cîți îi cerea Ana. — Și pe urmă, ce faci cu ele acolo ?

— Cu ce ?

— Cu costumele acelea de baie. Unde le mai poți folosi ? Nu-s. bani aruncați pentru niște lucruri care-ți trăbă doar trei-patru săptămîni ?

Gîndul că nu avea de unde lua atîția bani îi dădu curaj lui Ion Muja. Rar vorbise cu fiică-sa atît de categoric. Era și foarte iritat că lor nu le spusese nimic, pînă acum, din planurile ei.

— Păi, bine, dacă vrei să mă fac de rîs, nu mai merg nicăiri, zise Ana, cu buzele strînse.

Nu ! Era limpede că nu mai putea bate în retragere pentru o sumă de bani, după ce fata lor primise invitația. Dar cine-o pune să meargă și la mare ? Ce să facă la mare ? se muncea cu gîndurile Ion. Vetei părea să nu-i pese de nimic, ca și cînd ar fi fost singură în casă.

— Cu jumătate din banii ăștia îți puteai cumpăra tot ce vei avea nevoie în clasa șaptea. Nu, zău, e o sumă prea mare ! zise iar Ion Muja, plimbîndu-se prin cameră cu minile la spate.

— Bine, dacă nu-mi dați, n-o să mă duc, ce mai atîta vorbă !

— Nu-ți dăm !... Da' nu te gîndești că nu am atîția bani deodată ?

— Ai putea cere un avans din salariul pe luna viitoare.

Ion se opri din mers, își privi fata cu un fel de uimire revelatoare și zise :

— N-am ce spune ! Ești fată deșteaptă tu, nu te-ncurci cu una cu două ! Iată, la asta m-am gîndit și eu — adaoase el cu o nuanță de dispreț de care nu-și dădu sama. — Da, la asta mă și gîndeam : la un avans din salariu.

Veta nu zicea nimic. Din cînd în cînd privea la domnișoara aceea străină și părea că se miră cum de vine să ceară bani de la Ion. Pentru că de la izbucnirea aceea de la Paști, irima Vetei se închisese pentru copila ei. După durerea amară pe care o purtase vreo doi ani în suflet, văzînd înstrăinarea copilei, ea căzuse într-un indiferentism greu față de Ana, într-o nepăsare de care însăși se îngrozea uneori. Atît de adînc o rănise purtarea împotriva firii a fetei sale.

Veta era o femeie dintr-o bucată, care nu glumea cu sentimentele, care nu era în stare să facă nici un compromis între sinceritate și convenționalism. Pentru ochii lumii nu putea fi alta decît era pentru sine însăși, pentru conștiința sa. Nu putea înțelege purtarea Anei, faptul că se rușina de părinții ei buni, decît ca un sentiment denaturat, care nu o mai obliga la nici o datorie față de Ana. Și-l disprețuia pe

Ion pentru că-l vedea cum încearcă să nu vadă adevărul, deși știa că-l vede.

«Da — își zicea Veta —, m-am rugat de Dumnezeu ca fata să nu samene cu taică-său, ci cu mine. Se vede că nu m-a ascultat ! E vanitoasă ca și tată-său, pînă la prostie. Ah, dacă l-aș fi cunoscut eu mai bine pe-acest om înainte de a mă mărita cu el !...»

Atîta mîngîiere mai avea Veta : fata nu semăna cu ea, ci cu Ion Muja, cu păunul ăsta care i-a luat ei mințile, cînd s-ar fi putut mărita cu atîția oameni serioși, întregi.

*
* * *

Examenale se terminaseră, dar serbarea de sfîrșit de an încă nu se ținuse. Prietena Anei avea un rol de susținut într-o mică piesă teatrală și trebuia să aștepte închiderea oficială a anului școlar. În cele trei zile pînă la închidere, Ion Muja ridică avansul, și Ana își putu cumpăra lucrurile de care avea nevoie la mare.

Părinții Anei nu presimțiră atunci că în tot răul este și un bine. Cînd, în august, Ion Muja fu scos din slujbă, iar cel care fusese numit în locul lui nu mai avu răbdare să aștepte pînă se vor muta în sat, ci le scoase mobila în stradă — ei avură același gînd : Ce bine că fata lor nu era acum acasă, că nu era și ea martoră și părtașă la rușinea lor. Chiar și Veta gîndea așa. Nenorocirea, venită fulgerător peste capetele lor, îi muie și ei inima înăsprită de purtarea fetei. Se simțea rușinată acum și umilită că trebuia să părăsească orașul și «pivnița» aceea, subsolul în care locuiseră șase ani. Ce va spune satul, cînd îi va vedea înapoindu-se, nu pentru o zi de praznic, cum făcuseră în ultimii șase ani, ci pentru totdeauna ? Dacă și lor le venea greu, ce-ar fi simțit Ana ? Era o mare fericire că nu era acasă, că nu văzuse mobila lor scoasă în drum, că nu trebuia să îndure privirile sătenilor, la întoarcere.

Căderea guvernului îl izbi pe Ion Muja drept în moalele capului. Cîteva zile rămase ca paralizat. Apoi, înspăimîntat, începu să alerge pe la protectorii lui de la club. Dar căderea guvernului, neașteptată, provocase o derută generală în rîndurile partizanilor, și fiecare se grăbea să-și salveze propriile

interese ; nimeni nu mai avea timp să se gîndească și la năcazurile altuia.

Rămas singur în fața noului guvern, care, prin ramificațiile organizațiilor de partid locale, încă de a doua zi, își făcu simțită puterea pînă în cele mai depărtate unghere ale țării, Ion Muja își dădu sama că nu va izbuti să-și mai bage mobila în subsolul băncii. Cu capul frînt în piept, se apucă de împachetat și de încărcat, în două cară angajate din piață, mobila scoasă-n drum, și, cu Veta alături, porni pe drumul de-ntoarcere-n sat.

Și pentru Veta a fost greu acel drum, dar pentru Ion Muja a fost de-a dreptul o nenorocire. Cînd intrară cu carările în ograda lor, fața lui era ca a unui cadavru în descompunere.

— Uf ! Ce bine că n-a fost și Ana acasă ! oftă Veta, după ce rămaseră singuri.

V

De la Ana primiră, pe la mijlocul lui iulie, o ilustrată. Le scria de la conacul familiei Frunzescu. Ilustrata era iscălită și de prietena ei, Rada. Și mai era o iscălitură, de bărbat, aceasta completă : Jean Frunzescu. Ilustrata o primiră înainte de catastrofa căderii guvernului. Fata le spunea, în două rînduri, că e foarte bine acolo și că își petrece minunat vacanța.

Nu-i trimiseră nici o veste despre mutarea lor la țară. Ea o să-i înștiințeze cînd va sosi, și Ion o va aștepta la gară, ca și cînd ar locui tot la oraș. Directoarea îl asigurase că schimbarea de guvern nu va avea nici o influență asupra bursei fiicei sale. Chiar dacă bursa s-ar scoate din nou la concurs, ceea ce ar fi posibil, Ana va reuși cu siguranță.

— Despre asta să nu-ți faci gînduri dumneata ! — îl îmbărbătase directoarea, cînd, Ion, scos din slujbă, venise speriat la ea. — Mai greu îți va fi să faci rost de alte trebuințe ale fetei. De-aici încolo e fetiță mare și are nevoie de tot mai multe lucruri. Nu știi, acasă ai dumneata ceva avere ?

Ion Muja se zăpăcise puțin.

— Avem oleacă. Vom face însă tot ce putem pentru ca Ana să aibă cele trebuincioase.

— Banul se face mai greu la țară, știu eu. De aceea m-am gândit ca pe Ana, cum e cea mai bună elevă din clasa ei, s-o numim monitoare, să le supravegheze și să le ajute la învățat pe elevele din clasele inferioare. În felul acesta ar putea avea un câștig. Dar nu-mi prea vine să-i fac o astfel de propunere : e prea mândră și poate aș supăra-o cu propunerea mea.

— Nu cred să fie mândră. Dacă spunei că nu se prea amestecă între celelalte, eu nu cred că o face din mândrie. Îi place să cetească mereu, să învețe tot felul de lucruri. Ori se poartă așa fiindcă se simte ea că-i mai săracă, mai fără ajutor decât altele... Gândeți-vă, doamnă directoare, că în jurul ei sînt aproape numai copile din case de domni, de intelectuali, cum se zice. Poate e prea sfioasă, poate că se teme...

— Nu ! Eu și părintele-catihet am ajuns la concluzia că e mândră. Nu spun închipuită, vanitoasă, ci ceva mai rău : e orgolioasă, plină de trufie. Uneori le aruncă elevelor, colegelor ei, asemenea priviri disprețuitoare de parc-ar fi sclavele ei, de parc-ar voi să le poruncească.

— Nu se poate, doamnă directoare, cred că vă înșălați, răspunse tulburat Ion Muja.

— La început credeam și eu că mă-nșel. Fata — nu v-am spus-o dumneavoastră, părinților, niciodată — începuse foarte prost clasa întâi, și la purtare și la învățătură. Se purta cu copilele ca un fel de stăpînă : voia să asculte toată lumea de ea, și nu se sfia să le zgîrie și să le tragă de păr, dacă n-o ascultau sau dacă i se părea — auzi dumneata ? numai dacă i se părea ! — că rîd de ea. Și nu lua cartea în mînă cu zilele. Nu v-am avizat pe părinți fiindcă, după nici două luni de la o convorbire pe care am avut-o noi două, între patru ochi și patru urechi, Ana a început să se schimbe, și pînă la sfîrșitul anului a ajuns prima în clasă. În clasa a doua și a treia am crezut că fata și-a tras pe samă și că purtarea de la început s-a datorat mai mult unei nepotriviri între educația primită în școala satească și normele educației din liceu. Dar din clasa a patra începînd,

îmi pare că descopăr la ea mereu o sete de dominare ; din această sete de dominare cred eu că se trage și zelul ei la învățătură. Părintele-catihet crede de asemenea că Ana numai din mândrie trăiește așa de izolată de celelalte fete.

— O să vedeți că vă înșălați. Propuneți-i ceea ce mi-ați spus mie, și sînt sigur că va primi, zise Ion Muja, care nu prea băga de samă ce-i înșiră directoarea, fiind mereu cu gîndul la locul acela de monitoare. În spaima primă a căderii lui de la putere se temea că, lipsit cum era de slujbă, nu va mai putea să adune banii necesari fetei în timpul anului.

— Îi voi face propunerea la toamnă. De altfel, țin să-ți spun că eu nu consider drept o slăbiciune mîndria Anei. Mîndria e necesară în viață. E necesară mai ales pentru o fată singură, cum e Ana. E arma ei cea mai puternică.

*
* *
*

Scriindu-le părinților ei că se simte bine la conacul familiei Frunzescu și că își petrece minunat vacanța, Ana spunea adevărul : era întîia ei vacanță de liceană, întîia ei vacanță de domnișoară. Era ceea ce nu-și putuse închipui, deși, de doi ani cel puțin, dorea arzător să trăiască într-un mediu cu desăvîrșire nou, unde să nu o cunoască nimeni, unde să găsească tot ceea ce i-ar face plăcere, unde și gîndurile și simțurile să i se desfăteze într-o continuă mîngîiere. A năzuit, a luptat, a suferit, dar iată că și-a ajuns ținta ! Așadar, cu voință hotărîtă, cu stăruință, se poate cîștiga orice în viață !

De-acum, s-a isprăvit ! Nu va mai petrece vacanțele de vară în pivnița aceea unde locuiau părinții ei și de care se îngrozea tot mai mult pe măsură ce trecea vremea, pe măsură ce creștea. Nu ! Și dacă n-ar fi reușit să plece în această vilegiatură, tot nu s-ar mai fi întors în temnița aceea pe timpul vacanței. Ce-ar fi făcut ? Nu știa, însă acolo hotărît nu s-ar mai fi dus !

Dar reușise și era convinsă că, de-aici înainte, orice ar încerca în viață, va reuși. În fiecare vacanță de vară își va găsi o colegă în familia căreia să-și facă vilegiatura.

Cînd se pusese cu strășnicie pe învățat, cînd părăsise purtările sale urîte, Ana Muja nu urmărise, la început, decît o singură țintă : să se impună fetelor. Și nu vedea decît aceste două căi prin care se putea impune : o purtare exemplară și un mare spor la învățătură. «Numai așa voi reuși să șterg distanța dintre ele și mine.» Dar după ce realiză ceea ce urmărise, simți că mai sînt multe alte deosebiri între ea și celelalte eleve, deosebiri care o vor ține mereu în izolare. În clasa întâi și în clasa a doua nu înțelegea ce-i mai lipsește pentru a fi în rînd cu celelalte, dar în clasa a treia, la cincisprezece ani, pricepu : ea nu avusese parte, în copilărie, de educația pe care o primiseră colegele ei direct din ambianța familială, educația atitudinilor, a manierelor, a relațiilor dintre oameni.

Din turnul hărniciei și al veghei continue în care se izolase, ea urmărea atentă toate manifestările colegelor, și descoperi gesturi, nuanțe în purtare, în cuvinte, în felul de a rîde, de a dansa, în jocuri... Aproape toate vorbeau mai plăcut, mai cîntător sau mai delicat decît ea ; erau stăpîne pe vocile lor mai mult decît ea ; se supărau ori se mîniau într-o formă mai distinsă ; se bucurau și-și manifestau bucuria mai discret decît ea ; erau în toate mai plăcute, mai delicate, mai dulci, parcă mai rafinate decît ea.

Se simți bolnavă, cînd făcu mai întâi constatările acestea. Cu instinctul ei feminin simți însă că autocompătimirea nu ar ajuta-o la nimic, ci că trebuie, în noul mediu în care intrase, să fie tot atît de liberă, de naturală, de «acasă» ca oricare din colegele ei.

Se puse deci din nou pe învățat, observînd de-aproape purtarea lor, cuvintele, privirile, zîmbetele, atitudinile, întregul lor fel de a fi. Al lor și al profesoarelor, ba chiar și al oaspeților care veneau, la ceasuri anumite, să le viziteze pe elevele interne.

Din această intenție începu și prietenia ei cu cîteva fete. Simțea nevoia să le studieze cu atenție, să le cunoască în amănunt, și nu numai pe ele, ci și casele lor, familiile lor, obiceiurile și tot ce ținea de lumea nouă în care trebuia să trăiască și ea. Și tot ce învăța într-o zi, sara încerca să-și

treacă prin conștiință, să-și fixeze parcă definitiv, nu numai în memorie, dar și în sânge.

Și vârsta sa, și inteligența, și mai ales sănătosul instinct cu care venise din sat, îi descoperiră, nu peste mult, că tot ce putea învăța, din lumea în care voia să trăiască, prin intermediul colegelor ei, mai mari sau mai mici, nu era decât prea puțin ; că, rămasă numai la aceste cunoștințe, va fi veșnic în inferioritate față de fetele aparținând clasei sociale superioare.

Atunci începu să le încînte cu spiritul ei strălucitor pe cîteva fete, să le cîștige prietenia și, uneori, admirația, și să fie invitată în familiile lor.

Datorită acestor invitații în familiile colegelor sale, Ana avu prilejul să observe purtarea și atitudinile tuturor celor din casele în care intra, și adeseori nu numai pe cele ale membrilor unei familii, de la copil pînă la bunic, ci și pe cele ale oaspeților acestora. De la felul cum se face o prezentare pînă la felul de a fi servit și de a te servi la masă ; de la convorbirea din salon pînă la cea îngăduită la masă ; de la croiul rochiilor de stradă la cel al rochiilor de vizită, sau de gală — nimic nu scăpă spiritului de observație al Anei. De la o invitație la alta devenea tot mai sigură de sine, tot mai liberă în mișcări, tot mai firească în atitudini. Ea își dădea sama că asimila cu nesaț toate aceste cunoștințe noi, care i se păreau neasemănat mai plăcute, ba chiar mai importante pentru ea decât cele învățate din cărți.

Ce nu observară ochii ei ageri și iscoditori cu prilejurile acestor vizite ? Văzu luxul și risipa, văzu lipsa și restrîngerile ei ; văzu și ordine naturală, și ordine severă, impusă, dar și lipsa oricărei ordini ; văzu și bunăvoința naturală și bunăvoința falsă, stilată ; văzu și sinceritate și fariseism ; și priviri cinstite, și priviri necinstite ; și oameni care mîncau cu mare zgomot la masă, dar și oameni pe care nu-i auzai cînd mîncau, de parcă s-ar fi servit cu aer, nu cu bucate ; cunoscă și bătrîni cocheti, și tineri bădărani, și femei și fete vopsite, cu sprîncene încondeiate ; auzi și conversații cu subiecte superioare, dar și conversații cu subiecte de rînd ; ascultă tirade strălucite în apărarea unei opinii, dar și argumentări bondoace ; văzu societatea, în care vroia să între și ea, așa cum se prezenta și cum adesea era în realitate.

Și — ciudat ! — cu cît mergea mai des în societate, cu atît simțea mai mult că locul ei era, de la început, în această

societate, nu la școală, că tot ce învăța aici era mult mai important pentru ea decât lecțiile din clasă ale profesoarelor. Ajunsesse să creadă că o fată de la țară, pentru a ajunge o doamnă adevărată, nu avea nevoie de nici o altă învățătură decât de aceea pe care o putea căpăta în societate.

Noua experiență i se păru atât de bogată, atât de complexă, încât, la început, se gândi că-i vor trebui ani și ani pînă va reuși să se familiarizeze cu toate, să le cunoască, să-i între în sînge.

Dar instinctul ei viguros de orientare și vîrsta care o ridicase din copilărie îi ajutară să se simtă acasă, în noul mediu, cu mult mai repede decât crezuse. În scurtă vreme ajunse să poată critica, după toate regulile bunei-purtări, pe cutare femeie, pe cutare fată sau pe cutare bărbat.

Și cu cît se simțea mai sigură de ea în noul mediu, cu atît i se părea că în fața ei scad în importanță și bărbații și femeile la care mai înainte se uita ca la niște fenomene. Și începură să scadă în importanță și profesoarele, ba chiar și directoarea. În schimb se simțea pe sine crescută în puteri și în vrednicie.

O mîndrie cu totul nouă simți cînd, la un prînz în familia unei colege, un bărbat tînăr, cînd îi fu prezentată, îi sărută mîna.

Gazda, o cucoană mărunțică, se ofensă :

— Ce te-a apucat, vere ? E o gîsculiță încă ! E numai în clasa a șasea de liceu !

— Se poate ? ! Totuși e o domnișoară ! N-aș fi crezut ! Ș-apoi, parcă n-aveai obiceiul să inviți la masă eleve de liceu.

— Ce era să fac ? Verișoară-ta moare după ea. Nu știu cu ce-a fermecat-o.

— Hm ! Mi se pare că are cu ce ! O să ajungă un exemplar de femeie superb !

Ana nu auzise aceste cuvinte, dar nici nu era nevoie să le audă pentru a-și da sama de impresia pe care o făcea asupra bărbaților. Îi era de ajuns să le prindă privirile sau numai să le simtă. Căci își dădu sama că privirile bărbaților pot fi nu numai văzute, dar și simțite, în ceafă, pe grumaji.

Senzațiile noi pe care le cunoscuseră sub privirile bărbaților tineri, ale studenților, ale elevilor de liceu chiar, constituiră o mare încîntare pentru ea. Instinctiv pricepu că valoarea

ei adevărată va fi stabilită de bărbați, nu de femei, și că în încântarea pe care le-o va produce bărbaților va sta adevărata ei putere, ca și bucuria, ca și fericirea ei.

Încă nu-și putea da sama ce este această nouă senzație, dar știa de pe acum că subț călăuzirea ei se vor desfășura cărările vieții sale. Se trezise în ea, subț privirile tinerilor, parcă un nou instinct, ca să o ajute, mai mult decât inteligența, să învețe cu ușurință tot ce voia să cunoască din mediul acela nou. Ba, ceva și mai ciudat: I se părea, de la o vreme, că nici nu caută societatea pentru a se aclimatiza în noul mediu, ci pentru a simți acele priviri ațintite asupra sa, că de senzația pe care i-o produceau depindea întreaga ușurință cu care ajunsese să se poarte în cele mai bune familii din oraș. Își simțea parcă toată ființa îndulcită, înflorită, și, într-o lumină nouă, își dădu sama că marea importanță care i se acordă nu avea în vedere faptul că era prima pe clasă, ci că era una dintre... domnișoarele cele mai frumoase din oraș.

După această descoperire, începu să-i trebuiască mai multă vreme pentru toaletă, când era invitată în vreo familie. Stăruia mai mult în fața oglinzii, și avea nevoie de multă viclenie și vigilență ca să nu fie surprinsă de colege că are asemenea preocupări.

Nu-și putea da sama dacă din dorința de a plăcea mai mult sau pur și simplu din instinct începu să aibă atitudini despre care auzise, văzându-le, că sînt atitudini de femeie cochetă. Nu pricepea cuvîntul, dar înțelegea că ceea ce simțea nu era decât dorința de-a atrage atenția asupra frumuseții sale. Simțea o mare bucurie văzînd că place pentru înșăși ființa sa. Prin atitudinile de cochetărie nevinovată, cu acest unic scop, de a se face mai frumoasă și de a plăcea, simțea nedeslușit că își adună arme de luptă pentru mai târziu.

De altfel, Ana era, la șaptesprezece ani, dezvoltată fizic ca alta la douăzeci. Ar fi fost mai la locul ei între fetele din clasa a opta. Semăna cu mamă-sa, care se măritase la vîrsta de șaptesprezece ani. Era plinuță, cu forme destul de rotunjite pentru statura ei înaltă. Își purta trupul drept, ca un steag, și capul și-l azvîrlea puțin, în mers, pe spate. Avea părul negru, împletit în cozi groase, și ochii mari, verzi, lungăreți, încadrați în sprîncene stufoase, negre. Cu pielea

obrazului subțire, albă, imaculată, era fragedă ca o fragă proaspătă. Avea o voce clară, catifelată, legănătoare — glasul Vetei, cu care mamă-sa scosese din minți sumedenie de flăcăi. Umbletu-i era ușor, unduit, părea că mai mult plutește decît merge pe pămînt. Erau comorile tinereții ei, pe care nu le cunoscuse înainte de a simți farmecul privirilor admirative ale bărbaților.

Elevii de liceu, studenții de la universitate și chiar bărbații tineri aveau cu toții acest bun obicei de-a nu cerceta mai îndeaproape cine este și de unde vine. Aproape toți se mulțumeau să știe că-i elevă, bursieră și prima în clasa ei. Cei mai curioși, de care Ana se silea să scape repede, nu putură afla de la ea nimic asupra trecutului, decît că tatăl său era... funcționar la o bancă. Aici în oraș, într-altă parte? Nu puteau da lămuriri nici prietenele ei care o invitau în familiile lor, căci nici ele nu știau mai mult decît la spusese Ana. Se mira ea însăși cît de ușor și fără nici o urmă de bănuială putea să evite întrebările celor care voiau să știe mai multe despre ea.

De altfel, aceștia erau puțini ; de obicei bărbați mai vîrstnici, mai ursuzi, bărbați nesuferiți prin instinct de femeile tinere și frumoase, oameni sîcîitori, care veneau în societate împreună cu toate tabieturile și ticurile lor. Ceilalți erau bucu-roși să fie în preajma ei, să poată vorbi cu ea.

VI

Ana se trezi astfel la vîrsta înfloririi, cînd se desfac bobocii gingășiei, ai frăgezimii. Admira și se lăsa admirată fără nici o umbră de gînd rău. Nu era decît un fenomen natural, pur în însăși esența lui : un suflet și un trup la începutul vieții, în cap de primăvară.

Așa intră în vilegiatura oferită de familia judecătorului Frunzescu. (În familie se povestea că pe un strămoș l-ar fi chemat Frunzetti, că ar fi fost de origină italian, ori grec, ori așa ceva, dar că unul din antecesorii și-ar fi schimbat numele în Frunzescu.) Nu putea să nu recunoască : îi era foarte îndatorată familiei Frunzescu pentru că o invitase să-și pe-

treacă vacanța mare împreună cu ei. Rada era prietena ei cea mai bună, iar părinții Radei erau cei mai simpatici părinți din câți cunoscuse ca invitată în familiile colegelor.

Dar mai era un motiv, și acesta era poate cel mai important : Rada avea un frate, student la politehnică, în anul al treilea. Îl cunoscuse la Crăciun, în familie, și Rada-i spusese că toată vacanța de vară, Jean, fratele ei, va fi mereu cu ele, și la conac, și la mare.

În timpul cursurilor, îi spusese Rada, fratele ei locuia la București, la o mătușă, o soră a mamei sale, Ana Scarlat, văduvă de general, femeie tânără încă și foarte bogată, care avea un singur fiu, atașat militar într-o legăție din străinătate.

În tovărășia doamnei Frunzescu și a Radei, Ana făcu prima ei călătorie mai lungă cu trenul. Deși, ca să nu se facă de rîs, se silea să nu-și deie pe față simțămintele proaspete care o copleșeau, nu-și putea ascunde neliniștea, înfrigurarea și nici nu-și putea înfrîna pornirea de a privi mereu pe geam la peisajele noi ale regiunilor necunoscute prin care treceau.

Dar însoțitoarele sale erau atît de mult prinse de proiectele pe care le făceau pentru timpul pe care urmau să-l petreacă la conac și la mare, încît nu băgară de samă agitația Anei. Ei nu-i mai putea ieși din minte distanța : douăsprezece ceasuri cu acceleratul ! Și într-o asemenea durată va vedea mereu ținuturi noi, rîuri și șesuri, păduri și munți, orașe și sate. Și toate erau în țara ei, în România.

Părea că nu se poate dumiri, că nu-i vine să creadă. Cea mai lungă distanță făcută de ea cu trenul, fusese de un ceas și jumătate, cu personalul, în clasa a treia. Învățînd la geografie, nu se gîndise niciodată să-și închipuie dimensiunile reale, depărtările, spațiul țării. Și acum, dintr-odată, țara se-ntindea în fața ei. Era o țară mare ? I se părea imensă ! Si ceea ce o umilea mai mult era că, deși cunoștea, din carte și de pe hartă, România din fir în păr, cu rîuri, cu munți, cu orașe, cu județe, cu mine, cu principalele linii de căi ferate, privind pe geam nu-și dădea samă unde se află și în ce direcție aleargă trenul. Ar fi dorit să aibă harta țării la îndemînă, să o deschidă, să deslușească direcția, drumurile, regiunile prin care trecea. Ce rușine, cu șase clase de liceu făcute, să nu știe unde se află, să nu recunoască rîul pe po-

dul căruia trece chiar acum trenul, să nu știe ce oraș mare este acela care se ivește în zare ! Dar își dădu sama, c-un fel de umilință, că chiar dac-ar fi avut harta la-ndemână, nu ar fi deschis-o. I-ar fi fost rușine să se arate ea, prima elevă din clasă, atît de neștiutoare a drumului și locurilor prin care treceau. Din acest motiv nici nu cuteză s-o întrebe pe doamna Frunzescu sau pe Rada, ci continuă să-și furișeze privirea prin geam pînă ce se convinse că nici mama și nici fata nu-i au grija, ci că discută cu aprindere organizările pe care le vor face la conac. Atunci își adînci privirile, fără nici o teamă, în lumina de dincolo de fereastra compartimentului.

Ce ținuturi încîntătoare se roteau domol în depărtări, ce lanuri bogate fugeau amețitor în urma trenului, ce aromă îmbătătoare de grîne coapte venea prin geamul deschis ! Ochii ei verzi scăpărau de plăcere, nărilor-i fine palpitau. Părea că s-a trezit în ea mumă-sa, Veta, din vremea fetei, cînd ieșea, strălucitoare, la secere și la bucurie, la soare și la cîntec, cu alte fete lucrătoare alătura !

Fără să-și deie sama, începu să murmure un cîntec, nu unul din cele învățate în liceu, ci unul auzit și învățat de la mamă-sa, în primii ani ai copilăriei.

Deschise și al doilea geam, de lîngă ea, își scoase capul în mireasma răcoroasă de-afară, și murmură mai departe cîntecul. Părea că intră în ea valuri de viață nouă, și își simți sufletul profund emoționat. Nu-și putea da sama de ce, dar i-ar fi plăcut să fie acolo, între lanurile de grîu în pîrgă, lîngă porumbul de-un verde întunecat, lîngă căpițele acelea de fîn. Părea că acolo s-ar fi simțit mai acasă, mai în siguranță decît la liceu, decît aici în tren sau decît la conacul spre care mergea. Regiunile nu-i erau cunoscute, dar unele semănau cu cele din satul ei natal ! Murmura o doină adusă de-acasă ; mireasma cîmpului o îmbăta ; valuri ușoare, de căldură dulce îi băteau inima. Ce frumoasă e natura, ce frumoasă e țara ! Și toată țara asta e acum a noastră. Cît e de mare și cît e de bogată !

Se muștră în sine că nu s-a gîndit niciodată la lucrul acesta, pe cînd învăța la geografie sau la istorie. Ce rost mai poate avea învățatul acela din carte ? Iată, ei i se părea că abia acum începe să ia mai întîi contact cu țara, să o cunoască, să o iubească. Datele, cifrele, numele reci — ce rost

au dacă nu sînt însuflețite de sentimente ? Întră reci în memorie și nu-s de nici-un folos ; de aceea, de la o vreme, le și uiți, ca și cînd nu le-ai fi știut niciodată.

Rămase îndelung la fereastră, cu capul scos prin geamul deschis. În zări clipeau uneori brîiele de argint ale rîurilor. Lunci întinse erau pline de căpițe de fîn sau de brazde care se uscau sub adierea soarelui înalt. Pătrundea pînă la ea mirosul amețitor al fînului nou, al ierbii celite. Femei și bărbați, în depărtări, siluete ușoare și albe, lucrau la fîn.

Tot pierzîndu-se în frumusețea și armonia naturii, păru a-și uita cu totul și unde se află, și cine este. Internatul, anii de școală la oraș, păreau că s-au retras undeva departe, în neguri. Poate că nici n-a fost ea și nu este ea eleva care a străbătut clasele de liceu. Aceea, după cum o întrezărește uneori acum, e o domnișoară cam ciudată, pretențioasă, neîfirească, iar ea, aceea de-atunci, pare că se contopește cu ceea ce vedea.

Nu-și dădu sama cîtă vreme rămase la geam. Balaurul cel negru se unduia și se răsucea mereu pe alunecuşul lui de fier, și duduia ca un vifor surd. Trecu prin cîteva tunele, și Ana se rușină că nu știa ce tunele-s acelea și unde se află. Personajele, locurile se schimbau neconținut.

Mama și fata își terminară, în sfîrșit, poveștile, și doamna Frunzescu zise :

— Aibi grijă, Ano, să nu-ți între-n vrun grăunte de furingine în ochi. E cea mai usturătoare durere, și grăuntele acela cu greu se poate scoate. Odată, două ceasuri m-am chinuit, ajutată de toată lumea din compartiment, pînă am reușit să scot un astfel de firicel negru. Și ochiul mi-a rămas roșu o săptămînă.

Rada își scoase și ea capul pe geam, dar după o scurtă rotire a privirii, pîrîndu-i-se că nu vede nimic interesant, se așeză iarăși pe banchetă, în fața mamei sale. Ele nu-și întorceau capul spre geam decît atunci cînd trenul lor trecea cu vuiet, fără să se oprească, pe lîngă cîte o gară mică ; părea că nu le interesează nimic din ceea ce exista dincolo de părății compartimentului.

— Ce gară a fost asta, mamă ?

— Habar n-am !

— Dar orașul care a rămas în dreapta ?

— N-am idee !

Și iarăși se întorceau la sporovăiala lor despre aranjamentele pe care le vor face la conac în vara aceasta.

Din asemenea schimburi de cuvinte Ana înțelese că nici Rada, nici maică-sa nu se orientau mai bine decît ea. Puncte de orientare erau numai gările în care trenul se oprea și ale căror nume le puteau citi. Chiar și în aceste situații doamna Frunzescu spunea uneori prăpăstii, de care, cîteodată, nu se mira nici Rada, dovadă că nici ea nu știa mai mult. Alteori, doamna Frunzescu părea o virtuoasă a confuziilor: în gura ei, Mureșul devenea Olt, și Oltul Mureș, Someșul Tîrnave, iar Tîrnavele Someș.

Ceea ce o uimea mai mult pe Ana nu era lipsa aceasta de cunoștințe și de orientare geografică, deși gazdele ei se lăudau că au făcut de foarte multe ori drumul acesta lung: neștiința lor o scuza într-o oarecare măsură pe a ei; ceea ce o mira era nepăsarea cu care, și mama și fata, își dezvăluiau sărăcia cunoștințelor. Ele nu se simțeau umilite că nu știu prin ce regiune trec, ce rîu, ce oraș sau ce munți se văd în zare. Doamna Frunzescu cunoștea doar două-trei stații, noduri de căi ferate, și atît. Pe ele nu le interesa frumusețea țării, natura însăși. Atunci de ce se duceau să se izoleze într-un conac la țară, în mijlocul cîmpului?

Unda unui ușor sentiment de înstrăinare față de ele îi trecu prin suflet. Simțea instinctiv că Rada și mama ei sînt dintr-un alt aluat decît ea. În răstimpul de cînd le vizita, niciodată, pînă acum, nu-și dăduse sama de această deosebire dintre ea și ele.

Pe cîtă vreme mama și fata rămîneau nepăsătoare la frumusețile naturii și nu se sinchiseau de lipsa lor de cunoștințe — ca și cînd ar fi fost un lucru de la sine înțeles că nu erau datoare să cunoască regiunile și orașele prin care treceau —, Ana se rușina de neștiința ei.

De-aceea fu foarte recunoscătoare unui domn tînăr și voinic, care, după ce trenul plecă dintr-o gară, intră în compartimentul lor, ținînd de mîină un băiat de vreo doisprezece ani, elev de liceu. Cei doi se așezară la unul din geamurile deschise, și tatăl începu să-i dea copilului lămuriri despre toate regiunile prin care treceau, despre gări, despre orașe, despre rîuri.

Răspunsurile tatălui la întrebările băiatului îi ajutară Anei să se orienteze în spațiu. Ea își închipui din memorie harta

României, căută cu gîndul, pe hartă, locurile și rîurile pomenite de călător, și, reușind să stabilească cele patru puncte cardinale, în mintea sa începu să se facă lumină. Părea că se deschide o cărare, că întunerecul rămîne de-o parte și de alta, și reuși să identifice, pe harta din închipuire, linia căii ferate principale pe care gonia acceleratul și localitățile prin care treceau sau prin care urmau să treacă.

În chipul acesta începu să se poată orienta, și simți o caldă satisfacție. Cu cît se lămurea mai bine pe unde trecea, cu atît simțea cum crește ea însăși în importanță. Uneori arunca, cu coada ochiului, o privire de desconsiderare spre doamna și spre domnișoara Frunzescu, care nici nu bănuiau ce progrese făcuse ea.

Odată cu înnoptarea, geamurile fură închise, și Ana se așeză lîngă prietena ea. I se părea că vine de foarte departe.

— Ești obosită — zise doamna Frunzescu. — Ai stat prea mult la geam. Numai de n-ai fi răcit...

— Nu ! Vă rog să n-aveți nici-o grijă. Nu-s obosită. Mai degrabă aș putea spune că-mi pare rău că s-a întunecat prea devreme.

Doamna Frunzescu o privi în treacăt ; era vădit că nu înțelegea ce spusese Ana. Ea coborî din rețeaua de bagaje o valiză și începu să scoată pachetele înfășurate în hîrtie albă, așezîndu-le pe șervetul mare întins pe banchetă.

— Dacă nu ești obosită, ești desigur flămîndă — zise doamna Frunzescu. — De altfel, Rada și cu mine am flămînzit. Trebuie să știi că noi n-am stat degeaba cîtă vreme ai privit pe geam. Spun numai în treacăt : iubirea asta de natură mi se pare că-i o dovadă de talent și de înclinări poetice. Eu și cu Rada sîntem mai practice. Noi am aranjat toate încăperile conacului, așa că, ajungînd acolo, nu avem decît să punem fiecare lucru la locul pe care i l-am fixat de pe-acum.

— Și camera ta e aranjată gata ! — zise Rada. — E vecină cu a mea. Întocmai cum mi-am închipuit și cum mi-am dorit.

— Cred că nu ți-a fost prea greu să-ți împlinești dorința. Doamna Frunzescu se bucură ori de cîte ori îți poate face o plăcere.

— De data asta n-a fost tocmai ușor — zise doamna Frunzescu. — Nu avem, deși casa e mare, decît două camere

de locuit, la etaj, care să comunice între ele și să fie și cu geamurile spre grădină. Pînă anul acesta, au fost rezervate mereu pentru Jean și pentru văru-său, Scarlat, care în fiecare vară venea cel puțin o lună la noi. E numai cu trei ani mai în vîrstă ca Jean, și pînă acum doi ani, de mic copil, a fost neconținut la noi, verile. Anul ăsta mamă-sa m-a înștiințat că nu e sigură venirea lui în țară, că poate nu i se va da concediu. Ei, dar chiar de va veni, și el și Jean sînt bărbați de-acuma, vor putea sta și în alte camere. Întîietatea o are totdeauna tinerețea.

Mîncînd friptură rece de pui, ascultînd-o pe doamna Frunzescu vorbind despre conac și despre o sumedenie de rudenii care făceau acolo scurte vizite ; punînd întrebări Radei ; ascultînd întrebările pe care i le punea mereu tatălui său puiul de licean, mîndru de chipiul pe care și-l punea mereu în cap, ca și de numărul de ordine cusut pe mîneca stîngă, la care își arunca din cînd ochii, încet-încet, Ana se trezi la realitatea dintre cei patru pereți ai compartimentului. Și își dădu sama că, de cînd plecaseră, a fost foarte puțin atentă față de gazda sa. Încercă acum s-o aducă în centrul conversației dintre ele trei și o rugă să le vorbească despre conac. Doamna Frunzescu începu, plină de importanța cunoștințelor ei în acest domeniu, să povestească istoria clădirii conacului la care mergeau, poveste pe care și Rada o cunoștea numai fragmentar.

Conacul, cu moșia ce le mai rămăsese după expropriere, era zestre a doamnei Frunzescu. Îl ridicase moșul său, unul Manicatide, însurat cu o fată de boier de neam bun. Înainte, pe acel loc fusese un han la drumul mare, ținut ani îndelungați tot de negustori din neamul Manicatide, pînă la cel din urmă, care cumpăraseră de la un vel-spătar moșia de alături și reușise să se-nsoare cu fata boierului.

Străbuna aceea ceruse ca hanul să fie dărimat de pe moșie, și hangiul nu avusese încotro, cu toate că el ar fi ținut și mai departe hanul, pentru că din venitul hanului ajunsese el boier. Dar femeia nici nu voise să audă. Un an n-a vrut să se miște din casa părintească de la București, pînă ce bărbatu-său n-a șters urma trecutului, dărimînd vechiul han, și pînă nu a clădit, cu meșteri buni și după modelul unui vestit conac boieresc, locuința de-acum. Străbuna aceea i-a făcut și alte ponturi grecului. După vreo cincisprezece ani, l-a lăsat cu

trei copii și a cerut despărțenie. N-a mai așteptat nici despărțenia, ci a fugit în țări străine cu un văr al ei de-al doilea. Dar după moartea grecului — că fusese cu treizeci de ani mai bătrîn ca ea, la cununie —, femeia a venit la copii și la moșie și s-a adevărit o foarte pricepută și energică administratoare și o foarte iubitoare mamă. Ea a ridicat mai toate clădirile din curtea conacului, și a mai cumpărat pămînt, înnădindu-l la vechiul trup al moșiei.

Reparații radicale i-a făcut tatăl doamnei Frunzescu, după rășcoalele țărănești din 1907, cînd nu scăpase nici el de foc. Atunci au fost clădite din nou și grajdurile, care fuseseră dărîmate, și hambarele și alte acareturi.

— Dacă ar fi știut că vine exproprierea, nu cheltuia tata nimic — își sfîrși doamna Frunzescu povestirea. — Acareturile sînt prea multe și prea mari pentru pămîntul care ne-a mai rămas. Și lucrurile care stau pustii, care nu sînt folosite, se strică mai repede decît cele întrebuințate. De altfel, sîntem pe cale să scăpăm de pămînt, să rămînem numai cu casa și cu parcul. Ni-l cer mereu țăranii. Vrea să-l cumpere obștea satului. Pentru că, știți, fetelor, un lucru: țăranii ăștia nu se satură de pămînt decît cînd îi astupă pămîntul. Deși nu ne-a mai rămas din moșie decît un petec, se uită la noi cu dușmănie, ca și cînd n-am avea dreptul nici la atît.

Cuvintele din urmă le rosti cu răutate, cu buzele subțiate, ceea ce o miră foarte mult pe Ana.

Puiul de licean adormise cu capul pe genunchii tatălui său, care, deși părea că nu ascultă povestirea doamnei Frunzescu, întră deodată în vorbă.

— Vă rog să mă iertați, doamnă — zise el. — Aș avea ceva de adăogat la observația dumneavoastră că țăranii nu se satură niciodată de pămînt. Nu e nici ură la mijloc, nici dușmănie. E o nevoie crudă: țăranii, într-adevăr, nu au pămîntul care le trebuie.

— Aș, nu e ură, nu e dușmănie ! Dar oare ați uitat de 1907 ?

— Atunci a fost altceva, a fost o rășcoală. Dar în urma ei a rămas deschisă, în văzul tuturor, rana adîncă a țărănimii : lipsa de pămînt.

— Dacă n-au nici acum destul, cînd ne-au luat aproape tot ce-am avut, cînd vor mai putea fi mulțumiți ?

— Eu sînt inspector agronom, doamnă, și sînt perfect informat. Cel puțin asupra regiunilor unde înțeleg că e și conacul dumneavoastră.

— Dar acolo nu li s-a dat pămînt ?

— S-a dat, ca pretutindeni, dar nu-i de-ajuns. Două-trei hectare sînt prea puține pentru a întemeia o gospodărie. Și, în opt ani, nici astea n-au mai rămas întregi : s-au împărțit între copii. Fărîmițarea asta continuă a proprietății o să ne ducă la o cumplită sărăcie. Pămînt aproape că nu mai este de unde să li se deie.

— Ba se vede că mai este ! Iată, noi, de răul lor, va trebui să le vindem și ce mai avem. Eu aș mai răbda, nu m-aș grăbi, dar bărbatul meu nu mai poate suferi ostilitatea țăranilor și pagubele ce ni le fac în fiecare an. Dacă ar fi după mine, eu i-aș lăsa să aștepte pînă li s-ar strepezii dinții.

Ana tresări uimită : încă nu o auzise pe doamna Frunzescu pronunțînd asemenea cuvinte. Era ceva străin în ea, ceva ce nu cunoscuse pînă acum ; și vocea aceea înțepată, atitudinea aceea dușmănoasă cu care vorbise despre țărani...

Nu era numai uimită, ci se simțea de-a dreptul jignită. Pentru întîia oară, după o lungă bucată de vreme, îi veniră în minte părinții săi. Adevărat că acum erau orașeni, dar ei veniseră dintr-un sat, dintr-o veche casă țărănească, dintre oameni asemenea aceloră despre care vorbise cu atîta ură cucoana asta care se pretinde delicată.

Instinctiv aruncă o privire de prietenie și de recunoștință către domnul cel străin, care răspunse :

— Nu cred să mă înșel afirmînd că ostilitatea de care vorbiți nu este altceva — ca pretutindeni de altfel — decît expresia nemulțumirii țăranului că nu are pămîntul care-i trebuie. Așa cum am făcut noi reforma agrară, doamnă, nu a adus la rezultatul așteptat. Nu am rezolvat mai nimic pînă acum, și dacă nu se vor lua măsuri...

— Nu ! Un rezultat a avut ! A distrus o mulțime de familii și a redus exportul. De-acuma, treaba Statului ce încercări va mai face. Pe noi nu ne mai interesează.

Trenul luneca în noapte, și în compartiment se făcu liniște. Liceanul dormea adînc. Tatăl său se uită la ceas, și-l puse cu o mișcare repede în buzunar. Apoi își trezi cu glas domol copilul.

— Ajungem acasă, Nicule. Şezi binişor, să pot coborî bagajele.

Elevul se frecă la ochi şi îşi strîmbă puţin gura de parcă ar fi fost gata să plîngă. Dar văzînd lumea străină din compartiment, şi mai ales pe cele două domnişoare, care se uitau la el surîzînd, îşi reveni numaidecît şi începu să-şi aranjeze haina.

Trenul îşi încetini mersul şi se opri într-o staţie. Inspectorul agricol le dori noapte-bună, copilul spuse sfios bună-sara, şi ieşiră.

— Ce idiot şi inspectorul ăsta ! Vrea să facă din negru alb. Cică ura ce ne-o nutresc ţăranii nu e ură, ci o poruncă a instinctului lor de conservare. Haida de ! Dar înainte de 1907 cum au trăit ţăranii, pe marile moşii, fără să cunoască acest instinct ? Şi au trăit veacuri de-a rîndul, şi au trăit mai bine ca acum ! Atunci, cînd li se termina porumbul, dădeau fuga la conac. Acum crapă de foame. Nimeni nu mai are rezerve.

Cele două eleve tăcură. Pe Rada nu o interesase conversaţia şi nu o urmărise ; iar inima Anei era strînsă, înciudată. De ce era atît de pornită doamna Frunzescu împotriva ţăranilor ? Nu avea avere destulă ? Nu avea cu ce trăi ? De ce n-ar lăsa şi pe alţii să trăiască ?

Ana nu înţelegea pornirea de vrăjmăşie ce se ridicase în ea faţă de mama Radei. Dar, instinctiv, simţea că e departe de ea. Şi se ridică de lîngă Rada, se înfundă în colţul compartimentului de lîngă fereastră şi închise ochii. Voia să le facă să creadă că i se făcuse dintr-odată somn şi că adormise îndată. Dar somnul nu-i veni decît tîrziu. Întîi adormiră Rada şi mamă-sa, după ce stinseră lumina şi nu mai rămase decît umbra uşoară, albastră, a becului de sus.

Ana se frămîntă multă vreme cu gîndurile. Îşi dădea pentru prima oară sama de deosebirea dintre ea şi familia Frunzescu. Cînd intrase în liceu, nu avusese decît o singură dorinţă : să semene cît mai mult cu celelalte eleve, cu cele venite din clasa intelectualilor, din părinţi «domni». Să le semene şi să le întreacă. Şi după ce a ajuns întîia în clasă, dorise să înveţe să se poarte ca oricare dintre colegele ei, nu numai în internat, ci şi în societatea pe care înainte n-o cunoscuse. Pămîntul făgăduinţei era pentru ea să ajungă în rînd cu colegele ei, să nu se mai întoarcă niciodată de unde plecase.

De-aici pornise și dorința ei de a nu se mai întoarce, în timpul vacanței, la locuința părintească, și răceala ei față de părinți, răceală care mergea pînă la o brutală nesimțire.

Toate gîndurile ei zvăpăiate de copilă se învîrtiseră în jurul dorinței de-a ajunge o domnișoară adevărată, de a-și pregăti o carieră care să o asigure că nu se va mai întoarce niciodată în sat, la sapă, la seceră, la fus, la război.

Și iată că, în drumul acesta cu trenul, îi veniseră, pentru întâia oară, și altfel de gînduri, care o chemau spre trecutul ei așa de apropiat, și care îi aduseră aminte și de părinții ei. Avea senzația că abia în drumul acesta s-a smuls definitiv din copilărie și că gîndește așezat, serios. Și-i părea că dintr-odată a-nceput să vadă lucrurile printr-o prismă nouă. Da, între ea și cele două femei, care, iată, dormeau cu capetele căzute-n piept, era o deosebire fundamentală, una interioară, de simțire, de atitudine.

Cu ochii închiși, în semiîntunecul din compartiment, în goana ce răsună săc, în noapte, a trenului, Ana avu dintr-odată sentimentul că este superioară celor două, superioară prin chiar deosebirea constatată între ea și ele. Dar ceva o oprea să-și facă din acest sentiment o convingere, ca și cînd, dacă ar fi ajuns la convingerea aceasta, ar fi trebuit să renunțe la întreg idealul ei de pînă acum și să se întoarcă de pe drumul pe care înaintase cu atîta hotărîre. «Nu, nu mă voi întoarce — își zise Ana. — La urma urmelor, de ce nu aș înțalege atitudinea ostilă a doamnei Frunzescu față de țărani, cînd din cauza lor și-a pierdut partea cea mai mare din moșie? Nu e un sentiment firesc? Ba este!» Argumentarea, deși i se păru reușită, nu o liniști. Dar, de la o vreme, obosită, plictisită, începu să asculte cadența trenului în noapte, și adormi.

VII

Ana rămase nespus de mirată cînd, ajungînd în gara de destinație, văzu cîte bagaje se îngrămădeau în căruța largă, oprită în spatele trăsorii ce urma să le ducă la conac. În compartiment, în rețele, nu fuseseră decît trei geamandane la plecare, celelalte fuseseră date la vagonul de bagaje. Ana nu

știuse nimic de ele. Se miră și se rușină, gîndindu-se că tot ce-și luase ea la drum încăpuse într-un cufăr mijlociu. Ce vor fi adus în atîtea pachete și geamandane ?

Drumul pîna la conac ținu un ceas, în trapul cailor. Era un drum de hotar, îngust, nisipos, care trecea printre lanuri de grîu și de porumb. Trăsura, cu arcuri, înainta lin pe drumul nisipos, ridicînd un nor de praf gros, pe care vîntul, spre norocul călătorelor, îl ducea departe, în stînga. Căii erau voinici și grei, cai de povară, ca și cei înhămați la căruța cu bagaje.

— De la reformă nu mai ținem cai de lux — zise doamna Frunzescu, adresîndu-se Anei, ca pentru o explicație. — Nu ne mai rentează și nici nu mai avem chef. Jean mai ținea un cal de călărie anul trecut. Nici nu știu dacă-l mai are și acum, adăogă ea, privind întrebător spre Rada.

— Calu-i aci, conîță, unde să fie ? răspunse omul de pe capră, în locul Radei.

— N-am auzit, de la tata sau de la Jean, că l-ar fi vîndut ! răspunse și fata.

— Cum să-l vîndă, domnișoară ? ! Cine să-l vîndă ? ! Păi, ce-ar face boierul cel tînăr fără el ? E bine, sănătos, și-l așteaptă pe domnul Jean. De cîte ori aude glas străin prin curte, nechează. Crede că i-a venit stăpînul. Vine azi și dumnealui ?

— Peste vreo săptămînă, Petre. N-a isprăvit încă examenele, zise Rada.

— Să-l ajute Dumnezeu să vie sănătos ! Calul știu că-l așteaptă !

Ana fu din nou pătrunsă de farmecul naturii. Mireasma apropiată a lanurilor, a cîmpului, îi trezea amintiri din copilărie. I se părea că merge acasă. Închise ochii și ascultă ca în vis conversația ce începu între doamna Frunzescu și omul de pe capră.

— Grîul nostru este tot așa de bun ca și ăsta prin care trecem ?

— Ba-i mai bun, conîță. De șapte ani n-am mai văzut așa grîu bun ! Într-o săptămînă trebuie să băgăm secerătorii.

— N-a căzut la ploile astea multe ?

— Nu, conîță, că domnu' Manole a pus în primăvară de l-au păscut oile.

— Da' Manole ce mai face ?

— Sănătos tun, coniață, și, după felul lui, mereu călare pe toate drumurile moșiei. Da' acum o înconjură ușor, nu ca mai demult.

— Au mai făcut țărani pagube în anul ăsta ?

— Păi, cine-i dezvăță pe ei de năravul cel rău ? Au încercat, coniață, au încercat și-n iest an. Da' domnu' Manole le-a prins de veste și n-au putut face nimic. Iacă, o cositură în lunca Barnii, ca de două-trei cară de fîn. Altceva nimic, decît că le-a mai închis domnu' Manole vitele de cîteva ori, prinse-n trifoiște, și i-a globit de i-a ars. Încolo, nici-o pagubă.

— Da' tot mai rîvnesc să cumpere moșia ?

— Păi, de rîvnit, pîn' la moarte ! C-așa-i omul : n-are niciodată pămînt destul ! Da' cine le-o mai vinde ? Că ei ar vrea s-o aibă pe nimic, ca la reformă. Da' chiar s-o plătească cu galbeni grei, de-acuma n-o mai vindem. Așa spune și domnu' Manole.

Doamna Frunzescu se înveseli.

— I-auzi ! Așa ați hotărît voi ? ! Nu mai spune !

— Cum de nu ! Ar fi mare păcat să se vîndă ! Așa spune și domnu' Manole. Moșia aduce, și nu lunecă cum lunecă banii. Apoi, conacul fără moșie nu mai plătește nimic ! Să vedeți că sînt în jur vro două, care au rămas numai cu curtea și grădina, și au început să se dărîme ! S-adăpostesc în ele cucuvăile.

— Dar ați deschis ferestrele ? Ați aerisit bine camerele ?

— Vai de mine, coniață, cum de nu ! Parcă de cînd a primit scrisoarea a mai lăsat domnu' Manole pe vrîun om să rămîie fără treabă ? Totul e curat de strălucește ; și iarba pe cărări e tunsă, și straturile de flori sînt plivite și săpate... Ba, e frumos la noi ! Dar ce-ar fi dacă s-ar vinde moșia ? Unde-ar mai fi slugile care să țină rînduială în curte și-n grădină ? Într-un an ar crește cucuta în locul trandafirilor !...

— Pe mine încă nu mă prea trage inima să vindem, bade Petre, da' boierul zice că nu mai poate răbda dușmănia oamenilor pentru că ne-a mai rămas petecul ăsta de pămînt.

— Să nu-l doară capu' pe boieru' pentru atîta lucru ! Așa-s oamenii noștri, se uită chiorîș la moșie vro cîteva ani, pînă mai cred că se pot atinge de ea, apoi se liniștesc. Vezi dumneata, coniață, așa-i omu' ! A-nceput să ia ? Ar lua mereu, și-ar vrea să creadă că toate-s de luat. Dar vor mai trece cîteva ani și se vor dumiri că ce le-a rămas boierilor e bun

rămas, pe vecie, ș-atunci se vor împăca cu legea, cum erau împăcați înainte de reformă. Dacă-l pornești odată pe om, e cam greu să-l oprești dintr-una, da' pe urmă, când vede că n-are-ncotro, se oprește el singur, de voie, de nevoie...

— N-ar fi rău să-i vorbești așa și domnului judecător.

— De vorbit e mai greu, că dumnealui nu dă cu veacul pe-aci, dar de scris i-a scris de multe ori domnu' Manole. Și a pus în scrisoare și vorbe ca astea ale mele. Că eu cu domnu' Manole stăm de multe ori și chibzuim în fel și chip. Și totdeauna rămânem la încheierea că ar fi mare pagubă să se vîndă moșia. E vatră veche. Dumneata te tragi din neamul care a împlîntat parul aci, da' boierul are moșia într-alt colț de țară. Dumnealui nu se simte legat de locul ăsta. Domnul Jean însă își seamănă dumitale. El nu vrea s-audă de vînzarea moșiei.

— V-a spus el vouă ?

— Domnul Jean ? Mie și lui domnu' Manole ? Da' de cîte ori !

— Asta mă bucură, Petre — răspunse veselă doamna Frunzescu. — Cît puteți, arătați-i și lui că moșia produce bine, că e rentabilă.

— Ce să-i arătăm ! Parcă nu cunoaște dumnealui ! Doar de-aceea-i inginer ! Socotelile pe care domnu' Manole le face într-o zi, domnu' Jean le face într-un ceas ! Ce să-i spunem noi ? Nu știe dumnealui ? Nu face măsurători în fiecare vară ? Și nu plănuiește cu domnu' Manole cum să-mpartă, ce să semene toamna ?

Vorbiră despre slugi, care mai sînt, care s-au schimbat, care s-au însurat ori s-au măritat, care au murit, dintre ei ori dintre ai lor, mai apropiați, care locuiau în sat.

— Nu s-a prăpădit, coniață, decît jupîneasa Safta.

— Cum ? ! A murit Safta ? !

— Păi, doar n-avea să trăiască cît dealurile, coniață, că era neagră și uscată, de bătrîină, ca un ciot, mai ales începînd de prin dulcele Crăciunului. S-a ținut ea pînă-a putut, da-n urmă anii răzbesc pe toată lumea.

— N-avea mai mult de șaptezeci.

— Ba, bătuse și optzeci, coniață. Ne-a spus chiar ea, cînd a simțit că i s-apropie sfîrșitul. Și-a ascuns ea anii pîn-a putut, da' pe urmă n-a mai avut de ce-i ascunde. Ne-a vorbit, în ceasurile din urmă, de toți stăpînii care s-au perindat

pe-aci, că-i ştia pe toţi, şi pe cei morţi înaintea venirii ei la conac. Da' nici nu ştiu dacă ni-i spunea anume ori vorbea într-aiurea, ca din gura morţii. N-a vorbit pustiu decît două zile şi două nopţi. Apoi i-a venit înecul şi s-a dus !

— Păcat de ea ! O chelăriţă ca Safta nu mai găseşti astăzi !...

— Da, a fost o femeie cu credinţă, n-avem ce zice, nici eu, nici domnu' Manole, ca şi dumneavoastră. Da', săraca, dacă mai trăia, numai se chinuia, că-i fusese lovită partea stîngă, şi nu se mai putea mişca.

— Ei, şi Manole ăsta să nu ne scrie nimic !...

— Rău a făcut că nu v-a scris ! Da' poate c-a uitat, că are şi dumnealui destule pe cap.

Pînă la conac, doamna Frunzescu se informă de tot ce voia să ştie.

Moş Petre era un om de credinţă care vieţuia la curte de vreo patru decenii. Rămăsese de tînăr văduv şi fără copii, şi fusese atît de scîrbit de viaţă, încît nu-i mai trecuse prin cap gîndul altei însurători. Pentru el se isprăviseră toate odată cu îngroparea moartei, o femeie frumoasă, după care plînsese tot satul cu lacrimi grele. De-atunci se alipise de curtea boierească şi trăia numai pentru boierii lui şi pentru Manole, administratorul moşiei.

Era vechi de zile şi Manole ; de treizeci de ani, de cînd era administrator, văzuse destule, şi bune şi rele, şi în neamul stăpînilor — era un fel de rudenie scăpătată a doamnei Frunzescu —, şi în pîrjolul răscoarelor, şi la reformă, şi în recoltele moşiei. Trecuse prin toate, ieşise din toate biruitor, dar după împărţirea pămîntului la ţărani rămăsese cu senzaţia dureroasă că însuşi trupul lui fusese amputat. Aşa de mult se identificase cu moşia şi cu interesele stăpînilor ei.

Ana ascultă cu băgare de samă conversaţia dintre doamna Frunzescu şi moş Petre, şi gazda sa i se păru mai simpatcă acum decît după discuţia din tren, cu inspectorul agronom. Înţelese că doamna Frunzescu are simţul practic al vieţii, şi bănuie că ea se interesa de moşie mai mult decît soţul ei, magistratul. Totodată observă că pe Rada nu o interesa deloc convorbirea dintre mamă-sa şi moş Petre, pentru că mereu se apleca la urechea ei şi-i amintea de cîte un lucru petrecut la şcoală, făcînd din cînd în cînd cîte-o observaţie întepătoare la adresa cutărei colege sau a cutărei profesoare. Nu-

mai cînd apăru în zare conacul, începu să bată din palme și se ridică în picioare ca să-l vadă mai bine.

Zilele petrecute la conac fură o continuă încîntare pentru Ana Muja. Casa era o vilă cu etaj, cu două balcoane, cu acoperișul cochet, cu decorații spumoase a parcanului de lemn vopsit verde. Întreaga clădire avea o înfățișare tinerească, delicată. Nu era în ea nimic masiv ; părea mai curînd o întru-chipare de carton, de vis, de poveste — așa i se părea uneori Anei. Dar era construită din materiale foarte bune, rezistente. Pe dinafară era spoită într-o culoare ruginie. Înăuntru, și culoarele și camerele, și sala de mîncare, totul era văruiț proaspăt, spre marea bucurie a Anei, care se simți parcă mai la îndemînă împresurată de albul acesta strălucitor care răspîndea un aer de intimitate și curățenie. Își aduse aminte de casa lor din sat, unde nu mai pusese piciorul de la întrarea în liceu. Odăile aveau plafonul susținut de grinzi de brad, întocmai ca la ei acasă, ba, în vreo două camere, simți și mireasma busuiocului uscat, de la grindă.

În mediul acesta, totuși străin, Ana își află numaidecît un razim în asemănarea cu casa lor din sat, și pentru prima oară de cînd era la liceu, nu se simți umilită gîndindu-se la patul în care dormea acasă. Văzu în camerele conacului astfel de paturi simple, din lemn de brad.

Cotrobăi, împreună cu Rada, întreaga vilă, toate acareturile din curte, și în două-trei zile nu-i mai rămăsese nimic necunoscut, de la salonul de primire pînă la cel din urmă hambar plin cu porumb. Părea că nu mai sînt fete trecute de optsprezece ani, ci niște copile neastîmpărate, care, aprinse de curiozitate, vor să cunoască toate cîte le-nconjoară.

În alte cîteva zile scotociră toate tufișurile din grădină, se aplecară asupra fiecărui strat de flori, mirosiră toți bobocii de trandafir, găsiră toate cuiburile de pasări din parc, și nu se mai săturau să alerge prin soare, cu pletele în vînt, cu genunchii goi, cu sandale albe în picioare.

Zburdau ca niște mînji primăvara, scoși la soare din întunerecul grajdului, și uneori alergau să vadă care fuge mai iute, pînă ce li se tăia respirația.

Ana avu astfel prilejul să cunoască în cîteva zile tot conacul și tot jurul, și de aceea nu se miră cînd, într-o sară, doamna Frunzescu îi spuse, după cină, administratorului :

— Țin să-ți mulțumesc, domnule Manole ; ca în fiecare an, pretutindeni e rînduială, toate sînt la locul lor.

Era, într-adevăr, o perfectă rînduială pretutindeni, se vedea grija, supravegherea de fiecare zi a unui om și conștiincios, și sever. Toate curțile erau măturate proaspăt ; clăile de fîn, girezile de paie erau ca pieptănate. Grajdurile erau curate și așternute cu paie proaspete. Iar popoarele de găini, de rațe, de curci și de găște, în ogrăzile lor, păreau un decor exotic al întregii gospodării. Ana nu văzuse încă niciodată atîtea galițe adunate la un loc.

Laudele le merita, desigur, în primul rînd Manole. Dar nici moș Petre, mîna dreaptă a administratorului, nu putea fi uitat fără a se face o nedreptate din acelea strigătoare la cer. Cele două eleve, în colindările lor, mereu se împiedeau de bătrîn : și în curte, și în bucătărie, și în grădină, și în grajd, și în curtea în care erau închise nutrețurile. Striga după-o femeie, după-o slujnică, răcnea la un mînz, zburătăcea cîte-o găină ieșită din îngrăditura pasărilor, ridica un gătej de jos, punea la locul ei securea, se certa cu femeile de la bucătărie, ba afla, pe unde nu le bănuia nimeni, și cuibarele ascunse.

Din felul cum îi vorbea se vedea că doamna Frunzescu ține foarte mult la el. Adesea putea fi văzută în odăița lui. Îi ducea cîte-o sticlă de vin bun, sau de rachiu. Ba îi ducea și friptură rece cu pîne albă și mai ales un fel de slănină subțire despre care știa că-i place bătrînului.

Ana îndrăgise repede viața la conac : era în mijlocul belșugului, avea toată libertatea și zburda după pofta inimii, fără a supăra pe nimeni. Și astfel se simți mai legată de prietena ei, de întreaga familie, și parcă mai străină ca oricînd de ai ei de-acasă.

Senzația belșugului îi pătrunse în sînge ca o mulțumire supremă. Ce fericire să ai de toate ! Lanuri de grîu, cirezi de vite, turme de oi, toate bunătățile pămîntului. E de-ajuns să întinzi mîna ! Și să ai o astfel de locuință, cu cincisprezece camere, cu curțile astea largi, cu acareturi multe, cu o droaie de slugi și de slujnice ! Să se uite toți la tine ca la o ființă de pe altă lume, să încerce ați ghici gîndurile și dorințele, ca să ți le împlinească !

Ce plăcere, ce fermecător este să fii bogat !

Hei ! Aceasta e adevărata viață ! Nu aceea pe care o trăiesc părinții ei. Și dintr-odată își aduse aminte de strîmtorarea tatălui său, care a trebuit să ia avans asupra salariului ca să-i poată face ei rost de banii necesari pentru zestrea neînsemnată cu care plecase în vacanță ! Gîndul acesta o umili și o tulbură adînc. Trezi din nou în ea disprețul pentru cei lipsiți și admirația pentru cei ce aveau de toate din belșug. Toate sentimentele și gîndurile ei se înecară din nou ca într-o apă tulbure : «De ce nu-s și părinții mei așa de avuți ? De ce nu m-am născut și eu din părinți bogați ?» Și simți o ciudă răutăcioasă față de tatăl ei, care locuia într-o pivniță și pe care ea îl declara «funcționar de bancă». «De ce nu sînt și-ai mei bogați ca familia Frunzescu ?»

Un gînd se luminează în mintea ei zbuciumată : «Dacă ești sărac, nu poți fi nici domn, nici fericit. Da, acesta e adevărul. Acesta e gîndul în jurul căruia m-am învățat mereu de cînd am început să fiu invitată în familiile colegelor mele. Am dorit aceste invitații ca să-mi pot face o educație pe care nu o aveam și pe care nici liceul și nici internatul nu mi-o puteau da. Am ajuns să cunosc în bună parte întregul cod al manierelor alese, dar acum înțeleg că, fără belșug, fără bogăție, nu am ce face cu ceea ce am învățat. Cunoașterea bunelor maniere, fără avuție, te poate face și mai nenorocit decît înainte. Iată că încă o dată am dat greș ! Deci nu după însușirea bunelor maniere trebuia să năzuiesc, ci după avuție. Ce rost are chiar trecerea prin liceu, fără să te aștepte la sfîrșit o avere, o situație materială îmbelșugată ? Cultura fără avere e numai chin. Carte trebuie să învețe numai fetele avute. De ce m-au dat la liceu părinții mei, dacă nu sînt decît niște sărîntoci de rînd, cum îi știe toată lumea ?

Viața omului cult dar sărac nu poate fi decît ridiculă și tragică. E ca și cînd ai duce pe un copil într-o grădină cu pomi încărcăți de fructe coapte și i-ai spune : „Culege ce vrei !” Și el nu poate ajunge cu mîna la nici un măr.

Este ispititoare și încîntătoare cunoașterea lucrurilor neștiute, cultivarea intelectului și a sensibilității. Dar nu poți trăi tot ce simți înalt și frumos dacă nu ești avut, dacă nu ai din belșug mijloacele materiale.

Eu, dacă m-am bucurat pînă acum, cînd și cînd, de înlesnirile unei societăți culte și avute, m-am bucurat numai din mila ei. Chiar și pentru a-mi putea petrece vacanța aceasta

am avut nevoie de bunăvoința familiei Frunzescu. Poate că acesta trebuia să fie primul obiectiv al asaltului meu : averea, belsugul ! Dar cum aş fi putut ajunge la avere dacă părinții mei nu au nimic ?»

După multă frământare — vreme în care Rada se neli-
niști, văzînd-o mereu întunecată —, Ana ajunsese la un lu-
miniș :

«Eu n-am și nu-mi pot aduna avere. Dar mă pot mărita cu un om avut — și atunci școala, cultura mea vor avea un rost. Dacă nu voi fi în stare să mă mărit ca un om avut, îmi voi dovedi mie însămi că nu sînt vrednică să fac umbră pă-mîntului.»

La concluzia aceasta practică, rece, brutală, ajunsese într-o sară de pe la sfîrșitul lui iulie, în preajma plecării la mare, cînd înțelese c-ar avea nevoie de încă foarte multe lucruri pentru a fi bine echipată. Aici, în mijlocul cîmpului, nu avea de unde să și le cumpere, și chiar dacă ar fi avut de unde, nu avea cu ce. În sfîrșit, le-ar fi putut cumpăra și la Constanța, unde se vor opri o zi și unde se găseau articolele de care avea nevoie. Dar de la cine să fi cerut banii trebuitori ?

Gîndurile acestea chinuitoare sfîrșiră prin a-i schimba expresia, făcînd-o mai serioasă, mai întunecată, mai tăcută decît pînă atunci. Nepăsarea senină a copilăriei, care pînă atunci mai apărea uneori în comportamentul ei, dispăru detot. Acum simțea că între ea și Rada se așternuse dintr-odată o mare distanță : Rada era încă o fetișcană nepăsătoare, zgomotoasă și vaporosă, pe cîtă vreme ea se simțea matură.

La schimbarea aceasta rapidă contribui și Jean Frunzescu, care, de cînd sosise la conac, se uita la ea cu alți ochi decît înainte, cînd se întîlneau, în vacanțele de sărbători, în familie. Subt privirile lui cercetătoare, Ana avea senzația că tînrul îi urmărește mișcările trupului dincolo de vestimente, și, de rușine, îi venea să plîngă. «Ce l-a apucat ? — se întreba Ana. — M-am schimbat eu ? Sînt mai liberă în purtări decît înainte ? Sau, de la Crăciun, cînd l-am văzut ultima oară, s-a schimbat el, de se uită la mine de parcă nu m-ar mai fi văzut ?»

Nu, schimbarea nu era în ea, ci în el ! El avea alți ochi, altă voce, alt mers cînd era în preajma ei.

La început Ana își zise că poate tînrul s-a îndrăgostit de ea. Și gîndul acesta îi înflori și-i înmiresmă sufletul cîteva

zile. Dar curînd înțelese că Jean Frunzescu nu era îndrăgostit, ci că urmărea altceva.

Dacă i s-ar fi povestit, n-ar fi crezut că un tînar bine-crescut, un om cult poate să se poarte necuviincios cu o fată.

Într-o sară, întîrziind singură prin grădină, se trezi dintr-odată față-n față cu el. Ieșise parcă din pămînt sau parc-ar fi pîndit-o. În liniștea care se-nstăpînise peste toate, se auzea doar susurul mestecănilor înșiruiți pe lîngă zidul ce-mprejmuia grădina și... răsufllarea grea a tînărului care se apropia cu pași hotărîți de ea. Fără să spună o vorbă, i se alătură din mers și-i înconjură cu un braț mijlocul.

— Doamne sfinte, ai înnebunit?! îl întrebă Ana.

Din trupul lui întreg, din priviri, din obraji radia o do-goare respingătoare, grețoasă, care-i făcu silă. Se smuci din brațul care-i înconjura mijlocul, dar tînarul nu o scăpă, ci o strînse mai cu putere. Atunci trupul ei zvîcni întreg, se încordă ca un arc, și din cîteva salturi ieși în cărarea principală a grădinii și fugi în curte.

Întră în camera ei și, izbucnind în plîns, începu să-și adune lucrurile. Era hotărîtă să plece cu primul tren.

Cînd o chemară la cină, pretextă că nu se simte bine și nu coborî. O slujnică îi aduse un pahar cu lapte.

Se încuie în cameră, întorcînd cheia și în ușa dinspre odaia Radei. Își împachetase toate lucrurile. Era hotărîtă : dimineată o va ruga pe doamna Frunzescu să-i dea trăsura pînă la gară.

Cînd Rada, după cină, voi, ca de obicei, să între în camera ei, Ana nu se mișcă din pat.

— M-am culcat și mi-am pus o compresă cu apă răce la cap, scumpa mea. Te rog să mă ierți, mă doare rău capul și aș vrea să adorm cît mai curînd.

— Dar ai luat o aspirină, un piramidon, ceva ?

— Luat, răspunse repede Ana.

— Voiam să-ți aduc eu unul.

— Nu mai e nevoie, dragă, mulțămesc. Niciodată n-am luat mai mult decît un bulin.

Rada se depărtă de ușa, dorindu-i însănătoșire grabnică. Pentru ziua următoare proiectaseră o excursie. Soseau și niște oaspeți, niște rude îndepărtate.

Ana se așeză pe marginea patului și își luă capul în mîni. Nu mai plîngea. Obrajii-i erau palizi, de ceară. Nu ! Nu se

putea înșela. Atitudinea lui Jean fusese brutală, rușinoasă și adânc jignitoare. Nu l-ar fi crezut niciodată capabil de o asemenea purtare ! Și ce respirație grea avea ! Parcă nu mai era om, ci animal.

Da, după jignirea aceasta, pe care ea nu știa să o fi provocat în nici un fel, nu mai putea rămîne în casa familiei Frunzescu. Trebuia să plece ! A, dacă ar fi fost o fată dintr-ale lor, de «familie», o fată cu avere, el n-ar fi îndrăznit să se poarte așa de urît cu ea ! A uitat că-i elevă de liceu, o elevă distinsă, și s-a purtat cu ea cum s-ar fi purtat cu o slujnicuță oarecare de la conac. Ce grozăvie ! El, Jean, care pînă acuma vorbea cu dînsa respectuos, care, ca și ceilalți tineri, o admira, să-și permită, acum și aici, în casa lor, unde ea era invitata Radei, să-și permită o asemenea purtare !

O, desigur că dacă ar fi fost o fată de «familie bună», dacă ar fi fost avută, dacă ar fi făcut parte dintre prietenii lor de casă, cu care astfel de oameni se și însoară, n-ar fi cutezat să se apropie de ea. Cel mult ar fi rugat-o, după o convorbire prietenească, s-o lase să-i sărute mîna.

Ah ! Doamne ! Se gîndise că aici se va întîlni cu Jean, ba chiar la o apropiere între ei, dar nu la o astfel de apropiere !... Își zugrăvise în închipuire un întreg roman de dragoste, cu începutul aici, la conac, cu continuarea la mare, și pe urmă cu o căsătorie fericită, pe toată viața ! Și acum — ce dezamăgire cumplită !

Își simți inima sîngerînd.

«Da — își zise ea —, în ochii acestor oameni, noi, fiind sărace și neavînd neamuri cunoscute lor, deși învățăm carte, nu valorăm mai mult decît o slujnică oarecare. De-aceea și-a permis să se poarte așa. Ce rușine ! Ce mișelie ! Unde sînt cultura și educația lor ? Se laudă pe toate căile că sînt oameni subțiri, cu sentimente alese și delicate. Aceasta este delicatețea lor ?»

O clipă îi trecu prin minte să-l scuze : Nu cumva Jean băuse și era amețit de vin ? Dar își aduse amînte că, în grădina, cînd se alipise de ea, nu mirosea deloc a băutură, și că acasă, cînd se întîmpla să bea mai mult, Jean se ferea de obicei de oaspeți, retrăgîndu-se în camera lui.

Nu, nu era băut ! Instinctul ei nu o înșela. A fost pur și simplu obraznic și brutal, nevrednic de situația lui de student și de fiu de magistrat. S-a purtat rușinos, ca o brută !

Se întinse în pat, își îngropă capul în pernă, și începu să plîngă din nou. Plînsese pînă își simți pieptul zdrobit. Apoi începuse să se gîndească. Oare în lumea lor, Jean era o excepție, sau așa se purtau toți? Dacă toți sînt ca Jean, atunci atitudinea unei fete față de ei trebuie să fie altfel decît a fost atitudinea ei pînă acum. Ar putea să se poarte și ea într-alt fel decît s-a purtat pînă acum, natural și sincer? Ar putea să-i disprețuiască și ea cum o disprețuia Jean? Ar putea?

Gîndul care-i veni în minte fu atît de năstrușnic, de nou, de îndrăzneț, încît aproape nu voi să-l accepte. Dar gîndul, odată sosit, nu-l mai putu alunga.

«Aș putea să-mi bat joc de ei, utilizîndu-i pentru scopurile mele?» Întrebarea o duru, dar simți că din durerea aceasta îșnește o rază de lumină. Sări din pat, aprinse lampa și se duse în fața oglinzii. Da, nu mai era o copilă: din oglindă o privea o femeie; pe fața și în privirile acestei femei era întipărită o mare hotărîre.

«Nu! Nu mă voi duce acasă! Ce să fac în pivnița aceea, cînd aici sînt toate frumusețile și bunătățile pămîntului, și ca mine voi pleca la mare? De ce să mă lipsesc de toate plăcerile astea? Nu! Voi rămîne aici și voi lupta! Cu cine? Cu Jean? Cu el, cu alții, cu toți! Eu am pornit pe un drum de pe care nu este întoarcere. Și nu de dragul lui Jean, pe care nici nu-l cunosc și nici nu mă interesează să-l cunosc! Și nici de dragul familiei Frunzescu! Nu! Toți ăștia, toate astea sînt..., da, acesta e adevărul, sînt numai unelte ale scopului meu, ale ascensiunii mele. Nimic altceva decît unelte, mijloace! Acesta este adevărul! Fără sentimentalisme și fără compromisuri! Îi voi trage pe tinerii ăștia culți și manierați de urechi așa cum îi trăgeam pe copiii din sat. Îmi voi bate joc de ei și voi sări peste ei ca peste niște bolovani, ca peste băncile din școala primară; îi voi călca în picioare dacă va trebui, și-mi voi atinge ținta împotriva tuturor, și, dacă va trebui, împotriva propriului meu suflet: mă voi mărita cu un om bogat, ori voi da iureș în bogăția lor, risipind-o în folosul meu. Îi voi domina!»

Și, depărtîndu-se de oglindă, se întrebă: «Cum de-am răbdat și nu i-am ars o palmă lui Jean? Dar lasă, încă nu e timpul pierdut!»

Își despachetă hotărîta lucrurile din geamandan și se duse din nou în fața oglinzii. «Da, nu mai sînt copilă, sînt femeie!» După frăgezimea trupului, după farmecul în dezvoltare încă, era o fetișcană, dar după hotărîrea pe care o citi în ochii celei din oglindă era o femeie.

Se lumina de ziuă cînd se întinse în pat. Adormi buștean.

VIII

În dimineața următoare, Rada trebui să bată multă vreme la ușă ca s-o trezească. Oaspeții de la cîteva conace vecine tocmai soseau pentru excursia proiectată cu o zi mai înainte, într-o clipă de însuflețire. La amiază încă nu știa nimeni despre ea. A fost însă destul ca să se întâlnească trei prieteni de la niște conace vecine, și excursia fusese pusă la cale.

Ana, deși nu aflase despre acest proiect decît în ultima clipă, fu totuși gata mai repede decît Rada, care o trezise. Nu dormise decît vreo două ceasuri, dar se simțea odihnită, puternică și cu mintea limpede și pătrunzătoare.

Văzînd-o, doamna Frunzescu bănuî că s-ar fi întîmplat ceva între ea și Jean. Îi fu însă de ajuns să-i observe discret cîteva clipe pentru a se convinge că nu era vorba de ceea ce se temuse dînsa : începutul unui sentiment de dragoste între fiul ei și Ana. Și cum nu descoperi nimic neobișnuit în comportamentul lui Jean, își zise că poate a avut loc un mic flirt între ei, și fata asta ciudată îl va fi luat în serios. Cu atît mai rău pentru ea, dacă s-a îndrăgostit de Jean ! Ana îi era simpatică și o primise în familie pentru a-i face plăcere Radei, pentru a-i dărui o tovarășă de vacanță. Sentimentele ei și viitorul ei însă nu o interesau.

În excursie porniră vreo doisprezece inși : cinci tineri și șapte fete. Între tineri, trei erau studenți veniți în vacanță ; între «fete», două erau soțiile a doi ofițeri, doi sublocotenenți, care, petrecîndu-și concediul la socrii, veniseră îmbrăcați în civil.

Urmau să meargă pe jos pînă la o pădure de fag, cale de vreo două ceasuri depărtare. Reușiră să plece pe la ceasurile nouă, pînă nu se puse căldura. Mîncarea și băutura aveau să

fie aduse cu căruța, de la curtea moșierului Martinescu, al cărui fiu, student în drept, propusese excursia. În entuziasmul improvizăției, hotărâseră ca el, pentru că făcuse propunerea, să se îngrijească și de mîncare și băutura pentru toți.

Drumul trecea printre lanuri secerate de mult, în care acum se arau miriștile, printre otăvi mătăsoase, printre porumbiști înalte, în care s-ar fi pierdut calul cu călăreț cu tot. Fusese, începînd din luna mai, o vreme blagoslovită pentru cîmp, și toată lumea era mulțumită.

Jean Frunzescu făcu, de la pornire, în așa fel încît să n-aibă prilej de-a da ochi în ochi cu Ana. Plecă alături de domnișoara Martinescu, iar pe drum trecu mereu de la una la alta, plin de voie bună, discutînd ușor și ceremonios. Dar părea să fie într-o dispoziție prea îndrăcită pentru ca Ana să nu remarce că era nefirească.

Tot drumul, pînă la pădure, ceilalți tineri, care abia acum o cunoscuseră pe Ana, roiră în jurul ei. După zbuțiumul nopții, Ana părea să fi uitat cu totul întîmplarea din grădină, ofensa pe care i-o adusese Jean. Era veselă și strălucitoare în frumusețea celor optsprezece ani. Mergea cu pasul ușor legănat, care-i învăluia trupul în armonii mereu schimbate. Capul și-l ținea înclinat puțin pe spate, ca într-o pornire de sfidare, lăsînd să o ploaie soarele. Era singura dintre fete cu capul gol. Celelalte purtau pălăriile mari, de pai.

Pe drumul pînă la pădure, Ana primi atîtea complimente cîte nu primise de cînd se știa domnișoară. Lumina, viața care triumfa în natură, libertatea, aduceau cuvinte frumoase și măgulitoare pe buzele tinerilor, descătușați, în natura înconjurătoare, de convențiile sociale. Ana-i asculta, cînd și cînd izbucnea într-un rîs senin, catifelat, dar simțea că nici-unul nu o impresiona. Ca și cînd sufletul ei s-ar fi îmbrăcat într-o cămașă de zale prin care nu puteau străbate săgețile de cuvinte frumoase cu care era luată la ochi.

Conștiința ei cea nouă sta de veghe, primind ceea ce auzea fără sentimentalismul de pînă acum, urmărind o singură țintă: să cunoască mai de aproape lumea asta de tineri bogați, care, toți, iată, se poartă cu totul altfel decît în saloanele și la mesele unde îi cunoscuse. Și mai ales era curioasă să știe dacă toți samănă cu fratele Radei.

Trecură prin locuri încântătoare, și Ana se mira că nimeni dintre cei din jurul ei nu le bagă în samă. Fetele mai scoteau din cînd în cînd cîte o exclamație admirativă, cîte una din ele mai intra în luncile în care unduia otava în valuri verzi la adierea vîntului, să rupă o floare. Dar tinerii parcă n-ar fi avut ochi decît pentru fete.

Totuși, Ana părea încîntată de tovarășia lor, de flirtul continuu, dar în sufletul ei nu dădea nici o importanță cuvintelor, toată veselia ei fiind numai de circumstanță, convențională.

Pădurea de fag la care, în sfîrșit, ajunseră, era la marginea unui lac, pe moșia lui Martinescu, și era mai mult un crîng decît o pădure.

Căruța cu proviziile sosise înaintea lor acolo, și pe iarba verde, la umbră, era întinsă masa cu fel de fel de bunătăți, mîncare și băutură.

Tăbărîră cu toții, ca lăcustele, și o vreme fu amestecul limbilor : vorbeau toți deodată, cu gura plină, și gesticulau într-o mare însuflețire. Unii rămaseră în picioare, alții șezură pe iarbă. Toată lumea lăuda mîncarea și băutura și făcea complimente domnișoarei Martinescu și fratelui ei.

— O să-i duc mamei toate vorbele astea bune, căci eu, dragii mei, n-am nici un merit, zise domnișoara Martinescu.

— Iar eu, pentru rachiul și vin, o să-i transmit complimentele tatei, zise fratele ei.

Rada ședea lîngă Ana și o îmbia mereu. Ea singură era străină în societatea aceasta. Ceilalți se cunoșteau demult, își știau relațiile, calitățile, defectele.

Abia își potoliră foamea, că se și puseră pe glume, pe aluzii, pe rîs ; săgețile cuvintelor în doi peri zburau de la unul la altul, și începu o petrecere tinerească însuflețită, nevinovată. Crîngul răsuna de valuri de rîs argințiu, de țipete ușoare, de larma plăcută a vocilor tinere.

În bucuria generală, sinceră, nevinovată, Ana se simțea cu mult mai mulțumită decît în ploaia de complimente cu care o însoțiseră tinerii pe drum. I se părea că acesta este elementul potrivit vacanței. Și tinerii și fetele parcă uitaseră toate vorbele galante, căutate, toate atitudinile nefirești, sau convenționale, și se lăsau în voia sincerității.

Ana mai mult asculta decît lua parte la conversație. La început, grupul își deșertă tot sacul cu noutăți. Era un an de

cînd nu se mai întîlniseră, și se întîmplaseră trei cununii în cercul cunoscuților comuni ; unii le aprobau, alții, dimpotrivă, le dezaprobau. După unii erau părechi potrivite, după alții erau nepotrivite, și divorțul era mai mult ca sigur. Discuția se aprinse pe tema aceasta.

— Viitorul va alege — spuse unul dintre ofițeri. — Parcă eu m-am potrivit întru toate cu nevastă-mea ? Cu vremea, însă, bărbatul lasă dintre-ale lui, femeia e tot mai mulțumită că are ea dreptate, și, de la o vreme, te trezești în casă cu cea mai încîntătoare armonie conjugală.

— Să-ți fie rușine, Nicule ! Cum ai lăsat dintr-ale tale ? Da' nu-s eu roabă, pînă azi, capriciilor tale ? zise nevastă-sa, o bucătică de femeie brunetă, pe fața căreia nu vedeai decît o păreche de ochi de păcură, încadrați de niște sprîncene groase, îmbinate.

— Capricii la mine ? ! Eu și capricii ? ! Aud acum întîia oară ! Bărbații n-au capricii, dragă !...

— Nu-s capricii, ci slăbiciuni — zise soția celui alt ofițer. — Toți bărbații sînt plini de slăbiciuni. Dumnezeu știe de ce ni se spune nouă, femeilor, sexul slab. Armonia în căsătorie depinde de puterea cu care femeia poate suporta slăbiciunile acestea.

Convorbirea se învălmăși. Toată lumea avea de spus un cuvînt, pînă și cele două fete mai tinere.

— Dumneata, domnișoară Ana, nu ai nici-o părere ? întrebă studentul Martinescu.

Se făcu liniște, și toate privirile se îndreptară asupra Anei.

— Părerii pot să am și eu. Vreți o părere de circumstanță, sau una sinceră ?

— Și ce înțelegi dumneata prin părere de circumstanță ? întrebă unul din ofițeri.

— Una de ocazie, pentru a mă afla și eu în discuție, cum sînt cele mai multe ce se debitează în astfel de împrejurări.

— Nu ! Preferăm sinceritatea. De altfel, să ne crezi, și noi sîntem sinceri, zise unul din ofițeri.

— Să nu-l crezi, domnișoară Ana ! Toți bărbații sînt înclinați spre minciună, interveni repede nevastă-sa.

— Eu cred — începu Ana —, că nu sînt doi oameni pe lume care să se potrivească întru toate. Omul nu-i un măr pe care să-l poți tăia în două părți identice. Cred că datoria bărbatului și a femeii e să se cunoască, înainte de căsătorie,

cît pot mai bine. Și dacă nu se potrivesc cel puțin în trăsăturile fundamentale ale caracterului, să nu se căsătorească.

— Ei, n-am spus eu ? — izbucni o voce de femeie. — Chiar asta am susținut-o și eu, că Vică și Marina sînt două caractere care nu se potrivesc. În felul lui, fiecare este o ființă admirabilă. Dar cine i-a pus să se căsătorească ? Dragă, nu-mi vine să cred, dar se spune că o brutalizează.

— Nu mai vorbiți pe tonul ăsta tragic despre căsătorie — interveni Jean Frunzescu. — Mai de mult puteau fi căsătorii tragice, dar azi nu mai sînt.

— Crezi că toți ajung la armonia aceea conjugală de care s-a vorbit aci ? Întrebă una din fete.

— Armonia conjugală n-a existat nici în trecut. Aici sînt cu totul de părerea domnișoarei Muja ; nu se află doi inși pe glob care să se asemene întru toate. Nu e posibilă deci o armonie conjugală. Dar cînd, din lipsa ei, căsnicia tinde spre tragedie, salvarea e aproape.

— Ce salvare ? întrebare mai multe glasuri.

— Divorțul ! rîse Jean.

— Foarte mulțumesc de o asemenea salvare ! Nici nu vreau să mă gîndesc, zise soția unuia din ofițeri.

— Nici eu ! declară soțul ei.

Izbucniră în hohote de rîs.

— Reînnoirea alianței ! Frumos ! Deși sînteți încă departe de nunta de argint, nu numai de cea de aur — zise Jean. — Dacă nu vă gîndiți, înseamnă că vă puteți suporta încă destul de bine unul pe celălalt. Să vă văd peste vreo cinci-șase ani, cînd nu vă veți mai putea suporta.

— Vai, Jean, de ce vorbești așa ? ! strigă supărată Rada.

— Păi, noi discutăm impersonal. Eu vreau să spun : nu ei, dar alții, cînd nu se mai pot suporta, nu mai așteaptă să ajungă la momentele dramatice, cum se întîmpla pe vremuri, pentru că azi există o supapă : divorțul.

— Dar pe vremuri nu era ? Ce, l-a inventat societatea de azi ?

— Aproape. Moșii și strămoșii noștri nu prea divorțau. Țineau de legile bisericii : «Ce-a împreunat Dumnezeu, omul să nu desfacă.». Și azi se mai spune la cununie sentința asta. Numai că, spre norocul nostru, azi nu o mai ia nimeni în serios. De altfel, să nu vă scandalizați dacă vă voi spune că axioma asta nici nu e logică, după părerea mea. Nu Dum-

nezeu împreună două ființe de sex opus, ci ele înseși se unesc, după bună voia lor.

— Vai, Jean, acum te-ai apucat să spui prostii ! se tîngui Rada.

Fetele se înroșiră, mai ales cele două tinere.

— Dar, să-mi dai voie ! Nu e nici-o prostie ! Nu-i vorba de... — Se opri deodată. Voia să zică : «nu-i vorba de împreunarea aceea la care te gîndești tu și domnișoarele astea împurpurate», dar se răzgîndi și continuă : — E vorba de alegerea tovarășului de viață, de căsătorie. Nu Dumnezeu face să se întâlnească și să se iubească doi oameni...

— Ba da, ba da ! Pentru asta sînt gata să jur — zise bucărica de femeie căsătorită cu unul din ofițeri. — Pe Nicu, mie, Dumnezeu mi l-a scos în cale ! Sînt cu totul sigură că este un destin și în căsătorie, și destinul nu-i altceva decît voința lui Dumnezeu.

— Și Nicu e de aceeași părere ? glumi celălalt ofițer.

— Cu totul de aceeași, declară imediat Nicu, dar cu o asemenea emfază, încît izbucniră cu toții în rîs.

— Dumnezeu are griji cu mult mai mari — continuă Jean —, decît să ne poarte pașii spre viitoarea soție sau spre viitorul soț. Noi ni-i purtăm, și, dacă greșim, noi tragem po-noasele. Să nu dăm vina pe Dumnezeu. Dar societatea modernă a găsit și mijlocul de a corecta greșeala.

— Preamărești divorțul, va să zică ! — exclamă domnișoara Martinescu. — Bine că știu ! Am să mă păzesc, la vremea potrivită, de asemenea perspective, spuse ea ca-n glumă.

Tot grupul știa că cei doi erau buni tovarăși de societate.

Cele două femei măritate susținură cu o serie de argumente că divorțul este o nenorocire, o pacoste a societății de azi ; că viața familială era mai bună pe vremea cînd divorțurile erau rare. Altă educație era pe atunci, alte caractere. Azi cam a treia femeie e divorțată.

— Nu exagerați ! A zecea, spuse Jean.

— Fie și a zecea ! Dar e o plagă socială. Ce se alege de copii ? Dar cu alta — cu a doua, cu a treia nevastă — traiul va fi mai fericit ?

— *Varietas delectat !* zise unul din ofițeri.

— Aceeași afirmație superficială se poate face și despre femei, zise bruneta cea mică, profesoară de liceu.

— Aș cuteza, totuși, să pun la vot părerea mea. Cine aprobă divorțul, să ridice mâna ! zise Jean.

Nu ridică mâna decît el și Anastasia Dragu, cea mai tîrăă dintre fete. Dar repede și-o trase și ea, ascunzîndu-și-o la spate.

Toți izbucniră în rîs.

— M-am înșelat ! — zise Jean. — Credeam că cel puțin una dintre femeile de față va ține cu mine. Regret că m-am înșelat.

— La cine te gîndești ? întrebă Rada.

— La domnișoara Ana.

— La ea ? ! Dar de ce tocmai la ea ? ! se întrebă cu toții.

— Pentru că, după convingerea mea, e o fată cu mult simț al realității și cu mult spirit practic.

Toate privirile se întoarseră spre Ana. Ea, încă de mai înainte, cînd Jean îndrăznise s-o aducă în discuție, simțise sfidarea pe care i-o aruncase tînrul, de parcă purtarea lui din sara trecută n-ar fi contat. Era în glasul lui și o adiere de ironie, de dispreț chiar, cum li se întîmplă adeseori celor ce n-au reușit într-o acțiune, care, în loc să se disprețuiască pe ei, disprețuiesc piedeca ce li se pune în drum.

Dar încă de la întîia sfidare, Ana își dăduse capul pe spate mai mult decît de obicei. Sufletul ei se simțea la adăpost sub cămașa lui de zale. Acum fu și mai nepăsătoare, răspunzîndu-i direct acestui nerușinat care îndrăzneă s-o apostrofaze mereu, aci, în public, înainte de a-i fi dat măcar o explicație pentru purtarea lui grosolană din sara trecută. Și în atitudinea aceasta disprețuitoare a lui Jean ea descifra cutezanța obraznică pe care o putea avea un tînar din așa-numita «lume bună» față de ea, în primul rînd pentru că nu era o fată din rîndurile lor, pentru că era o fată săracă.

— Mi-ai face o deosebită plăcere — zise ea, suportînd fără să clipească privirea lui și privirile celorlalți —, dacă mi-ai lămuri mai de-aproape ce înțelegi subț acel simț al realității, pe care mi-l atribui cu atîta mărinimie.

El nu răspunse îndată.

— Ce legătură vezi între simțul realității și aprobarea divorțului ? adăogă ea.

— Recunosc că mi-e mai ușor să răspund întrebării din urmă. Realitatea este așa : să cunoști viața, să nu trăiești din

vis, să nu te iei după himere. Dar dumneata ai recunoscut realitatea că nu există doi oameni care să se asemeze într-una toate. A doua realitate e însă concluzia logică : cei ce nu se aseamănă, cînd nu se mai pot suporta, divorțează. Deci dumneata trebuie să aprobi divorțul.

— Concluzia logică ar fi alta : cum nu este asemănare desăvîrșită între doi inși, și cum fără ea traiul, căsnicia este o tragedie, să fie desființată însăși instituția căsătoriei. Sau : toate căsătoriile să se desfacă prin divorț. Dar nici realitatea nu e aceasta, cum știm cu toții, nici eu nu pot fi atît de mîrginită să susțin ceva ce contrazice realitatea. Căsătorii fericite sînt destule. Divorțurile, oricît ar fi de multe, sînt totuși excepții de la regula generală, ca și căsătoriile fericite.

— Bravo, Ana ! strigă însuflețită Rada.

— Felicitările noastre, domnișoară, ziseră cele două femei măritate.

— Te rog, te rog, încă n-am terminat, domnule Frunzescu — îi spuse ea, evitînd, cu o intonație semnificativă, numele Jean. Rada întoarse capul și o privi uimită. — Iată ce cred că trebuie să mai adaog : Cu toate deosebirile, sînt oameni fericiți în căsnicie, care nu se gîndesc niciodată la divorț, «se suportă», cum spui dumneata. Pentru că sînt deosebiri și slăbiciuni care se pot suporta, cu puțină îngăduință, și mai ales cu multă iubire. Dar sînt și slăbiciuni care nu pot fi suportate, defecte organice, ori spirituale, păcate și înclinări bolnave, care nu pot fi suportate. Și pe acestea, după părerea mea, e bine și trebuie să le cunoști înainte de căsătorie. Numai ele pot duce la divorț.

— Așadar, recunoști că e bine să fie și divorț, insistă Jean.

Ana îl privi de sus, cu o răceală de gheață.

— Recunosc că sînt ticăloși și ticăloși care trebuiesc cunoscute și cunoscuți înainte de căsătorie, păcate și defecte legate organic de cineva, care n-au ce căuta în căsătorie, în familie.

Jean Frunzescu deveni palid. Tot sîngele îi fugi din obraji. Își căută îndată de lucru, umplînd paharele cu vin. Mîna îi tremura însă ușor. Sticla cînta puțin pe buzele paharelor. Ana îl urmări și avu o senzație de superioritate, de biruință. În sfîrșit era răzbunată că omul acesta, fără a-i da nici o ex-

plicație pentru purtarea lui necuviincioasă, fără a-și cere iertare, cutezase să o provoace direct, de față cu atîta lume.

— Are dreptate domnișoara Muja — spuse una din cele două soții de ofițeri. — Eu sînt gata să suport și să mă împac cu micile defecte ale soțului meu, dar o ticăloșie nu i-aș suporta-o ! Pentru o faptă infamantă a lui aș fi în stare și eu să divorțez.

— Dacă de asta e vorba, atunci poți introduce acțiunea, draga mea — zise celălalt ofițer. — Oare a o curta pe soția celui mai bun prieten nu-i o faptă infamantă, după părerea dumitale ?

Rîseră toți, și Jean le fu recunoscător că-l scoaseră astfel din centrul conversației. Privirea aceea înghețată și cuvintele cu tilc ale Anei îl umiliseră adînc... Putea fi privită ca o ticăloșie purtarea lui de-asăară ? Ar fi vrut acum, după lovitura primită, să creadă că purtarea lui nu fusese decît o glumă. Dar nu reușea. Știa că nu fusese o glumă, că o pîndise pe Ana, prin grădină, multă vreme, pînă rămăsese singură, că dorise să-i înconjoare mijlocul, să o simtă aproape de el. Și cum nu se putea dezvinovăți de acuzația de ticăloșie, ca să nu se simtă prea umilit, se gîndi : «Dar, în definitiv, cine-i fata asta de i-a putut trece prin minte că eu m-aș fi căsătorit vreodată cu ea, ca să-mi spuie că pe ticăloși e bine să-i cunoști înainte de căsătorie ? ! O liceană ce trece în clasa a șaptea ! De, copilă nu mai e, dar obraznică este, cum numai o femeie cu experiență poate fi !»

Întră în vorbă cu ceilalți, își făcu de lucru cu paharele, dar o clipă îndrăzni totuși s-o privească pe Ana. Ana rîdea din toată inima, cu capul răsturnat pe spate, de glumele ofițerului de alături. Jean Frunzescu îngălbeni din nou : nicio dată parcă nu i se păruse atît de frumoasă. Nu mai cuteză să se mîngîie cu întrebarea «cine era fata asta obraznică ?». Simțea că este cineva și presimțea că va mai avea cu ea de lîncă în viață.

După ce trecură în revistă și criticară toate cunoștințele mai apropiate, începură să vorbească despre lecturile mai recente. Erau, aproape fără excepție, cărți străine, citite în original, în limba franceză sau în traducere românească. Erau cărți de autori noi, necunoscuți înainte de război, și erau o sumedenie de romane polițiste.

În urma observației făcute de studentul Martinescu, că Victor Margueritte nu e scriitor, că *Băietana* și *Corpul tău îți aparține*, nu numai că nu sînt romane, dar nici măcar literatură, ci doar scrieri de corupție, comerciale, nu artă, se încinse o discuție înverșunată. La conversație nu luă parte Ana Muja și cea mai tînăra dintre fete, Anastasia Dragu. Ceilalți, însă, se năpustiră asupra lui Martinescu.

— Observația dumitale nu m-ar mira, dacă ai fi student în teologie, domnule Martinescu. Dar dumneata studiezi dreptul, și trebuie să știi că natura omenească e destul de coruptă, așa că nu mai e nevoie de nici-o instigație. Romanele acestea nu fac decît să înfățișeze natura omenească așa cum este, zise profesoara.

— Doamna profesoară se recunoaște în *Băietana*, domnule Martinescu, insinuă cu răutate Jean Frunzescu.

Femeia-i aruncă o privire mînioasă.

— Să-ți fie rușine !

— Poftim ! Nu este exclamația dumitale ce mai prețioasă confirmare a părerii mele ? întrebă surîzînd Martinescu.

— Dar înțelege, domnul meu ; autorul descrie o realitate, viața reală. Dar viața îmbracă forme nenumărate, și toate sînt reale. Dacă admit că natura omenească e coruptă, nu urmează de aici că reprezintă chiar eu corupția și că mă recunosc în libidinoasa aceea. Dar sînt și astfel de ființe ; trăiesc, în carne și oase, printre noi. De ce n-ar putea fi subiecte de roman ?

— Pentru că nu tot ce există în realitate este și subiect de artă, dragă doamnă.

— Adevărat ! răsună corul celorlalți.

— Depinde de îndrăzneala, de mentalitatea scriitorului, interveni Jean Frunzescu.

— Nu ! Depinde numai de talentul adevărat, afirmă cu neînduplecare Martinescu.

— Talentul nu face decît să exprime mai bine sau mai puțin bine viața, realitatea, după intensitatea, după forța lui, se ambiționează să susțină profesoara.

— Nu ! Veți binevoi să nu vă supărați dacă vă contrazic, doamnă. Primul rost al talentului și întîia dovadă a existenței lui este să simtă ce poate fi subiect de artă și ce nu poate fi. Sînt realități în viața omenească, în viața socială care nu

pot fi luate drept subiecte de artă. Sînt prea animalice, țin prea mult de viața vegetativă, de nevoi ale organismului. Cine ar cuteza să le descrie într-o carte literară? Tot așa și instinctele vitale ale omului, instincte pe care natura le-a lăsat să trăiască în subconștient și să ne dirijeze de acolo numai cînd e nevoie de un act al vieții fiziologice. Dar arta nu are nimic de-a face cu fiziologia. Nu e creată de legile organismului nostru. Artă e creația spiritului și se adresează spiritului, nu trupului. Ei bine, acel autor francez — autor pentru mahalalele Parisului! — se adresează numai trupului, concupiscentei cărnii. Dar asta nu mai e artă, ci meșteșug de ați vinde bine cartea. Pentru că cei mai mulți înțeleg și iubesc mai mult trupul decît spiritul.

— Exagerezi! Pe mine mă interesează omul întreg, cu trup, cu suflet — zise unul dintre militari. — Pentru că numai așa e complet.

— Evident că ne interesează, dar altceva e interesul și altceva e obiectul artei. De altfel, pentru a nu lungi zadarnic discuția, vă rog să-mi spuneți dacă, citind astfel de cărți, nu le ascundeți pentru a nu ajunge în mîna copiilor.

Cele două domnișoare se înroșiră ca bujorii, chiar și Rada. Ana continua să asculte liniștită. Ea nu citise nici-una dintre cărțile acelea la modă, pe care elevele de liceu și le împrumutau în taină și care erau parcurse cu sufletul la gură.

— Desigur că nu constituie o lectură pentru tineret — se grăbi să răspundă profesoara, simțindu-se direct vizată. — Totdeauna au existat în literatură cărți primejdioase pentru tineret, ceea ce nu înșamnă însă că nu sînt adevărate creații literare.

— Și focul e primejdios, dar ce ne-am face fără el? Copiii însă nu trebuie să se joace cu focul, zise Jean, și privi zîmbind la cele două fete mai tinere.

— Mi se pare însă că tocmai tineretul le citește mai mult. Și încă nu s-a găsit mijlocul de-a ascunde o carte rea de ochii tineretului — spuse un bărbat roșcovan care tăcuse pînă atunci. — Eu nu cunosc decît un singur mijloc de a le face nevătămătoare, și aici sînt cu totul de părerea lui Martinescu: astfel de cărți nu trebuie să fie tipărite. Nu e de-ajuns libertinajul extraordinar care s-a înstăpînit îndată după război? Nu vedeți ce muzică se compune, ce dansuri sălbatice sînt la modă, ce rochii scurte poartă doămnenele? Mai e nevoie și de

o literatură... decoltată pentru a înnebuni lumea și îndeosebi tineretul ? Nu vedeți că au început să apară și la noi femei și fete tunse după modelul acelei Băietane ?

Cel ce vorbea era un avocat care făcuse războiul, purta o cicatrice pe față, și care se înscrisese acum, Dumnezeu știa de ce, la politehnică. Era cunoscut ca om serios, care rar se amesteca în discuții.

Cuvintele lui din urmă îi sculară în cap toată lumea feminină : toate femeile prezente erau pentru rochiile scurte și părul scurt. Uitară de moralitatea sau imoralitatea artei și se aruncară cu toți asupra modei.

Între femeile prezente nu era însă nici una tunsă, dar din patima cu care susțineau caracterul «higienic» al modei acesteia se vedea că toate ar fi dorit să fie. Bărbații, afară de Jean, erau împotriva. Cei doi ofițeri declarară că ei ar face chestie de divorț dacă soțiile lor ar voi să se tundă.

— Nu ! Pe onoarea mea, mi se face rău când văd un cap chel de muiere ! declară unul dintre ei.

— Nesincer ca totdeauna ! Mă rog, cum ți se face rău, când flirtezi cu doamna Lăzărescu ? Știți, dragele mele, doamna asta e văduva unui căpitan, și ea a fost printre cele dintâi care s-au tuns în orașul nostru. Nu te-am auzit eu spunându-i cât de mult a întinerit de când s-a tuns ?

— Eram ironic, dragă ! Dar, în sfârșit, fie la dînsa acolo ! N-am nici în clin nici în mînecă cu ea ! Dar nu admit și nu voi admite niciodată să-mi văd nevasta cu ceafa goală și cu frizură pe frunte, ca un licean. E respingător, dragă !

Chestiunea agită multă vreme pe toată lumea, ca și rochiile scurte. Cum se goliseră destule sticle de vin, începură să se audă vorbe și aluzii cam decoltate, de care însă nimeni nu se scandaliza, ci toată lumea făcea haz.

Ana Muja se declarase și ea pentru noua modă ce pătrundea în lumea feminină, spunînd că nu are nici un rost ca o femeie să poarte atîta povară pe cap, mai ales acum, când încep și femeile să între în serviciile publice, să fie funcționare, profesoare. Enomomisesc timp scăpînd de atîta pieptănat. Încolo, pentru ea, chestiunea nu era de mare importanță : nu o să fie nici mai fericită, nici mai nefericită dacă va purta plete sau se va tunde. Nu pune nici un preț pe aspectul tradițional al femeii.

— Faci foarte rău, domnișoară Ană, că vorbești așa — zise tînărul Martinescu ; — cînd cineva are un păr frumos ca dumneata, trebuie să țină la tradiție. Le mai înțeleg pe femeile cu plete sărace ; pentru unele e poate o salvare să se vadă tunse. Dar dumneata și domnișoara Rada !? Ar fi mare păcat ! O femeie nu poate fi frumoasă, aruncînd într-o frizerie o astfel de podoabă a capului.

— Și trăbă numaidecît ca o femeie să fie frumoasă ? Eu cred că principalul este ca omul să fie fericit în viață, iar nu frumos.

— Și frumusețea nu e un element al fericirii ?

— Se poate, cînd e combinată și cu alte «elemente». Singură, rareori aduce fericirea !

— Și o spui asta chiar dumneata, la vîrsta dumitale ?

— N-am experiență, nu-i așa ? Sînt destul de mare, domnule Martinescu, pentru a ști că, de pildă, nici-unul dintre domnii necăsătoriți de-aici n-ar lua o fată numai pentru frumusețea ei.

— Așa crezi dumneata ? Nu știu, poate să ai și poate să nu ai dreptate. Sînt însă convins că nici-o femeie nu s-ar stuți tăindu-și părul, dacă n-ar crede că-i șade mai bine așa. Adică pentru a se face mai frumoasă. Și mai sînt încredințat că dacă cineva te-ar putea convinge pe dumneata că-ți stă mai bine așa cum ești, nici nu te-ai mai gîndi la foarfecele frizerului.

— Dar nu-i nici-o primejdie, dragul meu — zise profesoara. — În liceu nu se va introduce niciodată moda asta nouă. E o coafură pentru femei, nu pentru fete.

— Ba se va introduce ! strigară mai mulți în cor.

— O vor introduce înseși profesoarele ! Și le vom vedea tunse nu numai pe femeile tinere, ci și pe cele bătrîne. Nici un pîrjol nu se întinde mai repede ca moda la femei — declară Jean cu ton de autoritate în materie. — Mărturisesc că eu mă cam cutremur de pe acum, gîndindu-mă cum vor arăta tunse cîteva bătrîne pe care le cunosc ! Uf ! Și totuși moda va pătrunde și va birui. Asta e soarta sexului slab : să sară în fîntina modei una după alta, ca oile...

Discutînd cu aprindere, se ridicară de pe pajiște și, grupuri-grupuri, se pierdură în crîng, pe cărări largi, anume tăiate pentru plimbare.

Ana mergea alături de Rada ; încă nu fuseseră nici-o clipă singure, de cînd plecaseră de-acasă. Rada observase de mult că Ana nu-i în apele ei. E adevărat, participa la petrecere, răspundea uneori, ba cîteodată o auzea chiar și rîzînd, dar de cîteva ori o surprinse cu fața întunecată.

— Nu-ți place tovărășia noastră ? — o întrebă ea. — Sînt toți băieți buni, și fetele asemenea.

— Sînt încîntători cu toții — îi răspunse Ana. — Am petrecut minunat.

— Nu prea se vede ! Dimpotrivă, te-am văzut în mai multe rînduri îngîndurată.

— Ei, da' de unde ! Eram și eu atentă. E o societate pe care nu o cunosc, dar te asigur că am petrecut foarte bine.

— Desigur, nu s-au purtat ca într-un salon, și, poate, sînt și cîțiva care nu prea fac de societatea noastră — ofițerii aceia ! Da' ce să faci ? Aici, la țară, ne distrăm cum putem !

Spre sară, rupți de foame, ajunseră la conac, după ce se despărțiră, cu mare gălăgie, la o răscruce, de ceilalți.

IX

Din ziua excursiei și pînă în ziua plecării la mare, familia Frunzescu primi aproape zilnic oaspeți. Ana observa îndeaproape lumea asta nouă pentru ea. Mai întîi își dădu sama că purtări de felul celei a lui Jean nu erau nici neobișnuite, nici bătătoare la ochi. Venea mult tineret : femei, fete, studenți, ofițeri, care mișunau prin camere, pe coridoare, prin grădină. Toată lumea... flirta. De prin unghere, dintre pomii grădinii se auzeau chicote de femei și adeseori puteai surprinde, fără a face vreun efort deosebit, cîte-o fată și un băiat sărutîndu-se.

Toată lumea asta, tînără, veselă, părea să nu aibă alt scop decît flirtul. Ana îi observa cu atenție, și o mare neliniște o cuprinse : « Tot ce face acest tineret este o simplă petrecere nevinovată, ori ceva grav ? Dacă e o simplă petrecere, atunci am interpretat greșit purtarea lui Jean din sara aceea ; aș intra și eu în jocul acesta vaporos și ameți-

tor, i-aş lăsa pe tinerii aceştia, ce roiesc în jurul meu, să-mi spună cîte complimente vor, ba chiar să mă ia de braţ, cum văd că fac cu celelalte fete, şi chiar cu Rada. Dar dacă e vorba de altceva?» Şi acest «altceva» îl respingea instinctiv, ca pe o batjocorire a tinereţii şi a vieţii însăşi.

Neputîndu-se dumiri dintr-odată, păstră o distanţă faţă de toată forfoteala asta, mărginindu-se să observe şi să judece... Libertinajul acesta făcea parte din obiceiurile societăţii culte? De aceea nu mira pe nimeni, cu excepţia ei? Era un joc nevinovat, sau expresia unei decadenţe a moravurilor?

Nedumerirea aceasta îi fu risipită într-o sară, cînd între oaspeţi izbucni un scandal enorm, cu bătaie, şi două familii plecară numaidecît de la conac.

Ceea ce auzi în aceeaşi zi, la cină, o lămuri că flirturile acelea nu erau uneori chiar aşa de nevinovate cum i se păruse. Şi ceea ce o uimi cu desăvîrşire fu libertatea cu care doamna Frunzescu, celelalte doamne şi bărbaţii prezenţi vorbiră despre scandalul izbucnit, care dăinuia de mult şi mai izbucnise şi altădată. Se vorbea fără nici o perdea, în faţa Radei şi în faţa ei, ca şi cum toţi ar fi uitat că sînt şi ele prezente. Se vorbi nu numai despre scandalul de la conac, ci şi despre alte scandaluri similare, din alte familii, cunoscute de cei care cinau.

După ceea ce auzi Ana, în lumea aceasta, rîvnită de ea, moralitatea în căsnicie era o noţiune puţin cunoscută. Femeile erau infidele, ca şi bărbaţii. Auzi pentru prima oară despre «căsnicia în trei», atît de obișnuită în «familiile bune», între cei avuţi sau între cei de pe înalte trepte ale societăţii. Auzi despre femei măritate de două, trei şi patru ori, de bărbaţi care sînt la a treia nevastă, despre divorţurile la ordinea zilei. Auzi despre doamne din «lumea bună» întreţinute de bogătaşi; despre tineri întreţinuţi de femei. Înţelese pentru întîia oară ce semnificaţie i se acordă cuvîntului «peşte», dat unor bărbaţi. Dar ceea ce i se părea de necrezut era că despre toate aceste prăpăstii se vorbea la masă, fără nici o sfială şi fără nici măcar o nuanţă de ezitare, ca despre nişte lucruri fireşti, obișnuite. Făceau parte din întîmplările şi realităţile curente. Vorbeau despre ele, cu aceeaşi nepăsare, doamna Frunzescu, bărbaţii şi femeile de la masă, şi Jean, şi alţi doi tineri care erau acolo.

Ana, auzind aceste discuții, la început făcea fețe-fețe și nu mai știa încotro să privească. Îi ceru din ochi ajutor prietenei sale, dar Rada nu înțelese ce vrea. Văzînd că nici Rada nu-i pricepe revolta, se împietri, și, palidă ca ceara, ascultă pînă la sfîrșit toate povestirile acestea care ridicau vîlul de pe o lume ce i păruse pînă atunci cunoscută, și pe care, iată, nu o cunoștea în intimitatea ei cea mai importantă, ci numai în îmbrăcămintea socială, externă.

Ascultînd cu intensitatea tuturor simțurilor, Ana avea senzația unei mari revelații. Un gînd plin de răzvrătire, aproape furios, i se fixă în creieri: «Dar bine, ăștia nu sînt domni! În clasa asta socială văd eu ținta vieții mele? Dar oare nu trăiesc o halucinație? Se poate ca niște femei îmbrăcate în toalete scumpe, femei cu mîinile albe și fine, cu obrazul pudrat, cu buzele rujate, să pronunțe cuvintele ordinare pe care le aud? E posibil ca niște bărbați tineri — advocați, magistrați, proprietari — să rîdă ca niște birjari, făcînd glume scabroase pe socoteala unor familii cunoscute? Și toate acestea în fața Radei și-n fața mea?!»

În răstimpuri, își ducea mîna la frunte și o apăsa, ca și cînd ar fi vrut să se deștepte dintr-un vis urît. Dar nu era vis! La masă se serveau tot alte feluri de bucate, vinul curgea în pahare; slujnicele intrau și ieșeau, dar nici în prezența lor poveștile acelea îngrozitoare nu încetau. Nu era vis, nu era halucinație, era ceva real și revoltător. Întreaga ei nevinovăție de față protesta, și Ana ajunsese la un grad atît de înalt de tensiune a nervilor, încît izbucni în plîns și ieși din sufragerie fugind. Pe coridor se izbi de o servitoare care aducea chiar atunci un platou cu friptură de pui. Platoul, cîzînd, se făcu țandări, și friptura se împrăstie pe podea.

Cea dintîi își veni în fire Rada; ridicîndu-se brusc de pe scaun, alergă după prietena sa, care urca, fugind, scările la etaj, unde era camera ei.

În sufragerie — consternare generală. Cîteva clipe nu se auzi nici un cuvînt. Oaspeții și gazda rămaseră cu privirile înlemnite în direcția ușii.

Servitoarea vorbi mai întîi. Începu să se dezvinovățească.

— Nu-i nimic, Leano! zise stăpîină-sa. — Adună repede de pe jos. Friptură cred că mai este la bucătărie....

— Cum să nu fie, conia? Dar ce aduceam acum era fruntea. Da' ce-a apucat-o pe domnișoara Ana?

Nimeni dintre cei prezenți n-ar fi știut să răspundă la întrebarea «ce-a apucat-o pe domnișoara Ana?». Vorba era bine aleasă! O «apucase» ceva din senin. Doar toată sara stătuse liniștită și nimeni nu-i auzise gura!

Numai Jean păru a bănuî ceva. I s-a părut că zvîcnirea de-acum a Anei seamănă cu aceea din grădină, când s-a smuls din îmbrățișarea lui. Însă nu putea stabili nici-o legătură între ceea ce se întâmplase atunci și cina de-acum.

Rada, gîfîind de alergătură, o găsi pe Ana trîntită pe pat și plîngînd în hohote. Nu o putu liniști cu toate îmbrățișările, cu toate mîngîierile; nu-i putut scoate o vorbă din gură, pînă tîrziu, când plînsul i se potoli și suspinele încetară. Abia atunci Ana se ridică încet de pe pat.

— Pentru Dumnezeu, Ana, dar ce înseamnă nervii ăștia?!

Ana o privi cu ochi întunecați, osteniți.

— Draga mea — începu ea cu o voce venită ca din mari adîncimi, încît Rada se sperie și se retrase un pas înapoi —, draga mea, eu... eu va trebui să mă-ntorc numaidecît acasă.

Rada înlemni. Apoi, venindu-și în ori, o întrebă:

— Ai primit vreo telegramă? N-am văzut pe nimeni de la poștă astăzi pe-aci... E bolnav cineva la voi?

Ana clătină din cap cu tristețe.

— Nu. Nu-i nimeni bolnav. N-am primit nici-o telegramă. Dar trăbă să plec!

Rada începu să plîngă.

— Dar știi că mă sperii? Ce s-a întîmplat?

Ana o privi îndelung, apoi îi puse mîna pe cap, mîngîind-o.

— Trăbă să plec, draga mea, fiindcă eu mi-am greșit cariera.

— Ți-ai greșit cariera?! Ce fel de vorbă e asta? Ce carieră?

Și Rada o privea nedumerită, înfricăată.

— Mi-am greșit viața! Trăbă să mă-ntorc de unde am plecat, trăbă să mă duc acasă.

— Aiurezi, desigur! Ana, dă-mi mîna să-ți văd pulsul.

— Iat-o, dar nu e nevoie. N-am febră și nu aiurez.

— Ți-ai greșit viața?! Ți-ai greșit cariera?! Ce înseamnă vorbele astea?

— Ți-aș spune, draga mea, dar ți-aș spune în zadar. Tu nu m-ai pricepe. Tu ești dintr-altă lume decît mine.

— Te-asigur că aiurezi ! Cum să fiu dintr-altă lume ? Nu ne înțelegem noi așa de bine ? Nu sîntem noi cele mai bune prietene ?

— Am fost și sîntem... Cred că vom rămîne și în viitor. Dar de azi înainte cărările noastre se despart. Eu trăbă să plec mîine dimineață acasă.

Rada izbucni din nou în plîns.

— Cum să pleci ?! Peste patru zile plecăm la mare ! De ce vorbești de plecare ? Îți spun eu că nu ești în toate mințile.

— Mulțămesc, dar nu mai merg la mare. Nu mai pot !

Rada se ridică deodată, hotărîită, de pe marginea patului.

— Mă duc după mama ! Să vadă și ea că ți-ai pierdut mințile !

— E zadarnic, Rada. Trăbă să plec !

Dar prietena ei nu o mai auzi. Cobora scările ca o furtună.

Ana închise ușa.

Își aminti că și în noaptea de după întîmplarea aceea cu Jean se hotărîse, și atunci, să plece, dar că pînă dimineață își schimbase hotărîrea. Ce bine era dacă pleca de-atunci ! Ar fi fost cruțată de descurajarea de-acum, ar mai fi crezut în drumul pe care apucase și pentru care făcuse atîtea eforturi pînă acum ! Lumea nouă în care intrase și în care voia să trăiască biruind, ar fi rămas cu o singură pată : cu purtarea lui Jean. Ar fi fost vorba de-o excepție. N-ar fi avut prilejul să vadă că întreaga «lume bună» era la fel ca Jean, ba încă și mai rea.

Din tot ce se petrecuse sara la conac, din scandalul dezvăluit la cină, din toate detaliile, din povestirile despre altele și altele, cu și cînd ar fi fost evenimente la ordinea zilei, rămăsese cu senzația puternică, înfiptă în simțuri ca o sabie, că totul a fost pus la cale pentru a fi ea batjocorită, redusă la nimic, sub privirile voioase și biruitoare ale lui Jean, pe care le simțea prin pleopele coborîte peste ochii ce-i ardeau de rușine.

A, de ce nu plecase atunci cînd a jignit-o Jean ? Ar mai fi avut curaj să învețe, să lupte, să învingă. Dar acum, ce va mai face la liceu ? Ce rost mai au învățătura, internatul, directoarea, profesoarele ? Lumea frumoasă în care crezuse se năruise ! Clasa cultă, clasa suprapusă, în care voia să între, nu o mai atrăgea prin nimic. Acum își dădea bine sama

că era cu neputință ca, întrînd într-un mediu unde toți erau ca Jean, ba și mai decăzuți, să poată rămîne pură. Nu era numai cu neputință, dar era și o aberație să se mai dorească într-un astfel de mediu. Cum ar putea respira acolo? Nu era să se sufoce la masă, în sara asta? Rada a zîmbit și a rîs, s-a amuzat, împreună cu ceilalți, de toate poveștile scandaloase, ca de niște întîmplări firești.

Ana nu-și dădea sama că ceea ce o tortura din sara întîmplării cu Jean era protestul unei castități integre, puternice, sănătoase. I se părea că disprețuiește și condamnă pe alții, cînd, în realitate, nu făcea decît să ridice o pavăză de apărare pentru sine. Ca și cînd ar păstra ascunsă o comoară neprețuită, pe care alții erau gata să i-o fure.

Pînă acum ea nu avusese visuri de iubire, ci numai de mărire. Deși avea optsprezece ani, nu căzuse încă niciodată în capcana «prostiilor» cu care se ocupau fetele din internat. Nu purta ascunsă fotografia nici unui artist de cinematograf; nu suspina la geamul internatului, în vreme ce tineri studenți rătăceau pe sub ferești; nu avea nici un «ideal», așa cum au unele fete, chiar de prin clasa a patra de liceu. Nu o ademeniseră niciodată romanele aduse de externe în liceu și pe care multe fete le citeau în ascuns. Trupul său, simțurile sale, tăceau încă sub vălul sănătos al castității. Voința ei conștientă, idealul dur căruia își jertfea toate puterile, ambiția ei de-a ajunge în singura clasă socială în care viața i se părea vrednică de a fi trăită, o ținuseră departe de instinctele sexului. Năzuința aceasta conștientă o îndepărta, fără a voi anume, chiar de părinții ei.

Poate că în felul ei era un mic tiran care-și subordona toate puterile unei singure dorințe: dorința de a stăpîni, de a porunci. Pentru a-și împlini această dorință ea alesese calea mîndriei, mai apropiată de firea sa. Și nici o altă pasiune nu abrutizează, sau cel puțin nu ține nede dezvoltate celelalte însușiri omenеști ca mîndria.

Această mîndrie și-o simțise rănită la masă, unde nimeni nu luase în samă prezența ei. Sentimentul ei de castitate fusese sîngeros ofensat. Din această ofensă a înțeles că nu are ce căuta într-o societate în care castitatea nu există, în care bărbați și femei trăiesc într-o promiscuitate degradatoare și în care nici un sentiment înalt nu domină brutalitatea instinctelor. Cum ar putea trăi ea într-o astfel de socie-

tate ? Ce-ar putea face aici cu mîndria ei, cu ostilitatea ei față de trivialitățile vieții ?

*
* *
*

Doamna Frunzescu nu apărură curînd. Rada trebui întîi să repete, la masă, tot ce i-a zis Ana. Discutară cu toții, înfrigurați, spusele ei așa cum le reproducea Rada, dar nici unui nu-i trecu prin cap adevărata cauză a disperării Anei. Nici măcar Jean nu se mai gîndi la bănuiala lui dintîi.

— Ce-i aia că și-a greșit cariera ? — se oțărî doamna Frunzescu. — Și cum de-a ajuns chiar acum la asemenea concluzie ? Iar dacă este o fată bine-crescută, cum mi s-a părut totdeauna că este, de ce nu s-a stăpînit, de ce nu și-a păstrat concluzia pentru sine ? De ce era nevoie să facă scandal ? Poate că începe să-și deie sama că școala nu e de-ajuns pentru a sări dintr-un mediu social într-altul ! Sărăcuța de ea ! Am văzut că s-a schimbat de-o vreme încoace !... Săraca fată ! A ajuns întunecată și gînditoare. Ce să-i faci ! Cred că se simte jenată că are numai două-trei rochițe în afară de uniformă. Două i-s cam scurte, doar una pare făcută în primăvara asta.

— Mamă ! — se indignă Rada —, ce te-apuci să vorbești acum ! Doar o cunoști bine pe Ana.

— O cunosc, fata mea, dar ca pe o copilă, cum a fost pînă acum. Am însă impresia că judecata i s-a maturizat foarte mult în ultimul timp. Ce-i mai natural de presupus decît că, în mijlocul unei societăți în care rochiile se schimbă de trei ori pe zi, ea să se simtă umilită în aceleași rochițe ? Apoi, ca mine plecăm la mare. Întîmplător, am trecut odată prin camera ei și am văzut cu ce... zestre sumară a venit. Chiar m-am gîndit că ar trebui să-i mai cumpărăm unele lucruri, cînd vom trece prin Constanța.

— Mamă, dar știi că ești nesuferită ?! strigă palidă Rada. Avea senzația că mamă-sa, vorbind așa, o dezbracă pe Ana în fața celor din jurul mesei.

— Nu ai nici un motiv să mă-nfrunți și nici să te indignezi. Nu-i aduc nici o ofensă Anei. Tu știi cît de mult țin la ea. Ce spun eu sînt lucruri firești, care nu pot supăra pe nimeni. Nu se pot naște toți oamenii avuți. Și nu toate fetele

fac experiența Anei. Tu nu-ți poți închipui ca o fată să se simtă umilită pentru că nu are tot ce-i trebuie, din simplul motiv că n-ai fost niciodată într-o astfel de situație. Nu-ți poți închipui ca cineva să se întunece din cauza griii zilei de mâine. Eu însă îmi pot închipui, deși Dumnezeu m-a ferit de asemenea griji. Îmi pot închipui că Ana va începe să se gândească serios și cu teamă la viitor. Poate de-aceea ți-a spus că și-a greșit cariera. Dar nu va pleca acasă, te asigur eu. A căzut pradă unei crize sentimentale care se va potoli. Asta-i tot.

— E săracă ? întrebă unul din oaspeți.

Rada se ridică să plece.

— Dacă mai continuați așa — zise ea încruntându-se —, să știți că încep și eu să țip.

— Dacă ești proastă și nu poți asculta lucruri care nu o degradează deloc pe prietena ta, n-ai decît ! — zise mama-sa. — Da, taică-său e un mic funcționar de bancă.

— În ultimii ani — zise cineva de la masă —, Ministerul Instrucțiunii nu mai răzbește cu înființarea de noi școli secundare. Prea multă lume, și băieți și fete, dau năvală la școală, și din toate clasele sociale. Unii, într-adevăr, cu părinți atît de săraci încît numai cu burse pot urma liceul. Convingerea mea este că se face o mare greșală. Cei prea săraci trebuie să meargă la profesiunile practice ; e greu pentru ei să dovedească atîția ani de studii ; și mai greu le va fi să izbutească în viață. Întră într-o lume unde nu cunosc pe nimeni, n-au nici-un protector, n-au rude. Și doar știm că chiar copiii noștri reușesc foarte greu azi să obțină slujbe. S-au înmulțit titrații, a sporit pătura intelectuală. Se și văd începuturile șomajului intelectual. Ce va fi mîine nu-i greu de proorocit : o luptă la cuțite pentru o slujbă.

— Băieții, încă, treacă-meargă ! Dar fetele ! Nu înțeleg. Azi, la liceu, fetița mea stă în aceeași bancă cu fata unui croitor și cu cea a unui țaran. Ce-or fi căutînd fetele astea la liceu ?! se miră alt comesean, un avocat rotund cu un burduf, care avea o proprietate în apropiere.

— Democrația asta a dumitale, la care te-ai înhămat, dragul meu — replică moșierul. — Toți muriți, în întrunirile publice, de dragul țăranilor. O să ni se mai scoale o dată-n cap, n-aveți grijă.

Conversația, odată pornită, continuă pe această temă, dar doamna Frunzescu, la insistențele Radei, se sculă de la masă și iese cu fata.

Ana auzi ciocăniturile în ușa încuiată, și un răstimp nu deschise, dar pe urmă se gândi că ar fi o necuviință să nu o primească pe gazda casei, care de ani de zile-i arătase atîta bunăvoință.

Aprinse lampa și descuie ușa... Rada alergă la ea, o îmbrățișă și izbucni în plîns.

— Nu vreau să știu, draga mea, ce supărare ai avut la masă. Sînt momente cînd noi, femeile, avem astfel de izbucniri neprevăzute. Dar Rada mi-a spus prăpăstii. Zice că ești hotărîită să pleci acasă. Se poate ?!

Ana avea ochii înroșiți de plîns.

— Dacă veți fi atît de bună să-mi dați o căruță, voi pleca mîine dimineață. Vă sînt foarte recunoscătoare pentru bună-tatea pe care mi-ați arătat-o și aș mai rămîne bucuroasă, dacă n-aș fi silită să plec.

— Dar cine sau ce te silește să pleci, draga mea ? Sîntem de-abia la mijlocul vacanței ; părinții nu te cheamă. Nu înțeleg. Și trebuie să știi că eu aici țin locul părinților tăi. Directoarea te-a lăsat în grija mea. Dacă totuși ești nevoită să pleci, eu trebuie să cunosc motivul. Poate aș avea să-ți dau un sfat. Poate că te-aș convinge că nu-i nevoie să pleci.

— E greu să-mi explic mie însămi, doamnă Frunzescu, ceea ce-mi poruncește să plec. Am sentimentul că petrecerea mea aici nu mai are nici-un rost. Poate că nici liceul n-am să-l mai urmez...

Doamna Frunzescu își dăde seama că Ana era copleșită de o tristețe grea.

— Dragă mea, după cît mi se pare, tu treci printr-o criză. Nu-i bine să iei hotărîri în astfel de momente. Știu din proprie experiență. Noi, femeile, mai ales la anumite vîrste, avem momente de sensibilitate exagerată, și atunci vedem toate lucrurile deformat. E nevoie de timp, de liniște, pentru a reveni la normal. Hotărîrile luate în astfel de clipe nu sînt, de obicei, cele mai bune, nu ne sînt de nici-un folos. Mai gîndește-te. Peste patru zile plecăm la mare. Ar fi păcat să nu vezi marea.

— Eu n-am să mă duc nicăieri fără Ana, spuse cu hotărîre Rada.

— Nici eu nu m-aş simţi bine fără tine. Ne-am obişnuit cu tine şi — de ce nu ţi-aş spune ? — îmi plăci.

Ana îşi lăsa capul frînt în piept şi zise, cu vocea învăluită într-o tristeţe grea, ca un oftat :

— Aţi fost totdeauna nespus de bune cu mine. Dar nu mai pot rămîne. Trăbă să plec. Simt că drumul meu în viitor se desparte de al dumneavoastră.

Doamna Frunzescu fu atinsă pînă-n adîncul inimii de marea durere a fetei. Ce i se va fi întîmplat ? Se va fi îndrăgostit de cineva ?

— Simţirea ne înşeală adeseori în viaţă, fata mea. Mai ales cînd ne luăm după sentimentele ce ne tulbură firea în ceasurile de criză. Sfatul meu părintesc este să mai rămii pînă plecăm la mare. Dacă-ţi păstrezi hotărîrea de-acum, se-nţelege că eu nu mă voi împotrivi. Poate că în vremea asta ai să găseşti un moment ca să-mi vorbeşti mai lămurit. După cît înţeleg, eşti la o mare răspîntie a vieţii, şi un sfat dat de cineva cu experienţă poate să-ţi fie folositor.

— Pentru toată bunătatea dumneavoastră vă rămîn adînc recunoscătoare întreaga viaţă, indiferent de drumurile pe care m-ar duce ea în viitor. Dar acum nu mai pot rămîne. Dacă se poate, v-aş ruga să-mi daţi o căruţă, dimineaţă, pînă la gară.

— Mîne în nici un caz nu se poate. Şi trăsura, şi căruţa, şi caii nu sînt acasă ; se vor înapoia de-abia poimîne.

— În sfîrşit, aş putea merge şi pe jos, dacă mi-aţi da un servitor să-mi ducă geamandanul.

— Dar pe jos ţi-ar trebui cel puţin trei ceasuri, draga mea ! Şi-apoi, cum îţi închipui că mi-aş putea permite să-l trimit pe un oaspete de-al meu în chipul acesta pînă la gară ? M-ar judeca şi copiii de pe drum.

Ana înţelese că argumentul acesta nu mai putea fi răsturnat, şi nu mai insistă.

— Voi pleca, atunci, poimîne !

Doamna Frunzescu ridică din umeri.

— Mă rog ! — răspunse ea, încrunţîndu-se. — Nu mai am nimic împotriva. Poimîne dimineaţă ai trăsura.

Se ridică şi părăsi indispusă camera.

Rada rămase cu Ana. Îmbrățișînd-o strîns, îi șoptea la ureche suspinînd :

— Nu ! Nu se poate să pleci ! Trebuie să vii cu mine la mare !

X

Erau la mare de o săptămîină, dar numai doamna Frunzescu și cele două fete.

Familia Frunzescu închiriasc, din mai, etajul cochet al unei vile, unde mergeau de ani. Era la zece pași de plajă, cu o priveliște largă pînă-n zorile fumurii unde se îmbina cerul cu întunerecul mării. Soarele-i răsărea în față și o bătea ziua-ntreagă. Dar adierea sărată și umedă a mării împrăștia năduful din camere prin geamurile mereu deschise.

Împotriva tuturor prevederilor, veniseră fără Jean.

Ana fusese gata, a doua zi dimineață, de plecare, și caii erau înhămați la trăsură, cînd Jean Frunzescu primi o telegramă în urma căreia trebuia să plece imediat într-un oraș din Transilvania, la o fabrică, unde ceruse să fie repartizat pentru practică. Se făcuse un loc vacant și trebuia ocupat îndată, dacă nu voia să-l piardă : mai erau vreo trei care puteau să între imediat în serviciu.

Așa explică el telegrama primită din partea fabricii.

Doamna Frunzescu rămase uimită : de cînd se înapoiase de la studii, Jean nu le spusese niciodată că va trebui să facă practică și în vara asta.

— E o glumă, zise ea.

— Din nenorocire nu-i o glumă. Am nevoie de practica asta ca să mă pot înscrie la examenul de diplomă. Dar credeam că îmi va veni rîndul abia în septembrie.

— Și de ce, mă rog, nu ne-ai spus nimic pînă acum ?

— Nu voiam să vă stric vilegiatura, și, cum ți-am spus, credeam că rîndul fabricii va veni după mare.

— Dar bine, ai putea s-o amîni pînă-n septembrie !...

El stătu o clipă pe gînduri, apoi zise :

— O să încerc. Dar pentru așa ceva trebuie să mă duc la fața locului. Prin scrisoare e prea târziu, iar prin telegramă nu poți aranja nimic.

Hotărîră să plece imediat, și, dacă va reuși, să se întoarcă cu primul tren, pentru a nu amîna plecarea la mare.

Întîmplarea le făcu, pe mamă și pe fată, să uite că Ana aștepta sus, la etaj, cu bagajul făcut.

Ana nu știa nimic de telegramă, și se impacientă că nu mai vine sluga să-i ducă geamandanul la trăsură. Înțelegînd că nimeni nu are grijă de ea și neîndrăznind să cheme pe cineva să o ajute, se îmbracă și începu să-și tîrască singură geamandanul în jos pe scări.

Cînd, uitîndu-se întîmplător pe fereastră, o văzu în curte, lîngă bagaj — trăsura încă nu trăsese la scară —, doamna Frunzescu înlemni. Uitase cu totul de ea, după primirea telegramei, preocupată să-i facă la repezeală bagajul lui Jean. Rămase locului; i se tăie răsufarea; un gînd o fulgeră: «Fata asta și cu Jean sînt înțeleși! Vor să plece împreună! Cum de nu mi-am dat sama pînă acum?» Îl supraveghease pe Jean, dar nu surprinsese la el nici o manifestare de sentiment mai adînc față de Ana. Și totuși acum era limpede! De-aici schimbarea Anei și criza ei de nervi din timpul cinei! De-aici hotărîrea ei nestrămutată de a pleca! Erau înțeleși! «Doamne, dar oare și-a pierdut Jean mințile?! Ce combinație poate avea el cu o fată de liceu?! Se-nțelege, telegrama aceea-i fictivă! L-a pus pe vreun prieten să i-o trimită! Niciodată nu a făcut, pînă acum, practică într-o fabrică din Ardeal! A inventat telegrama pentru a putea pleca odată cu Ana, pe același drum!»

Dar era o imposibilitate, o prostie, o aventură care trebuia numaidecît oprită! Da, Ana nu va pleca nicăieri! Trăsura îl va duce la gară numai pe Jean!

Răscolită în suflet, întră în casă și, ajutată de Rada, adună cele din urmă lucruri necesare băiatului. Nu-i spuse fetei nici un cuvînt din bănuielile ei. Ce? Bănuieli? Era sigură! Dar cum de s-a putut hotărî o fată ca Ana să plece în lume cu un student?! Și cum de-a îndrăznit să-i facă ei, tocmai ei, o asemenea figură?! «Nu cunoaștem generația de azi, nu-i cunoaștem nici măcar pe proprii noștri copii!», își zise ea, hotărîră să împiedece nenorocirea spre care se avînta Jean.

Cînd ieșiră toți trei în curte — doamna Frunzescu, Rada și Jean — și o văzură pe Ana lîngă geamandanul ei, Rada se trezi ca dintr-un vis. Jean păru a nu se mira.

— Domnișoara Ana poate foarte bine să vină cu mine. Călătorim cu același tren. Deși eu aș ține foarte mult ca domnișoara Ana să rămînă la noi, să plece la mare cu voi. În cazul în care eu aș trebui să rămîn la fabrică, n-ați fi singure detot.

«Ia te uită ce ipocrit ! — își zise maică-sa. — O invită ca și cum n-ar fi înțeleși să plece împreună, ca și cum ar crede că Ana mai poate fi ținută aici !»

Dar, spre marea ei surprindere și consternare, Ana, cu fața palidă ca o moartă, după ce-i aruncă lui Jean o privire lungă, scrutătoare, răspunse :

— Eu nu știam că pleci tot azi și dumneata. Dacă-i așa, eu voi rămîne aici pînă mîne, sau pînă la plecarea dumnealor la mare. Nu ! Nu-i nimic ! O să-l rog pe Vasile să-mi ducă geamandanul înapoi în odăiță.

«Ce joc e ăsta ? ! Ce-a putut interveni ? Nu mai înțeleg nimic ! Deși e taina lor — cum cred ei —, se vede că Ana tot se rușinează să plece, subț ochii mei, cu Jean», își spuse doamna Frunzescu.

Trăsura porni, și femeile rămaseră în curte, privind în urma ei. Pe fața Anei nu se putea citi nici o surprindere, ci numai o adîncă mirare. O mirare binefăcătoare, căci ochii ei începură să lumineze.

Rada ieși din zăpăceala ce o cuprinsese și își aduse aminte că Ana nu știa nimic de telegramă. Începu să-i spună repede tot ce s-a întîmplat.

«Ce gîsculiță-i și fata asta a mea ! — își zise doamna Frunzescu. — Nu o duce mintea că ei au fost înțeleși ! Desigur că, în ultima clipă, fata s-a rușinat să plece cu el chiar de subț ochii mei. Spune că va pleca mîne ? Ei bine, nu va pleca nici mîne !»

Spre marea lor surprindere, Ana nu păru supărată de întîmplare, ci, dimpotrivă, mulțumită. Nu stărui să plece în ziua următoare, iar spre sară, cînd sosi telegrama prin care Jean le vestea că trebuie să rămînă la fabrică, Ana declară că s-a răzgîndit și că le va însoți la mare.

«Iată ceva de neînțeles !» își zise doamna Frunzescu, în vreme ce Rada, bucurîndu-se, se repezi la Ana și o îmbrățișă.

În ziua următoare plecară tustrele la mare : Rada încântată, Ana înseninată, iar doamna Frunzescu chinuită de enigma sufletului ei : «Dacă au fost hotărâți să plece împreună, cum de vrea să plece la mare ?».

Enigma o putea dezlega, în parte, numai Ana.

În sara aceea, după ce doamna Frunzescu înțelesese că toate stăruințele ei de-a o face să rămână la conac erau zadarnice, nimeni dintre meseni nu ascultase cu atîta băgare de samă ca Jean ce povestise maică-sa. Ea făcuse presupunerile care-i trecuseră prin minte și nu o uitase nici pe aceea că poate fata s-a îndrăgostit de cineva și de-aceea vrea să plece. Însă vorbise cu adînc regret despre hotărîrea Anei de a nu-i însoți la mare.

Unele dintre bănuielile ei fuseseră aprobate de comeseni. Da, trebuie să fie vorba de o criză. Altfel, o fată bine-crescută, și mai ales aflîndu-se într-o familie străină, nu-și iese astfel din fire. Era cu putință să se fi îndrăgostit de cineva ! În ultimele zile cunoscuse mulți tineri, și fetele acestea de liceu se înflăcărează repede.

Jean Frunzescu nu spunea nimic, ci asculta. Din ziua excursiei, cînd Ana, la provocarea lui directă, spusese că pe mișei trebuie să-i cunoști înainte de căsătorie, el nu se mai putea îndoi că atunci, sara, în grădină, o ofensase greu pe Ana cu purtarea lui nesăbuită și deșteptase în sufletul ei o intensă dușmănie. Aceasta era pentru el și explicația faptului că Ana îl evita sistematic, și explicația hotărîrii ei de a nu-i însoți la mare. Dacă aici îl înconjura ca pe-un viespe, cum ar fi suportat să-l vadă zilnic, lîngă ea, pe plajă ?

Jean Frunzescu începu să regrete purtarea lui ușuratecă din sara aceea. Nu se putea minți. Știa că s-a apropiat de ea dorind-o ; nu ca s-o necinstească, ci doar pentru plăcerea de a-i simți trupul gingaș lîngă al lui. Nu bănuise că o fată de clasa a șasea va înțelege intenția lui. El uitase că Ana nu mai era o copilă, că împlinise optsprezece ani. Dar acum nu se mai îndoia că fata înțelesese și era sigur că din cauza lui se hotărîse să nu mai plece la mare. Dorea din toată inima să-și repare greșeala, să o facă pe Ana să rămână și să-i însoțească la mare, dar totodată știa că, dacă va merge și el, ea va refuza să-i însoțească.

Dorința lui intensă de a repara ceea ce stricase îl sfătui.

A doua zi după ce Ana se hotărîse să plece acasă, la prînz, înainte de a se așeza la masă, se folosi de un moment de neatenție a Anei și, apropiindu-se de ea, i-a spus :

— Am fost atîta vreme prieteni buni. Eu sînt vinovat că s-a stricat prietenia noastră. Sînt nevoit să-ți spun că-mi pare rău de ceea ce am făcut. A fost o prostie. Știu că acesta este motivul pentru care vrei să pleci acasă. Ei, iată, eu sînt gata să ies din combinație. Nu voi merge eu la mare, pentru ca să poți merge dumneata. Țin foarte mult să vezi marea.

Și, grav, se ridicase și trecuse în celălalt capăt al mesei.

Surprinsă de prezența lui lîngă ea, Ana nu avu ce face și trebui să-l asculte, dar cuvintele lui i se păzură străine și nu crezuse că Jean se va ține de cele spuse. Nu credea în sinceritatea voinței lui de a-și repara greșeala. Pînă în ziua cînd plecase la drum, chemat de telegrama dată de un prieten cu care se înțelesese în prealabil, telefonic, și mai ales pînă cînd sosise telegrama lui Jean prin care-i comunica mamei sale că nu-și poate amîna stagiul.

Plecarea lui Jean îi demonstrase Anei că el se ținuse de cuvînt, și această promisiune ținută îi provocase un adînc sentiment de satisfacție. Abia atunci își adusese aminte că în cuvintele fugare pe care i le spusese, Jean îi ceruse iertare pentru purtarea lui urîță. Deși cu sufletul încă greu rănit, se infiorase de mîndrie : iată că ea, prin purtarea ei, l-a determinat să-și ceară scuze.

Era oare începutul a ceea ce hotărîse în prima ei noapte de zbucium matur ? Reușise, prin atitudinea ei demnă, să domine un bărbat, să i se impună ? Un lucru era sigur : Jean abia aștepta să meargă la mare, și, înainte de a o jigni, nici nu-i trecuse prin cap să se lipsească de această plăcere.

Dar dacă e așa, dacă e pe drumul cel bun, ce a determinat prima ei biruință ? Numai atitudinea disprețuitoare pe care a avut-o față de el, sau și ființa sa ? Dacă n-ar fi fost frumoasă i-ar fi păsat lui Jean că ea îl disprețuiește ?

Hotărît, nu !

Oricare ar fi fost motivul lui, pe ea o interesa, în primul rînd, biruința ei, care o satisfăcea, care-i măgulea mîndria.

Vedea astfel confirmată intuiția ei din prima noapte de zbucium, că prin frumusețe va putea domina bărbații, că va putea beneficia de mijloacele lor materiale, fără de care i se

părea că nu are nici un rost să pătrundă în clasa socială la care rîvnea.

Toate aceste constatări îi înseninaseră sufletul, deși acum avea și un alt motiv, mai grav, să creadă că și-a greșit cariera : multiplicarea, generalizarea pe care i-o făcuse purtarea lui de-atunci ; dezvăluirea unei etice de clasă, și anume, chiar a păturii pentru care ea făcuse și făcea atîtea sacrificii. Cu avere sau fără avere, viața nu era de dorit într-un mediu în care nimeni nu punea nici un preț pe castitatea sufletească, cu atît mai puțin pe cea trupească. Promiscuitatea aceea de brute, de trai în trei și în patru, nu avea nici o atracție pentru ea.

Totuși satisfacția pe care i-o dăduse Jean, prin scuzele și renunțarea lui de a merge la mare, o îmbună într-o oarecare măsură și nu mai insistase să plece acasă. Repetîndu-și mereu cuvintele pe care el i le spusese atunci în grabă, o impresiona în mod deosebit dorința lui ca ea să vadă marea : «Țin foarte mult să vezi marea !» — așa-i spusese.

Erau de o săptămînă la mare.

Locuința nu era foarte încăpătoare, dar era drăguță și ocupa una dintre cele mai frumoase poziții de pe țărm.

Încă din prima săptămînă, Ana redeveni veselă, fericită, zburdalnică, neastîmpărată, ca în cele dintîi zile ale vacanței la conac. În imediata apropiere a vilei lor era un colț de plajă izolat, ascuns și apărat de un țărm înalt, prăpăstios, la care se cobora pe trepte săpate în pămînt. Plaja principală era mai departe. Dar nu numai din cauza depărtării coborau la plaja aceasta mică, ci și pentru că doamna Frunzescu se obișnuise aici de ani. Era un loc discret ; numai familia ei și alte trei-patru, de mai la vale, foloseau plaja aceasta. Și mai era un motiv : plaja principală era supraaglomerată. Și, spunea doamna Frunzescu, unde-i aglomerație este promiscuitate.

— Acu șase-șapte ani — mai spunea doamna Frunzescu — nu erau pe plajă mai mulți de patru-cinci sute de oameni. Azi, sînt mii. A năvălit aici toată negustorimea. Ani în șir n-a fost nici-o familie de negustori. Era un fel de stațiune de elită. Nu erau hotele mari, restaurante. Nu era mu-

zică, nu era cazino, nu era lux. Acum e un lux și o promiscuitate de ți se face rău.

Străbătînd cu trenul întinsa cîmpie a Bărăganului, Ana privea cu nesat, prin geamul deschis al compartimentului, peisajul care nu semăna cu nimic din ceea ce văzuseră ochii ei pînă atunci. Șesul nesfîrșit îi deșteptă pentru întâia oară senzația imensității, care, la început, o copleși, apoi o umplu de încîntare și de o pornire de a pluti în infinit. Ca și în drumul pînă la conac, nu-și putea înfrîna sentimentul de încîntare și de mîndrie la gîndul că toate ținuturile prin care trecea sînt toate ale României, că toate sînt țară românească. Și cu cît locurile îi erau mai necunoscute, cu atît o stăpînea un suflu mai puternic de duioșie cînd își spunea : «Și aici e România !», cu sentimentul că în jurul și deasupra ei plutea o putere protectoare.

Cînd, apropiindu-se de Constanța, doamna Frunzescu îi arătă, de la geam, marea, Ana o căută zadarnic multă vreme și nu o văzu, deși privea întins și scrutător în direcția arătată. În sfîrșit, simți că i se oprește respirația și întrebă :

— Ceea ce se vede negru ? Parc-ar fi un imens ogor arat de curînd și care se suie pînă la cer, se îmbină cu cerul.

— Din cauza culorii, de-aceia-i și spune Marea Neagră.

Dar Ana tot nu voia să creadă că e marea, și nu-și mai deslipi privirile de pe zare. Rada, care își scosese de asemenea capul pe geam, zise :

— Uită-te mereu, pînă te obișnuiești. La început, e adevărat, nu poți distinge nimic.

Dar orizontul cu marea dispăru în grabă, și Ana rămase în suflet cu un fel de spaimă : Asta era marea ? Așa era marea ? Dar ce era ? Ea nu putuse distinge nimic altceva decît ceea ce i se păruse prima oară.

Abia la Constanța, unde poposiră trei-patru ceasuri — «pînă mai trece năduful», zise doamna Frunzescu —, putu să vadă de aproape marea.

Stătea alături de Rada, pe chei, și Rada-i atrăgea mereu atenția cînd într-o parte, cînd într-alta, făcînd-o să se uite cînd spre port, unde erau ancorate multe vase, cînd în largul

mării, unde se vedeau altele, cînd la orizont, unde se înălța un sul de fum. Rada vorbea, bătea din palme chicotea cînd, din valurile ce se spărgeau de dig, stropi grei de argint împrășcau pînă lîngă picioarele lor. Cînd chicotea și se ferea instinctiv de valurile mai mari, ce se repezeau, involburate de spumă, ca să se spargă de stîncă, Rada o strîngea pe Ana de braț cu toată puterea.

Era puțină lume pe dig la ceasul acela mic de după-amiază. Totuși cîte-o păreche, cîte-un om singuratec, trecea uneori pe lîngă cele două fete, care se opriseră aproape de capătul digului, privindu-le cu interes.

Ana nu auzea nimic din cîte-i spunea Rada, nu vedea pe nimeni. Ai fi zis că nu vede nici marea. Nu se uita la nimic anume, ci privirea ei, absorbită de imensitatea apelor răscolite, cuprindea întreg peisajul pînă în depărtarea nesfîrșită a orizontului. Rămase așa, nemișcată, și după ce Rada, ostentînd de atîta vorbă și nemaîștiind ce să-i arate, tăcu. După o vreme, Rada începu să se nelineștească de încremenirea ei în tăcere.

— Îți place ? o întrebă ea, ca să zică ceva, să provoace o reacție.

Ana înclină din cap. Deși părea cufundată într-un vis îndepărtat sau într-o contemplare adîncă, o auzise.

— E încîntătoare ! — spuse Rada. — Am și nimerit o zi senină și fără vînt. Dar e sublimă și cînd bate vîntul, și cînd e înnorat. Uite valurile ! Nu mai conținesc !

Valurile veneau mereu, neostenite, cu grumaji rotunzi și puternici, de armăsari, și se izbeau, nebune, cu fruntea în zid, în stîncile prăvălite la temelia digului. Veneau din larg, ca atrase de un magnet uriaș. În depărtare, pătrunse de lumină, păreau masive, de sticlă verzie, care se spărgea în țandări, se schimba în rîuri, în vîltori de spumă, izbindu-se de stîncile colțuroase ce le așteptau aci, la marginea digului. Veneau mereu din larg, ca într-o luptă păgîină, ca valurile de asalt, veneau fără nădejde de-a se isprăvi vreodată, de a le săca numărul.

— Mai rămînem ? întrebă Rada, disperată că nu poate scoate nici un cuvînt din gura Anei.

Privi către prietena sa. Își ținea buzele strînse, aproape supte și era albă la obraz ca hîrtia.

— Ți s-a făcut rău? Ai amețeli? Mie mi se întâmplă uneori, cînd mă uit mult la valuri. În cazul acesta, închide ochii.

Dar, uitîndu-se la ea, Rada își dădu sama că Ana e tea-fără, și că numai o intensă concentrare era cauza ținutei sale drepte și nemișcate, de parcă ar fi prins rădăcini în asfaltul digului.

— Să mergem! Ne așteaptă mama, zise ea în sfîrșit, uitîndu-se la ceasul de la încheietura mîinii.

Cele două prietene se întoarseră. Rada începu din nou să-i arate vapoarele din port, să citească numele înscrise pe ele, să le ghicească naționalitatea.

Pe Ana părea că nu o mai interesează nimic. Mergea ca în vis, și paloarea nu-i dispăruse încă de pe față.

Cînd intrară în oraș, se opri, strînse brațul Radei și-i șopti :

— Toată viața am să vă fiu recunoscătoare că m-ați luat cu voi la mare.

Rada izbucni fericită :

— Vezi? Și erai hotărîtă să nu vii.

— Nu știam cum e marea, și apoi mai era ceva... rosti Ana cu o voce adîncă.

Rada o privi și i se păru că zărește în ochii prietenei sale o licărire nouă, necunoscută.

Drumul pînă la stațiune îl făcură cu automobilul.

*

* * *

De pe țărmul înalt, de pe crîmpeiul de plajă unde coborau, Ana putu, în sfîrșit, să contemple marea în tihnă. Dar numai după ce se obișnuiră să umble în costum de baie.

La început, insistențele doamnei Frunzescu de-a o convinge să-și îmbrace costumul de baie și să se întindă la soare o uimiră și o rușinară. Nu se gîndise pînă atunci că, venind la mare, va trebui să se arate, lîngă Rada și lîngă doamna Frunzescu, în costum de baie, aproape goală, ea, al cărei trup nu-l văzuse nici măcar vreo colegă de internat. Pudoarea firească o făcuse să nu se uite la cele două femei îmbrăcate

în costume de baie, mai ales la doamna Frunzescu. Simțea că e un lucru împotriva firii, unul care rușinează și umilește în același timp, ca mama și fata să stea despuiate una lângă alta.

Și după ce își îmbrăca costumul de baie în cabină, se ducea totdeauna departe de cele două și se întorcea cu fața în altă parte. Dar nu era lăsată în pace. Rada venea adesea lângă ea, iar doamna Frunzescu o chema să stea de vorbă, și nu putea s-o refuze.

De sentimentul acesta penibil de a se simți aproape goală și de-a sta lângă două femei despuiate nu scăpa decît lăsîndu-se fermecată de priveliștea mării și cînd intra cu Rada în apă. Cînd nu-și mai simțea decît capul deasupra valurilor răcoroase, avea senzația că se purifică, și voioșia ei izbucnea aproape sălbatecă.

Nu știa înota atît de bine ca Rada, dar se străduia să învețe cu un curaj care o făcea pe prietena ei să țipe de spaimă, iar pe doamna Frunzescu să le strige vorbe neînțelese, stînd în apa mică de lângă țărm, unde obișnuia să se-mbăieze.

Celelalte trei-patru familii care făceau plajă aci erau risipite mai departe, sub umbrele mari. De ei nu-i păsa. Anei : erau prea departe ca să o poată vedea cum este și cine este.

Trecuse săptămîna, și Ana încă nu se obișnuise să stea în costum de baie față cu cele două femei străine. Ea rămăsese la părerea că era un lucru împotriva firii să stai despuiată în fața altora, și se mira că la cele două femei nu descoperise un sentiment asemănător. Mama și fata stăteau aproape goale una lângă alta, întinse pe nisip, ca și cînd ar fi fost lucrul cel mai firesc din lume.

Ana încercă să-și explice cum de este cu puțință așa ceva. Ele nu erau femei ? Ele nu simțeau că goliciunea unui trup de femeie reprezintă în sine o profanare, dar încă să mai fie văzut de altul ? Erau oare chiar atît de deosebiți, ca structură sufletească, oamenii din clasa socială în care dorise atît de mult să între, de cei din clasa socială căreia îi aparținea, în care goliciunea este, în orice împrejurare, de rușine ? Dar oare omul rafinat prin cultură, omul educat, nu trebuie să fie mai pudic decît un țăran ?

Auzise ea, în treacăt, niște explicații despre igiena nouă, despre o metodă nouă pentru întremarea sănătății, care cerea să-ți expui la soare toate părțile trupului, mai ales în anumite ore ale dimineții. Era o doctrină și o practică nouă : soare, soare, cât mai mult soare ! Dar atunci nu le dăduse nici o importanță și nu le înțelesese. Acum însă vedea, practica și tot nu înțelegea. Cum ? Nu se putea bucura cineva de mare fără a se da mereu în acest spectacol umilitor pentru o femeie ? Nu există un costum care să acopere întreg corpul ? Nu s-ar putea să «faci soare» cu totul izolat de ceilalți, dacă este chiar absolută nevoie ? Nu e nesfârșit țărnul mării ?

«Dar, la urma urmelor — își zicea ea —, trupul meu e sănătos, puternic, nu are nevoie de nici o întremare.» Și, sub pretextul acesta, avea mereu la îndemână un cearșaf cu care se acoperea.

Pe doamna Frunzescu, gândurile acestea ale Anei, care dădeau loc la numeroase discuții, o contrariau peste măsură. Când o văzu mai întâi acoperindu-se cu cearșaful, nu mai putu răbda și o înfruntă :

— Te-acoperi ca să nu-ți înnegrești pielea ? Dar știu că te ții ! Vrei să fii în orice împrejurare o excepție ? Auzi ! Să vii la mare și să stai învelită în cearșaf !

«Mofturile» de pudicitate ale Anei o iritaseră din prima zi, când, văzînd-o în costum de baie, își dăduse sama, dintr-o singură ochire, că fata era deplin și frumos dezvoltată, mai frumos decît Rada. Și nu-i trebui mult ca să înțeleagă că un corp ca al Anei putea ispiti ușor simțurile unui bărbat impulsiv, ca Jean. «Probabil că i l-a ghicit cu privirea, prin veștminte», își zise ea.

Oricît era de potrivnică unei apropieri între cei doi tineri, simțul ei practic, poate o anume înclinare perversă, o făcea să recunoască în sineși că Ana ar fi «o bucatică bună» pentru Jean, și că Jean ar putea fi mulțumit cu ea. Uneori, admirîndu-i, fără să vrea, corpul drept, statuar, parc-ar fi dorit s-o știe pe Ana nevasta lui Jean. Dar abia se-nfiripa o asemenea dorință, că și intervenea pe loc rațiunea : «A ! Dacă ar fi dintr-o familie bună și-ar mai avea și zestre, ar fi cu totul altceva !»

XI

În cea de a șaptea zi de la sosirea lor la mare, nu putură ieși pe plajă : bătea un vînt puternic care stîrnea nori de nisip. Valurile crescuseră atît de mult, încît inundaseră crîmpeiul de plajă pe care se soreau de obicei.

În dimineța următoare vîntul încetă, dar plaja lor era jumătate sub apă, iar cealaltă jumătate, udă.

Cele două fete veniră s-o vestească pe doamna Frunzescu.

— Nu-i nimic. Rămînem acasă. Nu ne strică o mică pauză.

Dar Rada nici nu voia să audă de «pauză».

— Cum ? Să pierdem o zi, cînd zilele ne sînt numărate ?! Nu se poate ! Mergem la plaja mare. Acolo este nisip uscat cît vezi cu ochii.

— Nu-mi place promiscuitatea de-acolo. Nici înainte, cînd nu era aglomerația de-acum, nu mergeam la plaja mare. E o indecență acolo !...

Dar Rada nu se lăsă biruită. Stăruî mereu, ba chiar, la un moment dat, fu gata-gata să și plîngă. Era într-adevăr o zi frumoasă, senină, liniștită, fără cea mai mică adiere de vînt, încît — Rada avea dreptate — ar fi fost păcat să o piardă.

— Mergeți voi amîndouă, hotărî pînă la urmă doamna Frunzescu.

Dar Rada stăruî din nou. Nu cuteza să meargă singură între atîția oameni străini.

— Cine ți se poate împotrivi ție ?! — zise, nemulțumită, doamna Frunzescu. — Ei bine, vin și eu, dar fără costum de baie. O să stăm mai la o parte.

Ana nu fusese încă la plaja principală, dar, după aluziile făcute de doamna Frunzescu, își închipuise ce poate fi acolo. Ea se unise cu mama Radei și stăruise să rămînă acasă. Dar Rada era o fată încăpățînată.

— Nu-ți fie frică ! Nu te mînîncă nimeni ! îi spuse ea cu un fel de dispreț pe care Ana nu-l simțise pînă acum în tonul cu care îi vorbea Rada.

Nisipul uscat de pe plaja principală era năpădit de lume, de corturi albe, de umbrele mari și de umbreluțe de toate culorile. De sus, de pe țărmul înalt, plaja părea o grădină

exotică, excentrică, învâlmășită de flori și fructe nemaivăzute.

Doamna Frunzescu era obosită. Nu era obișnuită să meargă multă vreme pe jos, și mai ales să urce dealuri. Și, de la vila lor, pentru a ajunge direct la plaja principală, trebuiseră să urce o rîpă pieptișă.

— Și din cauza depărtării nu mi-a plăcut să vin aici, se năcăji ea respirînd greu, după ce se opri ră pe culmea țăr-mului prăpăstios, de unde se vedea plaja.

— Puțină mișcare nu-ți strică, mamă. Ți-a spus și doctorul, cînd am plecat la băi.

— Da, mi-a recomandat, e adevărat. Dar nu să urc munți !

— Putem înconjura urcușul, trecînd prin oraș. Nu știu, mamă, ce zici tu, dar parcă ne-am distra mai bine dacă am veni regulat aici. Privește !

— Nu-mi place promiscuitatea asta !

— Dar e de-ajuns să stai deoparte și să privești, și ceasurile trec de nici nu știi cum. Eu, drept să-ți spun, încep să mă plictisesc stînd toată ziua numai cu dumneata și cu Ana.

— Ești obraznică, Rada ! Într-alți ani cum de nu te-ai plictisit ? Și nu o aveai pe Ana lîngă tine, ca acum.

— Dar era Jean, care făcea mereu naveta între noi și plaja mare, și mereu ne aducea cunoștințe de-ale lui, fete și băieți, să ni le prezinte. Aveam mereu variație, și mi se pare că tocmai în această variație stă adevărata distracție și odihnă de care are nevoie omul în vilegiatură. Anul acesta, într-o săptămînă, nici-o cunoștință nouă ! Nu ți se pare că sîntem în deficit ? Cred că și Ana începe să se plictisească.

— Nu, Rada, greșești. Lîngă mare nu m-aș putea plictisi niciodată. Și, drept să-ți spun, mie-mi place plaja noastră.

După ce mai înaintară pe țăr-m vreun sfert de ceas, începură să coboare pe serpentină.

Grădina aceea exotică, crescută pe plajă, își deslușea tot mai limpede formele, iar cînd ajunseră la marginea ei, nu mai avea nimic miraculos. Dimpotrivă ! Era așa cum spusese doamna Frunzescu : o promiscuitate, o colecție uriașă de carne, respingătoare, exalînd un miros greu de nădușală omenească. Și ce de trupuri de bărbați și de femei, diforme, păroase, umflate !

O singură privire îi fu de-ajuns Anei pentru a simți că i se mișcă ceva în stomac, iar cînd îi pătrunse în nări și mirosul de osînză rîncedă pe care îl aducea briza mării, trecînd peste trupurile monștrilor acelora tolăniți pe nisip, se dădu repede de-o parte — cum erau la marginea plajei — și se întoarse cu fața spre țarm.

Rada și maică-sa nu observară nimic ; ele priveau cu interes panorama. Nu păreau nici scandalizate, nici mirate de colecția aceea de trupuri despuiate. Doar le mai văzuseră de-atîtea ori ! Nu le părea nimic nefiresc ; părea că nu ajunge pînă la ele — deși lumea stătea întinsă pe nisip pînă aproape de picioarele lor — mirosul atîtor trupuri ce se prăieau la soare. Nu vedeau decît ridiculul și formele monstruoase ale unor trupuri de bărbați și de femei.

Stăteau în picioare, răzimate una de alta, și priveau, rîzînd înfundat, cotindu-se. Rar zăreau cîte-o figură mai distinsă, cîte un corp mai bine făcut. Majoritatea celor de pe plajă, bărbați și femei, trecuți de prima jumătate a vieții, erau umflați ca butoaiele, cu șunci și slănini lăbărțate, care se întorceau greoaie de pe parte pe alta.

— N-am să înțeleg niciodată cum de nu le e rușine să se îngrașe și să se lăbărțeze așa ! — zise cu dezgust doamna Frunzescu. Întorcînd capul și văzînd-o pe Ana stînd palidă la o parte și privind spre faleză, adăogă : — Vino aci, draga mea. Tu nu vrei să vezi arca lui Noe ?

Rada rîse.

— Curat arca lui Noe ! zise ea.

— E profund dezgustător ! — exclamă Ana, alăturîndu-li-se. — E un scandal public ! Mă mir că autoritățile îngăduie așa ceva !

Doamna Frunzescu o privi o clipă cu sprîncenile ridicate a uimire, dar crezînd că Ana se referă, ca și ea, la aspectul estetic al plajei, răspunse :

— Ce-ar putea face autoritățile, draga mea ? Aici banul poruncește ! Cine are bani poate merge unde pofteste, se-nghesuie în orice societate. E scandalos, desigur, dar n-avem cum să ne apărăm decît izolîndu-ne. Primăria stațiunii nu este, desigur, de părerea noastră. Stațiunea începe să prospere. Oaspeții sporesc pe an ce trece ; hotelurile, restaurantele se-nmulțesc ; în localitate se cheltuiesc din ce în ce mai mulți bani. Ca urmare, veniturile primăriei cresc, și iată că

în ultimii ani s-au putut face și cîteva îmbunătățiri. De-o pildă, faleza. Anul trecut, cînd am văzut-o, era să cred că am greșit stațiunea.

— Dar e o înspăimîntătoare promiscuitate de seminuri !... Și oamenii stau atît de aproape unul de altul !... De ce ?! Că doar au loc să stea împrăștiati. Plaja e uriașă...

— Ei ! Așa le place ! — rîse doamna Frunzescu. — Nu auzi că uneori zumzetul conversațiilor și rîsetele se ridică peste larma valurilor ? Dar să ne dăm puțin mai la o parte, căci briza aduce un vag miros de rînced.

— E de la uleiurile cu care se ung ca să se bronzeze mai repede, preciză Rada.

Făcură vreo cîțiva pași spre faleză, și, ajungînd la vreo cincizeci de metri de mulțime, Rada așternu un cearșaf.

— Ei, cine vrea n-are decît să facă plajă, zise doamna Frunzescu.

Rada se execută imediat, dar Ana se așeză cuminte lîngă doamna Frunzescu.

— Nu fi proastă, Ano ! Pune-ți costumul ! îi spuse Rada, dar Ana nu se mișcă.

Abia se întinse Rada bine în bătaia soarelui, că de grupul lor se apropiară, făcîndu-le semne, doi bărbați și două femei. Erau toți îmbrăcați în costume de stradă.

— Cine-ar putea fi ? — se întrebă doamna Frunzescu. — Nu-i pot recunoaște.

— E unchiul Pake, mamă, unchiul Pake Manicatide ! strigă Rada ridicîndu-se în picioare și făcîndu-le, la rîndul ei, semne cu mîna.

Unul dintre bărbați era, într-adevăr, domnul Pake Manicatide, un fel de văr de-al treilea al doamnei Frunzescu, însoțit de nevastă-sa și de fiică-sa. Cel de-al doilea bărbat era avocatul Popescu, apărătorul intereselor familiei.

— De cînd ați venit ? întrebă domnul Manicatide, după ce își dădură binețele și se făcură prezentările celor necunoscuți.

— De o săptămînă, răspunse doamna Frunzescu.

— Nu mă mir că nu v-am întîlnit pînă acum. Știu că nu frecventați plaja asta și că de-obicei veniți cu bucatăreasa după voi. E mai bine așa, decît în devălmășeala asta stupidă !

— Ești singur, domnule Popescu ? Doamna Sofia n-a venit ? întrebă doamna Frunzescu.

Advocatul — slab și părînd a duce o povară grea în spinare — părea îmbătrînit înainte de vreme.

— Ba da, e și ea aici.

— De ce nu ați adus-o și pe ea, dacă ne-ați văzut ?

— Nu e singură. E cu cineva pe care nu-l poate părăsi, zise cu tristețe avocatul.

— Aveți pe cineva bolnav ?

Bărbatul înclină capul în piept.

— Din nenorocire !

— Pe cine ? întrebă c-un fel de frică doamna Frunzescu.

— Pe Nicu...

— Băiatul ?

— El...

— Nu mai spune ?! Și de cînd ?

— Din martie. Atunci i-au putut pune diagnosticul. Toată iarna s-a plîns de dureri în șira spinării. Doctorii au crezut mai întîi că-i vorba de o răceală.

— E posibil ?! Băiatul acela luminos și iute ca argintul viu ? Să aibă.. ? Nu s-au înșelat doctorii ?

— Din păcate, nu. Avem radiografia. Radiografia nu poate înșela...

Doamna Frunzescu vru să-i vadă numaidecît, pe doamna Popescu și pe băiat, și plecă împreună cu grupul celor patru.

— Pune-ți costumul, Ano, — zise Rada, îndată ce grupul se îndepărtă, — aici sîntem izolate.

— Nu-mi vine să mă dezbrac în promiscuitatea asta. Mai bine stau așa.

— Nu vrei să faci baie ?

— Nu ! Sînt cu totul consternată de... porcăria asta !

Rada întoarse capul mirată. Încă nu auzise din gura Anei cuvinte triviale. Fata înțelese și adăogă :

— Scuză-mă, te rog ! Dar nu știu cum aş putea numi altfel spectacolul de-aici. Noi, la țară, astfel l-am numi.

— Dar, draga mea, spectacolul ăsta, cum îl numești tu, îi înțîlnești pe toate plajele !...

— Cum ? Pretutindeni bărbați despuiați stau de-a valma cu femei despuiate ?

— Bineînțeles ! Tu n-ai avut prilejul să vezi pînă acum o plajă. Dar peste tot e la fel : la Mamaia, la Techirghiol,

la Eforie. Cum ar putea fi altfel ? Dar dacă nu-ți place cum arată, nu te uita la ei și gata ! Facem soare și întrăm în mare tocmai pe la margine.

— E josnic ! La noi, la țară, nimeni nu și-ar putea închipui așa ceva. Numai copiii mici se scaldă în râu de-a valma.

Rada o privi mirată. Niciodată pînă acum Ana nu-i pomenise despre cum este la ei la țară. Ba, după cîte își aducea aminte, nu vorbise vreodată despre satul ei natal. Oare ce i-o fi venit acum să compare obiceiurile de la mare cu cele din satul ei ?

— Da, e respingător și ridicul, sînt de acord. Dacă ar fi numai oameni subțiri, din categoria noastră socială, ar fi altceva... Dar ce să-i faci ? Aici e o lume pestriță, ca de altfel pe toate plajele. Și vin cu cățel, cu purcel... Și fac o murdărie îngrozitoare — resturi de mîncare, hîrtii, coji de pepene... Ai dreptate, e îngrozitor !

— Dar, draga mea, nu mă gîndeam la mizeria fizică, ci la mizeria morală, la amestecul ăsta de femei despuiate și de bărbați despuiati. E ceva îngrozitor de respingător ! Și printre ei copii, proprii lor copii ! E o imoralitate de care ți se-apleacă !

— Ei, și tu ! Lumea s-a obișnuit acum. La început, spunea mama, unii au protestat. Dar — ce vrei ? — ca orice modă, a prins repede. Căci și promiscuitatea asta e tot o modă. La început a produs senzație, cum spune mama, dar pe urmă lumea s-a obișnuit. Pe nimeni nu-l mai interesează azi nici cine e și nici cum e vecinul său de plajă.

— Nu m-aș putea obișnui niciodată cu această... modă.

— Da, unii nu reușesc să se obișnuiască. Mama, de pildă. Mie îmi e total indiferent. Ba nu, uneori mă distrează să văd costumele, să rîd de tot ce e ridicul. Pentru că, într-adevăr, e ridicul ca domnul burtă-verde să-mbrace și el un costum de baie, la rînd cu copiii și cu tinerii. Ce rost are să se prăjească la soare atîtea osînzi bărbătești și femeiești ? E altceva să întrăm în mare patru-cinci fete și băieți, să înotăm și să ne distrăm. E un adevărat deliciu ! Cîte pozne nu făceam cînd era și Jean ! Întram în valuri cîte-un grup întreg de băieți și fete.

— Împreună ? Launloc ?

— Păi, bineînțeles ! De ce te miri ?

— Mă gîndesc că eu nu voi evolua niciodată pînă la punctul la care să-mi însușesc toate obiceiurile lumii voastre.

— Lumea noastră ?! Dar ce, tu ești dintr-altă lume ? Nu mi-ai vorbit încă niciodată despre așa ceva...

— Ei bine, Rado, socotesc că e mai mult decît necuviincios ca o fată îmbrăcată numai în costum de baie să stea alături de un băiat în chiloți.

— Dar toată lumea umblă aci, pe plajă, îmbrăcată așa, și nimănui nu-i trece prin minte că ar fi necuviincios ! Eu nu te înțeleg, dar admit că, nevăzînd pînă acum așa ceva, nefiind obișnuită să vezi așa ceva, spectacolul acesta te contrariază.

— Ascultă, Rado ! Tu chiar crezi că e frumos ca un tînăr ori un bărbat să se uite cît poștește la trupul tău abia acoperit ? Să-ți examineze brațele, picioarele, spatele ? Ori să se întindă pe nisip, la o palmă de loc de tine, pentru a sta la taifas ? Nu crezi că așa ceva e de rușine ?

Rada începu să rîdă.

— Ce copilă ești, draga mea, deși ești de-o vîrstă cu mine ! De ce să-mi fie rușine ? Nu fac nici-un lucru rușinos. Ba, mai mult : nici nu mă gîndesc la vreun lucru rușinos. O să te convingi singură, după ce te vei obișnui. De-altfel, e un fapt confirmat și de știință.

— Care fapt ?

— Am citit de curînd o carte împrumutată de la o prietenă, o carte de igienă, scrisă de un doctor. E o teorie nouă, se-nțelege, dar una pe care a adoptat-o toată lumea și pe care toată lumea o pune în practică. Dovadă că trebuie să fie adevărată.

— Ce teorie ?

— Se afirmă că tineretul de ambele sexe e mai apărât de ispite și mai curat de cînd face sport împreună, plajă împreună. Se argumentează că, dacă, la o anumită vîrstă, trupul rămîne necunoscut, o taină, el devine un puternic element de ispită pentru sexul celălalt, contrar. Și că, dimpotrivă, cunoscînd fiecare, în aer liber, în public, ceea ce mai înainte era o taină, ispita a scăzut, și gîndurile fetelor și băieților de azi, care fac sport împreună, îmbrăcați în costume sumare, sînt mai curate decît ale tinerilor dinaintea noastră, care-și țineau ascunse toate... farmecele.

Ana o asculta înlemnită. Nu-i venea să creadă că vorbele pe care le auzise fuseseră rostite de prietena ei Rada. Niciodată, pînă acum, nu discutaseră astfel de lucruri. Nu-și putea închipui ca Rada să fi citit astfel de cărți de... igienă! O credea cu totul nevinovată, neștiutoare. Sau, mai exact, credea că Rada gîndește și simte ca și ea, care se purta după cum îi poruncea instinctul feminin că trebuie să se poarte. Iar instinctul acesta natural nu putea să accepte teoria pomenită acum de Rada, citită de ea în cartea aceea și, ceea ce era mai grav, aprobată de ea. Prietena ei vorbea fără nici un înconjur despre «farmece ascunse», care, dezvăluite tuturor, cruță de ispite cele două sexe și le face să aibă gînduri și relații mai curate. Era cu puțință?! Dar atunci poate că Rada a cam dus-o de nas, poate că știe încă multe alte lucruri, poate că e cu mult mai matură decît ea. Sau toate cunoștințele ei în acest domeniu nu sînt decît urmarea firească a moravurilor sociale din clasa căreia Rada îi aparținea?...

— Eu văd că tu te miri, și, în parte, cred că te și înțeleg, Ano. Tu, pînă acum, n-ai văzut o plajă, n-ai făcut sport împreună cu băieții, tenis bunăoară, n-ai stat în aceeași bancă, la școală, cu un băiat. Dar de toate acestea nu vei scăpa cînd vei ajunge la universitate. Cred că atunci vei înțelege că apropierea unui tînăr, costumul lui sumar, nuditatea lui chiar, nu mai are nici-un farmec, nici-o atracție, după ce le cunoști și te-ai obișnuit cu ele. Nu o mai pot ispiti pe o fată!

— Dar altfel o ispitesc? întrebă Ana c-un fel de răutate.

— Probabil — răspunse evaziv Rada. — Doctorul acela vorbește însă mai ales de ispita pe care o reprezintă trupul femeii pentru bărbat, și nu de ispita trupului bărbătesc pentru o femeie.

Ana scutură din cap ca pentru a alunga un gînd neplăcut care-i da tîrcoale. Era o discuție penibilă pentru ea. Îi veni în minte brațul lui Jean în jurul mijlocului ei. Era fratele Radei! Oare Rada și Jean gîndeau și simțeau la fel? Și dacă Jean i-ar fi văzut trupul în costum de baie, n-ar mai fi fost ispinit de el? Întrebarea îi veni pe neașteptate, ca un trăznit din senin, a cărui arsură Ana o simți. Și se înroși dintr-odată pînă-n albul ochilor.

Se făcu tăcere.

Rada se simțea stingheră. Nu știa dacă făcuse bine mărturisindu-i Anei că citise cartea aceea de igienă. Volumul, ferfenițit, trecea, în taină, dintr-o mână de elevă într-alta. Nici una nu se lăuda că l-a citit, dar era limpede că fiecare îl parcursese cu mult interes. Era scris de un medic cu nume străin, și ajunsese la a opta ediție. Rada era încredințată că Ana nu-l citise, fiindcă ea refuzase pe rînd toate cărțile care circulau clandestin printre elevele externe și printre cele din internat.

— De-altfel, te vei convinge prin proprie experiență, zise ea într-un târziu.

Ana nu înțelese la ce se referea Rada și o întrebă :

— Despre ce-o să mă conving ?

— De ceea ce ți-am spus, că o să te obișnuiești curînd să stai alături de tineri în costume de baie. Vei vedea că nu-i nimic rușinos în a face plajă alături de alți tineri, băieți și fete. Acum refuzi pînă și ideea, pentru că nu ești obișnuită.

— Eu, dacă voi face plajă, voi face numai lîngă vilă. Cred că și doamna Frunzescu va fi de acord.

— A, desigur ! Mama nu suportă orice fel de lume. Dar mie mi-ar plăcea să venim aci. Adevărul e că atunci cînd era și Jean, verile trecute, stăteam mai mult aici decît cu mama. Veneam, din cotlonul nostru de plajă, aci, fie înotînd pe lîngă coastă, fie peste deal, ca să ne-ntîlnim cu o ceată de băieți și de fete cu care ne cunoșteam. Ori, uneori, veneau ei, cu Jean, la plaja noastră. — Tăcu un răstimp, privind în depărtare. — Trebuie să fie și acum cunoscuți de-ai noștri pe plajă, dar cred că încă nu știe nimeni că sîntem aci. Mama are un obicei rău : nu numai că mîncăm acasă, dar nici la plimbare, în oraș, nu-i place să iasă. Altfel am fi întîlnit cu siguranță pe cineva cunoscut.

Ana nu-i răspunse. Tăcea privind «arca aceea a lui Noe» și îndeosebi marea, a cărei întindere, văzută de-aici, de jos, se îmbina, nu prea departe, cu cerul. «Da, plaja asta e imensă — își zise Ana. — E multă lume, dar ar mai încăpea cel puțin de-o sută de ori pe-atîta. La urma urmelor, m-aș putea izola și aici.» Dar nu trecu mult timp și constată că se înșelase. Lumea începu să între în valuri, și în grabă în flori, din culorile costumelor de baie, întreaga dungă a mării, A

cît ținea plaja. Nu peste mult, cete de tineri, de fete, după ce se zbenguiau un răstimp în apă, țîșneau pe plajă, alergau, se jucau. Nu mai rămase nici un loc ferit. Bărbații diformi ieșeau din valuri ca niște monștri marini, și, suflînd greu, se duceau pînă departe pe plajă, să se soarească. Unii din ei își scoteau costumul de baie, îl storceau și îl puneau să se usuce, rămînînd pe nisipul gol, alții pe cearșaf — ce oroare și sălbătecie ! — complet despuiați ! Și pe lîngă ei treceau, uneori, în fugă, copii, băieți, fete, care, jucîndu-se, străbăteau mereu plaja, pînă intrau din nou în valuri.

Cînd înțelese ce se petrece, Anei îi veni să plîngă. Rada intrase în mare. Singură, se culcă pe cearșaf și-și acoperi fața cu mîinile. Uneori simțea că s-a oprit cineva în apropierea ei, ori că trece pe lîngă ea, dar nu se uita să vadă cine-i.

Nu-și dădu sama cîtă vreme rămase așa, cînd, deodată, auzi glasul Radei și cîteva glasuri străine apropiindu-se. Își luă mîinile de pe față. Înaintea-i stăteau prietena ei cu două fete și trei tineri. Toți cinci abia ieșiseră din mare, căci apa picura încă de pe ei cînd Rada făcu prezentările. Doi tineri erau studenți la politehnică, iar fetele erau surorile lor ; al treilea tînăr era inginer.

Toți se mirară că Ana lăsa să treacă o zi atît de frumoasă fără a se sori și a înota.

— Nu se simte tocmai bine, răspunse Rada în locul ei.

Ana nu știa încotro să-și mai întoarcă privirile pentru a evita să se uite la ei, mirîndu-se că tinerii aceia păreau să nu-și dea sama că stăteau aproape goi dinaintea ei.

După ce văzură că nu o pot convinge să-și pună costumul de baie și să între în mare cu ei, plecară. Ana porni numaidecît spre vila în care locuiau.

De sus, de pe faleză, unde se opri să-și tragă suflarea, plaja i se păru iarăși o grădină exotică, dar acum culorile ei vii nu o mai interesau. Știa ce ascundeau. Se așeză și privi îndelung în depărtarea orizontului. Treceau în zare vapoare, din care, cu cît se depărtau, cu atît se vedea tot mai puțin, pînă nu mai rămîneau decît coșurile, și, pe urmă, numai fumul greu, ce nu se putea înălța în văzduh... Îi veni în minte exemplul pe care îl folosea, la ora de geografie, profesoara, pentru a le demonstra rotunjimea pămîntului. Pe-atunci era parcă în clasa a doua... Avu o senzație de li-

niște și de înseninare. Ce bine era atunci, cînd nu știa nimic din toate mizeriile pe care le cunoaște acum !

În loc să meargă la vilă, luă drumul spre crîmpeiul lor de plajă. Era încă devreme. Valurile se mai retrăseseră, și găsi un colț de plajă uscat, chiar lîngă țărmul prăpăstios. Nisipul era amestecat aci cu țărina neagră ce se prelingea, la fiecare ploaie, de pe coastă. Vremea frumoasă te-mbia într-adevăr să întri în apă, și Ana nu rezistă multă vreme acestei ispite.

Capriciile tinereții sînt multe și insondabile. În răcoarea apei, între valurile ce-o luau cu asalt, aci, la țărm, Ana se simți ca renăscută, și, înotînd, începu să îngîne o romanță. Se simțea iar tinără, puternică și pură. «La urma urmelor, ce-mi pasă mie de toată lumea asta de pe plajă ? Nu sînt eu în joc, ci ei și ele. Treaba lor !» Își zise Ana.

Buna dispoziție îi revenise. Întră și ieși de mai multe ori din mare, și cum nu avea ceas, nu-și dădu sama cît timp rămase pe plajă. După socoteala ei, nu putea fi tîrziu. I se părea că de-abia venise.

Cînd se apropie de vilă, Rada tocmai ieșea pe poartă.

— Ei bine, iat-o ! — exclamă ea, alergîndu-i înainte. — După tine plecam. Mama era îngrijorată că nu mai vii. De-altfel, eram amîndouă convinse că ești la plaja cea mică.

— E tîrziu ?

— Două și jumătate !

— Vai de mine ! Nu mi-am dat sama că-i așa de tîrziu !

Și, intrînd în casă, se grăbi să-i ceară scuze doamnei Frunzescu.

La masă, mama Radei fu, împotriva obiceiului ei, tăcută. Părea să aibă o durere de care nu putea scăpa. Ana se temu, la început, să nu fie supărată din cauza întîrzierii ei, dar curînd înțelese, din expresia schimbată a feței doamnei Frunzescu, că trebuia să fie ceva mult mai grav.

Ieșiră pe terasă, la cafea. Briza sărată a mării adia bine-făcător.

— Știți voi, fetelor — începu întru tîrziu doamna Frunzescu —, care e cea mai mare și mai prețioasă avuție a omului în viață ? Să vă spun eu : sănătatea. Cine-i sănătos, cum sînteți voi, să mulțumească lui Dumnezeu că i-a dat cea mai importantă zestre.

— Nu știu dacă numai cu zestrea asta m-ar lua cineva de nevastă, glumi Rada.

Mamă-sa îi aruncă o privire posomorâtă, și fata înțelese că a greșit, că maică-sa nu avea acum chef de glume.

— Da, mai degrabă decît dacă ai fi o schiloadă cîntărită cu aur. Sărmana doamnă Ionescu ! De cînd i s-a-mbolnăvit băiatul, s-a uscat ca o mumie. Și, Doamne, ce femeie splendidă era, ce femeie frumoasă ! Face parte dintr-una din cele mai vechi și mai bogate familii din țară, sărăcită și ea, ca toată lumea noastră, de expropriere.

— Băiatul e grav bolnav ? întrebă Rada.

Mamă-sa ridică și lăsa să-i cadă brațul drept într-un gest de disperare.

— Grav ? Poate că nu se mai vindecă niciodată. Sau, dacă se va vindeca, asta se va întîmpla după ani și ani de suferință. Cura recomandată de doctori e foarte îndelungată. Și, dacă se va vindeca, s-ar putea să rămînă cu defecte.

— Dar ce are ?

— Parcă dacă ți-aș spune numele bolii ai ști mai mult ? Mai bine să nu-i ști nici numele. E destul să-ți spun că-i pus într-un corset de ghips și că trebuie să stea nemișcat. E așezat pe un pat de scînduri, pe care-l scot la soare și-l duc în casă doi oameni.

— E mărișor băiatul ? întrebă Ana.

— Cred să aibă vreo doisprezece ani. Era în clasa întîia de liceu cînd l-a ajuns nenorocirea. Bietul de el ! La vîrsta cînd toți copiii zburdă pe plajă, el stă imobilizat pe un pătuc !... Și ce copil vioi și vesel era, nici nu vă puteți închipui !

Doamna Frunzescu le vorbea despre familia Popescu, pe care o aprecia foarte mult, pe el — ca pe un foarte bun cunosător al legilor, om inteligent și deosebit de harnic, pe ea — ca pe femeia cea mai bine-crescută și cea mai cultivată dintre cîte cunoștea. Și sfîrși prin a le spune că de mîine încolo va merge să facă plajă împreună cu familia Popescu, că așa le promisese, ca să le țină de urît. Tot acolo vine și familia Manicatide, așa că vor face un mic grup.

— Se-nțelege că, dacă vreți, puteți veni și voi cu mine. Pake Manicatide zice că acolo e cel mai bun loc de baie... Valuri puține, și, pînă la o sută de metri în larg, apa nu-ți trece de cap. De-altfel, voi nu veți fi legate de mine și de

prietena mea. Voi puteți străbate toată plaja, dacă vă face plăcere. Există un singur inconvenient : e cam departe. Trebuie să luăm, de la noi, drumul prin oraș și să coborâm la capătul celălalt al plajii. N-avem ce face ! Nu o pot lăsa pe biata femeie singură cu gândurile ei negre !

Pe Ana o emoționează durerea sinceră a doamnei Frunzescu. Îi părea rău că se desparte de mica lor plajă, dar simțea că trebuie să fie alături de doamna Frunzescu în compătimirea ei pentru nenorocirea altora. La urma urmelor, și acolo se putea izola de lume, iar Rada, dacă va avea poftă să se zbenguiască pe plajă cu cunoștințele ei, n-avea decît s-o facă.

XII

Locul de plajă al familiei Popescu era după o cotitură a plajii principale, spre sud, la o depărtare de vreo două sute de metri. Advocatul Popescu închiriasse o locuință în apropiere. Nu era o vilă, ci o casă mai veche, dar sănătoasă și luminoasă, în apropierea mării. Tot prin partea locului stătea și familia Manicatide, și alte patru-cinci familii de vilegiaturiști care aveau pe cîte cineva bolnav și se fereau de tumultul plajii principale.

Pe țărmul cotit, pe nisipul strălucitor — cu mult mai curat decît cel de pe plaja mare și aproape neatins de pașii oamenilor —, se vedeau împrăștiate vreo cinci-șase corturi albe.

Ana fu prezentată doamnei Popescu. Femeia, brunetă, slabă, uscată, se uită cu teamă la Ana și la Rada, cu niște ochi mari, negri, grei de suferință resemnată. Ana nu mai văzuse ochi așa de mari, și, fără voie, privirile-i rămaseră ațintite asupra lor. Femeia se mai liniști cînd băgă de samă că cele două fete, deși văzuseră pătuțul de campanie pe care zăcea copilul, nu se grăbiseră să se apropie de el, cum făceau aproape toți cunoscuții de pe plajă, care veneau uneori pînă aci numai ca să se intereseze cum îi merge bolnavului.

Doamna Popescu le fu recunoscătoare. Nimic nu era mai greu de suportat, pentru ea, nimic nu făcea să i se deschidă rana sufletului ei și să sîngereze, ca lipsa de tact a cunoscu-

ților, și mai ales a femeilor, care nu o mai slăbeau cu întrebările, cu compătimirile. «De cînd e bolnav?» «Din ce i se trage?» «Ce zic doctorii?» «Ce ameliorări se pot observa în urma curei la mare?» «Cît o să mai rămîna aici, sărăcuțul?»

Fetele nu întrebară nimic, ci doar, din cînd în cînd, aruncau priviri discrete spre pătucul de suferință al copilului.

În fața acestui nou aspect al vieții, Ana se neliniști, la început, dar, în cîteva zile, se împrietenî cu copilul, care o întîmpina cu bucurie, spre marea mîngîiere a mamei. Ana vorbea cu el ca și cînd n-ar fi fost bolnav, ca și cînd și el era unul din sutele de copii veniți în vilegiatură cu părinții lor. Îi aduna de pe țărm tot felul de scoici, îi făcea moriști de vînt din hîrtie și îi spunea povești pe care Nicu le asculta cu adîncă încîntare. El stătea pe pătuc, întins cu fața în jos; corsetul era descheiat cît timp se sorea, dar Ana se făcea că nu vede nimic. Îi făcea desene pe nisip, cu găteje adunate de pe plajă sau aduse anume.

La vreo cîteva zile după ce se împrieteniră, băiatul îi zise, după ce urmări cît îi bătă ochiul o ceată de copii care se fugăreau pe marginea apei :

— Domnișoară Ana, nu-i așa că dumneata nici nu știi că eu sînt bolnav ?

Fata tresări și sufletul i se umplu de o amară înduioșare.

— Dar nu ești bolnav, Nicule ! Eu nu văd că ești bolnav.

— Ba da, sînt ! De-aceea nu mă lasă mămica să mă joc și eu cu copiii și să fac baie.

— O să te joci tu mai tîrziu, și o să faci și baie.

— Și de aceea am corsetul ăsta. Dar o să-mi treacă, nu-î așa ?

— Păi, eu cred că dacă ai avut ceva, ți-a și trecut. La spate nu se vede nimic. Se pare însă că doctorii vor să fii foarte bine îngrijit, ca să te faci băiat voinic. Am mai văzut eu destui copii care stăteau culcați numai ca să se-ngrașe.

— Da, și mămica-mi spune că o să mă fac bine detot, numai să stau nemișcat.

Sentimente noi se deșteptau în sufletul ei lîngă pătucul acesta al suferinței. Cîteva zile făcu plajă mereu lîngă el,

alături de doamnele Popescu și Frunzescu. I se părea ciudat că pe mama lui Nicu nu o considera străină și că din prima zi rămăsese lângă ea în costum de baie, fără să simtă nici o jenă.

Rada dispărea adeseori prin mulțimea de pe plajă și adeseori o zărea înconjurată de băieți și de fete, cunoștințe de-ale ei din verile trecute.

Ana făcea baie singură, ori cu doamna Frunzescu. De multe ori, însă, cele două prietene intrau împreună în mare, și atunci Ana rămânea singură cu băiatul. Familia Manicattide își avea cortul mai departe, și domnul Popescu era mai mult timp acolo, stînd de vorbă cu prietenul său. Doamna Popescu nu zicea nimic. Ea era bucuroasă că tatăl lui Nicu mai schimbă o vorbă cu cineva. Ea simțea că el e și mai slab de inimă decît dînsa și că era un chin insuportabil pentru el să fie mereu cu ochii la copil. Apoi, stînd lângă Nicu, avocatul nu se putea ține să nu-l întrebe mereu dacă nu-l doare ceva, dacă stă bine, dacă nu-l jenează corsetul, așa că ținea neconținut trează atenția copilului asupra suferinței sale.

Deși dorea să nu o ia nimeni în samă, Ana nu putu rămîne multă vreme izolată. Grupul în care se învîrtea Rada era tot mai mare, și adeseori o vedea că se apropie, însoțită de mai mulți tineri și tinere, de cortul familiei Popescu. Ana se ridica repede de pe nisip și le ieșea în întîmpinare, de frică să nu vină prea aproape de bolnav și să-l deranjeze cu întrebările și cu veselia lor zgômotoasă. Dar odată s-a-nîmplat să nu bage de samă că Rada, însoțită de un grup de tineri și tinere, ajunsese pînă în apropierea cortului familiei Popescu. Doamna Popescu a fost nevoită să accepte să-i fie prezentați de către Rada, și să răspundă la întrebările lor în legătură cu infirmitatea copilului. Ana simți cît de grele i-au fost aceste clipe mamei băiatului, după cum răspundea evaziv la întrebările lor indiscrete. Se simți vinovată față de doamna Popescu, pentru că, dacă n-ar fi fost ea acolo, Rada nu s-ar fi apropiat de cort, căci grupul venise mînat de intenția de-a o convinge să li se alăture. Ana refuză și de astă dată să-i însoțească, dar pînă la urmă fu silită să-i urmeze, pentru că Rada, aproape ofensată de nereușita ei de-a o hotărî pe Ana să meargă cu ei, zise :

— Trebuie să vă mărturisesc adevărul : Ana nu vine cu noi pentru că, după părerea ei, e necuviincios ca fete și băieți să umble pe plajă și să între în mare împreună, îmbrăcați în costume de baie.

Grupul se mirase și nu voise să creadă.

— Dar e un lucru firesc la mare ! Cine se mai gîndește la asta ?! — zise o fată. — Toată lumea face la fel. Numai cine vede întîia oară o plajă, numai cine vine pentru întîia oară la mare poate gîndi așa !

— Eu sînt pentru întîia oară la mare și deci aș putea avea o scuză... — zise Ana, cu o nuanță de ironie în glas. — Însă Rada exagerează. Nu-mi place mai ales grădina asta zoologică de pe plajă. Nu pot, cînd îi văd, să nu-mi aduc aminte de un tablou văzut în copilărie, la țară : citeada satului zăcînd pe marginea rîului, la vremea amiezii.

Cîțiva tineri rîseră, cîteva fete strîmbară din nas. Ana asta era cu mult mai îndrăzneată decît părea. Pe plajă, în «grădina asta zoologică», «zăceau» la soare părinții, rudele și o mulțime de cunoștințe, de prieteni. Ba chiar și ele fuseseră acolo, făcuseră parte din «turmă», din «citeadă», cu nici măcar un ceas mai înainte.

— Tabloul cu siguranță că nu-i estetic — zise unul din tineri. — Dacă ar fi numai corpuri tinere, armonioase, ar fi o încîntare pentru ochi. Dar așa...

— Nu poate fi vorba nici de vîrstă și nici de încîntarea ochilor ! — începu, iritată, o fată, studentă la medicină. — Toată lumea asta vrea să fie sănătoasă, să profite de soare și de mare. Mai înainte nu se cunoștea puterea curativă a razelor ultraviolete și a aerului de mare.

— Dar ce-i mai pot face razele tale unui trup încărcat de osînză ? Mai înainte, nici cu bani nu i-ai fi putut determina pe acești oameni diformi să se expună ca acum. Are dreptate domnișoara Muja, imaginea ei se potrivește cu ceea ce vedem. Dacă ar fi după mine, n-aș lăsa pe plajă, în costum de baie, decît tineri și tinere pînă la douăzeci și cinci de ani.

Discuția se opri aci și plecară cu toții spre mare.

Acceptase să meargă cu grupul fiindcă voise să o scutească astfel pe doamna Popescu de întrebările lor indiscrete și mai ales pentru că i se păruse că Rada-i vorbise de sus, c-un fel de dispreț, anume ca s-o micșoreze în ochii cu-

noștințelor sale, să o prezinte ca pe-o fată dintr-un mediu social inferior, care încă nu s-a obișnuit cu lumea în care întrase.

Sara, când se întoarseră la vilă, Ana se simțea ca bolnavă, apăsată de sentimentul că fusese pîngărită. Simțise toată ziua privirile tuturor cum se opresc asupra corpului ei, cum o examinează. Nu numai ale tinerilor din grup, ci și ale bărbaților de pe plajă, pe unde trecuseră. Priviri care-i urmăriseră trupul și-n valurile mării. I se păruse uneori că nici nu mai avea pe ea costumul de baie, ci că umbla goală sub privirile bărbaților și femeilor de pe plajă.

Acest simțămînt de pîngărire îl avu zile de-a rîndul, și, ieșind din mare, se grăbea să se învâluie în cearșaf și să se ghemuiască în nisip aproape de patul lui Nicu. Aici se simțea ocrotită.

Dar după două săptămîni băgă de samă, contrariată, că își puna costumul de baie fără să se mai sfiască la gîndul că astfel era mai mult despuiată și că trecea printre grupurile de pe plajă fără nici un strop de pudoare. Această transformare i se păru, la început, semnul unei decăderi morale, dar mai apoi simțămîntul acesta se topi din zi în zi, pînă ce simți că se purta chiar cu un fel de obraznicie care o făcea să întirzie anume sub privirile unor tineri care o fixau stăruitor. Avea impresia că-i iar copila din școala de la ei din sat, care dădea cu tifla tuturor. I se păru chiar că a ajuns mai nepăsătoare, mai impudică decît Rada și decît celelalte fete din grup, ca și cînd ar fi căzut de la o înălțime mult mai mare decît ele și ar fi ajuns cu mult mai jos, dar tocmai prin căderea aceasta i se părea că le domină.

Curînd deveni de nerecunoscut. Inteligența ei căpătă clipeiri noi; rîsul ei, mlădieri fragede; spiritul ei de cochetărie crescuse, și tinerii roiau toți în jurul Anei. Rada și celelalte fete regretau acum că au atras-o în cercul lor. Pînă și tinerii nou-întrați în grup erau repede subjuogați de farmecul Anei. Ea părea cuprinsă ca de o beție, părea că i se deșteptase dintr-odată o nepotolită sete de viață. Provoca întregul grup să alerge pe marginea plajei pînă cădeau de oboseală. În apă se învîrtea ca un diavol și stropea pe toată lumea. Cînd corlea pe un băiat sau pe o fată, îi ținea subț apă pînă nu mai puteau.

Ajunsesse centrul grupului și tortura lui. Unul după altul, tinerii se îndrăgostiră de ea. Cîte unul încerca să-i facă declarații, dar Ana pufnea în rîs și o lua la goană, sau îi punea repede piedecă și-l răsturna în nisip.

*
* *
*

Doamna Frunzescu avea metoda ei discretă de a supraveghea. Credeai că nu observă nimic, dar vedea tot ce o interesa în legătură cu Rada.

Își dădu repede sama că fata ei rămăsese, în grupul acela de tineri, a cincea roată la căruță. Verile trecute, deși Rada era mai mică, fusese mereu în centrul atenției. Ea și cu Jean. Într-adevăr, acum Jean nu era aici, dar, în schimb, Rada era mai mare și se făcuse mai frumoasă. Totuși era împinsă oarecum pe o linie moartă. Și ea și prietenele ei. Ana le luase mințile tuturor.

Ca toate femeile cu simț practic, doamna Frunzescu era o mamă prevăzătoare. Ea știa că dintre tinerii din grup s-ar putea alege, la vremea potrivită, pețitorii Radei. Și acum își vedea fata întrecută pe toată linia de străina asta.

În sine, nu putea nega adevărul : Ana era mai frumoasă și mai inteligentă decît Rada. Erau de aceeași vîrstă, dar Ana era... Cine era, la urma urmelor, fata asta ? Progenitura unui mic funcționar de bancă, pe cînd Rada avea o familie, o zestre, s-ar fi putut mărita oricînd, pe cînd Ana va fi nevoită să-și facă o carieră pentru a ieși din tagma ei socială.

Începu să se neliniștească, și simpatia față de Ana să-i scadă. Dacă va fi fost tot așa de cochetă și cu Jean, ușor l-a putut prinde și pe el în mrejele ei... Și iar începură să-i vină în minte vechile bănuieli.

O văzu și pe Rada indispusă din cauza succeselor Anei. Mai ales de cînd i se alăturase grupului un tînăr inginer, cunoștință a Radei din anul trecut, și care ajunsese, în scurtă vreme, să-i facă Anei o curte foarte stăruitoare. Era un tînăr dintr-o familie foarte bună și cu avere, ajuns, deși obținuse numai de curînd diploma, în conducerea unei mari întreprinderi, și pe care doamna Frunzescu își pusese mai demult ochii, considerîndu-l o bună partidă pentru Rada, mai ales că observase că tînărul inginer nu-i era deloc indiferent Radei. Inginerul nu era numai bine situat, ci și un bărbat frumos,

cu maniere alese, și cu solide studii desăvârșite în străinătate.

Într-o sără, doamna Frunzescu își permise, pentru întâia oară de cînd își petreceau vacanța împreună cu Ana, să-i facă fetei, între patru ochi, cîteva observații : Să fie mai precaută, mai rezervată, pentru că cineva care ar vedea-o ziua întreagă curtată de tineri, flirtînd cu toată lumea, ar putea să presupună că n-ar fi o fată bine-crescută.

Ana o ascultă impasibilă. Părea că nu despre purtarea ei era vorba. O privea drept în ochi, ca și cum n-ar fi înțeles ce-i spune.

— Draga mea, e bine să fii mai prevăzătoare, căci lumea judecă după aparențe. Eu, ce să-ți spun ? Sînt fericită că te distrezi bine, dar trebuie să ținem sama și de gura lumii. Ea ne face faimă bună sau faimă rea.

Fata înălță din umeri, privind-o fix. Doamna Frunzescu se făcu palidă. Gestul Anei i se păru o obraznicie.

— Da, mi-am permis să-ți atrag atenția. Dar, recunosc, nu am, poate, nici un drept. Tu ești fată mare de-acum, și-apoi nu eu sînt mama ta.

Ana izbucni în rîs, ceea ce o jigni și mai rău pe doamna Frunzescu. Fata nu-i lăsă însă vreme să vorbească, ci zise :

— Știți ? Vorba-i ca și portul, dragă doamnă Frunzescu.

— Nu înțeleg !

— E adevărat că vorbesc mai slobod cu tinerii. Dar vorbesc așa cum mi-e și portul. Portul nu-i oare cam... slobod ? Dacă stăm aproape goi unii în fața altora, nu putem vorbi decît în toată... golătatea. Costumul ăsta, menajeria asta de-aici m-au pervertit. Îmi vine să-mi bat joc de toată lumea, de cînd m-am simțit pîngărită de privirile lor care-mi urmăreau trupul gol. Ah ! doamnă Frunzescu, nu sînt numai slobodă, ci și disperată.

Ana Muja izbucni deodată în plîns și căzu la pieptul doamnei Frunzescu.

— De ce-am plecat de pe plaja cea mică ? — gemu ea printre lacrimi —, Doamne, de ce-am plecat ?

Mama Radei păru că înțelege ceva din frămîntarea Anei, și o mîngîie ușor pe cap.

— Am senzația că, de cînd umblu despuiată prin mulțimea asta, am fost pîngărită de toată lumea, și de-aceea nu mai mi-e rușine de nimic și de nimeni. Am senzația că am fost alungată din Paradis, ca Eva, și că am îmbătrînit cu un

veac. Ah, doamnă Frunzescu, de ce-am renunțat la plaja noastră mică ? Și dacă a trebuit, pentru doamna Popescu, de ce nu mi-a dat pace Rada ? De ce nu m-a lăsat să rămân lângă Nicu, departe totuși de promiscuitatea aceea îngrozitoare ? Acum eu nu mai sînt sigură de nimic. Vorbesc cum mi-e portul, și nu-mi pasă de nimic. Ba, uneori mă gîndesc cu oroare că mi-ar putea face chiar plăcere să mă port mereu așa. Nu am motiv să fiu disperată ?

Doamna Frunzescu, deși pricepea ceva, nu o înțelegea nici acum deplin, dar simțea că fata era sinceră și că suferă.

— Draga mea, n-ai fost obișnuită cu moravurile astea de la mare. Eu te-nțeleg. Nici eu, după cum știi, nu pot suferi promiscuitatea asta. Dar nu credeam să te impresioneze așa de mult.

— E ceva asămănător, doamnă Frunzescu, cu impresia pe care mi-a produs-o întîmplarea și destăinuirile din sara aceea de la conac.

— Ce destăinuiri ?

— Cînd s-a vorbit la masă despre moravurile din atîtea familii.

— A, cînd ai avut criza aceea ?

— Da... Și atunci m-am simțit oarecum pîngărită, ca și aci, în promiscuitatea de pe plajă.

Doamna Frunzescu se încrunță : începea să înțeleagă. Dar ceea ce o mira era impresia că nu mai stă de vorbă cu o elevă de liceu, ci cu o femeie... S-a trezit discutînd cu o femeie, și ea voia să-i facă niște observații unei fete de liceu !... Dar, totuși, ce voia să spună fata asta ? Cum de se putea simți pîngărită prin destăinuiri care nu o priveau pe ea, ci persoane, familii pe care nici nu le cunoștea ?

Ana își zbici lacrimile și adaose :

— Am senzația că mi-am pierdut a doua oară nevinovăția.

— Dar, draga, mea, eu nu prea pricep ce-mi spui. Ce te privesc pe tine scăderile sau păcatele unei societăți ? Aci, la plajă, de, e penibil să vezi atîția ochi străini ațintiți asupra ta. Dar n-ai încotro. Trebuie să te faci că nu observi nimic. Și e mai bine dacă, într-adevăr, nu bagi de samă nimic. Dar nu-nțeleg cum de ți-a putut provoca atunci criza aceea o conversație care dezvăluia moravuri existente, din păcate, în clasa noastră socială. Eu cred că e folositor pentru o fată să cu-

noască toate mediile sociale. Tu nu aveai de unde să-l cunoști, mai înainte, pe al nostru. Mi se pare că ești de-o sensibilitate bolnăvicioasă.

Ana, liniștită acum, răspunde :

— Nu-s chiar atît de sensibilă încît să alunec în exagerări. Nu e vorba de o sensibilitate bolnăvicioasă, ci de o gravă deziluzie, doamnă Frunzescu.

— Deziluzie ? ! Doamne sfinte, ai spus o vorbă grea ! Ce iluzii ți s-au spulberat atunci ?

— Dumneavoastră știți că eu am pornit de jos. Părinții mei... de, dumneavoastră știți din ce pătură socială fac parte. Idealul meu de viață eu mi l-am fixat în clasa suprapusă, cum se obișnuiește să se spună pe la noi. Eu a trebuit să birui multe obstacole, să lupt din răputeri pentru a-mi cîștiga dreptul de-a intra în această clasă. Rada mi-a fost de foarte mare ajutor, deschizîndu-mi ușa casei dumneavoastră. Mi s-a părut că am pus un picior în raiul visurilor mele, pînă cînd am început să văd, să cunosc lucruri pe care nu le-aș fi crezut niciodată posibile în societatea după care rîvneam.

Un val de roșată năpădi fața doamnei Frunzescu. Își aduse aminte dintr-odată de plecarea neașteptată a lui Jean și pe loc și-o tălmăci cu totul altfel decît înainte.

— Cum ? ! În familia noastră ? ! exclamă ea.

La întrebarea doamnei Frunzescu, și Ana și-aduse aminte purtarea lui Jean, dar, după o clipă de ezitare, zise :

— Nu ! Ceea ce s-a petrecut atunci, scandalul pe care și l-au permis oaspeții dumneavoastră la dumneavoastră în casă. Apoi, ridicarea vâlului de pe un întreg șir de fapte asănătoare : traiul în trei, scandalos, divorțurile. Și, pe urmă, moșravurile de-aici. Lipsa oricărei decențe, a oricărei pudori. Iată ce-i îngrozitor. Iată cauzele deziluziei mele. Mi s-a surpat orice putere de-a mai lupta. Ce m-ar mai putea atrage într-o astfel de societate ?

— Hm ! Asta voiai să ne spui atunci sara, cînd te hotărîseși să ne părăsești pentru că ți-ai fi greșit cariera ?

— Probabil...

— Draga mea, ești încă o fetiță naivă, fără experiență. Dacă sînt destule familii în care morala nu joacă nici-un rol, nu trebuie să crezi că întreaga societate în care trăim e la fel... Acasă, în familii, nu e promiscuitatea asta generală pe care o vezi aci, pe plajă. Dacă la conac a izbucnit atunci

scandalul acela, dacă ai auzit vorbindu-se atunci despre alte zece scandaluri asemănătoare, nu trebuie să crezi că toate familiile sînt așa. Că altfel nu se trăiește și nu se poate trăi în societatea noastră. Tu vii la noi în casă de doi ani de zile. Ți-am oferit noi vreodată prilejul vreunei deziluzii de natura aceasta? Ai observat tu vreo purtare suspectă la noi sau la invitații noștri? Și mi se pare că ai avut prilejul să cunoști multă lume.

— Nu, doamnă Frunzescu. N-am remarcat nimic rău, niciodată. Dar poate că eram și prea tînără, prea copilă ca să înțeleg unele lucruri.

— Unele lucruri? ! Care anume?

— De pildă, privirile bărbaților.

— Doamne sfinte, dar tu ești o adevărată mimoză! Privirile bărbaților! Nu au nici-o importanță cîtă vreme rămîn priviri!

Pe Ana o încerca dorința crudă de-ai vorbi despre purtarea lui Jean, atunci sara, în grădină. Prea era mîndră și sigură de ea și de moralitatea familiei sale femeia asta! Sau cel puțin să-i spună ce crede Rada despre educația sexuală, după citirea cărții aceleia de igienă. Ar fi voit să-i răspundă: «Nu rămîn numai la priviri, doamnă, și despre asta v-ar putea spune mai multe chiar fiul dumneavoastră». Dar se stăpîni.

— Dar nu spuneai chiar dumneavoastră că e penibil, aici pe plajă, să te simți privită de ochi străini?

— Aici, da, pentru că sîntem în costumele astea sumare de baie. Dar la masă, în salon, lasă-i să te privească oricît le place!

— Și atunci cînd te privesc ca și cum ai fi dezbrăcată?

Ea se gîndi din nou la Jean, la felul lui nou de-a o privi de cînd sosise la conac.

— Cum?

Doamna Frunzescu se uita la ea consternată. Desigur, nu mai era o fată neștiutoare aceea cu care vorbea.

— Nu trebuie să analizăm prea mult lucrurile ascunse. Ar însemna să nu mai avem nici o clipă de liniște în viață. Adeseori cel ce-ți vorbește cu mare prietenie ți-e cel mai mare dușman, iar cine te laudă față de alții, în spate te hulște.

— Dar nu e nevoie să fac nici un efort de analiză. Sînt lucruri pe care le simt, pe care le descopăr aproape fără să vreau. Și, pe urmă, realitatea mi le confirmă.

Se gîndea din nou la Jean și iarăși simți imboldul de a se răzbuna pe el și totodată pe mamă-sa. I se părea că, răzbunîndu-se pe ei, s-ar răzbuna pe toată clasa lor socială, pe care începuse să o cunoască. Nu i-a deschis mai întîi ochii asupra acestei clase sociale chiar fiul acestei femei atît de mîndră de lumea căreia îi aparținea ?

— Da, e adevărat. Instinctul nostru feminin de apărare ne dezvăluie multe lucruri, mai ales cît sîntem tinere detot, cît sîntem nevinovate. Dar pe urmă înțelegem că unele lucruri sînt nimicuri și nu le mai luăm în seamă.

— Dar nevinovăția asta nu o putem păstra toată viața ?

— Vai, ce naivă ești ! Ar trebui să trăim între îngeri, nu între oameni.

— Dar dacă nu ești înclinat, dacă nu poți să renunți la ea ?

— Atunci va trebui să renunți la viață. Puritatea, la care vād că năzuiești, nu se găsește în viață, în nici o clasă socială. O visăm cîtă vreme sîntem tinere și pure noi însene. Dar pe urmă intrăm în viață și vedem că una e visul, și alta e realitatea. Vei constata și tu și te vei convinge că moralitatea individuală joacă un rol foarte anemic în lume, în societate, că oamenii nu se prea sinchisesc de ea. În familiile care au un rol conducător în țară, moralitatea nu e pe treapta cea mai înaltă. Sînt și acolo divorțuri, viață scandaloasă, dar cine mai ține sama de ele cîtă vreme își pot păstra rolul de conducere ? E regretabil, desigur, dar, la noi în țară, ca și în alte țări, femeile cu multă vază, cele mai curtate, cele mai temute, despre care se vorbește cel mai mult, sînt totodată și cele mai lipsite de scrupule în ceea ce privește moralitatea lor personală. Au legături cu oameni sus-puși, fac afaceri, traficuri de influență, se îmbogățesc — dacă au fost sărace. Și societatea aplaudă și se prosternă ! Bărbații aleargă după ele, femeile le invidiază sau le caută prietenia. Să nu fim ridicule ! Asta e lumea, și nu noi o vom îndrepta.

— De îndreptat cred și eu că nu noi o vom îndrepta, dar putem să refuzăm de a face parte din ea. De pildă, familia dumneavoastră cum de a reușit să nu între în această societate, deși face parte din ea ?

— Ți-am spus că sînt și excepții. Sînt familii cu bune și vechi tradiții. Dar trebuie să știi că nu acestea sînt azi în fruntea societății. Ai văzut vreodată în rubricile mondene sau de scandal din gazete numele bărbatului meu, sau numele meu? Sînt familii de parveniți. Sînt și în societate, cum sînt și aici, la mare, intruși. Nenorocirea zilelor noastre este că nu mai trage în cumpănă originea, neamul, educația, ci banul.

— Da, pentru dumneavoastră și alte familii cu tradiție poate că e posibil să trăiți într-o astfel de lume fără să vă amestecați cu ea, fără să vă degradați moravurile. În vremea din urmă m-am gîndit mult, doamnă Frunzescu. Mi-am zis că dumneavoastră aveți un arsenal întreg de arme de apărare împotriva mediului în care trăiți. Aveți tradiții familiale, aveți exemple. Eu însă, dacă întru într-un astfel de mediu dezbrăcată de pudoare, de simțul nevinovăției, cred că aș rămîne cu desăvîrșire dezarmată. Aș fi și eu o parvenită și nu aș mai avea nici-un scrupul moral, ca și intrușii despre care ați vorbit. Nu v-ați gîndit niciodată la asta?

— Nu, nu m-am gîndit și nici nu m-am putut gîndi : pînă acum ai fost numai un copil. Și, drept să-ți spun, aproape că nu te mai recunosc. Te-ai maturizat așa, dintr-odată, de azi pe mîne.

— Da, am îmbătrînit repede — zîmbi cu amărăciune Ana. — Dar, vă rog să-mi spuneți, după părerea dumneavoastră, nu cumva voi deveni și eu o intrusă, o parvenită?

Doamna Frunzescu rămase o vreme cu privirile pierdute.

— Nu cred, n-ai dat nici un semn pînă acum. Pe parveniți sau pe cei care au tendința de a parveni îi recunoști ușor și devreme, din tinerețe. Trebuie să știi că sînt și în familiile intelectualilor săraci destui oameni care nu pun banul și parvenirea mai presus de demnitatea lor omenească. Din fericire, majoritatea o formează tocmai aceștia.

— N-am dat pînă acum nici un sămăn că aș fi o fată fără scrupule, pentru că am avut o platoșă de apărare : nevinovăția tinereții și necunoașterea a ceea ce se petrece în clasa socială în care am năzuit să intru. Nu pot afirma, doamnă Frunzescu, că mă cunosc deplin. Sînt doar cîteva săptămîni de cînd mă analizez. Atîtea lucruri, atîtea experiențe și sentimente noi, contradictorii, care mă frămîntă mereu, m-au zăpăcit. Nu pot afirma că văd limpede în mine. Dar uneori

îmi vine să cred că dacă voi continua să merg pe drumul pe care sînt, nu o să ajung un element de ordine și de supunere în clasa socială în care aș intra, ci o răzvrătită. O intrusă care și-ar bate joc cu pasiune de unele rînduiri și tradiții pe care nu le are în sine, pentru a se răzbuna împotriva unei societăți pe care a crezut-o pură, superioară, pentru că e o societate cultă, care m-a atras spre ea înșălîndu-mă, făcîndu-mă să-mi greșesc ținta vieții.

— Nu e bine să te grăbești cu concluziile. Ești abia la începutul contactului direct cu realitatea. E firesc să te frămînte sentimente contrarii; încă să nu vezi, încă să nu simți limpede. Lasă viața să curgă pe făgașul ei; nimeni nu o poate scoate din albia ei; observă cît mai mult, nu te grăbi să judeci și să condamni, pentru a nu-ți amări în zadar sufletul, și poate că, la urmă, vei ajunge la concluzia că viața nu ne dă nimic întreg, desăvîrșit, și atunci vei vedea că înțelepciunea îți spune să te mulțumești cu ce-ți poate oferi ea. Să te acomodezi. Asta este soarta fiecărui om. Cine se mulțumește cu această soartă e fericit, cine nu, se condamnă singur la suferință. Viața nu e făcută, draga mea, pe temeiul principiului «tot sau nimic». Rar, foarte rar, ne oferă miezul pînii; de obicei trebuie să ne mulțumim cu fărîmăturile și cu coaja.

— Și cine nu poate fi mulțumit numai cu atît?

— Ajunge ca tine — un răzvrătit, dar, pînă la urmă, un învins.

— Dar dacă nu se lasă înfrînt? Dacă ajunge mai degrabă una din ființele despre care ați vorbit, la care se închină toți? Una din ființele despre care ați spus că sînt în fruntea societății?

— După opinia mea, astfel de tipuri nu ajung niciodată să fie fericite. Voind să ia de la viață totul sau nimic, de obicei iau întîi tot, adică vor să ia. Dar «totul» e fără graniță, și tot alergînd nemulțumiți după «tot», ajung de pierd și ce au reușit să aibă, și de obicei se prăbușesc. Avem destule pilde în societate. Mulți dintre astfel de intruși, de oameni fără scupule morale, s-au dat peste cap, după ce o vreme oarecare au fost idoli mulțimii sau atotputernici temuți.

— Nu știu ce va mai fi, doamnă Frunzescu. Uneori nu mă mai înțeleg defel. Dar, iată, tot mai mult mă gîndesc că, de la toamnă, nu mai am de ce continua liceul.

— Asta e o copilărie, Ano !

— Mă simt așa de bătrână, doamnă ! Ce aş mai putea face printre copilele acelea ? Şi pe urmă, dacă aş termina şcoala, universitatea, ce m-ar aştepta ? Perspectiva socială după care am râvnit nu mă mai încântă.

— Nu s-a prea văzut, în ultimul timp, că te simţi bătrână. Dimpotrivă ! Ai devenit mai zvăpăiată decît o elevă de şcoală primară. Le-ai luat minţile tuturor tinerilor ăstora care se ţin după tine ca un roi de fluturi... De, din cîte mi-ai spus, înţeleg într-o oarecare măsură sensul purtării tale. Totuşi am crezut că e necesar să-ţi atrag atenţia asupra unor aspecte. Cît priveşte experienţa şi frămîntările de-acum, să nu te laşi subjugată de ele, nici de tot ce-ţi trece prin minte. Eşti la vîrsta cînd se ia contact cu realitatea, şi crizele pot să se ţină lanţ, şi cele de sentiment, şi cele de conştiinţă. Nu te grăbi niciodată să tragi concluzii din cîteva aparenţe. Nu ţi-ar fi părut rău dacă n-ai fi venit la mare ?

— Ba da, foarte rău !

— Şi nu-ţi aduci aminte cît erai de hotărîtă, în sara aceea, să pleci acasă ? Ți-am spus şi atunci că nu-i decît o criză şi că nu-i bine să iei hotărîri pripite.

Doamna Frunzescu o mîngîie uşor pe păr şi pe faţă.

— Draga mea, mi se pare că ai lăsat-o în urmă pe Rada. Ea e mult mai copilăroasă decît tine. Cred că te vei mărita înaintea ei.

Ana zîmbi trist.

— Nu cred că mă voi mărita vreodată, dragă doamnă Frunzescu.

— Ce te face să crezi ? — o întrebă în glumă, zîmbind, gazda sa. — Nu sînt destui tineri frumoşi pe lume ? Sau pentru că nu ai zestre ? Trebuie să ştii, fată dragă, că şi o carieră e o zestre, şi poate că mai nobilă. Cunosoc tineri din familii bune, avuţi, cu cariere frumoase, care s-au însurat cu studente sau cu profesoare sărace.

— Nu m-am gîndit la astfel de piedeci.

— Atunci ?

— Am eu un presentiment. Şi nu de-acum. Încă de cînd eram în clasa a patra.

— Copilării ! Sentimentalisme ! Lasă-te în grija vieţii. Ştie ea de ce avem nevoie fiecare din noi.

Doamna Frunzescu o îmbrăţişă şi părăsi camera.

XIII

În dimineața următoare și-n zilele cît mai rămaseră la mare, Ana nu mai veni pe plajă în costum de baie. Pretextă o ușoară răceală, și toate insistențele grupului de tineri rămaseră zadarnice.

Doamna Frunzescu începu să regrete că i-a făcut observații. Era sigură că din cauza lor Ana nu se mai depărtează de patul lui Nicu.

Zadarnic o îndemnară doamnele Frunzescu și Popescu. Ea declară că a făcut destule băi, că a stat destul de mult la soare, și că zilele ce-i mai rămîn le crede necesare pentru a se reacomoda cu mediul școlar în care va reîntra curînd.

Își aducea o carte, din care însă nu reușea să citească decît cîteva pagini. În cîteva zile ajunse din nou în izolarea de mai înainte.

Privirile îi erau prinse din nou de nesfîrșitul întins al mării, cu veșnica alergare a valurilor ce izvorau mereu din largul pierdut în zarea fumurie și veneau să se spargă în spume albe la țărm. De multe ori nu-și dădea sama dacă se gîndește sau se odihnește privind întinsul în veșnică mișcare al apelor. Uneori i se părea că e goală de orice gînd, că o adoarme cîntecul uniform al valurilor, fîșîitul lor de mătase, cînd, frînte în spumă, se prelingeau pe nisipul compact de pe țărm. Uneori era cuprinsă de o somnolență ușoară, dulce, alteori monotonia acestui ritm o irita... Într-una din zile își dădu sama că s-a plictisit de mare.

Cînd încercă să-și examineze și să-și explice cauza acestui sentiment, rămase uimită constatînd că ceea ce o plictisea era... lipsa vieții. Noianul acesta de ape nu producea nimic decît valuri, spumă, și arunca la țărm mușchi și scoici. Murmurul, cîntecul mării era un cîntec lipsit de căldura vieții. Peștii ce trăiau în ea erau muți. Pescărușii și alte pasări de apă ce atingeau uneori cu aripa, din zbor, creasta valurilor, scoteau strigăte stridente, ca de scripet, în loc de cîntece. Ce imensă monotonie zace în acest imens potop de apă legănată!

Și se simți cuprinsă de un dor nestăpînit după cîmpul înverzit, după codrii mari de la ea din sat, după cîntecul pasărilor, după florile din lunci, după pămîntul care dă viață și pulsează de viață... Marea era moartă; deși cutreierată ne-

curmat de valuri, nu era izvor de viață pentru nimeni și pentru nimic. De ce oare cinci părți din globul nostru sînt acoperite de mări și de oceane? Ce rost are această imensitate moartă, cînd din ea nu răsare nici un fir de iarbă, nici o floare? Cînd din valurile ei nu se ridică nici o viețuitoare să cînte, ci numai monștri muți ca delfinul acela ce se prăvale printre valuri?

Își îndreptă toată grija și atenția asupra copilului de lîngă ea, asupra lui Nicu. Privindu-l, se trezi frămîntată de probleme pe care nu și le pusese pînă atunci. De ce există boală în lume? Care-i originea răului pe pămînt? Nu poate fi o pedeapsă pentru păcatul originar, despre care învățase la religie, căci, iată, băiețașul acesta s-a îmbolnăvit atît de grav la o vîrstă cînd nu poate păcătui.

Înjgheba o conversație cu el mai greu decît înainte. I se părea că s-a întors îmbătrînită lîngă suferința lui. Simțea că vor trebui să treacă zile pînă își va reveni la starea ei sufletească de mai înainte.

În schimb, copilul parcă se alipea tot mai mult de ea. O întrebă ce a făcut în zilele trecute, cînd n-a fost lîngă el, pe cine a cunoscut, cine erau tinerii aceia care veneau cu Rada. O întrebă dacă departe, pe plajă, sînt mulți copii de vîrsta lui, dacă ei fac baie. Ba, într-un rînd, o întrebă dacă a mai văzut vreun copil care să aibă corset de ghips.

— Da, am văzut destui — minți Ana. — Dar toți o să se facă bine, ca și tine. Doctorii spun că aerul și soarele de aici fac minuni.

— Mama zice că Dumnezeu face minuni.

— Se-nțălege că Dumnezeu, pentru că el dă putere vindecătoare aerului și soarelui.

— Mama zice că trebuie să ne rugăm lui Dumnezeu ca să facă minuni.

— Pentru tot ce e bine trăbă să ne rugăm lui Dumnezeu.

— Eu mă rog, și, domnișoară Ana, odată mi s-a părut că Dumnezeu m-a ascultat. M-am ridicat din pat eu singur, am aruncat corsetul și am început să mă joc cu copiii în nisip și să fac baie cu ei. Dar a fost numai un vis.

Ani își simți ochii umezi.

— Așa are să fie odată, Nicule !

— Știu, așa spune și mama. Dar cînd ? Dacă mă voi ruga mai mult lui Dumnezeu, o să mă fac bine mai curînd ?

— Desigur !

Pentru ce era răul în lume ? Cine l-a lăsat ? Cine-l trimite ? De ce să rămîină ținut de pat un copil nevinovat ?

Ana uită frămîntările din zilele trecute și fu cuprinsă de altele, care o purtară pe drumuri neumblate, ce nu sfîrșeau nicăieri.

Poate că viața nici pe departe nu este ceea ce și-a închipuit ea ! Poate că nu e decît suferință, și că pînă acum ea n-a trăit decît un vis... Toată mîndria ei că a ajuns cea dintîi în clasă, toată dorința de a se ridica în altă categorie socială, care i se părea fericită, toată satisfacția de a se vedea înălțată deasupra altora, nu erau decît zădărnicii, dacă altcineva ne rînduiește soarta ! Cineva mult mai puternic, neasemuit mai puternic decît noi, care într-o clipă ne poate ținui de un pat, ca pe Nicu, poate distruge o fericire, cum a făcut cu părinții copilului... Ce folos de toată truda vieții, dacă cineva străin de noi poate să ne răstoarne toate planurile, poate să le zădărnicească ? Unde va ajunge cu voința ei de a răzbate, dacă din umbră pîndește cineva care în orice clipă te poate înfrînge ? Nu sîntem noi stăpîni pe destinul nostru ?

Încerca să-i spună lui Nicu povești, ca mai înainte, dar nu mai reușea. Se oprea deodată în cursul povestirii, de parcă cineva i-ar fi tăiat firul gîndurilor cu foarfeca. Își simțea sufletul greu, înnegurat, și se cufunda în tăcere.

Copilul o privea nedumerit, o ruga să continue, dar ea se scuza că a uitat povestea. Nicu, înțelegător, nu se supăra, ci începea să deseneze pe nisip figuri de pasări, de animale.

*
* *
*

De la mare plecară de-a dreptul acasă. Nu mai trecură pe la conac. Jean le scrisese că se va întoarce pe la sfîrșitul săptămîinii și că spera să le găsească acasă. Ana le scrisese și ea, din vreme, părinților, data întoarcerii și îl rugase pe taică-său s-o aștepte la gară.

La plecarea din stațiune, venită, în jurul mașinii, toți cîți mai rămăseseră din grupul Radei. Unii plecaseră mai devreme, împreună cu familiile lor, care, în primele zile ale lui septembrie, odată cu sfîrșitul vacanței de vară, trebuiau să fie

la slujbă. În ultimele zile ale lui august, plaja se cam golise. Nu mai rămăseseră decît cîtiva vilegiaturiști, și chiar și aceia se pregăteau de plecare.

Între cei veniți să-și ia rămas bun de la familia Frunzescu era și tînărul inginer pentru care doamna Frunzescu îi făcuse observații Anei. Rada îi spunea ceva ce nu se mai termina, nebăgînd de samă că tînărul era mereu cu ochii la Ana. Cînd se eliberă de Rada, inginerul se apropie de Ana și, luîndu-i mîna, o ridică cu gingășie, vrînd să i-o sărute în semn de rămas-bun. Ea și-o retrase repede.

— Cum, e păcat ? întrebă inginerul.

— Păcat ! rîse Ana.

— Dar va fi al meu, nu al dumitale.

— Nu vreau să fii canonit pentru mine.

— Ce fată miloasă ești ! — exclamă, surîzînd, inginerul. Apoi, adăogă, aproape în șoaptă : — Domnișoară Muja, aș vrea să ne scriem. Unde pot să-ți adresez scrisorile ?

— La internat, firește, la liceu.

— Dar la liceu nu vă dă voie să primiți scrisori !

— Dar asta e o piedecă pentru dumneta să le trimeți ? ! Dumneata le expediezi pe adresa liceului, iar doamna directoare le deschide, le citește și le aruncă în foc.

— Chiar așa-i regula acolo ?

— Cred că da. Și-i o regulă foarte bună. Cine-i pune pe tineri să le scrie elevelor ?

— Ei, lasă gluma la o parte ! O să-ți scriu pe adresa doamnei Frunzescu.

— Pe adresa asta poate că o să-i scrii Radei...

— Ba, dumitale !

— Și cine crezi dumneata că o să aibă timp să-ți ce-tească scrisorile și încă să-ți și răspundă ? Pentru că, presupun că vei aștepta răspuns la scrisorile dumitale. Dumneata ai scăpat de examene, noi însă încă nu ! Va trebui să ne punem serios pe lucru. Mai ales eu ! Vei fi auzit doară că-s prima în clasă.

— Am auzit. Se poate să nu știu un lucru atît de important pentru mine ? !

— Important pentru dumneata ? !

— Se-nțelege ! De ce crezi că ți-am făcut o curte atît de stăruitoare ? Mie-mi plac numai elevele premiante ! De altfel o să te laud față de toți prietenii mei.

— Și ai mulți ?
— Puzderie ! Și, printre ei, mulți băieți frumoși.
— Ca dumneata ?
— Și mai frumoși. E cu neputință ca vreunul din ei să nu-ți placă.

— Și chiar ții atât de mult să-mi placă unul din ei ?
— Vezi bine ! Se cuvine să ai și dumneata un punct de atracție aci, pe plajă, la vară. Să nu mai stai laoparte, cum ai făcut în zilele din urmă.

— O să-i aduci vara viitoare aici, pe plajă ?
— Așa am de gând.
— Îmi pare rău, dar va trebui să-ți muți gândul.
— De ce, mă rog ?
— Pentru că vara viitoare eu nu mai vin la mare. Vara asta a fost prima și ultima oară.

— Și motivul ?
— Nu-mi place !
— Asta să i-o spui lui mutu !
— Căruia mut ?
— Așa-i vorba. Nu o cunoști ?
— Nu ! Și nici nu vreau să am de-a face cu... muții.
— Presupun că eu nu fac parte dintre muți...
— Dumneata ? Poate că, dimpotrivă, ai limba chiar prea lungă...

Între-acestea, apărură și doamna Frunzescu. Fură aduse ultimele bagaje. Șoferul le lega cu o funie la spatele mașinii.

— Care-i bagajul dumatăle, domnișoară Muja ?
— Ai vrea să-l știi ? Ce ființă curioasă ești dumneata !
— Îmi place să cunosc tot ce ține de dumneata. Știi, îmi va rămâne în memorie, și când mă voi gândi la el, îmi voi aduce aminte de dumneata.

— Strașnic om ! Mi se pare că m-ai bătut, răspunse Ana rîzînd.

— Ce se-ntîmplă acolo ? întrebă doamna Frunzescu.
— Domnul... domnul... Poftim că ți-am și uitat numele, rise Ana.

— Acum m-ai bătut dumneata ! rise inginerul.
— Despre ce e vorba, domnule Marinescu ? întrebă doamna Frunzescu, surprinsă și oarecum neliniștită, văzînd fața luminoasă, plină de bucurie a inginerului și privirile calde în care o învăluia pe Ana, acum, la plecare.

— Închipuiți-vă, doamnă Frunzescu — se repezi Ana —, domnul inginer îmi cere să-i arăt geamandanul meu pentru ca, întipărimdu-și-l în memorie, să-și aducă aminte de mine.

— Asta e ceva foarte original, răspunse doamna Frunzescu, trecînd în spatele mașinii, să vadă dacă sînt bine legate cuferele.

— Domnișoară Muja — începu din nou inginerul —, cred că-mi vei răspunde la scrisori. Iată aci adresa mea — și el îi strecură în palmă o carte-de-vizită, pe care fata începu s-o strîngă în mîna închisă, ca și cînd ar fi ascuns ceva de furat. Nu știa de ce, dar nu voia s-o vadă și cei din jur. — Și la revedere în vara viitoare, adaose el.

— Adică la... paștele cailor !

— Cum așa ?

— Doar ți-am spus că nu mai vin la mare !

— Atunci, la revedere la Crăciun !

— La Crăciun ?! Poate vrei să-mi faci un dar de Moș Ajun ? Numai să nu fie prea tîrziu, domnule... inginer. Vezi, mereu îți uit numele... Poate pentru că-i prea ușor de ținut minte.

— Prea tîrziu ?! De ce ?

— Pînă la Crăciun poată că-s măritată...

— Ei, asta-mi place !

— Și cine știe dacă soțul meu va admite să-ți primesc darul.

— Nu mai spune ! Așa ți-i vorba ? Vrei să te măriți în clasa a șaptea ?

— Cred că ți-a spus Rada cîți ani am...

— Desigur, dar numai după ce am tras-o de limbă.

— Sînt bătrînă, domnule Marinescu, și, cu o fată bătrînă, nici o surpriză nu-i exclusă. Și acum, adio ! Mi-a părut bine că te-am cunoscut. Mi se pare că ne cam potrivim la fire.

— Încă nu ne-am cunoscut, dar cred că ești o fată minunată.

— Întîia în clasă !

— O fată adorabilă !

— Asta îți spune geamandanul meu ? Dar nici nu ți l-am arătat încă ! Iată-l, cel de colo ! Și, rîzînd, îi arată cu degetul întins spre cufere, în vreme ce se urca în mașină.

Pe drum se gîndi mereu la scena asta de despărțire. O amuza. Era ultima din îndrăcitele convorbiri pe care le avu-
sesse la mare cu inginerul Marinescu, tînărul în care își aflate
partenerul potrivit la toate poznele ei, cînd era în vervă, cînd
părea a fi bine dispusă.

Și acum, în ziua plecării, era într-adevăr bine dispusă.
Nici ea nu știa de ce. Poate pentru că se săturase de mare,
poate pentru că scăpa de «grădina zoologică» de pe plajă,
poate pentru că se întorcea la internat, unde simțea că este
adevăratul ei adăpost. Căci, hotărît, de cînd cu purtarea lui
Jean în grădină, ea nu se mai simțea la adăpost în familia
Frunzescu. Casa ei adevărată, unde crescuse, în care se dez-
voltase, unde-și pregătise armele ei de biruință, era internatul.

«Doamne sfinte, ce va zice doamna directoare Ioanițiu
cînd mă va vedea pîrlită ca o țigancă?», se întrebă la un
moment dat.

Strecurase de mult bilețelul în mica ei poșetă, dar se gîn-
dca mereu la el. De ce i-o fi dat adresa? Oare vrea într-a-
devăr să corespundă cu ea? Și de ce era așa de luminoasă
fața inginerului Marinescu cînd vorbise cu ea, la despărțire?
«Dar ce-mi pasă mie de fața lui?! Și cînd vorbeam cu el pe
plajă, tot așa era!»

Luară trenul de noapte, la Constanța, un personal care,
dimineață, avea legătură, la București, cu acceleratul de Ar-
deal. Cît ce își luă locul lîngă Rada și trenul porni, se simți
în siguranță și adormi numaidecît. Nu se mai trezi pînă la
București.

Putu apoi să admire în toată libertatea Valea Prahovei.
Doamna Frunzescu și Rada moțâiau, se vede că nu prea
dormiseră peste noapte, iar ceilalți pasageri din compartiment
erau străini. La venire trecuseră pe valea Prahovei noaptea,
așa că nu văzuse nimic. Era o regiune cu totul nouă pentru
ea. Ieși pe culoar, și, după harta căilor ferate afișată acolo,
putu urmări drumul și regiunea stație cu stație.

I se părea curios că acum nu mai avea senzația de la ve-
nire, nu se mai mira în sine de mărimea și de frumusețea țării
românești; străbătînd-o o dată, acum i se părea lucru firesc
să fie așa de mare și atît de frumoasă, cu ținuturi atît de
variate. Și totuși frumusețea peisajului îi umezea privirile.
Valea era tot mai îngustă, Prahova șerpuia ca un brîu de
argint, încovoindu-se mereu, sclipind în soare, munți urcau

pînă în înaltul cerului. Cîta varietate față de monotonia mării ! A, dacă va ajunge vreodată să aibă și ea o vilă, aici va avea-o, la Sinaia sau la Predeal.

Cînd îi veni gîndul acesta, se bătu copilărește cu palma peste gură. Ce prostie ! Cum va putea să aibă ea o vilă ? Vilele nu cad din lună ! O fată ca ea va trebui să se mulțumească numai cu priveliștea. Dar oare a vedea asemenea frumuseți nu înseamnă a fi bogat ?

Și iar se gîndi la biletul din poșetă. Dar de ce ar fi cu neputință să aibă și ea o vilă în aceste regiuni încîntătoare ? Nu se hotărîse ea odată că se va căsători cu un om avut ? Nu-i spusese doamna Frunzescu că se-ntîmplă uneori ca tineri titrați, din familii bogate, să se căsătorească cu profesoare ? Da, însă ea nu era decît o elevă de liceu ! Ea, iată, era mulțumită că se întorcea la internat, era fericită că vedea frumusețile printre care trecea trenul.

Și iar se aplecă să descifreze harta căilor ferate. Acum nu mai avea sentimentul penibil și umilitor că învățase degeaba geografia țării. La fiecare jumătate de ceas știa unde se află și se putea orienta...

«Nu-i urît inginerul Marinescu, ba, dimpotrivă, era cel mai chipeș dintre tinerii de pe plajă — își aduse ea aminte, gîndindu-se iarăși la cartea-de-vizită din poșetă. — Uite, frate, se pare că inginerul n-a glumit cînd mi-a spus de ce vrea să știe care-i geamandanul meu ! Eu, dacă n-aș avea în poșetă cartea lui de vizită, poate că nu m-aș gîndi atît de des la el... Da, era simpatic, și fetele, la mare, îi cam făceau ochi dulci. Chiar și Rada ! Nu ! Nu mi s-a părut ! Ba chiar îmi aduc foarte bine aminte că am surprins la ele cîteva ochiade pizmătarețe cînd Marinescu stătea de vorbă și rîdea cu mine. Ce prostie ! De ce să fie pizmașe ?»

Priveliștile noi îi risipeau din cînd în cînd gîndurile care roiau în jurul aceluia tînăr, și se cufunda în admirarea frumuseților naturii. Uneori, aruncîndu-și ochii împrejur, pe culoar, sau cînd se apleca să citească harta, surprindea tineri și bărbați în toată firea privind-o zîmbind. De ce zîmbeau ? Pentru că era atît de tare bronzată, pentru că era neagră ca o țigancă ? Dar de unde știau că nu asta era culoarea ei adevărată ? !

Își scoase iar capul pe geamul deschis și își adînci privirile în prăpăstiile împădurite ce se roteau în coborîșul de după

Predeal. Coaste repezi luminau în soare, altele erau umbrite, după cum soarele intra și ieșea din petecele de nouri ce rătăceau pe cer. Funduri adânci de căldări adunau neguri plutoare.

Deodată auzi :

— Vă place natura, domnișoară ?

Își retrase capul din geam, și-și aranjă șuvițele de păr răscolite de curentul trenului.

Doi tineri cu capul gol se postaseră unul de-o parte, altul de cealaltă parte a ei.

— Da, îmi place, răspunse Ana, fără șovăire, și-i măsură din ochi pe cei doi. Puteau fi elevi în ultimele clase de liceu, dar tot atât de bine puteau fi și studenți. Se vedea foarte bine că briciul încă nu trecuse peste obrazul lor. Mustața abia le mijea.

— De la mare, nu-i așa ?

— De la mare.

— V-ați înnegrit, nu glumă !

— Eu totdeauna am fost neagră.

— Aș, se vede de la o poștă că sînteți pîrlită de soare.

Ce fel de limbaj era acesta ? Nici-un tînar nu mai vorbise cu ea la plural. Nu era obișnuită, și se hotărî să-i ia peste picior. Dar repede se răzgîndi. Erau foarte tineri și foarte nevinovați.

— Poate că sînt și bronzată, dar eu de felul meu sînt brunetă.

— Ați petrecut bine ?

Ce prostie ! Nu, băieții ăștia erau obraznici, cu toată nevinovăția întipărită pe fața lor.

— Bine, de bună samă ! La mare toată lumea petrece bine.

— A fost lume multă ?

— Cît vedeai cu ochii.

— Și au mai rămas mulți ? Că-ndată se termină vacanța.

— Au mai rămas destui. Nu toată lumea care se duce la mare umblă la școală.

— Dumneata... în ce clasă ești ?

Hotărît, erau niște caraghioși lipsiți de duh.

— În clasa a treia liceală.

— Dumneata ? ! Nu se poate !

— Ba da. M-au dat părinții mai tîrziu la școală.

— Credeam că ești într-a opta. Noi sîntem în clasa a opta.

— Vă felicit. Acuși scăpați.

— De ce scăpăm ?

— Cum de ce ? De examene.

— Ba, dimpotrivă. Acum vine cel mai greu examen, bacalaureatul.

— Nu-l mai dați.

— Bacalaureatul ? !

— N-are nici-un rost să-l mai dați !

— Cum să n-aibă ? ! Da' la universitate nu te poți înscrie fără să fi dat bacalaureatul !

— Dați-o focului de universitate !

Cei doi se priveră și izbucniră în rîs. Rîse și Ana, înțelegînd că tinerii glumeau. Încercaseră să se deie drept liceeni, ca să nu o intimideze. Erau studenți și veneau de la Predeal, unde petrecuseră foarte bine. Regretau că nu a fost și ea la Predeal.

— Vai de mine ! Ați și început ?

— ?

— Cu complimentele ! Lăsați-o mai domol, domnilor, că eu nu sînt liceană în clasa a treia, cum v-am spus...

— Am bănuیت noi...

— Ce-ați bănuیت ? Că-s în clasa a opta, nu-i așa ?

— Cam așa ceva.

— Ei bine, aflați că sînt măritată de un an.

— Nu mai spune !

— Adică nu măritată, ci logodită.

— Mi se pare că nu e totuna ! zise unul din cei doi tineri.

— Ba e totuna, dacă ești hotărîtă să fii fidelă — răspunse Ana rîzînd. — Priviți inelul, și le întinse mîna stîngă.

— Dar nu se vede nici-un inel !

— Asta nu-nsamnă nimic. Inelul e numai sămnul exterior al credinței care leagă două inimi. Principalul e să păstrezi credința în inimă.

Cei doi tineri izbucniră din nou în rîs.

Doamna Frunzescu deschise ușa compartimentului. Se trezise mai demult din somnolență și era intrigată de purtarea Anei. Cum de întră fata asta în vorbă cu orice necunoscut ? Și cum de se simte, față de oricine, în largul ei, de-o vreme-n-

coace ? Parcă nu mai era aceeași fată, aceeași Ana cu care plecase la mare. Parcă nici nu o mai cunoștea.

— Ana !

— Da, doamnă Frunzescu.

— Te rog, vino încoace puțin !

Fata intră în compartiment, și ușa se închise. Cei doi tineri se mai făcură o vreme că privesc pe geam, apoi se îndepărtară.

— Cine crezi că era ? Mamă-sa ?

— Ei, și tu ! Mamă-sa ! N-ai auzit că i-a spus «doamnă» ?

— La urma urmelor, ce mă interesează ? Dar fata era dezghețată.

— Dacă vine de la mare, cum să nu fie ? !

— Păcat că s-a trezit bătrîna. Dormita cînd ne-am apropiat de fată.

— Dormita, dar ca Argus...

Ei se retraseră în fundul culoarului, la alt geam.

— Ano, hai să mîncăm ceva. Avem friptură de pui. Nu ți-e foame ?

— Ba da, mi-e o foame de lup !

Începu să mănînce cu poftă și simți că se liniștește. O pornise iar razna — ca și la plecare, în convorbirea aceea cu inginerul Marinescu, ca și pe plajă —, dusă de pornirea de-a-i juca pe degete pe toți tinerii care se apropiau de ea. Era un fel de pornire necuviincioasă, ea o simțea chiar ca pe un fel de nerușinare, căreia nu i se putea împotrivi și care, dimpotrivă, îi plăcea. Cînd era luată de pornirea aceasta, i se părea că este mai ea însăși, mai autentică, și ar fi continuat astfel de conversații cu ceasurile. Dar după ce sîngele începea să i se liniștească, i se părea că vorbise o străină. Iată, și acum : La început s-a supărat de intervenția doamnei Frunzescu pentru că o lipsise de plăcerea unei convorbiri de abia începute. Dar se liniștise dintr-odată, și-acum își reproșa atitudinea ei de pe culoar : «Prea ușor întru în vorbă cu toată lumea ! Cine mă-ndeamnă ? Nu pot lua pildă de la Rada ?» Se muștra pe sine, dar în gînd rîdea încă de neghiobia celor doi tineri de pe culoar. Dar, la urma urmelor, de ce se leagă toată lumea de ea ? De ce nu o acostează nimeni pe Rada ? Părea mai accesibilă și mai îndrăzneată ? Ce-ar trebui să facă să nu i se mai întîmple să fie acostată ?

Acum, de pildă, ce-ar fi trebuit să facă ? Să nu le răspundă celor doi tineri ?

Minca în tăcere, gîndindu-se.

Tăceau și doamna Frunzescu și Rada. Dar ele discutaseră despre purtarea Anei. Rada respinsese învinuirile mamei sale.

— Mi se pare că de-o vreme-ncoace prietena ta își dezvăluie adevărata ei fire.

— Ce vrei să spui, mamă ?

— Că mi se pare ușuratecă, prea cochetă, ori — mai știu eu cum să spun ? — lipsită de bună-creștere.

— Te-nșeli. Ana numai ușuratecă nu e.

— Da-i place să fie curtată...

— Cărei fete nu-i place ?

— Dar e, draga mea, o deosebire ! O fată bine-crescută îl ține pe om la distanța cuvenită.

— Ana nu numai că-i ține, dar îi mai și repede. Dacă ai fi avut prilejul s-o vezi și s-o auzi, n-ai mai vorbi așa. Cred că-și bate joc de toată lumea. De multe ori mi-a fost și frică să nu rămînem cu desăvîrșire singure, după felul cum îi repezea Ana pe tineri.

— Și — nu-i așa ? —, dimpotrivă, ei se-adunau și mai mulți.

— Ciudat, dar așa e.

— Nu-i nimic ciudat. E un gen de cochetărie... — cum să-i spun ? — clasic, foarte primejdios. Tu ești încă o copilă pe lingă Ana, deși aveți aceeași vîrstă.

Rada nu mai răspunse. I se părea că maică-sa nu e, totuși, departe de adevăr.

În pauza asta, intrigată de vocile care se auzeau de pe culoar, doamna Frunzescu deschisese ușa compartimentului și o chemase pe Ana înăuntru.

Și acum tăceau amîndouă, simțindu-se oarecum vinovate că o vorbiseră și o bănuiseră de rău. Poate că nu era decît o fire zburdalnică, fără nici o înclinare spre viclenie.

Decodată, doamna Frunzescu rupse tăcerea :

— Ano, ți-aș face o propunere : să mai rămîi cîteva zile la noi. Acuma e și Jean acasă. Cred că i-ar face și lui plăcere să mai stai de vorbă. Cred că e curios să știe cum ți-a plăcut la mare.

Ana se trezi din gîndurile ei.

— Cred că domnul Jean o să vă iasă în întîmpinare la gară. Deci o să am prilejul să-i spun cum mi-a plăcut la mare. Regret că nu pot primi invitația dumneavoastră, dar peste cîteva zile începe școala, și eu am încă multe pregătiri de făcut. De-altfel, cred că e și timpul să nu mă mai vedeți o vreme în preajma dumneavoastră — adăogă ea surîzînd. — Vă veți fi săturat de mine !

— Cum poți vorbi așa, Ano ? ! — se indignă Rada, neluînd în seamă surîsul prietenei sale. — Nu merităm asemenea cuvinte !

— Am glumit, Rado ! Cum aș fi putut vorbi serios ? ! Tu și cu doamna Frunzescu sînteți cele mai bune ființe pe care le-am întîlnit pe pămînt. Nu am cuvinte să vă spun cît vă sînt de recunoscătoare. Dar, vorbesc sincer acum : v-ați fi putut sătura de mine. Doar am fost de-atîtea ori nesuferită. Cred că fetele la vîrsta mea, pradă schimbărilor neașteptate, ar trebui să rămînă acasă, în familie, să nu incomodeze cu slăbiciunile lor lumea străină, și cu atît mai puțin pe cei care le vor binele. Doamnă Frunzescu — adăogă ea, uitîndu-se în ochii gazdei sale de peste vară —, vă rog din tot sufletul să mă iertați pentru neplăcerile pe care vi le-am produs în vara asta.

— Dar nu m-ai supărat niciodată ! — izbucni doamna Frunzescu, mișcată de sinceritatea fetei. — Te invităm din toată inima să mai rămîi cîteva zile cu noi.

— Nu o mai întrebăm, nu o mai rugăm, ci o legăm și o ducem acasă ! zise Rada îmbrățișîndu-și prietena.

Ana se emoționează.

— Totuși nu voi putea. Îmi pare foarte rău, dar am multe pregătiri de făcut, pregătiri pe care nu mi le poate face mama. Numai în cazul în care domnul Jean n-ar veni la gară, aș fi nevoită să vin pînă la dumneavoastră ca să-l întîlnesc și să-i spun cum mi-a plăcut la mare. De-altfel, trăbă să-i și mulțămesc domnului Jean că am fost la mare.

— De ce să-i mulțumești ? Ce, crezi că dacă venea și el, nu mai era loc și pentru tine ?

Ana pricepu imediat ce înțeles era gata să dea doamna Frunzescu spuselor ei, și adăogă :

— Locuința era mare. Era loc și pentru mine. Și, totuși, într-un anumit înțeles, n-aș fi încăput. Sau, altfel spus, găs-

duirea mea la vilă ar fi fost mai dificilă. Dar prin plecarea domnului Jean la practică, dificultatea a dispărut. Și acum se cuvine să-i mulțămesc.

— Ce vrei să spui ? o întrebă, contrariată, doamna Frunzescu.

— Nimic mai mult decât spun, doamnă Frunzescu. Vreau să zic că oricum se cade să-i dau bună-ziua.

Ar fi vrut să adaoge : «Oricum, el s-a jertfit pentru mine», dar se opri, pârîndu-i rău că și așa spusese prea mult din ceea ce trebuia să rămînă o taină a ei și a tînărului Frunzescu.

— Vorbești în dodii ! Nu te-nțeleg — zise intrigată doamna Frunzescu. — Ce dificultate a dispărut prin plecarea la practică a lui Jean ? Care era dificultatea ?

Întrebarea rămase fără răspuns, căci trenul tocmai intra în gara de destinație. Săriră toate trei, pregătindu-se de coborîre.

Iată-le pe toate trei pe peron, mergînd în urma hamalilor încărcăți de bagaje.

— Africanele ! Au sosit africanele ! Sărut-mîna, mamă !

Vocea era a lui Jean, și în curînd se desluși, din mulțimea de pe peron, și silueta lui. După ce-și îmbrățișă mama și sora, se opri în fața Anei și exclamă uimit, în timp ce ochii lui o învăluiau într-o lumină caldă, prietenească :

— Dar ăsta e un adevărat dezastru, domnișoară Ana ! Să fi fost eu acolo, nu te-aș fi lăsat să te rumenești la soare în halul ăsta !

— Dumitale îți dătoresc petrecerea mea la mare. Și țin să-ți mulțămesc din toată inima.

— Din toată ?

— Da ! Datorită șaderii mele la mare am făcut o experiență pe care altfel, chiar dac-aș fi trăit o sută de ani, n-aș fi putut s-o fac. Nu mai sînt supărată pe dumneata. După ce m-ai palmuit, ai fost în stare să te jertfești pentru mine. Îți mulțămesc !

— Te-am palmuit ? ! Eu ? !

Dar Ana nu-i răspunse, ci, întorcîndu-se într-un călcîi, se îndreptă îndată spre doamna Frunzescu și spre Rada și își luă rămas-bun de la ele.

XIV

Ana se miră cînd îl văzu pe taică-său că duce bagajul la o căruță, și nu la o trăsură. Se miră și mai mult cînd îl văzu că se urcă el însuși pe capră și că ia hățurile în mînă. Cei doi cai cu coamele lungi, împrăstiate mocănește peste grumaji, peste frunte, porniră sunîndu-și zurgălaiele. Era așa de uimită, încît nici nu se mai putu gîndi la rușinea de-a trece pe străzile orașului într-o căruță, cu taică-său pe capră.

Nu o luară spre centru, ci, cotind pe ulițele mahalalelor, ieșiră în cîmp, pe un drum prăfos.

— Dar unde mergem, tată ?! Nu mai știi drumul ?!

Omul răspunse, oftînd greu, înăbușit :

— Ba-l cunosc eu bine... Mergem acasă.

— Unde acasă ?

— În sat !

— Ai luat și dumneata concediu ?

Lui Ion Muja i se tot ridica un nod în grumaji și nu răspunse îndată. Cît se temuse el de clipa asta ! Prin ce umilințe nu trecuse gîndindu-se la ea !

Zise într-un tîrziu, cu glasul schimbat :

— Da, un fel de concediu ; numai cît al meu e fără termen.

— Ce vrei să spui ?

— Dragă fată, am fost fericit că ți-am putut ascunde adevărul pînă acum. A căzut guvernul și am pierdut postul de la bancă. Au pus pe altul în locul meu, și noi a trebuit să ne mutăm. Unde să ne mutăm ? Nu aveam, lipsit de slujbă, altă posibilitate decît să ne întoarcem acasă.

— Vai de mine, tată ! Și mie nu mi-ai scris nimic !

— Nu voiam să te mai supărăm și pe tine și să-ți stricăm vacanța. Spunea și maică-ta că a fost o fericire că tu erai dusă.

— Și pierderea postului e definitivă ?

— Pînă nu vor mai veni ai noștri la guvern, sigur că nu mă mai pot întoarce.

— Și va ținea mult ?

— Dumnezeu știe ! Poate un an, poate mai mulți...

— Trebuia să-mi scrieți ! Poate opream eu lucrurile !

Taică-său întoarse capul și se uită mirat la ea.

— Cum să le oprești, tu fată ?! Cine te-ar fi ascultat pe tine ?! Cel care-mi rîvnea locul aștepta și el de ani de zile să se căpătuiască. Șefii noștri, am fost eu pe la ei, erau îngrijorați acum numai de soarta lor. Să mîntuie pentru ei ceea ce mai puteau mîntui. Mi-au promis, se-nțălege, că mă vor repune în post cînd vor veni din nou la putere.

— Să-mi fi spus cel puțin la gară.

— Păi, tot nu aveai ce face. Tot trebuia să vii acasă.

— Aș fi trecut întîi pe la doamna directoare, s-o anunț.

— Cu dumneaei am vorbit eu. Nime nu are cum să se împotrivescă. Așa e obiceiul și legea la noi : Cînd se schimbă guvernul, toată lumea se dă peste cap.

— Bine, dar bursa mea ? Ce-a spus doamna directoare ?

— A spus că nădăjduiește că nu se vor atinge de ea, fiind tu prima în clasă. Dar spune că nu-i cu neputință să se declare toate bursele libere și să se țină din nou concurs. E sigură însă că, și la un concurs nou, tot tu vei lua bursa.

— Rău ați făcut că nu m-ați anunțat ! Trebuia să-i scriu, ori să merg pînă la dumneaei.

— Am crezut că facem bine să nu mai știi și tu toate năcazurile. Am vorbit eu cu directoarea, doară ți-am spus ! E o femeie cu minte, care se gîndește la toate și care ține la tine. A înțales greutățile ce le vom avea de întîmpinat în viitor. De, fără salariu va fi mai greu ! Din economie nu poți scoate azi nu știi cît. Zicea că de-aici încolo ești fată mare și că vei avea nevoie de mai multe. Mai zicea că dînsa ar putea să-ți vină în ajutor, punîndu-te monitoare peste celea din clasele mai mici. Se dă o recompensă bănească pentru asta, dacă ești bursieră.

Ana nu răspunse nimic, și Ion Muja își aduse aminte de ceea ce-i spusese directoarea, că Ana e prea mîndră și că nu cuteza să-i facă o astfel de propunere.

Dar Ana era acum departe de a nu-i răspunde din mîndrie rănită ! Cu simțul ei practic, înțelese că o oarecare soluție fusese găsită pentru a-și putea continua studiile, și, în gînd, îi fu recunoscătoare directoarei. Dar soluția propusă era numai un paleativ pentru problema existenței ei viitoare, care i se deschidea înainte ca o prăpastie.

Multă vreme stăruî o tăcere grea între ea și taică-său. Căluții de munte alergau în trap mărunț, sunîndu-și cadentat clopoșii. Praf greu se ridica din copitele lor, de subt roțile

căruței, abătându-se uneori în unde înecăcioase asupra Anei. Îmbrăcămintea ei începea să devină sură, dar Ana nu vedea nimic. Trecerea dintr-o realitate într-alta venise atât de pe neașteptate, încât multă vreme nu-și mai putu aduna gândurile.

Era o lovitură la care nu se gândise niciodată. Era ceva asemănător cu nenorocirea ce lovise familia avocatului Popescu prin îmbolnăvirea copilului. Era soarta, despre care înțelesese ea atunci, lângă patul lui Nicu, că se poate abate asupra tuturor năzuințelor omenești, frângând viața în două.

Avea senzația că s-a prăbușit din mari înălțimi. Internatul, clasele de liceu, vizitele în familii, vacanța de-acum, societatea pe care o cunoscuse, rîvna ei de-a o cunoaște, de-a intra în ea, de a-și face o situație socială, aveau oare vreo legătură cu ea, cu aceea care ședea acum pe-o scîndură, într-o căruță țărănească, trasă de niște cai mocănești mînași de tatăl ei, căruță și cai ce nici măcar nu erau ai lor? Frămîntările ei sufletești din săptămînile trecute, experiențele pe care le făcuse, deznădejdea și elanul, umilirea și izbucnirea mîndriei jignite, oare toate nu fuseseră decît niște halucinații? Ce legătură putea avea întreg acest zbucium cu o fată care se-ndrepta acum spre un sat, spre o casă veche, acoperită cu paie, într-o căruță de împrumut, cu taică-său trăgînd de niște hături de împrumut și-ndemnînd niște cai de-împrumut?

Da, nu mai era de mult copilă, iar în vacanța asta simțea că s-a maturizat în urma zbuciumului sufletesc prin care a trecut. Și chiar din această cauză prăpastia ce i se deschidea în față i se părea cu mult mai adîncă; simțea că atunci cînd își va putea aduna gândurile, cînd va putea judeca lucrurile, le va cumpăni ca o femeie în toată firea, nu ca o copilă.

Dar încă nu putea! Încă nu avea curajul să privească drept în față realitatea. De aceea nu făcu nici-o sforțare, ci se lăsă în voia indefinitului ce o împresura și se strecura în întreaga ei ființă.

Căldura începu să crească: ritmul zurgălaielor îndemna la ațipire. Cît ar fi de bine să adoarmă și să nu se mai trezească! Dar, după o bucată de drum, frumusețea din juru-i începu să o fure. Treceau printre lanuri de porumb rărit, cu tulei mari, unii cu mătasea arsă scrum. Erau lanuri înalte, de-un verde-negriu, pline de sevă. Mohorul crescuse mare,

ajunsese la vremea sămânței, numai bun de seceră. Mireasma lui intra în sufletul Anei ca o înviorare, trezindu-i amintiri din copilărie, de cînd îl secera pentru vițeluș în porumbiștea din grădina lor și pișca pe furiș tuleii de cucuruz ca să vadă care-i bun de fript. Treceau printre table de otavă. Ici și colo, bărbați în cămăși albe, cu capul gol, se legănau cosind ; alții ridicau în soare lamele de argint ale coaselor, ascuțindu-le, și scrișnetul cîtiei pe tăișul oțelului, amestecat cu vocile oamenilor, ajungea pînă la ea ca murmurul unui cîntec uitat, pe care încet-încet ți-l aduci aminte. Băieți, și fete, și femei lucrau la otavă, în lumina dulce de început de septembrie. Lucrase și ea la otavă, acum șase ani, cu grebla și cu furca. Parcă simțea și acum în brațe moliciunea otăvii verzi ca strămătura, iar mireasma de-atunci o îmbăta din nou. Pe marginea porumbiștelor, luminau, cu capetele aplecate spre răsărit, roșile mari, galbene, de floarea soarelui. Da, pe vremea asta începe să se coacă sămînța ei ! Ana-i simțea gustul pe vîrfurile limbii. Și recunoștea și mirosul aspru al cînepii de sămînță, ce-și ridică măciuliile grele printre firele de cucuruz ; era, dintre toate miresmele cîmpului, cea care-i plăcea cel mai mult.

Funigeei-și pluteau în văzduh firele lor albe, misterioase, despre care odată credea, ca toți copiii din sat, că-s fire rupte din tortul unei zîne blestemate de Sfînta Vineri. Rîndunele se adunau în șiruri dese pe sîrmele de telegraf de la marginea drumului, făcîndu-și pregătirile de plecare.

Deodată inima începu să-i bată cu putere : se arătau locuri cunoscute, intraseră în hotarul satului lor ! De șase ani nu mai fusese pe-aici ! Iată costișa cu spini pe unde păștea mieii primăvara, în rînd cu alți copii de vîrsta ei. Ce jocuri mai trăgeau pe-aici, și cîți nu plecau sara acasă mai zgîriați de unghiile ei decît de tăvăleala printre spini ! Iată și rîulețul de munte în bulboanele căruia se bălăceau, sub soarele verii, roiuri de copii ! Pe cîte copile, dar mai ales pe cîți băieți de vîrsta ei nu i-a împins ea de pe țarm în bulboană ! Și cum mai urlau proștii aceia, pînă ce-ncepeau să rîdă și să-i stropească, bătînd apa cu palmele, pe cei de pe țarm.

Iată și turla bisericii ! Luminează tot așa, în soare, ca argintul, din tinicheaua ei, nouă și acum ! Și întîia uliță care le iese înainte e tocmai ulița pe care, pe la mijloc, este și casa lor bătrînă.

De șase ani nu mai fusese pe-aici, și totuși parcă numai ieri părăsise satul !

Și deodată, într-o caldă și adîncă înduioșare, ochii ei căzură asupra omului de pe capră, care mîna lin caii. De cînd amușise ea, nu mai spusese nici el nici-un cuvînt. Era tatăl ei, care, cînd era mică, a pus-o prima oară în car și a dus-o la fîn ; care a luat-o întîia oară în șa, călare, de i se păruse că a înălțat-o pînă-n tîria cerului. Era tatăl ei, care... care pentru ea a părăsit satul și a locuit atîta timp într-o pivniță. Era tatăl ei, care n-a voit să-i strice vacanța scriindu-i despre năcazurile lui și care abia acum a îndrăznit să-i mărturisească nenorocirea ce se abătuse asupra lui !

Își simți inima grea de duioșie, și o părere de rău adîncă îi pătrunse ca un pumnal în suflet. De omul acesta începuse ea, copilă proastă, abia răsărită, să se rușineze ? De el și de maică-sa și de locuința aceea din pivniță !

Un gînd îi arse cu amărăciune inima : Ce cruzi și mărginiți sînt copiii ! Ce crudă și josnică a fost simțirea ei față de omul acesta, care a îndurat atîtea și-atîtea umilințe numai pentru ea.

Cine-i rătăcise mințile ? Dorul acela nebun de-a ajunge o domnișoară, o doamnă, de-a trece într-altă lume, deosebită de aceea a părinților ei ? Mîndria copilului crud, fără judecată ?

Cu cîtă nerușinare l-a silit ea pe taică-său să ia un avans din salariu numai pentru a-și putea cumpăra nimicurile care-i trebuiau la mare ! Și, în același timp, în loc să-i fie rușine de purtarea ei josnică, îi era rușine de situația socială a părinților ei, de faptul că locuiau în subsolul acela, pe care ea îl numea pivniță !

Cîte n-a mai auzit și n-a mai citit ea în anii din urmă despre înnobilarea sufletului omenesc prin cultură ! La ce i-au folosit, cînd tocmai cultura, tocmai școala îi denaturase sufletul ? Dar oare cărțile și școala să fie de vină ? Nu cumva numai mîndria ei prostească, dorința ei nesăbuită de-a intra într-o clasă socială superioară aceleia în care se născuse, ambiția ei înverșunată de a parveni îi degradase atît de mult sufletul, încît ajunsese să se rușineze de cei care-i dăduseră viață ? Nu-i fusese ei rușine, pînă acum de curînd, pînă în vara aceasta, să spună cine și ce sînt părinții ei ? Nu scornise ea pentru tatăl ei titlul de «mic funcționar de bancă», numai

ca să nu o umiliească faptul că era cursor și nimic altceva ?
Îi era rușine de cine ? De omul acesta care stă acum pe capră și mîna caii luați cu împrumut, pentru ca ea să poată veni acasă ca o domnișoară.

După zbulciumul prin care trecuse la mare, trăind într-o continuă criză sufletească, după cele cîteva luminișuri la care ajunsese, reluarea contactului cu copilăria ei din sat, cu amintirile ce izbucneau puternice la tot pasul, o făcea pe Ana să se simtă cu sufletul încărcat de remușcări și de înduioșare.

Tocmai treceau pe dinaintea celor dintîi case de pe ulița lor, cînd Ion Muja își întoarse speriat capul spre Ana. Auzise o voce răgușită, necunoscută, șoptind : «Tată dragă !». Rămase cu capul întors peste umăr și nu știa ce să zică, ce să facă. Fata lui se uita la el cu ochii ei mari, verzi, și prin apele lor străbătea o înduioșare adîncă. Nu pricepu ce i se întîmplase. De cînd Ana căzuse în muțenia aceea, el nu mai cutezase să spună o vorbă, ca să n-o supere cu ceva. Îi părea bine că a trecut destul de ușor peste ceasul cel greu, cînd i-a dezvăluit Anei situația lor actuală. Cît de mult se temuse de clipa asta ! În tăcerea lui se frămînta mereu cu gîndul că poate ar fi mai bine ca, apropiindu-se de primele case, Ana să coboare din căruța aceea hodorogită, să nu o vadă oamenii pe fiica lui, domnișoară mare acum, întorcîndu-se în sat ca o sărîntoacă. I-ar fi cerut el popii căruța, dar nu cutezase. Prin sat se lățise vorba că fata lui e la o moșie la niște boieri, cu fiica acestora, prietenă cu Ana. Ar fi dorit ca Ana nici să nu mai vină pe-acasă, să o ducă direct la internat, dar directoarea îi spusese că nu se poate pentru că reparațiile încă nu se terminaseră.

Neștiind ce să zică, ce să facă, la cuvintele fetei, omul opri caii.

— Ce este, draga tatii, vrei să te cobori ?

— Să mă cobor ?! De ce ? Încă n-am ajuns.

— Mă gîndeam că poate-ți vine greu să întri în sat în hodoroga asta de căruță. Dar n-am găsit slobodă, pentru azi, alta mai bună.

Ana simți cum îi zvîcnește inima.

— Mîna înainte, dragă tată. Vroiam să-ți spun cît îmi pare de bine că mă-ntorc acasă.

Așadar părinții-i trăiau sub teroarea vanității și a mîndriei sale ! Acesta era păcatul ei cel mare, rădăcina răului, a

purtării ei rușinoase față de părinți. La ce folos toată învățătura, de vreme ce nici o fată de sama ei, rămasă în sat, n-ar fi putut aduce o asemenea ofensă, o asemenea durere părinților ei ? «Cum de s-a putut gândi bietul taică-meu că mi-ar fi rușine să întru în sat cu o căruță ca asta ? Nu cumva o fi și el vanitos ? Nu am moștenit oare de la el slăbiciunea aceasta, sau mai degrabă patima mândriei ? Altfel cum să-i fi venit în minte un asemenea gând ?»

Ana uitase cu desăvârșire că numai cu un ceas mai de vreme, înainte de a se boteza din nou în aghiasma locurilor natale, a amintirilor, și ei i-ar fi venit astfel de gânduri. Nu-și dădea sama că numai baia aceasta a curățit-o și a făcut-o să-și recunoască purtarea urâtă față de părinți. I se păru că toată joshicia aceea s-a petrecut foarte de mult, și nu-și dădu sama că revenise la o judecată normală numai mulțumită maturității ei de gândire și puternicei înduioșări ce a cuprins-o la revederea locurilor natale.

Veta, mamă-sa, simți de la prima vedere că fata ei se schimbase mult. Simți căldura sărutului ei de întâlnire, și sufletul ei se bucură, se luminează. Totuși, la cină încercă să se scuze pentru mîncarea pusă pe masă.

— Sîntem cam strîmtorați acum, la început. Mutarea asta ne-a venit pe neașteptate. Dar ne va ajuta Dumnezeu și o să fie și mai bine, zise ea.

— Dumneavoastră nu sînteți vinovați cu nimic, mamă dragă. Vinovați sînt oamenii aceia răi care v-au scos din slujbă, care-și bat joc de viața altora ca și cum n-ar avea nici un preț.

Ea înțelese din primele zile strîmtarea în care trăiau părinții ei, și ura sa împotriva celor ce i-au silit să se întoarcă în sat creștea mereu.

Într-o zi, mamă-sa îi zise :

— Cît de bine mi-a părut atunci că tu erai dusă și că nu puteai să vezi umilința la care am fost supuși. N-au așteptat nici măcar să ne mutăm. Ne-au scos mobila în stradă... Și-apoi, drumul acela pînă acasă, întoarcerea în sat cu carăle cu mobilă !... Ce bine că tu n-ai fost de față, că n-ai văzut, că n-ai știut nimic !

Ana își simți ochii umezi.

— Ce stai să spui, dragă mamă ! E adevărat că atunci credeam că mi-s mai aproape oamenii aceia de la oraș decît

dumneavoastră, părinții mei. Am fost o proastă și o nerecunoscătoare. Dar acum, mulțămesc lui Dumnezeu, nu mai sînt o copilă, mi s-au deschis ochii !

Părinții înviară de bucurie, văzînd-o pe Ana că se simte fericită acasă, că încearcă să-i înveselească, că nu se dă în laturi să meargă împreună cu ei la biserică.

Satul întreg se mira cît de mare și de frumoasă se făcuse fata lui Ion Muja. Era în rînd cu fetele preotului, ba le și întrecea !

Dar sărăcia, lipsurile în care trăiau părinții ei o dureau adînc. Și înțelese deodată că de-acum înainte ei nu vor mai putea s-o ajute, iar constatarea aceasta îi crescua ura și revolta față de aceia care-i aduseseră în starea aceasta, față de întreaga pătură socială spre care rîvnise din toate puterile ei. Nu, orice-ar fi, ea trebuia să continue, să învingă, să se răzbune prin însăși afirmarea superiorității sale intelectuale pe cei care-i țineau în mizerie pe părinții ei, să ajungă puternică și să le facă și lor un rost bun pe lume. Nu, nu se va întoarce nici moartă de pe drumul pe care apucase, nu va părăsi școala, nu va trăi în mizeria de-acasă ! Nu ! Nu-și greșise cariera ! Trebuia să continue, trebuia să lupte și să biruie !

XV

După o săptămînă, îl rugă pe tatăl său să o ducă la oraș. Trebuia să stea de vorbă cu directoarea ca să afle dacă i s-a suprimat bursa, iar dacă s-a suprimat, să se intereseze cînd va fi concursul. Ion Muja împrumută, contra unei zile de coasă, aceeași căruță și își duse fata la oraș.

Temerea directoarei, mărturisită lui Muja, se adeverise. Ministerul Instrucțiunii Publice, sub pretextul că multe burse fuseseră date abuziv, prin protecție politică, le anulasă pe toate și dispusese ținerea unui nou concurs, ce urma să se desfășoare peste o săptămînă.

— Nu te-a anunțat Rada Frunzescu ? — o întrebă directoarea. — Eu nu știam adresa părinților tăi, numele satului ; am numai adresa lor din oraș.

— Nu m-a anunțat.

— Mă mir. Am rugat-o încă de acum trei zile să-ți trimită plicul cu avizul oficial.

— Nu avea cum să mă anunțe mai devreme. Poșta vine la noi în sat numai o dată pe săptămână.

Directoarea se miră de cum s-a dezvoltat, de cât de bron-zată era și-i spuse că-i șade bine așa, pîrlită de soare.

— Dar ia ascultă, Muja ! Nu ți-a amintit tatăl tău de niște vorbe pe care le-am schimbat împreună ?

— Ba da, și vă rămîn foarte recunoscătoare.

— Așadar primești ?

— Cu multă bucurie. Trăbă să știți, doamnă directoare, că oamenii aceia s-au purtat foarte urît cu tatăl meu.

— Da, știu, mi-a spus dumnealui. Politica asta, fata mea, se amestecă-n toate ; e o nenorocire pentru țara noastră ! Închipuie-ți, am avut un schimb greu de cuvinte cu inspectorul școlar cel nou. Am stăruit ca bursa ta și a încă zece fete, tot eleve dintre cele mai bune, să nu mai fie scoase la concurs. Nici n-a voit s-audă. I-am cerut ordinul ministerului în numele căruia luase această hotărîre, și n-a vrut să mi-l arate. Presupun că e numai o dispoziție a lui. Are relații politice cu părinții unor fete din liceu, pe care vrea să-i servească. Dar tu n-ai de ce să te temi. E de neînchipuit să cazi la concurs.

— O să-ncep chiar de azi să repet materia.

— Nu te mai întorci acasă ?

— Nu, cred că voi rămîne la familia Frunzescu. M-au invitat la ei cînd am venit de la mare.

— Uite ce este, ai putea să-mi faci un serviciu. Mi s-a-mbolnăvit chiar acum secretara, și lucrările de-nceput de an se-nmulțesc. N-ai vrea să mă ajuți ?

— Cu toată plăcerea, doamnă directoare.

— Te-aș opri în internat, dar încă nu e terminată curățenia generală. N-ai avea nici pat, nici masă...

— Mulțămesc de bunăvoință, doamnă directoare, dar voi sta la Rada. Și cînd să vin ?

— De mîne de la opt. De la opt la unu. După-amiază ești liberă. Poți repeta materia, deși nu cred că ai nevoie. Totuși e bine. Conștiinciozitatea ne dă siguranța reușitei.

*
* *
*

Ion Muja se întoarse acasă mulțumit : fata lui era curajoasă și hotărîtă. Într-asta nu sămăna cu el, ci cu Veta. El era mai mult bun de gură decît bun de treabă. În fața obstacolelor, după cîteva timide încercări de înlăturare, voința lui se înmuia.

Veta nu era așa. La greutăți mari pune capul în piept și împingea. Cît au stat la oraș, dacă n-ar fi fost ea, ar fi trăit în mare strîmtorare. Leafa lui de cursor al băncii era mică, și dacă ar fi rămas pe mîna lui, nu le-ar fi ajuns nici jumătate de lună. Dar Veta făcea pe dracu-n patru și le rămînea și de-o haină, și pentru trebuințele Anei.

De cînd se întorseseră în sat, Veta se ținuse de capul omului care le luase moșioara în parte, să renunțe de cu toamnă, să se poată apuca ei de lucru. Și nu avu tihnă pînă nu izbuti.

Ion Muja nu numai că rămăsese pasiv, dar chiar o și desmînta :

— Zadarnic încerci, nu vei reuși — zicea el. — Și chiar de s-ar învoi omul, cu ce vom lucra pămîntul ? Vitele le-am vîndut cînd ne-am mutat la oraș. Bani ca să cumpărăm altele, de unde ?

Dar Veta nu se lăsase biruită.

— Vom ara la început cu ajutorul celor care au plug și vite ; le vom plăti cu zile de lucru, și din întâia recoltă vîndută ne vom cumpăra două vitele. Bun e Dumnezeu ! Vom ieși noi din nevoi ! Dar va trebui să te pui și tu pe lucru, nu ca pînă acum ! Doar nu vrei să rămînem coada satului ! Și mai lasă-i în plata Domnului pe toți colindătorii după voturi, care vin de la oraș și neliniștesc satele, nemailăsîndu-i pe oameni să-și vadă de treburi. Doar ai văzut răsplata lor, cuvîntul lor ! De-altfel, e mai mare rușinea ca un om în floarea vieții, sănătos și deștept, să aștepte ceva de la alții ! Las-o focului de politică și de vorbărie, că nu-i pentru țărani, nici pentru oamenii săraci ! Nu uita că avem o fată și că acum are nevoie de multe. Doar nu te-aștepți s-o îmbrace familia

judecătorului aceleia care a luat-o la mare ! Că nu-i nici orfană și nici cerșetoare !

Așa și-ntr-altfel îi bătea capul nevasta de când se întorseseră în sat și văzuse că bărbatul ei se lasă și mai mult pe tînjală decît înainte de a se muta la oraș. Se dezobișnuise de muncile de-acasă și tîndălea mereu.

Dacă alte argumente nu l-au convins, cel cu fata îi merse lui Ion Muja drept la inimă, ca o învinuire grea. Așa era ! Ana era acum fată mare și va avea nevoie de tot mai multe lucruri. Așa-i spusese și directoarea, și chiar de aceea i-a zis că Ana ar putea cîștiga și ceva bani cu slujba aceea de monitoare în internat. Acuma, știind că Ana primise a fi monitoare, era mai liniștit, dar totuși simțea că trebuie să-și pună și el carul în pietre. Dacă toți din jurul lui muncesc, numai el să rămîie cu brațele încrucișate ?

Apoi se săturase și de politică și de protectorii lui de la oraș. Ani de-a rîndul l-au purtat cu vorba, iar acum, cînd a dat de năcaz, au înălțat din umeri și i-au făcut promisiuni pentru atunci cînd se vor întoarce la guvern.

Totuși nici aceste două argumente n-ar fi fost hotărîtoare pentru a-l porni pe un drum nou pe Ion Muja, dacă nevastă-sa nu l-ar fi amenințat, în cele din urmă :

— Dacă nu văd că te pui cu tragere de inimă pe lucru, să știi că mă despart de tine. — Și adăogase, jurîndu-se : — Așa să-mi ajute Dumnezeu !

Ion Muja știa că nevastă-sa nu glumește, că-și ține cuvîntul și cînd nu se jură. De aceea nu se îndoi că amenințarea ei nu era vorbă goală.

Îi era teamă s-o piardă pe Veta. Ea ajunsese razimul principal al lui, al familiei. Și se puse pe treabă. Dar totuși nu așa cum i-ar fi plăcut Vetei, cum se hărniciau alți bărbați din sat.

Pe la mijlocul lui octombrie se treziră cu Ana acasă. Unul din judecătorii pe care-i cunoscuse în familia Frunzescu avea de făcut un drum într-un sat vecin, și Ana îl rugase s-o ducă și pe dînsa pînă-n satul ei, iar la întoarcere s-o aducă la oraș. Venise acasă numai ca să-i anunțe că reușise la concurs și că deci își redobîndise bursa.

Examenul acela de burză avusese o mare semnificație pentru ea : îi confirmase unele observații anterioare. Comisia examinatoare era prezidată de însuși inspectorul cel nou. Ana

băgă de samă că omul — să fi avut vreo cincizeci de ani — era mereu cu ochii la ea, deîndată ce întrase în sala de examen. Un zîmbet larg — Anei i se păru unsuros — i se lipise de față. Cînd îi venise rîndul să răspundă, văzuse că inspectorul îi punea întrebările cele mai ușoare. Atît de ușoare, de copilărești, încît se indignă. Dar încă în cursul examenului își zise : « O să fac ce voi vrea cu bărbații ! O să-i joc pe degete. Toți sînt la fel ! » Și simțise cum îi crește ura față de clasa socială căreia îi aparținea inspectorul, ce nu-și mai deslîpea privirea de pe ea, făcîndu-se ridicul prin întrebările ușoare pe care i le punea. De la o vreme, nici nu-i mai puse întrebări, ci, fără să se sfiască de profesoare și de elevele ce mai erau de față, începu a-i face complimente prin aluzii la frumusețea femeilor bronzate.

Dacă-i așa, o să-i joace ea pe degete ! O să-i pedepsească pentru că o batjocoreau cu privirile lor lacome. Și va începe prin a-ncerca să-i oblige să-l pună pe tatăl ei într-un post, să poată cîștiga și el, mai ușor decît la țară, o pîne albă ! Căci, încă de cînd se întorsese de la mare, își dăduse samă că din nimic nu se poate întemeia o gospodărie și că tatăl ei nu va mai fi în veci un bun plugar. Și încercarea ei nu rămăsese fără rezultat.

Cînd ajunsese acasă era dimineață, și părinții ei încă nu plecaseră după treburi. Ei o primiră cam înfricați, gîndindu-se că, ferească Dumnezeu, poate s-a-ntîmplat ceva rău : poate că au scos-o din internat, poate că i-au luat bursa...

— Nu, nu ! Nu se putea întîmpla una ca asta — zise Ana cu însuflețire. — Mai mult chiar : în loc să fac pe monitoarea în internat, sînt acum ajutoare de secretară la liceu. Lucrez cîte două ceasuri, după-amiezile. Doamna directoare m-a rugat, înainte de începerca cursurilor, s-o ajut în cancelarie, pentru că i se îmbolnăvisese secretara. Și i-a plăcut atît de mult cum lucrez, încît m-a numit ajutoare de secretară. Drept vorbind, sînt mai mulțămîtită așa ; ca monitoare aș fi avut răspundere mai mare și destul năcaz cu fetele.

Veta-și făcu cruce și mulțumi lui Dumnezeu.

— Știam eu că el nu o să ne lase tocmai acum, cînd oamenii ne-au părăsit.

— Am venit să vă vestesc toate acestea și mai ales să vă aduc o știre bună pentru dumneavoastră.

— Dar toate știrile pe care ni le-ai adus sînt bune, draga mea, zise Veta.

— Da, dar nu sînt toate — răspunse Ana. — Iată despre ce mai este vorba : am obținut o nouă slujbă la oraș pentru tata. O slujbă cu mult mai bună și mai bine plătită. Și mai e și stabilă. De-acolo, dacă-și face bine treaba, nu-l mai poate scoate nimeni. E vorba de un loc de aprod la tribunal.

Veta nu știa ce slujbă era aceea de aprod, dar Ion Muja știa. Și-i străluciră ochii. El îi socotise întotdeauna pe aprozii de la tribunal și pe cei de la Curtea de Apel ca făcînd parte din însăși instituția Justiției. Aveau uniformă, erau bine plătiți. Un aprod la tribunal era altceva decît un cursor la o bancă !

Dar Veta se întunecă la față.

— Frumos din partea ta, draga mea ! Cu ajutorul domnului Frunzescu, nu-i așa ? Dar eu cred că nu e bine să ne mutăm din nou la oraș.. Cine știe ce schimbări se mai pot face, și iarăși vom ajunge pe drumuri ! Dacă ne punem aici, cu inimă, pe lucru, eu și tatăl tău, cred că vom reuși să te ajutăm și pe tine cu cîte ceva, și vom trăi și noi. E adevărat, acum, la început, e greu. Nu avem vite de jug, nu avem plug, nu avem car, nu avem cai. Dar cu voință și mai ales cu muncă vom avea.

Ana văzu descurajarea de pe chipul tatălui ei și înțelese că între timp se schimbase ceva în casa lor, că el nu mai cuteza să aibă altă părere decît maică-sa. I se făcu oarecum milă de el, și-apoi ea venise cu un plan. De aceea zise :

— Uite ce este, mamă dragă ! M-am gîndit și eu la toate. Bine-i cum zici dumneata, dar ar mai fi o soluție. Și, după mine, mai potrivită. Să vină la oraș numai tata, singur, iar dumneata să rămîi aici, la gospodărie. Din salariul lui de începător — trei mii cinci sute de lei —, ar putea pune deoparte cîte două mii pe lună, și, într-un an, ați putea cumpăra vite de jug. Poate că tata ar cruța și mai mult.

— De bună samă — sări repede Ion, simțind că-i vine apă la moară. — Singur, aș scoate-o la capăt și cu o mie de lei pe lună.

— Eu știu că tata-i mai potrivit într-o astfel de slujbă decît aici, la gospodărie — continuă Ana. — Iar dumneata, rămasă acasă, poți ține și locul unui bărbat !

Auzind-o cu cîtă hotărîre și încredere vorbește și mirîndu-se că Ana îl cunoaște atît de bine pe taică-său, un zîmbet luminos trecu peste fața Vetei.

— Adevărat că, dacă voi avea cu ce, voi putea să țin locul unui bărbat..., rîse ea, luînd mîna fetei și mîngîindu-i-o.

— Orașul nu e departe. Tata, dacă ar avea o bicicletă, ar putea veni, tot a doua duminică, acasă.

Ion Muja își duse involuntar mîna la mustață, ca să-și ascundă un zîmbet. Cît fusese cursor la bancă, mereu își dorise o bicicletă. Acum se și vedea întrînd călare pe două roate în sat.

— Draga mea, judeci ca un om în toată firea și sînt foarte mulțămîtită că avem o astfel de fată. Cred că e bine așa cum spui tu. Eu să rămîn aici. De-altfel, eu nu m-aș mai întoarce pentru nimic în lume la oraș. Prin prea mari umilințe am trecut. Adevărat mai este și că tatălui tău îi mai place o slujbă cît de mică la oraș, decît munca pe ogor. Așa-i el, și văd că nimic nu-l mai poate schimba. Nu vezi cum îi strălucesc ochii de cînd ai pomenit și de bicicletă?

Ion Muja își coborî repede privirile și se aplecă să cu-leagă un pai de pe jos, numai să nu se uite în ochii muierii, care — știa el — îl săgetau drept în închipuirea aceea a lui călare pe bicicletă!

— Dacă vine singur, poate avea și locuință gratuită în clădirea tribunalului, așa mi s-a spus, adăogă Ana.

Hotărîrea era luată. Ion Muja începu să se laude că o va scoate el la capăt și numai cu cinci sute de lei pe lună și că restul i-l va aduce regulat Vetei. Cînd vor avea vite de jug, vor începe să-și cumpere și pămînt, ca să-și mai crească moșioara.

Vreme de trei ceasuri, cei trei petrecură fericiți, făcînd planuri de viitor.

Pe la amiază sosi mașina, și Ana plecă.

*
* *
*

Ana nu le dăduse părinților ei nici o deslușire despre cum ajunsese să obțină postul acela pe care Ion Muja trebuia să-l ia în primire peste cîteva zile.

Cînd venise la oraș, în primele zile ale lui septembrie, Ana locuise o săptămîna la familia Frunzescu. Nimeni din

casă, nici măcar Rada, nu știa nimic despre nenorocirea ce căzuse pe capul părinților ei, și, cînd aflară, se scandalizară de o astfel de răzbunare meschină împotriva unui «mic funcționar». «Ce politică mai este și asta care se face la noi, de răsturnare a tuturor lucrurilor odată cu schimbarea guvernelor?!» se mirase, revoltată, doamna Frunzescu, iar Rada-î ținea hangul, foarte revoltată și năcăjită că prietena ei va avea de întîmpinat mari greutăți materiale — mai mari decît cele de pînă acum.

Într-o zi, după masă, rămînînd singură în sufragerie cu judecătorul Frunzescu, Ana își luă inima în dinți și-l rugă să se intereseze dacă este cumva vreun post vacant de aprod la tribunal sau la Curtea de Apel. Știa că domnul Frunzescu e un om bun și că o va ajuta, dar că va trebui să insiste în stăruința ei, pentru că magistratul, comod din fire, nu-și prea lua bucuros angajamente.

— Nu știi să fie vreun loc vacant — zise domnul Frunzescu. — Dar mă voi interesa, desigur. Totuși, în cazul în care se va ivi vreun post liber, ești sigură că tatăl dumitale ar primi să fie aprod? Un aprod e — cum să-ți spun? — un fel de om de serviciu. Așa că ar fi bine să-l întrebi. S-ar putea să nu-i convină...

— Dar, domnule Frunzescu, tot un astfel de post a avut și la bancă.

— Parcă știam că e funcționar.

— Așa-i spuneam eu, dar adevărul e că la bancă era cursor. Vedeți, domnule Frunzescu, pentru noi, cei ieșiți din popor, e greu... Nu cutezam să cred că voi fi primită în casa dumneavoastră, ca prietenă a Radei, dacă ați fi știut că tata nu e decît un simplu cursor la o bancă.

Magistratul clipi repede din pleoape.

— Hm! De, recunosc că sînt greutăți. Dar..., în fine... Uite ce este, Ano! Eu mă voi interesa, și dacă se va ivi vreun post, te voi anunța.

— Vă foarte mulțănesc, domnule Frunzescu. Ați fost cu toții, mereu, așa de buni cu mine!

— Ei, lasă acum! Nu ești tu cea mai bună prietenă a fiicei noastre?

Peste cîteva săptămîni, judecătorul veni cu vestea cea bună.

— Este un post liber. Nu la noi, la judecătorie, ci la tribunal. Dar e același lucru, și mai ales același salariu. Cu chestiunea aceasta se ocupă însă judecătorul Zamfir. Am vorbit cu el și am pomenit de tatăl tău. Mi-a spus însă că sînt vreo douăzeci de petiționari, aproape toți cu proptele politice. Pare să fie greu.

Din felul în care-i vorbise, Ana pricepu că domnul Frunzescu nu va face nici un pas mai departe. Nu numai pentru că era lipsit de energie, ci și pentru că nu-l putea suferi pe acel Zamfir. Era de mirare și faptul că vorbise cu el, pentru că în familia Frunzescu numele lui era pomenit foarte rar și numai ca exemplu de imoralitate. Ana nu stătu însă pe gînduri și se hotărî să se ducă totuși la acest Zamfir ca să intervină pentru tatăl ei. Era singura lui șansă.

Judecătorul Zamfir fu extraordinar de surprins cînd îl anunță ușierul că o elevă de liceu «mărișoară» — așa-i spusese — dorește să-i vorbească.

O elevă de liceu?! Omul — înalt, uscat, sclivisit, cu haina ireproșabilă, cu dunga pantalonilor impecabilă — scoase repede o oglinjoară din buzunar, își aranjă pieptănătura, care nu-i acoperea prea bine chelia timpurie, și-i spuse ușierului s-o poștească să între.

Deși primea multe vizite feminine, pentru diferite intervenții, era întâia oară în cariera lui că primea vizita unei eleve de liceu. Omul se credea irezistibil și nu se sfii să-și facă gînduri dintre cele mai îndrăznețe în legătură cu vizita Anei. «Ei și ce-i dacă-i elevă de liceu? — își zise el. — Se pare că în vremile noastre nu mai există fete nevinovate.»

Judecătorul Zamfir o primi cu toată curtoazia, ca pe-o femeie în toată firea. Se hotărîse, încă înainte de-a intra Ana, să-i dea toată atenția cuvenită unei femei; dar după ce o văzu, își dădu sama că nici n-ar fi putut s-o primească altfel: dinaintea lui, deși în uniformă, nu stătea o elevă de liceu, ci o domnișoară. «Și încă ce exemplar de rasă!» își zise el în gînd.

Ana își pledă cauza cu toată căldura, privind limpede și cinstit în ochii omului care o invitase să se așeze și să-i spună care îi este pasul. Nu se simți umilită, cerînd pentru tatăl ei o slujbă așa de modestă. Și parcă nici magistratul nu se mira că o fată atît de frumoasă și de bine-crescută are un tată de așa joasă condiție socială.

Anei îi fu deajuns o privire pentru a-și da sama ce impresie făcuse asupra omului. Toată fața lui era inundată de lumină, iar pupilele ochilor i se măriseră. Ascultînd-o, pe buzele lui întredeschise juca un zîmbet subțire, deși nimic din ceea ce-i spunea Ana n-ar fi trebuit să-l facă să zîmbească. Se afla în fața unei drame sociale : o fată tînă, o elevă de liceu, era constrînsă de împrejurări potrivnice vîrstei sale să-și ia pe umerii-i fragezi griji de om matur.

— A mai făcut undeva serviciu pînă acum tatăl dumitale ? întrebă el după ce Ana isprăvi și-și puse mîinile în poală.

— Da, șase ani. La o bancă, aici în oraș. Cursor.

— Foarte bine, domnișoară. Deci are experiență, cunoaște orașul.

— Da. Și să știți — nu o spun pentru că e tatăl meu, ci pentru că acesta e adevărul —, e un om deștept, cu școală.

— Foarte bine, domnișoară !

Cît timp vorbise Ana, judecătorul nu o slăbise din ochi, și lumina de pe față nu i se umbrise.

— Numirea lui ar fi sigură dacă ar putea să și locuiască în clădire. Avem nevoie de un aprod care să doarmă aici. Dar nu e decît o cameră și am prefera deci pe unul necăsătorit.

— Dar, am uitat să vă spun, tata ar veni singur. Mama ar rămîne acasă, la gospodărie. Ea nu vrea să se mute la oraș.

— Perfect, domnișoară ! S-a făcut ! Unde-i cererea ?

— Cererea ?! Care cerere ?

— Cum care cerere ?! Cererea de angajare ? N-ai adus-o ?

— N-am știut că e nevoie de cerere...

— Am să-ți pun o notă rea.

— Vă rog ?

— Zic că am să-ți pun o notă rea la... practică. Cum se poate ca o elevă în clasa a șaptea să nu știe că fără un act scris nu se poate lua în samă nici o cerere de angajare ?!

Se uită încîntat la ea. Uimirea, încurcătura care i se citea pe chip îi dădea o expresie adorabilă.

— O s-o aduc peste două zile, zise Ana.

— Peste două zile e prea tîrziu !

— Dar tata, oricum, nu e în oraș...

— Dar nici nu e nevoie să fie ! Șezi, te rog, la biroul meu și fă dumneata cererea în numele lui.

— Se poate ?

— Bineînțeles că se poate ! E numai o formalitate.

Îi dădu o foaie de hîrtie și stiloul lui.

Ana se așeză pe scaunul de la birou.

— Ai învățat desigur, la stilistică, cum se face o cerere.

— Da, însă...

— Am înțeles. Scrie, deci. Ți-o dictez eu.

Judecătorul Zamfir i-o dictă cît putu de rar, aplecîndu-se mereu, cînd de la dreapta, cînd de la stînga, cînd din spatele fetei, sub pretextul să vadă dacă poate dicta mai departe.

Ana scria cu litere mari, energice, ceea ce-l cam surprinse pe judecător. Părea un scris bărbătesc.

— Ce faci ? — întrebă el la un moment dat. — Scrii așa pentru a semăna scrisoarea cu a unui bărbat ? Încerci să imiți scrisul tatălui dumitale ?

— Nu ! Așa e scrisul meu obișnuit. Tata, săracul, n-are scrisoare chiar atît de frumoasă.

— Asta sună a autoapreciere !

— Dumneavoastră nu vă place ?

— Cum de nu ! E un scris foarte clar și foarte energic. După scris, pari o fată cu foarte mare voință.

— Sînt prima în clasă !

— Nu mai spune ! Felicitările mele ! Cred că ești prima la toate. Te rog, continuă. Unde am rămas ?

Și domnul Zamfir iarăși se aplecă peste umărul Anei ca să-și găsească șirul ideilor...

Dictarea ținu mult. Judecătorul nu se putea răbda, cînd se apleca asupra scrisului, să nu atingă, cînd umărul, cînd brațul fetei. Ana părea să nu ia în samă nimic, dar strîngea tot mai tare din dinți.

— Gata ! De-acum numai timbru trebuie să-i pui și e în regulă.

— Ce timbru ? N-am nici-un timbru !

— Așteaptă puțin, să-i spun omului de serviciu să aducă unul.

— Pot să mă duc eu după timbru...

— De ce ? ! Omul e aici, la-ndemînă.

Și ieși să-i spună aprocului să cumpere un timbru.

Urmă un sfert de oră penibil. Judecătorul, neslăbind-o mereu din ochi, voi să știe multe despre ea, despre liceu, despre fetele din internat, despre profesoare. Ana, bănuind că

judecătorul Zamfir îi spusese aprodului să nu se-ntoarcă prea curînd, întră în joc și începu să-i evite întrebările prin răspunsuri care le anticipau și în același timp schimbau direcția convorbirii, prin povestiri detaliate despre aspecte secundare care nu puteau să-l intereseze pe Zamfir, ori, cînd nu mai avea altă ieșire, prin replici tăioase. Judecătorul pricepu că are-n fața lui o fată inteligentă și care cunoștea arta conversației în gol, și fu și mai intrigat. Dacă tatăl ei era un simplu țaran știutor de carte, de unde căpătase ea, așa de timpuriu, rafinamentul acesta atît de subtil ?

În sfîrșit, sosi și aprodul cu timbrele, și pînă să le lipească judecătorul pe cerere, Ana-i întinse omului o piesă de douăzeci de lei, ca să i le plătească.

— N-am restul, domnișoară, zise acesta.

— Dar nici nu ți-am cerut restul, răspunse Ana.

Judecătorul prinse dialogul și-și zise : «Ia te uită, domnule ! Se poartă de parcă n-ar fi cine spune că este !»

— Iată, am pus și rezoluția pe cerere, domnișoară Muja. Și trebuie să știi că mai sînt peste douăzeci la mine în sertar !

— Vă sînt foarte recunoscătoare, domnule judecător. Vă mulțămesc atît în numele meu, cît și în numele tatei. Acum numirea e sigură ? Și dacă este, cînd trăbă să se prezinte tatăl meu la slujbă ?

— Bineînțeles că-i sigură ! — răspunse judecătorul, puțin contrariat de întrebarea Anei. — Să se prezinte peste șase zile. La 15 octombrie.

— Încă o dată, toate mulțămirile mele, domnule judecător. Și acum, vă rog să mă scuzați, dar trăbă să plec. Mă grăbesc. Am lipsit cam mult, și nu vrea s-o supăr pe doamna directoare.

— Ai venit aici cu permisiunea ei ?

Ana îl privi mirată.

— Se-nțălege ! Altfel cum aș fi părăsit internatul ?!

— Și directoarea dumitale cunoaște motivul care te-a adus aici ?

— E normal să-l cunoască !

— Și știe că ai venit la mine ?

Întrebarea o pusese cu o voce schimbată.

— Da. Știe tot.

— Și, te rog, domnișoară Muja, de unde știai dumneata că trebuie să mi te adresezi tocmai mie ?

— De la domnul judecător Frunzescu.

— Da, mi-aduc aminte că mi-a pomenit de tatăl dumitale. Îl cunoști mai de mult pe domnul Frunzescu ?

— Da, de câțiva ani. Fiica lui, Rada, e cea mai bună prietenă a mea, răspunse Ana, ridicându-se de pe scaun și înclinându-se ușor în chip de salut.

Și, îndreptându-se cu pași fermi spre ușă, părăsi camera. După ce ieși în stradă, se scutură instinctiv, ca și cum ar fi vrut să scuture de pe ea un praf ce-i făcea impresia că i se lipise de uniformă, și își trecu mâna peste față. Apoi se îndreptă repede spre internat. Era mulțumită. Reușise.

Numirea lui Ion Muja se făcu a doua zi, și judecătorul Frunzescu i-o comunică Anei. Iar Ana se folosise de cel dinții prilej ca să-l anunțe pe taică-său. Și cum avea să le dea mai multe vești bune părinților, se bucurase să li le ducă ea însăși.

*
* *
*

La câteva zile după intrarea lui Ion Muja în slujbă, domnul Frunzescu o întreabă pe Ana, care se afla în vizită la Rada :

— E adevărat că ai dus personal cererea tatălui tău la judecătorul Zamfir ?

— Da, răspunse Ana, fără nici o ezitare.

Tatăl Radei încrunță sprâncenele.

— Dacă m-ai fi întrebat pe mine, nu te-aș fi sfătuit... — zise el. — Domnul acela nu are o faimă prea bună. Îl vizitează, pentru intervenții, cam prea multă lume feminină.

— Dar eu n-aveam pe cine să trimer la el ! răspunse Ana.

— E adevărat, dar poate că-l numea și fără vizita ta, zise domnul Frunzescu, știind că el n-ar mai fi intervenit încă o dată la judecătorul Zamfir și că în nici un caz n-ar fi dus el cererea lui Ion Muja.

— Nu știu dacă ar fi făcut-o. Ce știu e că tata avea mare nevoie de numirea asta, și că dumneavoastră mi-ați spus că erau vreo douăzeci de cereri. Dumnealui mi-a spus tot așa.

— Da, asta-i adevărat.

Domnul Frunzescu nu mai zise nimic, dar o învălui pe fiică-sa, pe Rada, care, la braț cu Ana, ascultase convorbirea,

într-o privire îngrijorată. Ca și când ar fi început să se teamă de prietenia Radei cu Ana.

După ce rămaseră singure, Rada o întrebă :

— Știi de ce nu-i place tatei că ai fost acolo ? De ce se spune că Zamfir nu are o faimă prea bună ?

— Mi se pare că ne-a spus însuși domnul Frunzescu : pentru că primește prea multe vizite feminine.

— Da. Dar tocmai asta e. Înțelegi la ce fel de vizite a făcut aluzie ? De ce natură sînt vizitele acelea ?

— Pentru intervenții. A spus-o chiar tatăl tău.

— A spus-o, dar nu putea să vorbească pe față. E vorba, draga mea, de niște vizite cam... deochiate. Tot orașul știe că-i un mare Don Juan. Și e compromițător pentru o femeie sau pentru o fată să-i facă vizite.

— Se poate să fie așa cum zici că știe tot orașul. Nu te contrazic. Dar eu, și în cazul că aș fi știut ce se vorbește pe sama lui, tot aș fi intervenit la el pentru numirea tatei. Doar ți-am spus în ce situație sînt părinții mei ! Cine să le vină într-ajutor ? Oamenii politici care l-au adus la oraș, i-au dat asigurări că va rămîne la bancă pînă la pensionare. Altfel mama nu s-ar fi mișcat din sat. Cînd au venit aici, și-au vîndut vitele, și-au dat în parte moșia, și acum nu mai au cu ce să-și refacă gospodăria.

— Da, știu, mi-ai spus. Însă noi trebuie să ținem și la numele nostru bun. Doamna directoare a știut pe cine anume vrei să vezi la tribunal ?

— Se-nțalege ! Nici nu mi-a trecut prin cap să-i ascund de ce și la cine mă duceam la tribunal.

— Atunci mă mir cum de ți-a dat permisiunea să-l vezi pe Zamfir ! Ea știe bine ce faimă proastă are judecătorul acela !

— Ei, iată că mi-a dat totuși permisiunea. Poate că se va fi gîndit și dumineai, cum mă gîndesc și eu acum, că decît faima bună e mai de preț altceva.

— Ce anume ?

— Existența cuiva, existența unei familii.

— Chiar cu prețul compromiterii numelui bun ?

— Cu compromiterea lui reală, în fapt, desigur că nu. Dar, în ce mă privește, cîtă vreme sînt curată și dreaptă, nu-mi prea pasă de ce spune gura lumii, de așa-numita faimă

bună sau rea. Am început să înțeleg și eu cu ce măsuri te apreciază lumea...

— Ano, n-ar trebui să judeci așa. Multe depind în viață de ceea ce crede lumea despre noi, de felul în care sîntem văzute.

— Ei bine, Rado, eu m-am hotărît să nu mă orientez după gura lumii nici să izbutesc în viață după faima ce-mi vor face-o alții, ci după propria mea convingere, așa cum îmi va porunci, de fiecare dată, conștiința mea.

— Pornind pe drumul ăsta, poate că odată și-odată ai să regreți.

— Nu știu, se poate, dar n-am de ales. Pe alt drum nu pot merge.

XVI

Ana Muja intră în noul an școlar, în clasa a șaptea, stăpînită puternic de senzația că trecuse un foarte lung interval de timp de la examenele de fine de an ale clasei a șasea. Zadarnic își zicea că n-au trecut decît două luni și jumătate de la întoarcerea la vechiul ritm al cursurilor și al pregătirii lecțiilor ; ea simțea mereu distanța enormă dintre vechiul și noul an școlar.

Avu nevoie de o sfortare conștientă de cîteva săptămîni pînă să se poată obișnui din nou cu ritmul școlii. Experiențele ei din cursul vacanței, frămîntările sufletești prin care trecuse, noua luptă pe care o începuse cu viața, noile preocupări, o făceau să asculte prelegerile și să citească lecțiile cu capul gol de pricepere, gîndurile fugindu-i mereu într-altă parte. Nu o mai interesa în nici un fel cartea, școala ; era obsedată doar de planurile prin care va putea birui în viață.

De multe ori senzațiile o asaltau fără nici un fel de logică, menținînd-o într-o stare de încordare, de veghe asupra sa însăși, alteori aruncînd-o într-o stare opusă, de oboseală, dominată de sentimentul zădărniciiei oricărui efort.

La început puse schimbarea aceasta pe sama distanței în timp dintre sfîrșitul vechiului an școlar și începutul celui nou. Dar, observîndu-și colegile, își dădu sama că majoritatea lor

rămăseseră niște copile și că timpul trecut între cei doi ani școlari nu putea fi singura cauză a schimbării ei.

Analizându-se, înțelese mai întâi că se scuturase de continua sa preocupare de propria-i persoană, de năzuința ei înverșunată de-a ajunge o fată pregătită să între în clasa socială la care rîvnea. Farmecul vechi se împrăstiasse : clasa suprapusă nu o mai atrăgea ca un ideal, de cînd începuse să o cunoască, ci ca un cîmp de luptă, pe care ea trebuia să biruie cu orice preț. Vanitatea și mîndria ei ieșiseră din faza îngustă și mărginită a copilăriei, cînd o umilea condiția mizeră a părinților ei și cînd făcuse eforturi uriașe ca să-și însușească bunele maniere din societatea cultă, să-și dobîndească educația socială pe care o considera necesară în atingerea scopului propus. Acum se disprețuia cînd se gîndea la astfel de prostii. Revenise cu sinceritate la sentimentul natural față de părinți, înțelegînd că poziția și situația materială în care trăiau nu scade cu nimic valoarea lor umană. Între timp, se convinsese că mulți oameni din pătura socială spre rîvnise nu prețuiau cît taică-său și cît maică-sa. E adevărat, i se părea puțin ridiculă satisfacția lui taică-său de-a fi aprod, de-a fi în rîndul «domnilor». Totuși acest ridicul nu o făcea să-l desconsidere, ci să-l compătimească și să se gîndească la el cu un fel de duioșie tristă, ca la cineva rămas, și la vîrsta maturității, în naivitatea copilăriei.

Nu mai încerca să ascundă situația socială a părinților săi. Multe din colegele ei se simțeau jignite, revoltate, cînd o auzeau uneori vorbind acum despre greutatea cu care unii oameni își cîștigă, în România mare, pînea cea de toate zilele, și menționîndu-i, printre aceștia, și pe părinții ei.

Nu mai trăia izolată. Dar colegele observară la ea, acum, altă «sminteală», cum o numeau ele : se purta ca și cînd ar fi fost o femeie matură, iar ele... niște biete copile necoapte. Li se părea — și nu se înșelau prea mult — că Ana adoptase față de ele un fel de atitudine protectoare. Totuși, așa cum era acum, le era cu mult mai simpatică decît în anii trecuți ; fetele, internele îndeosebi, simțeau că nu mai aveau de-a face cu fata mîndră și rece de mai nainte. Dar, totodată, simțeau că, totuși, rămăsese în ea ceva din vechea Ana Muja. Deși acum nu mai refuza societatea lor, ele simțeau că trăiește într-o altă lume, că e dominată de o voință, de o hotărîre care o ridicau peste preocupările comune.

La începutul anului școlar, Ana avu cîteva săptămîni grele. Dădu chiar cîteva răspunsuri slabe, cînd fu ascultată la unele materii, încît profesoarele începură să se mire. Dar curînd, vacanța, cu impresiile-i puternice, turburătoare, începu să între tot mai mult în umbra uitării, pînă cînd, la un moment dat, Ana își simți sufletul eliberat de poverile verii și dominat din ce în ce mai puternic de vechile ei preocupări de elevă, de dorința ei de a birui în viață. Se puse pe lucru cu puteri înzecite, petrecîndu-și tot timpul liber cu nasul în cărți, citind carte după carte din biblioteca liceului și împrumutînd uneori și alte cărți, pe care nu le găsea acolo, de la colegile ei externe.

Lucrul în cancelaria liceului, ca ajutoare de secretară, două ceasuri după-amiază, nu i se părea greu. Se obișnuise repede cu munca de-acolo și lucra cu spor. Mai mult, efortul acesta suplimentar îi ținea trează conștiința că datoria ei era să învingă orice greutate, să biruiască în orice împrejurări.

În același timp, cu fiecare carte citită, orizontul ei se lărgea. Cuceririle spiritului omenesc o încîntau. Citind istorie, istoria o cucerea și se hotăra să se înscrie la Facultatea de istorie ; citind filosofie, se răzgîndea și se hotăra să studieze filosofia ; citind literatură, își zicea că toată viața ar trebui să se ocupe numai de literatură. Fiecare materie îi deschidea porți largi, prin care întrevedea cunoașterea unor lumi noi, pline de frumuseți nebănuite.

O parte din experiențele vacanței o regăsi în cărțile de literatură, mai ales în romane. Dacă le-ar fi citit mai înainte, s-ar fi lăsat furată de sentiment. Dar experiențele făcute în timpul vacanței reduceau la proporții reale creațiile fanteziei autorilor.

Înțelese degrabă că ceea ce știa din experiență era încă prea puțin, aproape nimic față de ceea ce se putea întîmpla în viață, în viața acelei pătri sociale spre care rîvnise și din care erau luate aproape în exclusivitate subiectele romanelor. Lucru curios însă : Nimic din ceea ce citea în aceste romane nu o surprindea, ca și cînd ea și-ar fi făcut o părere definitivă asupra acestei clase sociale și s-ar fi așteptat să întîlnească în cărți ceea ce văzuse, auzise sau bănuise pe baza celor văzute și auzite : scandaluri de natura celui ce izbucnise în sara aceea la conac, adultere și divorțuri, traiuri în trei, tipuri de felul lui Jean Frunzescu, a judecătorului

Zamfir, a inginerului Marinescu, a tinerilor și tinerelor cunoscuți pe plajă ; suferințe grele, ca ale familiei Ionescu ; goana după situații, distracți și plăceri ; libertinaj asemenea celui descoperit de ea la mare ; superficialitate, intrigi și calomnii cum văzuse la oaspeții de la conac ; femei hotărâte și voluntare ca doamna Frunzescu ; bărbați molii ca domnul Frunzescu ; femei care semănau cu directoarea și cu profesoarele ei ; fete ca Rada sau ca sumedenia de tipuri din internat. Cărțile conțineau însă, în forme și sub aspecte nespuse de variate, și în gradații nesfârșite, viața întreagă a acestor oameni, nu simple fragmente, cum cunoscuse ea. Un furtiv și o țesătură de patimi și de intrigi care o captivau, îi țineau treaz interesul și o făceau să nu mai lase cartea din mână pînă nu o termina.

Dar ceea ce o captiva în mod deosebit era desfășurarea luptei pentru existență și iubirea.

Rămase surprinsă cînd descoperi în pătura socială pe care ea, în conștiința ei, o condamnase definitiv, lupte înverșunate împotriva obstacolelor pe care le ridica viața în fața celor care voiau s-o cucerească ; cînd întîlni tipuri de tineri și de bărbați cu înalte preocupări intelectuale și morale, tipuri de femei și fete pure, care disprețuiau și condamnau, ca și ea, traiul josnic, ba chiar și situațiile materiale pe care ea vroia să le cucerească. Uneori cădea pe gânduri. Să fie oare chiar atît de variată viața acestei clase sociale care-i pingărise ei sufletul ? Să fie oare chiar atît de complexă ?

O captiva și iubirea, întîlnită în mai toate cărțile pe care le citea, și adeseori rămînea visătoare, cu volumul deschis dinainte-i. Era oare acesta un sentiment dominant în viață, era însăși viața, cum bănuia din cele citite ? Nu-l înțelegea.

De cînd se știa, fusese roabă numai mîndriei, dorinței de-a ajunge pe aceeași poziție socială cu fetele din clasa cultă, de-ași însuși purtările lor, educația lor, de-a atrage atenția tinerilor asupra ei, de a fi admirată. Dar în toate acestea nu era nici urmă din acea puternică bătaie a inimii pe care o întrezărea în dragostea eroilor din romane.

Nenorocul ca întîiul tînăr care se apropiase de ea, Jean Frunzescu, să nu se apropie pe calea inimii, ci a trupului, revoltînd-o, îi ferecase sufletul, și ea nu și-l mai putea deschide pentru a înțelege adevărata iubire. Promiscuitatea de la mare, care o scîrbise adînc, pusese încă o platoșă peste

sufletul ei, care simțea nevoia de a-și apăra castitatea feciorelnică împotriva oricărei brutalizări. De aceea uneori nu mai știa ce să creadă : erau numai vise iubirile din romane, sau puteau fi adevărate ? Pentru că nu găsea nici un răspuns în sufletul ei la această întrebare, se întorcea, bucuroasă să scape de sentimentul unei neputințe, la munca de fiecă zi, cu rezultate pozitive, care-i dădea încredere în forțele ei.

În cursul noului an școlar, fu invitată de mai puține ori decât în trecut de familia Frunzescu. La început, remarcând această rarire a invitațiilor, o puse pe sama situației sociale a lui taică-său. Se gândise că, desigur, era greu pentru un judecător s-o primească în casa lui pe fata unui aprod de tribunal. Și probabil că, dacă n-ar fi fost prietenia Radei, n-ar mai fi fost invitată deloc. Apoi, după discuția cu Rada despre judecătorul Zamfir, bănuî că însăși prietena ei rărise invitațiile pentru că punea prea mult preț pe gura lumii și pe «numele bun» al familiei Frunzescu.

Adevărul era însă cu totul altul, sau, mai bine zis, aproape cu totul altul. Și funcția lui Muja, și vizita Anei la judecătorul Zamfir influențaseră sentimentele familiei Frunzescu față de ea. Dar mai greu atîrnase în cumpăna hotărîrii doamnei Frunzescu de a nu o mai invita decât foarte rar pe Ana la ei în casă, o scrisoare ce sosise pentru ea pe adresa familiei Frunzescu. Plicul purta tipărit numele unei fabrici din Iași la care lucra inginerul Marinescu.

Și mama și fata fură intrigate de scrisoarea aceasta. Oare ce putea să-i scrie Anei inginerul Dinu Marinescu ? Și de ce să-i trimită Anei o scrisoare, cînd Rada nu primise de la el, de cînd plecaseră de la mare, decât o simplă ilustrată ? Și-apoi, cum de-și permiteau, atît inginerul Marinescu cît și Ana, să corespundă folosind adresa lor ? Era o necuviință care o indignă adînc pe doamna Frunzescu. Și, la urma urmelor, ce avea să-i spună Anei atît de confidențial inginerul Marinescu de-i trimitea o scrisoare închisă ? Inginerul era o partidă bună pentru Rada. Cele două familii trecuseră de mult de faza simplelor aluzii despre viitoarea căsătorie a copiilor... Și acum, deodată, nitam-nisam, intra la mijloc fata asta, Ana, căreia Rada îi acordase prietenia ei devotată și pe care

ei o primiseră cu brațele deschise în casa lor, ba încă îi oferiseră și o vacanță la conac și la mare. E adevărat că tinerii se cunoscuseră la mare și că acolo, în vârtejul jocurilor de pe plajă, se apropiaseră unul de altul. Dar, mă rog, așa-i la mare! Tinerii mai flirtează între ei. Dar de aici și până la a-i scrie scrisori închise și de a le trimite pe adresa familiei lor e o distanță!

— Să-i duci scrisoarea, Rado, dar să-i spui că noi nu sîntem oficiu poștal. Dacă-i mai scrie, să-i trimită epistolele la liceu, ori să-și caute alt intermediar.

Rada era tentată să deschidă plicul: ardea de curiozitate să știe ce-i scrie. Dar pentru că știa că așa ceva nu se cuvine să facă, îi duse scrisoarea. Nu însă fără să-i încolțească în inimă un sentiment de invidie.

Ana luă scrisoarea fără măcar să bănuiască de la cine-i. Numele firmei de pe plic nu-i spunea nimic. Uitase de mult la ce fabrică lucra inginerul, cum uitase și de bilețelul pe care i-l dase la despărțire, iar ea îl aruncase în mica ei poșetă de la mare, ce zăcea acum în cufărul ei de la internat. Căzuseră asupra-i, la sosirea acasă, atîtea evenimente noi — scoaterea din slujbă a lui taică-său, suprimarea bursei, concursul, funcția ei de ajutoare la secretariat —, încît uitase cu totul de bilet. Numai după ce deschise plicul și se uită la iscălitură își aduse aminte de el. Oare nu-l pierduse? Își aminti că pe bilețel era și un rînd scris cu creionul, pe care nici nu apucase să-l citească.

— E de la inginerul Marinescu, îi spuse ea Radei, care aștepta să vadă ce impresie îi va face Anei scrisoarea.

— Asta știu și eu.

— De unde știi?

— După firma de pe plic.

Ana se uită la plic.

— Asta e adresa lui?

— Ei, parcă tu nu știi că el lucrează acolo!

— Voi fi știut, dar am uitat de mult. Tare de mult! Ție nu ți se pare, Rado, că am fost la mare acum un veac?

— Ce prostie! Cum să mi se pară așa ceva? Dimpotrivă, mi se pare că de-abia ne-am întors. Uite, încă mai sîntem bronzate.

— Ba, mie mi se pare că a trecut foarte mult timp de-atunci. Aproape c-am uitat cum a fost.

— În cazul acesta îl vei fi uitat și pe Marinescu.

— Pînă acuma, da. Am avut atîtea năcazuri, atît de mult de lucru ! Vezi, am și uitat să-ți spun că, la despărțire, înainte de a ne urca în mașină, el mi-a spus că-mi va scrie pe adresa voastră, și nu la liceu. Credeam că glumește, cum e felul lui, și nu credeam că are vrun rost să vă spun. Și acuma regret că nu l-am oprit să-mi trimeată scrisorile pe adresa voastră. Poate că m-ar fi ascultat.

— Și de ce regreti ?

— Păi, lasă impresia că mi-ar scrie cine știe ce lucruri pe care nu le-ar putea citi și doamna directoare. Și-apoi cred că nu se cade să vă deranjeze pe voi cu scrisorile adresate mie.

— Da, a făcut și mama oarecare aluzie la asta.

— Ei, vezi ! I-am spus că, dacă vrea să-mi scrie, să-mi trimeată epistolele la liceu, dar să nu spere la vreun răspuns, pentru că doamna directoare le va arde. Se vede că s-a chiar temut de asta... Bineînțeles că eu glumeam... Dar, ia să vedem, ce-mi scrie ! Șazi aci pe scaun și ascultă.

Și Ana despătură hîrtia, pregătindu-se să citească.

— O, te rog, nu ! Nu se cade să ascult ! zise Rada, răzgîndindu-se și ridicîndu-se de pe scaun.

— Te rog, rămii și ascultă ! Ce poate să-mi scrie decît niște prostii ? Și-apoi, nu-l cunoaștem amîndouă ? Ba tu de mai de mult ca mine. Ascultă deci.

Rada, nehotărîtă, șezu totuși. Și Ana începu să citească :

«Stimată domnișoară Ana,

Știindu-te foarte uitucă, să-mi dai voie ca mai întîi să mă prezint. Sint inginerul Marinescu, directorul etcaetera. Nu-ți spun toate titlurile pentru că tot nu le-ai ține minte.»

Ana rîse :

— Nu ți-am spus ? Prostii de-ale lui.

Zimbi și Rada. Ana continuă :

«Îmi iau deci voia să-ți amintesc că te-am cunoscut la mare, în tovărășia unei cunoștințe scumpe mie, a domnișoarei Rada Frunzescu».

— Ei, poftim ! Vezi că trebuia să știi și tu ce-mi scrie ? zise Ana, oprindu-se iarăși din citit.

— Mi-a trimis și mie trei ilustrate, de cînd ne-am despărțit, zise Rada, sporind cu două numărul vederilor primite.

— Stai să vedem ce mai spune.

«Ți-am promis să-ți scriu, dar am tot amînat de pe o zi pe alta. Deși mi-ai spus că ești prima în clasă, mai tîrziu am aflat că ai de dat două corijențe, și nu vroiam să te distrag de la învățat. Pentru că ar fi fost păcat să repeți clasa, avînd dumneata, după părerea mea, și pentru clasa a șaptea prea mulți ani. Acum am fost informat că ai trecut cu bine examenele.»

— Ei poftim ! Nu ți-am spus ? Pagubă că nu-i de față, căci nu i-aș rămîne datoră cu răspunsul.

— Da, e o fire veselă detot, Dinu.

— Care Dinu ?

— Marinescu !

— Nici nu știam că-l cheamă Dinu. Frumos nume !

— Da, frumos ! Nici cel care-l poartă nu-i departe de... nume, zise Rada, dezghețată acum detot.

— Așa ți se pare ? Eu, drept să-ți spun, nici n-am băgat bine de samă. Era atîta tineret acolo !

— Da, însă tu ai stat mai mult în compania lui.

Anei i se păru că descoperă în vocea Radei o nuanță de regret. Îi aruncă o privire iscoditoare, dar imediat replică, pe un ton neutru :

— Îmi plăcea să mă duelez cu el în vorbe. E plin de duh. Fac legămînt că-i voi răspunde la scrisoarea asta, nu-i voi rămîne datoră.

Și continuă să citească ;

«Toate sînt bune cînd se sfîrșesc cu bine, domnișoară Ana, și te rog să primești felicitările mele. Ce fel de profesoare pot fi acelea care dau note rele unei fete drăguțe ? ! În locul lor... hm ! Dar nu-ți mai spun ce-aș face eu în locul lor cu fetele frumoase ca dumneata și ca prietena dumitale Rada... Știi că nu mă pot reține să spun ? V-aș hrăni numai cu miez de nucă, și nu v-aș pune niciodată să răspundeți la lecții.»

Fetele rîseră cu hohote.

— Ce nebun ! exclamă Rada.

— Nebun de legat ! Dar ia să vedem ce mai scrie nebunul.

«În definitiv, mă întreb și te întreb și pe dumneata : De ce mai umblă fetele frumoase la școală ? Să urmeze liceul

și universitatea cele urite, cele care nu au nici o nădeide că se vor mărita... Iată, mă gîndesc cu groază că poate chiar pentru mine ai de rezolvat cine știe ce probleme de algebră. Cum să între algebra și trigonometria într-un cap de fată frumoasă și spirituală, cînd ele sînt niște materii atît de aride și fără de duh? Dacă aș fi acolo, ți le-aș rezolva eu, căci în capul meu se plimbă, ziua-noaptea, numai cifre și formule. Nu sînt de invidiat, dar n-am încotro: matematica e baza slujbei mele. Tot așa cum bucătăria și croiul trebuie să fie baza slujbei dumneavoastră, a fetelor frumoase, bune de măritat. Ah, cît de mult ador eu fetele care știu să facă bucate bune și rochii frumoase! Acestea sînt fetele ideale, la care visez mereu!»

— Da-i nebun detot! exclamă Rada.

— Ori face pe nebunul! adăogă Ana.

— În orice caz, e mai amuzant decît l-am știut, zise Rada.

Ana continuă:

«Scumpă domnișoară Ana, regret foarte mult și că fete ca dumneata și ca Rada își bat capul cu limba latină, dar cînd termină clasa a opta nu pot traduce o frază ca aceasta: *Inſandum regina jubes renovare dolorem*, sau un vers din Ovidiu, care, de pe țărmul apropiat de plaja noastră, al Pontului Euxin, trimitea epistole disperate la Roma și scria „*Ei mihi quod domino non licet ire tuo*“. Dacă ai putea traduce cele două versuri, poate ai înțelege ceva din sentimentele unui exilat, nu la Constanța, ci într-o fabrică din Iași. Și acum te las să-ți vezi de carte. N-aș dori — ferească Dumnezeu! — să te abat de la lecții, și să mai ai, și în toamna viitoare, corijențe. Închinăciuni simpaticei familii Frunzescu și sărutări de mînă doamnei. Poate vei avea ceva de răspuns.»

— Ți-aș răspunde numaidecît dacă ai fi de față! încheie Ana cu ciudă.

Era înciudată, dar fața-i lumina. Era înciudată pentru că, într-adevăr, nu putea traduce acele versuri, rupte din text cum erau. Își bătu capul împreună cu Rada, dar nu-și aminteau de unde erau luate.

Rada era și ea însuflețită. Se temuse de nu știa ce, și iată că, dimpotrivă, scrisoarea o amuzase.

— Draga mea — zise ea —, mi-ai împlini o rugămintă?

— Oricare.

— Uite ce este. Tata e mare latinist. Dă-mi scrisoarea să ne traducă el versurile acelea.

— Nu e cinstit să ne lăudăm cu penele altuia. Dar n-am nimic împotrivă. Iat-o !

Rada voia scrisoarea și pentru tâlcuirea versurilor acelora, dar mai ales pentru a-i demonstra mamei sale că epistola nu cuprindea nimic confidențial.

Doamna Frunzescu citi rîndurile lui Dinu Marinescu, rise, dar pe urmă, după ce Rada intra în biroul domnului Frunzescu ca să-i traducă versurile latinești, căzu pe gînduri. Oare de ce-i scria Dinu cu atîta îndrăzneală și intimitate unei fete străine, fetei unui aprod, și nu Radei ? Instinctul ei feminin și de mamă bănuia că subt aparența glumeață a scrisorii se ascunde ceva cu mult mai serios. Bănuiala i se întări cînd Rada îi aduse tălmăcirea celor două versuri : «Regină, îmi poruncești să reînnoiesc durerea groaznică», și : «Vai, stăpînului tău nu-i este îngăduit să plece împreună cu tine».

Rada, și după ce citi traducerea, rămase nedumerită, dar maică-sa nu-i mărturisi bănuiala ce începuse să-i încolțească în suflet.

De la sosirea acestei epistole, Ana fu deci mai rar invitată în casa familiei Frunzescu. Era, în schimb, poftită în casele altor colege de clasă cu ea sau a unor fete ce erau prietene cu ea, căci acum Ana avea mai multe prietene decît înainte.

Cînd îi adusese scrisoarea înapoi, Rada alăturase și textul tradus, cu explicațiile tatălui său. Ana citise traducerea și notele, înălțase din umeri ca și cum tot nu s-ar fi lămurit și pusese epistola în cartea pe care tocmai o citea. Adevărul era însă că tălmăcirile celor două versete o pusese pe gînduri, căci înainte de a le citi, cît ce rămăsese singură, după ce-i dăduse Radei scrisoarea ca s-o ducă acasă, Ana își căutase poșeta, pe care nu o mai folosisese de cînd venise de la mare. O deschisese, și, între alte mărunțșuri, găsi biletul pe care i-l strecurase în mîină, la plecare, inginerul. Nu se înșelase. Era acolo un rînd scris cu creionul : «Nu poți uita ușor o fată frumoasă și deșteaptă». Era oare numai o vorbă ca atîtea altele auzite la mare ? Ce altceva putea fi ? Înălțase din umeri și pusese hîrtia la loc, în poșetă. Acuma, după

citirea traducerii celor două versuri, rîndul de pe hîrtioara de la mare căpăta parcă un tîlc, dar ce tîlc anume, Ana nu-și dădea sama. Simțea însă că Dinu o privise cu alți ochi decît droaia aceea de tineri. Și nu numai pe plajă, dar și la despărțire. «Ei, dar de ce să-mi pierd eu vremea cu descifrări de taine ! — își zise Ana. — E destul că mi-a plăcut cum îmi scrie. Cînd o să am timp, o să-i răspund. Merită un răspuns ! Dar acum am alte griji pe cap !» Totuși se gîndi că ar trebui să-l anunțe, în două rînduri, că i-a primit epistola și că nu-i va rămîne datoare. Ceea ce și făcu îndată, adăogînd că, dacă vrea să-i mai scrie, să-i trimită scrisorile pe adresa liceului, pentru că nu e nici o primejdie să fie arse. În tot cazul, să nu o mai deranjeze pe doamna Frunzescu. Și sublinie cuvîntul «deranjeze». Puse cele cîteva rînduri în plic și vru să dea scrisoarea femeii de serviciu, să o pună la cutia de poștă de la poarta liceului. Dar se răzgîndi, și, cum era la parter, la secretariat, ieși pe ușă și puse însăși plicul la cutie.

În vacanța de Crăciun, directoarea ar fi ținut-o bucură în internat. Mai erau unele restanțe la secretariat. Se miră de insistențele Anei să o lase acasă, cînd, în anii trecuți, ea se rugase să rămînă în internat.

— Nu voi lipsi toată vacanța, doamnă directoare. Numai cele trei zile de praznic, cînd are și tata concediu. Vom pleca împreună și ne vom întoarce împreună.

Îi era dor de mamă-sa, pe care nu o mai văzuse din toamnă, și dorea să vadă cele două vaci pe care reușiseră să le cumpere, pe la sfîntul Niculae, din economiile lui Ion Muja, la care adăogaseră un avans pe care îl luase el asupra salariului și o mică participare a ei.

Pe taică-său îl vedea în fiecare săptămînă. Omul era mulțumit de slujbă, cruța ca un zgîrcit, nu cheltuia pentru el nici cinci sute de lei pe lună. Era mîndru de uniforma pe care o primise și își făcea serviciul cu conștiinciozitate, spre mulțumirea tuturor. În mod deosebit era simpatizat de judecătorul Zamfir. Aproape de fiecare dată cînd Ana se ducea să-l vadă pe taică-său, judecătorul nu mai contenea să-l laude pe Muja. Laudele judecătorului îi plăceau Anei, dar nu se dumirea cum de aproape de fiecare dată cînd ea se ducea la taică-său, se nimerea să-l întîlnească, la ieșirea din

tribunal, pe judecătorul Zamfir, deși tribunalul era închis după-amiază.

Odată, intrigată, îl întrebă pe tată-său :

— Dar ce tot caută domnul Zamfir după-amiaza la tribunal ?!

— Domnul judecător e un om foarte harnic — răspunsesse Ion Muja. — Vine la birou și după-amiezile, de multe ori. Biroul domniei-sale este la primul etaj, cu fereștile spre stradă. Uneori are și vizite, domni și doamne. E mare forfotă în jurul său. Aud că este unul din cei mai influenți judecători din tribunal.

*
* * *

Lucrînd cîte două ore după-amiezile la secretariat, Ana avu prilejul să-și cunoască mai bine profesoarele, care, de la o vreme, nu o mai tratau ca pe o elevă, ci ca pe un fel de colegă. Ba, uneori, cînd lipsea secretara, îi destăinuia ei din ce motive trebuiau să facă o cerere, de ce era nevoie ca cererea să fie trimisă de urgență la inspectorat sau chiar la minister.

Adeseori se întîmpla să se afle în secretariat cîte două-trei profesoare deodată. Și cîte nu povesteau ele în astfel de ocazii ! Despre întîmplările din familiile lor sau din alte familii din oraș, dar mai ales despre colegile care nu erau prezente.

Ana, în vreme ce scria la birou, asculta poveștile acestea, și sara, în pat, medita asupra lor. În cele mai multe cazuri nu auzea decît vorbe rele despre bărbați, și mai ales despre femei. Nu-și putea da sama dacă aceste vorbe erau spuse cu patimă, dacă erau calomnii sau dacă exprimau adevărul. Nu avea nici o posibilitate de a le controla. Dar din zi în zi înțelegea tot mai bine că traiul acestor femei, veșnic iritate și nemulțumite, care veneau în fiecare zi la școală ca să predea aceleași și aceleași cursuri și care așteptau cu nerăbdare sfîrșitul lunii ca să-și încaseze salariul, nu era deloc ușor. Nu li se întîmpla nimic neașteptat care să le scoată din monotonie zilnică și să le schimbe cît de cît viața. Și toate rîvneau să aibă relații în societatea orașului, lucru foarte greu de realizat pentru o femeie singură, fără familie.

Ani de-a rîndul Ana năzuise să ajungă și ea profesoară, să aibă salariul ei, să fie independentă, să poruncească elevelor și ele să o asculte, să-i știe de frică. Acum însă idealul acesta rămăsese undeva departe în urmă. Și se bucura că renunțase la el, pentru că — se întreba ea — ce plăcere poate fi să predai an după an aceleași lecții, să ajungi un fel de moară care macină mereu același fel de grăunțe ?

Lucrînd la secretariat și auzind convorbirile profesoarelor, înțelese și mai bine că femeile acestea veșnic nervoase sînt așa pentru că nu sînt fericite. Patima sau veninul cu care vorbeau despre una sau despre alta dintre colegele lor, sau despre femeile cunoscute din oraș, ascundea o mare amărăciune personală.

Și Ana remarcă, la început cu surprindere, apoi cu înțelegere, că profesoarele se leagă și de unele dintre elevele lor, aproape fără excepție de cele mai frumoase din ultimele clase. Cu strîngere de inimă ea pricepu că profesoarele le invidiază pentru că erau tinere și frumoase, pentru că de-abia băteau la poarta vieții, de care ele trecuseră de mult, fără să fi aflat dincolo de această poartă nimic care să le satisfacă.

Nu vroia să se dea învinsă și să tragă concluzia, din aceste discuții la care asista, că o fată, o femeie, nu poate fi mulțumită cîștigîndu-și singură mijloacele de existență. Mai degrabă îi convenea să creadă că prestarea unei munci care aduce un cîștig material trebuie să fie un imbold pentru o femeie ca să lupte și să biruie. Pe ea, de pildă, o satisfăcea nu numai faptul că era prima în clasă, dar mai ales postul ăsta la secretariat, de pe urma căruia nu cîștiga cine știe ce, dar totuși cîștiga deajuns ca să nu mai aibă nevoie să ceară bani de la părinți.

Profesoarele ei de ce nu erau mulțumite cu viața pe care și-o cuceriseră singure ? Nu reușiseră să-și facă o carieră ? Nu biruiseră ? Nu erau independente ? Atunci de ce se comportă de parcă le lipsește ceva, și încă ceva esențial ?

Cu timpul, Ana înțelese că lucrul acela esențial care le lipsea și care le făcea să nu fie mulțumite cu existența cucerită prin vrednicia lor era un bărbat cu care să se fi căsătorit, cu care să fi înființat o familie. Unele mai sperau încă. Și, curios, chiar acestea care mai nădăjduiau erau cele

mai zeflemisite, cînd nu erau de față, de către colegele lor, tocmai pentru că mai sperau.

Ascultîndu-le, Ana își simțea inima întristată, și uneori cădea pe gînduri, rămînînd cu condeiful în mînă, uitînd să mai lucreze.

Întreaga problemă a luptei și a biruinței femeii, drum pe care se hotărîse să meargă și ea, i se părea acum cu mult mai grea și mai încurcată decît o văzuse în entuziasmul ei tineresc. O femeie nu poate fi mulțumită și fericită fără a fi legată de viața unui bărbat? Ea nu poate trăi singură, ca un bărbat, de pe urma unei cariere, fără să-și mai bată capul cu altceva? Avusese dreptate inginerul Marinescu, în scrisoarea lui amuzantă, că nu înțelege de ce fetele frumoase, ca ea și ca Rada, urmează liceul? Sau nemulțumirea profesoarelor sale venea din împrejurarea că aveau mijloace materiale modeste, că nu-și puteau face — cum se plîngeau — o rochie după plac, că nu-și puteau cumpăra o pălărie ca lumea, că nu puteau avea o viață socială, cu invitați, cu mese, că nu puteau să-și permită o vilegiatură în străinătate?

Dacă ar fi numai acestea cauzele nemulțumirii și contingenței lor nervozități, ea, Ana, era sigură că nu ar ajunge ca ele. Nu știa prin ce mijloace, dar era sigură că va avea de toate din belșug, și nu numai ea, ci și părinții ei.

Încă nu era hotărîtă dacă se va face profesoară, medic sau avocat. Cariera de profesoară cam pâlise în ochii ei în ultima vreme. Auzise că prin celelalte două cariere se poate câștiga mai bine. Dar din cîte auzise despre studiul medicinei, despre disecțiile pe cadavre, înțelese că nu se va putea face doctor, deși știa că dacă ar vrea, ar putea să-și înfrîngă și repulsia față de acest studiu necesar.

Cariera de avocat i se părea mai potrivită pentru ea, și se gîndea că, pînă la urmă, pe aceasta o va îmbrățișa. Însă își zicea că, atîta vreme cît încă era în liceu, problema nu era de actualitate. Și, pe urmă, s-ar putea întîmpla ca pînă atunci să se mărite pe neașteptate cu un om avut și deci toată frămîntarea ei de-acum să nu mai aibă nici un sens. Căci ce rost ar mai fi avut să urmeze, ca femeie măritată, împresurată de grijile gospodăriei și ale familiei, cursurile unei facultăți? Se smulgea deci din mijlocul gîndurilor și-și vedea de lecții sau de treburile din secretariat.

Cînd îi trecea prin minte gîndul că s-ar putea să se mărite pe neașteptate cu un om avut, Anei îi răsărea întotdeauna pe buze un zîmbet ușor, aproape imperceptibil. Se gîndea la inginerul Dinu Marinescu. Omul acesta începuse să-i scrie de două ori pe lună, de cînd Ana îi răspunsese la prima scrisoare. Ea se simțise obligată să-i răspundă mai mult pentru a-și face ei o plăcere, pentru că voia să-i arate că poate fi tot atît de spirituală ca și el. Părea că nebunul atîta așteptase.

Directoarea deveni atentă la scrisorile trimise de inginerul Marinescu, căci acum soseau pe adresa liceului. Într-un rînd, chiar îi atrase atenția Anei. Fata, în loc de orice răspuns, îi puse dinainte toate epistolele primite de la el.

Directoarea le citi și-i plăcură.

— Cine-i nebunul acesta, Ano ?

— Un tînar foarte bine. E inginer și director de fabrică la Iași. E dintr-o familie foarte bună.

— Unde l-ai cunoscut ?

— La mare, în familia Frunzescu.

— Marinescu și mai cum ? Că n-am reținut din scrisori.

— Dinu.

— De unde-i de loc ?

— Nu știu. Cred că din București. Dar toți cei din regat spun că-s bucureșteni.

— Nu chiar toți — rîse directoarea. — De-o pildă, știi că eu sînt ieșană. Trebuie să recunosc că scrisorile lui sînt foarte neobișnuite. Bărbații nu prea scriu așa cînd corespundă cu o fată.

— Cum scrie, așa și vorbește. E foarte amuzant.

— Dar din scrisorile lui văd că nici tu nu te lași. Probabil că și tu îi trimiți scrisori la fel de amuzante. Nu-ți cunoșteam această calitate.

— Nu facem decît să continuăm conversația începută pe plajă. Sau, mai bine zis, stilul conversației purtate la mare. Sosise către sfîrșitul sezonului și-mi spunea că-i pare rău că n-a avut timp destul să vorbim.

— Trebuie să-ți spun că scrisorile lui mi-au făcut o foarte bună impresie. Nu sînt deloc primejdioase.

— Primejdioase ?! Dar sînt și scrisori primejdioase ?!

— Se-nțelege ! De-aceia controlăm noi corespondența. Atîrnă de cine le scrie și cui le scrie. Sînt tineri, mai ales în ultima vreme, care nu numai că nu știu să scrie frumos, cum se cade să-i scrii unei fete, dar nu știu să scrie nici măcar decent. Și fetele care acceptă să corespundă cu astfel de tineri, nu dau nici ele dovadă de mai multă pudoare și decență. De-altfel, trebuie să-ți spun că, sub acest raport, nici-o profesoară, sub nici-un motiv, cît de neînsemnat, încă nu mi s-a plîns de tine. Ceea ce, din păcate, nu e cazul cu altele.

— Cum ? De altele se plîng ?!

— Cînd le dau prilej. Cînd le întîlnesc, pe cele externe, pe stradă, date cu ruj pe buze, sau înconjurate de lărmălaia a doi-trei studenți sau chiar și elevi de liceu.

— Se pare că externele se compromet mai ușor decît internele...

— Hm ! Sînt și interne care poartă corespondență cu tineri prin mijlocirea externalor ; ba, își procură, tot prin ele, și cărți nepermise, cu tot controlul pe care-l facem. Ție pot să-ți spun, pentru că ești mare de-acum și ai fost întotdeauna cuminte. Eu nu mă pot împăca deloc cu duhul ăsta nou de independență totală spre care mi se pare că năzuiesc fetele de astăzi. E un curent nesănătos, despre care nimeni nu poate ști la ce rezultate va duce.

Ana se simți jenată de confidențele directoarei, de marea încredere pe care o avea în ea : de-o vreme, citea și ea cărți împrumutate de la elevele externe, literatură mai ales, cărți pe care nu le putea găsi în biblioteca liceului.

— Doamnă directoare, vreau să vă-ntreb ceva. Dar vă rog să nu vă supărați de îndrăzneala mea. Dumneavoastră credeți că e o greșală ca o fată să-și asigure o existență independentă, o profesiune ? Mai ales atunci cînd nu are avere, cum sînt eu.

— Dar, draga mea, nu de independența asta am vorbit, ci de independența în comportarea socială. Subt aspect moral, subt aspectul noilor moravuri sociale, care se dezvoltă subt ochii noștri. Cît privește cariera, ce să-ți spun ? Trebuie să recunosc că sînt fete obligate să-și facă o carieră, deși, după convingerea mea intimă, fireasca și adevărata carieră a unei fete e una singură.

— Care anume ?

— Să se mărite !

— Asta e și părerea inginerului Marinescu. El îmi scrie, după cum ați văzut, că adoră fetele care se pricep la bucatărie și la croitorie.

— Draga mea, impresia mea este că inginerul acesta e un om superior, deosebit, și acum, că-i cunosc scrisorile, trebuie să-ți spun că-mi pare bine de corespondența voastră și că o puteți continua în toată via. Și mai cred că nu-ți scrie degeaba — și asta voiam să-ți spun. Eu, printre glumele lui, citesc că vrea să te prindă în mrejele sale.

— Cum să mă prindă-n mreje ? Că doar nu-s pește ! rîse Ana.

— Așa ar fi răspuns și el în locul tău ! — rîse directoarea. — Se vede că vă potriviți. — Apoi, luîndu-și aerul sever al funcției sale, adăogă : — Draga mea, eu, în locul tău, n-aș desconsidera asemenea intenții. Să-mi dai voie să-ți vorbesc ca o mamă. Totdeauna am ținut la tine, după cum știi. Eu, în locul tău, să mă pot mărita cu un astfel de bărbat, nu m-aș mai gândi la nici-o carieră ! Convingerea mea e că fetele, femeile nu sînt făcute să urmeze o carieră publică.

— Și totuși — vă rog să nu vă supărați —, ați primit postul pe care îl aveți și conduceți un liceu, care, în sfîrșit, e un loc de pregătire pentru o carieră.

— E adevărat, dar cred că sînt prea multe licee de fete, că prea multe fete vor năvăli la universitate. Iată, eu am fost constrinsă să mă fac profesoară încă înainte de unire. Am rămas orfană la zece ani, fără nici un strop de avere. Eram și destul de urîțică. M-a crescut o mătușă. Cazuri asemănătoare vor fi și azi și mîine, și încă tot mai multe, pentru că există o năzuință generală a celor de jos să se ridice într-o categorie socială superioară celei în care s-au născut. Și mai sînt și alte cauze, economice. Mă mîngîi însă cu speranța că cele mai multe dintre elevele mele, măcar cele mai frumusele și cele cu oleacă de avere, se vor mărita încă înainte de-a ajunge la o diplomă universitară, înainte de a-și fi făcut o carieră.

— Dar sînteți exact de părerea inginerului Marinescu ! Nu cumva...

Ea se opri și se înroși. Voise s-o întrebe pe directoare : «Nu cumva ați împrumutat părerea asta din scrisorile lui, numai ca să vedeți ce cred eu ?». Dar deși se oprise, directoare-i ghici gândul.

— Am avut convingerea asta și înainte de a citi scrisorile lui Dinu Marinescu. Faptul că avem aceeași părere m-a bucurat și m-a făcut să-l apreciez ca un tânăr deosebit. Și acum să revin la ceea ce spuneam. După mine, chiar și fetele sărace și urâte trebuie să-și facă o carieră numai întrucît, avînd-o, se pot mărita mai ușor.

— Așadar, după dumneavoastră, lucrul principal pentru o fată este căsătoria.

— Da, și cît se poate mai devreme.

— Chiar și ca elevă de liceu ?!

— De ce nu ? — rîse directoarea. — O fată trecută de nouăsprezece-douăzeci de ani nu mai e o copilă. Dacă la vîrsta asta nu are minte, nu va avea nici mai tîrziu.

Ana, parcă uitînd cu cine vorbește, răspunse :

— E lesne de spus, dar întrebarea e : cu cine ? Cine se căsătorește cu o liceană săracă ? Tinerilor le place să se distreze, cînd au prilejul, dar cînd e vorba de un lucru serios, își iau catrafusele.

— Ce-și iau ?

— Catrafusele. Așa se spune pe la noi cînd cineva pleacă pe neașteptate cu tot ce are.

— Așa ceva nu poți spune decît din experiență. Și eu cred că tu încă nu o ai.

— Nu, dar presupun. În locul lor, așa aș face și eu.

— Nu mai spune ! — rîse directoarea. — Și de ce, mă rog ?

— Dacă-ăș fi băiat, nu mi-aș lega viața de o fată săracă. Nu cred să fie pe lume un rău mai mare decît sărăcia.

— Dar dacă bărbatul e avut și nu-l interesează dacă fata are sau nu are avere ?

— Cazurile astea cred că sînt foarte rare. Din cîte am auzit, tinerii cu avere vor să aibă și mai multă avere. Poate doar un pîrlit de sărac să se lege de o sărîntoacă, dar numai dacă își pierde dreptul judecată.

— Cum să și-o piardă ?

— Dacă... se îndrăgostește.

Rosti cu greu cuvintele din urmă și se roși toată. Încă nu pomenise acest cuvânt înaintea unei profesoare.

— Ciudate păreri mai ai despre iubire ! Eu cred că prin dragoste nu-ți pierzi mintea, ci, dimpotrivă, îi adaogi o nuanță de sensibilitate care te face să simți adevăratul sens al vieții.

— Vă rog să mă iertați. Vorbesc și eu din cărți.

— Din ce cărți ?

— Cetesc din când în când romane. Și am întâlnit în ele astfel de nebuni, dar numai printre tinerii săraci. Cei bogați se prefac că iubesc o fată săracă, numai ca să-și poată bate joc de ea. Apoi o părăsesc sau divorțează.

— Se-ntîmplă uneori. Dar divorțează și cei săraci. Dacă se conving că nu se potrivesc.

— Cred că dacă doi inși nu se potrivesc nu trăbă să se-nsoare. Căsătoria odată încheiată, numai moartea poate s-o desfacă. Așa am învățat și la religie.

— Așa ar trebui să fie. Dar, ascultă, Ano, mie mi se pare că tu te potrivești la fire cu omul care ți-a scris epistolele astea. Spui că el e avut, iar eu fac prinsoare că e și nițel îndrăgostit de tine. Părerea mea e că-i bine să cultivi prietenia cu el.

Convorbirea avusese loc în biroul directoarei, către sfârșitul anului, tocmai când Ana împlinise nouăsprezece ani.

*
* * *

Convorbirea cu directoarea îi făcuse mare plăcere Anei. Nu numai pentru sfaturile pe care i le dăduse și pentru răspunsurile pe care le primise la multele întrebări ce-i brăzda de-o vreme inima, ci mai cu samă pentru că directoarea îi spusese că-i plac scrisorile inginerului Dinu Marinescu. Răspunzîndu-i la fiecare scrisoare primită, ea se trezi dintr-odată că-i place să-i răspundă pentru că simțea nevoia de a sta de vorbă cu el.

Oare într-adevăr Dinu se-nvîrtea în jurul ei ca s-o prindă în mrejele lui, așa cum îi spusese directoarea ? Nu-i venea să creadă, dar își zicea că, la urma urmelor, nici nu-i pasă dacă asta urmărește el. Ei îi plăceau scrisorile și-i plăcea că se apropiase de dînsa spiritual. Că, într-adevăr, deși era departe, îl simțea mai aproape de ea decît la mare.

Cîteodată îi trecea prin minte că poate Dinu îi oferă prilejul să pună în aplicare planurile pe care și le făcuse de a se folosi de puterea farmecului ei asupra bărbaților pentru a se căsători cu un om bogat, sau cel puțin de a se folosi de bogăția lui pentru a-și face un loc bun în clasa socială superioară spre care rîvnise. Dar tot de-atîtea ori respingea acest gînd, care, față de Dinu Marinescu, i se părea un gînd josnic. Nu, pe Dinu nu-l putea folosi în astfel de scopuri!

De-altfel, simțea că multe din gîndurile ce-i trecuseră prin cap în zbuciumul acela provocat de purtarea lui Jean Frunzescu fuseseră oribile. Avusese dreptate doamna Frunzescu cînd îi spusese că trecea printr-o criză. Multe din părerile ei de-atunci se schimbaseră între timp; unele se limpeziseră, pe altele le uitase. Ceea ce rămăsese statornic în sufletul ei era năzuința de a-și face o situație în viață, de a lupta și de a birui, indiferent de calitățile societății în care va intra. Acum dorea un singur lucru: să-și facă un cuib al ei. Societatea cu moravurile ei o lăsa din ce în ce mai mult indiferentă. Înțelegea că îmbogățirea cunoștințelor poate fi și un scop în sine, că merită să înveți numai pentru a-ți lărgi orizontul cultural, pentru a-ți cultiva spiritul.

«În definitiv — își zicea Ana —, dacă nu pot accepta lumea aceasta, care m-a îngrozit prin moravurile ei, nimic și nimeni nu mă poate sili să fac parte din ea, să-i urmez exemplele. Îmi va fi de-ajuns să rămîn în lumea gîndului, a cunoștințelor și avuțiilor spirituale. Cîtă vreme voi putea ceti, voi putea trăi o viață superioară vieții celorlalți. Și-apoi, la drept vorbind, în lumea aceasta nu sînt numai lucruri rele. Am cunoscut și suflete alese: Rada și mama ei, domnul Frunzescu, doamna Ionescu și bărbatul ei, atîtea colege și familiile lor... Dinu Marinescu... A! el e un om încîntător! Scrisorile lui sînt pline de haz, într-adevăr, dar nu e una în care să nu spuie și cîte ceva serios, pe care îl simți spus din toată inima.»

*
* *

Se apropia sfîrșitul anului, și Rada nu mai făcu nici o aluzie la o nouă vilegiatură la conac și la mare, deși vara trecută îi spusese că nu-și va mai face niciodată vacanța fără ea, deși însăși doamna Frunzescu îi declarase, la conac,

înainte de sosirea lui Jean, că niciodată n-au petrecut atît de bine, şi asta datorită firei luminoase a Anei, şi că o vor invita la ei în fiecare vară.

Ana înţelesese, după primirea celei dintîi scrisori de la Dinu Marinescu, că Rada se înstrăinează, încet-încet, de ea. De două-trei ori Rada o întrebasese dacă nu i-a mai scris inginerul, şi Ana îi răspunsese că nu. Dacă n-ar fi simţit o răcire fără nici un motiv a prieteniei Radei pentru ea, probabil că i-ar fi spus adevărul, dar aşa i se păruse că nu mai avea nici un rost. Ba chiar parcă simţise un fel de bucurie că poate avea un secret faţă de Rada, şi tocmai secretul acesta : al corespondenţei cu Dinu Marinescu.

În fundul sufletului ei, Ana nici nu-şi dorea o vacanţă la conac sau la mare, ci voia să-şi petreacă vacanţa acasă, lângă mamă-sa.

După examene, se duse la tribunal ca să-l întrebe pe tatăl său cînd ar putea s-o ducă acasă.

Ion Muja rămase foarte încurcat în faţa ei.

— Ai isprăvit examenele ? întrebă el într-un tîrziu, neştiind cum să înceapă vorba la care voia să ajungă.

— De ieri. Totul a mers bine. Mi-am păstrat locul întîi în clasă.

— Şi vrei să mergi acasă peste vară ?

— Da.

— Cum, nu eşti invitată nicăiri ?!

— Nu.

— Doamna Frunzescu... ? întrebă el cu jumătate de gură şi mai mult mirîndu-se decît întrebînd.

— Nu. Au alte planuri pentru vara asta. Nu se mai duc nici la moşie, nici la mare. Spuneau că şi-au închiriat o mică locuinţă la munte. Ziceau că aşa le-a recomandat doctorul, pentru sănătatea Radei.

Mîntea. Tot ce spunea era pură invenţie pentru a justifica înaintea lui faptul că nu mai era invitată de familia Frunzescu.

— Dar ce, domnişoara Rada nu se simte bine ?

— A cam slăbit în timpul din urmă.

Ion Muja tăcu un răstimp, tot învîrtind un creion între degete.

— Hm ! O să fie destul de greu pentru tine. Ce vei face toată vara acasă ?

— Dar celelalte fete din sat ce fac ?

— Lasă-le tu pe celelalte fete, că tu nu ești obișnuită ca ele.

— Mă voi obișnui.

— Ușor de zis ! Dar mună-ta nu va fi acasă cu ziua de cap ; va ieși la lucru, nu ca doamna preuteasă sau ca notă-rășița. Va trebui să-ți faci singură de mâncare.

— Îmi voi face. Ce mare lucru !

— Ascultă, Ano — începuse Ion Muja pe un ton schimb-bat, nesigur. — Spui că nu te-au invitat pentru vacanța asta. Dar dacă... dacă ai primi o invitație de altundeva, te-ai bucura ?

Ana îl privi deodată cu toată atenția. Abia acum băgă de samă cât de strâmtorat era taică-său.

— De unde să primesc ? De la cine ?...

— Este cineva care te-ar invita...

— Ei, comedie ! Ce glume sînt astea, tată ? Nu știi ni-mic. Mi s-ar fi spus și mie.

— Totuși este cineva ? Dar nu te invită nici la mare, nici la moșie, ci într-o excursie.

— Auzi, auzi !

— Da, într-o excursie în Italia.

Ana îl privi scrutător, dar nu putu citi nimic în ochii lui, căci îi ținea în pămînt.

— Domnul Zamfir, nu-i așa ?

— Da.

— Ce să spun ? Îndrăzneț om ! Și dumneata ce i-ai răs-puns ?

— Uite ce este, Ano — o luă repede Ion Muja. — A venit într-o zi la mine și m-a întrebat dacă nu ți-ar place să vezi țări străine. Zicea că se organizează o excursie în Italia, la începutul lui iulie, că domnia-sa participă și că ar fi bucuros dacă ai merge și tu. Zicea că vor fi vreo sută de inși, bărbați, femei și fete.

— Te mai întreb o dată : Dumneata ce i-ai răspuns ?

— Ei, ce i-am răspuns, ce i-am răspuns !... I-am spus că o să te-ntreb.

— De ce n-ai refuzat numaidecît ?

— Pentru că bănuiam că ți-ar face plăcere o astfel de excursie. Nu-i puțin lucru să vezi și altă lume, să mergi în străinătate...

— Dar dumneata știi prea bine că eu n-am bani pentru o excursie în Italia.

— Să vezi, că aici e toată greutatea ! Mi-a spus că ar suporta bucuros dumnealui toate cheltuielile de drum. El a spus că-s un bagatel lucru, dar pe urmă m-am informat și eu — că sînt publicate prospectele excursiei în toate ziarele —, și am văzut că pentru treizeci de zile costă douăzeci și cinci de mii de lei.

— Și cum ți-a explicat el această... mărinimie ?

— De, nu mi-a plăcut nici mie, văzînd că e vorba de o sumă așa de mare. Dar domnul Zamfir spunea că nu-i nici-un păcat și nici-o rușine dacă nu are cineva banii ăștia. Că lipsa lor nu-i un motiv ca o fată premiantă să nu folosească orice prilej de a se cultiva. Spunea că un drum în Italia, o lună petrecută acolo, face mai mult decît un an de școală. Zicea că alte școli oferă ca premii astfel de excursii elevilor celor mai buni. Și a stăruit să te-ntreb.

Ana era palidă, cu buzele strînse.

— Să-i spui că invitația lui a venit prea tîrziu, că sînt invitată într-o familie, la o prietenă.

— Așadar, tot mergi undeva ? întrebă bucuros Ion Muja.

Ana îl privi gînditoare, tristă.

— E posibil să merg la o prietenă. Dar deocamdată mă duc acasă. O să plec singură, nu mai e nevoie să vii cu mine. Dacă te-ntreabă, spune-i că am plecat la fata aceea și că adresa nu o știi pentru că nu o știam nici eu.

«Oare tata e chiar atît de mărginit ?» se întrebă Ana, ieșind din locuința lui Ion Muja.

Pe coridor, cînd să iasă în stradă, se întîlni față în față cu judecătorul Zamfir.

Ana, cum mergea întristată, nu-l zări decît cînd acesta fu la un pas de ea.

— A, dumneavoastră erați ? zise Ana, tresărind, și numaidecît își simți spiritul încordat, gata de atac.

— Ce plăcere să te întîlnesc, domnișoară Muja ! Chiar acum am aflat că ești prima în clasă, și folosesc acest prilej ca să te felicit din toată inima.

— Mulțămesc ! Și eu folosesc acest prilej ca să vă mulțămesc în aceeași măsură.

Zamfir o privi nedumerit. Din ținuta, din vocea ei nu putea deduce dacă fata vorbește serios ori îl ia peste picior.

— Nu-nțeleg pentru ce... Ți-a spus ceva tatăl dumitale ?
— Da, și vă rămân foarte recunoscătoare. Din nenorocire, e prea târziu.

— De ce ? Ai încă destulă vreme să te pregătești.

— Din păcate, am primit acum o săptămână o invitație la o colegă.

— Domnișoara Rada ?

— Nu, o altă familie.

— Dar nu e nici-o piedecă, domnișoară Muja. Pentru o încântătoare și instructivă excursie în Italia va înțelege și colega dumitale, și familia ei, că te poți dezice de promisiunea făcută.

— Nu intră în obiceiurile mele.

— Vai de mine ! Dar nu cred că se poate supăra cineva dacă te vei dezice. E un prilej unic. N-ai citit prospectele ? Sînt publicate în ziare.

— Nu. În liceu nu cetim ziare.

— E un itinerar încântător. Și nici nu costă cine știe cît.

— Regret foarte mult. Și țin să vă mulțimesc încă o dată că v-ați gândit la mine și că v-ați luat asupra dumneavoastră toate cheltuielile. Poate că vă veți putea realiza totuși acest nobil gînd.

— Deci te vei răzgîndi ?

— Nu. Dar cu siguranță că veți găsi pe cineva pentru care să faceți o asemenea jertfă. O tovarășă de drum cred și eu că e... fără preț într-o asemenea excursie. Sînt sigură că în locul meu va beneficia altcineva de excursia în Italia. Vă salut și vă doresc, domnule Zamfir, o călătorie plăcută. Încă o dată, recunoștința mea că v-ați gîndit la mine.

Judecătorul se uită la ea intrigat ; nu știa ce să creadă : îl batjocorea, sau, într-adevăr, îi mulțumea ?

— Și, altădată, vedeți să nu mai întîrziați cu propunerile mărinimoase, adaose ea, cu mîna pe clanța porții tribunalei.

Judecătorul se simți imbecil. Nu știa dacă să mai spună ceva, ori să tacă pentru a nu deveni ridicul.

— Dacă propunerea ar veni la timp, ai primi ?

— Încercați !

— De data asta am întîrziat din mai multe motive...

— Să le auzim.

— Mai întâi, excursia asta s-a proiectat numai de trei săptămîni.

— Slab motiv ! Trei săptămîni erau destulă vreme. Eu n-am primit invitația aceea decît de o săptămîină.

— Apoi, m-am temut mereu să-i vorbesc bătrînului.

— Care bătrîn ?

— Tată dumitale.

— Vă rog, domnule judecător, tată nu are mai mult de patruzeci și cinci de ani, și mi se pare că asta-i și vîrsta dumneavoastră.

Judecătorul rămase uluit : nici o femeie nu se încumetase pînă acum să-i numere anii. Și afurisita asta de fată îi dădea cu patru ani mai mult decît avea !

Văzîndu-l mut, Ana adaaose :

— Și de ce n-ați cutezat să-i vorbiți tatei despre propunerea dumneavoastră ?

— Mă gîndeam la unele scrupule.

— Ce fel de scrupule ? Ale tatei sau ale mele ?

— Ale dumitale.

— Și care ar putea fi acelea ?

Judecătorul privi la fața enigmatică a fetei și nu știu ce să creadă : era naivă, ori impertinentă ?

— Mă gîndeam că, între excursioniști, dumneata nu ai avea nici un cunoscut, decît pe mine. Alta era dacă aveai o soră, un frate, o prietenă bună.

— Dar de unde știați dumneavoastră că printre cele o sută de persoane, cîte am aflat că participă la excursie, nu aș fi găsit și alți cunoscuți ? Poate nu cuvîntul acesta ați vrut să-l spuneți, ci altul.

— Altul ?!

— Cred că nu de un cunoscut, ci de un protector era vorba. Dar, stimate domnule judecător, dumneavoastră se vede că nu știți că tineretul de azi s-a scuturat de asemenea prejudecăți. La urma urmelor, de ce s-ar jena o fată să facă o excursie însoțită de un domn cu o bună condiție socială, care-i și bine situat materialcește, și care vrea să-i deie astfel un premiu pentru că învață bine, dar nu are mijloacele materiale necesare unei asemenea excursii ? Lumea de azi nu mai e lumea ruginită din tinerețile dumneavoastră, domnule judecător. Dacă v-ați împiedicat de scrupule învechite, rău ați făcut ! Și, la drept vorbind, n-aș fi crezut că nu cu-

noașteți tineretul de azi. Se spune că, dimpotrivă, îl cunoașteți foarte bine.

— Domnișoară Muja, iată că suport consecințele ezitării mele ! zise el, bucuros că fata se pregătea să iasă pe poartă.

— Altădată, pentru a nu întârzia, gîndiți-vă la scrupulele dumneavoastră, nu ale altora. Bună-ziua, domnule Zamfir.

«Îndrăcită fata !» își zise judecătorul, uitîndu-se după ea cu o expresie înciudată.

*
* *
*

Peste zece zile Ana era acasă.

Veta, mamă-sa, fu foarte bucuroasă de sosirea ei și nu mai știa cum s-o alinte. Apoi, după cîteva zile, își dădu sama că bucuria ei nu prea avea rost : Anei îi va fi urît acasă, singură-cuc. Adevărat că în primele zile fata fusese veselă, că grădina, curtea, casa răsunaseră de cîntecele ei. Îi ajutase la plivitul straturilor de legume, ba, cu toate protestele Vetei, luase și sapa ca să-i ajute la prășitul de-al doilea al cucuruzului din grădină și al cartofilor. Dar, după cîteva zile, mamă-sa trebuise să iasă la cîmp, și sara o aflate pe Ana schimbată. Crezuse, ca și Ion Muja, că fetei i se urise stînd singură în casă, că nu-i plăcea mîncarea.

Dar Ana era schimbată din cu totul alt motiv.

Ocupată cu împachetarea lucrurilor pe care urma să le ia cu ea la țară, nu avusese timp să deschidă ultima scrisoare primită de la Dinu Marinescu în ziua plecării ei acasă. Aducîndu-și aminte de ea în chiar dimineța acelei zile, o deschisese și citise :

«Domnișoară Ana,

Am avut azi cea mai neplăcută dezamăgire : nu te-am găsit la Predeal, la familia Frunzescu. Mi s-a spus că, probabil, dumneata te vei duce la mare și în vara aceasta. În nădejdea că vei fi și dumneata cu ei, mi-am făcut și eu rost de un concediu în iulie. Familia Frunzescu mă asigurase că vei veni și dumneata cu ei... E oare cu puțință să fii așa de schimbăcioasă ?

Probabil că acum cînd îți scriu, dumneata ești la mare sau te pregătești de plecare la mare. N-am știut unde să-ți scriu, așa că îți trimit scrisoarea tot pe adresa liceului. Nădăjduiesc că, dacă ești plecată undeva, se va găsi la liceu o inimă

milostivă care să-ți expedieze epistola acesta la adresa dumitale actuală. Dacă te-ai dus la mare, scrie-mi imediat, căci aş lăsa muntele şi aş veni şi eu la mare, pe care o ador. Dacă aş şti că te vei duce de-abia în august, aş pleca imediat la fabrică, la Iaşi, şi mi-aş lua concediu, ori aş încerca să iau — căci nu ştiu dacă voi reuşi — în august... Vezi la ce m-au adus capriciile dumitale, domnişoară Ana ? Eu înţeleg ca o fată frumoasă să aibă şi toane, numai să nu şi le descarce pe pielea mea. Rada îmi spune că a fost sigură, pînă cu o zi înainte de plecare, că vei veni şi dumneata. Nu am nici un drept, dar parcă mi-ar părea bine să aflu şi eu ce te-a îndemnat să-ţi schimbi hotărîrea. Dacă aş şti că ai vrut să-mi faci anume mie în ciudă, parcă tot m-aş mai mîngîia, căci ar fi un semn că te-ai gîndit la mine. Te rog, lămureşte-mă, scumpă domnişoară Ana, căci ştii versul acela din... — te las să ghiceşti dumneata autorul, fiindcă eşti mai aproape de istoria literaturii române decît mine —, versul care spune : „Jalnic ard de viu, chinuit ca Nessus“..»

Ana îşi simţi inima grea după ce citi rîndurile lui Dinu. Observase în anul din urmă răcirea Radei, înstrăinarea doamnei Frunzescu, dar nu crezuse să fie atît de invidioase încît să recurgă la minciună. Era sigură, bănuise încă din anul trecut, de la mare, că e pizmuită şi de mamă, şi de fată, dar crezuse că e ceva trecător, consecinţă a unei vanităţi rănite superficial. Nu crezuse ca pizma lor să fie atît de gravă. Acum nu se mai putea îndoii de motivul adevărat al înstrăinării lor : interesul amîndurora pentru acest inginer Marinescu... Dar de ce era nevoie să umble cu minciuni ? Să-l facă să creadă că va merge şi ea cu ele la Predeal ? Dar oare altfel Dinu nu s-ar fi dus la Predeal ? Şi, mai ales, de ce să-i lase impresia lui Dinu că ea e o fată capricioasă, care îşi schimbă hotărîrile în ultima clipă, cînd ele nici nu i-au pomenit vreodată de intenţia lor de a merge la Predeal şi nici nu i-au făcut vreo aluzie despre o eventuală intenţie de-a o invita. Ea, în locul lor, nu s-ar fi purtat aşa. Ce le împiedecase să spună adevărul ? Nu aveau nici o obligaţie s-o invite. Adevărul nu se poate ascunde niciodată. Şi, în cazul acesta, ea se simţea datoră să-l lămurească pe Dinu, pentru ca el să nu o creadă capabilă de asemenea capricii de prost-gust. Şi, lămurindu-l, îi va spune tot adevărul !

Scrisoarea o întristase profund, pentru că-i spulberase o iluzie ; apreciasse foarte mult prietenia Radei și-i respectase pe toți membrii familiei Frunzescu. Chiar și pe Jean, pe care îl iertase pentru gestul lui nesocotit, îl prețuisse de cînd renunțase la plăcerea lui de a merge la mare numai ca să se poată duce ea. O luase ca model de comportare în societate pe Rada, pe maică-sa. Considerase că simpatia lor pentru ea era sinceră, fără ascunzișuri, și le iubise din toată inima. Dar iată că acum, cînd era în joc un interes al lor, ele își renegau toată purtarea lor din trecut !... Ori poate că nu era chiar o renegare, ci doar o simplă manevră prin care urmăreau să o elimine pe ea din drumurile Radei și ale lui Dinu. Dar oare o asemenea manevră — se întreba ea — este demnă de clasa socială căreia îi aparțin doamna Frunzescu și Rada ?

Ea nu se simțea cu nimic vinovată. Nu-și pusese în gînd să-l cîștige pe Dinu, nu se gîndea, nici după convorbirea cu directoarea, că ea s-ar putea căsători cu Dinu Marinescu.

Pe de altă parte, Ana își simțea inima grea pentru că scrisoarea inginerului se deosebea de toate celelalte de mai înainte. Nu știa cum, dar simțea că Dinu era supărat cînd i-a scris, și că motivul supărării lui era cel pe care îl mărturisea : lipsa ei de la Predeal. Conștiința aceasta deșteptă în sufletul ei o simțire nouă, cu care intuia o legătură nouă, misterioasă între ea și el, ceva ce nu o mai lăsa să fie indiferentă, dar, în același timp, nici să se mai simtă sigură de sine. Simțea că tînărul acesta face din ce în ce mai mult parte din viața ei, și odată cu tristețea, se aduna în sufletu-i și un val aproape imperceptibil de căldură, o înviorare dulce, de o dulceață nouă, imaterială.

Nu ! Nu-l putea lăsa să o judece greșit ! Îi va răspunde numaidecît !

Dar cînd puse mîna pe condei, își dădu sama că, pentru prima oară de cînd îi scria, nu găsea cuvintele care să-i exprime exact gîndurile. Pentru că simțea nevoia nu numai să-i explice lui Dinu cauza lipsei ei de la Predeal, ci să-l și lămurească asupra ei însăși. Voia să-i mărturisească cinstit că ea nu e nici acum și nu va fi nici în august la mare și nici în altă vilegiatură, ci la ea în sat... Dacă nu-l va fi lămurit pînă acum Rada sau doamna Frunzescu ! Ceea ce, totuși, nu putea crede.

De peste un an nu-i mai fusese greu să dezvăluie, înaintea nimănui, poziția socială a părinților săi. Dar acum îi era greu. I se părea că se pregătește să sape o prăpastie între ea și Dinu. Mândria și vanitatea ei din anii cruzi ai tinereții pusese din nou stăpânire pe ea, și începu să regrete că n-a primit propunerea lui Zamfir de a merge în excursia aceea, în Italia. Cum s-ar mai răzbuna ea astfel și pe Rada și pe doamna Frunzescu ! Să-i scrie că, într-adevăr, și-a schimbat pe neașteptate hotărîrea inițială de a merge la Predeal, pentru că, în ultima clipă i s-a oferit prilejul de-a merge în Italia ! Cît de uluiți ar rămîne cei din familia Frunzescu ! Și cît de încurcat însuși inginerul Marinescu ! Desigur că se va întreba cu cine a plecat în Italia. Ar vrea să-i vadă figura cînd va afla că a fost invitată de judecătorul Zamfir ! Și nu atît a lui, cît figurile celor din familia Frunzescu !...

Dar răscolirea pornirilor ei dintîi nu dură mult. Nu ! Nu regreta că nu a primit invitația judecătorului. Ar fi fost ca o condamnare la moarte pentru ea. Și se revoltă împotriva sa însăși pentru că-i trecuse prin cap un asemenea gînd.

Iată însă cît de greu îi este să-i spună lui Dinu adevărul ! Și totuși simțea că trebuie să i-l spună ! Întreg ? Nu putea, de-o pildă, să-și justifice absența de la Predeal spunînd că aflate, în ultima clipă, că i se îmbolnăvisese mama ?

Nu, nu putea ! Trebuia să-i spună adevărul întreg. Fie și numai pentru a-i dovedi Radei că ea nu are intenția de a i se pune în cale.

Scrise, totuși cu mari eforturi, epistola.

«Stimate domnule inginer,

Dela liceu, mi-au trimis scrisoarea dumitale acasă, unde mă aflu de vreo două săptămîni. Regret că s-a isprăvit corespondența veselă de pînă acum. Abia în partea finală ți-ai mai adus aminte de ea, cînd ai citat versul acela al lui Eminescu. Cred că nu l-ai știut pe dinafară. Încolo, numai supărări, pentru care, însă, eu nu sînt vinovată. Trebuie să știi cîstit, domnule inginer, că pe mine nu mă vei întîlni nici în luna asta, nici în august la mare, nici într-alt loc de vilegiatură. Anul trecut am fost la mare prin bunăvoința familiei Frunzescu. Dar cred că știi că eu nu mă înrudesc cu familia Frunzescu. Așa că nu puteam să fiu invitată în fiecare vară. Anul acesta nu m-au invitat și nici nu am știut cînd și unde merg în vacanță. Spun aceasta numai pentru a-ți dovedi că

nu sînt o fată chiar atît de capricioasă încît să-mi schimb hotărîrile de la o zi la alta. De ce nu voi merge la mare sau într-alt loc ? Pentru că nu am mijloace materiale. Tata e un simplu aprod la tribunal, iar mama stă acasă și se ocupă de gospodărie. Așa că vilegiatura din vara trecută a fost o excepție, prima și ultima din viața mea — cred. Nu mă simt însă din cauza asta nenorocită. Acasă, în satul meu, mă simt foarte bine. Și încep să întru în rîndul fetelor despre care dumneata mi-ai scris odată că le adori : încep să fac bucătărie. Mama e dusă mereu la cîmp, și eu am prilejul să-mi pun în practică cunoștințele din cursul de menaj de la liceu. Și mi se pare că reușesc. N-am încercat pînă acum să-mi fac singură o rochie. Dar voi încerca. Proastă nu-s, iar dumneata nu adori decît fetele care se pricep și la bucătărie și la croit. Sau te lepezi de ce ai afirmat ? Să nu o faci, deoarece, cît mă privește pe mine cea de acum, declarația dumitale îmi servește de stimulent. Deșteaptă sînt, dar îmi pare că sînt cam leneșă. De-altfel, cărei fete nu-i place să fie admirată ? Mi se pare că mai ales unele au nevoie de admirația bărbaților : cele sortite să nu treacă niciodată de acest prag...

Cred că ți-am spus destule pentru a te bucura în toată voia de vilegiatura de la Predeal, ceea ce îți doresc din toată inima, nu numai dumitale, ci și Radei și doamnei Frunzescu.

Am pus punct și am uitat să mai întreb ceva : e adevărat ce se zvonește, că vă logodiți în vara asta ? Dacă ar fi așa, la logodnă aș vrea să fiu invitată și eu. Și-acum mă grăbesc să pun lemne pe foc, că se stinge de cînd scriu. Se însărează și vreau s-o aștept pe mama cu o mîncare caldă.»

După ce dușe scrisoarea la poștă, Ana se simți eliberată de o grea povară, și începu să umple iar curtea și grădina cu cîntecele ei, spre marea bucurie a mamei sale.

Se împrieteni, în scurtă vreme, și cu tineretul din sat care frecventa școlile din oraș : fetele preotului, ale învățătorului, băieții notarului — studenți, unul la drept, altul la medicină —, și cu toți ceilalți.

Mai ales după ce, la o săptămînă, primi răspunsul inginerului Marinescu. Citind scrisoarea lui, se simți recreată ca după o baie răcoritoare, și-i crescuseră pofta de viață într-un chip care le cam speria pe fetele preotului : punea la cale fel de fel de năzdrăvănii cu tineretul din sat.

Dinu Marinescu revenise la vechiul lui stil epistolar, care o încântase pe Ana.

«Domnișoară Ana,

Scrisoarea dumitale a explodat aici ca o bombă. Îmi venea să strig mereu, ca în romanele medievale faimoșii cavaleri : „Mii de draci !”. Ba cred c-am și strigat, căci eram singur în camera mea de la hotel, iar cei din camerele vecine erau duși cu toții la plimbare.

Așadar trăim între mistificare și felonie ! Începutul e bun, pentru că eu cred că unde nu-și vîră cît de cît Michiduța coada, nu ies lucrurile bine. Numai cît se cere să nu-și întindă dumnealui întreaga coadă pe care și-o ține încolăcită, că-i lungă detot, ci să zvicnească numai așa, din sfîrcul ei, ca și cînd s-ar apăra de muște. Și se mai cere să fie și oamenii, în treburile cărora se amestecă, inteligenți, cum mi se pare că sîntem amîndoi.

Dar bomba care a explodat m-a și pus puțin pe gînduri. Ba, pentru ca să nu fiu sincer detot, m-a speriat. E bine ca o fată să fie curajoasă, deși calitatea asta se cere în primul rînd bărbatului. Să fie îndrăzneată, dar nu chiar atît de îndrăzneată ca dumneata. Ce te-a silit să te spovedești ca subțirațir, cînd știai că eu nu sînt preot ? Cred că numai pentru că nu ți-a fost frică de nimic. Înțeleg : de nici o consecință. Nu spun că nu mi-ar plăcea un astfel de curaj, dar mă gîndesc că o fată ca dumneata, dacă s-ar mărita și ar avea plăcerea să-și înșele bărbatul, i-ar spune încă înainte de săvîrșirea faptei. Oricum, trebuie să recunoști că o astfel de femeie e redutabilă...

Așadară, ești ca șoarele de biserică : săracă ! Trebuie să recunosc că sărăcia nu poate fi plăcută, mai ales pentru o femeie care vrea să joace un rol în societate. Va încerca pe toate căile să scape de ea — de sărăcie ! —, și cînd se va vedea pe culmea biruinței, atunci, de fapt, va fi ajuns în fundul prăpastiei. Dacă nu ai fi destul de inteligentă ca să înțelegi ce-ți spun, aș prefera să nu știi despre ce este vorba... Dacă nu mă înșel, dumneata călcai odată a cineva care voia să ajungă departe. Dar poate că m-am înșelat. În tot cazul, azi nu mai ești așa, și te felicit. Cînd cineva se predă cu arme și cu bagaje și se întoarce la bucătărie, nu mai poate fi primejdios și primejduit în drumul ascensiunii. Dumneata nu mai ești azi primejdioasă nici pentru propria-ți persoană, nici

pentru alții, decît prin curajul dumitale. Aș dori să știu ce te-a adus cu totul pe calea cea dreaptă. Sau poate că nu te-am cunoscut eu bine?... Dumneata ai fost întotdeauna numai curajoasă și niciodată altfel? Ți-a plăcut să joci lumea pe degete numai pentru a te distra? E posibil, deși eu am remarcat și cîteva ieșiri mai... îndrăznețe la dumneata. Iar astfel de atitudini nu iau decît femeile care vor să ajungă cu orice preț. De unde știu? Doamne, dar eu n-am nici pe departe curajul dumitale, și poate de aceea mi se pare că începe să-mi fie frică de dumneata, domnișoară Ana!

Ți-aș mulțumi de scrisoare, și nu pot. Groaznică deziluzie! Te-am crezut milionară, ba chiar multimilionară, pentru că, un milion, azi, ce mai valorează? Nu-ți poți cumpăra cu el nici măcar o garsonieră la etajul al zecelea, dar încă un apartament comod, cum li s-ar cuveni unor tineri căsătoriți!

Și totuși, alt motiv, cu mult mai grav, am, pentru care nu-ți pot mulțumi pentru scrisoare: înghit mereu ceva acru de cînd văd în ce mistificări poate fi împins cineva. Și cineva care nu are curajul dumitale, domnișoară Ana, să spuie adevărul în față. Fii deci sigură că de scrisoarea ce mi-ai trimis nu va afla nimic nici Rada, nici doamna Frunzescu. De-altfel, nici nu le privește pe ele, ci numai pe mine. Pentru ele n-ar constitui de-altfel nici o noutate.

Se vorbește de logodna mea cu Rada în vara aceasta? Lumea nu-i bine informată. Nu mă voi logodi înainte ca dumneata să fi reușit a ieși o bună bucătăreasă și o excelentă croitoreasă. Vezi și fii sîrguitoare, dacă ții cît de cît să mă gîndesc mai devreme la logodnă. Nu știu cît voi mai sta acrit pe aci. Mi se pare că o s-o cam șterg!»

Scrisoarea lui Dinu îi însenină sufletul. Înțelegea limpede din ea că el nu s-a prea speriat de condiția socială umilă a părinților ei, că l-a surprins neplăcut manevra Radei și a mamei sale. Părea că scăpase de o greutate mare, care-i apăsă pe inimă, și se simțea ușoară ca un fulg. Ce bine-i părea că a fost sinceră și i-a dezvăluit adevărul întreg, realitatea. Simțea că atitudinea aceasta a ridicat-o în ochii lui.

Poate că avea dreptate directoarea cînd a zis că inginerul trebuie să fie un om deosebit; altul, în locul lui, ar fi folosit mărturisirea ei drept un prilej pentru a bate în retragere. Pe cînd Dinu părea că, dimpotrivă, abia acum se interesa mai mult de ea.

Ana nu auzise nimic, desigur, despre o eventuală logodnă a Radei cu Dinu în vara aceasta. Știa însă că familia Frunzescu o dorea, iar Rada era numai bună de logodit : tocmai terminase liceul. Nu-i pusese totuși întrebarea în glumă, ci mînată de înclinarea ei spre cochetărie. Voia ca Dinu, citindu-i rîndurile, să o pună în cumpănă pe Rada cu ea și să aleagă. Părea că alesese. Simțea că între ea și Dinu se țesuse, fără ca dînsa să-și deie sama, o pînză de sentimente comune, ușoară, imaterială, și simțămîntul acesta o bucura, deși în sine recunoștea cu tristețe că lucrul acesta nu avea nici un rost. Îi plăcea să întrețină corespondența cu el. Nu din cochetărie, ci pentru că-i era simpatic. Îi plăcea felul lui de a scrie, umorul lui, prietenia sinceră și caldă ce se citea printre rîndurile lui, felul lui de a-și spune părerea despre chestiunile grave ce se iveau între ei. Începea să-l cunoască. Ba, ceva mai mult, începea să aibă încredere în el.

De-o pildă, ea n-ar fi cutezat să-i scrie că familia Frunzescu n-a invitat-o în vacanța aceasta, dacă n-ar fi avut încredere în caracterul lui, dacă n-ar fi fost sigură că Dinu nu le va spune nimic, nu va face nici o aluzie de față cu doamna Frunzescu și cu Rada.

Oare nu cumva această încredere era un început de iubire ? Nu știa ce să creadă și nici nu voia să se gîndească anume. Îi era de-ajuns că scrisorile lui îi limpezeau sufletul. Și mai ales ultima scrisoare. Iată, nu mai era supărată nici pe Rada și nici pe doamna Frunzescu pentru manevra de care se folosiseră. Își aveau și ele planurile și interesele lor și le apăsaseră cum putuseră și cum se priceuseră.

*
* *
*

Cu toate protestele mamei sale, Ana își luă pe samă grija casei, a curții, a grădinii, a bucătăriei. Dereteca, mătura, curăța, plivea, săpa, tăia buruienile de pe lîngă garduri, se îngrijea de cloști, de puii mai mărișori. Din cînd în cînd îi cerea măică-sii lămuriri, instrucțiuni. În scurtă vreme ajunse o foarte harnică gospodină, și toată casa și curtea străluceau de curățenie. În toate diminețile purta război crunt cu muștele, pînă o alunga și pe cea din urmă din casă. Numai cu bucătăria mergea mai greu. Trebui să ia multe lecții de la măică-sa, pentru că rețetele învățate în orele de mănăj nu o

prea ajutau : nu avea varietatea de elemente indicate în cărți. Zarzavat, ouă, lapte, pui — din acestea trebuia să compună și amiaza și cina. Veta-i arătă mâncări simple dar foarte gustoase.

Dintr-o ștofă subțire, de vară, sură cu picățele albe, cuteză să-și facă o rochie de casă. Când se văzu mai întâi în ea, începu să rîdă : părea cu mult mai înaltă și mai subțire.

În afară de uniformă, mai avea două-trei rochii și bluze din vara trecută. Rochiile îi rămăseseră cam scurte. În cursul anului nu-și făcuse decît una, în atelierul internatului.

XVIII

Tinerii elevi și studenți din sat se întâlneau, de obicei, sara, după cină, la plimbare pe ulița principală. Peste zi nu se prea vedeau. Vreo cîțiva normaliști și elevi de liceu urmau încă pilda înaintașilor lor dinainte de unire, ieșind zilnic cu părinții la cîmp : la sapă, la fin, la secere. Liceenii din clasele inferioare pășteau vitele, alături de frățiorii lor mai mici, rămași acasă.

Cei ce ajutau părinților la muncile cîmpului, erau, sara, de obicei, osteniți, și, după ce măsurau, în grup, de două-trei ori ulița lungă, se duceau acasă, la culcare. Alții nici nu ieșeau la plimbare decît duminica.

Ana își dădu sama cu uimire că din satul ei se ridicaseră cîțiva intelectuali pe care ea nu-i cunoscuse pînă acum : trei studenți și cele două fete ale preotului, din care una era profesoară de aproape doi ani, iar cealaltă, proaspătă licențiată în litere.

Întră în rîndul lor, la început cu destulă sfială : nu știa cum să se poarte cu ei — cum te porți cu niște domnișori și domnișoare de la oraș, sau după obiceiul satului ? Pentru că ea, de cînd dezbrăcase uniforma de liceană, avea mereu senzația că a revenit la libertatea și la natura ei dintîi. Însăși casa părintească, satul, regiunile cunoscute, îndeletnicirile ei de-acum o făceau să se desprindă de întreaga conduită de la oraș și să revie la felul ei de purtare de cînd avea treisprezece ani. Dar oare și ceilalți erau la fel ? Era, de pildă, nevoie

să li se prezinte, cînd toți știau că e fata Vetei și a lui Ion Muja ? Ceva părea să-i spună că domnișorii și domnișoarele de aici nu semănau cu cunoștințele ei din liceu, din societate, de la mare, și totuși stătea la îndoială dacă să-i agrăiască pe nume, ori să le zică «domnule» și «domnișoară».

Birui în cele din urmă firea ei cea adevărată, de acasă, și într-o sară — la cîteva zile după primirea scrisorii lui Dinu —, dădu buzna între ei, începînd să le strîngă cu în-suflețire mîinile și să le spună cît îi pare de rău că n-a petrecut toate vacanțele împreună cu ei.

Impresia pe care o făcu băieților fu dintre cele mai bune, dar fata preotului, profesoară, cam strîmbă din nas.

Ana băgă de samă că le-a rupt o conversație, pe care fata cea mică a preotului, care își luase de curînd licența, tot încerca să o lege din nou. Dar nu putut opri iureșul Anei. Ea, dusă de năvala bucuriei sale, le povesti, într-o cascadă de vorbe, tot ce-i putea interesa despre persoana ei și voi să afle tot ce încă nu știa despre ceilalți.

— Dar e un adevărat interogatoriu ceea ce faci dumneata, domnișoară Muja ! zise rîzînd unul din studenți.

Ana se opri o clipă. Așadar, și ei își spun «domn» și «domnișoară» ! Ori poate îi ziceau numai ei, fiindcă nu era din grupul lor ? Va afla îndată ! Și apoi, nu era obișnuită să i se spună «domnișoară Muja» decît în clasă. Toată lumea îi spunea «domnișoară Ana». Nici nu-i prea plăcea numele ăsta de «Muja». A «mugi» era o vorbă cu care o năcăjeau colegii și colegele ei în școala primară, aici, în școala din sat, pe vremuri.

— Interogatoriu ? — zise ea. — Nu cred ! Cred că am datoria să vă informez despre mine și să aflu tot ce poate fi interesant despre consătenii mei pe care abia-i cunosc. Mie-mi place ca de la început lucrurile să fie limpezi. *Clara pacta, boni amici*. Nu-i bine spus ? Parcă acesta era principiul strămoșilor noștri romani ! Și dumneata, care studiezi dreptul roman — zise ea, adresîndu-se studentului care spusese că-i supune unui adevărat interogatoriu —, dumneata trăbă să-l cunoști.

— Da, ai dreptate. Ai putea să te înscri și dumneata la drept. Cred că ai o capacitate deosebită de a desluși lucrurile. Și asta e o calitate proprie advocaților.

— Păi, chiar mă gîndesc să mă înscriu !

— Nu mai spune ! Pînă acum sînt puține studenți la drept.

— Cu mine va fi una mai mult.

— Vorbești serios, domnișoară Muja ? întrebă profesoara.

— De ce nu ? Dar încă nu-s hotărîtă dacă să dau examen la drept sau la medicină.

— Dar am auzit că ai fost mereu prima în clasă. Nu te atrag literele ? Nu ți-ar place să fii profesoară, ca mine ?

— De dragul dumitale, care trăbă că ești o profesoară foarte simpatcă, fiindcă dumneata ești frumoasă, aș zice da. Însă aș minți.

Profesoarei i se destinseră, în sfîrșit, buzele, pe care le ținuse strînse de cînd li se alăturase Ana. Rîse înveselită și întrebă :

— Dar numai profesoarele frumoase sînt simpatice ?

— Numai ! Asta o știu din experiență. Cele urite sînt răutăcioase și pizmașe.

Se înveseliră toți.

— Și nu ți-ar conveni să te faci profesoară ?

— Ba mi-a trecut prin cap și gîndul, ăsta. Dar am ajuns la concluzia că-n ziua de azi poți cîștiga mai bine ca avocat sau ca medic.

— Auzi, frate ! — se miră unul dintre studenții în medicină. — După dumneata criteriul alegerii carierei e cîștigul ?

— Cred că e un criteriu firesc pentru o fată săracă.

— Și, de pildă, cum crezi dumneata că ai face avere cu advocatura ? — întrebă studentul în drept. — Mî se pare că advocaților, în ziua de azi, numai bine nu le merge.

— Eu aș face parale.

— Sînt foarte curios să știu cum, și te asigur că nu mă voi folosi de rețeta dumitale.

— De pildă, nu aș primi decît acțiuni de divorț. Sînt atîtea divorțuri azi, că poți să te-mbogățești aproape fără să-ți dai sama.

Rîseră toți.

Gheața era spartă, și, băgînd de samă că toată lumea din grup se totuia, propuse să se bucure și dînsa de acest privilegiu.

— Afară de doamna profesoară, desigur, își sfîrși ea ple-doaria.

— Și cum să-ți spunem ? Ana, Anișoara, Anica, Anuța ?
întrebă celălalt student la medicină.

— Anișoară nu mai sînt, nici Anuță. Anica nu-mi place.
Îmi pare alt nume. Spuneți-mi Ana, că-s mare. Aș putea fi,
cu cîți ani am, studentă. Pe mine m-au dat părinții mai tîrziu
la școală.

— Dar dacă te-ai face doctor, ce specialitate ți-ai alege ?

— Cred că.. dentistă.

Alte hohote de rîs urmară.

— E specialitatea cea mai rentabilă. Sălile de așteptare
în cabinetele dentiștilor gem mereu de lume. După alți bol-
navi trăbă să alergi tu ; cei cu dureri de dinți aleargă ei după
doctor.

— Foarte bine motivat !

Fata cea mică a preotului reuși, în sfîrșit, să lege iar
conversația de acolo de unde fusese întreruptă la venirea
Anei.

Atenția Anei fu captivată numaidecît, și ea începu să
asculte atentă, ferindu-se de a intra în discuție.

— Încă nu a precizat nimeni ce se înțelege la noi, sub
cuvîntul generație, — reluă firul fata cea mică a preotului. —
După părerea mea, generațiile noi înaintează prea repede.
Fiecare promoție se consideră o generație. În felul acesta,
într-un veac ar fi o sută de generații, ceea ce, desigur, e
absurd.

— Da, e o mare exagerare ! Chiar dacă nu fiecare pro-
moție, dar cel puțin la cinci ani una se declară generație. De
cite ori se găsesc cîțiva ambițioși care pot aduna un grup în
jurul lor, gata generația ! Avem cel puțin trei generații de
felul acesta pînă acum. Deși e limpede că, în realitate, nu e
decît una, generația de după unire. Și anume, aceea care a
continuat lupta națională, și întreg tineretul care i s-a ală-
turat odată cu trecerea anilor.

— E limpede că generația nu e determinată de vrîstă, sau,
mai bine zis, numai de vrîstă, ci și de identitatea mentalității,
de același ideal, interveni profesoara.

La discuție participau toți cei din grup, afară de Ana.

— Și toți aceia care nu-și mai pun nici-o nădejde în par-
tidele politice existente, toți cei deziluzionați de bătrîni.

— Dacă lărgim în felul acesta sfera, ajungem prea de-
parte. Sînt și bătrîni, și bărbați în puterea vrîstei care nu mai

cred în partidele politice actuale, care stau deoparte. După părerea ta, ar trebui să-i primim în generație și pe aceștia ?

— De ce nu ? Într-o mișcare națională, trăbă folosită orice energie disponibilă. Avem nevoie nu numai de însuflețire, ci și de experiență, de cunoștințe. Problemele pe care și le-a pus mișcarea studențească sînt foarte variate și foarte greu de rezolvat.

— Nu ! protestară mai multe glasuri.

— Dacă primim între noi oameni învechiți în rele, n-am făcut nimic. E nevoie de suflete curate și dezinteresate, cum numai tinerii le pot avea.

— Și tinerele ! adăogă zîmbind licențiată.

— Mai ales ele ! În idealism și în curaj, fetele ne întrec mereu.

Făcură apoi un aspru rechizitoriu partidelor politice, luîndu-le pe rînd. Toate erau decăzute. Toate erau materialiste. Toate erau cetățui închise, organizate pentru promovarea intereselor personale ale membrilor marcanți, pentru ajungerea la slujbe și la situații gras remunerate. Nici unul din partide nu fusese pînă acum un sincer promotor al desființării cumulului și sinecurilor. Întreg tineretul era scandalizat și revoltat din cauza șomajului, pe cînd grangurii politici și rube-deniile lor dețineau cite trei-patru posturi.

Pe măsură ce vorbeau, se înflăcărau. Părerea care răzbătea mereu din discuție, ca flacăra focului printre vreascurile uscate, era că numai o înlocuire totală a clasei conducătoare, bătrîne și corupte, de către tineret, poate aduce o regenerare a moravurilor, o radicală schimbare în bine a României. Altfel, zadarnice sînt toate eforturile spre înălțare culturală. Tineretul învață degeaba. Majoritatea celor cinstiți și idealști ajung curînd niște deziluzionați. Stau cu diplomele în mînă și nu le dă nimeni de lucru.

Ana simți că grupul acesta de tineri nu vorbește ca să se distreze, ca să-și petreacă în vacanță. Puneau problemele preocupati și serioși, ca și cînd s-ar fi aflat în fața unei primejdii. Această primejdie ea nu o văzuse niciodată, nu o simțise niciodată. Singura ei suferință era lipsa averii... Ba, da, își aduse ea aminte, o dată se izbiseră și ai ei de ceva asemănător : cînd, din cauza căderii unui guvern, tatăl ei fusese dat afară din umilul serviciu de cursor la bancă. Nu s-a gîndit atunci și ea cu ură la oamenii aceia ? Dar discu-

țiile politice nu o atrăseseră niciodată. În internat, fetele nu discutau politică. Când era invitată în familiile colegelor ei și se începea vreo discuție politică, ea se izola într-un colț, cu tineri și tinere de vîrsta ei, sau mai mici, și vorbeau despre alte lucruri. Nici măcar nu bănuise pînă acum că pot exista fete care să se pasioneze de politică.

Totuși, acum, ascultîndu-i pe acești tineri, avea senzația că ei discutau o problemă serioasă și foarte importantă : o întreagă clasă socială — clasa conducătoare — era condamnată de către acești tineri fii ai satului, cu puțin mai vîrstnici decît ea. Din această clasă făceau parte și cei care o deziluzionaseră și pe ea. Așadar era cam pe aceeași linie cu acest tineret, făcea și ea parte deci din... generație.

Desigur, deziluzia ei era de altă natură. Ea nu se gîndise pînă acum nici la problema cumulului, nici la cei ce obțin beneficii grase de pe urma relațiilor și protecțiilor politice, nici la cei care, deși titrați, rămîn pe drumuri după obținerea titlurilor academice, fără mijloace de existență. Cuvîntul «somer» era nou pentru ea. Dar poate că toate scăderile care o deziluzionaseră erau strîns legate de cele discutate în grupul acesta de tineri... Dacă ar fi înlăturată actuala clasă conducătoare, poate că ar urma o schimbare în însăși structura morală a societății...

Continuă să urmărească cu atenție discuția și argumentările tinerilor, pînă cînd, la un moment dat, studentul în drept i se adresa, întrebînd-o :

— Tu nu ai nici-o părere ? Faci parte din apele morților ?

— Ce părere vrei să am ? E întîia discuție de felul acesta pe care o aud. În internat nu se face politică.

— Dar noi avem aderente și printre elevele de liceu !

— Tot ce se poate. Eu însă n-am avut, pînă acum, alte preocupări decît lecțiile.

— Cum am bănuit ! Iată, priviți să vedeți cum arată o înotătoare în apele morților ! Așa le spunem noi celor pe care nu-i interesează problemele sociale.

— Te înșăli dacă crezi că nu mă interesează. Numai cît, pînă acum n-am avut ambiția să port de grijă unei colectivități. Mi-au fost deajuns năcazurile mele și efortul de a le înfrînge. Văd că alții au preocupări cu mult mai mari, mai generale.

— Dar este evident, Ano, că individul nu se poate mîntui decît prin colectivitate. Pornind la luptă singur împotriva păturii conducătoare — îmbătrînită în rele, e adevărat, dar care are puterea în mînă —, nu poți avea sorți de izbîndă. De aceea generația tînăra de după unire vrea să se organizeze și să poarte o luptă comună pentru interesul comun.

Ana se gîndi un răstimp, apoi zise :

— Aș admite această luptă într-un singur caz, sau, mai bine zis, cu o singură condiție prealabilă.

— Și anume ?

— Dacă cei care o încep, o organizează și vor să o poarte sînt mai buni decît cei care trăbă să fie înlăturați. Eu, în locul vostru, n-aș avea drept criteriu generația, ci calitatea oamenilor. Aș face mai întîi selecția oamenilor cu care pornesc la luptă.

Grupul se opri.

— Mi se pare că dumneata bați, cum se zice, la uși deschise.

— Ce vrei să spui ?

— Văd că nu cunoști principiul nostru de bază. Sîntem de perfect acord.

— Mă bucur ! — răspunse cu un surîs ironic, Ana. — Și cum se face, la dumneavoastră în generație, selecția ? Vă luați după declarațiile fiecăruia ? Prestați vrun jurămint ? Dacă acesta e criteriul vostru de selecție, n-ați făcut nimic ! Că cineva e mai bun sau mai rău decît bătrînii din clasa conducătoare împotriva căreia luptați, nu se poate ști din vorbele, ci numai din faptele lui. Iar tineretul școlar și universitar nu a făcutuit, pînă acum, nimic.

— Ce vorbă e asta că tineretul nu a făcutuit nimic ?

— Pentru că n-a avut prilejul să trăiască, să acționeze. Un licean sau un student, după opinia mea, are o singură posibilitatea de a face ceva, de a realiza : să învețe. După cum văd, generația voastră vrea să se organizeze. Ei bine, eu cred că trăbă s-aveți un singur criteriu de selecție : sporul la carte, la examene, și purtarea bună, corectă și cinstită. Primiți voi în organizație numai pe cei mai buni studenți și pe cei cu cea mai bună atitudine morală ?

— Uite, domnule, de unde sare... radicala !

— Fără radicalism în selectarea oamenilor nu veți putea face nici o schimbare în societate. Va fi o simplă înlocuire

de oameni — scoală-te tu ca să m-aşăd eu —, nu o schimbare socială. Cu alte cuvinte, veţi face exact ceea ce vă plîngeţi că fac partidele politice îmbătrânite-n răle. Nu stă scris în fruntea nimănui că, dacă e tînăr, e şi idealist, şi moral, şi cinstit.

— Ai tu experienţă politică, de vorbeşti așa ?

— Eu, după cum v-am spus, nu am experienţă politică. Totuşi mi se pare că şi în selecţia politică se potriveşte proverbul că nu-i aur tot ce luceşte.

— Totuşi, pentru că văd că ai spirit critic, ai putea să ne spui ce scăderi ai găsit în... generaţia noastră ?

— Poate că am să vi le spun cu alt prilej, după ce mă voi mai gândi. Acum vă rog să continuaţi ; eu voi urmări cu cel mai mare interes discuţia voastră. Şi, cine ştie ? — adăogă, surîzînd, Ana — poate că, ascultîndu-vă, voi descoperi cîteva scăderi ale... generaţiei.

Se plimbară şi discutară, pînă tîrziu, despre mai multe chestiuni. Se vorbi şi despre noile curenţe politice care începeau să capteze atenţia opiniei publice europene şi chiar mondiale : mişcările extremiste de stînga şi de dreapta.

Din sara aceea, de cît ori vedea grupul la plimbare, Ana i se alătura şi ea ; uneori tăcea şi asculta cu încordare conversaţia ; alteori izbucnea în ea spiritul de harţă, şi, cuprinsă de o vervă îndrăcită, participa şi ea la discuţii.

La început fetele se supărară şi nu se feriră să declare — e adevărat, în lipsa Anei — că e o fată prost-crescută, cu toate că petrecuse atîta ani în internat. Profesoara declară sentenţios :

— Regret că am primit-o în grupul nostru. E nu numai foarte cutezătoare, dar chiar obraznică ! Se vede lipsa educaţiei de-acasă.

Dar băieţii nu erau de părerea fetelor, şi în scurtă vreme se convinseseră şi ele că Ana nu era obraznică, ci spirituală, cu replici prompte şi tăioase, şi că de cele mai multe ori zefle-melile ei ţinteau opiniile ce se dovedeau, în discuţie, greşite.

Într-o sară, unul din medicişti începu să-i descrie pe cîţiva dintre profesorii lui în culorile cele mai negre. Erau răi, nedrepti, invidioşi pe alţi colegi, şi, mai presus de toate, erau de dispreţuit pentru că-i protejau pe studenţii evrei, de la care încasau bani. Unii erau imorali pentru că dădeau lecţii particulare studentelor evreice şi aveau raporturi ruşinoase cu acestea.

— Eu nu înțeleg — zise celălalt student în medicină — de ce faci tu deosebire asta între români și evrei. Ești nedrept, de vreme ce toată lumea știe, în facultatea noastră, cum trec examenele atâtea studenți români. Pe câțiva le știu și tu, că au ajuns de le arată lumea cu degetul. Dragul meu, imoralitatea nu ține de naționalitate. Ea e în atmosfera vremii noastre. E o chestiune banală, care nu mai interesează pe nimeni. Știu și eu ce să zic? Poate că e firesc să fie așa. Omul, cu necesitățile lui fiziologice, e un fel de animal. Instinctul e legea fundamentală a existenței; legile morale se luptă zadarnic împotriva lui.

— Vorbești de parc-ai fi citit pamfletul acela infam al lui Léon Blum asupra libertății sexelor, spuse profesoara, fără a părea totuși prea scandalizată.

— Nu l-am citit, dar eu studiez medicina. Și încep să cunosc tainele vieții animalice a omului. Tineret curat, tineret pur, cum îl pretind legile morale, putea fi în timpurile când fetele se măritau la patrusprezece ani și când, la douăzeci și doi de ani, un tânăr putea avea o carieră. Astăzi, iată, noi batem pragul al treizecilea când ajungem la examenul de diplomă. Și nici la treizeci de ani nu ne putem gândi la căsătorie, pentru că trăbă să intrăm într-o slujbă, iar salariul de începător e atât de mic, încât abia ne putem susține pe noi singuri. De familie nici vorbă nu poate fi! Ce vreți? Și studenții și studentele de azi își petrec tinerețea învățând. Dar în vremea asta nimic și nimeni nu poate suprima trebuințele organice ale trupului nostru.

— Din punct de vedere științific, poate că ai dreptate — zise studentul în drept. — Dar asta nu explică purtarea acelor studenți care își iau examenele cum ați spus voi. Aici nu mai este vorba de fiziologie, după părerea mea, ci de corupție, de depravare.

— Dar atunci ar trebui numit corupție și traiul în comun, fără căsătorie, al atîtor studenți și studenți!

— Desigur. Cred însă că nu te gîndești la asemenea situații ca la niște fapte obișnuite, ci ca la niște excepții, cum și, probabil, sînt.

— Cunosc prea multe cazuri pentru a putea vorbi de excepții. După mine, din motivele arătate, fenomenul este explicabil și justificat.

— Exagerezi îngrozitor — spuseră cele două fete. — Și noi am fost studente, și noi am avut colege. Sîntem convinse că nu poate fi vorba decît de excepții.

— Voi ! Dar cine credeți că ar fi venit, dintre cunoscutele voastre, să vă spună adevărul despre cum trăiește ?

Ana asculta palidă. Auzea lucruri îngrozitoare care-i biciuiau puritatea mai sîngeros decît promiscuitatea trupurilor semigoale de pe plajă.

— Fiecare e liber să aibă părerea lui. Eu privesc lucrurile sub raportul condițiilor în care, azi, un băiat sau o fată poate ajunge să-și facă o carieră. Desigur că există și un tineret cinstit, cu educație temeinică, cu pilde bune în familie. Cei care fac parte din acest tineret rezistă mai bine impulsurilor vrîstei, mediului, ispitei luxului. Dar au intrat în facultăți și atîtea elemente, băieți și fete, pentru care totul e diploma, asigurarea unui mijloc de existență. Pentru aceștia ținta unică este de a răzbate cu orice preț. Aceștia, cred că ați observat și voi, nu prea au scrupule morale.

Ana folosi pauza ce se ivi în discuție pentru a întreba :

— Și aceasta e generația revoluționară ?

— Cum revoluționară ?

— Așa se numește o generație ce vrea să se substituie alteia la conducerea unei societăți.

— Dacă folosește și mijloace revoluționare...

— Problema e următoarea : grozăviile despre care vorbiți sînt apariții noi în viața socială românească ?

— Relativ noi. S-au ivit în vremurile schimbate de după război.

— Și cangrena aceasta roade și trupul generației tinere ?

— Ce expresii apocaliptice folosești ! E un fenomen contemporan, Ano, și atîta tot. Ca și dansul, muzica, literatura, pictura de azi. Toate mustesc de sexualitate. Sper că nu te revoltă expresia.

— În cazul acesta, generația voastră nu are nici-un drept, nici să o critice, nici s-o schimbe pe cea de la conducere. Afară de cazul că între voi nu sînt astfel de tipuri imorale.

Cei doi mediciști începură să rîdă. Anei i se păru că risul lor era indecent.

— N-am putea spune că generația noastră, sau, mai exact spus, tinerii din organizația noastră studențească sînt niște călugări, iar organizația o mănăstire. Dar tu ești prea tinăra pentru a pricepe unele lucruri...

— Mi se pare că vă înșalați ! E adevărat că sînt în clasa a opta, dar v-am spus că am douăzeci de ani.

— Așa de bătrînă ? ! N-aș fi crezut ! zise surîzînd ironic unul din mediciniști.

— Așa ! Aș putea să vă fiu instructoare... Ascultați-mă deci. Nu cred că voi, așa-zisa generație tinăra, puteți face vreo schimbare în bine la noi în țară. Dacă nu sînteți elemente selecționate sub raport moral, nu puteți face să înceteze corupția, abuzul și celelalte mizerii sociale de care vă plîngeți. Cine e imoral într-un domeniu al conștiinței, este imoral în toate. Puneți-vă argumentele în pod și apucați-vă de carte !

Ieșirea ei produse o întreagă răsccoală de sensibilități jignite, de păreri cutezătoare, de teorii aprinse, așa că discuția ținu pînă noaptea tîrziu.

În răstimpuri, Ana rămînea să-și apere singură pozițiile, grămădind tot mai multe baricade de argumente în fața lor.

Uneori treceau pe pozițiile apărute de ea și cele două fete ale preotului. Dar ele erau cu mult mai liberale în judecarea problemelor pe care le ridica discutarea raportului dintre libertatea individuală și interesul obștesc.

Ana îi uimi pe toți cu cunoștințele ei și mai cu samă cu vioiciunea replicelor sale, dar o declarară în unanimitate sec-tară, pentru convingerea ei asupra orientării morale a individului.

— Nimeni nu este îndreptățit să se amestece, cu argumente de moralitate socială, în viața intimă, sexuală, a unui om — conchise unul din studenții în medicină care apăra cu strășnicie relațiile libere dintre studenți și studente. — Toate lucrurile privitoare la acest instinct sînt tenebroase, și miezul lor este încă prea puțin cunoscut. Problema nu e numai a unei generații ; nu e vorba aici de nevroza vremurilor de după război, cu sătea de senzațional și de senzații tari, de plăceri intense ; problema se pune și individual, de la om la om. Sînt băieți și fete care se folosesc de libertatea lor în

mod firesc, fără a-și face probleme de conștiință, deși în toate celelalte acțiuni ale lor sînt dirijați de responsabilitatea conștiinței.

— Asta să i-o spui lui mută ! — strigă Ana, enervată. — Cine-i atins de o maladie, e atins de obicei de mai multe decodată, sau poate fi atins. O spărtură în zidul unei cetăți, însemnează că zidul nu este inexpugnabil. Gîndiți-vă ce se va întîmpla dacă va cădea poarta principală a fortăreței. Toți dușmanii vor năvăli prin ea, la întîiul prilej. Vă rog să aveți răbdare ! — exclamă ea, văzînd că vor să sară cu vorbe asupra ei. — Vreau să mă explic ; și să le fie rușine celor ce le vor trece gînduri urîte prin cap ! Asămănarea pe care o fac e cinstită și nu se pretează la.. porcării ! Asta am vrut să spun. Și acum vă rog să m-ascultați.

Risul ironic al celor trei tineri încetă brusc.

— Iată ce vreau să vă spun. Ziceți că puteți fi, generația voastră, cinstită în toate, că puteți regenera lumea și că puteți schimba clasa existentă acum la conducere. Sînteți idealști, curajoși, dezinteresați, harnici, muncitori. Afirmați că sînteți și credincioși. Un singur lucru vă lipsește : puritatea tinereții ! Dacă nu practicați înșivă promiscuitatea, nici nu vă revoltați împotriva ei, ci, dimpotrivă, legitimați imoralitatea sexelor. Dar în felul acesta, în zidul ce constituie tăria generației voastre, nu numai că s-a produs o spărtură, ci voi înșivă ați deschis, de bună voia voastră, o poartă. Și care poartă ? Singura care putea fi deschisă de voi, la vrîsta voastră. Pentru că n-ați avut încă prilejul să fiți idealști, dreپți, dezinteresați ; viața încă nu v-a îmbiat situații și bunuri în fața cărora să vă fi putut verifica idealismul. Viața, pînă acum, nu v-a pus în fața nici unei probleme prin care să vă puteți verifica forța spiritului vostru. Cu alte cuvinte, nu v-ați putut verifica pînă acum dacă sînteți un tineret pur, sau unul decăzut. Și totuși voi ați ales alternativa din urmă. Așadar, la întîia probă de examen la care v-a supus viața ați căzut. Pe ce vă mai puteți bizui afirmația că veți rămîne dreپți, cinstiți, dezinteresați, dînd o categorie socială superioară celei aflate astăzi la conducerea statului ? Că nu veți cădea la celelalte probe de examen ?

— Ferească-mă Dumnezeu să ajungi nevastă-mea ! — zise medicinistul. — Mi-ai argumenta pînă n-aș mai vedea pe unde

să ies din casă. Cine naiba te-a înverșunat așa împotriva noastră ?

— Nu e înverșunare. E logică ! strigă Ana, vibrînd încă de lungă-i cuvîntare.

— Renunț bucuros la orice femeie condusă de logică !

— Ți s-a îmbiat vreuna pînă acum ? Sînt sigură că numai cele proaste se lasă ademenite de teoriile degradante ale medicinei dumitale. Parcă omul n-ar fi decît animal ! Parcă n-ar avea conștiință ! Parcă nu conștiința e aceea care trăbă să ne conducă, ci instinctul ! Dacă ar fi așa, de ce a mai fost nevoie să învățați la școală ? Instinctele nu trăbă instruite, ci doar ținute în frîu... Toată istoria culturii mărturisește acest adevăr, și voi, generația nouă, care vreți să luați locul păturii conducătoare, vă credeți în nota timpului, a civilizației superioare de azi, dacă nu mai controlați instinctul animal. Nu vă proorocesc nici-o izbîndă cîtă vreme nu începeți organizarea voastră prin selecția riguroasă a oamenilor. Și repet : la vrîsta noastră, numai două criterii de selecție există : puritatea tinereții și hărnicia la studii.

Se făcu o îndelungată tăcere. Întru tîrziu, studentul în drept zise :

— Poate că ai dreptate cînd vrei să te înscrii la drept. Ai o judecată strînsă. Numai cît, cred că cu specialitatea pe care ți-ai alege-o, primind numai procese de divorț, ai muri de foame.

— O să văd eu atunci !

— Cred că e mai bine să-ți dai sama de pe acum : în loc să pledezi pentru cel ce te-ar fi angajat, sînt sigur că ai începe să faci morală părților. Și nimeni nu ar mai călca pragul biroului tău.

Fetele preotului dădeau semne că li-e somn. Părea să nu le prea fi interesat discuția. Se despărțiră reci unul față de altul. Ana plecă enervată, dar satisfăcută. Era convinsă că a apărat un punct de vedere just.

Dar de la discuția aceasta, ea constată o distanțare de dînsa a grupului, distanțare pe care o tălmăci ca pe un refuz de a-i accepta prezența și mai ales participarea la debaterile lor. În consecință începu să iasă tot mai rar sara pe uliță, pînă ce nu mai ieși deloc.

Pe la sfîrșitul lui iulie, Ana primi o ilustrată dintr-o stațiune maritimă. Inginerul Marinescu, iscăbind numai cu inițialele, îi trimitea două rînduri: «Refugiat de mult din munți, am crezut să rămîn la mare. Greu de suportat! Plec și de aci.» Enigmatic și scurt. Contrar felului său de a scrie. Totuși Anei i se păru că-i comunică exact ceea ce o interesa: că nu mai era de mult timp la Predeal.

La vreo patru zile după discuția aceea aprinsă cu grupul de tineri, poștașul îi aduse un plic. După adresă nu-și dădu sama cine i-l trimisese. Era un scris de fată, dar nu era al Radei, iar cu alte fete nu corespundase pînă acum. Rupse plicul și se uită la iscălitură. Era de la colega ei de clasă Dina Teodoru. O invita, în numele ei și al mamei sale, să-și petreacă cele trei-patru săptămîni cîte mai rămăseseră pînă la sfîrșitul vacanței, la Sînaia: «Avem o mică vilă la marginea Sinaii. Pînă acum a plouat mereu. A trebuit să facem și focul. Dar de-o săptămînă-ncoace vremea s-a îndreptat. Localnicii, care știu cum merge timpul în orașul lor, spun că de-acuma pînă la toamnă va fi mereu vreme bună. Ne-ai face o mare plăcere — și mie și părinților mei — dacă ai veni. Noi te așteptăm.»

Ana se miră că Dina Teodoru îi știa adresa de-acasă, dar își zise, în cele din urmă, că probabil va fi luat-o de la internat.

Dacă ar fi primit invitația înainte de discuția aceea aprinsă, poate că ar fi refuzat-o. Dar acum se bucura că poate pleca din sat. Prea stătea singură toată ziua, și-apoi o chinuia din ce în ce mai tare gîndul că mersese prea departe în susținerea părerilor ei față de grupul de tineri consăteni, făcîndu-se astfel nedorită în mijlocul lor. Greșise ea? Greșeau ei? Nu știa. Pentru a i se cristaliza impresiile din sara aceea, ca și pentru a-și analiza la rece conduita sa de-atunci, va fi mai bine, își zise, dacă va schimba locul, mediul. De departe se vede mai ușor și mai limpede adevărul.

Veta se bucură mai mult decît Ana cînd auzi de invitație.

- E o colegă de-a ta?
- Da, o fată foarte bună.
- Și familia încă te poștește?

— Se-nțalege !

— Eu zic să primești. Ai făcut destulă treabă vara asta. Nici n-ai avut vreme să te odihnești.

— Dar mi-ar trebui o rochie, ori chiar două ! Și mi se pare că cu banii pe care-i am eu de-abia îmi voi putea plăti drumul.

— Am eu ceva bani puși deoparte.

— Ar trebui să merg să stau la tata două-trei zile, pînă mi le-ar coase cineva. Eu, cu cît mă pricep, n-aș îndrăzni. Rău e că doamna directoare e dușă, cu familia, în vilegiatură. Dar o să-ncerc totuși, poate că aș putea sta la internat ; mi-ar plăcea mai mult decît în locuința tatei.

Sosind la oraș, Ana găsi repede o croitoreasă mai liberă, o fată care cosea și în familii și pe care o cunoștea din internat. Venea uneori să-i coase directoarei.

— Foarte mult aș dori, domnișoară Silvia, să asist și eu cînd croiești și cînd coși rochiile. Aș vrea să prind și eu cîte ceva din meseria dumitale. Mi-ar prinde bine în viață. Acasă mi-am făcut eu un fel de capot, dar la rochii nu mă prea pricep. Apoi, nici nu prea am ce face în oraș. Internatul e pustiu... Nu-i decît portarul.

Croitoreasa rîse :

— Bucuros, domnișoară Ana. Dar la școală parcă învățați și croitul. Eu cred că ți-ai fi putut coase și singură rochiile. E foarte simplu. Iată, eu urmez modelul pe care mi l-ai arătat dumneata.

— De cusut, da. Însă n-aș cuteza să le croiesc. Apoi, oricum, pentru cumpărarea ștofei tot trebuia să vin la oraș.

— Bine, domnișoară Ana. Cred că în două zile le dăm gata. Le-aș fi putut găta și mai răpede, dar, iată, mai am de isprăvit și bluza asta, și e urgentă.

Astfel Ana rămase, încă din după-amiaza primei zile, în atelierul croitoresei. Însă de dormit, trebui să doarmă în locuința tatălui său.

A doua zi, înainte de a pleca la atelier, zbîrnii prelung soneria, și taică-său se ridică numaidecît de pe scaun.

— Mă cheamă domnul judecător Zamfir, zise el.

— S-a și înapoiat din Italia ?

— Da, de două săptămîni.

Ana, întrînd în tribunal, avusese impresia că toată clădirea e pustie : coridoarele erau goale, treptele nu le mai urca nimeni. Domnea și aici un aer de vacanță.

— Nu e vacanță — zise tată-său —, ci se lucrează cu mai puțini judecători. Ceilalți sînt în concediu.

Soneria zbîrnîi din nou, și Ion Muja, tocmindu-și uniformă, ieși în grabă. Peste cîteva minute se întoarse și zise prin ușa întredeschisă :

— Ano, trăbă să mă duc pînă la Administrația Financiară. Poate voi zăbovi mai mult, căci acolo e mereu îmbulzeală. Dacă întîrziu și vrei să pleci, încuie ușa și pune cheia aici, între ferești.

— Am înțales.

Ana încă nu era gata de plecare la atelierul modistei. Încă nu băuse ceaiul, pe care i-l pregătise tată-său.

Sorbînd din ceai, cu capul aplecat asupra unui jurnal de mode din care voia să-și aleagă modelul celei de a doua rochii, nici nu băgă de samă cînd se deschise ușa, de-aceea tresări cînd auzi lîngă ea vocea judecătorului Zamfir.

— A, ce surpriză plăcută ! — zise acesta. — Dumneata aici ? ! Voiam să văd dacă a plecat tatăl dumitale. Am uitat să-i dau o ordonanță de plată. Bună-dimineța !

— Da, a plecat, — răspunse Ana, încercînd să-și înfrîngă spaima prin care trecuse. — Bună-dimineța, domnule judecător. V-ați înapoiat cu bine ? A fost frumoasă excursia ?

— Nu pe cît putea fi.

— Se pare că dumneavoastră aveți gusturi prea rafinate. Ori poate că v-ați plictisit de excursii. Mi s-a spus că ați făcut foarte multe.

— Cine ți-a spus ?

— Cineva care știe.

— Da, nu pot să mă plîng ! Am cutreierat multe țări. Dar, spre deosebire de altă dată, acum n-am avut norocul să am tovarăși de excursie plăcuți.

— Sau, mai bine zis, tovarășe.

— Da, ai dreptate. Dacă primeai propunerea mea, cred că excursia ar fi fost încîntătoare.

Tot vorbind, el se apropie de masă și se aplecă asupra jurnalului de modă.

— Ia te uită ! Te interesează și astfel de literatură ?

— Mă interesează tot ce e frumos.

— Dar, să-mi dai voie ! Țasta e un jurnal cam vechi. Ca să spun așa, e un jurnal de modă care nu mai e la modă. Începu să-l frunzărească, atingînd din cînd în cînd mîna Anei.

— Trebuie să știi că eu mă pricep și la modă feminină. Dacă vrei să-ți alegi un model, lasă-mă să ți-l aleg eu. Păcat însă că jurnalul ăsta e așa de vechi.

— Vă rog să nu vă mai osteniți. Mi l-am și ales. E și croit. E în lucru acum.

— Da ?! Regret. Să știi că eu am un gust foarte rafinat. Altădată să mi te adresezi mie și n-are să-ți pară rău.

— Da, știu.

— Ce știi ?

— Că vă pricepeți. Am auzit.

— Iar ai auzit ! S-ar părea că lumea nu mai are altceva de făcut decît să vorbească de mine.

— Da, într-adevăr, se vorbește cam mult...

— Și cam ce se vorbește ?

— Cred că dumneavoastră știți mai bine decît mine...

Ana continuă să-și soarbă ceaiul, în vreme ce judecătorul o sorbea pe ea din ochi. Era un bărbat elegant, aproape scli-visit. Împrăștia o boare de parfum subtilă.

Cu multă abilitate, întinse brațul și încercă s-o apropie pe fată.

— Ești frumoasă, domnișoară Ana. Aș da un regat pentru un sărut al dumitale.

— Un regat pentru-o țigară, răspunse Ana ironic.

Judecătorul încercă să-i vadă ochii, dar pleoapele fetei erau lăsate peste luminile verzi. Crezu că are de-a face cu aceeași atitudine pe care o remarcase de-atîtea ori la femei înainte de a-i ceda, și se avîntă cu o mișcare felină să o sărute.

În aceeași clipă paharul de ceai căzu sfărîmîndu-se pe podele, și o palmă răsună plină pe obrazul judecătorului.

— Nu-i nimic ! zise Ana, păstrîndu-și sîngele rece. Era un păhar vechi și ieftin. O să-i cumpăr eu altul tatei. — Cu coada ochiului văzu că obrazul omului, alb, pudrat mai înainte, ardea acum, roșu ca focul. Izbise cu sete, o ustura palma. Și nu-și putu reține multă vreme rîsul. Izbucni. Apoi, liniștindu-se un pic, zise : — Scuzați-mă, vă rog, am vrut să prind paharul cu mîna cealaltă, și cum capul dumnea-

voastră era puțin cam prea aplecat... Așa s-a întâmplat...

Judecătorul respira greu. O vreme nu spuse nimic. Dar în ochii lui se citea o ură lașă. Era c-un obraz și cu fruntea palidă, iar cu celălalt trandafiriu. Tăcînd, se apropie de ușa și, cu mîna pe clanță, zise :

— Te-ai purtat obraznic, țigănește. Nimeni nu mi-a adus pînă acum o asemenea ofensă. Ține minte ce-ți spun : o să-ți pară rău pentru ce-ai făcut !

— Nu cred că m-am purtat cum spuneți dumneavoastră, dar de părut, îmi pare rău încă de pe acum ! Se poate să i se întîmple așa ceva unui domn cu gusturi atît de rafinate ! Regret foarte mult !

— Vei regreta și mai mult cînd îl voi da afară din slujbă pe tatăl dumitale, răspunse judecătorul Zamfir, cu un surîs ce voia să fie ironic, superior.

Ana se îndreptă ca un steag și îl fulgeră cu o privire disprețuitoare.

— Nu cred !

— Ce nu crezi ? întrebă judecătorul, păstrîndu-și același surîs.

— Că veți fi atît de josnic încît să vă răzbunați pe tata.

— Pe dumneata mă voi răzbuna, procedînd astfel. Veți rămîne pe drumuri !

Ana se făcu galbenă ca ceara.

— Îți spun încă o dată că nu cred, zise ea pe un ton rece, alb, schimbînd totodată și pronumele de reverență folosit pînă acum cu o formă ce-i exprima disprețul.

— Crezi că nu depinde de mine să-l dau afară ?

— Nu mă îndoiesc că pînă acum atîrna numai de dumneata. Dar începînd de acum cinci minute, depinde și de mine ! răspunse ea pe un ton hotărît.

— Ce vrei să spui ? întrebă Zamfir, ridicînd o sprînceană.

— Exact ce ai auzit și ce ai înțales ! Dacă vei cuteza să te răzbuni pe tata pentru palma pe care ai meritat-o, mă voi duce la președintele tribunalului și-i voi spune ce s-a întîmplat. Voi vorbi în tot orașul. Și, la nevoie, te voi da la gazete !

— Poate că ai fi în stare... Dar cine te va crede ?

— Nu «poate» ! Sînt ! Și mă vor crede, pentru că toată lumea te cunoaște. Și de-acum înainte să nu mai îndrăznești să te-appropii vreodată de mine ! Azi ți-am tras o palmă, dar cu proxima ocazie îți voi scoate ochii !

Judecătorul ieși trîntind ușa.

Ana adună cioburile de pe jos și le azvîrli pe fereastră, în curtea tribunalului. Apoi aruncă o privire în oglindă. Păru încîntată de fata pe care o vedea și-i zîmbi. Luă jurnalul de modă de pe masă, încuie ușa și puse cheia la locul indicat de taică-său.

«Numai de n-aș uita să cumpăr păharul pînă nu-i observă tata lipsa», își zise ea, mergînd spre modistă. Și cum tocmai trecea pe lîngă un magazin de sticlărie, cumpără un pahar de forma celui spart, și, întorcîndu-se din drum, îl puse la locul lui.

Ion Muja încă nu revenise de la Administrația Financiară.

«În bun loc l-a trimes pe tata — se gîndi Ana. — A po-trivit în așa fel lucrurile încît să-i rămîie destul timp pentru a fi singuri. Ce canalie ! Țsta-i domn ? Țsta-i intelectual ? Pfui !»

A doua zi sara, cele două rochii de vară erau gata. Mate-rialul era ieftin, dar culorile erau frumoase și modelele alăse de un bun-gust desăvîrșit. Pînă și croitoreasa se miră cît de drăguțe au ieșit.

— Îmbrăcată așa, nimeni nu o să te mai poată cunoaște că încă ești elevă. Și trăbă să-ți spun că-ți vin mult mai bine decît uniforma de liceu. Dumneata ești de-acuma domnișoară mare, nu mai ești o copilă.

Ana îi mulțumi.

— Și pentru cît de frumoase le-ai făcut, și pentru că, stînd lîngă dumneata, am avut prilejul să mă introduc și eu mișel într-o artă care probabil că-ți aduce multe satisfacții.

— Da, cînd ar fi să lucrezi numai pentru tine. Cînd nu-i o meserie. Altfel, e destul de obositoare. Și-apoi, multe femei sint nemulțămite cu ce le-ai lucrat.

— Sînt și de-astea ? !

— Cele mai multe !

— Doamna directoare știu că totdeauna a fost mulțămită.

— Mai ușor le mulțamești pe adevăratele doamne, decît pe cele care s-au făcut doamne peste noapte. Unele, care-au trăit pînă mai ieri la țară sau cine știe pe unde, au niște pre-tenții !... Țin să te-nvețe toți termenii tehnici de prin jurnalele de modă, și spun niște bazaconii de nu știi cum să-ți mai ții risul.

— Totuși cred că astea sînt cele mai puține, nu ?

— Da' de unde ! Sînt cele mai multe. Majoritatea sînt din clasa celor îmbogățiți de război, care dau acum năvală în pătura de sus. De, azi nu mai e clientela selectă de dinainte de război.

Cînd să plece, Ana se întoarce deodată și întrebă :

— Domnișoară Silvia, dumneata ai auzit de un domn judecător Porfir, Arghir, Zamfir sau așa ceva ?

— Zamfir — preciză croitoreasa. — Cum să n-aud ?! După cum știi, eu lucrez în casele multor familii din oraș și aud multe.

— Și ce faimă are domnul ăsta ?

— Te interesează ?

— Da.

— Nu merită ! Are o faimă foarte proastă !

— Mă interesează nu pentru mine, ci pentru tata. Tata e acuma aprod la tribunal, și mi se pare că vrea să-l scoată din slujbă. Judecătorul ăsta e un fel de șef peste personal. Tot el l-a pus, în urmă cu un an, pe tata în serviciul ăsta.

— S-a plîns tatăl dumitale ?

— A... făcut unele aluzii.

— În societate e un om compromis din multe pricini. Se spune că nu e corect în relațiile lui cu advocații, că se lasă mituit. Dar mai ales are o întreagă cronică scandaloasă cu femei. Dacă vrei să te compromiți e de ajuns să te vadă vreodată cineva în societatea lui. Și, totuși, femeile nu se potolesc ! Drept e că nici nu prea alege... Se spune că cheltuiește mulți bani cu ele.

— Dar, ca om, e rău, e răzbunător ?

— Probabil, fiindcă cine se poartă josnic într-o privință, nu-i, deobicei, nobil într-altele.

— Sînt cu totul de părerea dumitale. Dar nu știi dumneata cine-i mai mare decît el, acolo, la tribunal ? Presupun că președintele.

— Da, președintele. Dar eu am auzit vorbindu-se că are un dușman neîmpăcat între consilierii de la Curtea de Apel. Acela a făcut pînă acum, în mai multe rînduri, demersuri să fie mutat din oraș, dar nu i-a succes. Se spune că Zamfir are proptele tari la Ministerul de Justiție.

— Nu știi cum îl cheamă pe consilierul acela ?

— E un domn mai bătrîn. Îl cunosc și eu. Stai puțin să mă gîndesc... Da, Preda îl cheamă.

— Mulțămesc.

— Dar ce, e chiar atît de serios ?

— Tata nu mi-a dat să înțăleg decît indirect. Cînd voi vedea că lucrul devine serios, o să intervin la acel domn Preda.

Anei îi trecu prin gînd să se pună imediat în gardă și să-l avizeze pe președintele tribunalului despre amenințarea lui Zamfir. Se gîndi apoi să se ducă la consilierul Preda încă înainte de a pleca spre Sinaia. Dar pe drum spre locuința tatălui său se răzgîndi. «Nu o să cuteze ! — își zise Ana — Un om atît de josnic ca el nu se poate să nu fie laș. Și-apoi, de ce să-mi pun numele lîngă cel al unui asemenea om, fie și numai într-o destăinuire confidențială ?» Și nu-i spuse nimic nici tatălui ei. Se mărgini să-l întrebe cum îi place slujba asta nouă și cum se poartă judecătorii cu el.

— Toată lumea-i mulțămită de mine. Nici nu-i de mirare : îmi văd și eu de lucru.

— Și domnul judecător Zamfir e mulțămit de dumneata ?

— Mi se pare că el e mai mulțămit decît toți.

— Iată ce-am voit să-ți spun. Am informații de prin oraș că domnul Zamfir, cîteodată, știe să se poarte și urît cu subalternii. Dacă ar începe să se poarte așa și cu dumneata, să te faci că nu bagi de samă. În orice caz, să nu faci pe supăratul și să-ți dai demisia. Am auzit că-i place să-și schimbe mereu personalul și că abia așteaptă ca cineva să-și dea demisia.

— Dar, draga mea fată, nu văd nici un motiv pentru care s-ar purta urît cu mine de-aici înainte.

— Poate să aibă vreun protejat nou. Ce mai știi ? Dumneata să te faci că nu vezi nimic, dar să mă avizezi pe mine, îndată ce vei vedea că și-a schimbat atitudinea față de dumneata.

— Ei, comedie ca asta ! Mă faci să mă chiar tem ! Ai auzit ceva ? S-a întîmplat ceva ?

— Nu s-a-ntîmplat și nu am auzit nimic, dar e bine să luăm niște măsuri de precauțiune, pentru că văd că dumitale îți place aici.

— Da, îmi place. E serviciu ușor, slujbă domnească !

Ion Muja rămase nedumerit după plecarea fetei. Pe judecătorul Zamfir nu-l întîlni decît peste trei zile, dar nu surprinse nici o schimbare la el. «Cine știe cine i-o fi umplut

capul Anei cu astfel de temeri ! — își zise Ion. — Poate vreun coleg.» Nu era simpatizat de ceilalți aprozi, pentru că era mai școlit și mai descurcăreț decît ei.

*
* *
*

Ana nu văzuse Sinaia decît din tren, cu o vară înainte, cînd trecuse pe-acolo, la întoarcerea de la mare.

Trenul intra în gară pe însărate. Dintre piscurile brazilor de pe crestele înalte ieșea o lună plină rotundă și albă, transparentă, de parcă banul ei uriaș era bătut din foițe subțiri de argint curat. Răsărea în singurătățile înalte, într-o puritate cosmică încă nevăzută de ochii ei. Aerul tare, pur, din lumea de sus, a lunii, pătrundea pînă pe peron. Îl simțea în nări proaspăt ; pătruns de mireasma de cetini ; i se părea că-l pipăie cu ochii, cu pleopele, cu pielea obrazilor.

Din toate părțile coborau asupra orașului, negre, prăpăstioase, cascade de păduri de brad. Cupola cerului, boltită înalt deasupra, își sprijinea marginea rotundă pe temeliile munților din jur, dincolo de care închipuiera, fermecată de privelistea măreției, construia, deslănțuită, alte și alte cupole de cer, sprijinite pe țarcuri de creste încremenite. Cîteva stele rare își picurau sfioase argintul ; lumina celor mai multe o puteai doar bănuî licărind în strălucirea albă a lunii pline care poleia cerul și pămîntul, deschizînd adîncimi de-ntuneric între coastele luminate ale munților și cele din dosiștele rămase în umbră.

Ana trăia puternic senzația de-a fi intrat într-o lume de uriași incremenți în mușenie. A lor era toată împărăția asta de jur-împrejur, pînă la cer. Viața oamenilor care se mișcau și lărmuiau aci, în adîncul acestui templu pentru zei, nu era decît o viață mărunță, de pitici gălăgioși. Își aduse aminte de o poveste pe care i-o spunea maică-sa în copilărie : cum o fată de uriaș, ieșind într-o zi la plimbare și întîlnind un om care ara cu patru boi, a crezut că-s niște furnici ; și cum nu mai văzuse pînă atunci asemenea furnici, i-a luat de-a valma în poală — boii, stăpînul și pogănicii — și s-a dus să-i arate, ca pe o minune, tatălui ei.

Nu-și mai dădea sama cît timp trecuse de cînd pleaseră din gară, într-o trăsură, ea și colega ei, Dina Teodoru, care îi ieșise în întîmpinare. Ieșiseră din stațiune, vilele se rări-

seră, și, de-o vreme, Anei i se părea că au ieșit din lume, că plutesc undeva prin văzduhul pur, argintat de lună. Doar din când în când tresărea uimită de un zvon de murmure și șoapte ce păreau să vină când de deasupra, când dintr-o parte, când dintr-alta, de parcă o întreagă ceată de călăreți în zale le-ar fi însoțit în plutirea aceasta pe-ntunecimi argintate.

Deodată, trăsură se opri, și-atunci Ana înțelese că zvonul de murmure și șoapte al cetei de călăreți în zale ce le-nsoțise, în închipuirea ei, era zvonul unui părau de munte, ascuns în noaptea brădetului.

— Am ajuns ! — zise Dina și sări sprintenă din trăsură. — Ți-a părut lung drumul ? Stăm cam departe...

— Dimpotrivă !

Vorbi, dar auzul îi era mereu prins de vârtejul apelor și ochii ei iscodeau. Deodată tresări : undele de argint sclipiră de foarte aproape, de la stînga, într-un mănunchi de raze. N-ar fi crezut că părau e chiar atît de aproape.

Familia Teodoru nu avea alți copii în afară de Dina. Părinții ei erau o păreche de oameni așezați, liniștiți, cam bătrîni : se căsătoriseră tîrziu. Bărbatul era administrator-delegat la o cunoscută instituție bancară. Doamna Teodoru părea chiar mai înaintată în vîrstă decît domnul Teodoru, dacă luai în samă numai părul cărunț ce-i încununa capul într-o pieptănătură de modă veche.

Ana fusese de multe ori în casa familiei Teodoru, ca invitată a Dinei. Fata era înaltă, subțire și avea un aer distins. Doamna Teodoru nu dădea niciodată cu ruj, nu-și vopsea unghile. În toată casa domnea o atmosferă sobră și liniștită ; în timpul din urmă, Ana se simțea mai bine, mai la adăpost în familia Teodoru decît în familia Frunzescu.

Ana nu remarcase, nici la Dina și nici la părinții ei, vreo expansiune sentimentală față de ea, ci numai o purtare corectă, rezervată, distinsă, ca și când ea, Ana, ar fi fost vlăstarul unei familii cel puțin egale din punct de vedere social — așa că fusese destul de mirată cînd primise invitația Dinei.

— E nemaipomenit de frumos aici ! — spuse Ana a doua zi dimineață, cînd se întîlniră cu toții la prînzisor. — N-am să uit niciodată că m-ați invitat la dumneavoastră și vă voi fi pururea recunoscătoare.

— Ți place mai mult aici decît la mare ? întrebă domnul Teodoru.

— Pentru mine, care am crescut la țară, între lunci înverzite și dealuri împădurite, marea mi-a părut prea uniformă, aproape moartă. Însăși priveliștea apelor nemărginite e parcă prea măreață și te anihilează. Dar să stai zi după zi pe plajă, să auzi aceeași larmă de valuri prăvălite, te obosește de la o vreme. Și-apoi nu-i un strop de viață, un ciripit de pasăre...

Domnul Teodoru zîmbi.

— Da, pentru cei crescuți în mijlocul naturii, de la o vreme marea devine obositoare, plictisitoare. Am încercat și eu aceste senzații.

— Dar ceea ce banalizează frumusețea mării e îndeosebi grădina aceea zoologică de pe plajă.

— Sau, mai exact, o trivializează. Sînt de perfect acord, zise doamna Teodoru.

O săptămînă nu-i fu deajuns Anei să cutreiere localitatea și împrejurimile. Dina uneori obosea, se oprea pe o bancă, pe un trunchi de brad și o lăsa să urce singură pe cărări, sau să urmărească cursul pârâielor tot mai sus, în răcoarea brazilor. Pentru Dina multe locuri erau cunoscute. Dar Ana descoperi numeroase altele, necunoscute, unde prietena sa o însoțea cu plăcere.

Uneori pierdeau noțiunea timpului, se duceau prea departe și ajungeau la masă tîrziu. Deși punctualitatea era o regulă în familia Teodoru, totuși părinții le așteptau, nu le făceau observații, satisfăcuți de bucuria ce se citea pe fața Dinei, de vioiciunea ei. Se vedea că-i face bine mișcarea. În ultimul timp Dina fusese mereu abătută și nu se prea îndepărta de vilă.

Pe la mijlocul săptămînii a doua de la sosirea Anei, cele două fete se depărtaseră binișor de stațiune, pe o cărare-n serpentină, ce urca mereu printre brazi, lăsînd tot mai departe, în vale, fierberea clară, răsunătoare a Pelișorului. Plecaseră de la vilă pe la ceasurile opt dimineața, și urcau, cu pauze, de două ceasuri, cînd zăriră, coborînd pe serpentină, un tînăr înalt, cu capul gol, îmbrăcat într-o cămașă ușoară de sport. Venea fluierînd și bălăbănind din brațele-i lungi, ca și cînd toată lumea era a lui.

Cînd se păru că le-a zărit, încetă melodia pe care o fluiera și începu să imite strigătul mierlei negre, dar atît de bine, că mierlele adevărate începură să-i răspundă cînd de ici, cînd de colo.

La o cotitură a serpentinei, Ana îl văzu mai bine, și inima-i zvîcni speriată. «Doar nu va fi inginerul Marinescu !» își zise ea, uimită. Aruncă o privire întrebătoare Dinei, dar pe fața prietenei sale nu putu citi nimic. «Poate că mi s-a părut», își zise Ana, și în sufletul ei încolți părerea de rău că se înșelase.

Tînărul dispăru la o cotitură a cărării, dar fluiera mereu, parcă tot mai îndrăcit. Cînd apăru din nou pe cărare, era foarte aproape de cele două fete, și amîndouă se opriră chicotind de uimire.

— Îl cunoști pe văru-meu ?! întrebă Dina, mirată.

— Da, îl cunosc, de la mare, din vara trecută. Dar nu știam că ți-e văr !

— Mi-e văr după mamă. Mama mea și cu mama lui sînt surori. Dar cînd o fi venit ?!

Inginerul le salută de departe, făcînd o plecăciune adîncă.

— Sînt primele căprioare pe care le întîlnesc în dimineața asta. Și pot să spun că m-am sculat cu noaptea-n cap, anume pentru așa ceva.

— Dar cînd ai venit, Dinule ? N-ai anunțat și tu pe nimeni !

— Cum să anunț pe cineva cînd nu eram sigur că pot veni ? Rămîn doar o săptămînă.

Ana simțea că se enervează ; fără nici un motiv, decît acela al surprinderii — gîndea ea —, inima-i bătea cu atîta putere, încît îi era frică să nu i-o audă cumva inginerul sau Dina. Avea o senzație necunoscută încă : i se părea că bărbatul acela zvelt, înalt, puternic, brunet, cu ochii negri plini de lumină, îi era atît de cunoscut, atît de apropiat, încît parcă era oarecum al ei.

— De unde vii ? îl întrebă ea, cu o voce înduioșată, pe care nu și-o cunoștea. Și, în sine : «Desigur că tonul ăsta e din cauza inimii, care nu se mai liniștește».

Tînărul ridică brațul drept și arată în sus și în urma sa.

— Din cer !

— Ai fost pînă-n pisc ? întrebă Dina.

— Am zburat !

— Dar asta-nseamnă că te-ai sculat cu noaptea-n cap !

— Nu chiar ! Era o geană de lumină asemănătoare cu cea care străbate acum printre genele lungi ale domnișoarei Ana.

Ana simți un val de căldură cum i se revarsă și i se împrăstie brusc în trup. În aceeași clipă inima ei începu să bată regulat, eliberată din ritmul acela grăbit. Știa că pleoapele și le plecase involuntar și că, printre gene, privirea și-o simțise plină de duioșie, ca și vocea.

— Veșnic galant, cum te-am știut, dragă vere !

— Ba deloc ! Numai un om care spune totdeauna adevărul, întimplă-se orice s-ar întâmpla. Nu-i așa, domnișoară Ana ?

Coborau acum toți trei. Ana-i aruncă o privire ca și cum ar fi vrut să-l întrebe dacă dorește ca Dina să știe că ei sînt în corespondență, sau nu. Întrebarea lui presupunea nu numai că s-au cunoscut acum un an, dar și că, între timp, se stabilise între ei o legătură spirituală mai intimă. Cum nu putu citi nimic pe fața lui, Ana crezu că-i mai bine să nu dezvăluie nimic în afară de ceea ce-i spusese Dinei, că-l cunoaște de la mare.

— A-ți răspunde, ar însămna să-mi iau o prea mare responsabilitate, zise ea.

— Ei, poftim ! Mă faci de rușine înaintea verișoarei mele ! Dar, ia spune-mi, dumneata de cînd ești aici ?

— De vreo zece zile.

— Și-ți place ca la mare ?

— Neasămuit mai mult !

— Mă poartă pe toate potecile, pînă-mi iese sufletul, zise Dina, surizînd.

— Nu prea se vede. Ești într-o formă admirabilă. De-altfel, la drept vorbind, domnișoara Ana cam are darul să scoată sufletul din om. Mai știu și eu cîte ceva, de la mare.

Ana avu impresia că el voia să spună altceva, să argumenteze cu scrisorile, dar că se reținuse, așa încît se bucură că fusese și ea discretă mai înainte.

— Atîrnă de suflet ! zise ea, și rîse.

Întrînd în ritmul obișnuit al relațiilor dintre ea și el, simți că i se împrăstie emoția de la început și că poate vorbi cu el în toată libertatea. «Cine știe ce mi-a provocat emoția, duioșia aceea de mai înainte. Poate să fi fost de vină apariția

lui neașteptată, surprinderea mea de a-l întâlni dintr-odată aici, pe neașteptate...», își zise Ana.

— De suflet ?

— Păi, da ! Îmi închipui că sînt suflete mici, care pot zbura ușor, ca o pasăre din cuib, dacă ții gura deschisă.

— Vai de mine ! Dumneata îți închipui că sufletul iese prin gură ?!

— De ce nu ? N-ai auzit spunîndu-se de un om că-i cu sufletul la gură ?

Rîseră toți trei.

— În cazul acesta, dacă ar fi așa cum spui, de cîte ori sîntem în tovărășia unor fete frumoase, ar trebui să stăm cu gura închisă. Și desigur că dumneavoastră ați fi cele care ați regreta.

— Atîrnă !

— De ce atîrnă ?

— De cel care vorbește ! A, desigur ! N-ai de ce face ochii așa de mari. Pe dumneata te-ascultă cineva cu plăcere. Ești un inginer spiritual.

— Fac ochii mari pentru că eu știu un lucru pe care dumneata se pare că nu-l cunoști încă : sufletul nu zboară pe gură, ci vorbește prin ochi, prin glas.

— Nu mai spune !

— Trebuie să ai încredere într-un inginer spiritual. Dar mi-ai face plăcere dacă mi-ai spune de ce ai îmbinat aceste două cuvinte ?

— E simplu : un inginer este egal cu tehnică, legi, materie. Un inginer spiritual e o raritate.

— Bravo, Ana ! Văd că vă întreceți în complimente. Știi că-mi place ? Dinu avea nevoie de o parteneră ca tine. Îi place să se dueleze în cuvinte cu toată lumea.

Dina începu să-l întrebe de pe acasă, despre părinți, despre mersul întreprinderii unde era director, despre fetele cu care mai făcuse cunoștință, despre planul lui de a mai face încă niște studii de specializare în străinătate.

Ana asculta convorbirea lor, fără să intervină. Senzația de la început puse din nou stăpînire pe ea. Dina nu vorbea cu un străin, ci cu un cunoscut, cu un prieten de-al ei. Se simțea oarecum interesată de toate întrebările Dinei, și mai ales de răspunsurile lui Dinu. Participa în tăcere la ele, ca și cum

ar fi fost și ea din familie. Ce prostie ! Cum de i s-a iscat acest sentiment ?

Cînd Dina îi puse întrebarea cu privire la studiile din străinătate, Ana simți un junghi în inimă și așteptă răspunsul lui cu sufletul la gură. Ei, în scrisori, nu-i pomenise niciodată despre un asemenea plan ! Dar de ce i-ar fi pomenit ? se întrebă tot ea. Totuși neliniștea nu și-o putea stăvili.

— Încă nu sînt hotărît ce voi face — răspunse Dinu Marinescu. — Studiile acestea în străinătate depind în mare măsură de rezolvarea în prealabil a unei alte mari probleme. O problemă vitală pentru mine.

— Și nu o poți rezolva ? întrebă Dina.

— Aș rezolva-o ușor, dacă ar depinde numai de mine. Dar depinde de doi.

— E vorba cumva de consiliul de administrație ? Poate c-ar interveni tata.

— Nu, nu depinde de consiliu ! El e alcătuit din oameni inteligenți care ar înțelege că ar fi în interesul întreprinderii să fac, un an sau doi, studii de specializare în străinătate. E o problemă de cu totul altă natură, dragă Dina. Și persoana de care depinde rezolvarea problemei nu vrea să înțeleagă și pace ! Și nu știu ce o împiedecă ! Inteligentă este, înțeleaptă este ! Tot încerc s-o fac să priceapă că are același interes ca și mine, dar ea nu vrea sau se face că nu vrea să înțeleagă. Cu alte cuvinte, nu sînt sigur : nu vrea, ori nu poate să vrea.

Ana simți că iar începe să-i bată inima. Acum știa : timbrul vocii lui Dinu îi pricinuia această bătaie. Era o voce pătrunzătoare, plină, sobră și totuși caldă. Ceva îi spunea Anei că el, vorbind de problema aceea ce trebuia rezolvată în prealabil, făcea aluzie la ea, la sentimentele ei. Și totuși nu putea crede. Era cu neputință ca Dinu să vorbească aproape deschis, pe față, înaintea unei fete străine de relațiile lor, de corespondența lor, despre ceea ce ea însăși se îndoaia că putuse descifra printre rîndurile scrisorilor lui.

— Bine, dar și-n toamna trecută vorbeai despre aceeași piedecă ! — zise Dina. — În sfîrșit, trebuie să rezolvi problema, cu sau fără voia celei de a doua persoane. Poate că ți-ar putea ajuta alții.

— Da, problema mi s-a pus din toamna trecută, mai bine zis din vara trecută...

— Știam că ai o voință puternică și că nu dai înapoi când e vorba de înlăturarea piedecilor.

— Da, am o voință puternică, dar se pare că de data asta mă izbesc de o voință tot atît de tare ca și a mea. Însă n-am pierdut încă toată nădejdea, Dina. Nu sînt eu omul care să se dea bătut cu una cu două !

— Trebuie să-i spui tatei. Cred că el ți-ar putea veni în ajutor.

— Probabil că voi recurge și la ajutorul unchiului. Deocamdată am cerut ajutorul mătușii.

— Da ?! Nu mi-a spus nimic !

— Și nici nu o să-ți spună. E o problemă cam delicată. Dina se opri și se uită la el într-o izbucnire de lumină.

— Doar nu ți-ai pus în gînd să te-nsoți ! Asta trebuie să fie ! Asta-i o problemă a cărei rezolvare depinde de două persoane !

— Ei, dragă verișoară, unde-ți fuge și ție mintea ! Doar mă puteam însura de-o sută de ori pînă acum ! Am eu vreme de astfel de chestii... idealiste ?

— Știu că te-ai fi putut însura ! Se și vorbea odată, și chiar stăruitor, despre Rada Frunzescu. Ea tocmai a terminat liceul, nu ?

Dinu se posomorî.

— Mi-e frică să nu termine cu toate, biata fată !

— Ce spui ?! Întrebă Ana, uitîndu-se speriată la el.

— E grav bolnavă. Încă n-au putut nici măcar s-o ducă de la Predeal acasă. Are o pleurezie complicată...

Fetele se întristară amîndouă.

— Eu am lăsat-o sănătoasă, — continuă Dinu. — În iulie am fost și eu puțin la Predeal. Dar după plecarea mea, a luat parte la o excursie în munți, departe, o excursie de o zi, și i-a apucat o ploaie groaznică, o rupere de nouri, îmi scria maică-sa. Au răcit mai toate fetele care au fost în excursie : afară de brazi, n-au găsit nici-un adăpost. Unele au scăpat mai ușor. Rada a trecut printr-o gravă aprindere de plămîni, din care a trecut într-o pleurezie complicată. Doamna și domnul Frunzescu sînt disperați : doctorii le-au spus că e vorba de o boală foarte serioasă. Mai rău e că în familia lor au mai fost cazuri de tuberculoză, și doctorii se tem ca nu cumva, din cauza organismului slăbit, să se ivească vreo complicație mai gravă.

Urmă un lung răstimp de tăcere.

— Totuși Rada e rezistentă. Nu știu să fi fost bolnavă vreodată, zise întru târziu Ana.

— Se mai înșeală și doctorii uneori, adase Dina.

— Să dea Dumnezeu să se-nșele, — întări Dinu. — Totuși, dacă într-un astfel de moment țin să vă spun că n-am avut niciodată intenția unei asemenea căsătorii, nădăjduiesc că mă veți crede amîndouă. Oamenii vorbesc multe, vrute și nevrute... De exemplu, nu mai târziu decît prin mai, am auzit vorbindu-se despre căsătoria domnișoarei Ana.

Dina era numai atenție și curiozitate. Ana se opri indignată.

— Sînt foarte curioasă să cunosc numele mirelui, zise ea cu buzele strînse.

Nu era indignată de gluma lui Dinu, ci pentru că glumea cu atîta ușurință într-o chestiune care ei i se părea a fi de natură intimă. Și mai ales pentru că glumea, pe această temă, de față cu o persoană străină. Căci Dina, chiar prietenă fiindu-i, era străină de sentimentele ei. Dar totodată își dădu sama că nu-l considera, în aceeași măsură, și pe Dinu străin.

— Era vorba de un om cu o situație frumoasă. Regret, dar nu i-am reținut numele.

— Pentru că un om care nu există nu are nume — răspunse prompt Ana. — Te rog să ții sama că eu mai am de făcut încă un an de liceu, și pe urmă încă vreo patru sau cinci de universitate. Nu știu în cîtă vreme voi putea termina dreptul, cu doctorat cu tot, bineînțeles.

— Doar nu vrei să te faci avocată?! se miră Dinu, rîzînd. — Știi că-i nostim!

— Nu-i nimic de rîs și nici nostim nu-i! Vreau să-mi câștig singură traiul, și nu mă mulțănesc cu un trai oarecare. Eu vreau să am bani mulți, să trăiesc bine.

— Și crezi că-i vei câștiga din advocatură?!

— Da! Mai ales din procesele de divorț. Acum toată lumea divorțează.

— Mai sînt și excepții! spuse surîzînd Dina.

— Divorțează și cei necăsătoriți încă? întrebă inginerul, bănuind în cuvintele Anei o replică la ofensa ce-i adusese cu bună știință cînd făcuse aluzie la mărișul ei.

— Nu obișnuiesc să răspund la cimilituri fără înțales.

— Ai auzit, dragă verișoară ? Iată, așa am duelat amîndoi și în vara trecută, la mare, fără nici un folos, fără nici un câștig. Am pierdut timpul degeaba ! Ce spuneam eu ? Sînt probleme care nu se pot rezolva decît în doi. Zadarnic vrei să ajungi la un rezultat, dacă celălalt nu vrea în ruptul capului.

Ana avu un zîmbet bun, luminos, dar abia perceptibil. Simți la ce face aluzie inginerul, cum i se păru că simte, în tot timpul conversației, ceea ce era mereu ascuns în spatele cuvintelor lui.

— Întîi trăbă să fie convins și celălalt că e vorba de un câștig real, nu de unul imaginar, zise ea.

— Hm ! Mi se pare că ai dreptate, domnișoară Ana.

— Nu «se pare», ci am dreptate !

Ea ridică pleoapele și-i aruncă o privire plină, sinceră, caldă. Niciodată nu se simțise atît de aproape de un om cum se simțea de Dinu ; parcă o lega o înrudire de sînge, nu numai una spirituală. Era un sentiment înduioșat, care părea că o îndeamnă să facă un pas, să-i ia mîna între mîinile ei și să i-o mîngîie.

Inginerul prinse privirea aceea parcă nu cu ochii, ci cu întreg sufletul. Părea transfigurat.

Băgă de samă și Dina că se petrece ceva între cei doi. Dar nu mai avu timp să se gîndească. Întrau tustrei în curtea vilei.

Din balcon, doamna Teodoru îi primi cu exclamații de mirare.

— Dinu ! Uite, frate, că-i și Dinu pe-aici ! Ce surpriză plăcută pentru noi ! Cînd ai sosit ?

— Abia asară tîrziu, tanti Anastasia.

— Abia asară ? Și-ai și reușit așa degrabă să te întîlnești cu excursionistele noastre ?! Că nu mai dau pe-acasă cu ziua de cap !

— Mi-au ieșit cu plinul, tanti Anastasia ! Le-am întîlnit din întîmplare în pădure, tocmai cînd coboram din înălțimile pure ale muntelui.

— Se vede că de-aceea ai avut noroc să le întîlnești, pentru că erai cu sufletul purificat.

— Așa e ! Puteau să-mi iasă în cale și îngerii, nu numai niște drăcușori de fete.

Întrară în vilă.

Dinu fu reținut la prînz. Avea multe de povestit de pe acasă, din familie, despre boala Radei și de multe altele. Numai de coincidența prezenței lui și a Anei în Sinaia nu scoase nimeni o vorbă. Această coincidență era o taină, taina lui Dinu și a mătușii sale, și amîndoi știură s-o păstreze, schimbînd vorba ori de cîte ori Dina sau tatăl ei se apropiau de ea.

Inginerul Marinescu aflase de la Rada, cîtă vreme fusese la Predeal, ce prietene mai bune și-a făcut Ana în ultimul timp. Și cînd auzise pomenindu-se și de verișoară-sa, Dina Teodoru, își și făcuse planul. Nu putea suporta gîndul să nu o vadă pe Ana cel puțin cîteva zile. Voia să constate direct dacă fata a înțeles ceva din scrisorile lui sau nu. Atunci, pentru că altă soluție nu avea, i se adresase mătușii sale cu rugămintea să o invite, prin Dina, la Sinaia, fiindcă el trebuie să o vadă numaidecît. «Să știi, mătușă dragă, că dacă nu mă însor cu fata asta, rămîn burlac, și-i mai mare păcatul, pentru că celibatarii sînt impuși astăzi la mari impozite. Dar, te rog, de taina mea să nu știe nimeni decît dumneata și cu mine. Precauțiunea e necesară, fiindcă fata, deși pare îndrăzneată și uneori chiar cam insolentă, e, în fond, însăși puritatea și nevinovăția naturală; mi se pare că de-abia bănuiește ce e iubirea, deși cred că are aproape douăzeci de ani. E nevoie să duc cu ea o luptă dintre cele mai prevăzătoare.»

Așa o rugase inginerul pe mătușă-sa, și ea nu stătuse deloc pe gînduri. Ținea la fiul surorii sale; îi era simpatic pentru pozele pe care le făcea, și-apoi știa că și maică-sa doarește mult să-l vadă căsătorit, așezat la casa lui, cu nevastă și copii. Că nu ținea numaidecît să se însoare cu o fată bogată.

Doamna Teodoru o cunoștea de vreo trei ani pe Ana, de cînd Dina începuse să o invite la ei în casă. Îi plăcea fata. Nu o interesa din ce mediu social provine, ci numai cum era. Și după ce o observase un timp, conchisese: «Fata asta e un exemplar de rasă!». Așa o calificase și în fața domnului Teodoru, care, deși era un om foarte cumpănit, nu găsisese cu cale să fie de altă părere.

Așa că, pretextînd că Dina se cam plictisește singură, că nu face destulă mișcare, le comunică celor doi hotărîrea ei, lăsîndu-i Dinei sarcina de a-i scria Anei și de a o invita la

Sinaia. Mai mult decît atît : îi dăduse Dinei şi adresa de-acasă a Anei, pe care i-o încredinţase nepotu-său.

Dina se bucurase că o putea invita pe Ana. Se gîndise şi ea s-o poftască, încă din vara trecută, după ce aflase că Ana fusese la mare cu familia Frunzescu. Dar nu prea îndrăznea să-şi arate dorinţele dinaintea unor părinţi cărora, deşi buni ca pînea caldă, le plăcea totuşi să trăiască izolaţi, într-un fel de solemnitate, şi mai ales să-şi petreacă vacanţele la Sinaia numai în familie.

Pregătirile pentru primirea Anei, pe care Dina le începuse îndată după ce primise răspunsul ei, o înviorară pe fată, spre marea bucurie a părinţilor. Iar după ce sosise Ana, fata lor se schimbase, spre satisfacţia amîndurora, cu desăvîrşire.

Doamna Teodoru bănuia că Dina căzuse într-un fel de apatie — care nu era în firea ei — de cînd, în trecere prin Sinaia, fiul văduvei Ana Scarlat, vărul lui Jean Frunzescu, îi făcuse o curte asiduă. Tînărul acela, frumos şi elegant, făcuse, într-adevăr, o puternică impresie asupra Dinei, şi, după plecarea lui, fata devenise tăcută, abătută şi singuratecă.

Acum, alături de Ana, ea îşi revenise repede şi începuse să se bucure din nou de vacanţă. Doamna Teodoru era foarte mulţumită că, venind în ajutorul lui Dinu, îi fusese de folos şi fetei sale. Ea era însă o femeie discretă şi păstrase taina inginerului. Făcea uneori aluzii la ceea ce ştiau numai ei doi, dar nimeni, cu excepţia lui Dinu, nu le înţelegea.

XX

În sara zilei în care se întîlnise cu Dinu, Ana nu adormi pînă tîrziu după miezul nopţii. Din aluziile lui, din tot ce se întîmplase peste zi, avea sentimentul că Dinu nu venise întîmplător la Sinaia, ci venise anume pentru ea, şi anume ca să-i spună, prin aluzii, despre intenţia lui de a se căsători cu ea. Aceasta era problema ce aştepta să fie rezolvată şi care nu putea să fie rezolvată decît în doi. Înţelesese şi pînă acum multe lucruri. Dar ceea ce o ţinuse în loc era sentimentul că totuşi el îi este străin, şi cu un străin nu poţi discuta lucruri intime. Cu atît mai puţin prin scrisori.

Dar ce minune ! Străin pînă acum, și azi, dintr-odată, i s-a părut atît de apropiat... Nici un bărbat nu se apropiase sufletește atît de mult de ea ca Dinu !

Se gîndea la el ca la un prieten venit de departe. Ca la un prieten ? Nu ! Era mai mult decît un prieten ! Era altceva... Era sentimentul ce-i inundase privirile și obrazii la intrarea în curtea vilei, cînd îi venise să-l ia de mînă și... să rămînă așa, mînă în mînă. Oare aceasta e iubirea ? Te cuprinde așa, pe neștiute ?

Cum stătea cu ochii închiși, chipul lui îi apărea mereu, așa cum îl văzuse la intrarea în curtea vilei. Imaginea lui sporea în sufletul ei o dulceață imaterială, și o aromă necunoscută îi inunda întreg trupul.

Nu se mai îndoia că Dinu o iubește. Impresia această începuse să ncolțească în sufletul ei încă din vara trecută, cînd plecase de la mare, și el îi strecurase în mînă bilețelul acela. Își dădea acum limpede sama că fiecare scrisoare pe care el i-o trimitea nu cuprindea decît mărturisiri indirecte ale iubirii lui pentru ea. Faptul că el rămăsese senin în scrisorile lui și după ce dînsa îi descoperise situația socială a părinților ei, era încă o dovadă că sentimentul lui era atît de puternic încît era în stare să treacă peste orice obstacol material... Toate acestea ea le intuia mai demult, dar niciodată nu fusese atît de sigură de ele ca după convorbirea plină de tîlc ce se ținuse între ei la întoarcerea din pădure.

Ceea ce i se revelă însă cu putere pentru înțîia oară și o surprinse fu faptul că ea, după nici un an de corespondență cu Dinu, ajunsese atît de intimă cu el încît își permitea să-i facă observații chiar și asupra viitorului lor, fără a se mai sfii la gîndul că el poate intui, din aceste observații, însuși consimțămîntul ei. «Doamne, oare cum trăbă să mă port mîne cu el, cînd ne vom întîlni ?... Voi mai putea să mă prefac că pricep tot, dar că nu vreau să iau cunoștință de ceea ce am priceput ? Vom continua convorbirile noastre spirituale, aluzive, pierzînd timpul degeaba, cum a spus Dinu ? Sau va trebui să-i iau mîna în mîna mea, și cu cealaltă să-l îmbrățișez ușor pe după cap ?»

La gîndul ăsta, se aprinse toată ca focul, și inima-i prinse să bată ca un ciocan. Sufletul ei începu să cînte și i se păru că întreaga ei ființă se schimbă în armonie...

«Oare așa e iubirea ? — se întrebă Ana. Și singură își răspunde : — Mi se pare că așa e iubirea...» Își simți ochii umezi. Dar numai o clipă. În clipa următoare lacrămile-i curgeau îmbelșugate de pernă. Era un plins liniștit, pornit parcă dintr-un izvor aflat în adâncurile ființei sale, neștiut pînă acum. Și intensitatea izbucniri lui îi strecura în vine o osteneală dulce. Din cînd în cînd ofta ca de o suferință prea mare pentru sufletul ei neobișnuit cu fericirea.

Lacrămile-i curseră multă vreme, și Ana simțea cum în ea, treptat, se închidea o lume și se deschidea o alta ; din înțuirea vieții intra în viață.

Ea, care reacționa instinctiv, respingînd pînă și gîndul de a fi atinsă de un bărbat ; ea, care nu avusese niciodată dorința de a se atinge de un bărbat, acum, închipuindu-și-l pe Dinu, fremăta toată de dorința de a-l mîngîia, de a-l îmbrățișa, de a se contopi cu ființa lui.

Sări din pat. Trupu-i încins nu mai putea suporta cearșaful cu care se-nvelise. Deschise geamul. Larma rîului de munte năvăli în cameră cu putere înzecită : fierbea între cei patru pereți tot răsunetul pădurilor de brad, prin care trecea murmurînd sfada cîntătoare a undelor.

Odată cu zvonul apelor învolburate o izbi și valul de aer rece și îmbălsămat din împărăția lunii care o învăluisese și în sara sosirii ei la Sinaia. Se strînse în cămașa de noapte, dar nu putu rămîne mult timp la fereastră. Se retrase, luă plapuma ușoară și, înfășurîndu-se în ea, se așeză pe marginea patului.

De-afară, prin geamul deschis, pătrundea nu numai freamătul apelor ce se spărgeau de bolovanii albiei înguste și adînci, ci și vuietul surd al pădurilor întunecate, prin care se abătea suflarea nopții înalte și pure. Misterul vieții parcă se-nvolbura cu misterul iubirii, și Ana, deși răpusă de amîndouă, se simțea puternică și vie în puternicia ei nouă, crescută peste ființa, peste existența-i proprie.

Nu mai știa de cît timp ședea pe marginea patului, înfășurată în plapumă. Dar, la un moment dat, își simți picioarele reci, și se cuibări din nou în așternut. Dar abia începu să se încălzească, și un alt gînd o făcu să sară iarăși din pat : «Oare sînt eu într-adevăr atît de frumoasă încît poate să-i placă lui Dinu de mine ?».

Aprinse lumina și se duse în fața oglinzii.

Da, era frumoasă ! Era frumoasă, gravă și parcă uimită de propria-i frumusețe fata din oglindă !

«Da, are de ce să mă placă !» își zise ea surîzînd, și, întorcîndu-se pe un călcîi, stînsese lumina, închise fereastra și se cuibări din nou în pat. În cîteva minute adormi.

*
* * *

A doua zi dimineată, pe cînd cei trei tineri se pregăteau să plece la plimbare, doamna Teodoru o rugă pe Dina să rămînă acasă. Pusese la fiert niște compoturi, și fata urma să-i dea o mînă de ajutor. Inginerul nu mai stăruia. Stăruia însă Ana, dar fără rezultat.

Ana se sculase cu hotărîrea de a rezolva «problema» de care îi vorbise Dinu cu o zi înainte. Numai că, pe măsură ce se apropia momentul plecării la plimbare, simțea că nu-i va fi chiar atît de ușor pe cît își închipuise. I se părea că nu se cuvenea să vorbească despre asemenea lucruri atît de repede. Și se gîndea să profite de prezența Dinei pentru a lăsa să mai treacă o zi. Dar neputînd s-o convingă pe doamna Teodoru s-o lase pe Dina cu ei, se resemnă și plecă singură cu Dinu.

Cum vila era răzlețită, la marginea stațiunii, întrară curînd în pădure și o luară pe aceeași potecă șerpuitoare pe care se plimbaseră și cu o zi mai nainte. Nu se vedea țipenie de om. Nu-i însoțea decît fierberea riului, prinsă de bolta pădurii, și, din cînd în cînd, șuieratul hotărît al mierlelor negre sau trilurile mărunte ale sticleților ce se țeseau printre crengile brazilor.

Cei doi tineri înaintau încet, fără să se privească, fără să-și spună nici un cuvînt. Mergeau depărtați unul de celălalt, parcă anume ca să evite orice posibilitate de a se atinge întîmplător. Dar peste distanța dintre ei, gîndurile lor se încrucișau mereu.

Dinu își zicea : «Oare cît timp vom mai merge așa, ca doi drumeți străini ? Ar trebui să-ntrerup tăcerea asta apăsătoare și să-i spun de ce am venit la Sinaia, s-o întreb dacă vrea să se mărite cu mine. Dar, Doamne, cum să încep ? Dacă n-aș fi tăcut de cînd am ieșit pe porțiță, acum mi-ar fi mai ușor să-i vorbesc. Dar așa... și de la distanța asta !...»

«Ar trebui să mă duc lângă el și să-l iau de mână — se gîndea Ana. — Că el nu va cuteza în veci ! Nu-și dă sama că acum mi-ar plăcea !»

Dar nu-ndrăzni nici măcar să se depărteze de marginea potecii. Iar Dinu tăcea mereu și înainta cu ochii în pămînt, neabătîndu-se nici el, cu nici un pas spre mijlocul potecii.

De la o vreme, Anei i se păru că fața lui se-ntunecă, și-atunci prinse curaj. Se apropie cu hotărîre, așa cum fac femeile cînd se lasă conduse de instinctul lor sigur. Îl prinse de mîna dreaptă și-l opri în loc.

— Dinule, uită-te în ochii mei.

Inginerul, palid, ridică privirile spre ea.

— Ai învins ! Ai tot țesut în jurul meu o rețea de sentimente pînă m-ai prins ! Acum, iată-mă, sînt a ta, ia-mă.

Și Ana îi duse brațul pe după grumaji.

— Și... îți pare rău ? întrebă Dinu, mai mult din ochi decît cu vocea, devenită abia perceptibilă.

— Nu ! Te iubesc !

Îi lăsă mîna și se alipi de el.

Dinu o îmbrățișă ușor, parcă temîndu-se să nu o sperie, să nu o frîngă.

— Nu așa, dragul meu ! Strînge-mă tare ! Te iubesc !

— Tu abia acum ! Dar eu te iubesc din clipa în care te-am văzut la mare.

— Sărută-mă !

Dinu o sărută prelung. O aromă de fragi de cîmp i se răspîndi în toată ființa.

— Încă o dată ! ceru Ana, înlătuindu-i grumajii cu brațele.

— Și încă o dată ! gemu ea ușor, lăsîndu-și capul pe umărul lui.

Apoi i se desfăcu din brațe și o luă la fugă. Cărarea se despărțea în două, și ea o apucă la stînga.

— Să nu încerci să mă ajungi, că nu o să mă poți prinde. Azi nu vreau să te mai văd, pînă mîne dimineața. Adio, iubitele !

Și tot alergînd, dispăru la o cotitură.

Dinu mai făcu vreo cîțiva pași și, ametit, se așeză pe un trunchi de brad. Și timpul se spulberă în el și-n jurul lui.

Cînd își veni în fire și se uită la ceas, era tîrziu, aproape două. Nu-și dădea sama ce se întîmplase cu el în vremea

care trecuse : trăise începutul unui vis care se va destrăma, sau un început de viață, care de-acum înainte își va țese zilele fericite pînă la sfîrșitul sfîrșitului ?

«Desigur că Ana va fi coborît pe alte poteci și va fi ajuns la vilă», își zise el, și porni spre oraș.

Ana nu se întoarse la vilă pînă sara.

— Am început să ne îngrijorăm — zise doamna Teodoru, privind-o cu bucurie. O vedea schimbată. — Ați mers departe ?

— Da, foarte departe, răspunse Ana zîmbind. Îi venea să spună : «Am fost pînă sus detot, pînă la cer !».

— Și ați prînzit undeva împreună ?

Ana nu înțelese dintr-odată întrebarea. Apoi răspunse :

— Da, împreună.

Abia acum își aduse aminte că, de azi dimineață, nu mîncase nimic.

— E amuzant nepotul meu, nu-i așa, Ano ?

— Da ! E un izvor de...

Se opri. Era să spună ceea ce simțea și își spunea mereu de la întîiul sărut al lui Dinu : «E un izvor de viață, de bucurie !»

— Da, e un izvor de spirite. Cu el nu te poți plictisi niciodată, nu-i așa ?

— Ba, așa-i, răspunse doamna Teodoru surîzînd.

«Doamne ! Cum de m-am putut prosti în halul ăsta ? — se întrebă Ana. — Nu mai sînt în stare nici măcar să dau un răspuns cum se cade la o-ntrebare. Parcă mi s-a legat limba în gură !...»

— E un băiat minunat, Ano. E numai bună dispoziție și duh, dar să știi că, în fond, e un om foarte serios.

— Știu ! răspunse scurt Ana.

Apoi, îndată, pentru sine : «Se vede că m-am prostit detot !»

— Îmi pare bine că știi. Dinu se interesează îndeaproape de tine.

«Acum ce să mai răspund ? — se întrebă Ana. — Mai bine să nu mai răspund nimic și să dau fuga în camera mea ca să-mi schimb rochia.»

Dina, care îi ajutase toată ziua mamei sale la compoturi și la dulceturi, ieșise, spre sară, în oraș și încă nu se întor-
sesese.

Ajunsa sus, în cameră, pe Ana o lovi o foame de lup. Deși știa că nu are nimic de mâncare, cotrobăi pretutindeni, sperînd să găsească ceva, cel puțin o bomboană ! Dar nu găsi nimic !

La cină, nu se mai sătura. Era mereu cu gura plină și nu mai apuca să spună și ea o vorbă.

Doamna Teodoru începu să rîdă.

— Ori ați umblat pînă n-ați mai putut, ori prînzul vostru a fost cam subțire. M-aș mira, fiindcă Dinu nu e zgîrcit, iar cu femeile este deosebit de galant.

Ana își dădu sama că numai ea mai mînca, și se aprinse la față de rușine. Îndepărtă farfuria.

— Dar, vai de mine, Ano ! Se poate ? ! Îmi pare bine că ți-e foame. E o dovadă de sănătate. Cine știe pe ce drumuri grele te-a purtat Dinu azi ! Ori, ia spune drept, nu cumva l-ai condus tu pe el ?

Ana citi o mare bucurie pe fața doamnei Teodoru. Izbucni în ris și își trase farfuria dinainte.

— Aveți dreptate ! Bine că nu ne-am rupt gîtul !

A doua zi dimineață, pînă a nu ieși Dina din camera ei, Ana se repezi la Dinu, care tocmai sosise, îl sărută și-i zise :

— Să știi că ieri am prînzit împreună !

Urmă o săptămînă pe care n-aveau s-o uite toată viața. Doamna Teodoru se purta cu ea cu o mare duioșie, și Ana înțelese că Dinu i-a spus taina lor. Cînd se plimbau împreună cu Dina, cei doi își reluau felul lor obișnuit de conversație, părăind a fi mereu în luptă și în întrecere spirituală, și duelul lor de cuvinte o amuza pe Dina. Dar doamna Teodoru găsea mereu cîte o treabă pentru fiică-sa, în așa fel încît Ana și cu Dinu să rămînă cît mai mult timp singuri.

La sfîrșitul săptămînii, Dinu îi spuse că i s-a terminat concediul.

— Pînă acum a fost cum a fost, dar să vedem ce vom face de-acum înainte...

— Păi, spui că trăbă să pleci !

— Tocmai de aceea ! La începutul lui octombrie trebuie să plecăm în străinătate. Știi, pentru specializarea mea.

— Să plecăm ? !

— Dar se-nțelege ! Pînă atunci trebuie să fim căsătoriți.

— Vai de mine ! Așa degrabă ? ! Și eu ce fac cu școala, cu clasa a opta ?

— Nu-i nici o piedecă ! Începînd din anul viitor se introduce liceul cu şapte clase.

— Serios ?

— Foarte serios. N-ai citit în ziare ?

Ana se alipi de el.

— Dinule, trăbă s-o întreb şi pe mama.

— Asta se-nţelege !

— Şi pe... doamna directoare...

— Şi pe ea ? ! De ce ?

— De ce ? Pentru că ţine foarte mult la mine şi la tine.

— La mine ? ! Dar nici nu mă cunoaşte !

— Ba, te cunoaşte ! Ți-a cetit toate scrisorile.

— Ei, asta-i bună ! Ce treabă avea dînsa să-mi citească scrisorile ? Se vede treaba că-i o scorpie.

— Ba nu-i deloc ! E o femeie încă tinărară şi e foarte inteligentă. Ea mi-a atras mai întîi atenţia, după ce Ți-a cetit scrisorile, că tu vrei să mă prinzi în mrejele tale.

— În ce să te prind ?

— În mrejele tale...

— Ba, în braţele mele ! — Şi Dinu o cuprinse într-o îmbrăţişare tandră. Apoi, desprinzîndu-se de ea, adăogă : — Şi ce Ți-a mai spus... scorpia ?

— Să ştii că dacă-i mai spui așa, mă supăr !

— Bine, bine. Gata, nu-i mai spun cum îi spuneam. Dar ce Ți-a mai zis ?

— M-a sfătuit să mă las prinsă.

— Nu mai spune !

— Da ! Ea este de aceeaşi părere cu tine : că şcoala multă, universitatea, nu e pentru fetele frumoase.

— Şi tu ești frumoasă ?

— Mi se pare că da.

— Cine Ți-a spus ?

— Chiar tu !

— Eu ? ! Nu mi-aduc aminte !

— Ia vezi ! Mai bine sărută-mă şi taci. Eu vorbesc serios, şi Ție îţi arde de glumă !

— Iar Ție de sărutat ! Asta numești tu a vorbi serios ? !

— Şi, după ce o sărută :

— Şi fetele frumoase ce trebuie să facă, după părerea directoarei tale ?

— Să se mărite !

— Mi-a furat punctul de vedere !

— Nu ți-a furat nimic ! Hai, te rog, nu vrei să discutăm serios ? Are argumentele ei. Zice că o femeie nu se realizează și nu poate fi fericită dacă nu se mărită.

— Da' știi că-i cuminte directoarea voastră ?!

— D-apoi nu ? Vezi că trăbă să-i spun și ei ? Merită ! E o femeie inteligentă și detreabă. Și, dragul meu, ea a fost ca o mamă pentru mine.

Aleseră ziua cununiei : 22 septembrie, ziua de naștere a Anei.

În aceeași după-amiază, Dinu stătu mult de vorbă cu mătușă-sa. Pe urmă, doamna Teodoru o chemă în camera ei și pe Ana.

— Copila mea, știu totul. Dinu mi s-a spovedit. Vino să te îmbrățișez. Cred că nu o să regretați nici-unul. Vă potriviți.

Cu trenul de sara, Dinu plecă.

Ana mai rămase câteva zile.

XXI

În drum spre casă, gândindu-se bucuroasă că în nici o lună de zile va fi nevasta lui Dinu, Ana încremeni : era douăzeci și cinci august, și în douăzeci și doi viitor avea să fie cununia ! Ori ea, înafară de uniforma de liceană, nu avea decît două rochii, cele pe care i le cususe Silvia înainte de plecarea la Sinaia ! Celelalte îi rămăseseră demult scurte. Cum de nu s-a gândit pînă acum că era într-adevăr lipsită ca un șoarece de biserică ? Și chiar dacă ar avea bani, tot nu avea timp să-și pregătească baremi o parte din rufăria care-i trebuie unei fete cînd se mărită. Da, e adevărat că se hotărîseră să facă cea mai simplă cununie, fără oaspeți, fără lăutari ; dar, totuși, nu se putea duce înaintea altarului într-una din rochițele pe care le purtase la Sinaia ! Oare Dinu nu văzuse că ea se îmbrăca mereu numai cu cele două rochii ?! Dar, la urma urmelor, de ce atîta grabă ? Va vorbi cu el. Trebuie să-i dea răgazul necesar ca să se poată pregăti

cît de cît ! Nici părinții ei, luați așa, pe nepusă masă, n-ar avea de unde să-i facă rost de o sumă atît de mare de bani, ba, poate, nici de una mai mică. Cum de nu s-au gîndit ei la asemenea piedeci ? !

Se simțea umilită. Începu să se mînie. Pe ea ? Pe Dinu ? Pe ea, mai cu samă : prea s-a obișnuit să se poarte ca o copilă, deși e în pragul mărțișului ! Pe el ? Ana-i spusese, într-una din zilele petrecute împreună la Sinaia :

— Cred că n-ai uitat ce ți-am spus într-una din scrisori.

— În care ? Că mi-ai scris mai multe, și-n fiecare, multe și de toate. Ce anume ?

— Că nu am nici-un sfanț ! Dacă mă iai, să știi că iai un pui golaș detot.

El s-a făcut atunci că nu pricepe, deși ar fi trebuit să priceapă, a luat-o de bărbie, a sărutat-o și i-a spus :

— Nu-i nimic ! O să-ți crească și penele și aripile...

Bine ! S-a făcut că nu pricepe. Dar, dacă-i om serios, trebuia să înțeleagă că ea are nevoie de o vreme mai lungă pentru a se pregăti. Călătoria aceea pentru specializare ar putea s-o mai amîne, cum a mai amînat-o de-atîtea ori pînă acum ! Da, se pare că Dinu nu se gîndește la toate lucrurile cu aceeași seriozitate !

Și Ana își aminti și de o altă împrejurare care nu-i plăcuse.

Într-o zi, pe cînd îi spunea că regretă unde nu va putea să urmeze o facultate, Dinu îi zisese :

— Dacă ții neapărat să o faci, o vei face. Dar în Franța, nu aici !

— Și pot urma acolo facultatea de drept ?

— Bineînțeles ! Dacă îți va face plăcere. La întreprinderea noastră, la contencios, chiar avem nevoie de încă un avocat. Și dacă va fi o avocată, cu atît mai bine. Vom fi originali !

Glumise, desigur ! Cînd i-a răspuns, rîzînd, că ea nu s-ar ocupa, ca avocată, decît de divorțuri, el i-a astupat gura cu palma și i-a spus :

— În cazul acesta nu sînt de acord să urmezi dreptul !

Da, era încă destul de copilăros ! Oare cu cîți ani e mai vîrstnic decît ea ? Cu nouă ! Ei, și totuși în multe împrejurări se poartă ca un copil !

Iată, să nu se gîndească el că «șoarecelui de biserică» îi va trebui oleacă de vreme pînă să-și adune cîteva fărîmituri ! El e de vină, cu graba lui, dacă va fi silită acum să-i scrie că vor trebui să amîne căsătoria «din motive neprevăzute». Da, aceștia vor fi termenii pe care îi va folosi !

Da, însă sub termenii aceștia cîte nu se pot înțelege ? Ce va gîndi el ? N-ar voi să-l neliniștească fără nici-un rost ! Și-apoi, dacă a luat odată o hotărîre, ar fi bărbătesc lucru să se învoiască la o amînare ? Nu ! Parcă nici ei nu i-ar plăcea !

«Doamne sfinte, ce rău e să fii așa de sărac ! — își zise ea. — Uite, acum de mi-ar da Dumnezeu noroc să găsesc niște bani !»

Și un răstimp se gîndi copilărește că nu ar fi imposibil. În tren, pe peronul gării, pe stradă, n-ar putea să se împiedece de-o pungă cu bani ?

«Ce prostii îmi pot trece prin cap ! — își zise tot ea. — Dacă aș găsi-o, ar trebui s-o depun la poliție !» Și, pufnind în rîs, se însenină dintr-odată. Va face ea ceva ! Dacă va fi nevoie, va face pe dracu-n patru !

Ieși pe culoar, privi un răstimp peisajul ce se desfășura prin fața geamului, și, cînd se înapoie în compartiment, se întrebă :

«Oare nu l-aș putea exploata nițel pe ticălosul acela de Zamfir ? Odată parcă eram hotărîta să-i joc pe degete pe toți bărbații sensibili la frumusețea mea !»

Se așeză, își puse mîinile în poală și începu să vorbească singură :

— Cam ce-aș putea încerca ? Tocmai ceteam ieri într-un ziar că la toamnă se face o nouă excursie în Italia. Ce-ar fi să mă duc la Zamfir și să-i spun că m-a cuprins deodată o mare poftă de a vedea Italia, dar că nu pot călători în uniformă de liceană, că am nevoie de vreo două-trei rochii ?

Dădu din cap și izbucni în rîs.

— Doamne ferește ! Pînă și numai gîndul ăsta parcă mă murdărește !

În sfîrșit se hotărî să se oprească în oraș și să ceară sfatul directoarei.

Ceea ce și făcu, încă în aceeași sară.

Directoarea sosise numai de trei zile. Cînd o văzu pe Ana întrînd, bătu din palme și exclamă :

— Ano, tocmai la tine mă gîndeam !

— E nevoie urgentă de mine la secretariat, doamnă directoare ?

— Da' de unde, fată dragă ! Dar închipuie-ți că nu-i nici un sfert de ceas de cînd am primit un mandat telegrafic cu o importantă sumă de bani pentru tine.

— Se poate ?! De la cine ?

— Nu știu ! N-am mai auzit de numele celui care-i trimite. Iscălește Ion Brad și notează, iată, privește și tu cuponul : «Premiu pentru eleva Ana Muja, premianta întîia a clasei a șaptea». Așa ceva nu mi s-a mai întîmplat !

Ana se uită la scrisul de pe cupon, bănuind că banii fuseseră trimiși de Dinu, dar scrisul nu era al lui. Citi cifra sumei. Erau cincizeci de mii de lei !

— Frumos premiu ! zise ea zîmbind.

— Mă gîndeam : Dacă i s-au trimis telegrafic, trebuie să fie vorba de ceva urgent, și nu știam cum să te anunț. Ai picat tocmai la timp.

— Ca și banii ! rîse Ana.

— Ai, într-adevăr, nevoie urgentă de-atîția bani ?!

— Foarte urgentă, doamnă directoare !

— Tu, sau părinții tăi ?

— Mi se pare că și ei, și eu.

— Atunci înseamnă că-l cunoști pe expeditor !

— Numele ăsta, Ion Brad, nu-l cunosc. Dar, vă rog, de unde sint trimeși banii ?

Se uită la ștampila de pe cupon. Mandatul telegrafic fusese expediat din Iași.

— Nu cunoști nici scrisul ?

— Nu. Dar cred că știu cine mă premiază. Doamnă directoare, pot lipsi de la secretariat pînă joia viitoare ? Azi e sîmbătă.

— Desigur ! Dar...

— Voi mai putea lucra la secretariat încă două săptămîni. Apoi, cu mare regret pentru mine, va trebui să renunț la acest post care mi-a fost de un mare ajutor.

Directoarea păru că începe să se lumineze.

— Dar ce s-a întîmplat, draga mea ?

— Mă mărit, doamnă directoare ! La douăzeci și doi septembrie fac cununia.

— Cu inginerul Dinu Marinescu ?

— Da, doamnă directoare !

Directoarea, într-un mare elan, o îmbrățișă și o sărută.

— Te felicit, draga mea. Ești o fată norocoasă.

— Credeți că fac bine ?

— E o partidă excelentă !

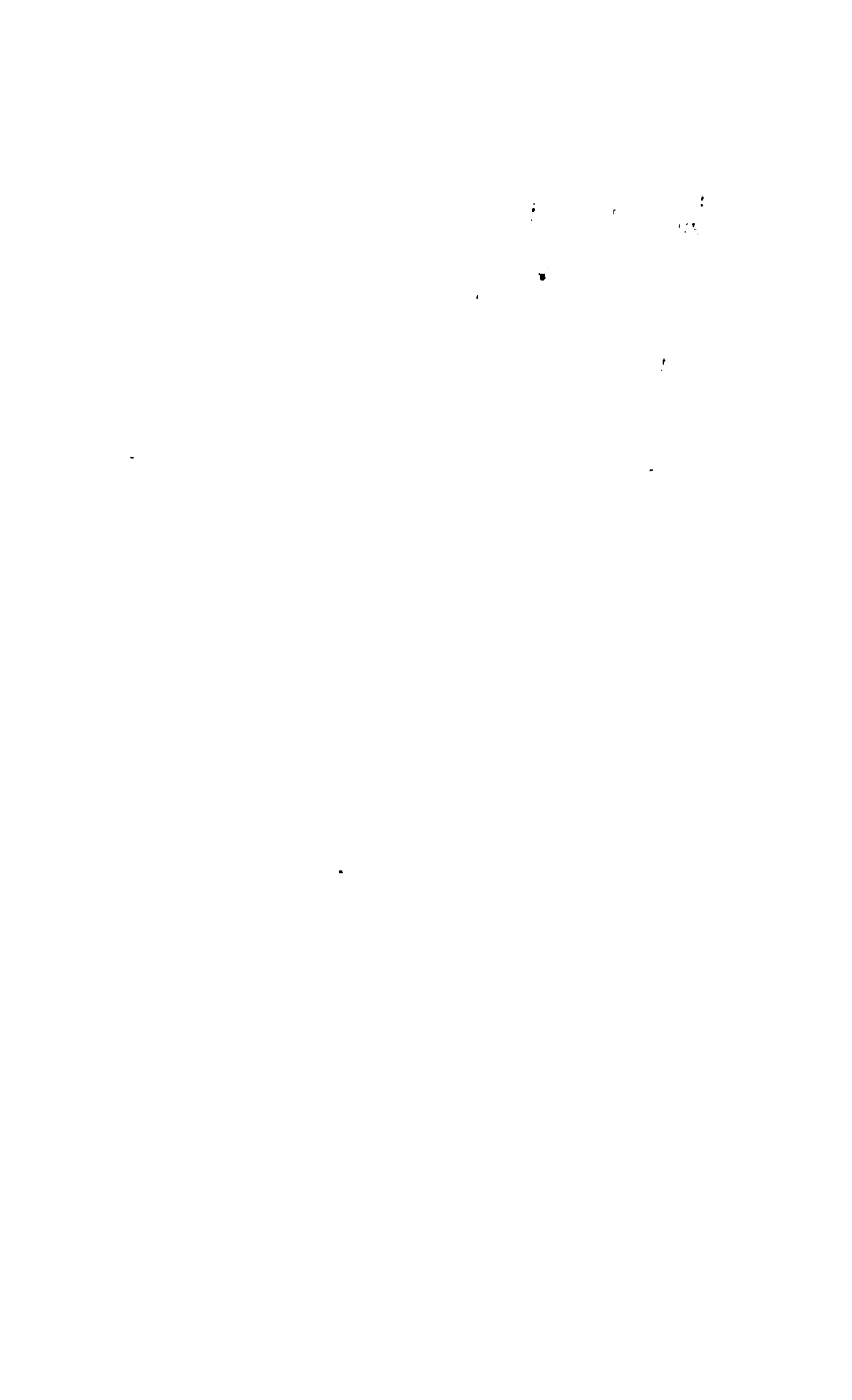
Ana stătu o clipă la îndoială, apoi cuteză :

— Aș putea să vă rog să-mi faceți marea cinste de a primi să-mi fiți nașă ?

— Cu cea mai mare bucurie, draga mea !

— Și, în această calitate, să-mi dați cîteva sfaturi în legătură cu ce va trebui să-mi pregătesc pentru nuntă ?

— Toate vor fi în regulă ! Dar pentru că trebuie să stăm de vorbă pe-ndelete, pînă dimineața rămîi la... nașa ta. Dar nu numai pentru asta, ci și pentru că trebuie să te prezint — nu-i așa ? — și nașului tău !

ÎN PRAGUL VIEȚII

1942

I

— O ultimă întrebare, domnișoară ! Afară de bilanțul general de la sfîrșitul anului, mai este obligatoriu și un altul, pentru întreprinderile comerciale și bancare ? Și dacă da, ce deosebire este între ele și cum se pregătesc ?

Sora Preda, ultima din rîndul de patru fete, răsuflă ușurată și un surîs abia perceptibil îi luminează fața. Ultima întrebare ! Așteptase formularea ei cu înfrigurare. Acum o știa ! Ar fi putut să răspundă și dacă ar fi sculat-o, în secunda aceasta, din somn. În clipa care trecu de la punerea întrebării și pînă începu să vorbească, îi trecură prin cap o mulțime de gânduri. Sentimentul că era stăpînă și pe răspunsul la ultima întrebare o făcu să vadă cît de proastă a fost că s-a temut atît de mult de examenul de bacalaureat ; că n-a mai avut, de două săptămîni, un ceas de liniște și de bucurie ; că a buchisit pînă noaptea tîrziu și s-a sculat în zori ; că stătuse aici, vreme de două ceasuri, cu sufletul la gură, așteptînd să-i vină rîndul la examinare, pizmuindu-și colegile care răspundeau înaintea ei și dorind să fie în locul fiecăreia din ele ca să răspundă la întrebările ușoare care li se puseseră lor, pe cînd ei cine știe ce întrebări grele i se vor

pune ; că așteptase, cu o mare încordare lăuntrică, cu un fel de tremur solidificat, după ce întrase în examen, fiecare întrebare. Ce tortură ! Ce prostie să-i fie atît de frică !

Liniștită și oarecum de sus începu să răspundă la ultima întrebare. Se auzea vorbind și avea senzația că, în timp ce gura-i mergea, nu ea era cea examinată, ci că însăși examina, cu un aer de superioritate, comisia examinatoare. Cît de vrednică de compătimire era această comisie, care, cu numai două ceasuri mai înainte, o îngrozise ! Doi bărbați și șase femei ! Săracii și săracele ! Mai cu samă ele ! Cît de îmbătrînite și de plictisite păreau ! Nu-i vorbă ! Stăteau nemîșcate, aici, de la opt dimineață și acum se apropia de două ! Ca niște păpuși vechi, cu resorturile ruginite !

— De-ajuns. Mulțămesc, domnișoară Preda — zise președintele comisiei. — Cu dumneavoastră patru am isprăvit. — Și, întorcîndu-se către profesoare : — Continuăm după-amiază, la trei și jumătate.

După ce comisia părăsi sala, Sora Preda se smulse din brațele colegelor care veniseră să le felicite pe cele patru eleve din ultima serie, și o luă la fugă pe coridor, coborî în goană scările celor două etaje și părăsi cea dintîi clădirea masivă a liceului comercial. Dacă nu i-ar fi fost rușine de rarii trecători de pe stradă, ar fi continuat fuga pînă acasă. Trecea pe lîngă ei ca pe lîngă niște ființe ireale. Ochii-i albaștri, de un albastru de vinețele, păreau mai întunecați, mai mari. Fără să-și dea sama, se grăbea totuși, făcea pași prea largi, care îi stricau, îi poceau cadența mersului ei obișnuit, ritmic, alintat, ușor, care-i dădea ei însăși o senzație de plutire. Pașii prea mari, cît îi îngăduia lărgimea fustei, o făceau să meargă aplecată puțin înainte. Dacă s-ar fi văzut într-o oglindă, ar fi rămas uimită, uitîndu-se la ea ca la o străină. Dar probabil că dacă ar fi întîlnit în drum o oglindă, nici n-ar fi zărit-o, atît de stăpînită era de o arzătoare bucurie și de dorința de a le vesti, cu o clipă mai curînd, părinților, marele eveniment. Pentru că, după ce răs-punsese și la ultima întrebare, simțise că, totuși, bacalauratul era un eveniment.

Izbi cu putere portița și o luă la fugă spre casă. Pînă să se întrebe maică-sa cine trîntește așa de tare ușile, Sora îi și sări radioasă de gît, îmbrățișînd-o și sărutînd-o răs-nător, pe amîndoi obraji.

— Sînt bacalaureată, mamă dragă ! Ba-ca-la-u-re-a-tă !
Apoi, făcînd o jumătate de pas înapoi, punîndu-i mîinile pe umeri și privind-o cu ochii inundați de lumină, mai spuse o dată, silabisind :

— Ba-ca-la-u-re-a-tă !

— Draga mamei, dragă ! — zise Ana înduioșată, îmbrățișînd-o și sărutînd-o, cu ochii umezi. — Așadar a dat Dumnezeu de ai scăpat de tortura asta !

— Am fost o proastă ! Nu trebuia să-mi fie frică ! Tata n-a venit ?

— E încă la birou.

— Am trecut, și încă foarte bine ! Mă duc să-i spun și dumnealui. Sînt așa de fericită ! Închipuiește-ți, mamă dragă : bacalaureată ! E ceva, nu ?

Dar nu mai așteaptă răspunsul mamei sale, ci ieși ca o furtună din bucătărie. Și iarăși se auziră ușile trîntindu-se.

Ana, în bucătărie, lîngă plita de gătit, își șterse o lacrimă.

— Bine c-a trecut și peste prostia asta, zise ea tare, făcînd-o pe slujnică să se mire.

Ana era o femeie înaltă. Sora nu-i ajungea cu capul decît pînă la umăr, deși-i sămăna leit. Fața ovală, cu linii dulci, fragedă încă, cu pielea fină, vădea o liniște lăuntrică de mult așezată. În păru-i bogat, blond, pe care, cu toate ademenirile modei, nu voia să-l tundă, nu avea nici un fir cărunt. Îmbrăcată într-o rochie de casă, de pînză ieftină, cu șorțul alb de bucătărie prins în față, cu mișcările mlădioase și iuți, nu i-ai fi dat mai mult de douăzeci și opt, treizeci de ani, deși avea aproape patruzeci.

Bucătăria, cu plita, cu dulapul de vase, cu crătițele și tingirile atîrnate pe pereți, strălucea de curățenie. Curate erau și șorțul și îmbrăcămintea servitoarei, care încă nu lepădase costumul din sat, deși slujea în casa avocatului Preda de mai bine de doi ani.

Mîncarea era aproape gata.

Curînd sosiră de la școală și cei doi băieți ; Iuliu, elev în clasa a șaptea, și Virgil, în clasa întîi. Nevăzînd nici o urmă din care să înțeleagă că Sora ar fi venit, și cum știau că astăzi era ziua cea de groază, intrară amîndoi, îngrijorați, în bucătărie.

— Încă n-a venit Sora, mamă ? !

— A venit, veselă foc ! A trecut, băieți ! Pregătiți-vă să o felicitați. S-a dus să-l anunțe și pe tata.

Iuliu începu s-aplaude și să strige bravo, iar cel mic, Virgil, să rîdă și să se învîrtă într-un călcîi.

— Va trebui să bem un păhar de vin în sănătatea ei. Mîncările preferate i le-am pregătit eu. Tu, Iuliu, du-te în pivniță și adu o sticlă de vin. Sînt în nisip, lîngă butoi.

— Știu cu unde sînt ! — răspunse Iuliu. — Dar ce-a spus, mamă ? I-au pus întrebări grele ?

— Nu mi-a povestit nimic. N-avea timp. Se grăbea să-l anunțe pe tata. Atît a zis : că a fost o proastă fiindu-i atît de frică de examenul ăsta.

— Păi da, după ce l-a dat, îi e ușor să zică, dar toată lumea se teme de el. Uf ! Bine că a trecut ! Parc-am scăpat și eu de-o povară ! zise Iuliu.

— Dar eu ! Că-mi era mai mare mila de biata fată cît buchisea. Două săptămîni încheiate s-a culcat numai la douăsprezece și s-a sculat la șase ! Bine c-a scăpat !

Virgil, cu o bucată de pîne în mînă, ieși în curte s-o aștepte pe Sora. De cîte ori venea de la școală, era flămînd ca un lup, și pînă se servea masa, Ana trebuia să-i astîmpere foamea cu ceva.

În vremea asta, Sora intra ca o furtună în biroul avocatial al tatălui ei, se opri dreaptă ca un prapur în fața lui — el era adîncit în citirea unui dosar — și zise răspicat și rar :

— Am onoarea să mă prezint, domnule avocat. Sînt Sora Preda, bacalaureată ! Dacă aveți cumva nevoie de un titrat în biroul dumneavoastră, îmi pot oferi serviciile.

Pînă să se ridice tată-său de pe scaun, Sora fu lîngă el și-l îmbrățișă, sărutîndu-l.

— Așadar s-a isprăvit ? Ai reușit ? Ai știut ?

— Peste așteptări, dragă tată ! O să fiu cu siguranță clasificată printre primele șase.

— Mulțumită lui Dumnezeu ! Știu că te-ai scuturat de o greutate. Mă bucur din toată inima și te felicit.

Advocatul Vasile Preda era un bărbat înalt, suplu, osos, brunet, cu liniile feței tari, împlînzite totuși de privirea caldă ce se revărsa din ochii-i negri. Se purta tuns chilug și bine ras, cum se obișnuise încă în timpul războiului, așa că nu i se prea distingea căruntețea timpurilor. El se ridică

de pe scaun, își îmbrățișă fata, i se uită în ochi, și, văzînd cum joacă în ei undele de lumină ale bucuriei pentru reușită, se emoționează și mai tare.

O bătu ușor cu palma pe umăr.

— Ești o mare mîndrie pentru noi, fata mea ! Întîiul bacalaureat în familie ! E un eveniment pe care trăbă să-l sărbătorim !

— O să-l sărbătorim, desigur, cînd ai s-ajungi acasă — răspunse Sora. Apoi, adulmecînd prin cameră, adăogă : — Nu știu, mi se pare mie sau într-adevăr miroase a mucegai în biroul ăsta al dumitale ? Cred că nu e bine aerisit. Las', că de-acum am eu vreme destulă și o să fac rînduială și pe-aici. — Și, întorcîndu-se într-un călcîi, se îndreaptă spre ușă zicînd : — Pînă ajungi dumneata acasă, eu trec pe la nănașul, să-i spun și lui.

«Nănașul» era Sava Scurtu, directorul băncii «Fortuna», iar banca, unde era și locuința directorului, își avea sediul într-a patra casă de la biroul advocațial al lui Vasile Preda.

— Se-nțalege că trăbă să-i spui și lui. Numai vezi, nu-ntîrzi prea mult, că ne așteaptă mama cu masa.

După ce ieși Sora, avocatul mai răsfoi puțin dosarul, apoi îl închise și se pregăti de plecare. Se uită a pagubă prin încăpere. Da, probabil că avea dreptate Sora, probabil că miroase a mucegai... Nu e aerisit de-ajuns, și-apoi nici nu se mai circulă mult pe ușă, ca altădată. Azi, de pildă, nu i-a deschis ușa nici un client. De-o vreme-ncoace toate cancelariile advocațiale erau în criză. Se înstăpînise pustiu în ele. Da, într-adevăr, mirosea a mucegai !

Își luă pălăria și pardesiul și ieși, încuind ușa dublă care dădea în stradă. Cheia se învîrte greu în ușă. «A ruginit broasca. Trăbă s-o ung — își zise Vasile Preda, încruntîndu-se. — De, o să treacă ea și criza asta, cum au mai trecut și altele ! Azi nu trăbă să mă mai gîndesc la năcazuri. Azi trăbă să trăiesc numai bucuria pe care mi-a dăruit-o Sora.»

Sora nu-l mai găsi pe nănașul ei la bancă, ci în locuința lui, în prînzitor. Cînd intră, el tocmai își lega la gît șervetul alb și mare, fără de care nu se așeza la masă.

— Bună-ziuă, nașule. Am venit să mă feliciți, zise fata, cu ochii strălucitori, cu obrazii aprinși încă de bucuria succesului.

— Să te felicit ?! Dar ce, e ziua ta ? N-oi fi uitat !

— N-ai uitat, și totuși e ziua mea ! zise Sora, agățându-i-se de braț. — Am reușit cu bine la bacalaureat, nașule dragă.

Bătrînul, un om de vreo șaizeci de ani, cu mustața sură, răzemată scurt, cu oleacă de bărbuță ascuțită, cu ochi căprii, cufundați puțin sub fruntea înaltă, continuată cu o chelie lucitoare, bine legat, voinic încă, își duse un deget la frunte.

— Uite, frate, așa este ! Am uitat ! Așadar ai trecut prin proba de foc ? Dar nu-i mai zice bacalaureat ! E un cuvînt străin. Spune-i românește : examen de maturitate, cum îi ziceam înainte de unire.

— Acum toată lumea-i spune bacalaureat, iar eu, astăzi, sînt bacalaureată. Cum mi-ai zice după terminarea celui alt examen, nașule ?

— Cîtă vreme pregăteai examenul erai maturizantă, acum ești mătură. E un termen care are o semnificație. Toată lumea știe ce este un om mătur, adică un om cu mintea deplin dezvoltată, în vreme ce cuvîntul bacalaureat ce semnificație are ?

— Să zicem că-s mătură — rîse Sora —, n-am nimic împotrivă, ba chiar mi-ar și plăcea să fie așa.

Întră și nașa, aducînd castronul cu supă. O felicită cu căldură și ea, sărutînd-o pe amîndoi obrazii.

— Ce-ar fi să rămîi cu noi la masă ? zise nașa.

— Vai de mine ! Mulțămesc, dar nu se poate. Mă așteaptă acasă.

— Trimetem noi servitoarea, să le spună.

— Nu ! Mulțămesc ! S-ar supăra cu toții. Doar e praznic azi la noi ! Am și plecat, că-i tîrziu !

— Numai o clipă, Soro ! zise bătrînul, trecînd într-o cameră vecină, cu șervetul alb pe piept.

— Draga mea, ne-ai făcut o mare bucurie. Să știi că sîntem mindri cu o asemenea fină. Îmi închipui cît de mult se bucură părinții și frații tăi.

— O ! Pe ei nici nu i-am văzut încă, și trăbă că s-au întors de la școală.

Directorul «Fortunei» reveni, în mină cu un plic pe care era tipărit «Banca Fortuna. Casă de credit și economii. Societate pe acțiuni». Plicul era cam umflat.

— Dragă fino — zise el —, te felicit încă o dată și te rog să primești un mic dar din partea noastră pentru exa-

menul tău de maturitate. Vai de mine ! De ce te ferești ? ! Așa se cade ! Când vei fi și tu nașă, vei proceda la fel.

Sora se codea încă, nelămurită.

— Ia plicul, draga mea, și să-l folosești după bunul tău plac, zise nașa, o femeie mărunțică, mai purtată de vreme decît nașul, adusă puțin de spate, începînd să pună supa în cele două farfurii.

Sora mulțumi, luă plicul și ieși.

În drum spre casă, grăbi iar pașii. Oare n-a întîrziat prea mult ? Dar, trecînd pe lîngă oficiul poștal, un gînd o țintui deodată locului : «Ar trebui să-i dau o telegramă lui Valentin. Dar oare se cuvine să-i telegrafiez ? — se întrebă. — Ba bine că nu ! — își răspunse pe loc. — De cîte ori nu m-a năcăjit el, spunîndu-mi că voi cădea la bacalaureat ! Că o fată care rîde mereu și care închide manualul îndată după ce l-a deschis nu poate trece un examen atît de greu. Bineînțeles că trăbă să-i telegrafiez, ca să mă răzbun pentru toate răutățile lui !» hotărî Sora. Întră în oficiul poștal, ceru o blachetă, își scoase stiloul din buzunarul bluzei, dar se opri dintr-odată : «Cum să-l anunț, și unde ? Că nu-i știu adresa !» își zise ea, descumpănită. Apoi, deodată, se hotărî și scrise : «Bacalaureată !». Semnă : «Sora Preda» și o adresă la Facultatea de Medicină ; puse numele orașului dedesubt, plăti telegrama, luă recipisa și ieși.

Nu știa cît e ceasul. Din locul în care era, nu se vedea orologiul din turnul bisericii calvine. Grăbi pasul spre casă. «Va trebui să-mi cumpăr un ceas ! — își zise Sora. — De cînd îmi tot doresc unul !» Pipăi plicul și se însufleți : era gros, înfoiat. «Îmi voi cumpăra un ceas din darul nănașului. Sper să-mi ajungă banii. Îmi voi lua unul ieftin, dar solid.»

Cînd ajunse dinaintea casei lor, văzu că încă ține în mînă, lîngă plic, recipisa de la poștă. O rupse repede bucățele și aruncă hîrtioarele pe trotuar, roșindu-se la gîndul că ar trebui să le spună părinților ei că i-a trimis o telegramă lui Valentin... Oare a făcut bine ce-a făcut ? Era un act de fată *mătură*, cum spunea nașul său, ori o copilărie ? N-ar fi putut să aștepte ca Valentin să afle rezultatul din ziare, de vreme ce în fiecare an se publica numele celor reușiți la bacalaureat ? Nu, n-ar fi făcut bine ! Parcă Valentin avea vreme acum, în toiul examenelor de sfîrșit de an, să citească toate știrile din gazete !

Cei doi frați o așteptau în prag, și, cînd o văzură, năvăliră asupra ei.

— Bravo, Sora, felicitările mele ! îi zise Iuliu, îmbrățișînd-o.

Virgil, cel mic, se uita la ea cu sfială, neștiind ce să-i spună. I se părea că Sora crescuse, că era cu mult mai mare decît dimineață, dar ochii lui rîdeau înlăcrămați. Ea îl sărută și pe el.

— Veniți odată la masă, că se răcește supa ! le strigă din prinzitor mamă-sa.

Porniră, alergînd, toți trei.

Se așezară îndată la masă, fiecare la locul lui. Sora puse plicul lîngă tacîmul ei, pe șervet. Începură să mănînce în tăcere. Erau toți flămînzi. Un răstimp nu se auzi decît țâcănitul lingurilor în farfurii.

— Ce făcea nașul ? Erau la masă, nu ? întrebă, după o vreme, tatăl.

— Nu, dar se pregăteau să șadă la masă. S-au bucurat foarte mult că le-am adus vestea bună, și m-au felicitat răs-punse Sora, cu bucurie în glas.

— Da, țin amîndoi la tine. Sînt oameni vrednici.

Ochii Sorei căzură pe plic. Tresări și zise :

— Uite ce mi-a dat nașul, tată.

— Da, un plic. L-am văzut de cum ai intrat. Dumnealui ți l-a dat ?

— Dumnealui. N-am voit să-l iau, dar s-ar fi supărat.

— De ce n-ai vrut să-l iai ?

— Mi se pare că sînt bani în el.

Advocatul zîmbi.

— Se-nțălege că-s bani ! Altceva ce să fie ?!

— A spus că-i un dar al dumisale pentru că am trecut cu bine examenul de maturitate.

— De maturitate ?! se miră Iuliu.

— Așa-i spune dumnealui bacalaureatului.

— Așa se zicea înainte de unire, zise avocatul.

— Și a spus că eu acum sînt mătură, adăogă Sora zîmbind.

— Cum mătură ? rîse Virgil, arătîndu-și dinții albi și mărunți.

— Vai de mine, Virgile ! Înveți latina și nu știi ce-n-samnă *maturus*, *matura*, *maturum* ?! se scandaliză Iuliu.

— Cum să știe, frate?! Că doar e de-abia în clasa întâia! îi luă apărarea taică-său. — Mătur însămnează, dragul meu, om mare, ajuns la deplina dezvoltare. Cum ar fi un măr ajuns la coacere, pe care-l poți culege. Măr mătur, om mătur, fată mătură. Înainte de unire așa-i spuneau examenului ăsta, de absolvire a liceului. Și pe certificat se scria: *Testimoniu de maturitate*. Pe-atunci se foloseau mai mult termenii latinești, acum se folosesc mai mult cei franțuzești. Și nu sînt nici mai frumoși, nici mai românești.

Sora luă plicul și-l întinse tatălui ei.

— Te rog să-l păstrezi dumneata, pînă mă voi hotărî ce să-mi cumpăr. M-am gîndit să-mi iau un ceas-brățară. Mai toate fetele au.

Virgil bătu din palme și zise:

— Am văzut eu unul frumos, la Braunfeld. Să nu-ți cumperi pînă nu ți-l voi arăta pe-acela.

Advocatul luă plicul și-l privi pe o parte și pe cealaltă. Plicul era lipit.

— Bine, dar în chestie de bani trăbă să ții o socoteală exactă. Cîți sînt?

— Nu știu! răspunse Sora, curioasă acum să știe, deși mai înainte nu fusese.

— Păi, dacă vrei să-ți cumperi ceva din ei, trăbă să știi cîți ai. Altfel, poți să-ți faci cine știe ce planuri mari, și pe urmă să te trezești că nu ți le poți realiza. Să nu desfac plicul?

— Ba da! Acuma vreau să știu și eu cîți bani sînt în plic — zise Sora surîzînd. — Nu de altceva, dar să nu am deziluzii...

Tocmai atunci intră Ana, aducînd al doilea fel de mîncare: o tocăniță de pui cu mămăliguță, care-i plăcea Sorei.

— Ce-i cu plicul acela? — întrebă ea. — Ce, v-a și dat certificatul?!

— Nu, e un dar de la nănașu-său, răspunse tatăl, dezlipind cu grijă plicul.

Ochii tuturor erau ațintiți asupra mîinilor lui.

Advocatul desfăcu plicul și începu să scoată din el, tacticos, tot cîte unul, biletele de o mie de lei. Toată lumea număra în gînd.

— Zece! strigă Virgil, cînd nu mai rămase nimic în plic.

— Zece! repetară cu toții.

— De data asta nașul s-a întrecut pe sine însuși ! zise tatăl.

— Oameni de inimă ! adăogă Ana.

Sora era mișcată.

— Parcă sînt chiar prea mulți — zise ea. — Eu mă gîndeam să fie vreo trei-patru mii...

— Multul și puținul sînt totdeauna noțiuni relative, draga mea — spuse avocatul. — Cînd ai un milion, o mie-i nimic, dar cînd ai numai zece mii, o mie-i mult.

— Nașul are avere în valoare de un milion ?! întrebă, uimit, Iuliu.

— Am vorbit așa, în general, nu despre el. El poate că are și mai mult de un milion. Vorba e că, din cîți au o avere mare ca a lui, doar unul dintr-o sută face un asemenea gest. Să trăiască ! sfîrși el, punînd biletele înapoi în plic.

— Acum poți să-ți cumperi ceasul acela de la Braunfeld, Soro — zise Virgil. — Să nu cumva să mergi fără mine ! Eu mă pricep la ceasuri, le cunosc după bătaie.

— Auzi colo ! Nu știam că ai această virtute — zise mamă-sa. — Doar n-ai avut niciodată ceas !

— Eu n-am, dar au cîțiva colegi de-ai mei, și le aud cum țacăne. De altfel, mă cunoaște Braunfeld. Într-o cîteodată în atelierul lui, mă uit și ascult. El m-a chemat întîia oară.

— Te va fi văzut proptit în vitrină — zise Iuliu, luîndu-l peste picior. — Se vede că de-aceea întîrzii uneori, de-ajungi după mine acasă.

— Ei, n-ai mai zice nimic dac-ai auzi ce larmă mărunță e în atelierul lui.

— Bine, Virgile, o să merg cu tine să alegem ceasul, dacă așa ți-i voia.

Iuliu, la un semn al tatălui său, umplu păhărelele cu vin.

— În sănătatea Sorei ! — zise avocatul, ridicînd paharul. — Să treacă din izbîndă în izbîndă ! La mulți ani !

Sora ciocni cu toți, sărutînd mîna părinților. Se gîndi că acum, fiind «mătură», s-ar cuveni să răspundă ceva la urarea tatălui său.

— Și eu vă mulțămesc de toate și din toată inima, dragă mamă și dragă tată.

— Să mulțămim cu toții lui Dumnezeu, că ne-a dat sănătate și putere de muncă, zise mama.

— Și să le dorim lui Iuliu și lui Virgil să urmeze exemplul Sorei.

Ochii lui Virgil scăpărară. Ce n-ar fi dat el să fie acum în locul Sorei ! Și-ar fi cumpărat nu numai un ceas de mînă, ci și unul de părete ! Știa el unul la Braunfeld, care, cînd bătea, avea niște rezonanțe dulci și melodioase, de nu-ți mai trebuia altă muzică.

— Și acum, un păhar de vin în sănătatea nașului și a nașei, zice avocatul.

Închinare și urare. Iuliu sorbi și cel de-al doilea pahar pînă la fund, dar Virgil, doar ce atinse vinul cu buzele, că și puse paharul pe masă. Se amețise puțin din primul pahar.

— Și acum, haide, fata mea, și ne spune cum s-a desfășurat examenul, zise avocatul.

Ana aduse prăjiturile la masă : niște cornulețe cu nuci, după care se-nebunea Sora. Se bucură și Virgil, că putea întinge cu cornulețul în vin și că astfel va birui, încet-încet, băutura, de care-i părea rău s-o lase-n pahar.

Sora începu să povestească de la momentul intrării comisiei în sală. Știa, din ce se publicase în ziare, că în comisie nu era nici un profesor și nici o profesoară din orașul lor, că nu cunoștea pe nimeni și că nu o cunoștea nimeni.

— Totuși, nu mi-am închipuit că vor fi chiar atît de străini ! Am înghețat cu toate de frică. Știți, parcă ar fi fost niște personaje din lună, nu de pe pămînt. Cînd am văzut comisia pe catedră, odată mi s-a strîns inima ca un ghem și mi s-a golit capul. Dar știi cum, mamă ? Eram sigură că am uitat într-o clipă totul. Și asta numai pentru că cei din comisie erau atît de străini.

— De, mari psihologi nu pot fi cei ce alcătuiesc comisiile. Pe vremea mea — continuă Vasile Preda —, numai președintele comisiei era străin, însuși inspectorul guvernial al circumscripției școlare. Membrii ei erau profesori de la liceul la care urmasese.

— Ei, să fi fost și la noi așa, nu mi-ar fi fost teamă de nimic !

— Dar ai fi știut mai mult ? Ai fi răspuns mai bine ?

— Asta nu, căci, după ce am început să răspund, nu mai mi-a fost frică și mi-a venit în minte tot ce am învățat, și mai ales tot ce am repetat în cele două săptămîni din urmă.

— E firesc ! Nu te poate face profesorul tău, chiar dacă ar examina el, să știi mai mult decît ai în cap. Totuși e mare lucru să fie prezent. Ești obișnuit cu el, nu ți-e frică, după cum spui și tu, ești obișnuit cu felul lui de a pune întrebările.

— Asta da — se repezi Sora. — Îți trăbă o vreme pînă te obișnuiești cu felul cum formulează întrebările fiecare membru din comisie. Uneori trec minutele care-ți sînt acordate ca să-ți pregătești răspunsul, și tu nici n-ai ajuns să pricepi întrebarea. Cea mai bună elevă din clasă n-a putut răspunde la trei întrebări, numai pentru că fuseseră formulate altfel decît le formula profesoara noastră. Dacă n-ar fi intervenit președintele, care a pus altfel întrebările, n-ar fi știut ce să răspundă. Cu două probleme mi s-a întîmplat și mie la fel.

— Ei, vezi ! E logic să răspunzi mai repede cînd ți se pune întrebarea în forma cunoscută. Scopul examenului este să se constate, în comisie, ce știe elevul. Însă înaltele foruri didactice sînt suspicioase. Cred că profesorul cunoscut poate favoriza pe un elev și poate nedreptăți pe un altul. De-aceea adună în comisii profesori și profesoare din toate unghiurile țării. După mine, asta e un vot de blam pentru fiecare școală secundară, pentru corpul didactic respectiv și pentru elevii care sînt supuși examenului, sfîrși Vasile Preda, adresîndu-se soției sale.

— Eu, drept să-ți spun, nici nu cred că ar fi nevoie de-atîtea examene, mai ales cînd e vorba de fete, răspunse Ana.

— Ei, deci comisia te-a cam băgat în răcori... Și pe urmă ? o întrebă pe Sora taică-său.

— Nu numai pe mine, pe toate ! D-apoi și erau cîteva mutre în comisie care nu prevesteau nimic bine, pe lîngă faptul că erau străine și nu știau ce prețuim fiecare. Erau cîteva profesoare încruntate și acre, care parcă numai atîta așteptau : să te prindă că nu știi ceva, sau cu vreo greșală.

Sora începu să povestească pe-ndelete, cu de-amănuntul, ce a întregat-o la fiecare obiect și ce a răspuns. De la o vreme se înfierbîntă și își spunea răspunsurile pe larg, de parc-ar fi fost în fața comisiei. Iuliu o asculta cu tot mai mult interes și chiar cu oarecare respect. El socotise că într-un liceu comercial, și încă într-unul de fete, nu se învață cine știe ce carte, că liceul lui era superior, și acum constata cu surprindere cît de multe cunoștințe avea Sora, unele de care auzea

prima dată. Chiar la materia obiectelor comune pentru amîndouă şcolile, erau o mulţime de lucruri pe care nu le cunoştea. E adevărat că se consola cu gîndul că e de-abia în clasa a şasea, dar, totuşi, el învăţa la un liceu de cultură generală... Fratele mai mic, Virgil, o asculta plin de admiraţie. Între timp, dăduse gatu trei cornuleţe cu nuci şi se năcăjea să bea, cu al patrulea, şi vinul care mai rămăsese pe fundul paharului.

Vasile Preda o urmărise cu atenţie pe Sora şi era mulţumit de felul cum răspunsese. Îşi aduse aminte de examenul lui de maturitate şi îşi zicea că fata lui nu-l face de ruşine. Dar cînd Sora ajunsese la obiectele de specialitate, la contabilitate, la diferitele feluri de asociaţii pe acţiuni, la încheieri, la bilanţuri de fine de an şi semestriale, nu o mai putu urmări. Erau lucruri despre care el nu avea decît o idee vagă, cunoscîndu-le numai din unghiul de vedere al juristului.

— Habar n-am avut, Soro, cît de mult s-au complicat lucrurile în contabilitate, zise el în sfîrşit.

— Dar n-ai văzut cît de mult a buchisit în anii din urmă, şi mai ales acum, înainte de examen ? ! Sărăcuţa de ea ! Mi-era şi milă de dînsa... — zise mamă-sa, mîngîind uşor părul blond, mătăsos, al Sorei. — Acum, bine că s-a isprăvit ! Bine că mai poate răsufla şi ea ! Mie mi se pare că toate examenele astea sînt o adevărată tortură pentru fetele din ziua de azi !

Ana nu avusese de gînd s-o lase pe fiică-sa să urmeze toate clasele liceului. Las' că la-nceput nici nu era liceu, ci un gimnaziu, pe care însă rivalitatea dintre două partide îl ridicase, în numai trei ani, la rangul de liceu cu opt clase.

Cum şcoala era lă îndemînă, Sora a tot trecut dintr-o clasă într-alta, pînă a ajuns la bacalaureat. De altfel, aşa făcuseră mai toate fetele cu care Sora intrase în clasa întii a fostului gimnaziu. Uneori începea vorba cu Vasile despre ce se va-ntîmpla mai tîrziu, după ce Sora va termina liceul comercial, dar răspunsul bărbatului era invariabil acelaşi : «Vom vedea atunci. Ceea ce vor face celelalte va face şi Sora.»

Nici în preajma examenului şi nici acum, după ce-l dăduse, Vasile Preda nu-şi pusese problema viitorului fetei. Şi nici Ana. El era mîndru de reuşita fiică-sii, iar ea era satisfăcută că Sora scăpase în fine de o corvoadă nepotrivită unei fete.

Copiii erau toți trei în grădină când sosiră nănașul Sava Scurtu, directorul băncii «Fortuna», și nănașa Maria. Dintr-un buzunar larg al pardesiului, el scoase o butelie de vin, cu dopul mușgăit, iar dintr-al doilea, o sticlă cu sirop.

— Trăbă să vină fina, să închinăm în cinstea ei din vinul ăsta. E din 1910 ! A fost atunci un must care avea peste douăzeci de grade.

— Doamne, nașule, de ce v-ați mai deranjat ! Doar i-ați făcut un cadou princiar, zise Ana.

Bătrînul zîmbi.

— Nu știu dacă acela a fost princiar, dar știu că vinul acesta e împărătesc !

Sora veni în grabă, cu cei doi mînji după ea, și gustară cu toții din vin.

— Are gust de miere și de nucă, zise Sora.

— Nu e rău spus ! Să mănînci nuci cu miere și să bei vin de ăsta, te scoală din morți.

— De cîți ani e, nașule ? întrebă Iuliu, mișcat de bună-tatea vinului, pipăindu-și cu limba cerul gurii.

— Cu patru ani mai bătrîn ca tine, băiete !

Copiii și cele două femei luară sticla cu sirop de smeură, un sifon mare, pahare de apă și un tirbușon, și se duseră în grădină, la masa de sub nucul cel bătrîn. Era o după-amiază caldă și senină, de sfîrșit de iunie.

Virgil ținu să destupe el sticla cu sirop, dar dopul era lung, pecetluit cu smoală, și rupse o parte, fără a-l putea scoate. Trebui să i-l dea lui Iuliu, care era meșter în des-tuparea sticlelor cu bulion, înfundate de asemenea cu dopuri lungi și pecetluite cu smoală.

Totuși, după ce Ana turnă, din lichidul greu și aromat, în pahare, îl lăsă pe Virgil să toarne sifonul, căci știa că e una din plăcerile lui. Cînd era mai mic, mamă-sa trebuia să ascundă sifoanele, pentru că Virgil lua pe furiș cîte unul, și, pitindu-se cine știe pe unde, îl golea. Îi plăcea cum împroașcă și cum urcă globurile de sticlă — așa credea el — prin țeavă. Apoi, tiptil, ducea sifonul la loc, și, dacă mai erau altele, lua încă unul și repeta experiența.

II

Cei doi bărbați, tot gustînd și bucurîndu-se de bunătatea vinului, fură luați de amintirile trecutului, de examenele lor de maturitate, de greutățile pe care le-au biruit și care, acum, în suvenire, parcă aveau o aromă dulce, ca și vinul din care sorbeau. Hei ! Aroma tinereții !

Era o diferență de cincisprezece ani între ei. Advocatul Vasile Preda avea patruzeci și cinci, directorul împlinise în iarnă șazeci. Deși se cunoșteau de mult și erau prieteni, nu se adresau unul altuia decît cu «dumneata». Intimitatea traiului în același oraș și apoi a rudeniei spirituale prin botezul celor trei copii nu-i ispitise niciodată să-și zică «tu». Deosebirea de vîrstă nu era însă un motiv să nu-și poată evoca acum amintirile, aproape aceleași, căci, trei-patru decenii înainte de unire, toți tinerii români care, după liceu, treceau la universitate, bătuseră cam același drum.

Sava Scurtu începuse să studieze dreptul, dar, după trei ani, părăsise facultatea și se înscrișese la o academie comercială din Germania. Inspirația îi venise de la un unchi, om cu bună situație materială, care era principalul acționar al unei însemnate bănci din Transilvania și președintele consiliului ei de administrație. Unchiul intenționa să-și aducă nepotul în banca aceea, și, după doi-trei ani, să-l căpătuiască, făcîndu-l director în locul fostului director, ieșit la pensie. Planul nu-i reușise. Fusese ales director altcineva, și atunci unchiul, supărat, își vînduse acțiunile și, asociindu-se cu alți trei-patru oameni cu stare, întemeiase, în orașul lui de baștină, banca «Fortuna», unde Sava Scurtu fusese ales, de la fondare, director. Unchiul său, neavînd copii, îi lăsase lui moștenire întreaga avere.

Sava Scurtu nu înșelase nădejdlile unchiului său. S-a dovedit, din primii ani ai funcționării băncii, un om priceput, plin de inițiativă, stăruitor, calculat în toate și cruțător. «Fortuna» ajunsese, în scurtă vreme, una dintre cele mai solide bănci românești, de mîna a doua în ceea ce privea capitalul societar, dar a cărei rază de activitate depășea granițele județului în care activa. Țăranii ajunseseră să aibă o mare încredere în ea. Nu lua dobînzii prea mari, nu-i puneă datornicului funia în grumaji, scoțîndu-i averea la licitație, decît

în cazuri extreme, cînd toate încercările de a-l salva pe debitor se dovedeau pînă la urmă zadarnice.

În jurul ei se înfiripase, în oraș, un nucleu de viață românească, socială și culturală. Banca plătea chiria unei cazine românești, unde începură să se adune membrii societății românești: cîțiva адвоаți, doi medici, protopopul și parohul și cîțiva comercianți de curînd stabiliți în localitate. O parte însemnată din suburbii erau locuite de țărani români, agricultori cu toții, iar jurul întreg, ca și întreg județul, cu excepția cîtorva sate de coloniști maghiari, aduși în partea locului în a doua jumătate a secolului al nouăsprezecelea.

În consiliul de administrație al băncii, în comisia de cenzori, erau intelectuali din localitate. Doi contabili și un casier formau personalul băncii, pe lîngă director, care era mereu de față și supraveghea totul, stătea de vorbă cu clienții, le dădea îndrumări, îi certa sau îi încuraja, după cum era cazul.

De cinci ani, Vasile Preda era advocatul băncii «Fortuna». Înainte fusese membru în consiliul de administrație.

Fecior de preot dintr-o comună vecină, el își deschisese biroul advocațional pe la 1910. Ceilalți адвоаți, mai vechi decît el, nu erau din partea locului, și deci lui i se adresau cei mai mulți clienți, țărani din satele vecine, unde era cunoscut mai ales ca «ficionul părintelui Preda», preot hărnic și înflăcărat luptător național, care înfundase într-un rînd temnița, pe vremea cînd se pregătea *Memorandumul*, încă înainte de proces. În scurtă vreme sătenii din jur îl apreciaseră și ca advocat, și, în cei patru ani care trecuseră pînă la izbucnirea războiului, reușise, cu ce cîștiga el și cu zestrea nevestei, să cumpere casa în care locuiau și acum. Pentru reparațiile necesare, luase un împrumut de la «Fortuna». Casa era bună, solidă, cu cinci camere și grădină mare. Directorul, care-l luase oarecum sub protecția sa de îndată ce se stabilise în oraș — cum făcea de altfel și cu alți liber-profesioniști și negustori —, îi dăduse împrumutul bucuros și-i înlesnise restituirea anuală din onorariul pe care îl primea ca membru în consiliul de administrație. Dar, în al doilea an, Vasile Preda avusese un proces mare, pe care îl cîștigase, și restituise tot împrumutul deodată. Prin gestul acesta el crescuse în considerația lui Sava Scurtu.

Doi copii, Sora și Iuliu, i se născuseră înainte de izbucnirea războiului. Băiatul avea numai două luni cînd advoca-

tul — sublocotenent de rezervă — primise ordinul de mobilizare. Directorul «Fortunei» era nașul amînduror copiilor, cum era, de altfel, al multor copii de intelectuali din oraș, și Vasile Preda plecase oarecum liniștit pe front, știindu-și soția și copiii sub ocrotirea unui om dintr-o bucată, ca directorul «Fortunei». Adevărat că-i trăiau încă socrii și părinții, dar nu credea că-i bine să i se mute familia la unii din ei și să-și lase casa pustie. Pe de altă parte, mai avea și bani lichizi, depozitați la bancă, și era sigur că și părinții și socrii vor avea grijă să le trimită celor rămași acasă provizii și ajutoare.

Copilul al treilea, Virgil, se născuse după război. Nănașii așteptaseră să mai vină și alții, dar nu mai veniseră. Cum ei nu aveau copii, le făcea mare plăcere să se vadă înconjurați de fini mărunței.

Ca niște adevărați pricepători într-ale vinului de soi, cei doi bărbați sorbeau numai cîte-oleacă din păhărele, amestecînd aroma băuturii cu mireșmele amintirilor mai vechi și mai noi, de dinainte și de după unire.

— De, nu putem să ne plîngem de nimic și am greși înaintea lui Dumnezeu dacă nu i-am mulțami că ne-a ajutat să ajungem a trăi în țara noastră. Totuși, înainte vreme, parcă era viața mai așezată, mai serioasă, mai gravă chiar — zise directorul. — Cînd mă gîndesc la cele două decenii de existență a băncii, înainte de unire, la încetineala și greutatea cu care se înfiripa, în orașul acesta, un sîmbure de societate intelectuală românească, și la ușurința cu care sporește acum, parcă prefer greutățile de-atunci. Nu știu cum, dar parcă aveam senzația că se clădește un edificiu solid, cărămidă de cărămidă, cu multă risipă de energie, dar și cu un temei de stabilitate. Omul, în fiecare sară, avea satisfacția că a mai biruit o greutate. Era mai mult elan de viață, mai multă bucurie sinceră pentru o izbîndă care, în sfîrșit, nu era cine știe ce lucru mare, dar era o izbîndă.

— Aveți dreptate. Am avut și am și eu de multe ori sentimentul acesta.

— Avea omul, parcă, și mai multă siguranță, cum se-nîmplă totdeauna cînd te razimi pe munca ta, pe produsul ei, oricît de mic. Și ceea ce mi se pare mai important este că aveam sentimentul că o armonie și o solidaritate socială nu există decît atîta vreme cît membrii acelei societăți se razimă

și profită numai din munca proprie. Ți aduci aminte ce frăție era în mica noastră societate de mai înainte ?

— Cum să nu mi-aduc aminte ? ! Da, într-adevăr ! Nu era pizma de-acum, nu era neliniștea asta înfrigurată. Cine se gîdea atunci ca unul să sape groapa altuia ! Eu dormeam foarte liniștit cînd un coleg cîștiga un proces mai însemnat. Azi, dacă unul ajunge într-o slujbă mai bine plătită decît altul, la o situație socială mai înaltă, încep numaidecît să umble bîrfelile și să roadă invidia. S-a schimbat lumea, nașule dragă !

— Asta vine, după părerea mea, numai din împrejurarea că azi unii ajung la rezultate, la situații, la slujbe bine plătite, fără meritul unei munci, al unei activități corespunzătoare. Am mai vorbit noi despre aceste lucruri ! Cînd o recunoaștere, o ridicare în grad ar veni la capătul unei munci de toți cunoscută și apreciată, nime n-ar mai critica, n-ar mai pizmu-i, pentru că n-ar cuteza. De aceea, cum am mai spus și altădată, socot că așăzarea meritului politic de partid, a meritului electoral în primul rînd, în locul meritului muncii, a fost cel mai rău început pentru clasa noastră intelectuală, suprapusă, cum i se mai zice. Armonie și solidaritate nu poate fi unde nu-i dreptate.

— Mi se pare, domnule director, că puțină lume vede acest început greșit, cum îl numești dumneata, pe temeiuri atît de adînci. Hm ! Nici eu nu m-am prea gîndit că lipsa dreptății stă la baza învrăjbirilor de azi din societate.

— Eu am crezut întotdeauna că a fi om politic nu înșămnează a nu mai lucra, a nu mai produce decît vorbe, a nu mai realiza decît biruințe electorale. În sfîrșit, lucrul politic nu-i o muncă. E cel mult o datorie pe care trăbă să ți-o implinești față de neamul tău odată cu munca pe care o săvîrșești. Înainte de unire, fiecare om care făcea politică națională, avea și o meserie, trăia din munca lui. Munca în folosul politicii era pe deasupra. Eu, și dumneata, și doctorul Grecu, și alții de la noi, am participat și atunci la alegeri, am ținut vorbiri la adunări, ba, prin bancă, eu am ajutat adeseori la susținerea unor cheltuieli. Dar fiecare continuam să ne vedem de meseria noastră. Nu consideram activitatea politică drept o muncă propriu-zisă, pentru că nici nu este, ci ca un sprijin dat luptei naționale. Nu așteptam — cum noi, cîțiva, nu așteptăm nici acum — răsplată după o astfel de datorie îm-

plinită, pentru că o astfel de datorie nu se răsplătește. E un mare rău că s-a ajuns ca din împlinirea acestei datorii oamenii să-și facă un merit și să primească răsplată. E o adevărată nenorocire. Lumea simte că asta nu-i muncă, nu-i un merit, că nu-i dreptate să fie răsplătită. De-aici pizma, ura, stricarea armoniei și a solidarității, de-aici demoralizarea oamenilor de bine, a celor harnici. Pentru că adânc în conștiința fiecărui om trăiește convingerea justă că numai munca adevărată, recunoscută de toți, a fiecăruia în meseria lui, are dreptul să fie răsplătită.

Sorbiră din vinul auriu și-nmiresmat. Directorul își aprinse o țigară de foi, dar îndată voi să o și stingă.

— Am uitat că în casa voastră nu fumează nimeni, și că țigările astea lasă un miros ce se lipește de toate mobilele.

— Vai de mine ! Nu o stingeți ! Fereștile sînt deschise. Și-apoi, nu ne jenează !

— Ba da ! S-o vezi pe Sora cum strîmbă din nas de cîte ori intră în bancă și crede că nu o vîd. De altfel, nici la mine acasă nu fumez țigări de foi, ci numai la bancă. Nici nevastă-mea nu le agreează.

— Sînt toate fereștile deschise ! Vă rog, fumați liniștit !

— Bine, dar să iai vina asupra dumitale.

Adevărul e că n-ar fi stins-o. Lîngă un pahar de vin ca acesta, o țigară de foi era, pentru el, un deliciu.

— Alte vremuri, alți oameni ! Eu cred că schimbarea spre rău vine și din posibilitățile de existență, care astăzi sînt altele decît odinioară. Și ele îi influențează pe oameni. Posibilitățile de trai fără o muncă productivă, deci fără o muncă grea, încordată. Omul, dragul meu, e făcut să tragă în jug, nu să zburde ca mînzul pe lîngă căruță. Îndată ce nu mai muncește întins și trăiește din expediente, se strică, se corupe. Pentru că, după convingerea mea, omul rămîne sănătos din punct de vedere moral numai atîta vreme cît își încordează toate puterile în lupta pentru existență. Numai așa iasă la suprafață și activează ceea ce este bun în noi, altfel ne năpădesc buruienile firii omenești.

Urmă un răstimp de tăcere. Cei doi prieteni fură luați de gînduri. La un moment dat, avocatul oftă ușor.

— Cred că aveți întru totul dreptate, nașule. Dar se pune o problemă nouă — nouă în discuție, pentru că pentru mine nu e nouă deloc. Recunosc și simt că numai munca, acti-

vitătea producătoare de valori materiale sau spirituale este temelul unei vieți sănătoase și al unei existențe cinstită. Dar ce se întâmplă când omul nu are ce munci în meseria lui, pentru care s-a pregătit, pentru care are vocație, la care se pricepe? De trăit trăbă să trăiască, familia trăbă să și-o susțină.

— Vorbești de criza asta care bîntuie în cancelariile advocațiale?

— De ea vorbesc. Oare nu poate constrînge însăși viața, în împrejurările de azi, pe cineva să caute și alte mijloace de existență decît munca în meseria lui? Să primească, de pildă, un post pe care i-l oferă politica?

— Asta e marea imoralitate ce urmează din așăzarea meritului politic înaintea meritului muncii și al producției. Căci e un semn de gravă decădere morală pentru un stat atunci când cetățenii lui, fiecare din ei, nu mai pot trăi de pe urma muncii lor, a profesiei fiecăruia. Cum să nu fie birourile voastre pustii, dacă azi fiecare agent politic umbă cu buzunarele pline de petiții și de cereri, pe care le duce să le rezolve direct la ministere, prin intervențiile unui grangur mai mare, politic, din partid? Cum să mai aveți voi, advocații, cîștig ca lumea, când onorariile pentru diferitele pricini pe care le au oamenii merg în buzunarele acestor agenți? Cum să curgă procesele, dacă o cauză înaintată de noi la judecătoria și tribunale se rezolvă mai răpede printr-o intervenție politică, fie și împotriva legii? Tot răul vine din ce am spus. Alte considerente, și nu meritele muncii, stau la baza aprecierilor și a răsplătirilor. Clientul se satură, așteptînd cu anii rezultatul cauzei introduse de noi, și, dacă poate — și totul se poate cu bani și relații —, se ajută pe căi lăturalnice. Dar procedeul acesta dezorganizează întreaga viață publică.

— Așa va fi, dar noi, ăștia care credem în principiul muncii și al procedeelelor corecte și legale, ce vom face? Trăbă să ne apucăm de altă meserie, ori, între lupi fiind, să începem a urla ca lupii?

Directorul îl privi foarte atent. Mai vorbiseră ei și altădată de problemele acestea, însă parcă niciodată Vasile Preda nu i se păruse atît de îngrijorat ca acum.

— Nici azi nu mi-a călcat în birou suflet de om, adaose el năcăjit.

— Poate nici ieri, nici alaltăieri, și totuși nu te-am văzut pînă acum așa de întunecat. Și tocmai cînd gustăm un astfel de vin și o sărbătorim pe fina Sora.

Advocatul se însenină deodată.

— Aveți dreptate ! Într-o zi ca aceasta nu s-ar cădea. Nu e un lucru nou pustiul din birou. Dar, iată, amintirile pe care le-am depănat, dintr-o viață mai așazăată și mai sigură, mi-au răzvrătit sufletul împotriva situației umilitoare de azi. Vorbesc nu numai despre biroul meu. De, la mine tot mai pică, dacă nu de la clienții proprii, de la cei ai băncii. Mulțămită dumitale, eu tot mă pot răzima pe un venit fix. Dar ceilalți ?

— Păi bine, cîți au mai rămas pe vechiul drum ? Doi, trei ? Ceilalți, mai ales nou-veniții, s-au lăsat luați de apă, au intrat în politică, au ajuns prefecți, deputați, senatori... Se-nțelege, pe rînd, ca la moară, cîte-un an doi. Numai frațele Porumb s-a înfipt la putere, prin legăturile pe care le are la Comitetul Agrar din minister. Cît timp vom avea mari proprietari și reclamații în chestiunea reformei agrare, el va fi mereu la putere.

— Da, el a ajuns om mare !

— Dar tot fără muncă productivă, băiete. Se cunosc metodele lui de lucru ! Cred că nu le-ai adopta nici dacă ai fi în cea mai mare strîmtorare.

Îl privi pe avocat cu interes.

— Tot îngrijorat îmi pari. S-a întîmplat ceva deosebit ?

— Nimic altceva decît examenul Sorei.

— Păi bine, asta-i un prilej de bucurie, nu de îngrijorare !

— Adevărat ! Numai că examenul acesta m-a făcut să mă gîndesc prima oară serios la viitorul ei. Mi-a venit în minte că peste doi ani își va lua examenul de maturitate și Iuliu. Cu un cuvînt, că în viitor voi avea cheltuieli tot mai mari, iar biroul nu mișcă și nici nu sînt sămne să miște...

— Aici îți dau dreptate. Omul cuminte trăbă să se gîndească și la viitor.

— Școala fiind în localitate, nici nu bagi de samă cum trece an după an și cum cresc copiii. Te trezești dintr-odată cu ei mari. E adevărat că am sperat mereu că va trece și criza asta.

Directorul gustă din vin. Trase un fum din țigara al cărei scrum rămăsese la capăt solidificat în vălurele fine și dese.

— Hm ! Nu ştiu dacă va trece curînd ! Au provocat-o, desigur, nu numai cauzele pe care le-am pomenit, ci şi situaţia economico-financiară a ţării. Ea însăşi, după părerea mea, e tot o urmare a nepriceperii şi a promovării incompetenţilor în locul celor pricepuţi şi harnici. Nu pot pătrunde decît în parte anomalia de la noi. Adevărul e că banii au ajuns scumpi, deşi valoarea lor creşte mereu. După cum ştii, ţăranii au ajuns iar datori pînă-n gît pe la bănci, care-i împrumută cu dobînzii mari. Noi, cu «Fortuna», am ţinut un drum mijlociu. Decît să dăm împrumuturi cu dobînzii aşa de mari şi să ne pierdem clienţii, am preferat să ne restrîngem. Datorii noi nu prea avem. Şi cred că am găsit o soluţie, intrînd în exploatarea aceea forestieră. Acuma, ar fi posibil ca ţăranii să ajungă iarăşi la bani şi să se termine şi criza advocaţială, cel puţin în parte, dacă sînt adevăratele zvonurile care circulă de-o vreme-ncoace.

— Ce zvonuri ? N-am auzit.

— E vorba de un fel de iertare a unei părţi din datoriile agricole contractate în ultimii ani, de o aşa-numită conversiune a lor. Să se reducă, adică, şi datoriile, şi depozitele din bănci. Pentru bănci şi pentru oamenii cruşători va fi o lovitură formidabilă. E tot o anomalie şi asta, bineînţeles, o dovadă a bolii organice de care suferă viaţa politică şi economică a ţării.

— N-am auzit nimic ! făcu mirat avocatul.

— Zvonurile nu circulă de prea mult timp. Doar de două-trei zile. Vom vedea ce va mai fi... S-ar putea ca ţăranii să-nceapă iar să aibă bani. S-ar mai putea ca băncile noastre mici, din Ardeal, să fie considerate, cum şi sînt în realitate, nişte bănci populare, despre care se vorbeşte că n-ar intra în conversiune. Dar, într-o situaţie economică bolnavă, anormală, cum e la noi, te poţi aştepta la orice. Şi nu pe combinaţiile care se vor face pentru însănătoşirea unei asemenea situaţii se poate răzima cînd e vorba să-şi asigure viitorul lui şi al familiei sale.

Avocatul Vasile Preda nu prea înţelese ce voia să spună directorul. E adevărat că şi lipsa de bani, scumpetea lor, contribuisese la criza birourilor advocaţiale. Multă lume, mai ales ţăranii, amîna procesele pe care ar fi trebuit să le poarte. Aşteptau vremuri mai bune ? Dar în cazul că li s-ar şterge o parte din datorii — ceea ce, sub raport juridic, ar avea

consecințe rele incalculabile —, cum oare vor ajunge să aibă bani? N-ar avea decât datorii mai mici. Însănătoșirea vieții economice este necesară, dar cine ar putea găsi mijloacele cele mai potrivite pentru a ajunge la acest scop? Criza financiară, economică, nu e numai la noi, ci în toată lumea. Poate că într-alte țări nu-i așa de gravă ca la noi, de vreme ce alții nu caută soluții pentru a scăpa de ea...

Îngrijorarea lui nu ținu mult. Parc-ar fi fost numai o undă de melancolie pornită din amintirea vremilor așezate și sigure de dinainte de război, pe care o provocaseră ei, cu poveștile lor, lângă un pahar de vin bun. Advocatul avea o fire optimistă. Nu se impresiona prea tare de greutatea vieții proprii — nici nu fuseseră prea mari pînă acum —, nici de mizeriile vieții sociale, de invidiile, urile, rivalitățile ce măcinaseră, în bună parte, armonia și solidaritatea socială. Nu era nepăsător, dar nu-și făcea sînge rău din cauze ce nu depindeau de puterea lui de a le înlătura. Temeiul optimismului era, și în firea sa, și în familia lui, în buna înțelegere cu soția și în sănătatea și purtarea bună a tuturor. Și, în sfîrșit, nici greutatea materiale nu-l încolțiseră prea tare, din cauza crizei advocațiale. De cinci ani primea de la bancă un salariu fix, părinții și socrii îl aprovizionau cu alimente... De ce s-ar lăsa atras de gânduri negre? Și apoi, nu-i foloseau la nimic, ci, dimpotrivă, îi slăbeau energia vitală... În sfîrșit, va trece ea și criza asta!

— Vom vedea ce va mai fi, nașule dragă. Deocamdată să ne bucurăm de lumina zilei de azi. De mult n-a mai fost o zi așa de frumoasă.

— Da, e o adevărată zi de vară.

Vinul se isprăvisese. Advocatul băgă de samă că buna lui dispoziție fundamentală, care nu-l lăsa să se-ntunece, fusese stimulată, de astă dată, și de băutura aceea rară pe care o adusese Sava Scurtu.

— Păcat! zise el, privind butelia.

— Ce păcat?

— Că n-a fost mai mare sticla...

— Dacă mă însoțești pînă acasă, mai putem gusta cîte un pahar.

— Nu, mulțămesc! Am spus așa, pentru bunătatea băuturii. De însoțit vă însoțesc bucuros, se-nălege. Dar nu o așteptați și pe nașa?

— Nu, cred că au multe de vorbit. Nu s-au mai întâlnit de o săptămână. Și acum au și un subiect nou de vorbă.

— Care ?

— Cum care ?! Examenul Sorei ! Poate se gîndesc și ele la viitor, ca și dumneata. E firesc, de altfel, într-o asemenea împrejurare. Ce gînduri aveți cu fata ?

— Am spus, nașule dragă, că nu prea ne-am gîndit pînă acum. A trecut așa de răpede vremea !... A făcut liceul pentru că era aici și pentru că l-au făcut și alte fete. Așa, la răpezeală, nu știm ce-i de făcut în viitor. Poate să-nvețe mai departe, sau... Nu, nu m-am gîndit, nu știu ce să spun.

Traversau curtea, vorbind așa. Directorul se opri și zise :

— Ce să-nvețe mai departe ?

— Știu și eu ? Poate Academia Comercială... Cam așa s-ar potrivi cu liceul comercial, pe care l-a urmat.

Porniră mai departe și ieșiră în stradă. O vreme merseră în tăcere. Apoi directorul începu să vorbească despre niște chestiuni ale băncii, pe care trebuia să le cunoască Vasile Preda, ca avocat ce se afla. Erau două mai ales, destul de încurcate : niște datorii intabulate pe pămînturi, încă de pe vremea bunicilor datornicilor de azi, foarte răi platnici. Apoi, deodată, începu să spună că Nichita, contabilul cel bătrîn al băncii, și-a înaintat de două zile cererea de pensionare.

— Din cauza ochilor ?

— Da, vede tot mai rău și nu-și poate ierta că mai greșeste cite o cifră. De altfel, la contabilitate, e un defect destul de grav.

— Și cîți ani de serviciu are ?

— Aproape treizăci. Are destui, dar pensia nu e nu știu ce. I-am atras atenția, deși știa și el. Dar, cum a rămas singur, după moartea soției, vrea să se mute la țară, la o soră, căreia i-ar putea fi de mare ajutor cu pensia lui.

— Păcat ! Era un bun și corect funcționar.

— Era ! Și om de încredere desăvîrșită ! A avut însă multe năcazuri. Fieiertata a fost mai mult bolnavă decît sănătoasă.

Ajunseră înaintea băncii.

— Ei, nu întri, să mai gustăm un păhar de vin ?

— Nu, mulțămesc, a fost de-ajuns.

— Uite ce voiam să-ți spun, așa, în treacăt. Arunc și eu o vorbă. Prim-contabil, în locul lui Nichita, va fi numit

Verzaru, contabilul al doilea. Ce-ar fi ca locul acestuia să-l ia «bacalaureata» noastră de azi? A terminat un liceu comercial, ceea ce corespunde, cred eu, cu școala comercială secundară de dinainte de unire. Tocmai pregătirea ce se cere unui contabil de bancă... Ei, nu te mira așa! Am aruncat și eu o vorbă.

Advocatul rămăsese, într-adevăr, foarte surprins. Nu se gândise niciodată ca fata lui să ajungă contabilă la banca «Fortuna». Și... nu era deloc un gând măgulitor... Cum de i-a putut veni nănașului un asemenea gând? Doar ține așa de mult la ea, o iubește!

— Știi și eu?!... reuși să spună după ce-și veni oleacă în fire.

— Am aruncat vorba așa, pentru că am auzit că fata nu va avea deocamdată ce face decât să urmeze Academia Comercială. Dar și dacă va urma Academia Comercială, tot într-un serviciu de contabilitate va ajunge mai ușor. Și-atunci, de ce să mai piardă vreme și bani, dacă are de pe-acum o pregătire pentru această carieră?

— Doamne, nașule, mă simt așa de încurcat — zise cu sinceritate avocatul. — Nu știu ce să spun. Încă nici nu știu dacă m-am gândit la o carieră când am spus că va învăța mai departe. Sora e o copilă încă... Și carieră? Ce carieră? Dacă e vorba să mă gândesc la ceva, poate ar trebui să mă gândesc la un ginere, nu la o carieră sau la o slujbă. Și nici la ginere n-ar trebui să mă gândesc eu, că e treaba ei în primul rând. Eu ar trebui să mă gândesc la dotă...

Directorul începu să râdă. Văzu că omul e sincer și că e într-adevăr surprins și încurcat. Se vedea că încă nu se gândise la viitorul fiică-sii, după cum spusese.

— Bine, bine! Am lansat și eu o părere. Poate să nici nu fie ultima. Dar mi-a venit în minte, vorbind de pensionarea lui Nichita. La revedere! Nu uita: dimineată, la zece. Vor fi la bancă partidele de care am vorbit.

— Cum să uit, domnule director?!

Porni pe drumul de-ntoarcere, cuprins de o mare neli-niște. De ce a fost, în definitiv, așa de surprins de propunerea directorului? Și încă surprins într-un chip neplăcut... De ce neplăcut? Din ce adâncuri ale firii sale s-a ridicat această surprindere neplăcută? Căci de un lucru era sigur: nașul Sorei nu pomenise de locul acela de la bancă mînat de vreo

intenție de a-l supăra, de a-l umili ! Nici n-ar fi putut bănuî că vorba lui va trezi un astfel de sentiment. Doar se cunosc de-atîția ani !... Bătrînul vorbise ca despre un lucru firesc, posibil... Să-i fi căzut rău tocmai atitudinea aceasta ? Dar de ce, Doamne sfinte ? ! Trăiau în el aspirații cu mult mai înalte, în legătură cu viitorul Sorei, și din cauza aceasta îl ofensaseră cuvintele directorului ? Sau gîndul de a pune la muncă întinsă pe un copil, și încă pe o fată de optsprezece ani, pe Sora, îl atinsese dureros ? Ori poate că vorba directorului a trezit în el grija de viitorul Sorei, grija pînă acum tulbure, nelămurită, și-l năcăjea faptul că i-o trezise cineva care era totuși un străin ?

De un lucru era sigur : gîndurile de pînă acum în legătură cu viitorul fetei fuseseră numai gînduri de suprafață. Directorul atinsese adîncul problemei și îl găsisse nepregătit. De-a-ceea a și reacționat atît de nehotărît. Era sigur că directorul nu avusese nici-o intenție umilitoare pentru el sau pentru familia lui. Vorbise firesc, așa cum curge în albia lui un rîu potolit. Și, în definitiv, nici nu era nimic umilitor în ceea ce spusese, în oferta lui. Dacă totuși a avut un sentiment neplăcut, oare sentimentul acesta nu s-a datorat faptului că el, în subconștient, îi dorea Sorei o altă carieră, o altă soartă decît aceea pe care o sugerase propunerea directorului ? Oare nu cumva, în adîncurile sufletului său, el însuși nu era mulțumit cu soarta și cu cariera lui și cu condițiile în care trăia familia lui ? Zăcea oare în inconștientul său un ideal de viață mai înalt ? «Hm ! Asta e o chestiune asupra căreia ar trebui să meditezi serios, domnule avocat» — își zise el grav ; dar dintr-odată izbucni într-un rîs interior care-i lumină fața, pînă atunci înnegurată : — «Ce pustia ! Se vedea că tăria vinului acestuia se arată mai tîrziu decît al altora ! Uite că m-a făcut să filosofez ! Se pare că mi s-a suit binișor la cap !»

La o cotitură, se întîlni cu doamnele. Ana o însoțea pe soția directorului spre casă. Le salută galant, cum nu avea obiceiul, și îndată își dădu sama că el băuse mai mult decît directorul. Își aminti că atunci cînd turna vin, paharul lui era mereu gol, pe cîtă vreme al nașului, nici pe jumătate. Acum i se părea că înțelegea zîmbetul surprins în cîteva rînduri în ochii bătrînului. Ce-ar fi fost dacă primea invitația pe care i-o făcuse și ar mai fi băut o butelie și la el acasă ?

Se întoarse din drum, însoțindu-le pe cele două femei, care nu-și isprăviseră încă poveștile.

— Sava abia acum s-a dus acasă?! Mă mir că ai putut sta atîta vreme de vorbă, cu numai o singură butelie de vin! zise nănașa.

— Dar cu siropul cum a mers petrecerea? întrebă avocatul, plin de voioșie.

— Am isprăvit sifonul. N-am avut decît două sticle — zise Ana. — Și copiii ar mai fi băut.

— De ce nu l-ai trimes pe Virgil, că aducea el, zise avocatul, aducîndu-și aminte cum se juca Virgil, cînd era mic, cu sifoanele.

— Ei, acuma s-a cumințit și el — zise nașa, care știa toate poznele de altădată ale copilului. — Învață bine, nu-i așa? De Iuliu nu mai întreb, fiindcă-l știu printre cei dintîi din clasă.

— De, nu se lasă nici Virgil, dar e prea copilăros încă. Se ține de jocuri cît e ziua de mare. Și mai ales ne asurzește cu vioara aceea.

— Cum? Dar băiatul cîntă destul de bine pentru vîrsta lui, făcu nașa.

— Adevărat, dar e mai tot timpul cu vioara în mină, și din cauza asta nu-și prea pregătește lecțiile. Iar taică-său, care ar trebui să-l supravegheze, în loc să-l strunească, îl cam lasă de capul lui.

— Lasă, că se dă el pe brazdă, draga mea! Seria curată, de șase, de la Crăciun, a învățat-o, la Paști, cu doi de șapte și cu un opt. Eu aș fi mulțămît să aducă același certificat și acum, la finele anului. Se pune el pe treabă, n-ai grijă, cînd o mai crește.

— Să dea Dumnezeu — zise nevastă-sa. — Oricum, pe Sora și pe Iuliu n-a trebuit să-i țin din scurt niciodată.

— Sora a învățat foarte ușor. Mi se pare că are memoria cea mai bună dintre ei. Dar băieții sînt mai pretențioși. Ei nu se mulțănesc să memorizeze, vor să și înțeleagă. De aceea ei învață mai încet o lecție.

— Ei, asta-i acum! Pretenții bărbățești! — rîse nevastă-sa. — Virgil închide foarte repede cartea, sau, sara, adoarme lîngă ea.

— Asta pentru că nu înțelege ce cetește. Sînt acum niște manuale de nici nu-ți vine să le deschizi. Parcă-s scrise pe păsărește !

Ajunseră la bancă și se despărțiră.

Cei doi soți se întoarseră voioși, mulțumiți acasă.

III

A treia zi, spre sară, Sora se întorcea acasă de la o colegă. Cumpărase, dimineață, de la Braunfeld, ceasul-brățară recomandat de Virgil, și era încîntată de el. Ar fi vrut să-l arate tuturor prietenelor deodată, să le lase să-l admire de-aproape, și cînd ar fi fost în culmea uimirii, să le spună așa, ca din întîmplare : «Cadou de bacalaureat, de la nașul». Dar pentru că nu le putea aduna pe toate, în aceeași zi, la ea acasă, le vizita pe rînd și li-l arăta pe rînd. Toate prietenele care îl văzuseră fuseseră de acord că-l cumpărase foarte ieftin cu trei mii de lei. Sora o lăsa mai întîi pe fiecare să ghicească («Cit crezi c-am dat pe el?»). Fiecare spusese cîte o altă sumă, mai mare de trei mii. Hm ! Poate că avusese dreptate Braunfeld : «Domnișoară — îi zisese el — vi-l dau numai cu trei mii, de hatîrul domnului Virgil, prietenul meu !». Cum se mai umflase în pene frățiorul ei, auzindu-l pe ceasornicar că-l numește «prietenul meu».

De cînd îl pusese la mîină, avea mereu sentimentul că brațul stîng căpătase o demnitate pe care nu o avusese înainte, că era superior brațului drept. Mergînd pe stradă, îl ținea depărtat puțin de trup, mai țeapăn decît pe cel drept. O cam stînjenea la mers, pentru că Sora avea obiceiul să dea ușor din coate cînd umbla. «Mă voi obișnui să merg așa», își zise ea, pe cînd tocmai trecea prin dreptul oficiului poștal.

Tocmai atunci ieși pe poartă factorul care împărțea telegramele. Trecu pe lîngă ea, dar nu făcu decît cîțiva pași și întoarse capul. Apoi mai făcu vreo doi, și iar se uită peste umăr, în urmă. Și, ca și cînd și-ar fi adus aminte de ceva, se întoarse în loc și o așteptă. «Oare pe mine mă așteaptă ?», se întrebă Sora, neliniștită.

— Nu vă supărați ! — zise el, cînd ea ajunsese în dreptul lui. — Nu sînteți domnișoara Sora Preda, fiica domnului avocat Vasile Preda ?

— Da, eu sînt.

— Aveți o telegramă, zise omul, și începu să caute în geanta de piele.

Sora se simți emoționată, înfricată chiar. În familia lor nu-și aducea aminte să fi venit decît două feluri de telegrame : de felicitare și de vești rele. Ele erau duse, cînd veneau, la biroul avocatului. Cum deci să primească ea telegrama și s-o ducă acasă ? Dar dacă, ferească Dumnezeu, cuprindea o veste rea ?

— Duceți-o la birou, vă rog. Tata e, cu siguranță, acolo. Factorul ținea telegrama în mînă.

— Dar e a dumneavoastră, domnișoară ! E pe numele dumneavoastră !

— A mea ? Personal ?! Pe numele meu ?! Dar cine...

Voise să întrebe : «Dar cine să-mi telegrafieze mie ?!» ; se răzgîndi și se apropie de factor, privind de la o distanță respectabilă adresa de pe hîrtia îndoită.

Da, telegrama îi era destinată ei : «Domnișoarei Sora Preda». Factorul, văzînd că s-a făcut palidă — nu-i mai rămăsese strop de sînge în obraji —, înțelese că fata nu-i obișnuită să primească telegrame și că i-e frică.

— Pofțiți, luați-o, și iscăliți aici de primire. N-aveți nici un motiv să vă temeți.

Îi întinse creionul chimic, și ea puse pe recipisă niște laba gîștei de-l sperie pe factor. Îi tremura rău mîna. Nici ea n-ar fi putut descifra, în vecii vecilor, ce mîzgălise acolo.

Factorul salută și plecă.

Sora luă telegrama și o vîrî repede în mica poșetă ce-i atîrna de brațul drept. După ce o ascunse acolo, parcă se mai liniști și porni repede spre casă.

Ajunse curînd în dreptul casei lor, dar nu se opri, ci trecu mai departe. «E încă devreme, de-abia a asfințit soarele» își zise ea, și merse mai departe, cu gîndurile răvășite, pînă se trezi în parcul orașului. Abia aici, reculegîndu-se, începu să se gîndească de la cine ar putea să fie telegrama. Șezu pe-o bancă, într-un colț lăturalnic, pe unde nu se plimba nimeni. Își zise că poate o felicită vreuna din rubedenii — bunica, vreo mătușă —, dar își aduse aminte că în ziare nu s-a pu-

blicat încă tabloul cu numele bacalaureatelor de la liceul lor, deci nu aveau de unde ști de reușita ei.

Apoi, după un răstimp de gândire, deodată îi năvăli în obraji sîngele care-i fugise cînd citise adresa de pe telegramă. Simțea cum îi ard obraji. «Ce proastă sînt ! — își zise ea. — Dar de bună samă că numai de la Valentin poate fi ! Numai pe el l-am anunțat !»

Și dintr-odată, fără să-și dea sama de ce, îi păru rău că-i trimisese telegrama aceea. «Am făcut o mare prostie că i-am telegrafiat !» își zise Sora. Regretul i se transformă într-o tulburare adîncă. Nu era nici frică, dar nici bucurie nu era tulburarea aceasta. Parcă era o mișcare nedeșlucită în adîncurile ființei sale, ceva ce nu mai simțise pînă acum. Se amestecau parcă niște unde imateriale, unele de bucurie, altele de amarăciune.

Un bărbat bătrîn, cu mîinile la spate, trecu, tîrîindu-și ușor ghețele, pe dinaintea ei. Strînse instinctiv poșeta în poala rochiei. Omul își văzu tacticos de drum, ținîndu-și bastonul în pumni, cu bățul drept prin mijlocul spatelui. Covrigul de argint al mîinerului ajungea pînă la gulerul pardesiului.

Cu un gest energic, Sora scutură din cap și deschise poșeta. Desfăcu telegrama și se uită mai întîi la nume. Da, era de la Valentin. A și meritat să-și facă atîtea gînduri ! De la cine altcineva putea fi ? De altfel, ea însăși era de vină. Ar fi putut să aștepte ca el să fi citit în ziare rezultatele de la bacalaureat, sau să-l lase să aștepte pînă cînd venea acasă, în vacanță. Doar trebuia să vină în cîteva zile !

Desfăcu din nou telegrama și citi textul : «*Pînă nu văd, nu cred !*»

Sora rămase o clipă mută de uimire, apoi izbucni în rîs. Se ridică sprintenă de pe bancă și porni repede spre casă. «Cum să nu creadă, cînd i-am telegrafiat ! — își zise ea pe drum. — Crede, dar așa-i el, îi place să mă năcăjească.» Băgă de samă că ține telegrama în mînă, și o puse din nou în poșetă. Gîndurile i se amestecau. «Dacă știam că-mi răspunde așa, nu-i mai telegrafiam ! În momentele importante din viața omului, nu i-ar sta rău să fie mai serios ! Dar oare într-adevăr nu crede ? Ast-ar fi culmea ! În sfîrșit, îl privește ! Eu nu mi-am făcut decît da...» Se opri. Era să-și spună (în gînd) «datoria» «Care datorie ? Prostii ! Eu n-am vrut decît să mă

răzbun pentru neîncrederea lui în mine, în reușita mea la examen. De-aceea m-am și grăbit să-i telegrafiez.»

Acum, trecînd pe străzi, se liniști iar, în asemenea măsură, că-și simți din nou ceasul la încheietura minii. Îl privi, surise mulțumită și grăbi pașii. Se apropia vremea cinei.

Cînd puse mîna pe clanța porțiței, se opri dintr-odată, fulgerată de un gînd : Să le arate alor săi telegrama lui Valentin, sau nu ? Cum nu știa nimeni de telegrama pe care ea i-o trimisese lui Valentin, ar fi trebuit, ca să o justifice pe a lui, să le spună că ea a provocat răspunsul. Și dacă le spunea acum, ar fi trebuit să le explice de ce i-a telegrafiat lui Valentin și să le explice de ce nu le-a spus în ziua cînd a trimis telegrama. Sau, poate, de ce nu le-a cerut voie să-i telegrafeze. Nu. A fost o copilărie. Și, ca să nu mai complice lucrurile, se hotărî s-o rupă și s-o arunce.

O scoase din poșetă și o privi. Parcă nu avea nici un rost s-o rupă. Era prima telegramă pe care o primise. «Nu, n-am s-o rup. Am s-o pun în albumul cu ilustrate trimise de Valentin. Acolo n-are s-o caute nimeni, pentru că toți din casă cunosc albumul». Dar abia făcu doi pași în curte, că se opri : «Cum să pun o telegramă între ilustrate ? ! E o prostie ! Mai bine o rup, ori, cînd trec prin bucătrie, o arunc în foc !»

Își lăasă jacheta în antreu și scoase telegrama din poșetă cu gîndul să-și execute planul, dar iar se răzgîndi : «Mai bine o pun într-o carte... Dar în care ?... Într-una care un are nici o ilustrație, pentru că în toate celelalte cotrobăie Virgil. Am s-o pun în manualul de contabilitate dublă. Acolo, printre cifre, nu o va căuta nimeni !»

După cină, se plimbă o vreme cu frații ei prin grădină. Vorbiră despre ceas și despre rezultatele examenului de baccalaureat. Se terminase, și la fete și la băieți, dar rezultatele încă nu se afișaseră, nici la liceul teoretic — de băieți, nici la cel comercial — de fete. Se știa însă că mulți căzuseră, mai ales dintre candidații de la liceul de băieți. Virgil se încapățîna să-și numească pe cei ce căzuseră. Știa și două fete : Laura Roșu și Victoria Neamțu. Iuliu era de părere că nu se poate afirma nimic pînă nu se publică rezultatul oficial. Dar

era de părere că, într-adevăr, comisia de la liceul de băieți fusese exagerat de severă.

— Au pus anume întrebări încurcate — spuse el —, iar de multe ori au întrebat lucruri mărunte detot, dar formulate în termeni pretențioși, încît băieții se gîndeau la probleme importante și răspundeau greșit.

Sora-i auzea, dar nu le urmărea vorbele și nu participa la discuție.

— Ei, băieți, eu am să mă cam duc la culcare — zise ea cînd ajunseră la mijlocul cărării. — Am umblat mult azi. M-am și plimbat...

— Cu cine ? întrebă repede Virgil.

— Singură !

— Păi da, singură poți să-ți admiri mai bine ceasul și să te bucuri de el, răspunse Virgil cu gravitate.

Sora se aplecă și-l sărută pe obraz.

— Ție am să-ți mulțănesc !

— Păi da, eu știam de mult ceasul !

Sora, de cînd crescuseră frații ei, nu mai dormea în odaia lor, care era și dormitor, și cameră de învățat. Acum dormea, pe un divan, în salon. Peste zi, divanul era scos în verandă. Era o mobilă cam uzată, arcurile nu mai erau la același nivel, nu mai aveau aceeași elasticitate. Vreo două zbîrniiau strident, cînd se așeza cineva pe el. În ultimul an, maică-sa spusese de mai multe ori că ar trebui să-l dea la reparat sau să-l înlocuiască, să cumpere unul nou, dar tot amînaseră din lună în lună, pentru că nu le ajungeau banii, iar Sora susținea că prin salteaua groasă de lînă de deasupra nu simțea nici un arc, iar cît de zbîrniitul celor rupte nici nu-i păsa. Dormea tun și nu auzea nimic. Și-apoi, unde să mai pună încă un divan ? În salon nu putea rămîne peste zi, iar în celelalte camere n-ar fi încăput.

Sora se învîrți mult timp în așternut, și pentru întîia oară constată și ea că zbîrniitul arcurilor rupte era nu numai neplăcut, dar chiar supărător. Ba, strigătul strident al arcurilor o și sperie de cîteva ori... Era așa de departe cu gîndurile, și în casă era o liniște atît de adîncă !

Deși, cînd pusese telegrama în manualul de contabilitate dublă, avusese senzația că nu o mai interesează, că va rămîne acolo ca o amintire de la bacalaureat, și la cină, și în gră-

dină, se gîndise mereu la ea și la Valentin Grecu, de care o lega o veche prietenie.

Familia medicului Ion Grecu era prietenă bună cu familia avocatului Preda. Doctorul avea vreo cincizeci și cinci de ani, era deci cu vreo zece ani mai în vîrstă decît Vasile Preda. Cînd acesta își deschisese biroul advocațional în oraș, firma de pe poarta locuinții doctorului era de mult învechită. Pe-atunci, doctorul Grecu avea o oarecare clientelă în oraș, printre puținii intelectuali români existenți. Cei mai mulți pacienți îi avea la periferie, printre muncitori și meseriași, în majoritatea lor români, și în satele din jur. Nu era zi să nu se oprească înaintea locuinței lui din piață, unde își avea și cabinetul medical, două-trei cără cu bolnavi veniți din tot jurul și chiar din comunele mai îndepărtate. Joia, cînd era zi de tîrg, veneau la doctor, și pe jos, mulțime de oameni, femeile și cu cîte un copil bolnav în brațe. Joia avea doctorul Grecu de lucru pînă pe la trei după-amiază, cînd oamenii începeau să plece spre casele lor.

Adeseori era chemat și la sate. La început avusese multe năcazuri cu transportul. Sătenii din partea locului nu țineau cai, ci numai vite albe și bivoli, iar drumul cu carul cu boi îl făcea să piardă mult timp. În cîteva rînduri încercase să ajungă, unde era chemat, cu o trăsură de oraș, dar, cînd era vreme rea sau tină, proprietarii lor nu voiau să-l ducă, și cînd era vreme bună cereau prețuri atît de mari, încît mulți dintre bolnavii lui, țărani săraci, nu le puteau plăti.

După ce s-a chinuit așa un an de zile, și-a cumpărat un cal și o brișcă ușoară, și de-acî încolo i-a fost mai lesne, iar pentru bolnavii de pe la sate, mai puțin costisitor.

Clientelă avea destulă, că-i mersese vestea de doctor cu multă învățătură și care nu ia taxe mari de la rumâni. Dar cu o clientelă țărănească, de oameni săraci, nu cîștiga nu știu ce. Totuși, vorba ceea, «dacă nu curge pică», se potrivea. În zece ani putuse cumpăra casa în care stătuse pînă atunci cu chirie.

După unire, cum nu prea avea legături cu oamenii politici conducătorii, rămăsese mai departe medic particular. Nimeni nu se gîndise la el. Nici chiar localnicii care intraseră în jocul de-a puterea. Ce să facă, în viața politică, un doctor?! Nu-și aduseră aminte de el decît tîrziu, cînd doctorul de plasă de pînă atunci, un evreu cu nume ma-

ghiarizat, muri și, la concursul publicat în două rînduri, nu se prezentase nimeni.

Atunci fusese îmbiat el. Stătuse cîteva zile pe gînduri. Se sfătuisese și cu soția. Ajunsesese, în sfîrșit, la concluzia să primească. Nu fusese el întotdeauna un fel de medic de plasă? Nu cutreiera el, cu brișca lui, satele? De, salariul era ridicul de mic, dar tot era un venit fix, și se gîndise că-î va prinde bine cînd băiatul cel mare, Valentin, va intra la facultate. Așa devenise Ion Grecu doctor de plasă. Mai era de cîtiva ani și membru în consiliul de administrație al băncii «Fortuna». Nu se plîngea de nimic și nu-și dorea altceva decît să-l țină Dumnezeu sănătos ca să poată suporta ușor drumurile cu brișca la bolnavii de pe la sate.

La primele alegeri parlamentare de după numirea lui ca doctor de plasă, fusese solicitat de politicienii locali să-și dea și el concursul. Refuzase categoric, iar localnicii, cunoscîndu-l și respectîndu-l, nu mai cutezaseră să insiste. Dar peste cîteva zile se nimeri în oraș însuși prefectul, un avocat fără procese, și doctorul Grecu se pomeni invitat la primărie.

— Nu vreau să cred ce mi se spune! E desigur o conțuzie gravă la mijloc, domnule doctor! — începuse prefectul, după ce se făcuseră prezentările, căci nu se cunoșteau. — Toți slujbașii statului, județeni și comunali, sînt obligați să dea concurs guvernului în alegeri. Se-nțălege, fiecare în felul lui... De la dumneata nu o să pretindă nimeni să vorbești în adunări, să mergi cu echipele electorale. *Est modus in rebus!* — ca să vorbim ca strămoșii noștri. Dar în deseale dumitale peregrinări prin sate, prin comune, poți pune un cuvînt, poți face o recomandare. Știm că oamenii din împrejurimi țin mult la dumneata, au încredere în dumneata. Ne-am înțales nu-i așa, domnule doctor?

Ion Grecu îl măsurase de sus și pînă jos cu ochii lui căprii, totdeauna blînzi, umbriți de un fel de melancolie.

— Cred că nu ne-am înțales, domnule prefect — răspunsesese el liniștit. — Eu nu fac nici un fel de politică. Menirea mea e cu totul alta. Cît privește slujba, dacă ea e condiționată de altceva decît de priceperea mea profesională, vă rog să mă considerați încă de azi demisoinat.

De-atunci n-a mai avut de-a face cu persoane politice. Dar atitudinea lui demnă îi cucerise simpatia directorului băncii «Fortuna», Sava Scurtu.

Familiile doctorului, avocatului Preda, directorului «Fortunei» și parohului local se vedeau adeseori. Trăiau într-o sinceră și liniștită prietenie încă dinainte de unire. Se interesa fiecare de năcazurile și bucuriile celuilalt, se întâlneau când la unul, când la altul, ca să mai schimbe o vorbă, sau la un prînz, sau la o cină, la un botez, la o serbare familială. Mulți dintre românii nou așezați în oraș se mirau cum de pot trăi oamenii aceștia așa de retrași, așa de izolați. Oare ei, apucînd așa din tinerețe, nu simțeau lipsa unei vieți sociale mai complicate? Le plăcea și se simțeau bine în simplitatea lor tradițională?! Pe urmă, cum nici unul din cei patru nu făcea politică, fură cam uitați, cam puși pe linie moartă. Ei însă nu regretau, nu se simțeau desconsiderați și se simțiră mai uniți atunci cînd văzură cum politica învrăjbea alte familii, care mai înainte fuseseră prietene.

Între Valentin Grecu și Sora Preda era o diferență de vîrstă de patru-cinci ani. Copilă fiind, ea se juca mai mult cu cel de-al doilea băiat al doctorului, cu Ion, care era de vîrsta ei, și cu sora acestuia, cu Anișoara, mai mică decît ea cu doi ani. Cînd intrase ea în liceu, Valentin era în clasa a cincea. Se uita la el cu sfială, ca la un «student», cum și era. Apoi, crescînd, i se părea tot mai mică distanța dintre ei și se juca nestingherită cu el, ca și cu ceilalți copii, mai apropiați de ea ca vîrstă. În vacanța de Crăciun din clasa a patra, cînd începuse să meargă și ea la patinaj, își dăduse sama dintr-odată că prefera compania lui Valentin aceleia a lui Ion. Valentin era un patinator sigur și iscusit, în care ea, care abia învăța, putea să aibă încredere. Apoi, Valentin era mereu pornit pe rîs și pe glume, spre deosebire de frate-său, Ion, un băiat tăcut, cu priviri bune și melancolice, ca și tată-său, dar care nu se pricepea să distreze o fată.

În vacanțele de Crăciun și de Paști, ca și în vacanța mare, din vară, Valentin venea totdeauna acasă și se întâlneau în familii, ca de obicei, toți copiii, și cei mari, și cei mici. El îi făcea să rîdă pe toți cu glumele și nebuniile lui, de parcă ar fi fost tot licean. Pînă în vara trecută, cînd Sora își dădu sama că s-a schimbat ceva în prietenia ei cu Valentin. De cîte ori plecau în grup la plimbare, tînărul găsea mereu cîte un pretext de a se izola, împreună cu ea, de ceilalți. Ba chiar, din ce în ce mai des, o invita numai pe ea la plimbare. Sorei îi făceau plăcere aceste invitații.

Era bucuroasă și mândră să se plimbe cu un student care absolvise al treilea an de medicină. Apoi, Valentin era tot cel vechi : cu sufletul mereu însoțit și cu un nesfârșit bagaj de glume.

De-atunci începuse s-o năcăjească, proorocindu-i că va cădea la examenul de bacalaureat. O năcăjea și pentru că era elevă la liceul comercial. Ce să facă o fată în comerț ? Nu știa ce să-i răspundă, decît că învăța și ea cum învățau și altele, pentru că liceul era în oraș. Atunci el o întreba ce-ar fi făcut dacă în orașul lor n-ar fi fost liceul acela comercial. Sora iar nu știa ce să-i răspundă. Ar fi ajutat-o pe mamă-sa, bineînțeles, la treburile casei. Dar și așa, fiind elevă, nu o ajuta la bucătărie ?

Și în cîte alte chipuri nu o năcăjea ! Dar ea nu se supăra. Simțea că glumește. De ce să se fi supărat pentru niște glume ? Dar parcă glumele astea erau altceva decît jocurile lor din copilărie. Ce-ar fi putut să fie ? Ia, nimic ! Se bucura să-l vadă și-atîta tot. Crescuse înalt, se făcuse frumos... și căpătase, odată cu trecerea anilor, un glas plin, melodios, adînc, pe care-i plăcea să-l audă. Treaba lui ! Las' să rîdă de ea ! Las' să creadă că ea nu învăța nimic și că va cădea la bacalaureat ! O să-i arate ea odată și odată ce poate și ce valoare are !...

«Dar ce-oi fi avînd de-mi umblă gîndurile prin cap ca furnicile și nu pot adormi ?» se întrebă Sora, cînd luna, care răsărea tîrziu, începu să bată în fereștile salonului.

Se întoarse, poate pentru a zecea oară, pe partea cealaltă, și arcurile divanului scrișniră strident în liniștea nopții... «Poate că asta-i legea zilelor mari -- își spuse ea. — Se spune că în momentele importante din viață te năpădesc amintirile-aminte, și poate că eu trăiesc încă subț semnul bacalaureatului. Poate de-aceea-mi vin amintirile astea și nu mă lasă să dorm !»

Totuși nu era năcăjită că nu-i mai venea somnul. Erau plăcute amintirile acestea din întîlnirile ei cu Valentin. Mai ales acum, că lumina și luna...

Iată una proaspătă detot, de la Paștile trecute.

Avea un ou mic, de puicuță, pe care îl înroșise împreună cu celelalte. Era grozav de tare la amîndouă capetele. Spărsese cu el, în două zile de Paști, o sumedenie de ouă, ale părinților, ale fraților, ale prietenilor. Se mirau toți de tăria lui,

dar mai ales Virgil, care își alesese și el unul, ascuțit la vîrf și tare ca osul, probîndu-le pe toate din coșulețul cu ouă roșii. Spărsese și el destule cu al lui, dar Sora i-l dăduse gata la amîndouă capetele. Copilului îi venise să plîngă, dar cum erau mulți de față, se stăpînise.

— Soro — zisese el, cu glasul coborît, pe care dintr-odată îl înălțase strident — dă-mi oul, vreau să-l văd. Mi se pare că tu ai înroșit unul de piatră.

— Prostii, Virgile ! Uite-l ! E ou de piatră ?

Frate-său îl luase, îl cîntărise în palmă, îl izbise de frunte, îl mirosise, și-l apropiase de ochi, ca să-l vadă mai bine, își muiase degetul în gură și încercase să șteargă vopsea.

— Da, e de găină zisese el, mai împăcat.

— E de puicuță, Virgile, de-aceea-i așa de tare.

În clipa aceea intrase Valentin. Poate că ciocănise la ușă, dar, din cauza larmei dinlăuntru, nu auzise nimeni ciocănitura lui.

— Ce neîntălegere-i acolo ? întrebasese el de departe, auzind ciorovăiala dintre frate și soră.

— Ce să fie ! — răspunsese una din fetele parohului. — Sora a spart și oul lui Virgil !

— A mai spart și altele ?

— Păi, se vede că nu știi ce ou tare are ! Cred c-a spart vreo treizăci pînă acum !

— Auzi comedie ! — se mirase Virgil. — Aș putea să-l văd și eu ?

Spunînd acestea, dădea mîna cu cei de față. Pe Sora și pe Virgil îi lăsase la urmă.

— Pot să văd și eu oul minune ? — întrebasese, apropiindu-se de Sora. — O fi de piatră...

— Nu-i de piatră, nene Valentine — sări Virgil. — L-am cercetat eu !... Sora zice că-i de puicuță.

— Ia să-l văd.

Copilul îi dăduse oul, pe care Valentin îl cîntărise în palmă, întocmai ca Virgil, și-l ciocănise tare de frunte.

— Da, e tare. Eu am însă unul și mai tare !

— Imposibil ! strigaseră toți din toate părțile, și tinerii se grămădiseră în jurul celor trei.

— Ei, parcă un student în medicină, și încă în anul al patrulea, mai umblă cu ouă roșii ! zisese o colegă de-a Sorei.

— Umblă, umblă, de ce să nu umble, domnișoară ? Ce, noi nu prăznuim Paștile ?

Valentin dusesese mîna la buzunar și scosese un ou de o rotunjime uimitoare. Nu-ți dădeai sama unde erau cele două capete. Era vopsit roșu-închis, mat, și culoarea era perfect unitară.

— Ăsta-i de zahăr ! exclamă rîzînd o altă colegă a Sorei.

— Da ? Poftim de-ncearcă să muști din el ! Da' vezi să nu-ți rupi dinții, că o să mai ai nevoie de ei...

Fetișcana nu încercă, dar în locul ei încercă să-și înfigă un colț în coaja oului Virgil.

— Aș ! Nu-i de zahăr !

— Ei, Soro, vrei să ciocnim ? Dai tu, sau dau eu ? întrebă Valentin.

— N-am nimic împotrivă, dar ia-ți alt ou. Ăsta-i prea frumos, nici n-am văzut vreodată ou așa de rotund, și n-aș vrea să ți-l sparg, răspunsese ea, cu o undă de încredere răsfațată în glas.

— Ești chiar așa de sigură ? întrebase Valentin, părăind sincer îngrijorat.

— Cuni să nu fie sigură ? ! Nu a spart toate ouăle pînă acum ? !

— Ei bine, oul ăsta rotund vrea să-și aducă și el omagiul învinsului. Ciocnești, Soro ?

— Cu care cap să dau ? întrebase Sora, dintr-odată decisa și sigură de tăria oului de puicuță.

— Cu care vrei.

Ochii tuturor erau ațintiți asupra lor. Cei de la spate se ridicau pe vîrfurile degetelor ca să vadă și ei.

— Bine, dar tu care cap îl ții ? Că oul acela nu are nici un cap !

— Cu atît mai bine pentru tine ! Poate-l izbești în coaste !

Văzînd siguranța lui Valentin, Sora începuse să ezite. Luase oul din mîna lui Valentin și-l mai cercetase o dată. Ceruse și părera lui Virgil asupra locului unde ar trebui să-l ciocnească.

— Nu strînge așa de tare degetele, lasă loc deajuns, zisese ea, pregătindu-se de atac.

— Poftim !

Și Valentin lăsase descoperită toată partea de sus a oului.

Un sunet săc, și ea ridicase oul spart la capul cel ascuțit. Se uita la ou și nu-i venea să creadă.

Cei din jur priveau uimiți și muți de admirație.

Repetaseră cu capul celălalt. Aceeași soartă !

Își aduce foarte bine aminte : lăsase oul spart pe masă și trecuse repede în camera vecină. Dacă ar mai fi întârziat puțin, s-ar fi făcut de râs : ar fi văzut-o toți izbucnind în plîns, ca un copil. Ca Virgil. Pentru un ou — așa ar fi crezut toți. Adevărul era altul : nu-i plăcea să se dea bătută.

După ce se spălase cu apă rece pe față, se întorsese în camera unde fetele și băieții se mirau încă de tăria oului acela rotund, trecîndu-și-l din mîină în mîină. Valentin o privise adînc în ochi și surîsese. Îi ocolise privirea, dar tot apucase să zărească pe fața lui cum se înnouează.

— Oare de ce o fi oul ăsta ? întrebasese cineva. — Nu-i cumva de bibilică ?

Virgil izbucni deodată :

— De bibilică trăbă să fie, nene Valentine, zisese el cu înșuflețire.

Auzise și el că ouăle de bibilică sînt cele mai tari, dar pînă atunci nu văzuse nici-unul.

— Nu, drăguță ! E de pui de struț !

— De ce ? ! întrebasese uimit Virgil.

— De pui de struț ! răspunsese Valentin, luîndu-și o figură mucalită.

Începuseră apoi jocurile obișnuite, de petrecere.

La un moment dat, se trezise singură lîngă Valentin, care, și el, era singur.

— Uite, frate, să fi știut că-ți pare așa rău după oul acela, nu l-aș fi spart pentru toată lumea ! îi spusese el.

— Nu-i nimic, Valentine ! Doar nu mai sîntem copii !

— N-ar mai trebui să fim, ori poate c-ar fi bine să rămînem mereu copii, nici eu nu știu cum ar fi mai bine ; dar te rog să primești în schimb oul care te-a supărat.

— Ei, copilării ! Dar nici nu mă mai gîndesc la oul acela ! Mă doare puțin capul...

— Dacă-i așa, vii cu mine la plimbare ? Cu gîndul ăsta am venit. E primăvară în toată legea de Paștile astea.

Se gîndise o clipă să-l refuze, tocmai pentru că spusese că o dorea capul și ca să-l facă să priceapă că, deși nu mai e copilă, ea nu se-mpacă așa, cu una cu două. Dar răspunsese altfel decît se gîndise.

— Stai să-mi iau jacheta și vin !

A doua zi de Paști căzuse de Sîngeorgiu. Afară era un aer dulce de primăvară. Mugurii castanilor înfloriseră în buchete mici, verzi, și o mireasmă reavănă, crudă umplea aerul, pe care-l simțai pe obraji ușor și moale ca o mătăasă.

Convorbirea se înfiripă, totuși, greu în după-amiaza aceea. Nici acum nu știa de ce Valentin i se păruse atunci străin, mai departe de ea decît fusese înainte. Și parcă îi era și oarecum frică de el. De aceea îi fusese recunoscătoare cînd o luase de mînă, topind astfel înstrăinarea ce începuse să se așeze între ei. Se mai plimbaseră ei de multe ori ținîndu-se de mînă, dar niciodată ca atunci atingerea mîinii lui nu-i dăduse sentimentul adînc al liniștii și al siguranței. Încet-încet, Valentin revenise la firea lui și reușise s-o facă să rîdă.

La despărțire, în fața casei lor, Valentin îi strînsese mai mult și mai tare mîna decît altădată, probabil pentru că-i părea rău pentru ceea ce făcuse.

Cînd să se dezbrace, găsisese în buzunarul jachetei oul acela rotund din cauza căruia se năcăjise atîta. Îl luase și i-l dăduse lui Virgil, care se bucurase la gîndul biruințelor lui de-a doua zi. Și bucuria lui Virgil o mai mîngîiase de supărarea că Valentin, strecurîndu-i-l în buzunar, crezuse că poate s-o împace. Dar ce ? O credea o copilă ?...

...Și iată că prostia asta i-a venit în minte tocmai acum. Și încă atît de vie, de parcă s-ar fi petrecut ieri ! Oare de ce ?

Divanul dădu din nou glas.

«Ei, de-acum simt că-mi vine somnul» își zise Sora. Amintirea din urmă parcă o mai liniștise. Nu mai simțea roiul acela de gînduri umblîndu-i repede prin cap, ca niște furnici. Nu, ci o căldură plăcută, molesitoare, răspîndită pînă-n vîrfurile degetelor. Trecuse și luna de geamurile salonului și se așternuse peste toată încăperea o semiobscuritate liniștitoare. Ațipi, surizînd crîmpeiilor din amintirea aceea de la Paști, care se apropiiau și se depărtau de ea purtate pe undele înșelătoare ale somnului.

Afară de biserică, de școala confesională, etatizată, dar funcționând în vechea ei clădire, proprietate a bisericii, afară de banca «Fortuna», nu mai era în oraș altă instituție românească, datînd dinainte de unire, decît cazina. Un an, doi după unire, o porecliseră «Casa Națională», dar, apoi, se revenise la vechea denumire.

Schimbarea numelui fusese propusă și susținută, împotriva autohtonilor fruntași, de către românii care se stabiliseră de curînd în oraș — tot soiul de funcționari, de la judecătorie și liceu pînă la percepția financiară. Li se alăturaseră și o samă de localnici, dornici de înnoiri. Argumentau că e mai pe românește spus «Casa națională» decît «Cazina română», această din urmă numire nefiind decît traducerea cuvîntului unguresc. «De ! Ca și cînd cuvîntul, rostit și scris în ungurește „Kasszino“, ar fi de origine maghiară !» își zicea directorul băncii «Fortuna», Sava Scurtu. Dar nici el, nici avocatul Preda, nici doctorul Grecu nu stăruiseră prea tare în părerea lor, pentru că era vorba ca românii nou-veniți în oraș să aibă prilejul și locul potrivit unde să se cunoască și să sporească viața lor socială și culturală. De această părere fuseseră toți cei trei fruntași localnici băștinași. Cu cît va avea cazina mai mulți membri, cu atît va fi mai bine. Vor fi mai multe cotizații, vor putea să se aboneze la mai multe ziare și reviste, vor putea mări biblioteca. Stabilindu-se legături mai intime între membri, se vor putea pune la cale mai multe manifestări culturale și artistice decît în trecut. Sala cea mare, de biliard, unde își avea sediul, de altfel, și biblioteca — alcătuită din două dulapuri cu geamuri și masa lungă, pentru ziare —, era destul de încăpătoare pentru a se putea face repetițiile corului cu un număr oricît de mare de coriști, precum și repetițiile pentru viitoarele reprezentații teatrale. Tot aici se țînuseră și înainte de unire, cu puținii membri, cîți se puteau aduna pe-atunci, din tineretul românesc al orașului, cînd corul mixt avea cel mult șaisprezece membri, iar înjghebarea unei reprezentații teatrale era o adevărată problemă, pentru că trebuiau găsite piese scurte, cu cel mult patru-cinci personaje, cîți «actori» aveau de toți. Pe-atunci, corul nu dădea decît un singur concert pe an, în timpul verii,

de obicei la Sîntilie, cînd, de la înființarea băncii «Fortuna», se ținea regulat o petrecere cu dans pentru tineretul școlar. Corul deschidea petrecerea.

Cînd văzuse cîți intelectuali și cît tineret școlar se adunase în localitate la numai doi ani de la unire, Sava Scurtu se așteptase la o puternică înviorare a vieții culturale și artistice în centrul căreia era cazina. De aceea, el, care era președintele cazinei, se supusese dorinței majorității : luase tabla cu inscripția «Cazina română» de pe clădirea unde, la etaj, era cazina și în locul ei pusese alta, cu inscripția cea nouă : «Casa națională». Cealaltă fusese dusă în pod și pusă alături de alte relicve ale trecutului : o hartă mare, de părete, a Europei de dinainte de război, două steaguri naționale, în care culorile roșu, galben și albastru erau așezate orizontal, începînd cu roșul — după tradiția ardelenescă —, și o litografie a bătrînului împărat Francisc Iosif, care nu mai apucase catastrofa monarhiei dualiste.

Numai că înviorarea așteptată de Sava Scurtu nu se produsese. E adevărat că, în primul an de la unire, venea foarte multă lume la «Casa națională», dar numai trei la sută din nou-veniții înscriși ca membri, înțeleseseră că trebuie să achite o cotizație anuală. La cererea generală, se făcuseră multe abonamente la ziare, nu însă și la reviste, iar cît privește biblioteca, rămăseseră, cu cîteva excepții, la vechiul fond de cărți. De altfel, aproape nici unul din nou-veniți — și din «Țară» și din alte regiuni ale Transilvaniei — nu se interesa de bibliotecă și de puținele reviste la care era abonată «Casa națională». Toată lumea năvălea asupra ziarelor și, mai ales, în jurul meselor de joc de cărți. Se pornise o «cărțarie», cum spunea doctorul Grecu, cum nu se văzuse, înainte vreme, decît la cazina ungurească. Nu erau jocuri de noroc, dar ele consumau timpul celor mai mulți vizitatori ai «Casei naționale», și nici vorbă să se poată închea cu ei discuții serioase despre intensificarea vieții culturale românești sau a celei sociale din oraș. Dacă se porneau discuții, ele aveau numai caracter politic, cu înțepături și cleвете despre persoanele care lipseau.

De profitat de pe urma acestei schimbări nu profita decît românul mîrginean Bucur Popa, care ținea, la parter, o prăvălie și un birt-restaurant, încă dinainte de unire. Soneria de la etaj, din «Casa națională», zbîrînia mereu între orele

șase sara și unsprezece noaptea. Se consuma multă bere, țuică, se consumau șprițuri, mezeluri și chiar fripturi. Căci unui oaspetei ai «Casei naționale», înfierbîntîndu-se la jocul de cărți, luau cina în sala de biliard.

În primele luni de la unire, Sava Scurtu, avocatul Preda și doctorul Grecu se izolau într-o încăpere mai mică a «Casei naționale» pentru a-și putea continua convorbirile lor obișnuite. Și așteptau, cum zicea Vasile Preda, «să se limpezească lucrurile», adică să treacă însuflețirea aceea momentară care-i atrăgea pe oameni numai la distracții ușoare — cum se întîmplă la orice început de drum nou, mai ales cînd oamenii sînt veniți din mai multe locuri —, ca să poată vorbi cu ei și despre lucruri serioase.

Așteptaseră însă în zadar, pentru că de la sfîrșitul anului întîi de la unire, și mai ales în cursul celui de al doilea, «Casa națională» începuse să se depopuleze. Rînd pe rînd, nou-veniții și cei mai mulți dintre localnici începuseră să frecventeze cele două cluburi politice care se deschiseseră în oraș.

La sfîrșitul celui de al doilea an de după unire, într-o sară, se aflau în camera de mese, înainte plină de lume, numai cei trei prieteni. Doctorul Grecu zise zîmbind :

— Domnule președinte, eu am o propunere.

— S-auzim ! răspunseră cei doi, intrigați de zîmbetul doctorului, care surîdea rareori.

— Să coborîm din pod tabla cu inscripția «Cazina română» și s-o punem la loc !

Surîse și directorul «Fortunei».

— Bine zici ! N-a fost de bun augur schimbarea numelui. Ne-au părăsit mulți, chiar dintre membrii vechi.

— Noi, ca noi, vom suporta și experiența asta — zise avocatul Preda. Chiria va plăti-o, ca și pînă acum, «Fortuna», dar mai greu se va împăca Bucur cu noua situație.

— Ei, parcă dintr-asta a trăit el de doisprezece ani încoace, de a putut cumpăra și imobilul ! Are el clientela lui veche, și la prăvălie și la birt. Ba, clientela lui e din ce în ce mai mare, zise Sava Scurtu.

Și încă a doua zi fusese pusă la loc tabla cea veche, iar cea cu inscripția «Casa națională» fusese dusă în pod.

— *Sic transit gloria mundi* ! exclamase avocatul Vasile Preda, privind din drum, alături de Bucur, tabla cea veche.

Mărgineanul, un român voinic, cu fața roșie, bucălată, în costumul lui alb, luminos, ciuli urechea, dar nu înțelese ce a spus avocatul.

— Ei ! — rosti el —, parcă mă simt mai acasă cu tabla asta ! Ce-am avut și ce-am pierdut ! Numai sănătate să deie Dumnezeu.

— Sănătate și noroc, frate Bucure !

— Norocul și-l face singur omul cuminte și harnic, domnule avocat !

Cei trei fruntași stăruiseră pe lângă părintele Nistor și pe lângă învățătorul Ion Precup să înjghebeze iar vechiul lor cor, care nu mai funcționa de la unire, în nădejdea că se va forma altul, sub conducerea unui învățător mai tânăr de la cele două școli primare ce se înființaseră în oraș. Dar aceștia erau și ei prea ocupați la cluburile politice ca să mai aibă timp pentru organizarea unui cor.

În vreo trei luni, părintele Nistor și învățătorul Precup reușiseră să înfiripeze ei corul, cu câțiva dintre vechii membri, cărora li se alăturară și destul de mulți nou-veniți, majoritatea fete și băieți de țărani din parohia părintelui Nistor.

În cel de-al patrulea an după unire, reușiseră să dea, a doua zi de Crăciun, o reprezentație teatrală, iar în vara următoare, un concert, cu prilejul «petrecerii de vară a tineretului școlar din oraș și din jur». Peste vreo opt ani, când mulți foști elevi din oraș erau de-acum studenți la universitate în Cluj, câțiva din aceștia stăruiseră să schimbe numele petrecerii, să-i spună «Balul studențimii universitare din oraș și din jur», dar directorul «Fortunei», care suporta cheltuielile cu tipărirea invitațiilor, cu muzica, cu chiria localului, nu se învoi.

— Noi vrem să adunăm oamenii în jurul nostru, nu să-i împrăștiem — răspunsese el. — Nu trăbă să speriem lumea cu un nume prea pretențios.

— Cum așa ? întrebase un student în drept.

— Păi, dacă vom scrie în invitații «Balul studențimii universitare din oraș și din jur», nu o să cuteze să vină băieții din clasele a șaptea și a opta de liceu, nici mulți preoți și învățători din satele din jur, nici fetele lor. Se vor speria de cuvântul «bal», de cuvintele «studențime universitară», ori vor face cheltuieli mari, pentru a-și face haine potrivite cu aceste cuvinte pretențioase. Și chiar dacă vor veni o dată,

a doua oară nu-i vom mai prinde. Puterea petrecerii acesteia de vară, în trecut, stătea și în lipsa ei de pretenții. Venea fiecare îmbrăcat cum putea. Scopul nostru a fost și este contactul social și oleacă de bucurie estetică, atîta cît poate să dea un cor compus în majoritate din țărani și alți oameni simpli. Noi vrem mai multă solidaritate națională, nu mai mult fast.

Totuși, deși în multe se revenise la vechile tradiții, la «Cazia română» veneau din an în an tot mai puțini oameni, și banca plătea chiria localului aproape pe degeaba. Pînă ce-i veni lui Sava Scurtu o idee.

— Părinte — zise el într-o sară, adresîndu-se părintelui Nistor —, dumneata ești președintele despărțămîntului «Astrei», dacă nu mă-nșăl.

— Sînt, sau, mai bine zis, mi se pare că am fost, răspunsesse preotul, înroșindu-se.

— Pentru că nu mai activezi ?

— Evident !

— Oare de cînd ?

— De la începutul războiului.

— Uite la ce m-am gîndit ! Am putea socoti localul cazinei și ca sediu al despărțămîntului. Aveți bibliotecă, aveți ceva inventar ?

— Avem vreo cincizeci de cărți, mai mult cărțile pentru popor.

— Unde le țineți ?

— La mine, în biblioteca parohială.

— Le-am putea aduce aci. Am putea face și cîteva abonamente la foile pentru popor. În sala asta de biliard am putea face o sală de lectură deschisă tuturor. Și așa e aproape goală pînă și duminica, iar mesele de biliard sînt pline de praf. Nu știi, în biblioteca casei parohiale sînt și cărți potrivite pentru țărani ?

— Hm ! Nu prea știu. Drept spunînd, nu le-am prea răsfoit.

— Sînt vreo cîteva, rămase din vechiul fond al «Astrei» — zise avocatul Vasile Preda. — Este Ispirescu, Creangă, Eminescu, sînt cîteva colecții de poezii populare. Am văzut fabulele lui Donici, Țichindeal, Alexandrescu. Sînt poeziile lui Coșbuc, ale lui Goga. Sînt, cum de nu. Și poate-or

mai fi și altele de care nu mi-aduc aminte, că nici eu nu am deschis de mult dulapurile bibliotecii.

— Ei, să ne sfătuim, cînd ne vom aduna mai mulți, să completăm comitetul «Astrei» locale și să deschidem aici o sală de lectură pentru elevi, pentru țărani, pentru meseriași. Nu știu dacă ați băgat de samă că numărul acestora din urmă a crescut mult în ultimii ani.

— Da, e adevărat, răspunse părintele Nistor.

Din convorbirea aceasta, la care participase și doctorul Grecu și învățătorul Precup, pornise reluarea activității despărțămîntului «Astrei», și în oraș, și în satele din jur, și deschiderea sălii de lectură de la «Cazina română», la început cu puțini cititori, mai ales cu tineret, apoi cu tot mai mulți, în după-amiezile duminicilor și ale zilelor de sărbătoare.

Printre vizitatorii nelipsiți ai «Cazinei române», sară de sară, încă de la înființarea ei, era și prim-contabilul băncii «Fortuna», Nichita Marele. Toată lumea îl cunoștea, și în oraș și în satele vecine, numai sub numele de «domnul Nichita». Toți care aveau treburi la bancă întrebau de «domnul Nichita».

Venise și în sara aceasta de sfîrșit de iulie, cu aceeași punctualitate, și își ceruse, ca de obicei, sticla de bere. Era singur în toată sala, căci cei patru-cinci membri obișnuiți ai cazinei încă nu sosiseră. Își răsuci, ca de fiecare dată, o țigară groasă, o puse în țigareta de lemn de cireș, arsă scrum la capăt, și începu să trimită nourași de fum spre tavanul înnegrit.

Era un om trecut de șaizeci de ani, cu umerii căzuți, cu spinarea cocoșată de atîta aplecare asupra registrelor, cu o chelie palidă. Purta ochelari mari, cu lentile groase, în spațele cărora ochii lui mici, cufundați în orbite, clipeau des.

Băiețandrul care îl ajuta pe Bucur la treburile din biroul-restaurant, aduse berea, i-o puse pe masă și rămase așteptînd; dar omul părea că nu-l vede. Își umplu un pahar, îl bău și continuă să privească, prin lentilele groase, în păretele din față.

— Puțină brînză nu aducem, domnule Nichita ?

— Ce ? Brînză ?! Ba da, măi Ionică, am și uitat ! și se uită atent pe masă.

Crezuse că ceruse și brînză.

— De, măi Ionică — zise el oftînd, cînd băiatul îi puse farfurioara pe masă —, toate au un sfîrșit pe lumea asta !
Și privi melancolic prin încăpere.

— Dar ce s-a întîmplat, domnule Nichita ? Nu vă simțiți bine ?

— Bine, nu, deși nu sînt bolnav.

— S-a întîmplat ceva ?

Bătrînul dădu din cap, lăsîndu-și bărbia în piept.

— S-a întîmplat !

— Vai de mine ! Da' ce s-a-ntîmplat, domnule Nichita ? făcu băiatul, speriat, privind figura întunecată a contabilului.

— Nimic decît ceea ce trebuia să se întîmple : la întii august trec la pensie, măi Ionică.

— Păi, poate c-ați cerut dumneavoastră. Nu cred că așa vrea domnul director. Doar ține așa de mult la dumneavoastră...

— Se-nțalege că eu am cerut ! Mă năcăjesc ochii, măi Ionică, zise el, scoțîndu-și ochelarii și începînd să-i ștergă cu batista.

— Poate că nu mai sînt buni ochelarii, domnule Nichita. Poate că trăbă să-i schimbați, să luați alții, mai tari.

— Am încercat toți ochelarii pe care îi are Braunfeld. Degeaba !

— Poate c-ar trebui să comandați o păreche la București.

— Nu mai merge cu nici unii, frate Ionică. Mi s-au slăbit prea tare ochii. La cifre nu mă mai ajută de-acuma nici-un fel de ochelar, și eu cu cifre lucrez.

— Păi, vezi bine, la contabilitate...

— Încă trei sări mai am de venit aci. Apoi s-a isprăvit.

— De ce, domnule Nichita ?! Doar și pensionat puteți veni ! Veți avea și mai mult timp liber.

— Asta da... — și omul avu o contracție a mușchilor feței, ca o strîmbătură, la auzul unei vești neplăcute. — De-acuma înainte, tot timp liber o să am ! Dar nu o să rămîn în oraș, măi Ionică. Mă mut la țară, la o soră.

— Așaa ?! — se miră băiatul. — Să știți că lui nenea Bucur o să-i pară tare rău. Și mie !

— Hm ! Se poate ! Crezi că mie nu-mi pare rău ? De aproape treizeci de ani vin regulat la cazină, cu mult înainte de a veni Bucur aici. I-am apucat, cu prăvălia și birtul de la parter, și pe Binder bătrînul, și pe Miko, și pe Weissmann, de la care a cumpărat Bucur... O viață de om ! oftă contabilul, după ce bău al doilea pahar de bere.

— Rămîneți în oraș, nu plecați nicăiri, domnule Nichita. Sînteți obișnuit aici și vă va fi greu într-altă parte.

— Știu, măi Ionică, dar nu se poate ! Am făcut eu destule combinații, dar nu iese nici una !

Cineva de jos îl strigă pe Ionică, și băiatul se grăbi să plece.

Rămas singur, contabilul Nichita Marele bău și restul de bere. Și privea a pustiu pe păretele din față, cînd întră părintele Nistor.

— Singur, domnule Nichita ?

— Mă pregătesc pentru ceea ce va fi în viitor. De-acum tot singur voi fi.

— E adevărat că te pensionezi în curînd ?

— Nu curînd, ci foarte curînd ! La întîi august. Mai am trei zile.

— Și ne părăsești, într-adevăr, cum se zvonește ? Te muți la țară ?

— Da. La o soră.

Părintele se așează în fața lui Nichita Marele.

— O să ne pară rău la toți. Mai puteai face serviciu.

— Cu capul și cu mîinile, da ; dar cu ochii... O să rămînă, deci, un loc liber. Al meu îl va ocupa, se-nțălege, contabilul al doilea, Verzaru, dar în locul lui trăbă un om nou. Pagubă că n-ai un băiat cu școala comercială !

— De, mi-s copiii încă prin liceu... Dar ce mai știi ? Cu zvonurile astea despre conversiune, poate că rămîne «Fortuna» cu un singur contabil. Directorul e om prevăzător. Va fi o mare lovitură pentru bănci.

— Pentru noi nu prea ! De cînd s-au urcat dobînzile, n-am prea dat împrumuturi agricole. Apoi e întreprinderea aceea forestieră, care a pornit bine detot. Nu vom rămîne cu un contabil. E mult de lucru. Sînt și venituri. Se-nțălege, de suferit vom suferi și noi.

— În cazul că se completează locul, pagubă că n-avem un tinăr din localitate, cu pregătire comercială.

— N-avem, că toată lumea dă năvală la universitate.

— Ia stai, domnule Nichita — se trezi părintele, ducându-și degetul arătător la frunte —, avem un absolvent al unei școli comerciale.

— Pe cine ? întrebă curios bătrînul.

— Pe Sora Preda, zîmbi părintele.

— E o absolventă, nu un absolvent ! zise cu dispreț contabilul.

— Și încă bacalaureată !

Nichita ridică brațul și-l lăasă să cadă a lehamite.

— Ce-o mai fi și liceul ăsta comercial ! Cred că numai contabilitate nu se-nvață în el !

— Am spus și eu o vorbă. Advocatul are, probabil, alte gînduri cu Sora.

— Nici nu poți să pui o fetiță ca ea la registre. Le-ar încurca de nu le-ai mai da de capăt ! Apoi fetele nu-s făcute pentru comerțul de bancă.

Sosiră și cei trei frunțași localnici, care veneau zilnic un ceas la cazină : avocatul Preda, Savu Scurtu, directorul «Fortunei» și doctorul Grecu. Puseră o masă lîngă masa la care stăteau părintele și Nichita Marele, ca să încapă mai comod.

— Ne-ați întrecut ! zise doctorul.

— Părintele a sosit acum zece minute, dar eu sînt de-un ceas. Am venit mai devreme, ca să mă obișnuiesc cu singurătatea.

— Mai sînt trei zile, te poți răzgîndi, poți reveni asupra demisiei, zise directorul.

O rază de satisfacție trecu peste fața tăbăcită a lui Nichita.

— Mulțămesc ! Nu mai revin, domnule director. Toate au un sfîrșit, în lumea asta ! Mai bine să plec acum, de bună voie, decît să rămîn pînă mi s-ar abzice. Fiecare om trăbă să-și cunoască momentul retragerii. Așa cere bunul-simț și buna-cuviință.

Ionică aduse halbele de bere, măsura obișnuită, de fiecare sară, a noilor veniți, fără să mai aștepte soneria.

Ciocniră — lui Nichita îi mai adusese o sticlă, că asta era măsura lui de fiecare sară și pentru că el prefera berea la sticlă —, și, după ce sorbiră din băutura aurie, directorul întrebă :

— E ultimul dumitale cuvînt ? Nu crezi că vei regreta ?

— De regretat regret de pe-acuma, dar n-am ce face. E mai bine așa ! Ultimul, domnule director !

Sava Scurtu și Vasile Preda își încrucișară privirile.

— Dacă-i așa, putem să venim cu o veste. Cu domnul avocat al băncii ne-am gîndit pe cine să numim în locul de contabil al doilea. Se-nțelege, deocamdată, pentru un an, numai provizoriu, în cazul în care hotărîrea dumitale rămîne nestrămutată.

Nichita, cu toată hotărîrea lui neclintită, simți un fior : era începutul certitudinii că «orice lucru are un sfîrșit pe lumea asta», sentință pe care și-o tot zicea în gînd de vreo două luni, dar în care nu voia să creadă.

— Noi,ăștia cîțiva din preajma băncii, am luat toate hotărîrile, pînă acum, cu unanimitate și oarecum în familie. M-am gîndit să discutăm și problema asta între noi, în prealabil, cum se zice. Afară de părintele, care e membru în consiliul de cenzori, eu și cu domnul Grecu sîntem membri în consiliul de administrație, iar domnul Preda este avocatul băncii.

Toți se uitară cu interes la director, la avocat și la doctor.

— Ne-am gîndit că pînă va trece criza asta, și mai ales pînă ce vom vedea ce este și cu conversiunea datoriilor agricole, să nu angajăm un contabil definitiv, ci unul provizoriu. Și ni s-a părut că slujba asta ar putea-o face fina mea, Sora, fiica domnului avocat, care a terminat chiar acum liceul comercial.

Doctorul Grecu și Nichita Marele se uitară o clipă unul la altul, apoi fiecare își coborî privirea spre paharul lui de bere. Numai părintele surise : lui îi trecuse prin minte soluția aceasta.

Nichita Marele rupse cel dintîi tăcerea.

— Nu cred că-i dezlegarea cea mai bună, domnule director.

— De ce ?

— «Fortuna» a fost, vreme de trei decenii, una din băncile cele mai solide. Și asta și pentru că n-a avut între funcționarii ei femei. Eu unul nu cred că o fată ori o femeie poate fi bună funcționară. Să nu se supere domnul avocat !

— Dar nici nu mă gîndesc să mă supăr, domnule Nichita. Sînt cam de-aceeași părere cu dumneata.

— Femeile sînt distrase, domnule director. Dacă-i fată, e preocupată de gîndul măritişului ; dacă-i nevastă, o bîntuie mereu grija de familie, de copii... La bancă n-ai voie să fii distrat. Dacă ești, aduni de-o sută de ori aceeași pagină de registru și-ți dă de fiecare dată alt rezultat. Sau faci erori fundamentale în calcularea dobînzilor. Știu din proprie experiență. Cînd veneam de-acasă cu capul plin de năcazuri familiale, lucram de-o sută de ori mai greu și mai rău decît de obicei.

— În privința asta îți dăm necondiționat dreptate, domnule Nichita. Dar, slavă Domnului, domnișoara Sora nu are, deocamdată, nici unul din gîndurile de care te temi dumneata. E o copilă încă.

— La optsprezece ani nu mai e copilă !

Rîseră cu toții.

— Știe ce știe domnul Nichita ! Își aduce aminte de tinerețe, zise părintele.

— Și-apoi, afară de asta, ce știu eu ce a învățat domnișoara Sora ?! Școala asta atît s-a tot schimbat, s-a tot cîrpit, încît nu-mi mai insuflă nici-o încredere. Nu știu ce contabilitate se învață în liceul comercial, dar nu cred că se învață contabilitatea pe care trăbă s-o știi într-o bancă.

— Îți dăm dreptate și-ntr-asta, domnule Nichita. Și, de aceea, iată, ne-am gîndit, eu și domnul avocat, să-ți primim, în consiliu, definitiv, pensionarea, pentru a nu mai purta dumneata răspunderea. Dar totodată să te rugăm să mai vii un an pe la bancă, s-o introduci pe domnișoara Sora în lucrările practice. Și-apoi, credem că nu va strica să-l supraveghezi o vreme pe Verzaru. Nu-i vorbă, e funcționar bun, totuși nu are experiență de contabil prim, și, pînă va capăta-o, e bine să fie ajutat. Și ne-am mai gîndit ca, în anul acesta, pentru că tot vei veni la bancă, iar noi vom fi fără nici-o grijă știindu-te acolo, să-ți plătim salariul ca și pînă acum.

Întorsătura aceasta luminează dintr-odată fața bătrînului. Ochii lui mici, spălăciți, clipiră mărunț și des în spatele lentilelor groase. Îi simțea plini de lacrimi. Încă un an, și fără răspunderea contabilității ! De două perspective se îngrozea

mai ales : de părăsirea oraşului şi de pensia mică. Acum se amîneau amîndouă cu un an !

— De, asta ar fi altceva, domnule director — zise el, şi, ca să-şi ascundă emoţia care îl copleşea, îşi scoase ochelarii şi începu să-i şteargă, încet, meticolos, cu batista. — Trăbă să recunosc — continuă el, punîndu-şi ochelarii pe nas şi păturîndu-şi batista — că, de cînd există banca, dumneta ai avut, întotdeauna, în toate împrejurările, un deosebit simţ practic.

— Păi, de-aceea e director ! zise, zîmbind, doctorul.

— Mai sînt ei directori care s-au ţinut mari o vreme, dar care s-au ars la adică, domnule doctor. — Apoi, întorcîndu-şi ochii spre Sava Scurtu, continuă : — Cum am spus, asta ar fi altceva ! Subt mîna mea, domnişoara Sora, deşteaptă cum este, poate să cunoască, într-un an, toate tainele contabilităţii de bancă. Presupun că ştie problemele fundamentale ale aritmeticii, regulile de calcul a dobînzii, capitalului şi timpului.

— O să vezi dumneata dacă le ştie — zise vesel avocatul — ; dacă nu, o laşi repetentă.

— Şi lui Verzaru pot să-i fiu de folos. Mai ales la încheieri, la alcătuirea bilanţului.

— Aşadar, primeşti ?

— Primesc cu recunoştinţă, domnule director !

— Recunoştinţa e a noastră, domnule Nichita !

Bătrînul îl privi cu ochii lui mici, cufundaţi în orbite. Constată că vorbise cu sinceritate.

— Ba, recunoştinţa este a mea ! E aşa de greu să te desparţi dintr-odată de o slujbă în care ai muncit o viaţă !...

— Ai dreptate ! zise doctorul.

Un răstimp se făcu linişte.

— Aşadar, sîntem înţaleşi definitiv, domnule Nichita ?

— Înţaleşi, domnule director.

— Îţi mulţămesc ! răspunse acesta, şi-i strînse cu căldură mîna.

— M-am gîndit — zise avocatul — că fetei nu i-ar strica, pentru orice eventualitate, să facă un an de practică. Şi încă într-o instituţie unde se lucrează solid, ca la «Fortuna». Cunoştinţele din şcoală se lămuresc şi se verifică numai în munca practică, pe teren, ca în orice carieră de altfel. Ştiu din proprie experienţă.

— Atunci ce să mai spun eu ? — zise doctorul. — Nu-mai din experiența vieții înveți cu adevărat.

— Așa este — confirmă și părintele Nistor. — Cu toată învățătura, cînd am slujit cea dintîi cununie, cea dintîi înmormîntare, cel dintîi maslu, m-am ajutat mai mult cu diacul decît cu *Euchologiul*. Dar cînd a trebuit să-l împărtășesc pe cel dintîi bolnav de moarte ! Într-adevăr, numai experiența proprie, directă te ajută !

— Așa-i pretutindeni — zise directorul. — De-aceea nu mi-a intrat mie niciodată în cap, și nu-mi intră nici acum, de ce atîția oameni în țara noastră acceptă sau se zbat să ocupe niște funcții pentru care nu au nici pregătirea necesară și nici un fel de experiență practică. Se vede că sînt niște oameni... cum să spun ?... foarte curajoși, dacă nu cumva vor fi proști de-a binelea.

— Poate că de-aici se și trage vorba «curajul prostului», zise, zîmbind, avocatul Preda.

— Nu-i de glumă ! — zise doctorul. — Nu vedeți că așa se și lucrează, prost ?

Terminîndu-și porția zilnică de bere, Sava Scurtu, Vasile Preda, părintele Nistor și doctorul Grecu se ridicară și plecară. În sala de la «Cazina română» nu mai rămase decît Nichita Marele. După ce bău ultimul pahar de bere, se ridică și el, dar nu plecă, ci sună. Cînd intră băiatul de la birt, îi zise :

— Măi Ionică, mai adu-mi o sticlă de bere. În astă sară trăbă să mai beau una. Știi tu un lucru, măi băiatule ? M-am hotărît să mai rămîn un an la bancă ! Iac-așa ! Încă un an !

— Vai, ce bine-mi pare, domnule Nichita !

Și porni volbură pe scări, să-i dea vestea cea bună lui stăpînu-său, căruia, puțin mai devreme, se grăbise să-i spună și vestea cea rea.

V

Vreme de vreo trei săptămîni, Vasile Preda nu i-a spus nimic neveste-sii despre propunerea lui Sava Scurtu. Mai mult decît atît : ar fi vrut ca însuși să uite de oferta directo-

rului, pentru că nu-i plăcea. I se părea oarecum umilitoare. La început nu putea să-și explice de ce, dar, cu timpul, își dădu sama că motivul principal era mai mult de ordin sentimental decât rațional: el avea alte aspirații, cu mult mai mari, în legătură cu viitorul Sorei. Tulburi pînă atunci, aceste aspirații începură să se precizeze în mintea lui sub presiunea propunerii făcute de directorul băncii «Fortuna». Planul care i se limpezea tot mai mult era că Sora trebuia să-și continue studiile, să-și pregătească o carieră superioară, de pildă, să devină profesoară de liceu. Poate chiar la liceul comercial din localitate. Perspectiva profesoratului îl ademenea și pentru că Sora, continuîndu-și studiile, scăpa și de oferta lui Sava Scurtu — «Doar nu voi îngropa-o ani de zile în registre!» —, și de gura lumii, care, altfel, văzînd-o înaintînd în vîrstă, s-ar întreba de ce nu se mărită, dacă nu s-ar mărita într-un an, doi. Așa, toată lumea va zice: «Nu-i stă ei capul la măritiş, cită vreme e studentă!» — «E adevărat că puțin mi-ar păsa mie de gura lumii!» își zicea Vasile Preda. Totuși simțea că dacă Sora va continua studiile, va fi și el mai liniștit din partea asta, a măritişului. Pentru că acum, după război, tinerii se căsătoreau mai greu decât pe vremea tinereții lui. Ba unii — și au fost cazuri chiar aici, în oraș —, după ce fac curte unor fete doi-trei-patru ani, și chiar se logodesc, pe urmă nu mai au curajul să întemeieze o familie, și, la prima aluzie mai serioasă la căsătorie, dau bir cu fugiții, sub pretextul transferărilor din oficiu, iar fetele rămîn dezamăgite. Realist cum era, nu-și închipuia că Sora, deși fată frumoasă și dezghețată, va face excepție de la acest obicei al timpului. Apoi, își aduse aminte că odată, cu prilejul unei discuții, un om cu destulă trecere în țară îi spusese: «Rămînerea în urmă a elementului ardelenesc în România mare, funcția lui de a cincea roată la car, nu se trage din rapacitatea celor din vechiul regat, ci din neputința dumneavoastră de a vă adapta repede împrejurărilor. Nu vă puteți schimba mentalitatea. Trăim un început de epocă, în care istoria a făcut un salt mare. Saltul trebuie să-l facă și oamenii, dacă vor să țină pasul cu evoluția.» Observația aceasta îi prindea bine acum, cînd se gîndea la viitorul Sorei, deși își dădea sama că mentalitatea lui nu s-a schimbat și nu se va schimba, ci va continua să fie convins că legea firească este ca o fată

să se mărite, și încă devreme, și nu să-și caute o carieră, fie chiar și aceea de profesoară.

În perspectiva continuării studiilor se izbea însă de o mare piedecă : criza cancelariei sale advocațiale. Nu voia să se oprească prea mult asupra ei. Simțea că trebuie să facă și imposibilul pentru a o putea trimite pe Sora la Academia Comercială sau la o universitate. Cu toate acestea, pragul cel înalt i se punea mereu în drum — și nu știa dacă îl va putea trece : cum ar mai putea face rost de încă vreo cîțva mii de lei lunar pentru Sora. Cauzele, procesele pe care le primea de la particulari erau tot mai rare de cîțiva ani încoace. În afară de ceea ce primea în natură de la părinți și socri — cereale, legume toamna, porc de Crăciun iarna — se răzima mai ales pe salariul de la banca «Fortuna» și pe o foarte strînsă și cruțătoare economie casnică datorită vredniciei Anei. Nu le lipsea nimic, e adevărat, dar nici nu le prisosea. Nu puteau pune nimic deoparte de cînd începuse criza și le crescuseră cei trei copii.

Însă considerațiile de ordin practic erau biruite întotdeauna, în sufletul lui, de cele de ordin spiritual. Chestiunea era că, deocamdată, lucrul cel mai bun pentru Sora — și nu numai pentru ea, ci și pentru el și pentru Ana — era continuarea studiilor. Va birui el, ca și altădată, greutățile materiale ! Optimismul său firesc nu-l lăsa să se descurajeze cu una cu două.

Ajungînd, după vreo trei săptămîni, la această concluzie, se hotărî să i-o spună și Anei. Prilejul i-l oferi chiar nevastă-sa.

Într-o duminică sară, după ce copiii se duseră la culcare, Ana îi zise :

— Cît de răpede mai trece vremea ! Sîntem la mijlocul verii. Ca mîne-poimîne s-așterne toamna. Ce planuri ai cu Sora ?

— A-ntrebat ea ?

— Ei, parcă tu n-o cunoști ! Niciodată. Cel puțin nu mi-a pomenit niciodată de vreun plan al ei după terminarea liceului. Poate pentru că-i prea copilăroasă încă. Sau poate pentru că vrea să știe ce planuri ne-am făcut noi.

— În schimb te-ai întrebat tu, nu-i așa ? Voiai să rămîie cu patru clase liceale. Nu-i bine că azi e bacalaureată ?

— Doamne, nu zic nu, deși eu cred și acum că pentru o fată erau destule patru clase secundare. Acuma ar fi întrată pe drumul ei firesc, s-ar pricepe la toate și nu ar avea nu știu ce pretenții.

— Crezi că are ?

— Ar fi firesc și nu m-aș mira. Colegele ei, toate, adică nu chiar toate, dar cele mai multe, se pregătesc pentru școli mai înalte.

— Ți-a spus Sora ?

— Mi-a spus, firește !

— Și ea nu și-a manifestat nici-o dorință ?

— Până acuma, nu. Mi se pare că toamna ce vine i se pare încă la sfârșitul lumii. Deocamdată se bucură de vacanță. Normal este să ne gândim noi în locul ei.

— Și te-ai gândit ?

— De gândit poate că m-am gândit, dar așteptam să-ncepi tu vorba, pentru că tu ești bărbatul, capul familiei.

— De-nceput, ai început tu vorba, ca de obicei. Dar de gândit m-am gândit. Prea multe combinații nu se pot face. Eu m-am oprit la una, care mi se pare mai bună.

— Care ?

— Să-nvețe și ea mai departe, cum spui, de altfel, că vor face și altele.

— Și ce să urmeze ?

— Cred că Academia Comercială. E absolventa unui liceu comercial. E deci pregătită în direcția aceasta. Îi va fi mai ușor.

— Și câți ani durează Academia Comercială ?

— Pare-mi-se că patru-cinci ani.

— Și pe urmă ?

— Pe urmă poate ajunge profesoară la un liceu comercial de fete, ca fostele ei profesoare.

Ana tăcu un răstimp.

— Combinația asta mi-am făcut-o și eu, dar nu-mi place. Mi se pare primejdioasă.

— Primejdioasă ?! De ce ?

— Mai întâi, atîția ani petrecuți între străini. O fată tină, singură, de capul ei, într-un mediu cu care nu e obișnuită, de oraș mare, despre care se vorbesc destule prăpăstii. Apoi, anii trec... Cine știe în ce localitate va primi postul de profesoară... Pe deasupra, mai e și primejdia că, pregătindu-se

pentru o carieră, ca un bărbat, nu va fi niciodată femeie întreagă.

Vasile Preda se-nfioră. El nu se gândise că, ajungînd profesoară, s-ar putea să nu fie numită la liceul din localitate. Acum își zicea că Ana are dreptate. Nu era deloc sigur că va fi numită chiar aci. Depindea de locurile vacante în momentul în care ar fi terminat Academia Comercială și, mai ales, de protecții. Și, cum el nu făcea politică, nu avea nici-o protecție. Gîndul că Sora, după patru-cinci ani de studii, ar putea ajunge profesoară în cine știe ce oraș, singură, departe de ei, îi întuneca planul la care se oprise. Într-adevăr, cu ce se va alege Sora dacă va învăța patru-cinci ani, va da o grămadă de examene, și, după aceea, se va trezi, cu atîția ani mai în vîrstă, între străini? Va avea cariera ei și-atît! Dar el nu se gândise ca fata lui să trăiască de pe urma unei cariere, atunci cînd își făcuse planul cu Academia Comercială. Și în nici un caz la o carieră în cine știe ce oraș îndepărtat. Ci se gândise că, urmînd mai departe studiile comerciale începute la liceu, își va umple timpul cu ceva util pînă la... Cît despre primejdiile vieții într-un oraș mare, așa ceva nici nu-i trecuse prin cap! Sora era o fată cuminte, și n-avea cui semăna ca să calce în viață cu stîngul. Dar mai știi... Și-apoi, oare ce-o fi vrut să spună Ana cu vorbele «pregătindu-se pentru o carieră, ca un bărbat, nu va fi niciodată femeie întreagă»?

— Ascultă, Ano! Ce-ai vrut să zici cu vorbele acelea că, dacă Sora își va face o carieră de bărbat, nu va fi niciodată femeie întreagă?

— Ei și tu, ce-am vrut să zic! Ce-am zis! N-aș putea să te lămuresc prea bine. Dar cred că o carieră bărbătească deviază sufletul unei femei, îl abate pe un drum împotriva firii. M-am gîndit mult la asta. Femeia, după cum o simt eu, e făcută să se razime de bărbat. Dacă, avînd o carieră, ajunge la convingerea că se poate susține singură, se depărtează de feminitatea ei firească.

— Dar, urmînd mai departe, nu însemnă că va și trăi din cariera de profesoară. Își va îmbogăți cultura generală, și asta nu poate s-o îndepărteze de firea ei de femeie. Mă gîndeam că așa o să-și petreacă timpul, pînă la căsătorie, cu mai mult folos, decît dacă ar sta acasă.

— Ei, cultura generală ! Dar eu am numai patru clase secundare, și cred că n-ai avut motive să te plîngi de lipsa culturii mele generale. Și, la urma urmelor, numai de-atîta cultură generală are nevoie o femeie.

Urmă un răstimp de tăcere.

— Nu prea te înțeleg ! — continuă Vasile. — Tu ai spus că multe din colegele Sorei se pregătesc să-și continue studiile și că ar fi normal ca și fata noastră să vrea să și le continue. Credeam, deci, că vei fi cu totul de părerea mea.

— Ți-am spus că m-am gîndit și eu la soluția asta, dar că, din motivele arătate, am respins-o.

— Atunci, ce-i de făcut ? Spuneai că trăbă să ne gîndim noi în locul ei.

— Păi asta și facem ! Se-apropie toamnă, și poate că Sora își face planuri, ca și colegele ei, deși nu ne spune nimic. Poate să fie o deziluzie pentru ea dacă ar vedea atunci că ar rămîne acasă. Bai bine să-i spunem de pe-acum !

— Ce ! Că rămîne acasă ?

— Da ! Că eu nu vreau ca ea să învețe mai departe.

— Hotărăști tu singură ? Într-o problemă atît de importantă ?! Îmi pare rău ! N-am știut ! Atunci ce rost a avut să mă mai întreb ce părere am ?!

— Vai de mine, Vasile ! N-ai nici-un motiv de supărare ! Sînt lucruri pe care noi doi trebuia să le discutăm de mult, asupra cărora trebuia să ne sfătuim încă de-acum doi-trei ani. Dar tu n-ai zis nimic, iar eu am tot amînat.

— Problema nu era încă actuală. Fata urma liceul.

— A te sfătui din bună vreme despre viitorul copiilor este totdeauna o problemă actuală. Dar poate pentru că erau liceele aici, la îndemîină, am tot amînat. Dacă n-ar fi fost, cred că ne-am fi sfătuit încă dinainte de a-i da la școală.

— Cred că ai dreptate. Poate să fie și asta o cauză.

— Nu cred că ne putem acuza nici unul din noi, în conștiință, că nu ne-ar fi dragi copiii și că nu am dori să-i vedem fericiți.

— De bună samă ! Ca toți părinții !

— Dacă am fi vorbit mai de mult, ți-aș fi spus că eu nu sînt de părere ca Sora să-și continue studiile la universitate sau la Academia Comercială. Lucrul acesta ar fi fost mai ușor să i-l spunem cînd a terminat clasa a patra liceală, decît

azi. Acum ea a intrat binișor pe drumul care duce la o carieră. Și, totuși, trăbă să i-l spunem, și încă degrabă. Asta e ultimul ceas în care i-l mai putem spune ! Bineînțeles, părerea mea nu-i decît o părere. În ultimă instanță, tu hotărăști !

— Ce să hotărâsc, frate, cînd tu mi te opui categoric ?!

— Nu mă opun, Vasile ! Ți-am spus ce cred eu ! E convingerea mea !

— Și-atunci, dacă asta-i convingerea ta, ce vrei să faci cu fata ?

— Să rămînă acasă. Să o introduc în toate tainele gospodăriei. Să o pregătesc pentru a ajunge o bună gospodină.

— Și ce o să se aleagă de cei opt ani de liceu ?

— Nu i-a făcut degeaba ! Poate că în societatea de azi e bine ca fetele să aibă și ele o temeinică pregătire, o cultură generală, cum spui tu.

— Bună gospodină ! Dar asta presupune și un gospodar ! Presupune căsătorie, zise, iritat și încurcat, avocatul.

În semiîntunecul dormitorului — afară noaptea era luminată de un pătrar de lună —, peste fața Anei trecu fluturile unui suris.

— Și unde-i scris că Sora nu s-ar putea căsători devreme ? întrebă ea.

— Ascultă, Ana ! Eu nu sînt un om care să se ia după modă și după toate curențele cele noi. Dovadă e că nu fac politică, deși aproape toată lumea face. Eu nu sînt de părere ca fetele să urmeze universitatea și nici să trăiască de pe urma unei cariere. Sînt, după cum vezi, de aceleași păreri cu tine. În perspectiva unei căsătorii apropiate, nici eu nu m-aș fi gîndit la continuarea studiilor, dar tu vezi că, de la unire, puține fete se mai mărită tinăre, ca pe vremea noastră. M-am gîndit să-și umple timpul, pînă la măritiș, cu ceva ce i-ar plăcea și ei și care ar face-o să nu se simtă umilită în fața colegelor ei de școală, fie că acestea s-ar mărita înaintea ei, fie că ar urma o universitate.

— Dragul meu, sînt silită să-ți spun, deși n-aș fi voit, o taină a mea. De vreo doi ani am băgat de samă că Valentin e din ce în ce tot mai mult atras de Sora. Noi, femeile, vedem mai multe decît voi, bărbații. Și-am să-ți mai spun încă o taină a mea : și Sora ține la el.

Advocatul înălță din umeri.

— Păi cum n-or ținea unul la altul ?! Se cunosc de copii, s-au jucat împreună ! Ce concluzii poți trage din asemenea prietenie ?

— Știu eu să deosebesc prietenia de altceva, — zise Ana, zîmbind. — Mai ales din anul acesta, și cu deosebire de cînd a venit Valentin în vacanță, cred că nu mă înșăl crezînd că nu prietenia din copilărie îl aduce mereu în preajma Sorei. S-a schimbat băiatul, s-a schimbat destul de repede și Sora, deși eu cred că ea nici nu-și dă sama. Dar Valentin știe de ce o tot caută.

— Voi, femeile, aveți o calitate care nouă, bărbaților, ne lipsește : să vedeți ceea ce v-ar plăcea să fie, și unde este, dar mai ales unde nu este.

Ana zîmbi din nou.

— Păi, eu cred că este ! Și trăbă să-ți mărturisesc că-mi pare foarte bine.

— Cui nu i-ar părea — zise, mișcat, Vasile. — Valentin e un băiat de viitor, un om muncitor, deși pare că trece ușor prin viață, ținîndu-se numai de rîs și de glume. Samănă cu mamă-sa.

— Și dacă ar sămăna cu tată-său, cu doctorul, ar fi oare mai puțin băiat de viitor ?

— Nu ! N-ar fi, desigur ! Oameni vrednici amîndoi !

— Valentin mai are doi-trei ani pînă își ia diploma de doctor.

— După felul cum a învățat pînă acum, o poate lua și în doi. Mi-a spus Grecu că n-a rămas niciodată restanțier, cu nici-un examen. La medicină, ăsta nu e un lucru de toate zilele !

— Mă bucur că-l apreciezi și tu ! Iată de ce cred eu că nu-i scris nicăiri ca Sora să nu se mărite devreme. Doi-trei ani vor fi exact atît cît trăbă pentru ca fata noastră să ajungă o bună gospodină.

Zîmbi și Vasile.

— Răpežite la judecată sînteți voi, femeile ! Chiar de-ar fi un început de simpatie, cum spui tu, de-aici și pînă la căsătorie-i cale lungă ! Cine te asigură pe tine că Valentin are intenții serioase ? Tinării de azi, chiar și cei mai buni, caută fete cu avere. Începutul carierei e greu, poate mai greu decît pe vremea noastră, iar vremea iubirilor romantice mi se

pare că a cam trecut ! Doctorul Grecu n-are avere, noi nu avem...

Ana îi tăie repede vorba :

— Da 'nici săraci nu sîntem ! Avem partea noastră de moșie, pe care deocamdată am lăsat-o părinților. Pentru început, pentru aranjarea unei locuințe și a unui cabinet medical, cred că avem ce ne trăbă.

Vasile rîse acum, înveselit de-a binelea.

— Ce-am spus eu ! Minte de muiere ! Pune oala pe foc, dar iepurele-i încă în pădure !

Tăcu un răstimp, apoi întrebă :

— Taina asta a ta este cauza principală pentru care te împotrivești ca să învețe fata mai departe ?

— Și asta, pe lîngă celelalte considerente de ordin general.

— Hm ! Încurcată problemă !

— Dar trăbă s-o descurcăm, Vasile ! Trăbă să-i spunem Sorei că nu va merge mai departe la școală. S-ar putea lua după celelalte și să-și facă iluzii.

— Eu nu sînt de părere că trăbă împrăștiate iluziile unei fete, ale unui tinăr, în general. Dacă chiar vrei, spune-i tu !

— Nici nu m-am gîndit că ar fi rolul tău !

Adevărul era că nici Anei nu-i venea ușor să-i vorbească Sorei în chestiunea aceasta. Totuși simțea că parcă îi era mai lesne ei, decît lui Vasile.

*
* * *

A doua zi, Sora veni la prînz foarte veselă. Cît traversă curtea, se învîrți de cîteva ori, ca în dansul «pe subt mîină».

— Ce-i, draga mea ? — o întrebă maică-sa, care încă nu avusese prilej să-i vorbească. — L-ai apucat pe Dumnezeu de-un picior ?

— Nu, nu l-am apucat, dar nici mult nu am pînă să-l apuc. Depinde de voi, de dumneata și de tata, dacă voi reuși să-l apuc.

— Ei, haide, fii serioasă și spune-mi ce ai de spus.

— Păi, trec din succes în succes, mamă dragă !

— Cum așa ?

— Cine s-ar fi gîndit ? Acum o lună bacalaureată, iar astăzi mi s-a oferit un post !

— Ce tot vorbești, tu față ? ! Ce post ?

— Le-am bătut pe toate ! Am o slujbă, numai să mă lăsați s-o primesc ! La patru săptămîni după terminarea liceului, să capeți un post ?! Ce zici ? Țasta e un record rar, nu-i așa ?

— Haide, spune-mi odată, nu mă-nebuni ! Ce tot vorbești de slujbă, de post ?!... Care slujbă, ce post ?

— Înapoiindu-mă din parc, cu Valentin — n-am fost numai în parc, ci și pe sub dealul viilor, de unde se vede pînă departe valea Murășului —, am intrat pe la nașul, numai eu, că Valentin s-a dus acasă. Voiam să-i arăt bluza, știam că-i va place.

— Și i-a plăcut ?

— Foarte mult. Da', după ce s-a bucurat, iar s-a posomorît, căci l-am găsit cam năcăjit. L-am întrebat ce năcăz are — era în biroul dumnealui, de la bancă —, și mi-a răspuns : «Cum n-oi fi năcăjit, cînd ne părăsește, în curînd, domnul Nichita, prim-contabilul ?! Și-a înaintat cererea de pensionare pentru întîi august și nu vrea să și-o retragă.» — «Asta-i destul de rău !» am zis eu. Iar nănașul zice : «Unde mai pui că ne rămîne și un loc gol, căci în locul lui Nichita va trece Verzaru. Unde să aflăm noi acum, la răpezeală, un contabil în locul lui Verzaru ?» — Da, mamă ! Trăbă să știi că nănașul era tare năcăjit. Atunci mi s-a făcut deodată lumină-n cap și am zis : — «Nașule dragă, luați-mă pe mine ajutor, pînă găsiți un contabil. N-am terminat eu liceul comercial ? Nu mă pricep la lucrările de bancă ?» — Nașul s-a uitat blînd la mine și m-a întrebat : — «Ai veni tu să ne-ajuti ? Pînă să găsim pe cineva în locul lui Verzaru poate să treacă și un an.» — «Cum să nu vin, nașule dragă ?! Și pentru un an și pentru mai mult, cît timp va fi nevoie de mine.» Mi s-a părut că se înseninează. M-a mîngîiat pe păr și mi-a zis : «Bună fată ! Noi doi sîntem înțăleși. Vezi de te înțălege și cu părinții tăi.» Am venit tot într-o fugă ! Mă lăsați, nu-i așa ?

Repetă întreaga povestire, cu aceeași însuflețire, dinaintea tatălui său și a fraților, care veniseră din prînzitor, să audă și ei ce i se întîmplase Sorei de vorbea atît de agitată.

— Mă lăsați, nu-i așa ?

— Întîi să ne lași tu să ne gîndim pînă desară. Ne-ai luat prea repede cu vestea asta, zise Vasile Preda.

— Și... capeți și salariu ? o întrebă Virgil încet.

— Se-ntălege ! Cine a mai văzut funcționar fără plată ?! răspunse ea, tot încet.

Băiatul se ridică de pe scaun — ședeau acum la masă, erau la supă —, se apropie de Sora și-i șopti la ureche :

— Te rog să-mi dai și mie în fiecare lună o sută de lei, să adunăm bani ca să cumpărăm ceasul acela de părete de la Braunfeld, pe care l-ai auzit și tu cît bate de frumos.

— Bine, Virgile ! Să știi că-l vom cumpăra.

— Ce tot tăinuiești acolo ? Vedeți că vi se răcește supa, zise mama.

Dar Virgil, radios, nu se mai putut stăpîni și începu să bată din palme și să strige :

— Îl cumpărăm ! Îl cumpărăm ! Îl cumpărăm !

— Ce cumpărați ? întrebă Iuliu.

— Ceasul de la Braunfeld, ăla care bate așa de frumos.

— Cu salariul Sorei !

Izbucniră toți în rîs.

Prînzul continuă. Cei doi frați voriră să știe mai multe despre oferta nănașului.

— Dați-mi pace ! — spuse Sora. — Pînă nu știu dacă pot primi sau ba, ce să vă mai spun ? Ne-am face numai iluzii zadarnice.

După masă, rămînînd singuri, cei doi soți se priviră nedumeriți și încurcați.

— Ei, ce zici de întorsătura asta ? întrebă Vasile, cu o nuanță de glumă în glas.

— E o copilărie, se-nțălege ! Sora l-a văzut pe nașu-său supărat și s-a grăbit să-i vină în ajutor așa cum i s-a părut ci că poate.

— Ai zice că nu s-a gîndit niciodată că, după liceu, s-ar putea duce la universitate.

— Se poate să nu se fi gîndit — doar o vezi cît e de copilăroasă —, deși nu-mi vine să cred. Mi-a vorbit de mai multe ori despre planurile unor prietene ale ei. De la Sora te poți aștepta la reacțiile cele mai contradictorii : acum vrea să-i facă o plăcere nașului, iar la toamnă s-ar putea să vrea să plece la studii universitare, ca și colegile ei. Va trebui să-i spunem acum hotărîrea noastră.

— Mai mult a ta — zîmbi bărbatul. — Să-mi dai voie să-ți spun că Sora nu e atît de copilăroasă încît să nu-și dea

sama că, dacă-i face o bucurie naşului acum, la toamnă l-ar putea supăra. E mai serioasă decît crezi.

— Dar nici aprobarea naşului la oferta ei nu a fost serioasă ! A zis şi el o vorbă, iac-aşa, ca să nu o supere, văzînd cit e de bucurioasă că poate să-i facă un serviciu.

Vasile voi să-i spună acum de aluzia pe care o făcuse mai de mult directorul «Fortunei» în legătură cu locul liber de la bancă, să-i arate deci că naşul a primit cu seriozitate oferta Sorei şi că s-a bucurat de ea. Dar se răzgîndi. I se părea că l-ar pune într-o lumină puţin simpatică, prea realistă. Pentru el era cit se poate de clar că naşul, neprimind atîta vreme nici un răspuns la propunerea pe care i-o făcuse, ca om practic ce era, se hotărîse să stea însuşi de vorbă cu Sora, dar că o făcuse cu delicateţe şi bună chibzuială, ca să-i determine la un răspuns hotărît.

— În tot cazul, întorsătura aceasta e favorabilă părerii tale. Sora va rămîne deocamdată acasă, după bunul ei plac. Nu mai e nevoie, cred eu, să-i spunem ce planuri avem cu ea, că trăbă să se pregătească să devină o bună gospodină. Un an e vreme destulă. Poate te răzgîndeşti tu, poate se răzgîndeşte ea. Poate, în vremea asta, se va vedea mai desluşit dacă taina ta are vreun temei real...

Ana tăcu un timp, apoi răspunse :

— Poate că ai dreptate. Cu un singur lucru însă nu mă împac.

— Cu care anume ?

— S-o văd pe Sora funcţionară la bancă !

— Ei, funcţionară ! Va face şi ea oleacă de practică, va avea o ocupaţie precisă, două-trei ceasuri pe zi. Îţi rămîne destul timp s-o iniţiezi în toate tainele gospodăriei. Doar nu o vei ţine toată ziua la bucătărie !

— Se-nţelege ! Nu de asta ! Dar toată lumea va zice : Uite, frate, abia a terminat liceul că au şi pus-o la jug.

— Vorbă să fie ! Parcă la bancă nu va fi tot în familie ! Nu ştie toată lumea că directorul e naşul ei, iar că tatăl ei este avocatul băncii ? Ce-i mai firesc decît ca, în asemenea condiţii, fata să facă oleacă de practică la bancă ? Numai proştii se vor mira, te asigur.

— Deci tu eşti de părere să primească ?

— Dacă tu rămâi la părerea ta că e bine să nu învețe mai departe, cred că nu trăbă să-i stricăm bucuria de a-i face un serviciu nașului ei. Și mai e ceva. Dacă rămîne acasă, e foarte bine să facă oleacă de practică în materia pentru care s-a pregătit. Va învăța ea gospodăria, dar îi va rămîne și destul timp liber, și încă foarte mult. Ei bine, cu practica de la bancă își va umple o parte din acest timp liber. Pe urmă, după ce va trece anul acesta, dacă totuși va vrea să meargă la Academia Comercială... — știu ce vrei să spui, dar trăbă să ne gîndim la toate eventualitățile —, practica asta de la bancă îi va prinde foarte bine.

— Mi-e teamă să nu facă acum un lucru din însuflețire, și pe urmă să regrete că l-a făcut.

— Dacă se va întîmpla așa, vom căuta un contabil. Poate să se retragă oricînd. Doar nu va lucra în străini ! Rămîne, după cum ți-am spus, în familie. Ei, ce zici ?

— Păi, ce să zic ? S-o lăsăm să-și facă voia. Vom vedea noi cum se vor dezvolta lucrurile. Principalul este că rămîne acasă, și încă din voia ei. Se-nțălege, e o copilă încă !

— Copilă ! Și tu spui c-ai văzut niște schimbări la ea în legătură cu Valentin !

— O, Doamne, dar asta-i altceva, cu totul altceva ! exclamă Ana și ieși s-o cheme pe Sora ca să-i spună ce hotărîseră.

Aprobarea părinților fu primită cu mare însuflețire de toți trei. Se încălzise și Iuliu. Sora le promisese că va pune la bătaie, pentru ei trei, tot salariul pe care îl va primi. Și Iuliu își dorea de mult o samă de cărți, niște bocanci cu țințe și un sac de excursie, iar dorințele lui Virgil, pe măsură ce trecea timpul, erau tot mai îndrăznețe. Copiii nu primeau decît banii strict necesari pentru manuale și rechizite școlare. Deși nu duceau lipsă de nimic din cele necesare, ca toți copiii, își doreau și alte lucruri, dar pentru că simțeau că banii nu-i prea îmbulzesc pe părinții lor, ei nu le cereau niciodată altceva decît ceea ce li se dădea.

Vasile Preda își luă pălăria și porni spre birou. Avea de isprăvit redactarea unui recurs. Se simțea ușor și liniștit. La urma urmelor, nu hotărîseră încă nimic asupra viitorului Sorei. «Nimic ireparabil», își zicea el. Dacă va voi, Sora va

putea ieși oricînd de la bancă și va putea să-și continue studiile. Dacă se va adevăra «taina» Anei, cu atît mai bine. Nu vor mai face cheltuieli zadarnice și, mai ales, nu va trebui ca fata să petreacă doi-trei ani într-un mediu străin. E încă tînră, și, dacă va continua studiile la anul, nu va fi prea tîrziu.

Isprăvi de redactat recursul și trecu pe la bancă.

Îl găsi pe director în biroul lui.

Bătrînul îl primi cu fața luminoasă.

— Vă felicit ! A venit Sora și mi-a spus că v-ați învoit. Uneori lucrurile se rezolvă de la sine cum e mai bine. N-am mai pomenit de chestiunea aceasta din ziua examenului ei. Mi-a făcut impresia că propunerea mea nu te-a prea încîntat. De altfel, după cum ți-am spus atunci, am zis și eu așa, o vorbă, fiindcă amintisem de demisia lui Nichita.

— Mi-e frică să nu fie o copilărie din partea ei. Și-a oferit serviciile, fără a se gîndi că poate ar dori să învețe mai departe.

— Dacă se va răzgîndi, nu o să-i punem nici o piedecă, se-nțalege. Mie mi s-a părut însă că e conștientă de ceea ce face. În fond, fina e o fată serioasă. Totdeauna mi-a făcut impresia asta.

— Da, e o fată cuminte, numai cît abia a ieșit din copilărie.

— Așadar, avem contabil ?

— Nu știu dacă vă veți putea ajuta cu ea. Apoi, maică-sa vrea s-o inițieze în toate tainele casnice.

— Timp are destul ! Toate după-amiezele le va avea libere. De altfel, uite ce m-am gîndit. Aș vrea să-l mai rețin un an pe Nichita. El nu mai vrea să aibă răspunderea. Bun ! Îi primim demisia, dar un an îi mai plătim salariul, în loc de pensie. În schimb, vreme de-un an va supraveghea și lucrările lui Verzar, și o va iniția și pe Sora.

— Credeți că va primi ?

— Sînt aproape sigur. Se desparte greu de bancă.

Așa au fost puse lucrurile la cale, încît, cu trei zile înainte de întîi august, la «Cazina română», în sara aceea, directorul Sava Scrutu a putut să-i facă lui Nichita Marele propuneră de a mai rămîne încă un an ca supraveghetor al lucrărilor contabile din banca «Fortuna».

VI

Petrecerea tradițională de Sîntilie a trebuit să fie amînată pînă la Schimbarea la Față, pentru că de Sîntilie se hotărîse, în ultima clipă, o mare adunare populară a partidului de la guvern. Zadarnic protestase președintele comitetului organizator al petrecerii, studentul în drept Victor Dan, nestorul studențimii universitare din localitate. Șeful organizației județene a partidului n-a vrut să renunțe. Alături de Victor Dan intervenise și directorul «Fortunei», Sava Scurtu. Cînd constatasese că și intervenția lui la prefect n-a folosit la nimic, el ceruse de la clubul politic să i se restituie cheltuielile făcute pînă atunci cu tipărirea invitațiilor și cu angajarea localului. Și clubul îi restituise sumele cerute.

Întrarea aceasta samavolnică a politicii de partid în niște obiceiuri consfințite de tradiție produse o mare tulburare în societatea din oraș. Organizatorii petrecerii nu avură apărători mai înfocați decît pe cei din partidul de opoziție. Aceștia strigau pe toate drumurile că guvernul a ales anume ziua de Sîntilie pentru adunarea populară, ca să aibă cu cine umple sala, pentru că, prin tradiție, de Sîntilie veneau mulți oameni din împrejurimile orașului, știind că în această zi se desfășura, de mulți ani, o mare petrecere. Cei din opoziție făcură scandal și stăruiră ca guvernul să fixeze o altă zi pentru adunarea populară proiectată.

Scandalul și insistențele celor din opoziție îi înverșunară pe cei din partidul guvernamental. Aceștia arătară că nu fixaseră ei ziua de Sîntilie pentru manifestația aceea populară, ci cei de la centru. «Dacă nu o ținem în ziua de Sîntilie — ziceau ei —, ni se cere să nu o mai programăm, pentru că domnii de la centru nu se pot întoarce din drum ca să ajungă și la noi.» Și, la urma urmelor, ce mare lucru va fi dacă se va amîna petrecerea aceea de la Sîntilie pentru Schimbarea la Față? Doar nu-i vorba decît de o tradiție demodată. Azi sînt petreceri și baluri românești destule, nu ca pe vremuri, cînd petrecerea de la Sîntilie era unică în tot jurul, prilej pentru tineretul din împrejurimi să se cunoască, să pună la cale viitoare acțiuni naționale, viitoare logodne și cununii. Azi nu mai e nevoie de acele acțiuni, iar băieții și fetele se

cunosc de la liceu, de la universitate, de la balurile de iarnă ale atîtor societăți de caritate și studențești.

O mare parte a societății românești din oraș se învrăjbise atît de rău pe chestiunea aceasta, încît, chiar de-ar fi reușit organizatorii să o țină la Sîntilie, tot n-ar fi participat toți invitații, unii fiind într-o partidă, alții într-alta.

Petrecerea fu deci amînată pentru ziua Schimbării la Față. Se tipăriră alte invitații, cu data cea nouă, și fură trimise la vechile adrese. Guvernul, ca de obicei, biruise. Dar nu fură urmări neplăcute. La întrunirea politică, opoziția trimise vreo douăzeci de scandalagii, cu instrucțiuni precise despre ce trebuiau să facă în timpul adunării. Și trimișii își îndeplîniră cu zel planul. Toate cuvîntările fură scandalos întrerupte, fluierate, huiduite din fundul sălii de niște participanți care păreau că strigă și fluieră din burtă. Pînă-i dibui poliția și-i scoase de guler în stradă, făcîndu-i scăpați, se isprăviră, cu chiu și vai, și cuvîntările. Pe eroii zilei îi aștepta, la un birt de la periferie, ca răsplată pentru scandalul pe care îl provocaseră, o strașnică tocană de oaie cu cartofi, ardeiată tare, și o ferie de vin.

Sava Scurtu și ceilalți fruntași localnici, care se țineau deoparte de politică, nu fură deloc încîntați de demonstrația aceasta. Știau că după «adunarea populară», lumea din oraș și din împrejurimi s-a învrăjbit și mai rău și că familiile din cele două partide nu vor mai veni la petrecerea de la Schimbarea la Față pentru că nu le va mai plăcea să se întîlnească. Și ei știau că, de cînd se făcuse unirea, grosul încasărilor venea de la cei din oraș.

Temerile lor se adevăriră întru totul. Majoritatea familiilor «cu greutate», cu poziții sociale mai înalte, din oraș, cu excepția a trei-patru familii de magistrați, nu participară; în schimb, veniră mai mulți săteni decît de obicei. Se vorbise atît de mult despre cauza amînării, de scandalul de la adunarea politică, încît oamenii erau curioși să se informeze la fața locului. Și mai era un motiv care adusesese lumea de la sate peste așteptări. Studentul Victor Dan, președintele comitetului de organizare, temîndu-se de nereușită, trimisese ștafete în toate părțile la sate că vor participa la petrecere și ofițerii din garnizoana unui municipiu apropiat. Angajase două autobuze care să-i poată aduce și duce înapoi la termenul reglementar, și astfel, datorită și propagandei pe care o

făcuseră vreo trei-patru ofițeri, cunoscuți de-ai lui, reușise să asigure și prezența a peste treizeci de locotenenți și sublocotenenți.

Astfel, cînd începu concertul corului mixt, în cea mai mare sală din oraș, de la restaurantul «Cornul de aur», era o înghesuială strașnică. Un sfert din public nu încăpuse pe scaune și pe băncile lungi, puse mai în spate, și rămase în picioare. Concertul nu dură însă, după tradiție, decît o jumătate de ceas, așa că la șapte și jumătate începu dansul.

Restaurantul avea o curte largă, umbrită de castani bătrîni, și patru încăperi mari care fuseseră toate închiriate pentru petrecere. Scena improvizată fu repede desfăcută, rămînînd numai un podiu pentru muzică. Scaunele și băncile fură scoase în curte, și tineretul se grăbi la dans, știind cu toții că ofițerii trebuiau să fie, la orele douăsprezece, în garnizoană, și că drumul cu autobuzul pînă în orașul vecin va dura aproape un ceas. Mesele restaurantului fuseseră scoase în curte, și în curînd lumea le luă în stăpînire. Ferestrele sălii, spre curte, erau toate deschise, așa că publicul de la mese putea urmări dansul.

Era o sară limpede și caldă. Chelnerii abia răzbeau să aducă la mese paharele cu bere.

În curînd, în sală petrecerea fierbea, iar pe la mese conversațiile se înteeau.

În curte, la trei mese alăturate, stăteau familiile Scurtu, Grecu, Preda, Nistor și contabilul Nichita. Cîteva scaune rămăseseră libere, pentru tinerii din familii care dansau în sală, și care, din cînd în cînd, veneau să se răcorească bînd un pahar de bere. La început se tot perindară, vreme de un ceas, la cele trei mese combinate, preoți și învățători de la sate, care veneau să-i salute pe directorul băncii «Fortuna», pe avocatul băncii, pe doctor, pe paroh, și să stea cîte puțin de vorbă cu ei despre amînarea petrecerii, despre scandalul de la adunarea politică și mai ales despre conversiunea datoriilor agricole.

După un ceas de dans, Sora Preda veni, luminoasă, cu să bea oleacă de șpriț, căci o răzbise setea.

Mamă-sa o privi atentă și se bucură de lumina de pe chipul fetei sale. De cîteva zile fusese mereu nervoasă, dar acum părea să-și fi revenit în apele ei.

— Mi se pare, fino, că ți-ai vîndut, chiar de la început, toți «pătrăngerii», zise zîmbind directorul. — Văd că nu te poți plînge de dansatori. Treci de la unul, la altul.

— Da, sînt foarte mulți băieți, iar ofițerii ăștia sînt neobosiți.

— Folosesc intens timpul, pentru că la unsprezece ei trăbă să plece, zise doctorul.

— A, dar e o adevărată corvoadă cu ei ! Din cauza uniformelor, fiecare samănă cu fiecare, și toți sînt locotenenți și sublocotenenți, încît nici nu le mai poți reține numele, și cînd te invită unul la dans, nu ești niciodată sigură dacă e pentru intîia oară sau nu.

— Trăbă să te uiți mai bine la mutrele lor, zise Sava Scurtu zîmbind.

— Mi se pare că pe Sora nu o prea interesează mutrele străine, zise părintele Nistor.

— Nu ? ! Dar care ? întrebă preoteasa.

— Cele localnice.

— Mă interesează toată lumea — răspunse Sora aruncîndu-și capul pe spate —, și, ca dovadă, mă și întorc în sală. Sînt așteptată. Sînt angajată pentru vreo douăzeci de dansuri de-acîi înainte.

— Vai de mine ! — rise bucuroasă mamă-sa. — Ai grijă, draga mea, să nu te-ncălzești dansînd atît de mult.

Privi mulțumită în urma ei. Se bucura că-i trecuse nervozitatea aceea, care ținea de cîteva zile și cu care pornise, chiar și în astă sară la petrecere.

*
* * *

Povestea nervozității Sorei nu era prea lungă.

După ce primise aprobarea părinților pentru serviciul la bancă, Sora, în cîteva zile, le spusese noutatea tuturor colegelor, băieților și fetelor cunoscute, pe unde le întâlnea. Soțotea că e o mare biruință să aibă un post la numai o lună după bacalaureat, și simțea nevoia să-și împărtășească bucuria și triumful și altora.

Atît fetele cît și băieții primiseră vestea cu atitudini foarte diferite. Cîteva fete o felicitaseră din toată inima, altele se mulțumiseră să-i spună un «da ?!» mirat și întrebător, iar altele să strîngă din buze, subțindu-și-le. Sora nu înțelegea

de ce nu se bucură toate, pînă cînd, la a doua, a treia întîlnire, unele din ele începuseră să vorbească.

— Nu-i de mirare că ai ajuns atît de repede la un post — ziceau unele. — Directorul băncii ți-e naș, tatăl tău e avocatul băncii... Lucrurile s-au aranjat oarecum în familie...

— Pe mine nu m-ar încînta! N-am de gînd să ajung funcționară de bancă. E prea plictisitor! ziceau altele.

— Eu o să urmez Academia Comercială. Așa se deschid mai multe posibilități. Și, lucru principal, nu o să mă înmormîntez de tină în într-un orașel de provincie, spuneau altele.

Băieții, între care unii erau studenți, alții elevi în clasele a șaptea și a opta liceale, primiseră de asemenea vestea cu păreri diferite. Unii bufniseră în rîs:

— Tu, contabil?! La vîrsta ta?! O să încurci socotelile de nu le va mai descurca nici cel mai mare expert contabil!

Alții — majoritatea era studenți universitari — o felicitaseră cu un aer de superioritate. Unii dintre aceștia o sfătuiseră să renunțe la postul de la bancă și să vină la universitate, să cunoască, înainte de a se înmormînta într-un birou de bancă, viața de student, să ia contact cu civilizația dintr-un mare oraș. Alții îi spuneau că ei, cînd își vor lua diploma, nu se vor stabili în nici un caz într-un orașel de provincie. Cîțiva însă o aprobaseră fără nici o ezitare, spunîndu-i că făcuse cel mai bun lucru pe care îl putea face; că, la universitate, fetele, în majoritatea cazurilor, își pierd degeaba timpul și banii, pentru că, de regulă se mărită în timpul studiilor, iar cele care, în mod excepțional, le termină, nu ajung la situații mai bune, chiar dacă obțin diploma Academiei Comerciale.

— Știu destule absolvente de Academie Comercială care ar fi bucuroase să găsească un post în contabilitatea unei bănci. De cele mai multe ori, trec, ca simple practicante, de la o bancă la alta.

În fața atîtor păreri și atîtor atitudini, Sora se zăpăci. Oare greșise cînd se oferise să lucreze la banca «Fortuna»? Ar fi mai bine să urmeze cursurile Academiei Comerciale? Oare un post la o bancă, într-un oraș de provincie, era chiar de disprețuit? Dar, la urma urmelor, ce perspective i-ar deschide Academia Comercială?

Îi părea rău că nu se gîndise să se sfătuiască, înainte de a-și oferi serviciile nașului său, cu nici unul din tinerii și din

tinerele din generația sa sau din generațiile mai apropiate. Nu se sfătuisese nici măcar cu Valentin, care, oricum, îi era mai apropiat. Își dădea sama însă că, de fapt, toate opiniile pe care le auzise, deși o zăpăceau, nu o prea interesau. Mai mult o interesa latura sentimentală a atitudinilor pe care le întimpinase. Pe lângă bucuria sinceră a câtorva fete, remarcase multe manifestări de pizmă, de dispreț sau de mîndrie. «Cum se explică astfel de sentimente?», se întreba Sora.

Experiența aceasta o enervase și o ținuse într-o stare de adîncă iritare vreme de mai multe zile. La început alergase să-l înștiințeze și pe Valentin, dar tînărul nu era acasă. Plecase, împreună cu taică-său, la țară, doctorul Grecu fiind de părere că medicina se învață pe teren, vizitîndu-i pe bolnavi și examinîndu-i. La început, lui Valentin nu-i prea plăcuseră vizitele astea, pe care le numea, glumind, «pentru variație și distracție», dar, mai tîrziu, începuseră să-l intereseze, ba chiar să-l pasioneze.

Pentru întia oară Sorei îi fusese ciudă că nu-l găsisese acasă pe Valentin. Ar fi vrut să cunoască și părerea lui. Simțea că aceasta o interesa mai mult și că după ea s-ar fi orientat. Și iată, chiar atunci cînd avea și ea o dată nevoie de el, nu era acasă !

— O să-i spun că l-ai căutat, Soro, îndată ce vor veni, și am să-l trimet la voi, zise doamna Grecu, cu un zîmbet bun pe față, cînd văzu bosumflarea fetei.

A treia zi, Valentin se prezentase «la poruncă». Dar înainte de a ieși în grădină, pe cînd tocmai treceau pragul verandei, el îi spusese :

— Uite, frate, ce memorie scurtă am ! Mi-a spus tata o veste pentru care merită să te felicit ! La mulți ani și la mai mare !

Vorbise cu un glas ce ținea mijlocul între glumă și serios.

— Ce vrei să spui ? întrebasese Sora, iritată.

— Te felicit pentru postul acela de la «Fortuna». Mi-a spus tata.

Sora rămase dezarmată. Se gîndise mult, în cele trei zile, cum îi va spune noutatea, pentru a nu primi și de la el un răspuns ca de la ceilalți. Și acum, deodată, hop ! vine el cu vestea.

Nu răspunse nimic, pînă ce nu ajunseseră în grădină. Cuvințele lui și tonul cu care le rostise nu numai că nu o încu-

raiau, dar chiar o dezorientau. Nu înțelesese dacă el aprobă pasul pe care ea îl făcuse, sau, dimpotrivă, îl dezaprobă.

— Tu ce zici ? întrebasese ea în sfârșit.

— Păi, nu te-am felicitat ?

— Am auzit atâtea răspunsuri pînă acum, încît nu mai știu ce să cred.

— Să crezi ceea ce simți tu că-i adevărat și bine, Soro, nu ce spun alții. Ca mai bătrîn, pot să-ți dau un sfat : să nu te orientezi niciodată după părerile altora, potrivnice, cînd ești sigură că ai făcut un lucru bun. În viață nime nu trăiește din sufletul altora, ci fiecare din sufletul lui.

— Cam greu de priceput pentru o bacalaureată, răspunse Sora zîmbind.

Se simțise totuși mai liniștită. Ea făcuse ceea ce o îndemname conștiința.

— Și spui că ai auzit mai multe păreri ?

— Multe și variate. Unii mă aprobă, alții mi se pare că mă disprețuiesc, iar unii s-ar părea că mă invidiază.

— Poți fi mîndră că ai ajuns dintr-odată centrul atîtor atenții și preocupări. Și de bucurat nu s-a bucurat nimeni ? Nu te-a felicitat nimeni ?

— Ba da, vreo trei fete și Petru Ban.

— Felicitarea lui Ban are o valoare deosebită, pentru că el e student la Academia Comercială.

Vorbise iarăși pe un ton despre care nu puteai să știi dacă e serios sau glumeț. Sora simțea că se enervează.

— Ascultă, Valentine — spusese ea —, aș vrea să-mi spui sincer și limpede ! Tu ce crezi ? Am făcut bine ce am făcut, sau nu ?

— Și la ce-ți va folosi dacă vei știi ? Nu ți-am spus adineori că un om adevărat nu trăiește din părerile altora, ci numai din convingerile lui ?

— De părerile altora nu-mi pasă mie, dar țin să cunosc părerea ta.

— Mă supraapreciezi !

— Treaba mea ! Haide, spune-mi odată !

— Ascult !

— Iată ce este, dacă chiar vrei să știi. Îmi pare bine că ai primit un post la numai o lună de la bacalaureat. Nu e un lucru de toate zilele, în vremurile de azi.

— Ba poate-i mai puțin decît un lucru de toate zilele. Mi s-a spus că nu-i de mirare : nașul — director la bancă, tata — avocatul băncii, s-a aranjat oarecum în familie.

— Ți s-a spus și asta ?

— Da, închipuie-ți !

— Oameni răi și pizmași ! Constat însă că nu au spus tot, fiind vorba de un aranjament în familie. Doar și tata e membru în consiliul de administrație. Și dumnealui a fost de acord cu soluția asta, după cum mi-a spus. E și dumnealui din familia bancară, se-nțelege.

— Nu devia, Valentine ! Deci înțeleg de ce rîzi cu un ochi. De ce plîngi cu celălalt ?

— Hm ! Ți-am spus că nu-i ușor de explicat, și, adaog acum, e și primejdios de precizat.

— Nu-mi pasă de nici o primejdie. Spune odată !

— Păi, iată ce este, dragă Soro. Eu mă gîndeam mai de mult ce frumos va fi cînd vei termina tu liceul și vei veni la facultate. Eu mai am, pînă la diplomă, vreo doi ani și jumătate. Și m-am gîndit că, urmînd și tu cursurile universitare, voi avea și eu o cunoscută, o prietenă bună cu care să mă plimb din cînd în cînd, cu care să merg cîteodată la teatru, la operă, la cofetărie... Aproape toți colegii mei au cîte o prietenă de demult, numai eu mă plimb singur-cuc pe străzile orașului.

— Ți e ochiul care plînge ? întrebă Sora, luminîndu-se la față.

— Ți ar fi.

— Fugi de-aici că nu te cred ! Parcă n-ar fi destule fete acolo ! Auzi ! Tu și singur-cuc !

— Dacă nu crezi, n-am ce face ! În cazul acesta nu mai sînt în situația împăratului din poveste. Voi încerca să rîd cu amîndoi ochii și să te felicit din toată inima că ai luat postul de la bancă. E începutul unei cariere.

— Dar nu-i vorba de nici-o carieră, omule ! Era năcăjit nănașul că-și dăduse demisia domnul Nichita, și eu mi-am oferit serviciile pînă își vor găsi un contabil.

— Și de ce n-ai continua să rămii, să devii tu contabilul de care au nevoie ?

— Păi, n-am de gând să mă fac funcționară !

— Auzi, auzi ! Dar atunci de ce ai făcut liceul comercial ?

— Ca să învăț și eu ceva, ca toată lumea.

— Așadar, nici prin gând nu te-ai întilnit cu gândurile mele ?

— Cu ce gânduri ?

— Să vii la Academia Comercială, ori la universitate, să am și eu o prietenă pînă cînd termin de-nvățat. Nu te-ai gândi că ai putea ajunge profesoară ?

— Profesoară ? ! Să ajung ca acelea din comisia de bacalaureat ? ! Nu ! — răspunse Sora rîzînd — nu m-am gândit !

— În cazul acesta bine-ai făcut ceea ce-ai făcut ! Ai nevoie de o ocupație, căci doară nu vei sta cu ziua de cap la bucătărie sau lingă o cusătură. Tu ești acum o fată... — cum să spun ? — o intelectuală, și te-ai plictisi fără nici o ocupație.

— De plictiseală nu mă tem ! Mi-aș găsi, cu și fără bancă, destule ocupații. Vorba e că am vrut să-i fiu de ajutor nașului. A fost întotdeauna foarte bun cu mine.

— Cred. E un suflet ales. Dar de ce spuneai tu că nu vrei să ajungi funcționară ? A munci e frumos. Și a lucra la ce te pricepi e și mai frumos.

— Nu de muncă mă tem !

— Dar de ce ?

— Nu mi-ar plăcea să se imprime și pe mine, pecetea asta...

— Ce pecete, tu fată ? ! se mirase Valentin.

— Pecetea pe care o văd imprimată pe toți oamenii care lucrează ani în șir, viața întreagă, în birouri. Parcă-s niște automate ! Chiar și profesoarele ! Parcă miroase toți a pusti, a mucegai !

— Așa ceva n-am auzit pînă acum !

— Nici n-ai observat ?

— Nu !

— Pentru că nu te-a interesat și nu te interesează. Pe mine însă mă interesează fiecare om. Și mi-am și explicat cum ajunge de se pune pecetea asta pe ei.

— Cum ?

— Datorită faptului că fac zi de zi același lucru, în aceeași încăpere, la aceeași masă, în aceeași tovărășie, respirînd același aer. Iar profesoarele, pentru că macină an de an aceeași materie. Cînd deschid gura și spun un cuvînt, îl știu și pe cel ce va urma. Funcționarii, profesorii ajung, odată cu trecerea anilor, niște automate, și eu nu vreau să ajung un automat.

— Nici nu-mi închipuiam că vezi atîtea lucruri. Nu știu, poate că ai dreptate, poate că n-ai. O să mă gîndesc, o să observ...

— Am, cu siguranță ! E așa de ușor de verificat ceea ce ți-am spus ! Uită-te la domnul Nichita. S-a automatizat atît de mult, încît nu se mai poate opri. De-aceea-i pare rău că iasă la pensie.

— Bine, dar în orice profesiune există niște mișcări și atitudini automate. Însamnă că tu ești împotriva muncii sau că ai nevoie de o muncă variată, cu mereu alte lucruri noi.

— Exact ! Viața e nespus de variată, și omul trăbă să țină sama de această varietate. Cînd o să plouă, nu mă voi duce la plimbare, ci voi sta acasă și voi coase, voi lucra la bucătărie ori voi ceti. Cînd nu voi avea gust de nimic, nu voi face nimic. Cînd voi fi însuflețită, o să fac mai multe lucruri laolaltă, ca să suplinesc și ceea ce n-am făcut în ceasurile răle. Funcționar însămnă să faci mereu același lucru, oricînd și în orice dispoziție sufletească te-ai afla. Și eu cu asta nu mă-mpac ! Uite ! De cînd cu chestia asta cu banca, sau, mai exact, de cînd am tot auzit părerile unora și altora, m-am îndispus și n-am mai putut lucra nimic. Închipuie-ți că aș fi fost acum profesoară și că ar fi trebuit să țin cursuri ! Trebuia să le țin ! Nu le puteam amîna ! Dar ce fel de cursuri ar fi fost acelea ?

— Bine, dar la bancă, la contabilitate, cum ai lucrat ?

— N-am intrat încă în serviciu.

— Nu ? ! Tata spunea că ai intrat de la întîii august, și mi se pare că astăzi sîntem în trei august !

— S-a amînat pînă după petrecere. Am și eu unele pregătiri de făcut.

— Am și uitat de petrecerea asta ! Schimbarea la Față ! Vezi, dacă o știam de Sintilie ! Vorba ta : automatul.

— Cred că ai aflat de ce s-a amînat.

— Am aflat ! După atîta scandal ! Şi nu ți-ai terminat pregătirile ?

— Ți-am spus, ontlul lui Dumnezeu, că am fost mereu nervoasă și n-am putut lucra. Dar în două zile termin tot ce am de făcut.

— Poate, dar superficial...

— Te asigur că nu ! Eu, cînd mă pun pe lucru, nu glumesc. Te-nșăli și-acum ca și cu bacalaureatul. O să vezi ce rochie frumoasă am să-mi fac !

— În două-trei zile ?

— Da !

— Poate c-a isprăvit-o doamna Preda pînă acum.

— Răutăciosule ! Mama numai mi-a croit-o.

— Atunci să mă grăbesc de plecare. Te trezești că chiar acum ți-a venit dispoziția asta de lucru, și eu, în loc să te las să-ți vezi de treabă, te rețin cu povești.

— Nu m-apuc de lucru pînă mîne. Așa că nu mă reții.

— Sigur ?

— Sigur !

— Dar dacă pînă mîne îți pierzi iar cheful de lucru, dacă te enervezi din nou ? Poate că te mai întâlnești cu cineva care nu-i de-aceeași părere cu tine în ceea ce privește locul de la bancă și...

Sora nu-i răspunse. Se gîdea.

— Uite ce e, Valentine. Voiam să știu părerea ta. Acum, că o cunosc, sînt liniștită, nu-mi mai pasă de ce zic alții.

— Mare onoare pentru mine !

— Cu toate că nici tu n-ai fost destul de lămurit.

— La asta te gîndeai mai înainte ?

— Da. Spuneai că dacă nu-mi pasă că tu vei rămîne și de-acum înainte singur la universitate, în cazul acesta am făcut foarte bine că am primit postul acela de la bancă. Ce-ai voit să spui cu vorba aceea că «nu-mi pasă» ?

Valentin se opri din mers — se plimbau prin grădină — și o măsurase cu ochii de sus pînă jos.

— Dacă n-ai înțăles, n-are rost să-ți explic.

— Ba ar avea rost ! Eu nu sînt obligată să-nțăleg frazele tale nelămurite.

Valentin își continuase drumul, fără să mai spună nimic. Apoi, la întoarcere, rupsesse o garoafă dintr-un strat și i-o aninase Sorei în păr, așa cum făcea și cînd era copilă.

- La revedere, Sora. E târziu. La revedere la petrecere.
- Nu mai vii pînă atunci ?
- Nu cred. Mai am și eu de făcut unele pregătiri.

Valentin avusese dreptate. Sora nu se apucase de lucru nici a doua zi. Trebuise să-i coasă rochia maică-sa. Acum nu mai era nervoasă din cauza părerilor unora și altora despre postul acela de la bancă, ci pentru că el nu voise să-i deslușească vorbele acelea. De ce rămăsese deodată tăcut și apoi plecase ? De ce i-a spus că nu o să se mai revadă pînă la petrecere ? Ce pregătiri avea de făcut ? Să se îmbrace în sacou și atît !...

Aceasta fusese cauza pentru care Sora venise la petrecere enervată și hotărîtă în sinea ei să se răzbune pe Valentin pentru că nu mai trecuse pe la ea să-i explice vorbele acelea. «Da, mă voi răzbuna ! își zicea ea. — Mă voi face că nici nu-l văd, și voi dansa cu toată lumea, numai cu el nu !»

Și așa și făcuse vreo jumătate de ceas. De cîte ori îl vedea pe Valentin apropiindu-se, imediat accepta invitația celui dintîi dansator. Și dansa numai cu ofițeri, care aproape că și-o treceau, fără nici o pauză, unul altuia. Era mai ales un locotenent brunet, frumos băiat și vorbăreț de nu-i mai tăcea gura, care se ținea scai de ea și cu care dansă de mai multe ori. Deși nervoasă, rîdea, dansînd, cu capul aruncat pe spate, de tot ce-i spunea ofițerul acela, mai ales atunci cînd îl zărea pe Valentin urmărind-o cu privirea.

Dar într-o pauză se trezise cu Valentin lîngă ea.

— Dansul următor e al meu, Soro ! Cred că s-a cam trecut cu gluma !

— Ce glumă ! Nu-i nici-o glumă ! Dacă sînt mereu angajată dinainte ! De altfel, trăbă să-ți spun că sînt mînioasă pe tine.

— Am văzut eu !

— Și mai bine dacă ai văzut !

— De văzut am văzut, dar nu știu motivul ! De altfel, cred că te distrezi foarte bine.

— De ce nu m-aș distra ? ! Dar tu ești de vină !

— Eu ? !

— Desigur ! Nu tu m-ai lăsat atunci sara, în grădină, fără nici o explicație ? Ți-am cerut să-mi tâlcuiești o frază de-a ta, și n-ai vrut s-o tâlcuiești. Mi-ai spus : «Dacă nu m-ai înțales,

n-are rost să-ți explic». Atît. Ce să pricep eu din cuvintele astea ?

— Țsta-i motivul supărării tale ?!

— Țsta, fiindcă răspunsul, în legătură cu banca, pentru mine nu e liniștitor dacă nu înțeleg ce-ai vrut să spui cu vorbele acelea, că «nu-mi pasă». Și pentru că n-ai vrut să-mi spui și nici n-ai mai venit pe urmă pe la noi, ca să te explici, m-am hotărît și eu să mă răzbun.

Pe fața lui Valentin înflorise un surîs.

— Dar știu că-ți place să te răzbuni cu locotenentul acela!

— Mă răzbun și eu cum pot !

Valentin fusese cuprins de o adîncă înduioșare. Era limpede că sufletul Sorei trăia încă la granița dintre copilărie și maturitate.

— Bine, Soro, am să-ți spun acum..

— În sfîrșit ! Har Domnului !

— Mi-ar fi plăcut să vii la universitate nu pentru tine, ci pentru mine. Pentru tine nu, căci ai făcut destulă carte și nu merită să-ți cheltuiești cei mai frumoși ani din viață buchisind. Pentru mine, însă da ! Pentru mine ar fi fost o plăcere, o continuă bucurie să te pot vedea în fiecare zi. Vezi cît sînt de egoist ?

Obrajii Sorei se albiseră deodată și respirația îi devenise sacadată.

— Dacă-i așa — zisese ea cu vocea sugrumată — am să las banca și am să vin la universitate, la Academia Comercială sau mai știu eu unde !

Valentin îi luase instinctiv mîna și i-o mîngîiase ușor.

— Adică ai fi gata să-mi faci mie plăcerea asta ?

— Bineînțeles, Valentine ! Dar cum te-ai putut îndoi de asta ?! Sigur că sînt gata ! O să-i spun tatei, nănașului, la toți.

Valentin își înăbușise un suspin.

— Nu, draga mea, acum că știu că ai fi gata să-mi faci bucuria asta, nu mai e nevoie să le spui. Mie mi-i de-ajuns să știu că tu ești gata să vii. Rămii la bancă. O să ne vedem în vacanțe, ca și pînă acum. Apoi voi termina și eu studiile și ne vom vedea mai des. Acum, cînd știu că n-ai nici-o plăcere să te faci profesoară, ori funcționară, nu are nici un rost să vii. O să te rog un singur lucru.

Sora era încă palidă și emoționată.

— Îți stă așa de bine rochia asta ! Vrei să te fotografiezi mine cu ea și să-mi dai mie o fotografie ? Avînd-o, nu o să mai fiu singur-cuc !

— Dar cum să mă duc în rochie de bal la fotograf ?! Întrebase fata, începînd să-și vină în fire. — Ce-o să creadă lumea cînd mă va vedea ? Va zice că de-abia la ora aceea vin de la petrecere ! Nu se cade !

Valentin rîsesse.

— Bineînțeles că așa va zice și de bună samă că nu se cade ! Nu trăbă să mergi nicăiri ! Ci mine după-amiază să te îmbraci cu ea. Voi aduce eu pe cel mai bun fotograf, la voi acasă.

— Să-l aduci pe Walburg.

— La el m-am gîndit și eu ! Cum de ne-am gîndit amîndoi la același fotograf ?!

— Frate-meu, Virgil, zice că-i cel mai bun fotograf din oraș, și Virgil se pricepe la de-alde astea.

Muzica reîncepuse și dansaseră împreună vreo trei dansuri.

Apoi Sora, fără să-i spună nici un cuvînt, îl lăsase și alergase în curte, la masa unde erau familiile lor, să bea oleacă de șpriț. O apucase o sete...

Atunci înțelesese mamă-sa că fata ei își revenise în apele sale și se bucurase din tot sufletul. Cu instinctul ei matern și de femeie, bănuise că se-ntîmplase ceva între Valentin și Sora, o neînțelegere desigur, și acum pricepuse că neînțelegerea aceea trecuse. Privi mulțumită în urma Sorei, și întinzînd mîna, luă paharul din care sorbise fiică-sa și bău, privind cu simpatie, printre gene, fața blondă a doctorului Grecu și liniile energice de pe figura doamnei Grecu.

Petrecerea ținu pînă în revărsatul zorilor.

Fiind patronii serbării, Sava Scurtu și cu nevastă-sa trebuiră să rămînă pînă la sfîrșit. Împreună cu ei rămaseră și familiile Preda și Grecu. Numai părintele Nistor și cu ai săi plecară mai devreme.

Și mai rămase și Nichita Marele. El fusese casierul. Și era vesel nevoie mare : încasase o sumă frumoasă pentru cor.

Banca «Fortuna» își începuse activitatea, cu mai bine de două decenii înainte de unire, în localul în care era și locuința directorului Sava Scurtu. Casa era proprietatea directorului, drept care banca îi plătea chirie — «o chirie minimă» preciza Sava Scurtu, de câte ori venea vorba de această dependență. De altfel, majoritatea acțiunilor erau și acum în mîna lui. Imobilul era situat într-un colț al pieței, la capătul străzii principale. Localul băncii era orientat cu fața spre stradă și se compunea dintr-o cameră, la intrare, unde nu erau decît două banchete și cîteva scaune pe care așteptau clienții care aveau de lucru cu directorul. Din ea se intra în cabinetul lui Sava Scurtu, iar pe altă ușa, într-o sală spațioasă, compusă din două încăperi în care erau contabilitatea și casieria, și care comunica și cu cabinetul directorului.

Casieria era despărțită de restul sălii printr-un paravan de lemn vopsit în cafeniu. Tronau acolo, lângă perete, două casse de bani «Wertheim», și, pe un podiu, un birou cu o placă de marmură într-o latură, pe care casierul proba monedele ce i se păreau suspecte, izbindu-le și ascultîndu-le, cu urechea plecată, sunetul.

Casierul era un om mărunț, cu fața brăzdată, cu sprîncene stufoase care, împrumutîndu-i un aer sever, îi intimidau pe clienții intrați pentru prima oară în bancă. Dacă se întîmpla să socotească, aplecat peste birou, clienții, și după ce se obișnuiau cu el, așteptau, fără să-l întrerupă, pînă ridica el capul și-i vedea. Deși vorbea blînd cu oamenii, fața aceea plină de crețuri și mai ales sprîncenele împungace îi făcea mereu pe oameni să creadă că-i prost dispus sau că e însăși întruparea severității.

Îl chema Ion Banciu. Făcuse o școală comercială secundară, fusese contabil pe la vreo trei bănci mai mici, dar după unire ajunsese casier la «Fortuna». Se trăsesese la oraș cu liceu, fiindcă avea o droaie de copii, vreo șapte băieți și fete. Era un om tăcut, muncitor, de-o cînte exemplară în toate împrejurările vieții, iar cînd era vorba de bani, era de-o scrupulozitate aproape maniacală.

Directorul ar fi putut să nu mai facă nici un control și să doarmă liniștit. Doi ani în șir i-a scontat cassa în fiecare

zi, la ora de închidere, și n-a găsit niciodată nici cea mai mică lipsă. Dacă se-ntîmpla — rar detot — să nu se po-trivească încheierile lui Nichita cu numerarul din cassă, gre-seala se dovedea totdeauna în încheierea contabilă, de care Nichita îl învinuia totdeauna pe Verzarul. Și așa era. În ci-frele date de Verzarul, la încheieri, se afla eroarea. Numai în două rînduri se înșelase cu cîte o piesă falsă, și de-atunci își pusese pe birou placa aceea de marmură care își pierduse lustrul de-atîtea monede încercate pe suprafața ei.

Cine nu avea de lucru la bancă ori nu trecea pe străzile pe care se ducea și venea de la serviciu Ion Banciu, nici nu știa că omulețul acesta era cetățean al orașului. Nu mergea niciodată nicăieri : la vreo bodegă, la vreo berărie, la vreo prăvălie, la vreo adunare publică. Toată viața lui se des-fășura la bancă și acasă, unde mereu își găsea de lucru prin curte, prin grădină, mereu îndreptînd cîte ceva, reparînd cîte ceva. El tăia lemnele cu fierăstrăul, el le despica pe butuc cu toporul și le așeza frumos sub șopron. El curăța pomii, îi altoia, îi curăța de omizi ; el săpa straturile de le-gume și de flori, el sămăna și răsădea, el le plivea, el le uda. El mătura curtea și tot el aduna iarna zăpada din ogradă, grămadă, la un loc cu scurgere bună spre stradă.

Nevastă-sa, de grija atîtor copii, nu mai ajungea să se ocupe și de curte și de grădină.

În orele de birou nu-i ținea niciodată de vorbă pe cei doi contabili, chiar și atunci cînd nu avea de lucru. Nichita Marele și Verzarul mai stăteau de povești, cînd nu mai aveau ce face, se mai informau unul pe celălalt despre ce se mai întîmplă prin oraș, despre ce mai auziseră că se întîmplă aiurea. Casierul nici nu-i asculta. Nu-l interesa.

Verzarul era un om în puterea vîrstei, de vreo patruzeci de ani, încărunit, cu ochii albaștri, înalt. El avea o fire deschisă. Îi plăcea să-i descoase pe clienți, pe țărani îndeo-sebi, despre cum mai umblă tîrgurile, cam ce prețuri mai au bucatele, cum-u-i vremea pe la ei, cum arată sămănăturile. Era plăcut la vorbă și binevoitor, și clienții noi, informați de cei vechi, la el veneau să-și spună mai întii năcazurile, înainte de a merge la director, și la el se interesau despre ceea ce voiau să afle.

În restul sălii erau, pe lingă pereți, pupitre înalte, pline de registre mari și groase, unele mereu deschise.

Interiorul acesta nu sămăna deloc cu interioarele altor localuri de bancă ce se deschisese în oraș, la câțiva ani după unire, niște sucursale ale unor mari bănci din capitală. Rămăsese așa cum fusese la înființarea «Fortunei». Nu avea cel puțin un fotoliu sau o canapea de piele, în biroul directorului, ci numai mobilier simplu, de lemn: Așa că, venind odată directorul uneia din sucursale ca să-i facă lui Sava Scurtu o vizită, nu se putu abține să nu observe, zîmbind :

— Aci sînteți încă în preistorie, domnule Scurtu.

— Da. Însă mi se pare că istoria se razimă pe preistorie și pornește din ea.

— Așa este — rîsese directorul sucursalei, surprins de replica promptă a lui Sava Scurtu —, dar, oricum, dumneavoastră prezentați bilanțuri bune și solide, deci ați putea jertfi ceva și pentru o înzestrare mai modernă a localului. Si funcționarii ar lucra cu mai multă plăcere, și clienții ar veni mai cu drag la bancă.

— Ai noștri sînt obișnuiți așa, și nu cred că ar aprecia o investiție în mobilier.

Convorbirea aceasta fusese uitată a doua zi, și localul băncii rămăsese neschimbat. Dar cu prilejul intrării Sorei Preda ca funcționară la bancă, directorul își aduse aminte de discuție și cumpără două birouri noi, unul pentru Sora și altul pentru Nichita.

*

* * *

Sora Preda intră în slujbă la cincisprezece august, și pînă la sfîrșitul lui septembrie, sub îndrumarea lui Nichita Marele, se introduse în multe lucrări specifice.

Bătrînul o întîmpină cu multă neîncredere, în primul rînd pentru că socotea că locul femeii este în gospodărie și, în al doilea rînd, pentru că nu admitea că o femeie poate face munca unui bărbat, și mai ales a unui contabil. Totuși Sora Preda reuși să cîștige, încetul cu încetul, simpatia fostului prim-contabil, ascultîndu-l cu mare atenție atunci cînd îi dădea explicații — chiar dacă lucrurile explicate le cunoștea din școală și ar fi putut însăși să i le explice lui Nichita —, urmîndu-i cu sfințenie indicațiile, dîndu-i mereu la verificat lucrările pe care le făcea, folosind numai termenii vechi de

contabilitate și metodele vechi, greoaie de calculare a dobinzilor, atunci cînd lucra subț directă lui supraveghere.

Sora se introduse astfel destul de repede în lucrările mai simple, și s-ar fi introdus și mai repede, dacă Nichita i-ar fi dat mai mult de lucru. Dar bătrînul băgă de samă că, mărginindu-se la rolul de controlor și instructor, timpul îi trecea foarte greu. Se uita mereu la ceas și, din cînd în cînd, îl răzbea somnul. De aceea, de prin noiembrie, începu să lucreze întins, ca și înainte, așa că Sora nu prea mai avea multă treabă.

Program de lucru, la birou, aveau numai înainte de amiază, cu excepția a două zile, cînd contabilitatea lucra și după-amiază. Sora nu era însă obligată să fie prezentă și în orele de după-masă. Avea deci destul timp și pentru gospodărie, și pentru citit, și pentru plimbare.

*
* *
*

După-amiezile, pînă să înceapă noul an școlar, Sora se plimba adeseori, împreună cu cîteva colege de bacalaureat și cîteva studenți universitari, prin parc și pe subț vii. Discuțiile tinerilor se învîrteau, în acest sfîrșit de vacanță, mai ales asupra planurilor de viitor. Cinci dintre fostele ei colege se pregăteau pentru universitate, și studenții se simțeau obligați, ca mai vîrstnici și cu mai multă experiență de viață, să aibă opinii despre profesiunile pe care cele cinci bacalaureate ar trebui să și le aleagă și despre farmecul vieții studențești. Uneori discuțiile atacau și teme mai grave, ca, de pildă, concurența pe care fetele, acum, după unire, alegîndu-și cariere specific bărbătești, în știință și medicină, o făceau băieților, ocupînd, după terminarea studiilor universitare, posturi care, înainte de unire, erau rezervate bărbaților. Dar aceste discuții nu erau purtate cu seriozitate, și, de cele mai multe ori, se încheiau cu glume pe tema planurilor de viitor.

Fiind angajată la banca «Fortuna», Sora nu era implicată în aceste discuții. Ea nu mai conta în combinațiile de viitor, și colegele ei de bacalaureat, care se hotărîseră să urmeze studiile universitare, o priveau cam de sus, ca pe una care, încă de pe acum, rămăsese în urma lor și nu mai avea nici o șansă să le ajungă vreodată.

Sora simțea nuanța aceasta de desconsiderare, și, de obicei, când începeau aceste discuții, îi făcea un semn lui Valentin și, împreună, se răzlețeau de grup. Așa făcură și acum, când o fostă colegă de clasă, după ce o întrebase ce salariu primește la bancă, exclamase cu dispreț: «Numai atât?! Dar eu, pentru un salar ca ăsta, nici n-aș lua condeiul în mână!»

Pășeau în tăcere, unul lângă altul. Valentin, simțind-o nervoasă, nu știa cum să înceapă vorba, ca să nu o irite și mai mult.

— Ce mahalagioaică și fata asta! — izbucni, în cele din urmă, Sora. — De ce a vrut să știe ce salariu am? Eu nu mă interesez de planurile lor, nu-i descos...

— Da, e lipsită de eleganța sentimentelor. Dar n-ai de ce să te neliniștești, Soro. Nu-i nimic umilitor în faptul că lucrezi la bancă, și nici remunerația ta nu-i de disprețuit pentru un practicant. Cunosce eu și fete și băieți, studenți, care lucrează, în diferite birouri, cu jumătate din salariul tău.

— Eu nici nu m-am gândit la salariu! Voiam să-i fac o plăcere nașului. Și lucrez la bancă pentru că-mi place!

— Sînt sigur că nu te-ai gândit. Dar nu trăbă să te simți umilită că poți câștiga ceva prin munca ta.

— Bineînțeles că nu mă simt umilită! Mai ales că am început să mă pricep și muncesc cu plăcere.

Valentin se opri și o privi cu duioșie.

— Ai învățat atât de repede?!

— Dar nu-i greu deloc! Numai atîta, că domnul Nichita are metodele lui de contabilitate, care nu se mai fac la școală, și a trebuit să le învăț. Desigur, deocamdată nu fac decît lucrări ușoare, dar, mai încolo, probabil că-mi vor da și lucrări mai grele și mai multe.

— Și cînd te vei obișnui cu toate, nu vei deveni cumva o funcționară, adică, așa cum spuneai, un fel de automat?

Sorei îi reveni buna dispoziție.

— Nu! Nu mă tem că voi ajunge funcționară, pentru că pe mine m-au angajat numai pînă vor găsi un contabil.

— Dar dacă nu vor găsi curînd?

— Nu mi-e teamă! Cînd voi simți că-ncep să mă an-chilozez, o să mă las de serviciul de la bancă. De altfel, pot

să-l părăsesc oricînd voi vrea. Aşa mi-au spus şi naşul şi tata.

Adeseori Valentin venea acasă la Sora şi îşi petreceau după-amiezile în grădină.

Într-o zi, la vreo trei săptămîni după petrecerea de la Schimbare, la Faţă, Valentin îi zise :

— Ştii, Soro ? Am aflat cum îl cheamă pe locotenentul tău.

— Iar începi ? Cine te-a pus să-i cauţi numele ? Pe cine-l interesează numele lui ?

— Pe mine, desigur ! Îl cheamă Valeriu Ionescu. E din Piteşti. Tatăl lui e om cu avere, cu casa lui, cu moşie la ţară...

— Nu cumva ştii şi cîţi ani are ? întrebă Sora, strîngîndu-şi buzele.

— Am aflat şi asta ! Are douăzeci şi cinci de ani, sau, mai exact, a intrat în al douăzeci şi cincilea.

Sora bufni în rîs.

— Ce ridicul eşti ! Dar ce te interesează ?

— Mă interesează oricine se interesează de tine.

— Ți-am spus că la petrecere am vrut să mă răzbun pe tine şi că de-aceea am dansat atîta cu el ! De cîte ori Ți-am spus pînă acum ?

— Da, însă şi după ce ne-am lămurit amîndoi, s-a ținut scai după tine.

— Doamne sfinte ! Dar puteam să-l răped acolo, în plină sală ?

— Şi nu-ți dă pace nici de-atunci, insinuă Valentin.

— Ce vrei să spui ? întrebă Sora, uitîndu-se pieziş la el.

— Că se interesează mereu de tine.

— De unde ştii ?

— De vreme ce-ți trimete în fiecare săptămînă cîte două-trei ilustrate !

— Le-ai văzut tu la factorul poștal ?

— Secretul corespondenței e inviolabil !

— Atunci, cine Ți-a spus ?

— Așadar, e adevărat !

— Da, e adevărat, dar nu le-am dat nici-o importanță. Le adună şi le păstrează frate-meu, Virgil, căci sînt ilustrate cu vederi frumoase din țară. El Ți le-a arătat ?

— Da, sîntem prieteni la toartă, de cînd s-a folosit, la Paști, de oul acela de bibilică.

Sora rîse.

— Le arată la toată lumea : vederi de la Sinaia, de la Predeal, din București. Virgil se însuflețește ușor de tot ce e frumos. Banalități obișnuite !

— Banalități ?! Să-mi dai voie ! Sînt sentimente gingașe.

— Sentimentele gingașe nu le trîmbițează omul pe cărți poștale ilustrate !

— Asta așa e ! Bine că mi-ai spus ca să nu mă ard și eu !

— Cum să te arzi ?

— Să nu-ți trimet și eu sentimente alese pe cărți poștale ilustrate. Eu o să-ți scriu numai epistole închise, poate chiar recomandate.

— De ce nu telegrame, ca la bacalaureat ?

— Mă rog, tu ai început !

Sora simți deodată că trebuie să-i vorbească despre telegrama aceea. Mai vorbiseră despre ea, de mai multe ori, dar niciodată nu-i pomenise ceea ce voia să-i spună acum. Avea sentimentul că e datoră să-i dea o lămurire lui Valentin.

— Știi că o mai păstrez și acum ?

— Ce ?

— Telegrama ta !

— Nu mai spune !

— Și că nu știe nimeni de ea ?

— Cum nu știe ?

— N-am spus la nimeni acasă, ci am pus-o într-un manual de școală. Nu știu decît eu de ea.

Valentin o privi emoționat. Simțea că Sora îi făcea o mărturisire de care nu-și dădea sama.

— Nu cred, Soro ! Să-mi dai voie să nu te cred ! Cine păstrează o bucată de hîrtie ? Altceva e o ilustrată frumoasă, și altceva o telegramă !

— Așa ? Nu crezi ? Vino cu mine !

Îl luă de braț și-l duse aproape în fugă pînă în camera de lucru, unde trase de pe raft cartea numai de ea știută și, după o scurtă răsfoire, scoase telegrama.

— Poftim ! — zise ea triumfătoare. — E a doua oară cînd te dau de rușine cu lozinca ta «pînă nu văd, nu cred». Pe viitor sper că mă vei crede pe cuvînt.

— Pînă la a treia dovadă, răspunse Valentin rîzînd.

Luă telegrama din mîna ei și o ținu multă vreme sub ochi. Părea că o examinează cu atenție.

— Am fost cam lipsit de delicatețe, Soro. Nu te-ai supărat deloc cînd ai primit-o ?

— Mi-a fost ciudă, se-nțălege. Dar pe urmă am avut siguranță că, totuși, mă crezi, că telegrama ai trimes-o mai mult pentru a mă năcăji.

*
* *
*

Către sfîrșitul lui septembrie, Valentin veni într-o după-amiază, pentru ultima oară înainte de plecarea la universitate. Sora părea puțin abătută.

— Nu te simți bine cu sănătatea ? o întrebă Valentin, îngrijorat puțin.

Fata ridică din umeri.

— Se cunoaște ceva pe mine ?

— Pari cam melancolică.

Sora tăcu un răstimp.

— Azi m-au vizitat de adio cîteva fete și cîtiva băieți.

— Și ea îi înșiră cu numele. — Pleacă toată lumea ! adăogă apoi.

— Ca toamna rîndunelele. Poate că de aceea ești tristă.

— Mi se pare și mie !

— Plecările astea îl fac pe om visător, ca și plecarea pasărilor călătoare. Ai vrea poate să pleci și tu ?

— Dacă aș fi vrut, aș fi putut pleca.

— Poate-ți pare rău după unele colege ?

— Nu. Nu s-au purtat frumos cu mine în ultimul timp. Doar știi ce aere de superioritate își dau de-o vreme-ncoace numai pentru că se duc la universitate.

— Fete prost-crescute. Ce să faci ? Școala nu poate suplini cei șapte ani de-acasă ! Dar nu face să te indispui din cauza prostiei lor !

— Dar nici nu sînt indispușă din cauza asta !

— Atunci poate din cauza plecării vreunui băiat ?

— Doamne, Valentine, cît de uituc ești tu uneori !

— Ce vrei să spui ?

— Păi n-ai zis tu ieri că azi vii pentru ultima oară la noi ?! Că mine pleci și tu ? Mă gîndeam că de-acum pînă la Crăciun nu o să mai vii pe la noi și că rămîne să mă distrez, în tot răstimpul ăsta, numai cu Iuliu și cu Virgil. La drept vorbind, mai mult cu Virgil, pentru că Iuliu, fiind în clasa a șaptea, va avea mult de învățat.

— Dacă-i așa, voi mai rămîne o zi.

Sora rîse înveselită.

— Ba nu, te rog ! Dacă ți-ai fixat termenul plecării, nu-l mai schimba. Ce-i o zi ? Trece răpede ! Și-apoi, nu-i bine ca omul să-și schimbe hotărîrile odată luate.

— Dar tu nu mi-ai spus că, dacă-mi face plăcere, ești gata să lași banca și să te înscri la universitate ?

— Da, dar nu pentru o zi ! rîse Sora.

— Hm ! E adevărat ! Ce păcat că nu pot muta universitatea în orașul nostru ! Totuși s-ar putea să-ți fac o surpriză.

— Care ?

— Păi, dacă-ți spun că va fi o surpriză, ce rost are s-o știi dinainte ?

— Ai dreptate ! Dar parcă, dacă aș ști-o dinainte, m-aș bucura nu numai atunci cînd mi-ai face-o, ci și așteptînd să mi-o faci.

— Bine ! Nu mă lasă inima să nu-ți spun. Numai că nu sînt prea sigur c-am să pot să ți-o fac. Uite, vreau să mă răped, pentru o zi, două, la culesul viilor. Va fi o recoltă bună anul acesta.

Sora bătu din palme.

— Vorbești serios ? N-ai venit niciodată la cules. Ar fi tare frumos din partea ta !

Se plimbau pe cărarea din mijlocul grădinii. Pomii erau culeși. Unde și unde, pe cîte o creangă mai greu de ajuns, aurea, în lumina dulce a toamnei, cîte un măr. Cîte o adiere de vînt făcea să sune săc frunzele uscate de cucuruz, dintr-un colț al grădinii.

Vorbiră de studiile lui în anul al cincilea, de examene, de colegi, de slujba de la bancă a Sorei, de Sava Scurtu, de cei trei funcționari ai «Fortunei», de Iuliu, de Virgil.

Cu cît se lăsa sara, Sora se întrista din ce în ce mai mult, și se cunoștea că făcea eforturi ca să nu se vadă că-i părea rău de plecarea lui apropiată.

În sfîrșit, clipa despărțirii sosi. Valentin trebuia să plece. Mai avea de trecut pe la vreo două-trei familii prietene cu a lui.

— Uite, Soro, ce am voit să-ți spun. Dacă aș fi sigur că scrisorile mele nu ajung pe mîna lui Virgil, eu ți-aș scrie din cînd în cînd. Desigur, nu ilustrate, pe care să le colecționeze amatorul de vederi din țară. Te-aș ține la curent cu ceea ce se petrece pe la noi, iar tu, în schimb, mi-ai scrie ce se mai petrece pe-aici.

— Spuneai că poate vii la culesul viilor. Pînă atunci nu mai sînt decît vreo trei săptămîni. Ce s-ar putea întîmpla în trei săptămîni care să merite o scrisoare ?

— Știu și eu ? Poate plăcerea de a sta de vorbă. Dar, în sfîrșit, eu nu vorbeam numai de vremea de pînă la culesul viilor, ci și de viitorul mai îndepărtat.

— Dar la cules vii de bună samă ?

— Ai cuvîntul meu !

Ea începu să bată din palme și să sară într-un picior.

— Să știi că mă bucur foarte mult !

— Să-mi dai voie să cred că exagerezi !

— Iar nu mă crezi pe cuvînt ?!

— Mai e nevoie și de a treia dovadă. Ți-am mai spus o dată, mi se pare.

— Bine — zise ea veselă. — Să-ți dau și dovada a treia ! Dar nu știi care ar putea fi !

Valentin se făcu palid, ezită puțin, apoi cuteză :

— Să mă săruți de plecare !

Sora începu să rîdă și zise :

— Îți dau dovada, dar nu te sărut pe obraz, ci numai pe frunte.

— Ca și tata !

— Așa te sărută el ? Cu atît mai bine ! Sărutul va avea o mai mare autoritate.

El făcu o figură plouată, pe cînd Sora se apropia. Fata făcu primul pas cu îndrăzneală, dar la al doilea slăbi și se albi la față. Abia putu să se înalțe puțin în vîrfurile degetelor și-i atinse ușor, cu buzele-i fierbinți, fruntea rece.

— S-a făcut ! — strigă ea, sărind înapoi. — Am dat și a treia dovadă. De-acuma nu ai ce mai zice. Trăbă să mă crezi pe cuvînt, orice ți-o spune !

— De ! Va trebui ! Că și neamțul zice : «Tot adevărul se razimă pe trei probe».

— Nu ! Ai uitat ! Neamțul zice că toate lucrurile bune sînt în număr de trei.

— Da ! Ai dreptate ! Și-acum, trăbă să plec. Cum rămînem cu scrisorile ? Nu-i nici-un pericol cu Virgil ?

— N-ai văzut telegrama ? Nu-i nici-un pericol ! Și, în sfîrșit, ce-ar fi dac-ar ceti și el una ? Parcă spuneai că ți-e prieten bun.

— Nu mai zic nimic ! Și asta e adevărat.

La despărțire, el îi reținu mîna mai mult decît de obicei. O simți tresărind puțin în mîna lui, și voia să i-o liniștească.

Prezența Sorei în sala contabilității băncii «Fortuna» nu rămase fără urmări asupra celor trei funcționari.

Nichita Marele, de pildă, își schimbă tutunul, începînd să fumeze unul de calitate mai bună, cu un miros mai puțin greu decît cel cu care era obișnuit. Sora, înțelegînd că această schimbare, care însemna un sacrificiu important pentru bătrîn, o făcuse pentru ea, îi spuse în repetate rînduri că nu o supără fumul de tutun. Dar Nichita, știind că tutunul lui obișnuit era greu de suportat de alții; nu mai reveni la el, cu toate insistențele Sorei.

— De ăsta tușești mereu, nene Nichita.

— Pînă mă obișnuiesc. Așa se-ntîmplă cu fiecare tutun nou.

— Revină, te rog, la cel vechi !

— Nu mai revin ! Parcă m-am săturat și eu de el. Las' să fumez și eu un tutun mai bun. Unui pensionar i se cuvine !

Casierul Ion Banciu, în «separeul» lui, cum îi spunea Verzarul, părea închis ca-ntr-o cetate în care nu putea pătrunde unda primăvăratecă adusă de prezența Sorei în bancă. Pînă într-o dimineață cînd, vrînd să între în «separeul» lui, fu oprit de Verzarul.

— Ce vrei ? îl întrebă Banciu, contrariat.

Verzarul scoase din buzunarul vestei o oglinjoară și voi să i-o pună dinainte. Casierul îi feri brațul.

— Ce copilării sînt astea, domnule Verzaru ?!

— Ți-ai legat strîmb cravata, domnule Banciu ! Nu se cade ! Nu mai sîntem singuri, ca pînă acum...

Omulețul își duse repede mîna la gît și își îndreptă cravata. Apoi, bombănind ceva de neînțeles, intra în casierie. Dar de atunci nu mai veni cu cravata legată strîmb, și vestimentele lui, deși păreau totdeauna vechi, se vedea că erau proaspăt periate.

Directorul intra regulat în sala contabilității, în orele de birou. Se uita în registrele mari, schimba o vorbă cu Nichita sau cu Verzaru, uneori, mai rar, și cu Banciu. Se oprea totdeauna lingă biroul Sorei, o mîngîia ușor pe părul ei blond, îi controla lucrările, o întreba uneori de ce a făcut în cutare fel cutare lucru, și, adeseori, îi dădea îndrumări. Alteori, cînd orele erau mai tîrzii, o lua de braț și, trecînd prin biroul lui, intra cu ea în locuință.

— Dă-i o îmbucătură fetei ăsteia, că-i flămîndă ca un lup ! îi zicea el soției.

Doamna Scurtu avea întotdeauna cîte o bucășică bună.

— Numai prăjitură să nu-i dai, că-i taie pofta de mîncare. Și o fată muncitoare ca ea trăbă să se hrănească bine !

Valentin se ținuse de cuvînt și, la culesul viilor, venise pentru două zile acasă. Aveau, și doctorul Grecu, și avocatul Preda, cîte o fișie de vie, dar la ei se isprăvi culesul în prima zi, în cîteva ceasuri. Directorul «Fortunei» avea însă vie mare, și culesul la el ținu două zile. La via lui se făcu și petrecerea tradițională de la cules, unde fură invitați cu toții.

Niciodată nu-l văzuse pe Valentin atît de bine dispus ca la culesul viilor. Ce de glume a mai făcut ! Poate i se suise puțin vinul la cap, dar veselie îi stătea bine. Reușise să-l facă pînă și pe casierul Banciu să zîmbească de cîteva ori...

Apoi, după cules, începu corespondența între ei. Sora se mira că mamă-sa îi dădea scrisorile numai cînd erau ele amîndouă, singure.

— Ți-a venit o epistolă de la Valentin, zicea ea.

Sora, uneori, îi da și maică-sii cîte o scrisoare, s-o citească. Dar nu pe toate.

— Ce-ți mai scrie ? întreba mamă-sa, cînd nu-i dădea scrisoarea de la Valentin.

— Prostii de-ale lui, răspundea Sora și trecea să pună epistola într-un loc cunoscut numai de ea.

VIII

Sora începuse lucrul la bancă mai mult în glumă, dar, odată cu trecerea timpului, își dădu sama că munca aceasta îi place. De altfel, toată viața i se părea cum altfel decît în școală. La liceu părea că totul se reducea la pregătirea lecțiilor, la corectitudinea răspunsurilor, la note, la felul de-a fi al profesoarelor, la neînsemnatele conflicte cu colegele, la ambiția de a ști foarte bine lecția, la plăcerea de a fi curat îmbrăcată, la întîlnirile cu fetele și cu băieții de vîrsta ei, la mici petreceri și la ciorovăielile cu cei doi frați. Nu-și pusese niciodată întrebarea de ce trebuia să studieze cutare sau cutare materie. Se bucura că-și lărgeste cunoștințele și-i plăcea cînd biruia dificultățile unei lecții grele. Aceste biruințe îi dădeau sentimentul încrederii în sine și o făceau să-și țină capul mai sus și să păsească mai apăsător, bărbătește.

Acum însă, lucrînd la bancă, își dădea sama că satisfacțiile biruințelor din școală erau oarecum sterpe, artificiale. Că ele se răsfrîngeau atunci numai asupra ei, că nu aveau urmări și asupra altora. Pe cînd aici, la bancă, un calcul reușit pe care îl făcea nu constituia o satisfacție numai pentru ea, ci servea și băncii, și clientului băncii.

Încetul cu încetul, Sora începu să aibă sentimentul că e o roțiță în mecanismul băncii, că dacă nu funcționa bine, roțița aceasta putea să împiedece funcționarea întregului mecanism al instituției, și sentimentul acesta îi dădea o satisfacție nouă. Începea să simtă că ea este *cineva*, că munca ei nu are importanță numai pentru sine, ci și pentru alții.

Același sentiment i-l dădeau acum și îndeletnicirile ei de acasă, unde începuse să o ajute pe mamă-sa la bucătărie, în grădină, la cusut, la ținerea în ordine a locuinței. Dacă reușea să facă o mîncare bună, o prăjitură gustoasă, bucuria nu era numai a ei, ci și a părinților și a fraților ei. Și băga de

samă că plăcerea pe care i-o făcea mulțumirea lor era mai mare decît satisfacția reușitei în sine. Că această satisfacție creștea prin bucuria pe care o făcea altora.

Abia acum își dădu sama de marele rol pe care îl avea în familie mamă-sa. Cît umblase la școală, știa că dimineța are cafeaua cu lapte pregătită, cînd venea la amiază, masa pusă, sara, de asemenea. Și toate lucrurile acestea i se păreau firești, cum de la sine înțeles i se părea să aibă albiturile curate, călcate, frumos împăturate, veșmintele și ghetele în bună stare — atît ea cît și frații ei. Abia acum înțelese că toate acestea nu veneau de-a gata, ci erau așa pentru că pe toate le făcea mamă-sa. Și începînd s-o ajute în toate treburile casei, Sora pricepu că una din marile bucurii ale vieții este de a-ți dărui altora, cu abnegație, roadele muncii tale.

Ceea ce o uimi mai mult pe Sora, în lunile ce urmară, nu fu numai munca întinsă a mamei sale, ci și strîmtorarea căreia trebuia să-i facă față. Acum pricepu că în casa lor nu era belșug, că banii erau totdeauna puțini și că mamă-sa trebuia să chibzuiască fiecare leu ca să poată face față tuturor nevoilor. Acum înțelese ce însemna criza aceea a birourilor advocațiale de care tot pomenea, în ultimii ani, taică-său, în discuțiile cu maică-sa. Și în inima ei se născu un sentiment de revoltă, necunoscut pînă atunci, împotriva acestei nedreptăți. Căci era nedrept ca niște părinți buni și muncitori ca ai ei să fie atît de strîmtorați. Și nedreptatea aceasta, a cărei cauză nu o putea desluși îi întipări pe chip umbra unei tristeți adînci.

Cum chiar în răstimpul acesta nu mai sosi nici o scrisoare de la Valentin, mamă-sa crezu că acesta este motivul supărării ei.

Într-o zi încercă să motiveze tăcerea studentului, spunîndu-i că, probabil, are niște examene de pregătit sau poate că, fiind acum intern la clinica chirurgicală, are mai mult de lucru decît înainte.

— Doamne, mamă ! Dar de ce-i nevoie de atîtea explicații ? ! Doar știi că mi-a scris acum patru săptămîni.

— Bine, dar atunci ce nemulțămire ai ? S-a petrecut ceva la bancă ? Ai făcut vreo greșală în calcule ? Se mai întîmplă, dar nu trăbă să pui la inimă orice nereușită. Poate că te-a înfruntat Nichita ? El e un om cam aspru.

— Dar nu e nimic din toate astea, mamă dragă !

— Și, totuși, ceva este ! Te văd schimbată de-o vreme-ncoace. Cînd ai vreo supărare, e bine să ne-o spui și nouă, mie sau lui taică-tău. Poate nu-ți mai place la bancă ? Știi că o poți părăsi oricînd.

— Mă simt foarte bine la bancă. Și apoi, ce am de lucru ? Mai nimic. Am avut mai mult pînă am învățat, pînă m-am introdus în lucrări. Chiar m-am gîndit să te-ntreb dacă n-ar fi bine să-mi iau ceva de croșetat.

— Poate mai bine o carte, să nu te plictisești.

— Lasă-le-n pustia de cărți ! Prefer să lucrez ceva.

— Știu și eu ce să zic ? Poate ar fi bine să-l întreb mai întîi pe nașu-tău. E adevărat că omul, dacă nu e ocupat cu ceva, se plictisește, îi trece vremea greu. Și-apoi, nu ai nici-o bucurie cînd stai fără să lucrezi și-ți pierzi vremea în zadar.

— O să-l întreb, și cred că nu va avea nimic împotrivă.

Apoi, închipuindu-se deodată înaintea biroului cu croșetele în mînă, o pufni rîsul.

Mamă-sa se miră de schimbarea asta bruscă.

— Asta ce mai este ?!

— Mi-l închipui pe domnul Nichita cum se va uita de speriat la mine, și pe casier, cum se va uita cu coada ochiului ! Numai domnul Verzaru s-ar bucura. Dumnealui e un om mai văratec. Hm ! Mă gîndesc că domnul Nichita nu-mi va face nici-o observație, însă cu întîiul prilej îl va întreba pe director : «Ce bancă mai este și asta, în care se croșetează ?! Ni se compromite instituția !»

— Da, bătrînul are toanele lui, însă nu cred că se va supăra. A fost toată viața un om muncitor, și va înțelege situația unei fete care nu are destul de lucru. Poate că ar mai fi și o altă soluție, mai bună.

— Care ?

— Să mergi mai tîrziu ori să vii mai devreme, astfel încît orele pe care le petreci acolo să-ți fie pline de lucru.

— Asta nu se poate !

— De ce ?!

— Clienții nu vin numai între anumite ore, ci în tot timpul programului, iar noi trăbă să le stăm mereu la dispoziție.

— Dacă-i așa, atunci vorbește cu nașul tău — zise mamă-sa ; și gîndindu-se că plictiseala este cauza indispozi-

ției Sorei, adăogă : — Eu știu ce însămnează să stai fără treabă !

— Dumneata ?! Dar cînd n-ai treabă ? Eu nu te văd decît alergînd și muncind.

Mamă-sa rîse, bucurîndu-se.

— Acum, da ! Acum nu mă pot plînge de nimic ! Îmi fuge timpul ca luat de vînt. Nici nu știu cum trece ziua. Dar mai demult, înainte de căsătorie, am știut și eu ce-i plictiseala, ce-i urîtul. Și știu că nu-s buni sfătuitori. Cînd n-ai de lucru, te copleșesc fel de fel de gînduri, de închipiri, de dorințe. Ajungi să visezi lucruri care nu sînt din lumea asta, și pe urmă, cînd te deștepți, vezi că tot visul ți-a fost degeaba, și rămii cu inima grea.

Vorbea mai mult pentru Sora, decît pentru ea, presupunînd că fata, ca toate fetele, așa cum a fost și ea la vremea ei, poate că se lasă dusă de astfel de gînduri, cînd n-are ce lucra.

Ascultînd-o, Sora se gîndea că inima ei era grea tocmai pentru că începuse să vadă ceea ce este, lucrurile din lumea asta, greutățile cu care se lupta ei, părinții săi.

— Eu nu prea am obiceiul să-mi fac iluzii, zise ea, ocolindu-și gîndul.

— Se poate că încă nu-l ai, dar de iluzii nu poate scăpa nici un tînar pe lume. Eu, după ce m-am căsătorit și ați început să veniți voi, m-am convins că închipuirea, fanteziile nu-i pot procura omului niciodată bucurii și satisfacțiile pe care i le dă munca, și că nimic nu poate alunga gîndurile și dorințele deșarte mai bine decît munca.

Sora se gîndi că, de cînd își aducea ea aminte de mamă-sa, rareori a văzut-o supărată sau prost dispusă. Și nici pe tată-său. Iar acum, de cînd o ajuta zilnic la treabă, își dăduse sama că mamă-sa făcea tot lucrul cu plăcere. Oare se putea lucra într-adevăr cu plăcere în strîmtorarea materială în care trăiau părinții ei ? Nu cumva atitudinea lor e numai un paravan pe care ei s-au obișnuit să-l folosească pentru ca ea și frații ei să nu-și dea sama de greutățile lor ? Ei nu se revoltau oare niciodată de nedreptatea sub care trăiau ? Probabil că nu, căci, iată, nici o trăsătură de amărăciune nu se vede pe fața lor, sînt amîndoi sănătoși, voînici, tată-său e mereu pus pe glume și rîs, iar mamă-sa mereu fredonează un cîntec, o romanță cînd coase sau cînd lucrează

în grădină. Oare într-adevăr să nu le pese că deși muncesc intens, greutățile vieții nu se mai termină? Se gîndea și nu putea totuși înțelege taina acestei puteri pe care o aveau părinții ei de a nu se lăsa copleșiți de năcazuri și de nedreptate. «Probabil că s-au obișnuit atît de mult cu situația lor — își zise Sora, încruntîndu-se —, încît nu-și mai dau sama cît e de nedreaptă și deci nu mai au de ce să se revolte.»

— O să vorbesc cu nașul, mamă dragă, zise ea în sfîrșit. Însă nu mai apucă să vorbească, pentru că, după cîteva zile, intra în vigoare legea conversiunilor agricole. Contabilii băncii, ajutați uneori și de director, avură multe lucrări de făcut, așa că majoritatea clienților care veneau pentru plata dobînzilor la împrumuturile ce nu intrau în lege, ajunseră toți pe mîna Sorei.

* * *

Cu toate măsurile de prevedere luate de Sava Scurtu de a nu mai da decît rar împrumuturi sătenilor, după ce se urcaseră atît de vertiginos dobînzile, și cu tot optimismul de care dăduse dovadă cît umblaseră zvonurile despre conversiune, «Fortuna» fu greu lovită de noua lege, ca și majoritatea băncilor românești din Ardeal care aveau în proporție de optzeci la sută clientelă țărănească și care nu schimbaseră cursul împrumuturilor nici după ce se scumpiseră banii. Țăranii, mîntuiți de datoriile de dinainte de război, prin creșterea prețului vitelor și al produselor agricole, ceea ce fusese de asemenea un prilej de anemiare pentru bănci, dîndu-le bani-aur și primind aceleași sume în bani devalorizați, se înglodaseră în datorii, mai ales în ultimii ani, ca să-și cumpere pămînt, ajuns la prețuri foarte mari, și cereau cu insistență bani. Băncile n-aveau nici o vină că se scumpiseră banii, și ajungeau și ele scump la reescont sau la depuneri spre fructificare. Lumea se așteptase ca băncile mici și mijlocii din Ardeal să fie asimilate băncilor populare din vechiul regat și să fie exceptate de la legea conversiunii, fiindcă cele mai multe făceau aceleași servicii populației rurale ca și băncile populare. Dar speranțele se dovediseră zadarnice.

Nichita Marele nu crezuse, în ruptul capului, cît duraseră zvonurile, că s-ar putea face o asemenea lege, și era con-

sternat și revoltat. Sora Preda avu prilejul acum, vreme de vreo săptămână, să cunoască un alt «domn Nichita», un om încruntat și furios, care critica și blestema zilnic măsura guvernului.

— Tîlhărie la drumul mare, domnule director ! — zicea Nichita. — Jaf curat ! Așa ceva nu s-a mai întîmplat de pe vremea vlădicului Ion Bob, cînd a fost foametea. Numai el a ars în curtea vlădiciei contractele datornicilor pentru bucate. Dar asămănarea n-are nici-un temei, pentru că un particular e slobod să-l ierte, cînd poate, pe datornicul lui. Dar o bancă ? ! Ce, sînt banii unui singur om banii împrumutați ? ! Sînt banii dumatiale ? Sînt banii mei ? Sînt banii dumnealui ? ! Nu ! E capitalul investit de sute de acționari ! Dacă cel puțin, înainte de a aduce legea, ar fi lăsat băncile să hotărască, în adunări generale, cît pot ierta din datorii fără să se prăbușească ! Dar nu ! Vine legea și obligă, de vrei, de nu vrei, de poți, de nu poți, să faci o milostenie. Căci, în sfîrșit, legea asta înșămnează că te silește să ierți.

Altădată, ieșirile lui luau altă potecă.

— Cine o să mai dea de aici înainte împrumuturi țărănilor ? Cine mai poate avea, de-acum înainte, încredere că nu se va veni, de cîte ori o vrea guvernul, cu o altă lege asămănătoare ? Și de unde bani cu care să mai lucrezi, dacă datornicii nu mai plătesc decît un sfert din datorie ? Și cum ? Și cînd ? În cincisprezece ani, cu o dobîndă ridiculă, din care nu-ți iasă nici măcar regia ! Nu ! Asta e o mare prostie ! O să pună capăt întregului comerț bancar cu sa-tele. Și nu va fi spre folosul țăranilor. Oamenii vor ajunge și mai rău decît azi, pentru că vor încăpea pe mîna cămătarilor particulari. Reescontul dat de Banca Națională va merge, prin intermediul băncilor mari, în industrie și-n comerț, care nu sînt românești.

Alteori dezvăluia și alte aspecte ale problemei.

— Pînă acuma, românul știa, ca orice om de omenie, că datoria e datorie și că trăbă să ți-o plătești. Acuma, legea asta îi încurajează pe rău-platnici, pe leneși. De-acuma înainte cine se va mai strădui ca să-și plătească datoriile ? Cei harnici, care și le-au plătit pînă acuma, vor zice că nu e bine să fii cinstit. Că dacă un om a cumpărat cu bani gata un iugăr de loc cu patruzeci de mii de lei, banii au fost bun dați, dar cel care a luat cu împrumut aceeași sumă, nu mai

plătește din ea decît a patra parte. Și iată că cîntea-i dată pe rușine ! Am mai spus eu că partidele astea politice, cu concurența pe care și-o tot fac, nu vor duce țara la nici-un bine. Iată că s-adeverește vorba lui Nichita ! S-au tot licitat și supralicitat, pînă au ajuns aci !

Și directorul era destul de îngrijorat. Totuși, deși îl aproba pe Nichita, el făcea și unele considerații generale.

— Sînt măsuri noi, domnule Nichita. Noi și revoluționare. Trăbă să credem că vor fi fost motive temeinice, grave, din cauza cărora s-a ajuns la legea asta. Noi nu avem de unde să le cunoaștem pe toate. Vremile de după război impun de obicei măsuri excepționale. Nu s-a făcut reforma agrară ? Nu au zis unii, și despre ea, că e un jaf ? Proprietatea particulară nu mai este astăzi tot așa de inviolabilă ca înainte de război. Acuma primează interesele statului, ale colectivității. Știi că la comuniști nici nu există proprietate particulară ? Sînt vremuri neașăzate încă, astea pe care le trăim noi, acuma, după război, domnule Nichita. Vom vedea cum vom ieși și dintr-asta !

— Cam scîrmănați, domnule director — spuse Verzaru, singurul care rămăsese mereu bine dispus. — Noroc de prevederile dumneavoastră ! Noroc mai ales cu întreprinderea aceea forestieră ! Ați avut, cu ea, o adevărată inspirație !

Numai după ce situația băncii fu examinată cu de-amănuntul de cei doi contabili și de director, după ce separară datoriile care intrau în conversiune de celelalte, după ce avură o situație — în linii mari — clară, în forma unui bilanț, îngrijorarea începu să se mai risipească. Banca «Fortuna» pierdea o sumă importantă, dar, în schimb, întreprinderea forestieră era în plin avînt. Se hotărîră să intensifice activitatea acesteia, vîrșînd în contul ei capitalul disponibil. În felul acesta, și restrîngîndu-se cîțiva ani numai la împrumuturi comerciale — socoteau ei —, vor ajunge deasupra năcazurilor.

Nichita stăruia îndeosebi pentru sistarea oricărui împrumut agricol.

— Dar dacă vor cere împrumut cei care și-au plătit la timp, cîstit, datoriile ? întrebă Verzaru.

— Ori cei ce vor veni și își vor plăti cîstit datoria întreagă ? Nici pe aceștia să nu-i ajutăm ? întrebă directorul.

— Dumneata crezi că se vor mai găsi astfel de proști?! se miră Nichita.

— Proști nu vor fi, căci orice om cu cap se gîndește că în viitor se poate întîmpla să aibă din nou nevoie de bani, și, în consecință, va plăti ceea ce datorează acum, ca să poată fi sigur că va căpăta și în viitor un împrumut.

— Ar fi mare minune! — răspunse Nichita. — Eu, unul, nu cred.

Peste vreo două luni, lucrările băncii începură să revină la făgașul lor. În vremea asta, Nichita, bufnind și bombănind, îi dădu indicații Sorei cum să socotească dobînzile după noua lege, cînd vor veni scadențele.

— Nici vremea cheltuită cu calculul nu-i plătită de dobînda ce ne revine! zicea el, mereu nemulțumit.

Sora observă că și la ei acasă, după limpezirea situației băncii, se produsese o destindere, se risipise îngrijorarea care, de la intrarea în vigoare a legii, se înstăpînise și în familia lor. Și era firesc să fie așa, de vreme ce Vasile Preda era avocatul băncii și primea un salariu fix de la bancă.

Directorul lipsi vreo două săptămîni din oraș. Se știa că s-a dus la întreprinderea aceea forestieră, pe care, de altfel, o vizita în fiecare săptămîină, dar niciodată nu rămînea acolo mai mult de o zi, două. Înainte de plecare convocase un consiliu de administrație, și nu plecase, ca de obicei, singur, ci însoțit de doctorul Grecu, membru în consiliu. Se urmărea simplificarea administrației exploatării prin aducerea întregii contabilități la centru și înglobarea ei în contabilitatea băncii. Din cei cinci funcționari de la întreprindere, urma să rămîină acolo numai conducerea tehnică, un contabil și un casier, pentru plata muncitorilor. Ceilalți urmau să fie concediați, cu excepția unuia singur, care, fiind un foarte bun contabil, urma să fie adus în bancă.

La înapoiere, directorul convocă din nou consiliul de administrație ca să le comunice membrilor felul în care aplicase hotărîrile luate în ședința anterioară. De data aceasta se hotărî ca doi contabili de la întreprinderea forestieră să fie aduși în serviciul de contabilitate al băncii, cel de al doilea pentru că era căsătorit și nu avea perspective să-și poată găsi curînd o altă slujbă.

IX

De vreo două săptămîni, la cele două cluburi politice din localitate se grămădea lume peste lume. Cetăţenii, adunaţi grupuri-grupuri, discutau — îngrijoraţi în clubul partidului de la putere, şi tot mai însufleţiţi în acela al opoziţiei. Începuse să circule zvonul despre o apropiată schimbare de guvern. Îndeosebi clubul opoziţiei era tot mai populat. Erau sări în care lumea nici nu mai încăpea în cele două camere ale localului, şi oamenii ajunseseră să discute şi pe coridor, şi pe scara care ducea la etaj. Cetăţenii care nu mai dăduseră pe la club de luni de zile, se interesau acum de posibilităţile venirii la putere şi dădeau din coate ca să poată pătrunde prin mulţime pînă la fruntaşii locali ai partidului, să-i salute şi să schimbe o vorbă cu ei. Alţii, care nu mai fuseseră, de la ultimele alegeri, pe la club şi despre care se auzise că s-au înscris în alte partide, erau acum nelipsiţi sară de sară şi cei mai optimişti cînd se discuta despre probabilitatea schimbării guvernului.

Versiuni noi circulau în fiecare zi, şi erau destul de mulţi, în amîndouă taberele, care abia aşteptau să se termine programul la serviciu, ca să alerge la club.

Îngrijorările ca şi însufleţirile din cele două cluburi politice începură să se extindă şi asupra familiilor. Se discuta pînă noaptea tîrziu, făcîndu-se planuri pentru momentul venirii la putere — în unele, pentru vremurile de răstribite ale opoziţiei — în altele. Se iscau discuţii înfocate între soţ şi soţie despre posturile pe care bărbaţii ar fi trebuit să le ceară şi să le ocupe, dacă n-ar fi fost — cum îi dovediră a fi, în această împrejurare, nevestele lor — nişte «mototoli» şi «papă-lapte». Ba erau femei care duceau şi în stradă agitaţia de acasă. Cele care nu se mai îndoiau că unul sau altul din posturile importante vor fi ocupate de soţii lor, începură să-şi ţină capul sus şi căutau orice prilej să le întîlnească pe cele ale căror bărbaţi urmau să cadă din culmea puterii, pentru a le putea privi sfidător şi chiar să le adreseze cîteva cuvinte înţepătoare. Şi, dimpotrivă, cele ale căror soţi «mai» erau încă în posturi importante, evitau să mai iasă prin oraş, ca să nu fie «jignite» de «rivalele» lor politice.

În birouri se lucra din ce în ce mai puțin. Mai ales diurniștii, care știau că, dacă se schimbă guvernul, zilele lor sînt numărate. Pe lîngă aceștia, mai erau numeroși alți slujbași, de toate categoriile, care ajunseseră în posturi numai datorită serviciilor electorale aduse partidului, așa-numita «clientelă politică», care de asemenea nu mai aveau chef să lucreze de vreme ce, odată cu căderea guvernului, urmau, conform tradiției, să fie scoși din slujbe sau permutați cîne știe unde, în ce colț de țară.

Pînă și la percepția comunală se simțea neliniștea iscată de zvonul schimbării de guvern. Scăzură dintr-odată încasările. Agenții de urmărire se mișcau mai încet. Somațiile de plată se adunau tot mai multe în servietele lor. Pînă și perceptorul-șef pierduse ceva din strășnicia lui. Licitările fură sistate, cele fixate se amînară fără termen. Se știa din experiența trecutului că, dacă se schimbă guvernul, slujbașii se puteau considera, pînă după alegeri, în concediu. De ce să se mai pună rău cu contribuabilii? Mai ales că nu se știa niciodată de unde va sări iepurele: cine va ajunge primar, cine ajutor de primar, cine membru în comisia interimară, cine șel al poliției, cine prefect, subprefect, deputat, senator, funcționar la primărie, la prefectură, la poliție.

Pușini cetățeni rămăseseră liniștiți și-și vedeau de treburile lor ca și înainte de-a începe să circule zvonurile. Nu pentru că n-ar fi crezut că este posibilă schimbarea de guvern. Nimic nu se petrecea, în țară, mai ușor și nu era mai de neprevăzut decît căderea unui partid de la putere și venirea altuia. Ci pentru că nu se amestecaseră și nu se amestecau în politică, ci se mulțumeau să meargă pe drumul apucat încă înainte de unire, care le dădea puțința să-și vadă liniștiți de îndeletnicirile lor. Ei frecventau «Cazina română», ca și înainte de unire, și deși nu mai erau socotiți ca făcînd parte din «opinia publică» a orașului, erau singurele pietre pe care valurile politicianismului nu le mișcau din locurile lor, singurii pe care se răzima continuitatea unei vieți românești culturale, sociale și economice: liceul cu profesorii, banca «Fortuna» cu funcționarii ei, despărțămîntul «Astrei» cu corul, cu biblioteca și sala de lectură, cu petrecerea tradițională de la Sîntilie, cu cele două-trei reprezentări teatrale de diletanți pe an, cu turneele despărțămîntului «Astrei» în satele din jur.

Cei intrați în apele politicii de partid nu mai aveau vreme pentru astfel de îndeletniciri, și nici nu le mai credeau necesare, concentrându-și interesul numai asupra situației lor personale și crezând că prin aceste situații se creează noua viață românească de care țara are nevoie. Încolo, sarcinile de ordin general, cele culturale, ca și cele economice, era, după părerea lor, firesc să cadă în cîrca statului, și de aceea priveau cu superioritate la puținii inși care mai stăruiau pe drumurile apucate altădată.

La «Cazina română» se discutau adeseori schimbările care începuseră să se producă, după unire, în viața socială, se expuneau păreri și se exprimau temeri cu privire la posibilitatea de așezare a noii societăți și la felul ei de dezvoltare în viitor, lipsită cum era de un ideal înalt de viață și de unul național bine precizat.

Pe lângă persoanele pe care le-am cunoscut pînă acum, la discuțiile de la «Cazina română» mai luau parte, în ultimul timp, directorul liceului, Vasile Andron, bărbat de vreo cincizeci de ani, fost profesor la unul din liceele confesionale, înainte de unire, contabilul Verzaru, un învățător bătrîn, Precup, vreo patru profesori mai în vîrstă de la liceu și doi dintre cei mai tineri, care, împreună, contribuiau de obicei la activitatea culturală a despărțămîntului «Astrei» la sate.

Într-o sară, pe cînd începuse să se adune lumea la cazină, Ionică, băiatul de serviciu al mărgineanului Bucur Popa, proprietarul localului, intra ca o furtună în sala de lectură și aruncă bomba unei știri pe care el o considera senzațională :

— A căzut guvernul, domnilor !

În sala goală — era zi de lucru — strigătul băiatului răsună atît de tare, încît cuvintele, aruncate repede, nu se înțeleseră.

— Ce spui tu, măi Ionică ?! întrebă din odaia vecină, cu mese, contabilul Verzaru.

Ionică răsări în prag și mai spuse o dată, foarte agitat, cu ochii scînteietori :

— A căzut guvernul, domnilor !

— E sigur, sau e vorba tot de niște zvonuri ?

— Acum e sigur ! A venit în clipa asta nenea Bucur de la primărie și ne-a spus. Zice că-i o zarvă și o jălanie acolo, de să ferească Dumnezeu !

Directorul «Fortunei» zîmbi înseninat și zise :

— Unii se-ntristează și alții se bucură ! Așa-i la roata norocului, frate Ionică !

— Da, însă spunea nenea Bucur că erau unele nereguli, pe care ar fi vrut să le pună în rînduială, și acuma nu mai au timp.

— Și cine a venit în loc, frățioare Ionică ? întrebă directorul liceului.

— La primărie ? Încă n-a venit nimenea.

— Nu la primărie, la guvern !

— Păi, sigur că opoziția ! — răspunse băiețandru, cu un aer de superioritate. — Șeful ei a fost încredințat cu formarea noului guvern. Lista oficială încă nu se cunoaște. Nenea Bucur spunea că circulă vreo trei pînă acum.

— Văd că ești însuflețit și tu, măi Ionică — zise avocatul Preda. — Ești cumva din opoziție ? Nu știam pînă acum că ții cu vreun partid.

— Nici nu țin, domnule avocat, sau, mai bine, adevărul e că țin cu toate, căci toate sînt românești.

— O să ajungi un bun negustor, dragul meu — zise Verzaru. — Așa se cade negustorului, să țină mereu cu partidul care vine la putere. Cel care cade în opoziție nu mai plătește două parale.

— S-aduc un rînd ?

— Adă, măi Ionică — ziseră mai mulți —, să închinăm și noi în sănătatea noului guvern.

— Poate că pînă acum va fi și depus jurămîntul, zise părintele Nistor.

— Nu ! Spunea nenea Bucur că jurămîntul se va depune mîne la amiază sau chiar mîne sară. Șeful guvernului are încă neînțelegeri cu partidul, cu privire la formarea lui. Așa se vorbește la primărie, zise Ionică și, ieșind din sală, o luă la goană pe scări de făcu să răsune tot coridorul de pașii lui îndesați.

Ionică tocmai adusesese ultimele patru halbe — erau doisprezece oaspeți la cazină, și el nu putea să ducă decît cel mult două halbe într-o mînă — cînd intra Vasile Grecu. Doctorul părea abătut.

— Era cît pe-acî să-mi fac păcate cu tine — zise Sava Scurtu. — Credeam că te-ai dus la clubul opoziției, în sara asta, că ne-ai trădat.

— Dacă-mi ardea de trădare, mergeam la celălalt — zise doctorul. — Nu-s așa de prost să trag la năcaz și sărăcie, cînd, și așa, am destulă, și de una și de cealaltă.

— Cum ?! Tu nu știi nimic ?! Păi tocmai la asta mă gîndeam și eu ! De azi, opoziția a ajuns la guvern !

— Adevărat ? Cine v-a spus ?

— Crainicul nostru, fratele Ionică !

— Nu cred să se facă atît de răpede schimbarea de guvern !

— Tu nu crezi, și noi am și închinat în sănătatea noului guvern ! Știrea a adus-o Bucur, de la primărie. Zice că-i o panică pe-acolo !

— Dacă-i așa, poate că-i adevărat. Sînt nereguli mari, după cum am auzit.

În sara aceea și-n alte două care urmară se făcu politică și la «Cazina română». Se adeveri ceea ce pînă atunci numai se zvonise : că în partid erau mai multe fracțiuni, care acum amenințau cu sciziunea, dacă nu li se va da satisfacție. Și fiecare fracțiune, pentru a fi satisfăcută, cerea locuri multe și importante în guvern. Fracțiunile, grupulețele, clicile aveau ramificații, pornite de la centru, pînă în cele mai îndepărtate organizații. Cel mai puternic grup, al tinerilor, care fusese și cel dintîi în lupta din timpul opoziției, declara sus și tare că nu se va mai lăsa înșelat de bătrîni, care, cînd e vorba de răsplată, își uită promisiunile. Tinerii cereau, nici mai mult nici mai puțin decît trei portofolii, între care neapărat pe cel al Internelor.

Urmară trei zile agitate, de știri contradictorii, cu liste de guvern care se băteau cap în cap. Ramificațiile din oraș ale fracțiunilor din partid ajunseră aproape la cuțite, și clubul se schimbă într-un adevărat viespar.

La «Cazina română», discuțiile se învîrteau, ca și în tot orașul, în jurul listelor oficioase ale guvernului și se făceau diferite combinații și speculații, fără ca oameni să se învrăbească între ei, ca unii ce nu se așteptau nici la mai bine, nici la mai rău, indiferent ce listă ar fi rămas definitivă. Puteau judeca astfel cu mai multă obiectivitate.

Nichita Marele, fostul prim-contabil al băncii «Fortuna», nu lua parte la aceste discuții. El își bea liniștit berea, uitînduse cînd la unul, cînd la altul dintre comeseni, părăind a-i

asculta cu atenție. La un moment dat, avocatul Vasile Preda se întoarse spre el și-l întrebă :

— Dar dumneata, domnule Nichita, nu ai nici-o opinie ?

— Ba am, cum să n-am ?! Eu nu sînt de acord cu nici una din listele dumneavoastră pentru că nici unul din cei pe care i-ați pus pe liste n-a făcut nici o declarație împotriva legii conversiunii agricole.

— Cum să facă, domnule Nichita, dacă se așteptau să vină la guvern și să între în alegeri ?! — zise părintele Nistor. — Doar nu erau să-și taie singuri creanga de sub picioare ! Cine i-ar mai fi votat la sate ? Ei au fost mai cuminiți și au afirmat mereu, și în presă și în parlament, că legea s-a făcut din inițiativa lor.

— Dacă-i așa, înșamnă că am dreptate ! Nu sînt buni de miniștri ! Să rămînă oameni particulari, ca mine ori ca dumneata. Să nu-și ia sarcini publice, dacă nu înțeleg interesul public. Să nu mai facă experiențe pe socoteala țării ! Să le facă numai cu averea lor particulară !

Deși trecuse aproape un an de la intrarea în vigoare a legii conversiunii, bătrînul era și acum revoltat și aștepta abrogarea ei.

— Trecînd cu privirea peste aceste liste — zise Sava Scurtu —, un lucru mă miră cel mai mult. Și nu numai acum, ci la fel m-am mirat de cîte ori s-au produs schimbări de guvern. Cum se poate ca aceeași persoană să fie astăzi la Domenii și mine la Interne ?! Într-un guvern, unul deține, azi, portofoliul Finanțelor, iar mine, cînd îi vine iarăși partidul la putere, te trezești cu el ministru al Sănătății Publice ! Și cum de se pot găsi astfel de oameni care cutează să primească un minister, cînd ei n-au putut face nici-o ispravă ca prefecți, ca primari, ca directori ai unei bănci de provincie ?! Și ce fel de oameni sînt aceia care-i aleg să fie miniștri pe asămenea nepricepuți ?!

— Ei, domnule director, ce întrebare mai pui și dumneata ! Parcă nu știi că, odată cu scaunul de ministru, capătă, prin inspirație, și cunoștințele necesare într-un domeniu sau altul, și puterea de muncă, și înțelepciunea de care are nevoie un conducător, răspunse, zîmbind, Verzaru.

— Asta e o mare nenorocire pentru țara noastră — continuă directorul «Fortunei». — Un om nu se poate pricepe

decît într-o singură meserie. Cine se pricepe la toate, nu se pricepe la nici-una !

În sfîrșit, după trei zile de așteptări înfrigurate, noul guvern depuse jurămîntul. Discuțiile la «Cazina română», intrară iarăși pe vechiul făgaș. Dar frămîntările, numirile noi care urmărară abia de-aici încolo, abătură de la orice muncă adevărată o însemnată pătură socială a orașului. Ca de obicei în asemenea prilejuri, se vădeau și se porneau mai mult urile decît prietenii, se răscolea un adevărat viespar, căruia îi trebuia luni de zile pentru a se liniști.

În cele trei zile de criză, doctorul Grecu venise tîrziu la cazină, mai tîrziu decît de obicei, și mereu abătut. Nu prea lua parte la discuții, ci asculta, cu gîndurile risipite, vorbirile celorlalți.

În a patra sară, directorul «Fortunei», cînd ieșiră de la cazină, îl petrecu pe doctor spre casă.

— Să mai fac și eu oleacă de mișcare — zise el. — Azi am stat toată ziua în birou. Ne-au venit de la uzină datele pentru contabilizare.

Merseră o vreme tăcuți, pe străzi aproape pustii.

— Îmi pare că de cîteva zile nu ți-s toate oile acasă, doctore —, începu, întru tîrziu, directorul. — S-a întîmplat ceva ? Ai pe cineva bolnav în familie ?

— Nu ! Mulțămită lui Dumnezeu, de asta nu mă pot plînge. Am eu destui bolnavi, dar în cealaltă familie. Am febră tifoidă în două sate.

— Hm ! Înțăleg !

— Ce înțălegi ?

— Cauza indispoziției tale.

— Te rog să mă ierți, dar te-nșăli. Oricît ne-ar păsa de alții, tot mai aproape-i cămașa decît haina. Mă-ngrijorează Ion.

— Dar ce, i s-a întîmplat ceva ?!

— Nu-și prea vede de carte.

— Te-a informat Valentin ?

— Nu ! Valentin e înglodat în lucru pînă peste cap. Mi-a atras atenția chiar unul dintre profesorii lui de la drept.

— Era el cam amator de sport încă din liceu...

— Așa a și rămas. S-a înscris acolo în echipa universitară. Asta n-ar fi nimic. Eu, ca doctor, nu condamn sporturile, cîtă vreme sînt raționale. E vorba însă de altceva, mult mai primejdios decît sportul. E vorba de mișcarea asta studențească. Valentin termină curînd anul al cincilea de medicină și n-a fost ispitit nici odată să pună țara la cale. Nu l-a interesat nici un partid politic. Politica lui a fost numai medicina. Ion e de-abia în anul întîi la drept și nu se mai gîndește la carte.

— Te referi la mișcarea asta naționalistă, antisemită ? După cîte știam, nu-i vorba de un partid politic.

— Și ce importanță are dacă-și spune sau nu-și spune partid ? În realitate, tot de politică e vorba. Aproape toți care intră în mișcarea asta nu-și mai vād de carte, nu-și mai dau examenele și se cred mari reformatori.

— Te-a înștiințat profesorul acela ?

— Da. E un vechi cunoscut de-al meu și un prieten bun. El mi-a spus că nici măcar nu e vorba de o acțiune pe față, ci de una tainică, de un fel de conspirație.

— Conspirație ?!

— Poate că nu am folosit termenul cel mai potrivit. Prietenul meu, pe care l-am întîlnit mai zilele trecute, mi-a spus că tînării care intră în mișcarea asta se dedau la o acțiune clandestină, misterioasă. Că li se dă o educație tipic sectară, după metoda sectelor religioase. Că ar fi — mai știu și eu ce să cred ? — un fel de religie nouă, cu metode de acțiune proprii, pe care sînt obligați, sub jurămînt, să le păstreze secrete.

— N-am auzit de așa ceva !

— Nici eu n-am auzit pînă acum. Dar, după cîte mi-a spus el, cred că tineretul e îndrumat sistematic către un fel de autosugestie, și eu, ca doctor, știu că autosugestia poate deveni o boală psihică extrem de primejdioasă pentru individ, cînd e practică de unul singur, și nespun de primejdioasă pentru societate, cînd e practică în masă.

— Dar oare cine-i îndrumă spre astfel de metode ?

— Nu se știe. Băieții nu spun nimic.

— Și care ar fi autosugestia ?

— Că ei, tineretul, sînt totul în țara asta, că numai de la ei poate veni mîntuirea.

Savu Scurtu începu să rîdă.

— Doctore dragă, pentru asta nu e nevoie de nici-o autosugestie ! Tinării totdeauna au crezut așa, au judecat așa. Totdeauna li s-a părut că ei sînt totul, că pe ei se razimă viitorul țării și așa mai departe. Adu-ți aminte cum eram noi cînd eram tinări. Nu credeam că noi o să răsturnăm lumea și că o s-o construim altfel ?

— Este o deosebire fundamentală între generația noastră și generația lor. Prietenul meu face parte dintre puținii profesori universitari care se interesează îndeaproape și de educația tineretului, mai ales de activitatea lui în afara zidurilor universității. El vede o mare primejdie în această educație clandestină, cu caracter de sectarism social și chiar religios. Prin ce mijloace nu știu, dar el mi-a spus că a reușit să afle cîteva principii ale educației lor clandestine. Ei fac *tabula rasa* cu toate generațiile dinaintea lor, le condamnă pe toate, chiar și pe aceea care a făcut unirea, spunînd că e cu desăvîrșire coruptă și fără putință de îndreptare ; că, în consecință, această generație trebuie lichidată pentru a salva națiunea, și că sînt hotărîți, în vederea atingerii acestui scop, să folosească toate mijloacele de luptă legale și ilegale.

— Cum ? Luptă ?! Cu mijloace legale și ilegale ?!

— Da ! Își bagă în cap că, dacă în drumul lor, de purificare întîi, de reclădire pe urmă, le va sta cineva împotrivă și nu-l vor putea înlătura prin mijloace legale, atunci vor avea dreptul să-l suprimе, în numele idealului suprem pentru care luptă : binele neamului. Hm ! Mi se pare că vezi și tu deosebirea fundamentală dintre noi, cînd eram tinări, și tineretul din mișcarea asta ! Ei au ajuns, prin autosugestie, să se creadă singurii posesori ai idealului național și singurii în stare să salveze neamul. Asta samănă a nebunie. Și nebunia colectivă e cel mai mare pericol pentru o societate și pentru un popor. Îl poate duce la pierzanie !

Ajunseră înaintea locuinței doctorului și se opriră la poartă.

— Eu nu cred că trăbă să te îngrijorezi chiar într-atîta ! Cine știe de unde și-o fi cules informațiile prietenul tău, profesorul ! Că dacă există în realitate o doctrină și o educație secrete, ele nu pot fi cunoscute de cei ce nu fac parte din mișcarea asta. Și-apoi, problema asta a generațiilor s-a pus, în-

dată după război, și în alte țări. Iată, în Italia, în Germania, tineretul e în fruntea activității și a reformelor politice, dar nicăieri nu s-a săpat o prăpastie între tineri și celelalte generații. Ar fi și nefiresc lucru, și potrivnic evoluției naturale a vieții ! Nu cred că chiar la noi să se ajungă la o prăpastie între generații. Cine să aibă interes să sape prăpastia asta ?!

— Eu alte informații n-am, decît acelea pe care mi le-a dat prietenul meu — răspunse doctorul Grecu. — I-am replicat și eu cum îmi răspunzi și tu mie, că nu e de crezut să existe o astfel de organizație, că nu-mi vine să cred că ea ar putea să existe la noi, românii, care sîntem un popor tradiționalist, căruia îi repugnă anarhia. Dar el mi-a atras atenția că fenomenul care se petrece cu o parte din tineretul nostru nu e nou și că nu poate fi socotit numai ca o aberație locală. Că și în Italia, și în Germania tineretul extremist s-a folosit de căi multiple pentru a ajunge la putere. Mi-a vorbit de marșul fasciștilor asupra Romei și de organizațiile național-socialiste din Germania. El crede că, la noi, în mare parte, e vorba de o înrîurire străină, de interese ale unor cercuri politice străine.

— E ! Dacă-i vorba de o simplă imitație, nu va duce la nici-un rezultat ! Imitația, moda, țin numai o vreme și pe urmă gata, trec !

— Da, dar cît vor ține nu știm. Iar dacă informațiile prietenului meu sînt corecte, și cred că sînt, pentru că e un om serios, n-ar trebui să rămînem indiferenți. Pe mine cel puțin nu mă poate lăsa indiferent, pentru că e vorba și de Ion, de băiatul meu. Nu mai frecventează regulat cursurile, nu-și vede de carte. Și eu nu am bani să-l țin un veac la universitate, s-ajungă studentul bătrîn al orașului nostru.

— Cu băiatul ai vorbit ?

— Firește !

— Și el ce ți-a spus ?

— Nimic sau aproape nimic. La început a fost surprins, i s-a suit tot sîngele-n obraji și ochii lui au căpătat o strălucire ciudată. Apoi s-a liniștit și m-a ascultat pînă la sfîrșit. Cînd am terminat, știi ce mi-a răspuns ? M-a întrebat, privindu-mă bănuitor, cu coada ochiului, cine mi-a spus toate cîte i le înșirasem. Bineînțeles că nu i-am spus numele prietenului meu, ci că am eu un informator aici, un prieten

bun, care m-a ținut mereu la curent cu purtările lui și ale lui Valentin. Mi se pare că m-a crezut. A recunoscut că e alături de toți tinerii naționaliști, antisemiți, și că el crede că bine face. A mai recunoscut că, într-adevăr, ei, adică tinerii ăștia, vor să lichideze corupția din viața publică. Și atît. Dar din atitudinea lui am înțeles că prietenul meu avusese dreptate. I-am vorbit. I-am arătat că datoria tinărilor este să învețe, nu să facă teorii sociale și politice. M-a contrazis, dar știi, cu un aer de superioritate, încercînd să-mi demonstreze că «bătrînii» — auzi ? «bătrînii» ! — sînt corupți și că tineretul are misiunea de a regenera țara. M-am supărat și i-am tras o săpuneală ! Era cît pe ce să-l bat. Eu, cum mă știi, sînt un om liniștit, dar rar, cînd îmi ies din fire, abia mă pot stăpîni. L-am înfruntat rău. Îi veniseră lacrimi în ochi. Pe urmă am regretat. Bietul băiat ! E un copil încă ! Și i-am condamnat în gînd pe aceia care, urmărind cine știe ce scopuri politice, vînează astfel de băieți, cruți încă, și-i modelează după interesele lor meschine. Am ajuns la convingerea că se pune la cale, în umbră, fără știrea noastră, o adevărată crimă socială. Iată ce m-a pus pe gînduri, de cîteva zile, dragă prietene ! Cineva ne ia din mîna copiii. Poate să fie vorba de un complot organizat din afară, cum crede prietenul meu profesorul. Nu știu. Dar mie încă nu mi s-a întîmplat ca un copil de-al meu să-mi ascundă ce are pe suflet și să mă privească de sus, cu dispreț. Iar Ion a făcut-o ! Am certitudinea că a apucat-o pe un drum greșit, cu toate că nu mi-a mărturisit nimic din îndeletnicirile cu care își pierde timpul. Dar de schimbat e schimbat, asta am văzut ! Nu mai e copilul care a plecat de-acasă !

— Poate că exagerezi și tu. Poate că ești subț înrîurirea prietenului acela al tău.

— Nu ! Nu sînt eu omul care să se lase impresionat și influențat cu una, cu două ! Apoi, nu am un termen de comparație în Valentin ? Niciodată n-am avut impresia că întîlnesc în el pe altcineva decît pe cel care a plecat de-acasă. Și el e de cinci ani printre străini ! Nu ! Am înțeles ce se întîmple cu Ion. Și să știi că am și luat o hotărîre.

— Care ?

— Dacă voi constata că nu se întoarce de pe drumul apucat, la anul nu-l mai las la universitate. Îl țin acasă și va în-

văța aici pentru examene. Că doară frecvența la drept nu e obligatorie.

— I-ai spus și lui ?

— Încă nu. Vreau să văd întâi dacă discuția noastră a avut asupra lui vreun efect.

— Nici nu-i bine să te grăbești. Ion e un băiat inteligent, și dacă a apucat într-adevăr pe un drum greșit, își va da singur sama și se va opri.

— Pe un drum greșit ! Dar tu te îndoiești încă ?

— Mă îndoiesc. Profesorii ăștia văd adeseori prin ochelari măritori. Exagerează. Se tem să nu-și piardă autoritatea asupra studenților. Drept să-ți spun, nu-mi pot închipui că tineretul de azi să poată ajunge la convingerea ridiculă că lumea începe cu el. Tinării noștri sînt inteligenți, cum e întreaga nație. E adevărat că ne despart de ei vreo treizeci-patruzeci de ani. Dar copiii de azi nu pot fi altfel decît am fost noi la vîrsta lor. Iar noi ne-am cinstit părinții. E o virtute fundamentală a poporului nostru respectul față de înaintași. De altfel, e o virtute a tuturor popoarelor civilizate. Nu pot crede, și nu trăbă să credem că așa, peste noapte, s-a schimbat din străfunduri firea românului. Dacă e vorba de o influență străină, nu poate fi decît una trecătoare !

— Să dea Dumnezeu să ai dreptate !

— Din cauza asta nu trăbă să-ți faci gînduri negre. Noapte-bună !

— Noapte-bună !

Cei doi prieteni se despărțiră. Directorul «Fortunei» porni spre casă îngîndurat. Deși încercase să-l liniștească pe doctorul Grecu, cele aflate îl impresionaseră profund.

XI

Valentin Grecu își anunță sosirea acasă pentru a doua jumătate a lui iulie. Venea într-un concediu de numai două săptămîni. Cu toată bunăvoința pe care i-o arăta, directorul clinicii nu-i putuse acorda o vacanță mai lungă.

Directorul «Fortunei» fu însă mult mai generos. Auzind de la doamna Preda de venirea lui Valentin, el îi acordă So-

rei un concediu de o lună, începînd de la aceeași dată și pînă la mijlocul lui august. Ba adăogă la concediu și o gratificație, pentru că, în ultimul timp, fina sa muncise cu mult folos pentru bancă.

Odată cu apropierea sosirii lui Valentin, Sora deveni din ce în ce mai neliniștită, mai nervoasă. Cît timp el fusese, fizic, departe, cît timp prezența lui rămăsese numai spirituală, ea își umpluse existența cu o horbotă ușoară de visări, de sentimente, de bucurii. Dar nimic sau numai foarte puțin din lumina și căldura ce-i inundau ființa de cîte ori se gîndea la el trecuse în epistolele pe care i le trimitea. «Am fost oare egoistă bucurîndu-mă singură de iubirea mea pentru el, neîngăduindu-i să vadă mai adînc în sufletul meu, sau mi-a fost teamă să i-o mărturisesc? — se întreba Sora. — Nu, nu mi-a fost teamă — își răspundea —, ci m-am sfiit să-i mărturisesc dragostea mea. Teamă-mi este acum, cînd știu că în curînd va fi aici, lîngă mine. Ce se va întîmpla dacă nu-mi voi mai putea ascunde sufletul?»

Pentru a se liniști, încerca să și-l închipuie așa cum îl văzuse în toamnă, la culesul viilor, la Crăciun, la Paști, cînd, deși fusese lîngă ea, putuse să se stăpînească. Numai ultima oară, după vacanța de Paști, cînd și-a luat rămas-bun de la el, deși se silise să se poarte ca de obicei, îi dăduseră lacrimi. Dar cînd le simțise că-i curg ca două părăiașe fierbinți pe obraji, acolo, în pragul casei, în fața lui, a părinților și a celor doi frați, ca să nu se facă de rîs, s-a-ntors brusc pe un călcîi și nu s-a mai oprit pînă în fundul grădinii.

Era neliniștită și nervoasă și pentru că, de la Paști și pînă acum, flacăra aceea lăuntrică, pe care o ascunsese atîta vreme cu grijă, să nu i-o vadă, să nu i-o simtă nimeni, crescuse mereu în ea, umplîndu-i întreaga ființă. «Simt să acumina îmi va fi foarte greu să mai mă stăpînesc — își zicea Sora. — S-ar putea chiar să nu reușesc deloc. Și-atunci, ce se va întîmpla cu mine?»

Alteori, gîndurile și frămîntările ei luau alt drum. Își zicea că, la urma urmelor, Valentin are dreptul să-i cunoască iubirea. Oare nu el îi deschisese poarta spre frumusețile vi-surilor ei de-acum? Dacă n-ar fi fost el cel care să o privească într-alt fel, cu alți ochi decît în copilărie, să o prindă într-alt fel de mîna decît o făcea mai demult, să-i ceară atunci, la petrecerea de la Schimbarea la Față, fotografia, să

se bucură atît de mult că ea îi păstrase telegrama, dacă n-ar fi fost el cel care *să înceapă*, oare ea ar fi avut vreodată curajul să deschidă poarta aceea fermecată a visurilor de iubire ? Nu era ea, cea de acum, într-un fel, opera lui ? Și-atunci, nu avea el dreptul să o cunoască în întregime ? Deci de ce s-ar teme de clipa mărturisirii ? Și totuși se temea. Era în sufletul ei un amestec de sfială și durere, pentru că simțea că, odată cu mărturisirea iubirii, pe care nu o mai putea înconjura, se va despărți pentru totdeauna de sine însăși cea de acum și va deveni pentru totdeauna a altuia.

Într-o după-amiază, pe cînd cosea în grădină la o rochie de casă, sub nucul cel bătrîn, își dădu deodată sama că Valentin nu va rămîne lîngă ea decît două săptămîni. Două săptămîni, nu două-trei luni, ca altădată ! Cum de nu se gîndise la lucrul acesta de la început ? Era o împrejurare care-i răsturna toate planurile de pînă acum, planuri prin care voia să se liniștească, zicîndu-și că va face ea într-un fel oarecare ca să amîne momentul mărturisirii pînă mai încolo, spre sfîrșitul vacanței.

«Hei ! Situația se schimbă, dacă el rămîne numai două săptămîni !» își zise cu tristețe Sora. Mai era posibil să-l ducă pe Valentin cu «zăhărelul», cum îi spunea el adeseori ? Nu ! «Ar fi și păcat ! Mare păcat pentru amîndoi ! — își zise Sora, simțind însă îndată cum sîngele îi năvălește în obraz și o căldură dulce îi inundă întreaga ființă. — Îi voi spune ! Da, îi voi spune tot, fie ce-o fi ! Nu mă mai tem de nimic ! Nu-l pot lăsa pe Valentin să se întoarcă, după două săptămîni, tot nelămurit și să continui încă un an să-i fac aluzii în scrisorile mele, iar el să-mi facă aluzii în scrisorile lui. Nu ! Această situație trăbă să înceteze !», își zise fata, prinzînd dintr-odată curaj pentru întîlnirea cu Valentin.

Și, cîtă vreme mai înainte nu știa ce-i va spune cînd îl va vedea venind, acum, dintr-odată, toate gîndurile i se limpeziră. Îl va întreba ce mai fac domnișoarele acelea frumoase de la universitate și dacă nu s-au supărat că le-a părăsit ca să vină acasă.

— Știi la ce m-am gîndit, mamă ? Să facem ceva ca să prelungim concediul lui Valentin, zise ea, venind din grădină.

— Să facem. Dar ce ?

— Uite la ce m-am gîndit. Cînd se vor împlini cele două săptămîni de concediu, să-i deie nenea doctorul un certificat că-i bolnav.

— Tu crezi că doctorul s-ar învoi ?

— Am să-l rog eu.

— Și crezi că Valentin ar fi de acord ?

— Nu-i nu știu ce păcat !

— Eu nu cred că s-ar învoi nici unul, nici celălalt. Doctorul n-ar da un certificat de circumstanță lui fiu-său, iar Valentin poate că n-ar voi să lipsească mai mult timp de la clinică. Eu mă mir că i-au dat și concediul ăsta de două săptămîni. Fără bunăvoința profesorului, sînt sigură că nu l-ar fi primit.

— Atunci să găsim altceva.

— E greu de găsit, zîmbi maică-sa.

— Eu cred că știi, dar nu vrei să-mi spui.

— Nu știu nimic, draga mea. Dar ții tu așa de mult să fie vacanța asta mai lungă ?

— Asta nici nu-i vacanță ! Cine-a mai auzit ? Două săptămîni !

— Ai uitat că nici la Crăciun, nici la Paști n-a stat decît cinci zile acasă ?

— Atunci a fost cu totul altceva !

— Poate că nici Valentin n-ar vrea să rămînă mai mult. Parcă scria că anul viitor e ultimul, și că cel mult în toamna viitoare își va lua diploma de doctor. Are și el de învățat mai mult, iar timp are mai puțin acum, fiind ocupat și la clinică.

Era o perspectivă nouă, la care, de asemenea, Sora nu se gîndise. Deci aceasta este ultima lui vacanță ! Dacă nu-i va mărturisi acuma totul, atunci cînd o să-i mai spună ? Așa, în treacăt, cînd va veni la Crăciunul viitor, sau la Paști ? Dar poate că nici nu va mai putea veni de sărbători !

În ziua sosirii lui Valentin, se frămîntă pînă la amiază, neștiind ce să facă : să-l aștepte la gară, sau să nu-l aștepte. Ardea de nerăbdare să-l vadă, și frica de întîlnirea cu el i se risipi aproape detot. Cum să-l aștepte la gară ? Dacă ar fi logodnicul ei, ar fi altă situație, dar așa ! Ce-ar zice doamna Grecu, care îl va întîmpina dimpreună cu Ana, surioara lui ? Și încă de mama lui Valentin nici nu s-ar sfîi atît ! Dar

gara nu va fi goală ! Vor fi acolo mulți cunoscuți și cunoscute ! Totdeauna peronul e plin de lume !

Deci nu se duse la gară, și nici acasă la doctorul Grecu, cum îi trecuse prin minte la un moment dat. Se hotărî să-l aștepte acasă. Dar nu în casă, ci va potrive în așa fel lucrurile încît Valentin să o găsească în grădină, cînd va veni în vizită la ei. Că va veni deîndată, după-amiază, nu se îndoia. Era sigură că se va grăbi, de vreme ce nu are decît două săptămîni de concediu.

Cea dintîi veste despre sosirea lui Valentin o aduse Virgil, cînd veni la masă.

— Venea de la gară, în trăsură, cu Anișoara și cu tușa Maria. O să mă duc pe la el să-l chem să vadă pendula.

Pendula era de o săptămînă în salon. Căci, la începutul concediului, Sora îi dăduse lui Virgil, din gratificația primită, ultimele două rate, și copilul adusese acasă obiectul la care rîvnea de atîta vreme. La drept vorbind, nu-l adusese singur, pentru că n-ar fi putut, pendula fiind tot atît de-naltă cît el. Adevărul e că ceasornicarul chemase un comisionar și ținuse să vină el însuși ca să o instaleze, așa că pendula sosi, în casa avocatului Preda, cu alai.

Întreaga familie se adună în salon, urmărind cu atenție, iar Virgil și cu încîntare, toate gesturile pe care domnul Braunfeld le făcu pentru a o pune în locul cel mai potrivit și pentru a o face să meargă. Apoi, pentru a potrive ora exactă, domnul Braunfeld făcu să bată, ceasurile și jumătățile de ceas, de la șase, cînd fusese oprită, pînă la douăsprezece. Încîntarea fu generală. Muzica de gonguri delicate și grave a pendulei umplu salonul cu o melodie armonioasă și limpede. Era o adevărată sărbătoare să o auzi bătînd.

Braunfeld, cuprins și el de încîntarea celorlalți, surîdea fermecat, mîngîind ușor creștetul lui Virgil, care i se învîrtise tot timpul din urmă în preajmă, și ritmînd cu pleoapele lui grele fiecare bătaie. Cînd zvonul celui din urmă gong se stinse, toată asistența izbucni în aplauze, ceea ce-i emoționă pe cei doi autori ai minunii : bătrînul ceasornicar evreu și prietenul lui, mezinul familiei Preda, care se priviră unul pe altul cu ochi înrouați.

— Cîteva instrucțiuni nu ne-ar strica, domnule Braunfeld — zise avocatul, pe cînd ceasornicarul, pregătindu-se

de plecare, își lua pălăria din cuier. — Când trăbă tras, când...

Cu același zîmbet blînd pe figură, Braunfeld ridică un braț, întrerupîndu-l.

— Nu-i nevoie de nici-o instrucțiune, domnule avocat. Prietenul meu — adăogă el, privind spre Virgil — îi cunoaște întreg mecanismul tot așa de bine ca și mine. Pe dumnealui inginer să-l faceți ! Are dumnealui așa o mare plăcere la mașinării, la roțițe și la șuruburi ! — zise vesel domnul Braunfeld ieșind și spunînd, poate pentru a zecea oară : — Să-l folosiți sănătoși !

— Nu era nevoie să-i mai spui de instrucțiuni — zise Ana. — Ce, nu-l cunoști ?! Crezi că un meseriaș ca el se desparte ușor de-o asemenea pendulă ? Vei vedea. Vreme de cel puțin o lună va trece săptămînă de săptămînă pe-aici, ca s-o vadă, s-o mai asculte, s-o mai meșterească. Nu o întreabă el și acuma pe Sora, de cîte ori o întîlnește, cum îi mai merge ceasul-brătară ? Negustorii ca el, când vînd un lucru, îl vînd și din suflet, nu numai din magazin.

— Într-adevăr, așa e, mamă ! — zise cu însuflețire Virgil, bucuros că maică-sa îl lăuda pe bătrînul lui prieten.

Se făcură ceasurile cinci după-amiază, și Valentin nu mai venea. Virgil îl aștepta ca pe spini, pentru că din clipă în clipă trebuia să plece ; se angajase la o partidă de fotbal pe un teren viran, și nu putea lipsi sub nici un motiv, pentru că s-ar fi descompletat echipa în care juca.

— Mergi liniștit, Virgile. Poate că nici nu vine azi — zise Ana. — Va fi și el ostenit de drum, apoi, pînă despa-chetează...

Virgil plecă, și Sora simți că a scăpat de o încurcătură. Dacă ar fi rămas acasă, era sigur că, venind Valentin, băiatul s-ar fi ținut scai după el și nu l-ar fi lăsat pînă n-ar fi ascultat pendula bătînd.

Valentin veni pe la șase.

În casă nu era decît Ana ; Vasile Preda era la birou, iar Sora în grădină.

După ce schimbă cîteva cuvinte cu doamna Preda, Valentin se duse în grădină.

Sora ştia că sosise după felul cum închisese porţiţa de la stradă. Degetele i se opriseră din croşetat, pusesese lucrul pe masă, şi miinile îi căzuseră în poală.

Inima începu să-i bată cu putere. O auzea, o simţea dureros în urechi.

«O să încep aşa cum m-am gândit, cu domnişoarele acelea frumoase» îşi zise ea.

Dar cînd îl văzu, nu avu putere nici să se ridice de pe bancă şi să-i iasă întru întîmpinare. I se părea că se sufocă. Deodată îi ajunse la ureche vocea lui timbrată, viguroasă, armonioasă.

— Bună-ziua, fată dragă ! Ce însemnă solemnitatea asta ?! Oare nu-ţi pasă că se-ndreaptă spre tine un suflet de om ?

Dar, făcînd încă vreo cîtiva paşi şi văzînd paliditatea de pe faţa Sorei, se cutremură şi se apropie uşor de fată.

Sora stătea cu capul frînt în piept, şi nici măcar ochii nu şi-i ridică spre el. Respiraţia îi era grea şi părea nespus de tristă. Începu să bată furtunos şi inima lui Valentin, şi abia cuteză să ridice braţul şi să adie uşor cu mîna peste părul fetei. La atingere, Sora se înfioră, şi lacrămile începură să-i curgă.

Valentin se așeză pe bancă, lîngă ea, şi-i trecu încet braţul drept în jurul mijlocului. Tăceau amîndoi. Sora rămase cu capul frînt în piept. Apoi începu să o zguduie un plîns mut, mai mult tresăriri ale trupului, care, prin braţul din jurul mijlocului ei, treceau în Valentin ca nişte descărcări electrice. Braţul lui o apropia tot mai mult de el, ca şi cum ar fi vrut să o ia sub protecţia sa, şi Sora se trezi cu capul pe pieptul lui. Ochii i se închiseră. Dibui după mîna lui liberă, o găsi şi o luă într-a ei.

Rămaseră un lung răstimp așa. Din ochii fetei izvorau mereu lacrimi, dar respiraţia i se liniştea din ce în ce mai mult. Întru tîrziu oftă usurată.

— Cît de altfel mi-am închipuit să te întîmpin, dragul meu ! şopti ea, deschizîndu-şi ochii înrouraţi şi ridicîndu-i spre el.

Erau ca două stele de un albastru întunecat, ca două stele nou-născute, pline încă de pulberea fluidă a creaţiei. Privirile lui coborîră adînc în ochii ei, atrase ca de forţa unui magnet irezistibil. Capul i se aplecă spre gura Sorei, în vreme

ce cu brațul drept o apropia mai mult de el. Sora îl aștepta cu buzele întredeschise.

— Ce dulci ți-s buzele, Valentine dragă ! — suspină ea, închizînd din nou ochii. — De multe ori, gîndindu-mă la tine, simțeam risipindu-se în mine o dulceață asămănătoare. Și nu știam de unde-mi vine.

— Acuma știi ? întrebă el, înecat de emoție.

Ea pipăi cu brațele și-i înlănțui gîtul.

— Da, acum a știu ! Știu pentru că te iubesc.

— Draga mea ! șopti el, sărutînd-o iar.

— Nu asta am vrut să-ți spun ! Știam și mai înainte. Dar mă temeam de mărturisire. Nu știam că e așa de dulce.

— Adică asta e mărturisirea ta ? întrebă el, încercînd să iasă din ameteitoarea bucurie care îl copleșea.

— Asta este ! Cam copilăroasă, nu ? Să nu pot să mă ridic de pe bancă, să nu-ți pot spune un cuvînt de bun-sosit, să-mi dea lacrămile ?!

— Mi-ai spus cel mai fermecător bun-sosit, fata mea dragă !

— Dar nu așa voiam eu să fie clipa întîlnirii ! Voiam să te întreb mai întîi ce fac fetele frumoase pe care le-ai lăsat acolo, la Cluj. Știi ? M-am zbugiumat tare mult cu gîndul, înainte de venirea ta, pîn-am ajuns la hotărîrea că trăbă să-ți fac mărturisirea. Aveai dreptul să ți-o fac. Da-mi era o frică !...

— De mărturisire ?!

— Da ! Fiindcă-mi era frică de tine.

— Frică ?! Ție ?! Din scrisori n-am putut bănuî așa ceva !

— Păi da, pentru că, fiind singură, eram îndrăzneată. Deși te simțeam mereu lîngă mine, nu mi-a fost frică. Dar de întîlnirea asta cu tine m-am temut. Știam că are să vină clipa mărturisirii, și gîndul ăsta mă paraliza. Dar eram ca un pahar plin, care trebuia să se reverse.

— Draga mea fată ! Bine c-a dat Dumnezeu ! Era și timpul !

— Proastă am mai fost ! N-am știut că e așa de bine, așa de dulce să te știi că ești întreagă a cuiva, și că ai pe cineva care-i cu totul al tău.

Valentin îi trecu iar brațul în jurul mijlocului.

Sora tăcu un răstimp, părăind că se gîndește departe.

— Dragă Valentine, ești tu cu totul al meu ?

— Cu trup și suflet, cum ți-am scris de-atâtea ori.

— Da, însă vreau să și aud. Spune-mi și cu vorba.

El o îmbrățișă ușor și o sărută.

— N-am iubit și nu voi iubi pe nimeni altcineva decât pe tine. Dar de ce mă întrebi ?

— Pentru că... pentru că nu știu ce m-aș face, dacă n-ar fi așa. Nu știu ce s-ar alege de mine dacă n-ai fi tu. Poate de-aceea m-am temut atît de mult să mă mărturisesc ție, să mă arăt ție așa cum sînt.

El tăcu o vreme.

— Da, Soro, ai dreptate. Noi amîndoi sîntem legați, de-acum înainte, pe viață.

— Și tu simți tot așa ?

— Da ! Pînă-n adîncul sufletului.

Sora sări de pe bancă, i se așeză pe genunchi și îi înconjură gîtul cu brațele ei reci.

— Dragă Valentine ! șopti ea.

Din curte se auziră strigătele lui Virgil :

— Veniți ! Veniți repede ! Îndată bat ceasurile opt !

Cum el alerga, strigînd, spre grădină, Sora se ridică repede în picioare și-l luă pe Valentin de braț.

— Vino, să auzi bătînd ceasornicul lui Virgil.

— Veniți răpede ! le strigă Virgil, văzîndu-i pe cărare, și se înapoie alergînd, ca și cum ar fi voit să împiedece o catastrofă : nu cumva să bată pendula înainte de sosirea lor.

Era hotărît să-i oprească minutarul înainte de-a ajunge la ora opt, dacă ei n-ar fi ajuns la timp, deși nu-i plăcea gîndul de a se amesteca în rînduiala lăuntrică a mecanismului, care-i părea un lucru sfînt.

Totuși fu silit să intervină. Sora și Valentin, cu toată voința lor de-a-i face plăcerea, înaintau încet pe cărare, parcă plutind pe-o apă adîncă și liniștită, singuri în toată însărarea ce cădea peste ei înmiresmată de parfumul garoafelor, al violetelor și al rezedei.

La brațul lui Valentin, răzimată ușor de umărul lui, Sora se liniștise cu desăvîrșire. O pace bună și adîncă îi umplea sufletul, și un sentiment puternic de siguranță pusese stăpînire pe ea. Nu trăise încă nicodată un asemenea sentiment. Se oprea uneori o clipă, îl privea pe Valentin în ochi, și continua drumul. Era aici, era el, și era întreg al ei. Sentimentul acesta de posesiune a ființei lui descătușa parcă din ma-

rile adîncimi ale simţirii ei izvoarele fericirii care-i inunda sufletul. La braţul lui, în siguranţă deplină, împăcată cu sine, ieşea din grădină o altă fiinţă decît aceea care întrase cu cîteva ceasuri mai înainte.

Cînd ajunseră în salon, îl găsiră pe Virgil stînd ţeapăn, încruntat, lîngă pendulă. Îi oprise tic-tacul cu un minut înainte de bătaie. Acum, oftînd, o porni. Cu ochii ţintă la cadran, zise :

— Aţi întîrziat ! A trebuit s-o opresc. Şi acuma nu mai ştiu cu cît trăbă s-o pun înainte.

— O să-ţi spun eu, Virgile. Ceasul meu este exact, după radio.

— Da, numai cît nu-i bine...

Se opri deodată şi ridică degetul arătător. Pendula începu să bată. Vibraţiile ei melodioase, grave, de argint, umplură locuinţa şi căzură ca o ploaie de cristal în fiinţa celor doi tineri, luminîndu-i şi înseninîndu-i.

— Pendula aceasta e o adevărată minune, dragă Virgile !
— zise Valentin, cu sinceră însufleţire. — N-am cuvinte să te felicit pentru alegerea ta.

— Da, e un ceasornic rar ! — răspunse, satisfăcut, băiatul. — Dar trăbă s-o feliciţi şi pe Sora.

— De ce ?

Sora se repezi la copil să-i astupe gura cu palma. Dar Virgil se feri repede şi zise :

— Pentru că ea mi-a dat banii să-l cumpăr.

— Auzi colo ! O felicit şi pe ea, din toată inima. A dovedit astfel că ştie să aprecieze gustul unui artist ca tine, răspunse Valentin, apropiindu-se de Sora şi luîndu-i mîna într-a lui.

Virgil se apropie de el şi-i scoase din buzunarul vestei ceasul. Îl deschise, se uită la cadran şi-l puse la loc. Apoi potrive minutarul pendulei.

— Poţi să fii sigur că este exact, zise Valentin.

— Dacă spui că-i după radio ! Însă nu-i bine să umbli la pendulă, s-o opreşti, s-o pui înainte sau înapoi. Maşinăria ei e un lucru fin şi precis, care nu suferă amestec străin.

— Noi am fost de vină, Virgile, că am întîrziat puţin. Te rog să ne ierţi — zise Sora. — Altădată nu o să se mai întîmple, adăogă ea, uitîndu-se, cu un surîs poznaş, în ochii lui Valentin.

Veniră în salon și ceilalți membri ai familiei. Valentin stătu de vorbă cu avocatul Preda, cu Iuliu, care terminase cu bine clasa a șaptea. Amândoi regretau că Valentin are un concediu atât de scurt.

— E nevoie și de-oleacă de hodină și recreere după un an de muncă, zise Vasile Preda.

— Ce să-i faci dacă bolile n-au vacanță ?

— Eu n-am să mă fac doctor, zise Iuliu.

— De ce nu ? E o carieră foarte frumoasă, dragul meu, răspunse Valentin.

— Se poate, dar eu mă voi înscrie la litere. Vreau să mă fac profesor, să am vreme de cetit.

— Iuliu e un mare amator de lectură, — zise avocatul. — A îngrămădit la cărți anul acesta, încît nu-i mai încap pe rafturile bibliotecii lui. Numai cît, a fi profesor nu însemnă a ceti mereu.

— Știu, dar ai în fiecare an trei vacanțe. Un doctor n-are niciodată vacanță. Cînd a avut vrun concediu nenea doctorul ?

— Tata nici nu și-a dorit vreodată un concediu. Dacă ar fi cerut, ar fi căpătat. Doar dreptul la concediu este reglementat prin lege ! Și-acest drept îl au toți funcționarii.

— Numai cît doctorul nu s-a considerat niciodată slujbaş, ci doctor de carieră, zise avocatul.

Sora îi lăsă în salon și se duse la bucătărie, unde știa că o va găsi pe maică-sa pregătind, ca în fiecare sară, cina. Văzînd-o, fu cuprinsă de o adîncă însuflețire înduioșată, și, repezindu-se la ea, o îmbrățișă și începu să o sărute pe amîndoi obraji.

— Ce-i cu tine, fato ?! o întrebă Ana, cînd scăpă din îmbrățișarea ei, privind-o, parcă mirată, în luminile ochilor.

— Mamă dragă, am o rugămințe ! Dar să nu mă refuzi !

— Care anume ? o întrebă maică-sa, cu o voce adînc mișcată, dar uitîndu-se într-un sertar pe care tocmai îl deschisese, parcă fără să mai știe de ce.

— Să-l reții pe Valentin la cină. Ai mîncare destulă ? Maică-sa zîmbi, uitîndu-se mereu în sertar.

— Am, du-te și-i spune.

— Nu ! Vreau să-i propui dumneata.

— Bine — zise ea, închizînd în fine sertarul —, fie și-așa !

Sora începu s-o ajute. Tăceau amîndouă. Numai din cînd în cînd, Ana trăgea cu coada ochiului la fiică-sa. Apoi, înainte de a ieși ca să-l invite pe Valentin, fără nici un cuvînt, o îmbrățișă și o sărută pe amîndoi obraji.

Cel mai încîntat de această invitație păru să fie Virgil. Valentin avea să audă bătînd și ceasurile nouă, și poate că și zece, dacă va rămîne mai mult după cină.

Și, într-adevăr, Valentin rămase pînă cînd pendula bătu de zece ori.

Cina s-a desfășurat cu voie-bună și într-o intimitate care-i umplu de bucurie pe toți. Amîndoi părinții înțelesesă din vocile celor doi, din felul cum se priveau și cum își vorbeau, că în viața lor se petrecuse un eveniment important. Observă și Iuliu că Valentin și Sora sînt altfel decît de obicei, schimbați, și bănuie și el ceva.

Noaptea era senină. Luna plină bătea în geamurile verandei unde cinaseră și acum stăteau de vorbă.

— Eu aș face o propunere — zise deodată Sora. — Să ieșim cu toții în grădină, la masa de sub nuc.

— Duceți-vă mai bine singuri — zise Ana. — Eu mai am de lucru, iar taică-tău se scoală de dimineață, la cinci. Pleacă, împreună cu directorul, la uzina întreprinderii forestiere.

— Într-adevăr ! Era să și uit ! zise avocatul.

— Eu n-am terminat încă *Memorialele* lui Pîrvan. E o carte unică — zise Iuliu. — Istorie, filosofie, poezie. Și un stil desfășurat într-o cadență largă și gravă, cum n-am mai întîlnit la nici-unul dintre scriitorii români.

— Pîrvan e un mare savant și un mare filosof ! zise, sentențios, avocatul.

Numai Virgil îi însoți în grădină. Dar, peste puțină vreme, i se făcu somn și plecă să se culce.

Valentin și Sora se plimbară pînă tîrziu prin noaptea înmiresmată a grădinii, sub lumina blîndă a lunii.

XI

Cele două săptămîni de concediu trecură repede, și Valentin se trezi aproape de ziua înapoierii la clinică. Maria Grecu, soția doctorului, și Ana Preda aranjară, pentru acest

prilej, o petrecere de după-amiază, cu carne la frigare, în grădina de pomi a doctorului. Grădina era aproape de oraș, între vii. Ion Grecu o cumpărase de vreo cinci ani. Pomii, vreo sută de pruni, de meri și peri, erau numai în partea de șes. Pe coasta ce se ridica pieptiș, mai la deal, fusese odată vie, dar când cumpărase doctorul terenul nu mai erau decât câteva vițe prizărite. Voise el să planteze din nou toată coasta cu vie, dar an după an nu reușise să facă rost de banii necesari. Pusese el mereu deoparte câte ceva, dar nevoile vieții nu-l lăsaseră să se apropie de ei.

Cele două familii se întâlniseră deci la grădina doctorului, în preziua plecării lui Valentin. Nu mai invitaseră, ca de obicei, nici pe Sava Scurtu, directorul «Fortunei», și nici pe părintele Nistor. Ei fuseseră, nu de mult, oaspeții avocatului Preda, în duminica de după Sîntilie, când se făcuse logodna Sorei cu Valentin. Deși participase și părintele Nistor, nu se făcuse logodnă solemnă, cu schimb de inele, ci numai o simplă întrunire cu petrecere în familie. Propunerea de a se proceda așa fusese a directorului «Fortunei». «Logodna se cade să se facă la biserică numai odată cu cununia», spusese el, și cei doi tineri fuseseră imediat de acord. Ei nu aveau nevoie de nici o recunoaștere oficială a promisiunii lor reciproce. Numai mama Sorei rămăsese o vreme cam întristată, dar apoi se liniștise și ea. La urma urmelor, era deajuns și atât. Lumea va afla și nu se va mai mira dacă-i va mai vedea pe tineri purtându-se ca doi logodnici. Nu va mai putea cleveti nimeni nimic, cum se întâmplase îndată după petrecera tradițională de la Sîntilie, când se auzise că Sora s-ar purta prea liber, prea îndrăzneț, cu Valentin, sau că Valentin, cunoscut ca tînăr cuminte, ar fi prea stăruitor în insistențele lui pe lângă Sora. Dacă se va ști că sînt logodiți, vor înceta toate vorbele. Ea știa că toate clevețele care se stîrniseră nu aveau nici un temei, că la petrecerea aceea nu fusese nimic nefiresc în purtarea tinerilor, dar știa că numele bun al unei fete poate fi adumbrit cu astfel de vorbe și păreri superficiale.

Așa se face că, la grădina doctorului Grecu, nu se întruniră decât familiile celor doi logodnici. Petrecerea era în cinstea lor și pentru plecarea lui Valentin.

Frigăruile reușiră de minune, mai ales datorită soției avocatului, care era meșteră mare în pregătirea lor. Îi fusese

de mare ajutor și Iuliu, și fetița doctorului, Ana, dar mai ales Virgil, care era îndemânat la toate. Când se apropia Sora, ori Valentin, să mai învîrtă și ei la frigări, Virgil îi alunga îndată :

— Lăsați-ne, că facem noi toată treaba ! — zicea el. — Voi vedeți-vă de ale voastre !

Adevărul era că lui Virgil i se părea că, după logodnă, soră-sa și cu Valentin trecuseră oarecum în rîndul oamenilor mari și că nu le mai șade bine să se chircească lîngă foc.

Ion Grecu, fratele lui Valentin, aducea mereu crengi uscate dintr-o grămadă rămasă din primăvară într-un colț al grădinii. Părea să nu-l intereseze petrecerea, lăsa impresia că era prezent doar dintr-o obligație familială, și, parcă pentru a accentua această impresie voită, își făcea de lucru cît mai departe de ceilalți. Umblase încruntat și înainte de logodna Sorei, dar de la logodnă încoace era mai mult abătut. De altfel, de cînd venise în vacanță, numai rar îl puteai întîlni pe străzile orașului, și-atuncea singur și îngîndurat. Unii dintre colegii lui plecaseră, peste vară, într-o tabără de muncă, și băiatul ar fi voit să meargă și el, dar doctorul nu-i dăduse voie. «Aș înțalege să vrei să lucrezi într-un birou advocațial — îi spusese taică-său —, să faci puțină practică, dar nu vād ce-ai căuta tu într-o tabără de muncă. Se vede treaba că tot mai faci parte din organizația aceea de complotiști.» De-atunci, Ion ocolea orice discuție cu tatăl lui, fiind convins că, orice i-ar spune, «bătrînul» tot nu va înțalege ce făceau și ce năzuiau ei. În ultimele luni dinainte de vacanță o mai rărise cu participarea la întrunirile acelea tinerești. Mai ales după ce primise o scrisoare din partea Sorei, în care fata îl dojenea prietenește că nu-și vede de carte. Dar nu o rupsesse detot cu ele. Se pusese pe învățat cu mai mult temei decît înainte, îndemnat mai cu samă de o ironie a Sorei, care, în scrisoarea aceea, prevedea că îl paște pericolul de-a ajunge să îmbătrînească în studenție, ca Victor Dan, nestorul universitarilor din oraș. Perspectiva unei asemenea rușini, pe care nu o putea accepta, îl îndemnase să-și dea toate colocviile. Credea că făcuse o mare ispravă, și de aceea fusese foarte contrariat că taică-său nu-i dăduse voie, în schimb, să meargă în tabără. Și-acum, ca și cum nu i-ar fi fost de-ajuns supărarea aceasta, colac peste pupăză, logodna asta a Sorei ! Cîteva zile se gîndise că, după plecarea lui Valentin, va trebui

să aibă o explicație cu ea, dar, stăruind mai mult asupra acestei intenții, își dădu sama că nu prea știe ce anume ar fi de explicat. Totuși, întristarea în care îl aruncase logodna, pentru el neașteptată, a Sorei cu frate-său, Valentin, nu-l părăsise, ba, dimpotrivă, îi agrava sentimentul că, în toate împrejurările vieții lui familiale, el este un nedreptățit.

Fripturile se rumeniră și începură să fie duse, care cum era gata, pe cărpatoarele curate, de lemn, de pe măsurita albă așternută pe iarba verde.

Ospătarea începu în mijlocul veseliei generale.

Ion, care aștepta să fie invitat, și nu fu, se așază mai la o margine. Suporta greu veselia celorlalți și ar fi vrut să se ridice și să plece. Dar își dădu sama că nu-și poate permite o asemenea grosolănie față de ai săi și față de familia avocatului Preda, cu atât mai mult cu cât serbau cu toți, pentru a doua oară, logodna lui frate-său cu Sora, și că nici nu putea să rămână mereu departe și îmbufnat. De aceea, ca să-și mascheze năcazul, începu să facă pe paharnicul, destupînd el sticlele și turnînd în pahare, deși după slujba asta rîvnise Virgil.

Primul pahar, din porunca doctorului, fu numai de vin curat.

— În sănătatea lui Valentin și a Sorei, închină el cu bună-voie.

— Să trăiască întru mulți ani ! răspunseră toți în cor, afară de Ion, căruia urarea îi rămase în gît.

De ciocnit, însă, trebui să ciocnească și el cu cei doi sărbătoriți. Dar mîna îi tremură și vărsă puțin din pahar. Stîngăcia aceasta îl revoltă împotriva lui însuși și se hotărî să nu-i mai pese de nimic de-aci înainte. «Și, la urma urmelor, de ce mi-ar păsa ? — se întrebă Ion, privind furiș la Sora. — Am copilărit cu ea, ne-am împrietenit, am ținut mult la părerile ei, nu i-am ieșit niciodată din voie, am făcut adeseori prostii de dragul ei, dar, în sfîrșit, ce-are aface ? O deziluzie în plus și-atîta tot ! Și nici măcar o deziluzie ! Ce, m-am gîndit vreodată că mă voi căsători cu ea ? Nici poveste ! Atunci ? Mi-a plăcut pentru că era drăguță, inteligentă și prietenă bună. De fapt asta era : o prietenă bună. Iar eu i-am fost un prieten bun și așa îi voi rămîne.» Dar, deși ajunse la concluzia aceasta, totuși sentimentul deziluziei stăruia în sufletul lui.

Așezîndu-se pe pajiște și renunțînd, mai apoi, la ideea de a pleca, Ion se hotărîse totuși să nu mănînce și, mai ales, să nu se atingă de băutură. La început reuși să se țină de hotărîrea luată. Însă după ce-și dădu sama că nu-și poate risipi, cu toate argumentele pe care și le producea, sentimentul acela de deziluzie, se năcăji rău, și, de năcaz, începu să bea, și numai vin gol.

Ceilalți, cum se-ntîmplă de obicei la frigare, cînd toate furculițele se îmbulzesc pe cîrpătorul comun, nu prea băgară de samă că mîncase mai nimic, afară de mamă-sa, care era mereu cu ochii pe el. Dar cînd începu să bea, mai ales că la început dădu peste cap, la repezeală, vreo trei pahare, se uitără mirați la el, dar nu ziseră nimic, că doară se adunaseră să petreacă.

Ion începu să bea de năcaz, dar pe urmă îi veni în gînd să se îmbete, așa, de plăcerea lui, ca să le dovedească tuturor că nu-i păsa de nimeni și de nimic pe lumea asta. Și nu i-ar fi fost greu să-și îplinească dorința, pentru că vinul era bun și tare, iar el îl bea aproape pe inima goală, căci îmbucase doar cîteva bucățele de carne.

Va fi fost poate la al cincilea pahărel de vin simplu, cînd maică-sa îi zise :

— Mestecă-l cu apă, Ionică ! E un vin prea tare ca să-l bei gol.

— Nu există vin tare, ci numai om slab — rîse avocatul. — Iar Ion nu-i dintr-un neam de la cîmpie, unde oamenii nu beau decît moare de varză.

— Noi, cei crescuți în regiuni cu vii, sîntem mai rezistenți, zise și doctorul Grecu, uitîndu-se cu plăcere la Ion.

Se bucura că băiatul începuse a fi mai vorbăreț, era mai atent la ce se petrecea în jurul lui, iar obrajii lui, mereu palizi de cînd venise în vacanță, se mai coloraseră.

— Încă nu simt să fi băut ceva, zise cu mîndrie Ion.

Își continuă cu atenție slujba de paharnic.

Vinul era înmiresmat și tare. Ion mai bău două-trei pahare, tot simplu, fără să-și deie sama că i se urca la cap, că devenea din ce în ce mai guraliv, încît abia mai ajungea și altul la cuvînt. Nu-și dădu sama pînă cînd, umplînd iar paharele cu vin, nu se-nclină prea tare în fața lui Vasile Preda, părăind că vrea să-nchine pînă la pămînt.

Cînd își umplu din nou paharul lui, mamă-sa-i zise iar :
— Grijăște, Ionică ! Pune-ți și apă !

De data asta o ascultă. Își puse și apă, dar lăsa paharul neatins.

— Are porneală bună colegul — zise rîzînd avocatul. — Știe că apa nu-i bună nici în cizmă.

Dar Ionică nu se atinsese de pahar pentru că se simțise dintr-odată invadat de o căldură mîngîietoare și în același timp dătătoare de putere. Se simțea invulnerabil, iar sentimentul acela de deziluzie se risipise cu totul. O mare bucurie de viață izvora din sufletul lui, și dintr-odată îi veni să cînte. Folosi un moment de liniște, de pauză în conversație, și începu o doină. O luă prea sus. Se opri și începu din nou. Se lăsase într-un cot pe iarbă și cînta. Avea o voce frumoasă, învăluitoare. Toți ascultau. El coborîse pleoapele și nu vedea pe nimeni. Cînd termină, răsunară aplauze și strigăte de «Bravo, Ionică !». Distinse, dintre toate, vocea Sorei. «Da, se-nțelege ! Sorei îi plac cîntecele frumoase, da' să vedem cine i le va cînta...» își zise el zîmbind, și întinse mîna după pahar. Dar cum era cu pleoapele coborîte, nu-l nimeri, ci îl vîrșă.

— Nu s-arată cîntărețului să-și bată joc de vin, să-l amestece cu apă, zise, solemn, avocatul.

Ion își umplu paharul cu vin curat și-l bău pe jumătate.

Se lăsa iar într-o dungă și începu alt cîntec, apoi altul. Virgil veni lîngă el, se așeză în iarbă și asculta întins.

— Așa mai înțeleg și eu frigăruie la grădină ! — zise avocatul. — Fără cîntec, nici nu există adevărată petrecere românească. Pe vremea mea studenții nu jucau fotbal, dar știau mai multe doine și romanze decît cei de azi. Și dacă ne-ntîlneam la un pahar de vin, nu se putea fără cîntec. Îmi pare bine că cel puțin unii continuă tradiția.

— Este o romanță nouă, domnule Preda — zise el, primind cu satisfacție lauda avocatului. — Nu-s sigur că am prins-o bine, dar e ceva rar.

— Sînt sigur că ai prins-o ! — răspunse, încurajîndu-l, avocatul. — Dă-i drumul !

Ion căută în buzunar, scoase un portofel cafeniu și din el o bucătică de hîrtie împăturată. Erau trei strofe scurte, scrise cu creionul. Îi veni în minte și melodia. Romanța era într-adevăr frumoasă. Apoi Ion reveni la doine și romanze cu-

noscute de toți, și-atunci intrară în cîntec și Valentin și Sora. Dar cum el nu avea voce de cîntăreț, începură să cînte și cele două femei, așa că, în grădină, pe însărate, se ridică un cor în toată legea.

Apropierea Sorei îl irită, la început, pe Ion, dar cînd vocile lor se înfrățiră, se liniști îndată și cîntă cu tot mai multă însuflețire. Ei doi se potriveau la voce. Hei ! De cîte ori cîntaseră duet ! O caldă bucurie îi umplu sufletul și simți deodată că nu mai e năcăjit pe Sora.

Sora îl aplauda cu entuziasm, ca pe vremuri. Ba, după o romanță veche, *Călugărul din vechiul schit*, la cîntarea căreia contribuira și cele două femei și avocatul Vasile Preda, Sora îl îmbrățișă și-l sărută pe amîndoi obraji. Ion tresări, simți cum îl ia un val de lumină, se trezi parcă din amețeața vinului și-și zise : « Poftim ! Nu s-a schimbat nimic între noi doi ! »

La întoarcerea în oraș, Valentin se nimeri, la un moment dat, în rînd cu maică-sa și cu Ana Preda, iar Ion se trezi că merge alături de Sora. Deși nu era deloc amețit, era încă destul de înflăcărat de vin.

— Am să-ți spun un cuvînt, Soro, zise el, cît ce rămaseră mai în urmă.

— Spune, dragul meu.

— Dacă n-ar fi vorba de Valentin, m-aș fi supărat rău pe tine.

Fata nu pricepu dintr-odată.

— Vorba e că e frate-meu. Altfel am fi tăiat toate punțile. Să știi ! Vorbesc foarte serios !

— Măi Ioane — zise Sora, pricepînd unde bat cuvintele lui Ion —, dar tu ai fost totdeauna foarte serios. Tocmai de aceea sper că vom rămîne foarte buni prieteni.

— Se-nțelege că vom rămîne, dacă-i frate-meu !... răspunse Ion oftînd.

— Eu te iubesc și-acuma ca și mai înainte, dragă băiatule ! zise Sora mișcată.

— Acuma înțăleg ! Și eu la fel ! Și pentru a te convinge, iată, te felicit din toată inima pentru logodna ta cu Valentin.

Sora rămase o clipă pe gînduri, apoi zise serioasă, cu o voce gravă :

— Într-adevăr, Ioane, numai tu nu m-ai felicitat pînă acum pentru logodnă...

A doua zi îl însoțiră amîndoi pe Valentin la gară.

XII

Trecură săptămînilor, lunile și se apropia împlinirea unui an de la logodna celor doi tineri.

Într-o sară din iulie, cu cîteva zile înainte de petrecerea tradițională de la Sîntilie, Sora Preda se întorcea indispusă și iritată de la plimbarea prin parcul orașului.

Plecaser de-acasă cu o prietenă, Ana Dănilă, dar în parc se întîlniseră cu un grup întreg de fete și de băieți, veniți în vacanța de vară. Se mai întîlnise cu unii din ei, așa, în trecut. Acum însă erau vreo cincisprezece. Sora strînsese instinctiv brațul prietenei sale, cînd văzuse grupul, și voise să apuce pe o cărare laterală, dar tinerii aceia le văzuseră și începuseră să le cheme.

Vorbeau despre petrecerea ce se apropia, și studentul în drept Victor Dan voia să-și impună părerile lui. Spunea că trebuie să facă exerciții de *cadril* și de *romană*, să se danseze și aceste două dansuri demodate, întrucît era vorba de jubileul de douăzeci și cinci de ani al petrecerii de la Sîntilie și se cuvenea să-și aducă aminte de trecut și, totodată, să se pună bine cu bătrînii, care strîmbau din nas la dansurile moderne.

Tinerii nu acceptau ideea lui și nu se lăsau convinși de argumentele pe care le aducea. Nimeni nu mai cunoștea cele două dansuri, iar timp cînd să le mai învețe ca lumea nu mai aveau. Poate că nici tarafele de lăutari nu le mai știau.

Victor Dan începu să facă elogiul celor două dansuri, evidențiindu-le «amploarea solemnă, față de care rumbele și foxtroturile nu plătesc nimic». Voia să-i convingă că sînt ușor de învățat, că sînt «clare, arhitectonice, aproape aritmetice», că diferitele lor figuri se imprimă ușor în memorie. Mai susținea că ar fi bine să ne întoarcem cît de cît spre obiceiurile tradiționale, că «prea ne-am englezit și ne-am

franzuzit», și că «trăbă să le facem o bucurie, de aniversară, și bătrînilor».

— Cum vă puteți închipui — perora el — o aniversară, așa de înșămnată, fără dansurile care au deschis întîia petrecere de Sîntilie, aranjată, acum un sfert de veac, de tinerimea studiosă din oraș și din jur? Tu ce crezi, Soro? — o întrebă Victor Dan, întorcîndu-se spre ea. — Nici tu nu ești de partea mea?

— Eu aș fi bucuroasă, fiind vorba de o aniversare, dar mi se pare că ei au dreptate. E prea puțin timp pentru a le învăța. Și apoi, mai este ceva.

— Ce mai este?

— Repetițiile le-am putea face numai noi, cei care sîntem aici, în oraș. Cei din jur, tineretul din satele vecine, care formează grosul publicului, nu le-ar putea învăța. Și-atunci, te întreb, ei ar rămîne să fie simpli spectatori?

— Bravo, Soro! Ne-ai salvat! strigă cineva din grup, și ceilalți aplaudară.

— Ai dreptate! — zise Victor Dan. — La asta nu m-am gîndit. Și totuși, eu nu-mi pot închipui aniversara asta fără cadril și fără romană.

— Și eu sînt de părerea lui Dan că fără cele două dansuri nu se poate să sărbătorim aniversarea — zise Ana Dănilă. — Numai cît eu am o propunere.

— Ce propunere? întrebă Dan, curios.

— Să se ofere patru sau șase părechi dintre dansatorii cei mai buni, să le învețe și să le danseze numai ei, în pauză. Și cred că nici n-ar trebui să învețe toate figurile, pentru că, întregi, dansurile acelea ar dura prea mult, și n-ar avea toată lumea răbdare să le privească pînă la sfîrșit. E de-ajuns să învețe doar cîteva figuri, și numai acelea să fie executate.

— Iată, domnule, ce înșamnă o fată cuminte! — zise admirativ Victor Dan. — Așa vom face!

— Vorba e: cine va fi profesorul de cadril și de romană? Tu le mai știi? întrebă Sora.

— Eu?! — răspunse Dan. — Ce-mi întră odată în urechi, nu-mi mai iasă.

— Lui Dan numai ce-i întră-n cap îi iasă răpede, glumi cineva din grup.

— Îmi zboară pleava și-mi rămîn grăunțele, dar la tine se-ntîmplă invers, dragule! răspunse prompt Victor Dan.

— Și mai este ceva — adaoase Ana Dănilă. — Care muzicant mai cunoaște melodiile ?

— Vinătu cu taraful lui, dragă fată, — sări îndată cu răspunsul Victor Dan. — E și aniversara lui. Tot el a deschis și acum douăzeci și cinci de ani petrecerea de Sîntilie. De cîte ori nu m-a rugat bătrînul să mai pun în program cele două dansuri clasice.

— Clasice ?! se mirară cîtiva.

— Clasice, da ! Generația de-acum e împotriva clasicismului, spre pierzania ei ! Domnișoarelor și domnilor, să trecem imediat *ad rem*. La amîndouă e nevoie de părechi. Cine cu cine se înscrie benevol ?

Gîndul că vor învăța numai cîteva figuri și perspectiva de a dansa în fața publicului, că ei vor fi punctul de atracție al petrecerii, îndemnă trei părechi să se desprindă din grup.

— Prea puțini ! — zise Victor Dan. — Adică aș mai fi eu. Care dintre domnișoare ar vrea să fie păreche cu mine ?

Dintre cele mai tinere nu se mișcă nici una.

— Aș primi eu — zise Ana Dănilă. — Eu știu unele figuri, dar eu și cu Sora mai avem încă repetiții la cor.

— Mulțămesc, domnișoară Dănilă. Foarte frumos din partea dumatăle. Și să nu-ți pară rău. Vei fi părechea vătălului. Dacă mai știi din figuri, îți va fi ușor, cu toate repetițiile de la cor. Deci, pînă acum sîntem patru părechi. Ba, sîntem cinci. A cincea păreche : Sora cu Valentin. Ne mai lipsește o păreche. E musai să ajungem la șase părechi !

— Nu e sigur că Valentin va putea veni, zise Sora.

— Cum se poate ? ! Trăbă să vină !

— Și chiar dacă va veni la petrecere, la repetiții în nici-un caz nu cred că va putea veni.

— Da, Valentin e foarte ocupat în ultimul timp, — zise subțindu-și buzele, Laura Dinu, fostă colegă de liceu cu Sora, studentă.

— E vacanță, ce Dumnezeu ! Știu că a ieșit de la clinică ! stăruie Victor Dan.

— Da, a ieșit de la chirurgie, după Paști, dar după șase săptămîni a intrat la ginecologie, zise Sora.

— Iarăși ca intern ?

— Mi se pare că nu. Stă încă în locuința închiriată după Paști.

— Hm ! Cum n-ar sta ?! zise Laura, insinuant.

— Pe noi, te rog, deci, să ne scoți din combinație. Ca logodnică, eu n-aș putea avea pe altcineva de păreche.

— Așa este ! — oftă Dan. — Se mai caută două părechi. Trăbă să le găsim !

— O să le găsești, că doară nu e toată lumea aici, zise una din fetele care se angajaseră.

Grupul se mișcă, și tinerii începură să se plimbe.

Laura Dinu și o altă fostă colegă de-a Sorei, Veturia Popa, împreună cu un student, apucaseră cu un rînd înaintea Sorei, care mergea alături de Ana Dănilă.

Sora nu se simțea bine. Cît fuseseră în grup, Laura îi aruncase mereu priviri insinuante și oarecum disprețuitoare. Cînd spusese că, după Paști, Valentin a ieșit de la chirurgie, Laura o privise ironic și deschisese gura ca și cum ar fi vrut să spună ceva. Iar cînd specificase că Valentin stătea tot în locuința închiriată după Paști, exclamase «Hm ! Cum n-ar sta ?!». Era o insinuare, de bună samă. Sora simțise insinuarea nu numai din vorbele Laurei, dar mai ales din privirea pe care i-o aruncase. Oare ce a vrut să insinueze Laura ?

Cum mergea cu Ana Dănilă, auzea frînturi din conversația celor trei din fața lor.

— Sînt sigură că n-are să vină, zise la un moment dat Laura.

— Pe siguranța ta nu se poate pune mare temei. De obicei te cam înșăli. Ai obiceiul să exagerezi, răspunse studentul care le însoțea pe cele două studente.

Sora simți că vorbesc de Valentin, și ciuli urechea. Dar o vreme nu mai auzi nimic. Cei din fața lor vorbeau prea încet, iar Ana Dănilă îi povestea ceva care, deși nu o interesa, o împiedeca să prindă cuvintele pe care le rosteau cei trei.

— Știi cum a ieșit de la chirurgie ?... Pretexte, dragul meu !...

— Vorbe pe care nu poți pune nici-un temei — zise Veturia Popa. — Parcă asemenea chestiuni de familie le poate afla cineva așa cum au fost !

Sora era sigură acum că vorbeau de Valentin. Pricepu și Ana Dănilă.

Mai trecu un răstimp și se auzi iar glasul Laurei, dar nu prinseră decît frînturi.

— E o femeie... Îl ține strâns...

Sora încetini pasul și rămase, cu Ana, mult în urmă. Acum nu mai puteau auzi nimic din conversația celor trei. Ana tăcea. Simțea că prietena ei e nervoasă.

— Vrei să ne întoarcem, Soro ?

— Da, a-nceput să mă doară capul.

Porniră spre casă.

— Iată, parcă regret că m-am angajat la dansurile acelea — zise, întru târziu, Ana. — Dacă erai și tu cu Valentin, ar fi fost altceva.

— De ce să regreti ? Faceți un lucru frumos ! Dan are dreptate.

— Are, dar, nu știu cum, parcă nu mă mai simt bine între tinării ăștia. Poate că sînt prea bătrînă pentru a le mai fi tovarășă de petrecere.

— Auzi colo ! Prea bătrînă !

— Nu știu ce e, dar parcă nu mai este sinceritatea de altădată dintre noi. Discută între ei și se ceartă mereu de parcă s-au împărțit în tabere dușmane. Eu mă simt mult mai bine în societatea celor de la cor.

— Poate că ai dreptate. Am remarcat și eu că sînt capabili de răutăți care înainte nu se pomeneau între noi.

— Și asta ! Parcă s-au înverșunat într-un fel de concurență a vieții. Dacă ăsta-i unul din foloasele universității, sînt mulțumită că nu i-am trecut pragul !

— La ce va fi făcut aluzie Laura ? Căci o aluzie, o insinuare a fost, de bună samă ! Mă mir că se mai interesează de Valentin ! Știu că, după logodna noastră, a spus că Valentin a făcut o prostie.

— E o răutăcioasă și o înfumurată. O cam cunosc, de altfel, și ceilalți. Știu eu unde bătea cu insinuarea ei ?

— Ai observat și tu ?

— Da, însă nu trăbă să te neliniștești din cauza asta. E din firea ei pizmătareșă și veninoasă. Nu poate suferi să vadă pe cineva fericit.

— O știu eu cum e ! Dar mi se pare o obrăznicie să faci așa-menea insinuări de față cu alții.

— Ce să-i faci ? De cînd e lumea lume, invidia, răutatea și înfumurarea merg mîna-n mîna cu obrăznicia. Nimeni nu o mai poate schimba.

Sora Preda se întoarse în sara aceea indispusă și iritată acasă.

La cină, abia gustă din mâncare, plângându-se de durere de cap. Nu mințea. Trecu în salon, luă, dintr-o cutiuță, un piramidon și se duse la bucătărie să-și ia un pahar cu apă. Se gândi să iasă în grădină, dar renunță la gândul acesta. Își așternu patul și se culcă.

Ar fi vrut să uite cuvintele Laurei, pe care o disprețuia pentru răutatea, înfumurarea și firea ei pizmătareță, dar ele îi reveneau mereu în minte și o săgetau dureros. Ce voise să spună Laura prin exclamația aceea insinuantă «Hm ! Cum n-ar sta ?!» ? Și cine era femeia aceea care «îl ține strins» ? Să fi fost și fraza aceasta din urmă tot în legătură cu Valentin ?

Oricum încerca să lege firele, nu înțelegea nimic. «Din frânturile pe care le-am auzit, nici nu am cum să înțeleg — își zise ea. — Vor fi simple vorbe sau clevețe răutăcioase. De altfel, nici Veturia, nici studentul acela, după câte am putut pricepe, nu au aprobat-o.»

Se întâmplase ceva cu Valentin în timpul din urmă ? Inima ei nu-i spunea nimic, nici o adiere de teamă sau de îndoială nu trecuse prin ea. Or, știa că, în ultimul timp, ori de câte ori avea o nedumerire sau o îngrijorare care o privea pe ea, pe Valentin sau viitorul lor, trebuia, ca să nu greșească, să-și asculte simțirea intimă. Dacă se simțea liniștită și curajoasă, repede i se împrăstiau toate gândurile care o turburau.

Analizându-se acum cu atenție, cum stătea în pat, cu ochii închiși, constată că inima ei nu se teme de nimic. Totuși, aluziile acelea parc-ar fi fost niște săgeți veninoase, care-și lăsaseră otrava acolo. Și din otrava aceea se ridica mereu durerea de cap.

Oare ce se petrecuse cu Valentin ? Îi ascundea sau îi ascunsese ceva ?

La Paști a anunțat-o că probabil va părăsi clinica chirurgicală, unde, fiind prea ocupat, nu putea să-și vadă cu seriozitate de pregătirea examenelor, și că își va lua locuință în oraș. După două săptămîni, îi trimisese noua adresă. Peste șase săptămîni, lucra la clinica ginecologică, desigur că extern, de vreme ce nu-și schimbase adresa. El îi scrisese că trebuie să facă o practică temeinică și la clinica ginecologică,

pentru că nu avea de gînd să ajungă un medic specializat numai într-o ramură a medicinei, ci un «generalist», așa cum era și tatăl său. O mai anunțase din vreme că va rămîne întreaga vacanță la Cluj, pentru că el nu mai era propriu-zis student, și că numai studenții se pot gîndi la vacanță. Cînd îl rugase să se repeadă, pentru două-trei zile, ca să fie prezent la petrecerea de Sîntilie, el i-a răspuns că va încerca să vină, dar că nu-i poate promite cu certitudine. Spunea că ar ține foarte mult să poată veni, dar că nu era deloc sigur că va putea, pentru că, deși nu mai era intern, avea foarte mult de lucru la clinica de ginecologie.

Un singur lucru nu înțelegea Sora : Dacă pentru pregătirea examenelor fusese silit să părăsească o clinică, de ce s-a angajat, după șase săptămîni, la alta, care-l împiedeca tot atît de mult să se ocupe de prepararea examenelor ? Își răspunse că poate practica de-acum, de la clinica ginecologică, va fi mai strîns legată tocmai de examenele restante. Simțea însă că ar fi preferat ca el să precizeze mai clar noua situație.

Oare nu cumva această neprecizare ascundea ceva ? Dar ce-ar fi putut fi ? De ce să nu-i fi scris ? Doară știa că dînsa nu se amesteca în treburile lui particulare, că nu i-a dat niciodată sfaturi, că nu l-a îndemnat să se grăbească, să-și dea mai repede examenele. Doară știa că ea îl crede un bărbat harnic să-și vadă singur de obligațiile sale. Atunci, de ce nu i-a dat mai multe amănunte despre noua lui situație ?

Sora simțea că era umilitor, și pentru el, și pentru ea, să înceapă a-l bănuî că-i ascunde ceva care ar privi-o și pe dînsa. Nici nu se putea gîndi la așa ceva...

Dar atunci, ce rost au avut aluziile Laurei ? Simple vorbe de fată răutăcioasă ! Dar zadarnic își spunea așa, căci veninul săgeților ei, iată, i-a rămas în inimă și nu o lasă s-adoarmă. Începu iarăși să o doară capul. Se sculă și mai luă un piramidon.

Cînd se urcă din nou în pat, îi veni un gînd liniștitor : «O s-o întreb mîne pe Laura ce-a vrut să spună prin aluzia aceea. Altfel, mă frămînt zadarnic ! Și cu cît mă voi frămînta mai mult, cu atît mă voi învenina mai tare.»

Hotărîrea aceasta o liniști și adormi îndată, cu gîndul că, în fond, nu avea de ce să se teamă.

A doua zi după-amiază, pe cînd tocmai era gata să iasă ca s-o întâlnească pe Laura Dinu, se trezi cu Ion Grecu la uşă. Ieşiră amîndoi în grădină.

— Nu ți-a scris Valentin ? o întrebă el îndată.

— De-o săptămînă nu mi-a mai scris.

— Nici nouă. Și aș vrea să știu sigur dacă vine la petrecere sau nu. Credeam că te-a anunțat pe tine.

— Cînd mi-a scris ultima oară, nu era sigur.

— Păi chiar nesiguranța asta nu-mi place. Mai sînt doar cîteva zile. Ar trebui să știu !

— De ce ?

— Ar trebui să aibă un rol la petrecerea asta, să fie și el printre aranșori, să i se tipărească și lui numele pe biletele cu ordinea de dans. Se îmbulzesc toți neisprăviții !

— Dar cred că ordinele de dans sînt și tipărite pînă acum.

— Nu sînt ! Domnul Victor Dan mi-a cerut să-i dau pînă mîne sară știrea sigură. A întîrziat cu tipărirea pentru chestia aceea cu cele două dansuri. Vrea să le pună în ordine, și azi se hotărăște dacă poate recruta părechile care lipsesc. M-am înscris și eu pentru probele de romană și cadril.

— Cu cine ?

— Ghici !

Sora se gîndi și pomeni vreo patru fete, cu care îl vedea mai des pe Ion.

— N-ai ghicit ! Cu Viorica Pascu. Mie-mi plac mai mult elevele de liceu decît studentele, rîse el.

— Frumoasă păreche !

— Crezi ?

— Parcă tu nu ? Știi să alegi !

— De ales s-ar părea că mă pricep, dar ce folos ! Rămîn cu alesul !... — zîmbi Ion, cu o umbră de melancolie în voce. Și adăogă : — În viață trăbă să ai și noroc, nu numai gust...

Sora înțelese aluzia ; îi luă mîna și-i zise cu blîndețe :

— Ce copil mare ai rămas tu, Ioane ! Dar ia spune-mi, de ce-ți sînt mai simpatice elevele decît studentele ? Pentru că sînt mai naive ?

— Și pentru asta !

— Și pentru ce încă ?

— Rîd mai frumos.

— Nu mai spune ! Într-adevăr, Viorica luminează sufletul omului, cînd rîde. Rîsul frumos e un dar deosebit și rar. Nu toate fetele rîd frumos.

— Cîtă vreme sînt dezinteresate, toate rîd frumos.

— Și studentele nu mai sînt dezinteresate ?

— Nu prea ! Ele au și început vînătoarea !

Sora se opri consternată.

— Ce vînătoare ?

— După note bune, după rezultate bune la examene, după diplomă, după cariere, după protecții, după...

— Vai de mine ! Și încă mai sînt și altele de... vînat ?

— Mai sînt, da ! După aventuri și după clevete, după intrigi. Și mai sînt și altele... Studentele știu prea multe, nu mai pot fi simpatice.

— Se pricep și la clevete, și la intrigi ?!

— O, și încă în ce măsură !

— Poate că ți se pare, Ionică. Poate că ceea ce vezi tu nu sînt decît aspecte ale luptei de întrecere în viață. Și eu m-am schimbat de cînd am ieșit din liceu, deși nu sînt studentă.

— Nu ! Tu nu ești ca ele ! I.a ele parc-ar fi vorba de o boală a tinereții. În doi-trei ani parcă și pielea obrazului li se face mai dură și oarecum mai... nerușinată.

— Ionică ! Unde-ai învățat tu asemenea vorbe ?

— Nu-s vorbe ! Parcă tu nu ai prilejul, în fiecare vacanță, să constăți același lucru ?

— Eu ? Nu, nu cred !

— Dar nu-i așa că nu-ți mai place tovărășia lor ? Să știi că m-am întîlnit astăzi cu Ana Dănilă și că mi-a spus întîmplarea de-asăară.

— Te-ai întîlnit cu Ana ?!

Sora înțelese dintr-odată de ce venise Ion la ea și de ce vorbise așa de studente. Îl învălui într-o privire duioasă și recunoscătoare.

— Ascultă, Ioane, oare ce-a vrut să zică Laura Dinu prin aluziile acelea ?

— Nu te poate suferi pentru că te-ai logodit cu Valentin. I-ai luat-o înainte. Voia să-l vîneze, ca studentă, pentru ea.

— Dragă Ioane, nu mai folosi, te rog, asemenea expresii tari. Nu ți se potrivesc. Și, în cazul dat, nici nu e adevărat.

Doar știi că Laura a spus că, logodindu-se, Valentin a făcut o prostie.

— Păi, da ! O prostie că s-a logodit cu tine ! Dar nu mai insist. Știu însă cu certitudine că ea își pusese ochii pe Valentin și credea că-l va cuceri mai ușor fiind la universitate, pentru că tu nu erai lângă el. Un an întreg i-a ținut mereu cărările, și chiar și acum se interesează îndeaproape de tot ce face.

Sora tresări. «Dacă-i așa — își spuse ea —, poate că tot știe ceva.» Și rămase, o vreme, tăcută.

— A vorbit ceva despre ieșirea lui de la clinica chirurgicală, dar în așa fel încât parcă n-ar fi ieșit de bună voia lui, deși Valentin a anunțat despre asta încă din vacanța de Paști.

— Valentin nu ți-a vorbit ori nu ți-a scris mai multe despre părăsirea clinicii chirurgicale ? întrebă nedumerit Ion.

— Mi-a spus că-i dă prea mult de lucru și că nu-i mai rămîne timp să-și pregătească examenele restante.

— O să-ți spună el, sînt sigur, dacă va veni la petrecere.

— Așadar este ceva ?

— El o să-ți spună mai bine decît pot să-ți spun eu. Însă te asigur că n-a fost nimic rău. A părăsit clinica de bună voia lui.

Sora simți că se neliniștește din nou. Ion nu avusese, pînă acum, nici un secret față de ea. Și iată că acum ezită să-i spună din ce cauză a plecat Valentin de la clinică !

— Și dacă nu-mi va spune Valentin ? întrebă Sora.

— În cazul ăsta, dacă voi crede de cuviință, am să-ți spun ce știu eu.

Ion rostise cuvintele acestea cu aer de om mare, cu glas de protector, încît Sora, deși neliniștită, izbueni în rîs.

— Bine, Ioane ! Văd că ai un om care-mi poartă de grijă.

— Să știi că-i așa ! Nu rîde ! Crezi că dacă băgam ceva de samă, nu te înștiințăm ?

Sora nu înțelese dintr-odată că Ion se referea la purtarea lui Valentin.

— Dar nu sînt decît răutăți de femeie răutăcioasă și invidioasă. Poți fi sigură și liniștită ! Uite, ai cuvîntul meu ! Nu-i nici-o femeie care să-l țină strîns pe Valentin, cum a înșinuat urîta aceea de Laura. Și sînt sigur că va veni la pe-

trecere. Iată, plec acum la Victor Dan ca să-i spun să-l treacă între aranșori. Îi voi spune că ți-a scris ție.

— Dar dacă nu vine ?

— Vine cu siguranță ! Ai cuvîntul meu !

După tradiție, la petrecerea de la Sîntilie, pe lîngă invitații, se tipăreau și niște mici carnețele, în care, pe o pagină, se tipăreau numele dansurilor în ordinea în care urmau, iar pe pagina a doua, numele aranșorilor, adică a studenților mai mari care formau și comitetul petrecerii.

Sora îi petrecu pe Ion Grecu pînă la porțița grădinii, apoi se plimbă din nou pe cărare. Nu mai avea nici un rost să iasă în oraș, să o caute pe Laura Dinu și să-i ceară deslușiri.

Cu toate asigurările date de Ion, totuși neliniștea ei nu se risipea. Era acum sigură că Valentin îi ascunsese, în timpul din urmă, unele lucruri. Trebuiau să fie în legătură nu cu ea, își zicea Sora, ci cu studiile și cu examenele lui. Altfel i-ar fi spus și ei. Mai era sigură că între studenți și studențe circulau unele zvonuri în legătură cu logodnicul ei, pe care unii le credeau, alții nu. Să fi fost tot în legătură cu studiile lui ?

Sora era sigură că Ion fusese sincer cu ea, ca întotdeauna. Dacă spus el că nu-i nici o primejdie, așa trebuie să fie ! Totuși de ce nu i-a vorbit despre cauza plecării lui Valentin de la clinica chirurgicală ? De ce spusese că-i va comunica însuși Valentin ? Ce putea fi ?

Zilele pînă la petrecerea de Sîntilie trecură greu pentru Sora, care nu-și putea împrăstia nedumeririle și neliniștea decît în vremea repetițiilor corale pentru concert.

Ion îi spunea că repetițiile la romană și cadril merg bine, că au învățat cîteva figuri, că dansurile sînt oarecum solemne, dar pline de armonie și că regreta că nu venise și Valentin, cu vreo săptămînă mai devreme, ca să fie și el cu Sora una dintre părechile care se ridicaseră acum la opt.

— De-ar veni cel puțin la petrecere ! zicea Sora.

— Vine cu siguranță !

— Dar n-a mai scris nimic !

— De ce să mai scrie, dacă mai sînt doar cîteva zile ?

În adîncul sufletului său, Sora nu se îndoia că Valentin va veni la petrecere. Totuși, de fiecare dată, asigurările lui Ion îi făceau bine.

Concertul era din bună vreme pregătit, și repetițiile care se mai făceau acum nu mai erau decît repetiții generale.

Conducătorul corului, învățătorul Precup, era foarte mulțumit. Pusese în program și două-trei cântări de pe vremuri, care, după unire, ieșiseră din circulație, dar la care el ținea foarte mult. Le numea «punctele jubiliare» ale concertului, și era mîndru că tineretul le învățase bine. Era cu deosebire recunoscător fetelor din cor, care primiseră cu însuflețire să învețe cântările cele vechi.

XIII

Doctorul Grecu, deși nu arăta, ținea mai mult la fiul său cel mare, la Valentin, decît la Ion și la Ana. Nu pentru că fusese primul copil, nici pentru că ar fi fost mai inteligent decît ceilalți, ci pentru că Valentin, i se părea lui, sămăna mai mult cu el prin seriozitate și hărnicie. Cu el și cu elevii și studenții de pe vremuri, pentru care învățatura, cartea, era totul, cită vreme umblau la școală.

Doctorul Grecu era fiul unui avocat. Moșul său fusese preot într-o parohie fruntașă, și, în familia lor, munca serioasă ajunsese o tradiție. Le plăcea să lucreze sistematic, continuu, și doctorul nu-și aducea aminte ca tatăl său sau moșul său să-și fi luat vreodată un concediu de odihnă, după cum nici el nu știa ce este așa-numita vilegiatură, după care însetau acum, după unire, o mulțime de familii, deși înainte vreme nici idee nu aveau despre cum arată o stațiune climaterică sau balneară.

Doctorul era un om tăcut. Nu se pronunța nici în familie asupra multora din moravurile noi, ce cucereau societatea în formare de după război. Era însă un om impresionabil, în care gîndurile și sentimentele se așezau statornic, și în sufletul său condamna multe din noile obiceiuri și preocupări sociale.

Nu se putea împăca îndeosebi cu munca superficială, pe care o vedea în administrația publică, și condamna lipsa de continuitate din diversele oficii, ce n-ar fi trebuit să depindă, după opinia lui, de politică și de schimbările de guverne.

Valentin, încă din clasele inferioare ale liceului, întrase cu seriozitate și hărnicie în rolul elevului silitor, conștiincios.

Doctorul nu fusese obligat niciodată, în cei opt ani de liceu, să-l facă atent asupra lecțiilor de a doua zi. Când soția lui, Maria Grecu, încerca uneori să-l mai urnească pe Valentin de la carte, părăindu-i-se că buchisește prea mult, doctorul îi zicea : «Lasă băiatul în pace ! Știe el când e de-ajuns !»

Deși nu avea o inteligență strălucită, Valentin avea însă o intensă curiozitate intelectuală, pe care și-o manifestase încă din cei dintii ani de școală. Această curiozitate îi crescuse mereu, și ea îl ajutase mult în clasele superioare ale liceului, și mai ales la facultatea de medicină, să insiste, să-și încordeze voința ca să priceapă o problemă sau alta, să nu treacă peste ea pînă nu o înțelegea. Bucuria, satisfacția pe care o simțea după fiecare greutate învinsă îi răsplătea întreaga trudă.

Valentin Grecu ajunsese de copil să înțeleagă ce este bucuria muncii și a biruinței în muncă. Uneori, când se nimerea să-și pregătească lecțiile împreună cu alții, se-ntîmpla ca unii din aceia să înțeleagă și să dezlege mai repede o problemă decît el. La început se simțise umilit ; i se părea că-și pierde încrederea în el însuși, și din această cauză evita să-și prepare lecțiile în tovărășia altora. Cu timpul, observă însă că cei ce dezlegau repede o problemă, treceau, indiferenți, tot atît de repede, mai departe, fără ca pe fața lor, în ochii lor, să se citească, în afară de o ușoară mîndrie, vreun sentiment mai adînc. Pe cîtă vreme el, frămîntîndu-se mai mult în fața unei chestiuni pînă o pricepea, cînd ajungea la dezlegare, simțea o mare căldură și lumină în suflet.

Cu timpul și odată cu sporirea materiei de învățat, în liceu și apoi la facultate, avusese prilejul să constate, de mai multe ori, că ajunsese înaintea multora care îl întreceau ca inteligență. Sîrguința și stăruința lui, munca metodică îl ajutară să biruiască, în etape, dificultățile, să asimileze bine materialul vast, prin citire și meditări îndelungate, la sfîrșitul cărora, în loc să se simtă obosit, era recreat de bucuria biruinței.

Felul lui de-a fi și de a studia îi umplea întreg timpul, așa că nu era atras spre nici o activitate extrașcolară, nici în liceu, nici la universitate. Nu avea vreme pentru altceva decît pentru carte. Nici chiar fotbalul, care înnebunise mai ales tineretul din clasele inferioare ale liceului, încît și pe străzi, și în piațetele mai dosnice, și pe locurile virane din

preajma oraşului, se puteau vedea copii băţînd tot felul de mingi, nici acest joc, necunoscut mai înainte, nu-l atrăsese pe Valentin.

Învăţînd şi asimilînd cu destulă trudă, împins şi întărit mereu de curiozitatea sa intelectuală, ajunsese să cunoască, de foarte tînăr, preţul şi satisfacţia muncii. Odată cu trecerea anilor, îşi dăduse sama că lumea îşi deschide porţile fermecate numai la bătaia şi stăruinţa muncii îndelungate. Ajunsese, la facultate, să le explice el unor colegi care îl întreceau ca inteligenţă, dar care nu aveau voinţa şi răbdarea să aprofundeze, multe probleme încîlcite.

Nu-i păsa că unii dintre colegi îl luau peste picior, cînd nu voia să-i însoţească la o petrecere, la o manifestaţie, la un spectacol sportiv.

Muncind întins, Valentin nu ştia ce-i plictiseala, ce-i urîtul. Cînd simţea nevoie de o recreaţie, se plimba în parcul mare al oraşului.

Bucuria muncii îl făcea să fie totdeauna vesel, bine dispus, încît uneori, în convorbiri sau în societate, părea chiar un tînăr văratec, glumeţ. Fondul lui de seriozitate era acoperit de mantia strălucită a bunei dispoziţii.

În ultimii ani de universitate, Valentin devenise conştient că tăria, seninătatea, optimismul lui izvorăsc din muncă. Dar şi din disciplină, din regularitatea vieţii pe care o ducea fără să şi-o impună. Ajunsese să nu-i poată înţelege deloc pe colegii lui care se plîngeau de plictis, de surmenaj intelectual, deşi îi ştia puţin silitori; şi mai ales nu pricepea ce rost poate avea goana după distracţii ca răsplată pentru un examen trecut cu şiretlicuri, prin favoarea cutărui profesor cunoscut ca mai sever, sau prin intervenţii politice, în schimbul participării unui student sau al altuia la propaganda electorală a partidelor la sate.

Se întîmpla uneori să ajungă la discuţii cu asemenea colegi, dar niciodată nu se puteau înţelege. Ei aveau alte preocupări decît cartea, vorbeau de «misiuni istorice» pe care Valentin nu le simţea deloc importante, nu le pricepea. Şi ajunsese la concluzia că mulţi dintre colegii lui se lasă duşi de alte preocupări decît acelea ale pregătirii profesionale, numai din cauză că nu cunosc satisfacţia şi bucuria muncii şi nu aveau curiozitate intelectuală, care lui îi deschidea porţile vieţii.

Cît de mulțumit era că ascultase sfatul tatălui său și se înscrișese la medicină ! Era o uimire și o încîntare continuă pentru el să cunoască tainele acestei științe, care, cu fiecare nouă materie de studiu, păreau că nu se mai termină. Își dădea sama cum crește valoarea lui de om prin cunoașterea tot mai amănunțită a disciplinei pe care și-o alesese. Cît de minunat era organismul omenesc ! Ce univers de structuri ! Ce operă desăvîrșită !

Acasă, în vacanță, se interesa de practica tatălui său, și doctorul Grecu, încîntat, îl lua adeseori cu el, prin plasă. Discutau tot drumul despre bolile bolnavilor pe care îi vizitau. Din an în an, tatăl său era tot mai mîndru de cunoștințele teoretice, variate și complexe, ale fiului său. Asculta cu interes teoriile mai noi în legătură cu unele boli, se interesa despre noi metode de tratament, și era încîntat de seriozitatea răspunsurilor lui Valentin. După patru ani de facultate, doctorul Grecu îl lăsa adeseori pe Valentin să consulte el bolnavul, să pună el diagnosticul și să indice tratamentul potrivit.

Valentin nu înțeluse decît tîrziu favoarea de a fi chemat ca intern la clinica de chirurgie. Nu era, credea el, cel mai bun dintre studenți, deși la examene era bine clasificat. Profesorul însă descoperise în el, de la întîile ajutoare pe care i le dăduse, o ștofă bună de viitor chirurg. Avea un ochi ager, o mină sigură, se dovedise îndemînatec și mai ales vădise o voință arzătoare de a învăța. Asista la toate operațiile, se interesa zilnic de bolnavii operați, învățase repede să schimbe pansamentele, și le schimba cu atîta destoinicie, încît unii bolnavi începură să-l solicite numai pe el pentru acest lucru.

Fu foarte surprins și foarte măgulit cînd profesorul îl invită, într-o după-amiază, la ceai. Valentin nu știa că profesorul are copii, dar la ceai, pe lîngă nevasta profesorului, mai era o doamnă și o fată cam de vreo douăzeci de ani.

După prima invitație, urmară și altele.

Fata, Dina, era o nepoată a profesorului. Mama ei era soră cu soția profesorului. Era din vechiul regat. Rămăsese văduvă de doi ani.

La prima invitație, lui Valentin i se păru că o mai văzuse undeva pe fată, și, cînd îi fu prezentat, îi spuse :

— Mi se pare că v-am mai văzut undeva.

— Nici nu-i de mirare s-o mai fi văzut, pentru că de un an locuiește cu maică-sa la noi — zise profesorul. — Deși, după câte știu, dumneata nu ești dintre studenții pe care-i poți întâlni de obicei pe Corso.

Soția profesorului zîmbi.

— Eu nu l-am văzut nici măcar o singură dată. Studiezi mult?

— Da, doamnă. La medicină, fără asta, nu se poate.

— Soțul meu mi-a vorbit adeseori de dumneata, mai ales de cînd ești intern.

— Sînt foarte recunoscător domnului profesor și pentru una, și pentru alta. E o favoare deosebită că m-a chemat intern în clinica domniei-sale.

Valentin simți de la început ațintite asupra sa privirile iscoditoare ale celor trei femei. Părea să-l examineze și să-l cîntărească fiecare cu măsura ei. Și se părea că fiecare era mulțumită de rezultatul examenului său.

Crescut într-o familie de intelectuali, deprins cu maniere sobre, dar și obișnuit cu societatea fetelor încă din copilărie, Valentin făcu o bună impresie încă de la început. Începură o conversație plăcută, într-o atmosferă destinsă.

Dina era o fată brunetă, subțire, cu ochii mari, migdalați, umbriți de niște sprîncene stufoase care-i împrumutau figurii un aer sever ce nu se potrivea cu lumina blîndă a ochilor negri, cu gura mică, în colțul căreia flutura mereu un suris gingaș. Avea o voce mică, cristalină și mișcări sprintene și ușoare. Era plăcută și prietenoasă, și lui Valentin îi fu simpatcă de la prima întîlnire.

Cele două femei, soția profesorului și cumnata ei, Ilina Simian, conduseră conversația cu eleganță și discreție, dar în așa fel, încît Valentin, la plecare, își dădu sama că el spusese tot ce era de spus despre sine și despre ai săi. Numai de Sora nu pomenise nimic. «Poate că — își zicea el —, dacă m-ar mai fi descusut cu aceeași finețe, aș fi ajuns să vorbesc și despre ea.»

Rămase, totuși, cu o bună impresie, și, cum nu stătuse prea mult, nu regretă nici timpul pierdut. Așa că primi cu bucurie și invitațiile următoare.

De la o vreme nu-l mai invita profesorul, ci soția sa, doamna Marta, trimițîndu-i la clinică o carte de vizită sau, direct, prin telefon.

În decursul unui an ajunsese un oaspete intim al familiei, și ceaiurile în prezența celor două doamne și a Dinei constituiau unica lui distracție săptămînală.

Din vorbă-n vorbă, cunoscuse și el povestea celor două familii. Surorile aveau, amîndouă, moșii în vechiul regat, dar Dina și cu maică-sa se duceau numai vara la moșie. În ultimul an se stabiliseră la Cluj, pentru că le plăcuse atmosfera liniștită a orașului și pentru că aici locuiau singurele lor rude mai apropiate. Tatăl Dinei fusese director la o întreprindere a statului, dar murise de tînr, într-un accident de automobil.

Valentin nu se întrebă multă vreme ce rost aveau invitațiile acestea săptămînale. Îi era destul că se simțea bine în familia profesorului și că ieșea din casa lui recreat. Petrecea minunat cu Dina, și se bucura cînd rămîneau singuri, pentru că fata era isteată, dezghețată și drăguță. Numai într-o singură chestiune nu se înțelegeau : Dina era o simpatizantă a mișcării naționaliste studențești, mișcare pe care Valentin nu o admitea pentru că-i abătea pe tineri de la menirea lor : studiu.

Odată, pe cînd Dina îi vorbea cu însufleșire despre această mișcare, Valentin, pe care subiectul începuse să-l obosească, o întrerupse :

— Te rog să mă ierți, Dina, dar nu te mai pot urmări. Nu înțeleg această mișcare și nici nu cred că o voi înțelege vreodată. Dar dacă problema aceasta te interesează chiar atît de mult, ți-l pot aduce pe fratele meu, student la drept, cu care te vei putea înțelege, pentru că și el este un adept al mișcării. De altfel, acesta este și motivul pentru care, în ultima vreme, nu ne mai întîlnim atît de des.

Dina îl ascultă atentă și chiar puțin încruntată.

— Nu-s chiar atît de pasionată de chestiunea asta pe cît arăt, zise ea, și schimbă subiectul conversației.

Nu peste multă vreme, într-o zi, după o operație grea, la care Valentin își dăduse concursul cu o deosebită îndemînare, profesorul, aprinzîndu-și o țigară, îl bătu pe umăr și-i zise :

— Domnule Grecu, am să-ți spun ceva. Vreau să te fac asistent onorific. După ce-ți vei lua diploma, o să te fac bugetar. Ce zici ?

— Sînt încîntat și vă rămîn recunoscător, domnule profesor !

— Sînt sigur că vei ajunge un bun chirurg. Cu stăruința și cu dexteritatea dumitale o să ajungi departe. În curînd nu o să mă mai pot lipsi de concursul dumitale.

— Foarte măgulitor pentru mine, domnule profesor.

După ce rămase singur, Valentin se trezi că face o legătură între propunerea profesorului și atenția ce i se acorda în familia lui. «Să urmărească oare o combinație între mine și Dina?» se întrebă el. Cunoștea cîteva cazuri, de la alte facultăți, ba unul chiar și de la medicină. Se cam obișnuia ocuparea prin familie a locurilor libere, sau chiar anume create, de începători, asistenți și chiar de conferențieri, universitatea contribuind, uneori, indirect, la întemeierea și consolidarea căsniciilor, prin jocul intereselor reciproce.

Ideea îl tulbură. Ar fi dorit locul de asistent, se-nțelege, dar fără prețul unei căsnicii pe care nu și-o dorea. Dina era o fată drăguță, dar sufletul lui era de mult dăruit Sorei. Faptul că primise invitațiile la ceai în familia profesorului, că se împrietenise cu Dina, chiar și mulțumirea pe care i-o adresase profesorului pentru propunerea lui, le considera acum ca pe niște trădări față de Sora, cu atît mai grave cu cît — își dădea sama — evitase să-i scrie Sorei despre aceste vizite, iar în vacanță nici măcar nu făcuse vreo aluzie la ele, deși celor din familia lui le scrisese și le vorbise despre invitațiile pe care le primise din partea profesorului și a familiei sale. «De ce m-am purtat astfel? — se întrebă el, analizîndu-se. — Pentru că în sufletul mea a încolțit, fără să-mi dau sama, ispita orgoliului, a trădării din interese!»

Greșise față de Sora, și înțelese că greșeala lui nu consta în faptul că-i plăcuse să-și petreacă vreo cîteva ceasuri pe săptămînă în prezența Dinei. Dina îi plăcea, era adevărat, dar altfel decît Sora și era sigur că niciodată n-ar fi putut ajunge să aibă pentru ea sentimentele pe care i le nutrea Sorei. Cî greșeala lui consta în aceea că, simțindu-se, inconștient, vinovat față de Sora, grăbise logodna lor, parcă pentru a se liniști pe sine, pentru a-și acoperi trădarea. De aceea nu-i vorbise Sorei, nici după logodnă, de vizitele sale în familia profesorului.

Cristalizarea acestor distincții și imponderabile sufletești îl hotărî să părăsească clinica, sub pretextul că nu are timp de ajuns pentru pregătirea examenelor. Un sentiment adînc

îi spunea că nu mai putea rămîne acolo. Ar fi fost să-l înșele pe profesor și familia lui în așteptările lor, iar dacă nu i-ar fi înșelat pe ei, ar fi însemnat s-o trădeze pe Sora.

Profesorul nu fu foarte surprins, pentru că, într-adevăr, Valentin mai avea de dat cîteva examene și trebuia apoi să-și pregătească teza de doctorat. Totuși nu se învoi cu plăcere. Tînărul îi era de un real ajutor în operații și îi devenise simpatic.

Valentin făcu, în același timp, și o vizită familiei profesorului, scuzîndu-se că nu va mai putea răspunde invitațiilor pentru că trebuia să se ocupe intens de examenele restante și se mută în oraș, într-o locuință fără telefon, unde, de altfel, era foarte greu să mai fie găsit.

Laura Dinu, care urma literele, auzise din bună vreme, de la colege și colegi mediciști, despre vizitele lui Valentin în familia profesorului și despre existența unei nepoate. Ca întotdeauna, combinațiile și zvonurile începură să circule printre studenți, cu toate înfloriturile și exagerările de rigoare. Se făcea, ca de obicei, din țîțar armăsar. Se spunea că fata e foarte avută și că mame-sii îi trăznise prin cap s-o mărite numaidecît cu un ardelean. Înainte de logodna lui Valentin cu Sora, se vorbise de logodna iminentă a Dinei cu Valentin, și că profesorul îl pregătea pe băiat pentru a-i lăsa moștenire catedra de la facultate. După ce Valentin părăsi clinica, unii, care se credeau inițiați, inventară și explicația plauzibilă. Cică Valentin le-ar fi ascuns, profesorului și familiei sale, că se logodise, iar profesorul, aflînd de la niște persoane binevoitoare adevărul, s-ar fi mîniat și l-ar fi dat afară de la clinică, dar nu mai înainte de a-l fi tras la răspundere în fața soției, a cumnatei și a nepoatei sale, pentru că a încercat să le înșele buna-credință.

Acesta era «adevărul» pe care îl știa Laura Dinu despre motivul părăsirii clinicii de către Valentin.

Valentin habar n-avea de tot ce se vorbise și se vorbea încă despre el și despre Dina. După ce se mută de la clinică în oraș, se puse cu strășnicie pe învățat. Acum își dădu sama că argumentul pe baza căruia părăsise clinica era real. Făcîndu-și cu luciditate calculele, constată că nu-și va putea da, pînă la Crăciun, toate examenele, și că abia în primăvara viitoare își va putea susține teza de diplomă. Locul de intern la clinică îi răpise, într-adevăr, multă vreme. Dar nu-i părea

rău, pentru că, totuși, din practica făcută, învățase foarte multe lucruri pe care altfel n-ar fi avut cum să le cunoască.

O înștiință pe Sora despre aceste schimbări, dar nu-i pomeni nici acum despre existența Dinei. Încercase de câteva ori să-i scrie tot adevărul, însă rupsesse pe rînd scrisorile, spunîndu-și că nu are nici un rost s-o neliniștească, de vreme ce nu-i fusese nici măcar cu gîndul necredincios. Dar în adîncul sufletului său știa că acesta nu este decît un argument fals prin care își apăra de fapt lășitatea de a nu o fi înștiințat, la vremea potrivită, despre vizitele lui în familia profesorului și despre existența Dinei. «O datorie de conștiință, neîndeplinită la timp, te face mincinos și lăș», își zicea el, muștrîndu-se. Dar, repetîndu-și întruna această muștrare, fără să-i mărturisească Sorei ceea ce-i ascunsese, muștrarea deveni, încet-încet, un gînd gol de înțeles, și, după un timp se șterse, dispăru cu totul.

Valentin Greca își găsi locuință în oraș, parcurgînd rubrica de anunțuri a unui ziar local. Era o cameră mobilată, într-un apartament de la etajul al doilea al unui imobil situat pe o stradă din cartierul clinicilor. Camera avea intrare separată, dar comunica și cu apartamentul printr-o ușă capitonată, pe care Valentin o găsi încuiată și mascată de o draperie grea. Camera îi plăcu și se mută imediat, plătinîdu-i portarului casei, care-l condusesse pînă la etaj și-i descuiase ușa, chiria pe o lună înainte. Nu avu curiozitatea să întrebe cine locuia în restul apartamentului, de vreme ce anunțul din ziar se încheia cu specificația : «A se adresa la portar».

O săptămîină întreagă avu parte de o liniște desăvîrșită. Nici un zgomot nu răzbătea din apartamentul vecin. Apoi, într-o după-amiază auzi larmă pe scări, o ușă izbindu-se, și nu după mult timp un zvon de voci trecînd prin dreptul ușii blocate. Înțelese că locatarii de-alături sosiseră acasă, și nu se bucură, pentru că zgomotul pe care-l făceau îl stînjenea la învățat. Noroc că prin ușa capitonată și acoperită de draperie, vocile și risetele pe care le auzea nu pătrundeau decît în surdina. Îi trebuiră totuși câteva zile pînă cînd se obișnuiră cu zvonurile zgomotelor de-alături. Dar cînd tocmai

începuse să se acomodeze, dintr-odată se înstăpîni iarăşi liniştea dinainte.

Curios, îl întrebă pe portarul imobilului dacă apartamentul era iarăşi nelocuit.

— Nu ! Nu-i nelocuit ! Doamna e acasă, dar verişoarele dumisale au plecat.

— Dar cine locuieşte în apartament ? E o linişte ca de mormînt !

— Numai doamna singură. Domnul, soţul dumisale, a murit înainte cu o jumătate de an. De-atunci ea a fost mai mult plecată. Numai camera dumatăle a fost mereu locuită. O închiriau şi pe vremea cînd trăia domnul.

— A murit tinăr ?

— Nu ! Era cătră şaizăci ! A murit de inimă. Doamna e tinără detot. Zici că nici nu-i măritată, ci o fată. N-ai văzut-o ?

— Se poate s-o fi văzut pe scări, sau pe stradă, dar de unde să ştiu că-i gazda mea, dacă nu o cunosc !

— Adevărat ! — zise portarul. — Nici nu s-a interesat cine a luat camera. S-a mulţămît că i-am spus că-i închiriată. Deşi e tinără, e o femeie cam ciudată. Nu-i place să-i vorbeşti, decît numai să răspunzi la întrebările ei.

— Nu-i de mirare, dacă a rămas văduvă abia de-o jumătate de an. Va fi cufundată în durerea ei încă.

Observă un licăr ciudat în ochii portarului.

— Ei ! Aşa a fost dumneaei şi pînă i-a trăit bărbatul.

Peste cîteva zile, cînd veni de la masă, sara, şi voi să urce scările, portarul îl opri.

— Doamna vă roagă să treceţi pe la dînsa. Vrea să vă cunoască.

Valentin sună la intrarea principală. Uşa se deschise, şi în cadrul ei apărură o fată roşie în obraji, îmbrăcată într-o rochie neagră cu şorţ alb în faţă. El îşi spuse numele, şi fata îi zise :

— Doamna vă aşteaptă.

Valetin se trezi în faţa unei femei tinere, înaltă şi subţire, îmbrăcată în rochie de doliu. Figura, mai mult lungă decît ovală, cu pielea fină, măslinie, încadrată de un păr negru, greu, cu sclipiri violete, era dominată de ochi — mari, verzi,

sprîncenați — și de un nas acvilin, puternic, care nu-i stătea rău, dar îi împrumuta fizionomiei un aer de pasăre răpitoare.

— Bună-seara, domnule Grecu — rosti ea cu o voce gravă și clară. — Am vrut să te cunosc personal. Pe stradă mi te-a arătat cineva : «Uite, ăsta-i noul tău chiriaș» mi-a zis. Și mi-am adus aminte că, de cînd am venit, nu am stat niciodată de vorbă cu dumneata. Cum îți place la noi ?

— Mulțămesc, sînt încîntat. Camera e luminoasă, plăcută, și-apoi e o locuință liniștită. E liniște în tot apartamentul, și nici pe stradă nu e circulație prea mare.

— Da, așa e. Soțul meu avea și el nevoie de liniște, deși nu pregătea nici-un examen, cum e cazul dumitale. Am auzit că ai lucrat pînă de curînd la clinica chirurgicală.

— Da — răspunse Valentin, mirîndu-se în sinea lui că e atît de bine informată. — Aveam însă nevoie de mai mult timp liber pentru studiu, ca să-mi pot prepara examenele.

— Nu ți se pare prea scumpă ?

— Chiria ? Nu ! Cred că e un preț convenabil, zise zîmbind Valentin.

— În anunț nu era pus și prețul, dar se-nțelege că-n el intră și accesul la baie. Ușa încuiată din camera dumitale dă într-un coridor. O iei la stînga, și prima ușă pe dreapta e baia. De altfel, aș putea să-ți arăt chiar acum. E bine să știi. Numai că, în cazul acesta, ușa de la dumneata, care se încuie din coridor, va trebui să rămîie descuiată. Dar să n-ai nici-o grijă, pentru că, în afară de servitoare, nu umblă nimeni pe-aici.

Aprinse lumina electrică pe culoar, o luă înaintea lui, aprinse și becul din baie și-l pofti să vadă. Era o instalație nouă, modernă și strălucea de curățenie.

— Da ! Mulțămesc — zise Valentin, ferindu-se din ușă pentru a-i face loc să iasă în coridor. Și adăogă : — Pe căldurile verii, cîte un duș nu-mi va strica.

— Așadar rămîi toată vara ? ! Nu-ți iei vacanță ? ! Mi-ai spus mie ceva portarul, dar mi-am zis că nu am înțeles bine.

— Nu am timp de vacanță. Trăbă să-mi pregătesc nu numai examenele, ci și teza de doctorat.

Înapoiindu-se în salonul încărcat de covoare persane, în care îl primise, ea îi zise :

— Cred că te scoli mai de dimineață decît mine și deci nu-i nici-un pericol să ne întîlnim în baie.

Obrajii lui Valentin se aprinseră ca flacăra. Femeia se uită la el cu plăcere și începu să rîdă, înveselită de sfiala lui.

— Da, mă scol de dimineață. Pe la șase, uneori chiar pe la cinci.

— Vai de mine ! Eu, altădată, la ceasul ăsta mă culcam ! Acuma însă, de cînd am rămas singură, pe la orele astea de-abia întru în somnul de-al doilea. Așadar nu-i nici-un pericol, domnule doctor.

— Încă nu sînt doctor, doamnă... răspunse Valentin, oprindu-se dintr-odată, uimit că încă nu-i aflate numele.

— Vai de mine, ce distrată sînt ! exclamă femeia, lovindu-și palmele. — Pe mine mă cheamă doamna Ionescu. Dar prefer să-mi spui pe numele mic. Numele ăsta, Ionescu, nu mi-a plăcut niciodată.

— Mă rog, cum doriți ! Numai că nu-l știu.

— Păi, de unde să-l știi dacă nu ți l-am spus ?! — răspunse ea, arcuindu-și sprîncenele și ridicîndu-și colțurile gurii într-un surîs uimit, care lui Valentin i se păru încîntător prin aerul copilăros pe care i-l împrumuta figurii. — Ei, acum a îți dai seama cît sînt de distrată ? Aneta, așa mă cheamă.

— Încă nu sînt doctor, doamnă Aneta, repetă Valentin, surîzînd amuzat de figura femeii din fața lui și plăcut impresionat de familiaritatea delicată pe care ea reușise s-o creeze în numai cîteva minute de conversație.

Se simțea atît de apropiat de ea, de parcă ar fi cunoscut-o de cînd lumea și avea senzația că din ființa ei radiază o putere ce anulează distanța protocolară, severitatea și îmbie la intimitate.

— Cînd cineva ajunge în ultimul an la medicină, se cheamă că e doctor ! Dacă n-a învățat nimic pînă în ultimul an, nu are cînd să mai învețe. De altfel, am auzit că dumneata ai fost un student foarte harnic.

— Sînt foarte măgulit, doamnă, că știți atîtea lucruri bune despre mine. Și pentru că nu vreau să vă stric impresiile, vă rog să-mi permiteți să mă retrag. Am un program de lucru foarte riguros, care, după cum vă spuneam, începe dimineață la orele cinci, zise Valentin surîzînd.

Și, urîndu-i noapte-bună, se ridică de pe fotoliu și plecă.

Întrînd în camera lui, își dădu sama că era nervos și neliniștit. Avea senzația că fusese privit nu de o păreche de ochi, ci de zeci de părechi, că a stat într-o baie electrică de raze concentrate asupra lui. Adormi greu.

A treia noapte de la această vizită de prezentare, Valentin, după ce făcu un duș ca să se învioneze, citi pînă pe la orele două. Abia stinsese lumina și se întinsese în pat, cînd auzi o ciocănitură mărunță în ușa dinspre apartament. Inima-i începu să bată cu putere, mutată parcă dintr-odată în gît. Aprinse imediat lumina de la căpătîi.

— Poftim ! se auzi el zicînd și se miră de vocea lui cam sugrumată, pe care aproape nu și-o recunosc.

Aneta intră cu pas ușor. Era legată la cap cu un prosop alb, aranjat ca un turban, și îmbrăcată într-o rochie de casă lungă, subțire, viorie. Trăsăturile figurii ei erau acum grave, iar ochii adînci și întunecați.

— Mă omoară capul, domnule doctor ! Am niște dureri cumplite ! Nu te supăra că te-am deranjat. N-am știut că te-ai culcat.

— De-abia am stins lumina, chiar în clipa asta. Vă rog să mă scuzați.

— N-ai o aspirină, un piramidon, sau altceva ?

— Am, doamnă, vă servesc numaidecît !

Și dădu să se scoale din pat, dar se opri, dîndu-și sama că e în pijama. Ea rămăsese în mijlocul camerei. O privi, surîzînd încurcat.

— O, te rog, te rog ! Nu vreau să te deranjez și mai mult ! Spune-mi numai unde ții medicamentele, că de găsit găsesc eu ce-mi trebuie. Apă văd că ai.

Valentin îi spuse unde să caute, ea luă o tabletă de aspirină, o puse pe limbă, își turnă apă într-un pahar și o înghiți.

— Eu țin totdeauna în casă ceva împotriva migrenei, căci am niște migrene groaznice. Trebuie să am și-acuma niște buline pe undeva, dar cine știe pe unde le-am pus. Le-am căutat pînă m-am săturat. E bine să ai permanent în casă o aspirină, un piramidon... Totdeauna îmi fac bine. Sau știi dumneata un medicament mai bun, mai inofensiv ?

Valentin începu să-i înșire și alte calmante. Făcea efortul de a se concentra ca să le poată spune pe toate, ca la un

examen, descriindu-le și efectul terapeutic, sperînd că astfel va scăpa de tensiunea nervoasă pe care i-o provocase întrarea femeii în camera lui. Totodată, însă, simțea că ochii ei îl urmăresc scrutători din penumbra întinsă de abajurul lămpii.

Cu un foșnet moale de mătăsuri, femeia se mișcă și intră în conul de lumină. El continua să enumere antinevralgicele pe care le cunoștea, dar, în același timp, zărea, pe sub genele plecate, înfiorîndu-se, apropierea ușoară a rochiei viorii, prin care, străvezie, formele corpului, prelungi, se deslușeau alunecînd ca-n ceață.

— Ar mai fi..., adăogă Valentin, dar vocea i se curmă subț zguduirea unui fior adînc.

Femeia se așezase pe marginea patului.

— Ce-ar mai fi? întrebă ea, privindu-l în ochi și aplecîndu-se încet peste el, în timp ce mîna-i stinse, hotărîtă, lumina.

Prins de vîrtejul unei puternice sensualități, pe care, preocupat mereu de studiu și riguros în împlinirea datoriilor sale, nici măcar nu și-o bănuise, Valentin trăi cîteva zile într-o continuă beție a simțurilor răscolite de îmbrățișările pătimașe ale Anetei. Exista numai prin ea și numai pentru ea, fermecat de frumusețea trupului mlădios și gingaș al femeii, de pasu-i ușor și alintat, de mireasma ei amăruie, de floare sălbatecă, de licărirea ochilor ei pătrunzătoare și misterioasă, de glasu-i grav și catifelat ca îngînarea porumbeilor primăvara. Uitase de carte, de examene, de diplomă, de părinți, de Sora, de toată lumea de dincolo de pereții camerei în care, zi de zi și noapte de noapte, se scufunda mai adînc în vîrtejul sensualității sale dezlănțuite.

Dar, după vreo săptămînă, Aneta dispăru.

— A plecat din oraș, domnule doctor — zise portarul. — Cu bagaje, da, și încă multe. Dar asta la dumneaei nu-namnă nimic. Ar putea să se-ntoarcă disară, mîine, poimîine, peste o lună... Așa e dumneaei, o femeie cu toane...

Se-ntorsesese în cameră uimit de plecarea bruscă a femeii și umilit de privirea vicleană și obraznică a portarului. Cine l-a pus să coboare și mai ales să-l întrebe despre Aneta, cînd vreme de-atîtea zile nu ieșise din camera sa?! Bineînțeles că s-a dat de gol! Și ea, de ce plecase fără măcar o aluzie, fără să-l anunțe? Ce se întîmplase? Primise vreo telegramă

care o chema grabnic undeva ? O supărase el cu vreun cuvînt, cu vreo atitudine nelalocul ei ? Nu-și amintea să-i fi greșit cu ceva, și plecarea ei pe furiș îl revoltă. Se hotărî să se răzbune rupînd orice legătură cu ea. Se va apuca din nou de învățat pentru examene. Și-așa pierduse o săptămînă întreagă !

Se așază la masă și începu să citească. După o vreme se opri speriat : nu reținuse nimic din paginile parcurse ! Le întoarse și le mai citi o dată. Zadarnic ! Nu se putea concentra. Închise cartea și se întinse pe pat. Un gol tulbure i se-nvîrtea în cap, și o puternică senzație de moleșală îl copleși. Adormi.

Se trezi tîrziu, după-amiază. Senzația de oboseală nu-l părăsise, dar mintea-i parcă era mai limpede.

Se îmbracă și ieși, cu intenția de a lua masa la birtul cel mai apropiat. Dar abia făcu vreo cîțiva pași și se trezi față-n față cu profesorul de la clinica de chirurgie.

— Ce mai faci, domnule Grecu ? — îi zise acesta, după ce-i răspunse la salut. — Ce-i cu dumneata ? Ai fost bolnav ? Ești foarte palid !

— Am foarte mult de învățat, bîigui el, ocolind privirea îngrijorată a profesorului.

— Vezi, ai grijă de dumneata ! Nu-mi place deloc cum arăți ! E adevărat că ai mult de studiat, dar, totuși, nu trăbă să exagerezi. Dacă nu te odihnești destul, s-ar putea să te surmenezi, și-atunci tot efortul acesta va deveni zadarnic. Ai grijă ! Mai recrează-te din cînd în cînd. Dacă vrei, treci într-o după-amiază pe la noi. Dina mă tot întreabă ce mai faci. Curioasă, ca femeile ! Apoi, i-am spus că nu știu. Acuma am să-i spun că nu faci bine. — Și adăogă, surîzînd și întinzîndu-i mîna : — Numai te rog să ne anunți cu o zi înainte. La bună-vedere !

Valentin își continuă drumul încruntat. Nu-i părea bine de întîlnirea cu profesorul. Mîncă și se întoarse repede acasă. Cînd să urce scara, portarul îl opri :

— Domnule doctor, aveți o scrisoare !

Și-i întinse un plic.

Valentin îl luă și tresări, recunoscînd scrisul Sorei.

Între în cameră abătut. Puse plicul pe masă, nedeșfăcut, și deschise larg fereastra. Simțea nevoie de aer proaspăt, de mult aer proaspăt care să spele mireasma de parfum ce-i îmbiba hainele, odaia și simțurile cu prezența Anetei.

Cum stătea la fereastră, cu ochii pierduți în lumina albastră a însărării ce cobora peste oraș, o jale grea se abătu peste sufletul său. Se crezuse puternic, stăpîn pe sine, pe voința sa, devotat profesiei alese, sincer și cinstit față de Sora, singura lui iubire. Cum se va mai putea uita în ochii ei, cum o va mai putea săruta acum, după ce îmbrățișase o altă femeie ? ! «Nu ! Nu mai pot rămîne aici ! Dacă voi mai rămîne, voi pierde și examenele, și diploma, și pe Sora. Trăbă să mă mut ! Încă de mine voi căuta o altă cameră, și cînd se va întoarce Aneta, îi voi spune că totul s-a terminat între noi, și mă voi muta.»

Vreme de cinci zile căută, după-amiază de după-amiază, o cameră mobilată, dar nu găsi nicăieri una care să-i convină. Fie că erau departe de clinici, fie că erau scumpe foc.

După o săptămînă, Aneta Ionescu se întoarce.

Se înoptase de-a binelea, cînd Valentin auzi iarăși zgomote pe scară și apoi zvonul obișnuit al prezenței Anetei în apartamentul vecin. Vru să se ducă, neîntîrziat, s-o anunțe de hotărîrea pe care o luase, dar renunță, zicîndu-și că, totuși, nu se cuvine s-o viziteze chiar în sara în care a sosit, ca să nu creadă cumva că o așteptase. Și după ce mai citi cîteva pagini, se culcă, pentru că, oricît încercase, nu mai reușise să se concentreze. Profitase în zilele din urmă de liniștea din apartament și învățase mult și cu spor. Adormi tîrziu, după ce și-a tras plapuma peste cap ca să nu mai audă mișcarea din apartamentul vecin.

Se trezi speriat de un vis. Se făcea că încerca să se cațere pe o coastă de munte prăpăstioasă, la capătul căreia, în lumină, îl aștepta Sora cu brațele întinse, dar el pusese piciorul greșit și cădea într-un gol fără sfîrșit. Întinse mîna să aprindă lumina. Lîngă pat, dreaptă și frumoasă ca o statuie, privindu-l de sus, cu un surîs ironic, Aneta.

— Probabil că ți-a fost tare dor de mine, Valentine, dacă și prin somn mă chemi. — Și, stingînd lumina, adăogă : — Mie-mi place mai mult întunericul...

Astfel, relațiile lor continuă încă vreo cîteva săptămîni.

Valentin, prins iarăși de involburarea patimei, nu-și mai căută altă locuință. Dar starea lui sufletească nu mai era aceeași din prima săptămînă. Remușcarea îi rănise sufletul, și rana aceea nu se mai închidea. Avea uneori cumplete mus-

trări de conștiință, și suferința spirituală în care trăia îi lipise pe chip o mască tragică. Avea sentimentul că își distruge zilnic ceea ce îi era mai scump în viață, viața sa însăși, viitorul.

Se simțea cu totul nenorocit când trebuia să-i scrie Sorei. Ar fi renunțat, fiindcă fiecare rînd pe care i-l adresa agrava în el conștiința vinovăției față de ea. Dar nu putea renunța pentru că Sora era singura rază de lumină ce mai străbătea pînă în întunerecul prin care rătăcea sufletul lui. Însă nu mai îndrăzneă să-i trimită decît cărți poștale ilustrate.

Ceea ce-l revolta mai mult împotriva sa însuși era dezordinea în care patima-i aruncase toate roadele sîrguinții lui ordonate de pînă atunci. Când vedea că pierde zi după zi de studiu, că zilele pierdute îl vor împiedeca să-și dea examenele la termenele stabilite, era cuprins de un adînc sentiment de silă și dispreț față de sine.

Pentru a se mai elibera din mrejele Anetei, se hotărî, după vreo șase săptămîni, să lucreze la clinica ginecologică. Astfel, începu să se întoarcă, încet-încet, la vechile sale preocupări, să aibă din nou un program de studiu, care, deși insuficient pentru pregătirea examenelor, puse totuși puțină ordine în viața lui. Dar mai presus de toate, practica la clinica ginecologică îi redeștepta și-i ținea trează curiozitatea științifică. La amiază, când părăsea clinica pentru a se duce la masă, era urmărit și frămîntat de cazurile văzute. Avea din nou conștiința că e doctor. Știa însă că pentru a se elibera complet, ar mai fi trebuit să facă un singur efort: să se mute din locuința Anetei. Dar efortul acesta nu avea puterea să-l facă, robit cum era farmecului acestei femei și propriei sensualități.

Deși în ultima ilustrată nu-i promisese categoric Sorei că va fi prezent la petrecerea de Sîntilie, simțea că trebuie să se ducă. Instinctul îi spunea că, dacă nu se va duce, o va pierde pe Sora pentru totdeauna. Iar la așa ceva nici nu se putea gîndi. Toată ființa lui se turbura la gîndul că ar putea s-o piardă pe Sora. Dar tot atît de mult se tulbura și de teama întîlnirii cu ea.

Cu două zile înainte de Sîntilie, Aneta plecă din nou din oraș. Valentin simți că acesta este momentul potrivit pentru a pleca definitiv din locuința ei. Era hotărît ca, după pe-

trecere, să nu se mai întoarcă la ea. Va sta la un prieten, ori la un hotel, pînă își va găsi o altă locuință.

Hotărîrea aceasta parcă-l purifică întrucîtva și-i dădu curaj să plece spre casă.

Cînd coborî scările, în mîină cu un mic geamandan, se gîndi să treacă pe la portar să-l anunțe că locuința e liberă și că poate publica în ziarul local un anunț de închiriere. Dar își aduse aminte că are încă două luni plătite înainte. Se răzgîndi, zicîndu-și că va avea vreme să-l anunțe după înapoiere.

Portarul, văzîndu-l cu un geamandan în mîină, în locul servietei obișnuite, îl întrebă :

— Plecați în călătorie, domnule doctor ?

— Da.

— Veți lipsi mult ?

— Cîteva zile.

— Ce să-i spun doamnei, dacă se înapoiază ? adăogă portarul, cu un licăr obraznic în ochii-i vicleni.

— Ce să-i spui ? Ce vrei ! Eu n-am nimic de spus !

— Dar dumneta nu o cunoști, domnule doctor ! Nu știi cum se poartă cu mine ! Mă va întreba ce vorbă i-ați lăsat, și dacă nu-i voi da un răspuns, mă va face dobitoc și tîmpit și-ntr-alte feluri, că, dacă se supără, mai bine să nu auzi ce-i la gura ei !

Valentin nu răspunse nimic și ieși. Portarul mormăi năcăjit în urma lui.

Nu-l aștepta nimeni la gară. Nimeni nu știa dacă vine, iar el nu telegrafiasse nimănui ziua și ora sosirii.

Gara i se păru străină și posomorîță. Străine și posomorîte i se părură și străzile pe care îl ducea spre casă trăsura cu un cal. Străin și posomorît i se păru și birjarul bătrîn, pe care îl cunoștea din copilărie și care-l ducea și-l aducea de la gară la fiecare plecare și la fiecare sosită.

Se simți dintr-odată stingher și fu cuprins de un sentiment de frică. I se păru că trecătorii — rari la ora aceea — se uită la el îngîndurați și nedumeriți. Și sentimentul de frică fu copleșit de un altul, mai puternic. Îi era rușine. I se părea că toți trecătorii aceștia știau ce se petrecuse acolo, departe, între el și Aneta.

Petrecerea de vară de la Sîntilie reuși peste toate așteptările. Lume peste lume din oraș, dar mai ales din satele din jur. Fețe care de ani de zile nu mai fuseseră la serbare : preoți cu bărbi albe, care își măritaseră de mult fetele și își așezaseră copiii ; învățători pensionați, în haine negre demodate, prea strîmte pentru trupurile lor trunchioase, îngroșate și bătucite de ani și de năcazuri ; preotese în rochii ce nu se mai purtau de peste douăzeci de ani ; fruntași ai satelor, primari, notari, din garda veche. Și o puzderie de tineret de toate vîrstele.

Cele două dansuri, romana și cadrilul, fură executate de opt părechi, în însuflețirea generală a generației vechi. Victor Dan se dovedi un foarte bun instructor și mare meșter în conducerea părechilor. Reușiră toate figurile fără nici un greș. Nestorul studențimii din oraș era satisfăcut. Drept recompensă, fu pus în fruntea mesei bătrînilor, unde trebui să închine cu toată lumea.

Erau de față toate familiile fruntașe din oraș, în cap cu directorul «Fortunei», Sava Scurtu, cu avocatul Vasile Preda, cu doctorul Grecu, cu părintele paroh Nistor, distins de curînd cu brîu roșu, cu dirigintele corului, învățătorul Precup, cu fostul prim-contabil Nichita, care, deși nu mai lucra acum la bancă, nu avusese curajul să se mute la țară și să părăsească atîta lume cunoscută și «Cazina română». Și mulți alții din societatea înfiripată în oraș după unire.

La masa bătrînilor, din grădina restaurantului, se ținură și cuvîntări comemorative. Vorbiră directorul Sava Scurtu, părintele Nistor, un alt preot, de la țară, vechi membru al «Astrei», și studentul Victor Dan. Mai tîrziu, la masa aceasta se strecurară și cîțiva tineri, și se cîntară doine și române, ca pe vremuri.

Petrecerea nu se sparse decît tîrziu, cînd soarele era de-o suliță pe cer.

Doamna Preda fu însă îngîndurată și tăcută toată noaptea. Ea îi urmărea mereu cu privirile, oriunde-i putea descoperi în mulțime, pe Valentin și pe Sora, și petrecerea nu-i tihni deloc. Se-ntîmplase ceva între ei. Nu știa ce anume, dar

îi era de-ajuns să le zărească din cînd în cînd fețele, ca să simtă că în relațiile dintre ei intervenise o schimbare.

Valentin sosise în ajunul petrecerii, după-amiază tîrziu. Sara, după cină, trecuse pe la ei, dar zăbovisese puțin. Atunci nu observase nici o schimbare. Poate pentru că Sora, văzîndu-l, izbucnise într-o voie bună care-i molipsise pe toți. Fata se temuse că el nu va veni, și, pentru că venise, umpluse casa de veselie și de larmă, revărsîndu-și fericirea, încît îi zăpăcise pe toți. Mamă-sa se și mirase: Nu o știuse atît de expansivă.

Fata fusese atît de fericită, încît nu avusese nici măcar o privire de regret cînd Valentin le spusese că e grăbit și că trebuia să plece. Dar ei nu-i plăcuseră nici privirile pe care le arunca Valentin celor din jur, nici felul în care o privise pe Sora, și mai ales nu-i plăcuse graba aceea de a pleca.

Valentin nu s-ar fi grăbit să plece, dacă, văzînd bucuria Sorei, n-ar fi simțit în inimă o durere sfîșietoare și dacă nu s-ar fi temut ca cineva din familie să nu-i citească pe față chinul ce i se ridica din adîncul ființei și pe care se străduia din răputeri să-l înăbușe în sine. După ce plecase de la familia Preda, rătăcise mult pe străzile orașului, cu senzația îngrozitoare că-i un cîine nemernic, bătut, care se furișează, fricos, pe lîngă ziduri.

Îi spusese Sorei că nu putea rămîne acasă decît două zile, și ea nu făcuse nici o obiecție, de parcă nici nu-l auzise. A, ce bine ar fi dacă Sora ar rămîne în aceeași stare aceste două zile. Să nu observe nimic, să nu bănuiască nimic! Să-i dea vreme să se întoarcă, să se mute și să se purifice.

Din clipa în care o văzuse pe Sora, îi venise în minte cuvîntul acesta, dar nu ca o vorbă, ca o idee, ci ca un sentiment de o necesitate inexorabilă. Nu prea înțelegea cum se va produce această purificare, dar simțea necesitatea ei arzătoare pentru a se putea apropia de Sora liniștit, ca altădată. Iată, în astă-sară, nu îndrăznise nici s-o îmbrățișeze, nici s-o sărute. Noroc că, în veselia ei, Sora uitase de toate și aruncase un vâl de lumină strălucitoare peste ochii celorlalți. Altfel, probabil că cineva din familie ar fi băgat de samă că el nu se purta ca un logodnic, cu intimitatea de mai înainte. Da, astă-sară scăpase ca prin urechile acului. Dar mîne?

Se întorsese acasă tîrziu și se culcase numaidecît. A doua zi trebuia s-o întâlnească pe Sora, după liturghie.

Dimineața, pe cînd se spăla, se zărise în oglindă, și, contrar obiceiului, se privise mai atent. Se îngrozise. Din lăciul îl privea o figură străină. Se gîndise că era imposibil ca Sora să nu observe și ea fața lui schimbată și voise să-i trimită vorbă că nu o va putea vedea pînă sara, la petrecere. Acolo, într-atîta lume și în lumina becurilor electrice, poate că Sora nu va remarca nimic. Va fi muzică, gălăgie, vor dansa. Poate că Sora va fi tot așa de expansivă cum fusese cu o sară înainte, și totul se va termina cu bine. Pe urmă, dimineața, îi va spune că e silit să plece imediat, dar că se va întoarce peste o lună și că atunci va rămîne două săptămîni încheiate acasă. Pînă la urmă, însă, își dăduse sama că nu va putea evita întîlnirea de dimineața. Dacă-i va trimite vorbă Sorei că nu se poate duce la ea, abia îi va atrage atenția asupra stării lui și desigur că se va trezi cu ea acasă.

Se întîlniseră, ca de obicei, în grădină. Sora îi ieșise înainte, alergînd, la porțiță, și-n avîntul întîmpinării, îl îmbrățișase și-l sărutase.

— Dragul meu ! Ce bine-mi pare că ai venit ! Nu-ți poți închipui cît îmi pare de bine !

Și începuse să vorbească, însuflețită, ținîndu-l de braț. Se plimbau prin grădină, și Sora vorbea, vorbea... despre părinții ei, despre ai lui, despre bancă, despre funcționarii cei noi, despre Virgil și despre aparatul de radio pe care el îl cumpărase, bineînțeles, din salariul ei, despre studenții care s-au întors de la universitate odată cu începerea vacanței, despre Ion și despre Viorica și despre multe altele ce nu încăpuseră în scrisorile ei. Vorbea sprijinindu-se de brațul lui și privind mereu înainte, parcă urmărind imaginile celor despre care povestea.

Apoi, dintr-odată, ea tăcu, parcă obosită de vorbirea ei singură, pe care Valentin nu o întrerupsese nici măcar cu o exclamație. Și o tăcere adîncă se așternu între ei.

Valentin își dădu sama că ar fi trebuit să întrerupă această tăcere. Că pe măsură ce se va prelungi, această tăcere se va întoarce împotriva lui. Dar nu putea scoate nici un cuvînt. Capul îi era gol, de parcă toate gîndurile i-ar fi murit dintr-odată. Numai inima și-o simțea trăind, dar pătrunsă de o

durere ascuțită, sfîșietoare. Nevinovăția și fericirea Sorei îi agravase sentimentul vinovăției. O greutate mare îl apăsa pe piept, sufocîndu-l. Dacă ar fi fost singur, ar fi urlat. Dar, pentru Dumnezeu ! Trebuia să-și înfrîngă pornirea, trebuia să se stăpînească. Altfel, i-ar fi dat Sorei o lovitură ucigătoare, și lovitură aceasta s-ar întoarce și împotriva lui.

Spaima de a-și dezvălui suferința și cauza ei îi dotează putere, și el începu să vorbească, silindu-se să ia tonul de altădată, să glumească, să-i spună cum stă cu examenele, cum lucrează la clinica ginecologică, ce experiență folositoare pentru cariera lui este practica la această clinică. Îi prezentă tot planul tezei sale de doctorat, improvizînd detalii la care încă nici nu se gîndise. Vorbînd din ce în ce mai ușor, se simțea tot mai liniștit avea senzația că trecuse peste ceea ce fusese mai greu, că scăpase de primejdie, cînd, deodată, Sora, care îl ascultase mută, ridicînd numai din cînd în cînd privirea spre el, îl lăsă de braț, se opri și, uitîndu-i-se în ochi, zise :

— Valentine, ce-i cu tine ?

El încremeni o clipă, dar își reveni repede.

— Ce să fie ? răspunsese, încercînd să pară uimit de întrebarea ei. — Nimic !

— Ți-e vocea schimbată. Vai, abia acum observ cît ești de obosit ! Nu te simți bine ? Ești bolnav ?

— N-am nimic, draga mea ! Obosit s-ar putea să fiu, căci învăț cu noaptea de cap.

Disperat, dar cutezător în disperarea lui, el îi luă brațul, pornind mai departe pe cărare. Nu putea suporta privirile ei.

Dar nu-i luase brațul ca altădată. Nu se apropiase intim de ea. Nu era nici o gingășie în gestul lui.

— Valentine — zise Sora, oprindu-se din nou și trăgîndu-și brațul de sub brațul lui —, Valentine, este ceva străin în tine.

El rise săc, forțat.

— Ce vrei să fie ?

— Nu știu, dar simt. Și în tonul vocii tale, și în expresia ta, și în brațul tău.

— Ei, aș ! Te-nșală simțurile, dragă ! Uneori simțurile nu înregistrează corect realitatea.

Și începu un fel de disertație științifică despre simțuri, despre centrii nervoși. Mergea alături de ea, dar nu o mai luase de braț.

Cînd se opri din torăiala lui științifică, Sora îl întrebă, fără să-l privească :

— Ce mi-ai spus acuma e în legătură tot cu teza ta de doctorat, sau a fost o disertație specială ?

I se păru că vocea Sorei era nițel ostenită.

— Bineînțeles că tot în legătură cu teza ! minți el.

Și pentru a înlătura pericolul altor întrebări, pe care simțea că Sora era gata să i le pună, continuă să vorbească despre simțuri, folosind o mulțime de termeni științifici.

O vreme, Sora, mergîndu-i alături, mai ridică din cînd în cînd privirile spre el ; apoi îl însoți fără nici un semn că ar fi prezentă sau că l-ar asculta. Doar din cînd în cînd tresărea ușor de parcă i-ar fi fost frig în spate.

Cînd isprăvi expunerea aceea deslînată, fără nici o noimă, spunînd ce-i venea pe limbă, amestecînd cîte patru-cinci chestiuni care nu aveau nici o legătură între ele — își dădea sama de lipsa lui de onestitate, dar nu putea, tulburat cum era, să gîndească logic —, tăcu. Cum și Sora tăcea, avea senzația c-a rămas atîrnat în aer.

— S-a petrecut ceva cu tine, Valentine ! — zise într-o tîrziu fata. — Nu mai ești cel de mai înainte...

Ridică ochii și-l privi cu o melancolie dureroasă.

— Ai... ai îmbătrînit mult de la Paști încoace. Se vede pe tine. Am senzația că ai trecut printr-o grea experiență de viață, dar nu-mi dau sama de ce natură a fost. Parcă s-a agățat, parcă s-a lipit de tine ceva străin.

Valentin nu răspunse, mirat în sine de intuiția Sorei, dar, în același timp, temîndu-se să nu se trădeze, se străduia să pară uimit de vorbele ei.

— De ce nu-mi spui ? — continuă Sora. — În ultimul timp nu mi-ai mai trimis decît ilustrate, cu cîte un rînd sau două. Asară, de bucurie că ai venit, n-am observat nimic.

— Dar nu s-a petrecut nimic deosebit, Soro ! E adevărat că mi-a venit cam greu să părăsesc clinica chirurgicală, însă n-am avut încotro. Dacă aș mai fi rămas acolo, n-aș mai fi avut timp suficient să-mi pregătesc examenele, așa cum ți-am spus la Paști și cum, de altfel, ți-am și scris.

— Da, însă nu mi-ai scris cum de ți-ai găsit timp, pe urmă, să lucrezi la clinica ginecologică.

— E cu totul altceva ! Nu mai sînt intern, nu mai sînt legat de clinică.

— Nici despre asta nu mi-ai scris. Nici părinții tăi nu știau dacă ești intern sau extern.

— Păi, de vreme ce aveam locuință în oraș, era de la sine înțeles că nu pot fi intern !

— Da. Ai dreptate. Numai că era bine dacă ne-ai fi scris.

Vocea ei se liniști puțin, se întorcea parcă la tonalitatea ei obișnuită. La gândul că Sora e atât de copilă, atât de nevinovată, încât o putea induce în eroare așa de ușor, pe Valentin îl cuprinsese o înduioșare adâncă.

— O să trec eu odată și-odată peste toate, draga mea. E nevoie să lucrez o vreme și la clinica asta. În viață voi avea nevoie de cunoștințe cât mai ample și de multă experiență clinică.

— Desigur că ai nevoie ! Cine poate avea ceva împotriva ?! Numai că era mai bine dacă ne-ai fi scris. E așa de liniștitor să vezi lucrurile limpede. Era un punct întunecat. Ieși de la o clinică pentru că ai nevoie de mai mult timp liber, și peste câteva săptămâni începi să lucrezi la alta ! Și tatăl tău a rămas nedumerit.

— Ați vorbit despre asta ? !

— Bineînțeles că am vorbit !

Încet-încet, Sora părea că-și revine. Se frământase o vreme dacă să-i spună lui Valentin despre ce auzise de la Laura și de la Ion în legătură cu plecarea lui de la clinica de chirurgie. Așteptase să-i vorbească el, dar el nu aducea vorba. Ion era sigur că-i va spune când se vor întâlni, și iată că se înșelase ! Dacă totuși fusese ceva, de ce nu-i spunea ? Oare ar fi bine să-l întrebe ea ? Poate pentru că-i ascunde ceva, de-aceia i se părea ei că nu mai e ca altădată. Dacă i-ar spune, oare ar fi iarăși cum a fost ? Doamne, ce bine-ar fi ! Altfel, cum să meargă desară la petrecere ? Când se hotărî, în sfârșit, să-l întrebe, simți că l-ar întreba în zadar. Alta trebuie să fie cauza schimbării lui. Și-atunci îi trecu prin minte că s-ar putea să fie vorba de femeia aceea despre care pomenise Laura că-l «ține strâns». Adevărat că Ion o asigurase că nu există o asemenea femeie în viața lui Valentin, dar poate că Ion voise s-o ocrotească pe ea, sau poate să-l ocrotească pe frate-său, pe Valentin. Gândul acesta o îngheță de spaimă și îi opri pentru o clipă pașii. Se hotărî deodată să-l

întrebe despre motivele ieşirii de la clinica de chirurgie. Poate că aici, în această ieşire, se găsea cauza schimbării lui. La cealaltă, nu putea şi nici nu voia să se gîndească.

— Valentine... începu ea şi se opri.

— Ce este, draga mea ?

— Valentine, am mare nevoie de sinceritatea ta. De ce nu-mi spui ?

— Ce să-ţi spun ? întrebă el, îngrozindu-se, dar făcînd încă o dată efortul de a-şi păstra tonul obişnuit.

— Chestia aceea cu clinica. Pe-aici s-a vorbit că n-ai fi părăsit-o chiar de bună voie. Dacă mi-ai spune, poate că n-aş mai simţi în tine acel ceva străin care mă îngheaţă. Vezi tu, noi trăbă să fim întotdeauna şi în toate sinceri.

— S-a vorbit pe-aici de aşa ceva ? !

— Da, cîteva cuvinte aruncate de Laura Dinu, într-o sară, la plimbare. Mergea cu altcineva înaintea mea. N-am auzit decît frînturi de conversaţie. L-am întrebat pe Ion, şi el mi-a spus că n-a fost nimic important şi că-mi vei povesti tu, cînd vei veni la petrecere. Dar a rămas puţin mirat că nu mi-ai scris.

Cum Sora deschidea o chestiune în care-i putea mărturisi totul, cu sinceritate — deşi el nu avusese de gînd să-i mai spună ceva, pentru că peste lucrul acesta trecuse de mult, ca peste ceva lipsit de importanţă —, Valentin se linişti dintr-odată şi începu să-i povestească pe îndelete, cu senzaţia că astfel scăpa de povara strivitoare care-l înăbuşea. Nu se mai gîndi că Sora s-ar putea neliניşti, că ar putea crede ceva rău despre vizitele lui în casa profesorului, despre el şi Dina, cum se gîndise odinioară. Îi povesti vizitele acelea cît mai pe larg, felul în care decurgeau ceaiurile, îi descrise cu lux de amănunte persoanele care erau de faţă, relată conversaţiile dintre ele. Îi vorbi de simpatia pe care i-o nutrea profesorul, despre intenţia lui de a-l face asistent, de starea materială bună a celor două familii, ba chiar i-o descrise cu simpatie pe Dina. Pomeni apoi de bănuiala lui că se urzea ceva în familie, pentru el şi Dina, şi cum, după propunerea profesorului de a-l face asistent, fiind sigur că se plănuieşte ceva, a părăsit clinica sub pretextul pregătirii examenelor. De altfel, nu era numai un pretext, pentru că, într-adevăr, avea nevoie de mai mult timp liber, şi ar fi plecat chiar dacă nu intervenea propunerea aceea a profesorului.

Dar, după ce-i făcuse propunerea, trebuise să plece numaidecât, pentru a nu-l induce în eroare, de vreme ce el își avea drumul lui fixat dinainte. Toate acestea le spusese și părinților lui. Ei însă nu i-a pomenit nimic, pentru că se temuse să nu o neliniștească zadarnic, făcînd-o să creadă cine știe ce, cînd în realitate nu fusese nimic.

Povestirea aceasta, lungă, plină de amănunte, fu ascultată de Sora cu multă atenție. Simțea că Valentin e sincer, că nu-i ascunde nimic. Simțea, din tonul cu care vorbise despre Dina, din detaliile pe care le dăduse despre ea, că nu o iubise, dar că, fiind o fată drăguță, îi fusese simpatică.

Cînd sfîrși Valentin, Sora îl luă de braț, se alipî de el și zise :

— Ce rău ai făcut că nu mi-ai spus și nu mi-ai scris nimic ! Și ce ciudat că nici ai tăi nu mi-au pomenit nimic !

— Sînt sigur că i-a oprit aceeași temere ca și pe mine. Să nu crezi cine știe ce și să te neliniștești degeaba.

— Cît de mult regret, Valentine, că m-am înfundat în banca asta ! Că nu m-am dus și eu la universitate. Îți aduci aminte că mi-ai spus odată că tu n-ai pe nimeni acolo ? Și că eu am fost gata atunci să las banca și să merg cu tine ?

— Da, mi-aduc aminte, răspunse Valentin, abia reținîndu-și un oftat la gîndul că, dacă Sora ar fi fost lîngă el, nu s-ar fi întîmplat...

— Cît ar fi fost de bine ! — exclamă Sora. — Aș fi fost mereu cu tine și n-ai fi putut să-mi ascunzi nimic ! Nu știu, eu de mică am senzația că, ascunzînd ceva de intîmii tăi, fie și un lucru neînsămnat, ți se zăvorăște sufletul.

— Da, cred că ai dreptate, spuse el pe un ton tragic, pe care însă Sora nu-l prinse, cu gîndul la fericirea de care ar fi avut parte dacă ar fi urmat și ea universitatea, dacă i-ar fi fost mereu aproape.

Liniștindu-se, Sora începu să-i vorbească despre petrecerea ce urma să aibă loc în aceeași sără, despre corul în care cînta și ea, despre surpriza pe care o pregătise Victor Dan cu cele două dansuri «clasice».

— A, nici nu ți-am spus ! Dacă puteai veni și tu cu cîteva zile mai înainte, am fi fost și noi una din părechi la cadril și la romană. Așa, te-au trecut numii între aranjori, și asta datorită lui Ion, care a stăruit pe lîngă Victor Dan să te pună pe ordine. El era sigur că vei veni.

— Sînt printre aranjori ?

— Da ! Şi cît ne-ar fi stat de bine să fim şi noi o păreche la cadrul şi la romană !

Era tîrziu. Virgil o chemă pe Sora la masă.

— Da ! Am înţales ! Nu mai striga ! Vin îndată ! zise fata.

La despărţire, Sora întinse gura spre Valentin, privindu-l ţintă în ochi. El coborî pleoapele şi o sărută uşor, abia atîngîndu-i buzele. Fata tresări. Acel ceva străin era încă în Valentin ! Dar el ieşi repede pe porţişă şi ajunse în stradă.

Sora rămase o vreme nemişcată, apoi dădu cu energie din cap şi, întorcîndu-se brusc, intra în casă.

Ana, cît ce-o văzu, îşi dădu sama de schimbarea din ochii ei şi de aceea o urmărise discret toată ziua, şi o urmărea şi-acum, la petrecere. Ceva se întîmplase, şi încă ceva grav, îşi zicea ea tot mai neliniştită, cînd îi putea descoperi prin mulţimea părechilor de dansatori. Nu era o păreche de tineri logodiţi, nici părechea luminoasă dinaintea de logodnă. Parcă se fereau instinctiv unul de altul. Şi-apoi, ce fel de zîmbete erau acelea ? Rare, convenţionale, de ochii lumii.

În vreo trei pauze, tinerii veniră şi se așezară la masa lor. Erau îngînduraşi şi distanţi. Ana se temea să nu mai observe şi alţii ceea ce însăşi vedea, şi fiindcă ei abia schimbau cîte un cuvînt, deveni ea vorbăreată şi chiar gălăgioasă. «Poate tot mai bine ar fi să danseze — îşi zicea Ana Preda, surîzînd către cei din jur, ca să nu i se vadă supărarea din suflet. Acolo, în grămadă, nu-i vede nimeni.»

Şi întorcîndu-se zîmbitoare spre ei :

— Copii, ce-ar fi să mai dansaşi puţin ? Că doară nu o să staţi aici, cu bătrînii ! Şi iarăşi în sine : «Dar ce-a putut să intervină între ei, Doamne sfînte ? !» se întreba, frîntă de îndoieli.

Pe drum, pînă la restaurantul unde avea loc petrecerea, dar mai ales în timpul dansului, Sora simţi şi mai puternic înstrăinarea lui Valentin. De altfel, fiecare simţea încordarea trupului celuilalt, refuzul reciproc de a se apropia prea mult.

După pauza de la miezul nopţii, Sora era cumplit de obosită şi-ar fi preferat să se ducă acasă. Dar îi era ruşine. I se părea că, dacă ar pleca, şi-ar dezvălui înaintea tuturor nenorocirea. Pentru că se simţea nenorocită, şi numai mîndria îi mai dădea putere să poată dansa, să poată conversa cu dan-

satorii. Da, acum a ştia ! Cauza înstrăinării lui Valentin nu era Dina, nu erau proiectele profesorului aceuia de a-l numi asistentul său şi de a-l căsători cu Dina. Cauza trebuie să fie femeia aceea despre care Laura spusese că-l «ţine strâns». Ce greşeală a făcut atunci că n-a rămas la hotărîrea ei dintîi şi n-a întrebat-o pe Laura Dinu ! I-ar fi spus, de bună samă, totul, cu răutate, n-ar fi cruţat-o, dar ar fi aflat adevărul, fie şi înflorit cu cleвете, cum îi plăcea Laurei. Acum era prea tîrziu s-o mai întrebe ! Acum nenorocirea se abătuse asupra ei. Acum... acum.. acum... «Acum ce ?» îşi răspundea. Simţea nedesluşit, din adîncul instinctului ei de femeie, că acum ar trebui să facă ceva, să scape. Să scape, dar de ce ? Nu ştia, nu putea să-şi precizeze.

Dimineaţa, după petrecere, Valentin părăsi, cu primul tren, oraşul, fără s-o mai vadă pe Sora şi spunîndu-le celor de-acasă că trebuie să se prezinte în aceeaşi zi, neîntîrziat, la clinică.

XV

Sora îşi luă concediu de la banca «Fortuna» în luna august. Cele zece zile de la petrecere pînă la concediu fură pentru ea un timp de mari eforturi de a înţelege cauza furtunii care-i bîntuia sufletul şi mai ales de a găsi mijlocul prin care să se salveze din această furtună. Lucra la bancă şi acasă cu o îndîrjire şi o sîrguinţă care nu-i mai lăsau timp liber. Îşi căuta de lucru şi cînd nu avea, numai pentru a nu le da prilej funcţionarilor, părinţilor, fraţilor să-i vorbească. Munca cu un fel de disperare, simţind că ocupaţia continuă, concentrarea permanentă asupra a ceea ce trebuia să facă sau îşi impunea să facă o apără de viespile veninoase ale frămîntării sale interioare, care parcă nu mai roiau în ea, ci în jurul ei. Muncind mereu, din toate puterile, observă că sentimentele, senzaţiile, închipuirile fanteziei sale, care, stîrnite de furtuna nenorocirii ce se abătuse asupra ei, începuseră să o ia razna, se potolesc, încep să-şi piardă din virulenţă şi să fie înlocuite de idei, a căror forţă o simţea aproape materială.

Ideile care i se limpezeau și i se stratificau în minte nu erau mai puțin amare decât sentimentele care o copleșeau cînd dădea drumul fanteziei. Dar erau totuși fundamentale deosebite de acestea. Pe cele din urmă nu le mai putea suporta. Ele parcă voiau s-o anihileze. Pe cînd ideile, oricît de amare, îi lăsausă speranța unei posibilități de salvare.

Reușise să-și impună o asemenea liniște și corectitudine în toate vorbele și atitudinile, încît, cu excepția mamei-sii, toți ceilalți din jurul ei erau departe de a putea bănuși ce se petrecea în ea. O schimbare constatau cu toții, căci, fără voia și știrea ei, expresia feței, privirile erau altele decât înainte, pline de o seriozitate încărcată de melancolie. Dar li se păreau firești de vreme ce Valentin nu putuse să rămînă decât o singură zi cu ea.

Numai Ana Preda era mereu îngrijorată de noul fel de a fi al Sorei... De aceea cînd, în a doua zi de concediu, Sora-i spusese că vrea să-și petreacă vreo cîteva zile la Cluj, la verișoară-sa, Florica Negru, mamă-sa o aprobă numaidecît.

— În sfîrșit, bine că te-ai hotărît ! De cînd te tot invită biata fată !

— Da. La ultima invitație, de-acum două zile, i-am răspuns telegrafic că mîine voi fi la ei.

— Mîine ?! Dar n-ai făcut încă nici-o pregătire !

— Dimpotrivă. Sînt gata. N-am decât să-mi pun lucrurile în geamandan.

Ana Preda se uită lung în ochii fiică-sii. Erau limpezi, dar încruntarea ușoară a sprîncenelor împrumuta privirii un aer distant, pe care mama-sa îl tălmăci exact : fata ei voia să-și hotărască singură soarta.

Sora nu mai fusese la verișoara ei de cînd terminase clasa a cincea de liceu. În schimb, Florica petrecuse vreo trei vacanțe în familia avocatului Preda.

Sora fu primită cu însuflețire de părinții verișoarei sale, iar Florica o purtă trei zile pe la magazine, pe la cofetării, pe la cinematografe.

— Te-ai schimbat, draga mea — îi zise la un moment dat Florica. — Te-ai făcut mai frumoasă, dar și mai serioasă. Uneori chiar mi se pare că ai un aer grav. E adevărat că te-ai logodit ?

Sora îi întinse mîna pentru ca Florica să vadă că nu are inel.

— Aşa am auzit vorbindu-se...

— N-a fost nimic oficial. Un băiat mi-a făcut curte. Un băiat de la noi cu care sînt prietenă de cînd eram copii.

— Credeam că aşa se explică aerul grav pe care îl ai uneori. Tu erai o fetiţă foarte văratecă.

— Cred că de vină sînt anii, anii şi slujba.

— Da, aşa e. Am auzit că lucrezi la o bancă.

— Da, la o bancă. Dar e oarecum în familie. Directorul e naşul meu, iar tata e avocatul băncii.

— Aşa mai înţăleg şi eu ! E mare lucru să poţi cîştiga un ban pentru nimicurile scumpe de care noi, femeile, nu ne putem lipsi. E foarte neplăcut să ceri mereu de la părinţi. Şi de asta nu ne dăm sama pînă cînd nu ajungem fete mari.

A patra zi, Florica fu ocupată tot timpul cu treburi casnice.

— Draga mea, nu trăbă să stai cu mine. Tu poţi ieşi. Cred că n-ai să te rătăceşti. Poate c-ar fi bine să vezi Grădina Botanică. E o splendoare ! O să mergem şi amîndouă o dată. Eu cred că am fost de cel puţin o sută de ori pînă acum.

Sora fu foarte mulţumită că Florica trebuia să rămînă acasă. Ştia ea de ce. Se îmbracă numaidecît şi ieşi.

Găsi cu destulă uşurinţă strada pe care locuia Valentin, şi casa. Era un imobil mare, masiv, cu două etaje. Adresa pe care o ştia nu cuprindea decît numărul imobilului... Unde era locuinţa lui Valentin ?

Se opri în faţa clădirii, privind-o, nehotărîtă ce să facă. Ii plăcea strada liniştită, îi plăcea casa.

Poarta grea de la intrare îşi deschise o aripă, şi în pragul ei se ivi un om scurt, cu faţa brăzdată, nerasă, cu hainele uzate.

— Căutaţi pe cineva, domnişoară ?

O văzuse prin ferestruţa cu geam şi cu zăbrele a porţii.

— Da. Am adresa la numărul acesta. Dar nu ştiu etajul, apartamentul...

— Pe cine căutaţi ?

— Pe domnul student în medicină Valentin Grecu.

— A, pe domnul doctor ?

— Încă nu e doctor...

— Noi aşa-i spunem !

— Nu știți, e acasă ?

— Nu mai locuiește aici, domnișoară.

— Nu ?! făcu mirată Sora.

— Nu, s-a mutat. A locuit la etajul al doilea, pînă acum două săptămîni. Atunci a făcut o călătorie, și, după ce s-a înapoiat, peste trei zile, a venit cu un hamal, cu o cotigă pe două roate, și-a adunat lucrurile și a plecat. M-am mirat, pentru că avea chiria plătită pe încă două luni înainte. Eu am încasat banii, căci eu port de grijă la clădirea asta. Eu sînt portarul.

— Îmi pare bine. Te rog atunci să-mi dai noua lui adresă.

Omul ieși din deschizătura porții și făcu un pas pe trotuar.

— Îmi pare rău, domnișoară, dar nu știu unde s-a mutat. Nu mi-a lăsat adresa. Mi-a spus numai că-i liberă camera și o putem închiria. N-a avut nici-o pretenție pentru chiria plătită înainte.

— Hm ! Atunci de unde aș putea afla noua adresă ?

— Cred că de la Clinici, domnișoară. Știu că lucra în timpul din urmă acolo. Și de nu va fi acolo, aceia îi vor ști cu siguranță adresa.

— Ai dreptate dumneata ! Am uitat ! — zise Sora, luminîndu-se. — Mulțămesc, domnule portar.

— Nu-i pentru ce, domnișoară !

În clipa aceea ieși pe poarta deschisă, cu pas elastic, o femeie tînără, de statură înaltă, cu pielea măslinie și cu nas acvilin. O măsură cu o privire fugară dar disprețuitoare pe față, o luă la stînga, pe trotuar, și dispăru după primul colț. La salutul cu plecăciune adîncă a portarului, nici măcar nu înclină din cap.

Sora, surprinsă de frumusețea exotică a femeii, o urmărise cu privirea pînă la colț.

— Cine era doamna ? îl întrebă pe portar.

— Proprietara, doamna Aneta Ionescu.

Omul se simțea umilit că nu-i răspunsese, în fața unei domnișoare străine, la salutul lui, și începu să pufnească supărat.

— Proprietara întregului imobil ?!

— Da, domnișoară. Bărbatul dumneaei a fost administrator financiar, om cu trecere, înțălegeți dumneavoastră... răspunse portarul, clipind din ochi.

Sora nu înțelese nimic. Dar fu cuprinsă de curiozitate și de neliniște.

— Locuiește aici ?

— Aici, cînd e acasă. Dar de la moartea bărbatului, e mai mult călătorită. Și-acuma, a venit numa alaltăieri. Ea stă la etajul al doilea, încolo totul e închiriat. Patru apartamente ! Știi dumneata cît reprezintă chiria lunară ? Douăzeci de mii de lei ! Și tot nu-i e de-ajuns ! Mai închiriază și o cameră cu intrare separată, din apartamentul ei. E de-o lăcomie !...

Sora îi mulțumi încă o dată și plecă. Simțea că portarul era gata să-i spună și mai multe, și dintr-odată i se făcu frică. Bănuia că Valentin ținuse cu chirie chiar camera aceea cu intrare separată din apartamentul proprietarei.

Părea că merge nepăsătoare pe stradă, ba chiar sprintenă, cînd, la o cotitură, tocmai cînd să iasă într-altă stradă mai mare, simți deodată că totul se-nvîrte-n jurul ei. Se opri și se răzîmă de un zid. Amețeala i se risipi îndată. Își încordase toată voința ca să nu se dea în spectacol. Și porni mai departe.

De cînd o văzuse pe proprietara lui Valentin și pînă ajunsese la cotitura străzii, înțelesese totul. Și ceea ce înțelesese îi adusese tot sîngele în obraji. Acum fața ei era de o paliditate impietrită.

Era sigură că nu se înșela. În clipa în care proprietara trecuse prin fața ei, măsurînd-o din creștet pînă-n tălpi, simțise o adiere de parfum, pe care, deși abia perceptibilă, o simțise și în apropierea lui Valentin. Era o mireasmă exotică, pe care mirosul ei nu o cunoștea. Apoi, locuința lui Valentin într-o cameră ce ținea de apartamentul ei, și mai ales frumusețea misterioasă și provocatoare a femeii... Din aceste trei elemente se născuse în sufletul ei, fără să-și dea sama cum, certitudinea legăturii dintre Valentin și Aneta Ionescu.

Se temuse pînă atunci, fără să știe de ce, de o femeie din umbră. Venise la Cluj decisă să-l determine pe Valentin să-i spună întreg adevărul. Se frămîntase destul în cele zece zile de după petrecere, ca să aibă dreptul la acest adevăr. Se gîndise că poate nu o mai iubește pe ea, apoi că poate a intervenit începutul unei iubiri noi, poate chiar o propunere de căsătorie mai avantajoasă, cu o fată mai bogată. Numai la o asemenea legătură, carnală, nu se gîndise. Simțea în

adîncul ființei o rană din care-i sîngera o amărăciune neînchipuită, ce-i îmbiba și trupul și sufletul.

Traversa cu o tot mai mare încordare străzile, fără să știe încotro merge. Se opri dintr-odată dinaintea unui mic restaurant dintr-o suburbie. Se simțea rău și se temea să nu leșine. Intră și ceru un coniac. Apoi încă unul.

Băiatul de serviciu, un puști de vreo patrușprezece ani, cînd Sora ceru și al treilea păhărel, zîmbi și-i zise :

— Domnișoara vine desigur de la o petrecere !

Sora îl privi încruntată, plăti și ieși.

Coniacul îi făcu bine. Știa de-acasă că-i face bine uneori. Dar trei păhărele deodată nu băuse nicicînd. Începu să-i simtă tăria. Dar odată cu ea, începu să-i curgă prin trup o căldură bună, și gîndurile începură să i se limpezească.

«Da, am plecat la clinică» își zise ea, și se uită dezorientată împrejur. Făcu vreo cîțiva pași și, la o încrucișare de uliți, întrebă pe un trecător încotro trebuia să o apuce pentru a ajunge la clinica ginecologică.

— O, domnișoară ! Dar cum de-ați ajuns aici ? Clinicile sînt în direcția exact contrară.

Omul, binevoitor, îi spuse pe unde să o ia înapoi pentru a ajunge la o linie de autobuz, îi recomandă să-și ia bilet cu corespondență, iar după ce va ajunge în piața mare a orașului, ce autobuz să ia pînă la Clinici.

Îi trebui aproape o jumătate de oră pînă ajunse. Găsi și clinica pe care o căuta, dar se opri în fața clădirii.

Cînd plecase de la fosta locuință a lui Valentin, nu voise să-l întîlnească la clinică, ci numai să-i afle adresa noii locuințe. Acum i se părea că nu mai are nici un rost s-o știe. Atunci de ce mai venise pînă aici ? Ar trebui să se întoarcă la locuința verișoarei, să-și facă bagajul și să se înapoieze cu primul tren acasă. Ce voise să afle de la Valentin aflate singură.

Se întoarse pînă la poarta de fier a curții. Dar aici se opri, cuprinsă de o adîncă îndoială, care părea mai mult o încercare disperată de a nu porni pe un drum fără de întoarcere. Aflase ea într-adevăr ceea ce voia să știe de la Valentin ? Se putea întoarce acasă fără să stea de vorbă cu el ? Nu ! Trebuia să știe dacă Valentin o iubea pe această femeie ! Numai atunci va vedea ce are de făcut !

Se înapoie, intră în clinică și se apropie de portar. Ceasul de părete arăta amiaza.

— Da, este aici domnul doctor. Dacă vrei, poți să-l așteptai. O să coboare îndată.

— Nu, te rog, sînt grăbită. Am nevoie numai de adresa locuinții lui.

Portarul o privi mirat.

— Regret, domnișoară, dar adresa locuinții nu i-o știu nici eu.

— Se poate?! Dar cînd e nevoie să fie chemat urgent la clinică, ce faceți?

Omul se uită la ea cu simpatie. Părea încurcat.

— Să vă spun adevărul, domnișoară. Știm adresa, dar domnul doctor ne-a oprit să i-o spunem vreunei femei. Și azi, numa cu o jumătate de ceas înaintea dumitale, a mai întrebat cineva de adresă, tot o femeie.

— Așa?! — făcu Sora. Și adăogă: — Dar eu sînt din același oraș cu domnul doctor Grecu. Sîntem și înrudiți oarecum.

— Da? Atunci e altceva!

Portarul intră în cabina lui, se uită pe un tablou afișat pe părete, se întoarse și-i dădu adresa.

— Ați putea să-l așteptați. Coboră în cel mult o jumătate de ceas.

— Mulțumesc, dar nu pot acum. Mai am de alergat prin oraș. E târziu — zise Sora, uitîndu-se la ceas —, se închid magazinele. Dar n-ai putea să-mi spui cum era domnișoara care s-a interesat de adresa domnului doctor? Am venit cu o prietenă, care și ea vrea să-l vadă, minți Sora.

— Nu era o domnișoară, ci o doamnă. O doamnă înaltă, brunetă, cu nasul mare. Dar cum spuneai că o cheamă pe prietena dumitale?

Sora spuse un nume pe nimerite.

— Nu! N-a fost ea! Pe doamna care a întrebat o chema Ionescu. Așa mi-a lăsat vorbă să-i spun domnului doctor, că l-a căutat doamna Ionescu.

— Da, e altcineva, zise Sora și, mulțumindu-i portarului, ieși.

Trecu repede prin curte, de teamă ca nu cumva tocmai atunci să coboare Valentin și s-o ajungă din urmă, și se îndreptă spre oraș.

Ajungînd în piața mare, o traversă, mai străbătu vreo trei străzi, și, cînd intră în bulevardul pe care stătea verișoară-sa, se opri brusc, privind fix înainte, ca și cînd i-ar fi tăiat drumul năluca unui dușman pe care numai ea o vedea : pe trotuarul celălalt trecea, înaltă, frumoasă și nepăsătoare, Aneta Ionescu. O fixă îndelung, încît trecătorii începură să se uite mirați în direcția în care privea Sora.

Nu urîse niciodată și pe nimeni pînă acum. Dar acum simți, dintr-odată, cum din adîncurile ființei sale se ridică un val puternic de ură ce-i tăie respirația. Da, pe femeia aceasta o ura de moarte. O ura pentru că-i întinase dragostea ei curată. O ura pentru că-i răpise liniștea și fericirea. O ura pentru că, egoistă și nepăsătoare, profitase de slăbiciunea lui Valentin. «Această femeie este dușmana mea ! A mea și a lui Valentin ! — își zise Sora, pricepînd deodată, sub impulsul răzvrătirii de ură, ceea ce nu înțelesese pînă atunci. — Și lui îi e dușmană, pentru că Valentin nu a iubit-o și nu o iubește. Dacă ar fi iubit-o, n-ar fi plecat de lîngă ea, și dacă ar iubi-o, nu s-ar ascunde de ea.»

Raționamentul acesta, care-i trecu fulgerător prin minte, o făcu să-și continue drumul cu pas hotărît. Era tîrziu și nu voia să întîrzie la masă, să-și oblige rudeniile s-o aștepte.

XVI

A doua zi, Sora se sculă de dimineată, și pînă să se trezească verișoara ei, ieși să caute noua locuință a lui Valentin. Trebuia să-l vadă, să stea de vorbă cu el. O găsi, dar Valentin plecase la clinică. Se întoarse acasă și luă micul dejun cu Florica.

— Unde-ai ieșit atît de dimineată ?! o întrebă, uimită, fata.

Sora simți că nu mai trebuie să-i ascundă nimic.

— Draga mea, am vrut să-l văd pe Valentin Grecu înainte de a pleca la clinică.

— A ! Va să zică tot este ceva între voi !

— Da, dar nu sîntem logodiți oficial. Îmi face curte și-atîta tot ! Aș vrea să-i dau cîteva știri de-acasă, de la părinții lui.

— Dar pentru așa ceva nu trăbă să te scoli cu noaptea-n cap și să bați străzile în zori. Poți da un telefon la clinică și vă dați o întîlnire. Poți să-l inviți aici. M-aș bucura să-l cunosc și eu. Treci la telefon și fă numărul clinicii ginecologice. Vezi că e o carte de telefon lîngă aparat.

Sora trecu în antreu, unde era instalat telefonul, dar, cum era un telefon cu centrală automată și nu știa să-l folosească — la bancă aveau instalația cu centrala la poștă —, trebui să-i facă numărul Florica și tot ea să-l cheme pe Valentin.

Răspunse o voce ursuză :

— Îl chem imediat. La ora asta n-au început nici operațiile și nici vizitele la bolnavi.

Totuși trebuiă să aștepte mult pînă cînd auziră din nou, în receptor, vocea ursuză de la început.

— Dar cine-l caută pe domnul doctor ?

— De la locuința consilierului Negru, spuse Florica.

Se părea că de la clinică cineva cerea informații suplimentare, pentru că iarăși se auzi în telefon vocea ursuză, întrebînd de astădată :

— Cine îl caută ? Doamna Negru ?

— Nu, domnule, nu-i nici-o doamnă. E o domnișoară — zise, rîzînd, Florica. Și punînd mîna pe microfon, ca să nu fie auzită, se-ntoarse spre Sora : — Cîte precauțiuni ! Da' știu că-i dificil logodnicul tău, n-am ce zice !

Dar înainte ca Sora să-i poată răspunde, Florica, luă mîna de pe microfon și continuă convorbirea :

— Da, domnule doctor, o domnișoară vă vorbește, și alta-i urmează numaidecît.

Și-i trecu receptorul Sorei.

— Bună-dimineața, Valentine ! Te-am luat de la trebi... Cum ? Nu-mi cunoști vocea ? Apoi, da, n-ai de unde, că n-ai mai vorbit cu mine la telefon. Sora sînt... Da, Sora... Cînd te pot vedea ? Dar încă azi !... Nu știu, poate rămîn mai mult. Depinde... Nu, nu sînt în nici-un caz în trecere... După-amiază, la șapte ? E cam tîrziu, dar, în fine... Da, îți știu adresa... Cum am aflat-o ? Te interesează ?... Bine, dacă te interesează, o să-ți spun după-amiază... La revedere !

— De ce nu l-ai invitat aici? întrebă Florica.

— A! Am și uitat! Scuză-mă, te rog! O să vină el aici, altădată.

— Dar cum?! Nu-i știai adresa?!

— Pe cea veche da. Însă s-a mutat de vro două săptămîni și încă n-a ajuns să mi-o comunice acasă. Am aflat-o ieri, înainte de amiază, la clinică.

— Așadar n-ai fost la Grădina Botanică! rîse Florica.

Sora se-nroși. Cînd, cu o zi înainte, la masă, vară-sa o-ntrebasese cum și-a petrecut dimineața, îi spusese că s-a plimbat în Grădina Botanică.

— Pentru că m-ai mințit, am să te pedepsesc — spuse Florica, surîzînd. — Ai să mergi cu mine în oraș, la tîrguiești, și pe urmă te duc în Grădina Botanică. Nu se poate să vii la Cluj și să nu vezi Grădina Botanică! E o minune!

Colindară prin mai multe magazine, și Sora se minună dinaintea unor galantare, de parcă le vedea pentru întîia oară.

— Dar, Soro, le-ai văzut și alaltăieri! Ai uitat?! întrebă, uimită, verișoară-sa.

— Da?! — întrebă ea, prefăcîndu-se mirată. — Se poate, dacă zici tu. Probabil că am văzut atîtea noutăți deodată, încît nu le-am reținut pe toate...

Mințea. Știa că alaltăieri nu văzuse mai nimic din cîte îi arătase Florica. Umblase, lîngă ea, pe străzi și prin magazine, cu gîndul la năcazul ei și făcînd mereu efortul de-a părea liniștită, naturală, de a nu lăsa să se vadă nimic din zbuciumul ei sufletească.

Petrecură apoi două ceasuri în Grădina Botanică. Aerul proaspăt, florile, plantele exotice din sere, mulțimea pasărilor și liniștea din jur o luminară și o purificară.

După-amiază, așteptă totuși cu îngrijorare, cu teamă și cu un fel de repulsie întîlnirea cu Valentin. Argumentarea logică, «matematică» pe care și-o construise nu-i putea înăbuși decît în parte reacția instinctului. Ceva se întîmplase totuși, ceva care o rănea și o umilea și care făcea ca Valentin să i se pară altul decît «înainte». Altul, pe care, iată, acum, în pragul întîlnirii, nu mai știa dacă-l iubește sau nu, sau dacă l-ar mai putea iubi.

Dar cînd Valentin îi deschise ușa, simți un junghi drept în inimă. Era să nu-l mai cunoască de îmbătrînit ce părea.

Fața-i era suptă, ochii căzuți în orbite, și în ei pîlpîia o flacără ciudată, parcă un fel de spaimă. De altfel, de cînd vorbise cu el la telefon i se păruse că vocea lui era obosită, nesigură și temătoare. Dar crezuse că de vină era surprinderea de-a auzi că ea era în Cluj și că vrea să-l vadă. Acum însă, văzîndu-l, privirile Sorei se umplură de lacrimi, repulsia cu care venise la el se topi, și, după o clipă de uimire, se repezi, îl îmbrățișă și îl sărută.

— Nu trăbă să-mi spui nimic ! Știu tot, Valentine ! Tot ! Tot !

Simțindu-l rigid, Sora îl îmbrățișă din nou, îl strînse cu putere și-l sărută iarăși.

— Nu-ți fie teamă ! Știu tot ! Îmbrățișează-mă ! Sărută-mă !

Ochii lui Valentin începură să crească, o fixară uimiți, apoi privirile lui căpătară strălucire, căldură, ca și cînd ar fi înviat sub impulsul unui izvor de viață nevăzut. Coborî pleoapele, o îmbrățișă, o sărută cu disperare, nesfîrșit. Apoi oftă, zguduit de un hohot adînc.

Sora, desprinzîndu-se de el și așezîndu-se pe divan — simțea că nu o mai țin puterile —, repetă :

— Nu trăbă să-mi mai spui nimic. Știu tot. Am aflat.

— Cum ai aflat ? o întrebă, tulburat, Valentin, așezîndu-i-se alături și luîndu-i o mîină în mîinile sale.

Sora începu să-i povestească repede, și, povestind, își dădu sama că trece prin aceeași succesiune de stări sufletești prin care trecuse și cu o zi înainte. Cînd încheie, zise, încercînd să suridă :

— Nu ți se pare că sînt un bun detectiv ?

Dar simți că zîmbetul ei e fals, că nu era deloc veselă, ci că, dimpotrivă, îi venea să plîngă. Îi trebui o mare încordare a voinței ca să se rețină.

— Da — zise grav Valentin —, ai aflat unele lucruri, dar mai mult aspecte de suprafață. Trăbă să-nțalegi însă miezul lucrurilor, pentru ca iertarea ta și purificarea mea să fie totale.

Sora simți că Valentin are dreptate. Pusese degetul chiar pe rană, pe rana ei din suflet. Căci, istorisindu-i ceea ce știa, ce aflase, cu cît se apropia de sfîrșitul istorisirii, cu atît îi creștea în inimă sentimentul că ea nu-l iertase. De aceea îi venise să plîngă.

— Tu trăbă să știi și să te convingi, Soro, că eu n-am iubit-o și nu o iubesc pe femeia aceea, că nu m-a legat și nu mă leagă nimic de ea. A fost o întâmplare nenorocită. Dar pentru a înțalege acest adevăr — pentru că acesta e adevărul și este nevoie să-l înțalegi —, trăbă să știi cum s-au petrecut lucrurile. Tu mi-ai spus adeseori că fără sinceritate nu poți trăi. Acum simt și eu că așa este. Nici viață, nici iubire nu poate fi fără sinceritate. Eu mă hotărâsem, de altfel, să fiu sincer, să-ți spun tot, ca, dacă vei putea, să mă ierți. Dar nu acum. Mai aveam nevoie de-o vreme, ca să mă reculeg.

Sora tăcea. Își trăsesese încet mîna dintr-ale lui și le ținea pe amîndouă în poală.

Valentin se ridică de pe divan și începu să măsoare odaia în lung și-n lat, cu mîinile la spate. Un răstimp se plimbă în tăcere, cu pleoapele lăsate. Apoi începu să vorbească, fără a se opri din mers.

— Îmi vine nespus de greu să-ți vorbesc despre asămenea lucruri. Dar n-am încotro și te rog dinainte să mă ierți. Cei ce vor să trăiască o viață împreună, trăbă să se cunoască profund, cît mai bine. Pentru mine nenorocirea a fost că nu m-am cunoscut destul de bine. Nu mi-am cunoscut înclinarea spre sensualitate. M-am crezut întotdeauna invulnerabil din acest punct de vedere, ca și din altele de altminteri, pentru că am avut totdeauna o mare încredere în puterea voinței mele. Muncind mereu, așa cum am muncit eu, preocupat de ceea ce trebuia să cetesc, să lucrez, poate că nici n-am avut cum să-mi cunosc această înclinare. Te rog să mă ierți, dar era nevoie de această introducere că să înțalegi mai bine cele ce ți le voi povesti. Și acum voi fi cu totul sincer.

Se întrerupse și iarăși se plimbă un răstimp în tăcere. Apoi începu să povestească aventura lui, neascunzînd nimic, de cînd o cunoscuse pe Aneta Ionescu și pînă la petrecerea de Sîntilie.

Sora îl asculta cu ochii închiși, cu dinții închețați. Vru să-i spună că nu o interesează toate amănuntele pe care i le istorisea și de care îi era silă și rușine că le auzea rostite de gura lui. Dar se stăpîni, simțind că Valentin avea nevoie de această spovedanie pentru a se elibera de povara minciunii față de ea. Și, treptat, o adîncă înduioșare puse stăpînire pe

sufletul ei. Îi era milă de suferința ce se deslușea printre cuvintele lui Valentin, îi era milă de dragostea ei umilită, îi era milă de iubirea lor frumoasă de altădată.

— Mai departe nu mai am nimic să-ți spun. Ai aflat singură. Îți voi spune numai ce nu știi. Când m-am întors, după petrecere, n-am mai tras la vechea locuință, ci la un prieten, pînă mi-am găsit alta. Mi-am găsit-o pe asta încă în aceeași zi. Apoi m-am informat la portar dacă e acasă. Nu era. Nu venise încă. M-am mutat, cum știi, cum ți-a spus portarul. A treia zi a venit și ea. M-a chemat la telefon, fără să spună cine vrea să-mi vorbească. I-am recunoscut însă imediat glasul și am închis telefonul. De-atunci sună mereu, în fiecare zi, tot înainte de amiază. Am lăsat vorbă să nu-i spună nimeni nimic despre mine, nici dacă sînt în clinică, nici ce adresă am. Ieri, după cum știi, a fost la clinică. De cînd am venit, de după petrecere, n-am mai văzut-o. Și... n-am s-o mai văd ! Niciodată !

Tăcură amîndoi un lung răstimp. Apoi Sora șopti !

— Dar e frumoasă, Valentine...

— Ce găsești frumos la ea ?!

— E un tip exotic...

— Asta da. Portarul îmi spunea odată că-i armeană sau grecoaică, nu mai mi-aduc bine aminte.

— E, totuși, frumoasă. Are o frumusețe provocatoare, așa mi se pare.

— Ah ! E o nevropată. Asta e. Te rog, să nu mai vorbim de ea.

— De ce ? Te mai temi încă ?

— Nu ! Nu mă mai tem. Dar am început să mă purific și iar mă...

Nu încheie fraza, dar Sora înțelese ce a vrut să spună.

— Nu te mai temi deloc, deloc, Valentine ?

El se opri o clipă din mers, o privi adînc în ochi și zise :

— M-am eliberat de ea încă din noaptea aceea de Sîntilie. O să-ți spun altădată prin ce chinuri am trecut atunci, nu pentru ea, ci pentru tine. M-am întors aici ca om liber și mi-am luat toate măsurile de precauțiune ca să nu mă mai întîlnesc cu ea, tot ca om liber. Acum, că ești tu aici, lîngă mine, nu mai am nevoie de nici o măsură de precauțiune. Sînt așa de sigur, cum sînt sigur că respir.

— Ah, Valentine ! A fost groaznic ce mi-ai povestit, dar simt că e mai bine așa. Ai avut dreptate. Acum simt că te-am iertat detot. Dar pe femeia aceea să știi că o urăsc din tot sufletul, deși e foarte frumoasă, așa să știi !

— O urăsc și eu, Soro. Acum s-a isprăvit cu desăvîrșire. Tu ești aici, lîngă mine, și de nimic nu-mi mai pasă.

— Crezi în ajutorul meu Valentine ?

Valentin i se lăsă la picioare și-și puse capul pe genunchii ei.

— Dragă Soro, îl simt. Cum să nu cred în el ?

Ea își puse mîna în părul lui și începu să plîngă domol. Apoi plînsul izbucni cu putere, și multă vreme el nu o mai putu opri.

— Dagul meu — zise Sora într-o tîrziu, liniștindu-se —, ce bine-ar fi fost dacă veneam și eu cu tine, dacă aș fi urmat și eu o facultate ! Ți-am spus că sînt gata să părăsesc slujba de la bancă și să vin cu tine, dar n-ai vrut. Dacă-ai fi venit, nu se întîmpla toată grozăvia asta, nenorocirea asta.

— Da, acum regret și eu, Soro, că n-ai venit.

Și începură să-și povestească amănunțit zbuciumul sufletesc prin care trecuseră. Era lung și încîlcit și nu isprăviră de povestit zile întregi, după aceea. Simțeau nevoia de-a-și spune tot, pînă la amănuntele cele mai neînsemnate și pînă la nuanțele cele mai subtile ale sentimentelor și senzațiilor. Simțeau nevoia de a nu-și ascunde nimic, nu numai din imboldul sincerității și al iubirii, ci și pentru că, mărturisindu-se unul altuia, își dădeau sama că înlăturau pentru totdeauna viața și timpul ce se intercalaseră, străine, între ei, înstrăinîndu-i. Și se simțeau iarăși intimi, așa cum fuseseră înainte.

Pentru că Valentin voia cu tot dinadinsul să-și dea examenul de diplomă în februarie, deși pierduse peste două luni din timpul de studiu, făcură împreună un riguros program de lucru, hotărînd să se vadă numai o dată pe zi, sara, între șapte și nouă. Avea și el nevoie de un timp de recreere. De la șapte la nouă se vor plimba, vor cina împreună sau vor merge la cinematograful. Stabiliră ca Sora să rămînă toată luna august la verișoară-sa, și, dacă va fi nevoie, și mai mult, prelungindu-și concediul. Va avea astfel și ea prilejul

să petreacă o vreme ca studentă, deși fără cursuri, căci universitatea era închisă.

După vreo două săptămîni, într-o sară, Sora-l întrebă pe Valentin cu un ton melancolic :

— Nu ți se pare, dragul meu, să sîntem mai bătrîni acum decît înainte de...

— Mai bătrîni nu ! Impresia asta îți vine din experiența prin care am trecut.

— Da ? Adică simți și tu tot așa ?

— Cînd trece cineva prin ce am trecut noi, i se pare că a trăit mai mult decît perioada de timp real parcursă. Vremea de mai nainte i se pare cu mult mai demult trăită decît a fost într-adevăr trăită.

— Da, chiar așa mi se pare și mie.

— Dar, cu timpul, intensitatea acestei senzații scade. O să vezi tu.

Valentin se restabili repede. Totuși, trăsăturile figurii îi rămaseră mai aspre, dar Sorei nu-i plăcea această schimbare. I se părea că acum se poate răzima mai sigură de brațul lui, cînd mergeau la plimbare.

Într-o zi, Valentin cumpără inelele de logodnă și le schimbă în familia verișoarei Florica. Cu acest prilej, fu o serbare frumoasă în casa consilierului Negru. Invitaseră și un preot, pentru că doamna Negru susținea că inelele trebuie numaidecît binecuvîntate de un preot, și cîteva intimi ai familiei. Cu acest prilej, doamna Negru și soțul ei se oferiră să le fie nași la cununie. Tinerii le mulțumiră, și, cînd ieșiră, spre sară, la plimbare, trimiseră două telegrame, una doctorului Grecu și alta avocatului Vasile Preda, anunțîndu-le logodna cu inele, cu preot, cu nași — logodnă în toată regula.

Și Valentin, și Sora, care în fiecare sară se plimbau împreună, se mirau că nu au întîlnit-o niciodată, nicăieri pe Aneta Ionescu.

— Eu cred că știe de tine — zise într-un rînd Valentin — și de aceea nu cutează să ne iasă în drum.

— O femeie ca ea să nu cuteze ?! se miră Sora.

— Cred că, dacă aș fi singur, m-ar acosta. Dar pentru că știe că sînt cu tine, nu îndrăznește.

— Crezi asta ?

— E o femeie ciudată, cu toane, cum zicea portarul imobilului unde-am locuit. Astfel de femei au multe curiozități. De altfel, ți-am spus, eu cred că-i nevropată.

— Atunci crezi că e bine să mai rămîn ?

— Desigur ! Dar nu numai din cauza ei. N-ai idee ce poftă de lucru m-a cuprins de cînd te știu aici. Tu ai vrea să te duci acasă ?

— Nu, desigur ! Aș sta aici pînă la examenul tău de diplomă. E atît de plăcută fiecare zi lîngă tine ! — Apoi — zîmbi Sora —, mi-aș face și eu stagiul de studentă. Mai prind și eu cîte ceva din felul vostru de-a fi. Nu ți se pare că-s mai elegantă acum decît acasă ? Florica are un foarte dezvoltat gust artistic și m-a-nvățat să mă-mbrac mai frumos decît înainte.

— Dacă-i așa — rîse el —, deși mie nu-mi plac fetele prea elegante, cere-ți prelungirea concediului.

— Am și făcut-o !

— Nu mai spune !

— Deocamdată pentru septembrie.

Într-o după-amiază meraseră la plimbare pe strada unde stătuse Valentin. Portarul era pe trotuar, cu pipa în gură.

— Ce mai faci, domnule Dumitre ? — îl întrebă medicinistul. — Văd că tragi tare, colbăiești cu strășnicie !

Valentin știa că Dumitru nu avea voie să fumeze cînd era stăpîină-sa acasă. Spunea că-i otrăvește casa, culoarele, cu mahorca lui puturoasă.

— Mulțămesc. Acum fac bine, domnule doctor. Stăpîina a plecat iar. Era și timpul, că altfel m-aș fi mulțămît de slujbă. Ce m-a mai fiert în aceste trei săptămîni din urmă !...

Valentin și Sora se uitară unul în ochii celuilalt și surîseră. Era așa cum își închipuise Valentin. Văzînd că nu-l poate întîlni singur, că nu-i răspunde la telefon și că nu-i poate afla noua adresă, Aneta plecase din oraș.

Pe la mijlocul lui septembrie, Valentin se trezi cu factorul poștal, care-i aduse un mandat. Nu putea fi de-acasă. Primise bani cu două săptămîni înainte, la întîi ale lunii, cum îi trimitea de obicei tatăl său.

Era de la Aneta. Îi trimitea chiria pe două luni, avansul pe care îl plătise el. Pe cupon scrisese numai atît : «Nu-mi place să rămîn datorare !»

Era o aluzie la avansul asupra chiriei, sau era și o amenințare ?

Valentin îi arătă Sorei cuponul.

— Ce crezi ? E o amenințare ?

— Cine știe ? Poate pregătește o răzbunare.

— Orice-ar pregăti, nouă nu ne mai poate face nici-un rău.

Trecu și septembrie, și Sora își prelungi concediul și pentru octombrie.

Sosiră studenții, studentele. Era o forfotă ca la bîlci pe scările și sălile universității. Sora se amesteca uneori printre ei, singură sau însoțind-o pe Florica. Îi plăcea învîlmăseala asta de tinerețe și de voie bună.

Fură cele mai frumoase zile din vremea logodnei lor. Luau, adeseori, sara, cina împreună, în cîte un mic restaurant, povestindu-și ce văzuseră și ce auziseră peste zi. Sora era încîntată de aspectele noi, ale vieții studențești, pe care le descoperea în sălile de curs și pe culoarele universității, dar Valentin părea mai fericit decît ea. Era mai vorbăreț, mai luminos. El o întâlnea în fiecare sară cu mulțumirea recreatoare a muncii săvîrșite, a sporului din ziua aceea. Îi vorbea cu însuflețire despre ce a mai învățat, despre cît a mai scris la teză. Sorei îi plăcea să-l asculte, dar, de la o vreme, începu să-și dea sama că se plictisește. La început nu înțelese care ar putea fi motivul acestei senzații, dar apoi și-l lămurii. Trecea zi după zi fără să facă nimic. Toate grijile ei se mărgineau la toalete, la plimbările cu Valentin, la vizitarea magazinelor. Nici măcar frecventarea unor cursuri, împreună cu Florica, nu reușea să-i umple golul ce începu să-l simtă în suflet. Studenții aceia se duceau la cursuri urmărind un scop, pe cînd ea bătea sălile universității numai pentru a-i trece mai ușor timpul pînă la ceasul cînd trebuia să-l întâlnească pe Valentin. Orele petrecute cu el erau pline, e adevărat, dar ziua întreagă trecea tot mai încet, tot mai greu. Fiind obișnuită cu lucrul, cu satisfacția adîncă a muncii împlinite, nu se simțea întreagă, sănătoasă, pierzîndu-și vremea în zadar. Dorea din ce în ce mai mult să meargă acasă, să-și reia lucrul zilnic.

Întîmplător, către sfîrșitul lui octombrie, trecură iar pe dinaintea locuinței de odinioară a lui Valentin. Portarul, ras proaspăt, cu haine noi, cu pipa în gură, vorbea însuflețit,

pe trotuar, cu un domn. Când Valentin și cu Sora ajunseră în dreptul lor, domnul acela tocmai pleca.

— Tot bine, domnule Dumitre, tot bine ?

— Acum e bine detot, domnule doctor ! Am alt stăpîn.

— Cum așa ?! se miră Valentin.

— Tocmai îi explicam domnului care a plecat și care se interesa de casă că a venit prea tîrziu. Doamna Ionescu și-a vîndut casa. A cumpărat-o un negustor. Numaidecît mi-a mărit salarul, încît mă pot mișca și eu puțin mai omeneste ! Mi l-a dublat, domnule doctor ! S-a minunat cînd a auzit pe ce am slujit pînă acum cu credință și cu omenie.

— Te felicit, domnule Dumitre ! Și vechea stăpînă unde-i ? S-a mutat într-altă casă ?

— Am auzit că s-a stabilit la București. Se zice că s-a măritat c-un milionar. De ! Nu-i de necrezut, că era lacomă de bani și zgîrcită de n-avea păreche.

— Cum zgîrcită, cînd mie mi-a restituit chiria ?! zîmbi Valentin.

— Va restituit-o ?! Asta-i o adevărată minune !

Valentin observă că Dumitru ar mai fi vrut să spună ceva, dar ochii i se opriră pe fața luminoasă a Sorei și tăcu.

A doua zi, Sora îi spuse lui Valentin :

— Ce-ai zice, dragul meu, dacă m-aș duce acasă ? Am stat prea mult pe capul rudeniilor.

— Dar am văzut că lor le pare bine să stai oricît ai vrea.

— Sînt oameni buni, dar cred că am cam abuzat de bunătatea lor. Apoi, mai este ceva. Florica e mereu la cursuri, tu înveți toată ziua, numai eu pierd vremea degeaba. Cîteodată, peste zi, mi-e urît, Valentine.

— Ei, n-ai fi fost o bună studentă ! Te-ai fi plictisit degrabă !

— N-ai dreptate. Dacă-ai fi fost studentă, ai fi avut de lucru toată ziua. M-aș fi dus la cursuri, ai fi studiat.

— Hm ! Sînt studente care nu prea fac nimic, și totuși nu se plictisesc.

— Dimpotrivă ! Eu am auzit că fetele sînt mai silitoare și mai conștiincioase decît băieții.

— Sînt și astfel de fete, dar mai puține decît îți închipui tu. Dar, pentru că spui că te plictisești, te anunț că în cu-

rînd va începe un ciclu de conferințe publice pe care ai putea să le asculți și tu, cu mult folos.

— Nu ! Dacă n-ai nimic împotrivă, plec poimîne.

— Te-ai hotărît ?

— Tu ce zici ?

— Eu zic să faci cum crezi tu că e mai bine. E adevărat că dacă ești obișnuit cu munca organizată, regulată, de la o vreme te plictisești fără nici-o ocupație. Nici eu n-aș putea trăi așa.

— Apoi vezi !

— Dar, bine, tu ești femeie ! Și parcă am auzit că, după o teorie feminină, femeia trăbă să treacă prin viață amuzîndu-se, spuse Valentin zîmbind.

— Eu nu-s făcută pentru o asemenea teorie. Mie-mi place să lucrez. Mă simt mai curajoasă, mai puternică și, mai ales, mai mulțămîtă cînd fac ceva. Cred că nimeni nu poate fi fericit dacă nu lucrează.

— Asta-i teoria mea, dragă Soro !

— Să-mi dai voie să fie și-a mea.

— Îți dau, chiar cu plăcere... Numai că mi se pare că ai uitat ce spuneai după bacalaureat.

— Ce spuneam ?

— Că nu vrei să ajungi nici profesoară, nici funcționară, ca să nu te schimbi într-un automat. Să repeți zilnic același lucru.

— Da, nici acum nu mi-ar plăcea să ajung o mașină. Să apeși pe un buton și să pornească. Dar acum nu mai mi-e frică. Am aflat secretul.

— Ce secret ?

— Să n-ajungi un fel de mașină lucrătoare.

— Și care-i secretul ?

— Să-ți placă lucrul pe care-l faci. Să-ți iubești meseria. Să pui o parte din sufletul tău în muncă. Să nu faci nimic numai din datorie, numai pentru că trăbă să faci. Numai atunci munca te uzează și te schimbă în mașină de muncit. Dacă pui suflet, e altceva.

Valentin o îmbrățișă ușor și o sărută cu gingășie.

— Draga mea, nu te mai opresc ! Ai dreptate în ce spui. Știu din experiența mea. O să ne potrivim în toate împreună.

Peste două zile, Valentin și Florica o conduseră pe Sora la gară.

— Să nu faci cumva să nu vii la cununia noastră, Florico ! îi spuse Sora verișoarei sale, îmbrățișînd-o de despărțire.

— Nici dacă mă vor ține legată ! N-avea nici-o grijă ! Doar îți voi fi soră de mireasă !

— Apoi tocmai de-aceea !

Hotărîseră căsătoria către sfîrșitul cîșlegilor din anul viitor. Valentin era sigur că va promova medic în februarie.

XVII

Ana Preda nu a-ntrebat-o pe Sora ce se întîmplase între ea și Valentin. Se liniștise cu mult înainte de întoarcerea fiică-sii de la Cluj, încă de cînd primise cea dintîi scrisoare de la Sora. Acum era mulțumită că fata revenise acasă și că redobîndise seninătatea ei de-odinioară. E adevărat, nu mai era tot atît de expansivă ca mai înainte, liniile figurii păreau mai conturate, nuanțate de un aer de seriozitate. Părea mai matură, dar această expresie nu-i stătea rău, altoită, cum era, pe frăgezimea tinereții.

Ana nu a întrebat-o nimic, dar Sora, bănuind că mamă-sa observase ceva, simți nevoia unei explicații și-i spuse că între ea și Valentin se ivise un diferend din cauză unor clevete despre plecarea lui Valentin de la clinica chirurgicală. Și-i povesti toată întîmplarea cu invitațiile în familia profesorului, cu propunerea acestuia de a-l lua pe Valentin ca asistent și despre bănuiala tînărului că subț această propunere, ca și subț invitațiile repetate în familia profesorului, se ascundea intenția de a-l atrage pentru a-l căsători cu Dina. Și întoarse povestirea în așa fel, încît să o convingă pe maică-sa că Valentin renunțase la propunerea profesorului numai din dragoste pentru ea.

Ana crezu că acesta fusese adevărul motiv al supărării dintre Sora și Valentin și-i plăcu atitudinea băiatului. Făcuse un gest frumos, demonstrase că are caracter. Dar se și îngrijoră, trecîndu-i prin gînd că asemenea propuneri s-ar

putea să i se mai facă lui Valentin, și, în altă împrejurare, cine știe dacă nu va fi ispitit de o combinație cu o fată bogată. Își dădea sama că, gîndindu-se astfel, îl nedreptățea pe băiat, dar ea știa cum e viața și ce mari ispite pot fi pentru un tînăr averea și o carieră înlesnită. Și se acuza că prea de tînără și-a lăsat fata să se lege de Valentin, că de cînd ieșise din liceu, dacă n-ar fi fost legată, ar fi putut să aibă și alți pețitori. Așa, fiind legată, cine știe cînd se va mărita.

Reluîndu-și lucrul, Sora rămase uimită de atmosfera care domnea în bancă. Funcționarii păreau nervoși, și însuși nașul ei, Sava Scurtu, părea neliniștit. Fără să întrebe pe cineva, în cîteva zile desluși cauza : o mare firmă străină ducea o luptă necruțătoare împotriva întreprinderii forestiere a băncii. Își deschisese magazine în toate localitățile unde avea și întreprinderea «Fortuna» magazine, vindea din ce în ce mai ieftin, pînă cînd îl sili pe Sava Scurtu să vîndă materialul lemnos sub prețul de cost.

Directorul «Fortunei» nu era omul care să se sperie de concurență. Încă de la începutul întreprinderii forestiere trebuise să se lupte cu mai multe firme care încercaseră să-i facă dificultăți. Rînd pe rînd, concurenții se retrăseseră din luptă. O singură firmă rezistase mai mult, dar și aceea încetase concurența de mai bine de-un an. De vreo cîteva luni însă, reîncepuse lupta, de astădată cu intenția clară de a-și lichida adversara.

Întreprinderea forestieră începu să lucreze în pierdere mare, și pierderea aceasta se răsfrîngea asupra bugetului băncii «Fortuna». Sora văzu că și tatăl ei era din ce în ce mai îngîndurat, și, de la o vreme, neliniștea ce domnea între toți cei ce aveau relații directe cu banca trecu și în sufletul ei. Înțelese că toți își puneau încă încrederea în spiritul practic și în priceperea negustorească a directorului și i se păru că autoritatea lui crescuse între funcționari și între membrii consiliului de administrație.

Sora avusese întotdeauna o mare încredere în nașul ei. O avea și acum. Totuși încrederea aceasta nu o scăpa de îngrijorare. Ea cunoștea strîmtorarea în care trăia familia lor, mai ales de cînd Iuliu se înscrisese la litere și locuia, fără

bursă, la Cluj. Salariul lui taică-său, ca avocat al băncii, și cu salariul ei, abia ajungeau să acopere cheltuielile sporite. Maică-sa, care altădată aducea mereu vorba despre ieșirea ei din slujbă, acum nici nu mai pomenea de o asemenea posibilitate. Cancelaria advocațională nu mergea cu mult mai bine decât înainte. Totuși activitatea ei se îmbunătățise puțin în comparație cu trecutul, iar două procese mai mari, pe care Vasile Preda le câștigase în timpul iernii, îl încurajaseră pe avocat și ajutaseră la astuparea unor găuri din bugetul familiei. În casă nu vorbeau niciodată despre situația grea în care ajunsese banca, dar și Vasile Preda, și Ana, și Sora se gîndeau că le-ar fi foarte greu să răzbată printre nevoi dacă ar fi să li se reducă salariile.

Valentin veni de sărbătorile Crăciunului, dar nu rămase decât patru zile. Își dăduse teza la tipar, și urma să facă, îndată după sărbători, corecturile primei coli. Împrejurarea și timpul scurt cît rămase în oraș, nu-i îngăduiră să-și dea sama de îngrijorarea ce domnea atît în familia lui, cît și în cea a avocatului, deși tatăl său îi aminti, în treacăt, de concurența neînduplecată pe care trebuia să o suporte banca «Fortuna». Vorbiră însă mai mult de teza lui Valentin și de hotărîrea lui de a-și da doctoratul în februarie. Doctorul se bucura și de această promovare, dar și de faptul că astfel va rămîne numai Ion la facultate și deci va avea cheltuieli mai puține. Se gîndea cu îngrijorare la cazul în care banca nu va mai putea da nici o tantiemă membrilor din consiliu.

Doctorul Grecu ar fi renunțat bucuros la slujba oficială de medic de plasă. Cum se apropia de vîrsta de șaizeci de ani, îi era tot mai greu să umble prin sate. Dar nevoile nu-i îngăduiau să rămînă numai cu clientela din oraș. Sperase să-și limiteze activitatea după promovarea lui Valentin ca doctor, dar își dădea sama acum că fusese o speranță zadarnică. Viața era din ce în ce mai grea, facultatea lui Ion costa bani destui, iar fata, Anișoara, ajunsese în clasa a opta de liceu.

Către sfîrșitul lui ianuarie, fu chemat la un bolnav ce locuia într-un sat aflat la douăzeci și cinci de kilometri de pîrtare.

Gerul se rupsesse deodată, și drumurile erau desfundate. Nu putea fi vorba să meargă cu trăsura lui. Așa că se hotărî să plece călare. Mai umblase el, prin sate, călare, dar

rar, numai cînd tîna era foarte mare. Nu-i plăcea. Se obișnuise cu trăsurica lui.

Nevastă-sa se împotrivi din răspuțeri, dar nu-l putu dezmința.

— De trei zile-i cald ca primăvara — zise el —, iar călare se poate alege mai bine drumul.

— Ți se pare că-i cald, omule, dar nu poți merge fără palton. Cine știe cît va trebui să stai acolo. Și-apoi, sara și noaptea tot iarnă este, tot frig !

— Cine-a mai pomenit călăreț cu palton ! — răspunse el. — Ce, vrei să rîdă și copiii de mine ? !

Dar nu avu încotro și își luă paltonul.

Insistența prevăzătoare a femeii se dovedi bună, căci, după-amiază, vremea se strică dintr-odată. Întîi ploaie, apoi zăpadă, pe urmă numai zăpadă, cu o viscolire care-i îngheță picioarele de la genunchi în jos și uneori pătrundea și prin palton. Drumul pe o asemenea vreme fu greu și ținut mult, iar doctorul, pentru că-și pusese în cap să meargă dintr-una acasă, nu făcu popasuri în satele prin care trecu. Cînd ajunse în curte, abia putu descăleca. Părea că înțepe-nise. Înțepenirea trecu îndată ce intră în casă, dar începură junghiurile.

A doua zi nu se ridică din pat. Tușea săc și avea febră din ce în ce mai mare.

— Am prins oleacă de aprindere de plămîni — îi zise el nevestei. — Trăbă să-mi pui comprese cu apă rece.

Trei zile și trei nopți i-a tot pus comprese, dar răul dinlăuntru se încingea tot mai tare.

Maria, nevastă-sa, îi telegrafie lui Valentin să vină de urgență acasă, cu un bun internist.

Valentin sosi cu trenul de sară, aducîndu-l cu sine pe directorul clinicii de boli interne.

Amîndoi plămîinii erau cuprinși, cu pronunțate tendințe de agravare. Primejdia creștea din aceea că doctorul nu prea stătea bine cu inima, ceea ce pînă atunci nu știuse.

Toate încercările de salvare dădură greș. În a șaptea zi, Ion Grecu muri.

Abia atunci se văzu ce însemnase doctorul Ion Grecu pentru oraș și pentru tot jurul. Nimeni nu-și aducea aminte de o altă înmormîntare atît de impunătoare. Veni lume peste lume, și din oraș, și din tot jurul.

De la unire, doctorul trăise aproape uitat de majoritatea societății românești din oraș, dar nu și de pătura mai săracă a populației, care îl chema pe el la bolnavi, fiindcă lua onorariile cele mai mici și, în unele cazuri, nu voia să primească nimic. Poate că și din cauză că își prețuia prea puțin serviciile pe care le făcea, mulți dintre cei nou veniți în oraș nu-l chemau pe el, îndoiindu-se de știința lui medicală. Dar cu prilejul morții lui se vorbi atît de mult despre el, încît la înmormintare veniră și foarte mulți care nu-l cunoscuseră, dar care înțelesesă, abia în ceasul al doisprezecelea, că prin moartea lui Ion Grecu orașul pierdea mai mult decît o personalitate, pierdea un om. Întreaga presă din Ardeal publică articole elogioase despre activitatea lui, iar în cîteva mari ziare din capitală apărură corespondențe din localitate, despre contribuțiile lui la lupta pentru unire și despre devotamentul cu care se dedicase sănătății poporului. Ziarul de partid din oraș apărură, a doua zi după moartea doctorului, cu chenar negru și cu fotografia defunctului. Astfel își dădură sama localnicii că printre ei trăise, necunoscut de mulți, un om însemnat.

Toate aceste manifestări de prețuire nu putură micșora durerea familiei și a prietenilor apropiați, a celor puțini care se mai întâlneau încă la «Cazina română». Mai ales familiile Preda și Scurtu simțeau mai tare lovitura. Ion Grecu fusese singurul prieten al directorului «Fortunei», iar acesta ținea foarte mult la părerile doctorului, care, adeseori, îl ajutaseră să ia hotărîri dintre cele mai folositoare pentru bancă.

Familia Preda era cea mai de aproape lovită. Moartea doctorului schimba mult perspectivele căsătoriei Sorei cu Valentin. În primul rînd, era firesc să se amîne căsătoria, din cauza doliului. Apoi, era iarăși firesc ca soția doctorului, rămasă cu Ion la universitate și cu Anișoara în liceu, fără pensie de urmaș, pentru că doctorul nu împlinise încă zece ani de cînd era slujbaş la stat, să se gîndească la ajutorul pe care i-l putea da acum Valentin.

Și Ana Preda era neliniștită și pentru altceva. Iată că din nou se amîna căsătoria și din nou se prelunga logodna !... «Logodnă lungă, căsătorie nesigură !» își zicea Ana. Și se mai gîndea că și în cazul unei căsătorii apropiate cu Valen-

tin, fata ei va intra, de la început, în mari greutăți, pentru că nu se putea ca băiatul să nu-și ajute mama și frații.

Valentin își dădu examenul de diplomă în februarie, așa cum hotărîse. La susținerea tezei asistară Sora, Florica, Ion și Iuliu. La Crăciun, cînd discutasese cu tatăl lui despre teză, astfel plănuise Valentin să se desfășoare acest moment important din viața lui. Se gîndise, împreună cu Sora, ca la susținere să asiste amîndouă familiile înrudite, apoi directorul «Fortunei» cu soția, Florica și părinții ei, iar după aceea, sara, să ia masa împreună, la un mare restaurant, să ciocnească pahare cu șampanie și să asculte toasturile pe care, inevitabil, le vor rosti bătrînii. Acum, nimic din acest proiect nu se mai putea împlini. Cînară împreună în familia rudeniilor Sorei; nu se ținu nici un toast, nu se bău șampanie, și, la unsprezece, Valentin plecă să se culce.

A doua zi, tînărul doctor Grecu fu invitat de profesorul său de chirurgie, care, de data aceasta, îi expuse deslușit planul său. Voia să-l numească, pentru un an sau doi, asistent. Apoi îi va crea o conferință. Mai mult decît atît: în curînd îi va trece o parte din operațiile mai ușoare. În felul acesta va mai cîștiga ceva pe lîngă salariul de conferențiar, derizoriu, și își va putea ajuta familia. Dacă s-ar căsători cu Dina, ar fi foarte bine pentru el, căci ar intra într-o familie avută și cu bune relații, lucruri ce nu sînt de desconsiderat în viață.

Pentru întîia oară, Valentin îi spuse că este logodit. De altfel, purta inelul pe deget, dar se părea că profesorul nu observase.

— Da?! Nu știam — răspunse el. — Da, ai dreptate, la asta nu m-am gîndit. Totuși ai mai putea să lucrezi o vreme la noi, ca asistent. În felul ăsta ar crește și prestigiul diplomei. Ori ai de gînd să-ți cauți un post?

— Mi se pare că n-am încotro, domnule profesor. Mama are încă de crescut pe frate-meu și pe soră-mea, și mijloacele materiale nu o prea îmbulzesc.

— Evident! Cu salariul ridicul al unui doctor de plasă nu se poate face avere! Iar clientela particulară, într-un oraș mic, unde mai sînt doi-trei doctori, nu înșamnă cîte știe cc. Lumea nici nu-și dă sama că e un adevărat eroism pentru un medic să accepte un loc de doctor de plasă. Sta-

tul se arată mereu preocupat de problema sănătății publice, dar nu face nimic ca să-i ajute pe doctorii de plasă. Departamentul Sănătății se plînge mereu că nu găsește medici pentru mediul rural, dar cînd vine vorba de salarii mai mari, răspunde că nu sînt fonduri prevăzute la buget.

— M-am gîndit să iau deocamdată cabinetul tatei. Avea, nici n-ați crede, o clientelă foarte mare, e adevărat, mai mult în satele din jur. Dacă se va scoate la concurs postul de medic de plasă, cred că mă voi prezenta și eu.

— Ce să-ți spun ! Ar fi păcat pentru talentul, pentru dexteritatea dumitale. Dumneata ești făcut pentru chirurgie. La țară, trăbă să faci de toate. Ai făcut stagiul și la alte clinici ?

— Da, la cele mai importante, dar mă gîndesc că, după ce vor termina școala fratele meu și cu soră-mea, să mai fac practică la chirurgie. Ambiția mea e să-mi deschid, cu timpul, un mic spital.

— Ei ! N-ar fi rău, dar ai avea nevoie să mai lucrezi încă vreo doi ani cu mine. Dacă ieși din clinică, greu te mai întorci la ea. Viața are atîtea cotituri ! Și-apoi, lipsa practicii te face să uiți și ce-ai învățat.

— Oarecare practică aș face mereu, pentru că tatăl meu și opera, operații mai mici, e adevărat. În timpul din urmă își înzestraseră cabinetul destul de bine. Și el nutrea idealul să aibă un mic spital.

— Hm ! E interesant ce-mi spui. Dumneata te vei mai gîndi. În orice caz, să știi că la clinica mea ești oricînd binevenit. Poate că totuși vei putea să-ți rupi o lună, două pe an.

Valentin îi mulțumi și ieși foarte impresionat de la profesor. Iată că se interesa într-adevăr de soarta lui ! Și nu numai decît în legătură cu Dina ! Era un om cinstit și un adevărat profesor.

Căsătoria o amînaseră pentru duminică de după Sîntilie, cînd aniversau logodna lor în familie.

Maria Grecu, cînd îi povesti Valentin convorbirea cu profesorul, rămase pe gînduri, iar cînd băiatul veni acasă, de Paști, relua discuția cu el de-acolo unde o lăsaseră.

— Știu eu ce să zic, Valentine ? — spuse ea la un moment dat. — Poate că ți se deschidea o carieră înșămnată. Nu o să regreti că nu ai acceptat propunerea profesorului ?

— Nu, mamă, n-am să regret.

— Eu sînt datoare să te întreb, pentru că lucrul cel mai important în viață e să nu faci nimic împotriva convingerilor tale intime. Interesul, evident, te-ar îndemna să-i urmezi sfatul. Dar nu te poți lua numai după interes. El nu te face nici mulțămît, nici fericit. Știu că ții foarte mult la Sora.

— Da, mamă, foarte mult.

— Bine faci. E o fată vrednică. Eu cu mamă-sa ne-am gîndit de mult la căsătoria asta. Că veți duce-o mai greu acum, după moartea tatălui tău, e fără îndoială.

Nu putu și nu era nevoie să-i spună mai mult.

— Chiar dacă n-am fi logodiți, tot cu ea m-aș căsători, mamă. O iubesc.

— Dacă-i așa, și știu că-i așa, nu ai de ce să te temi de greutăți. Așadar, vrei să iai locul tatălui tău.

— Da, mamă.

— A fost concurs ?

— Da.

— Și te-ai prezentat și tu ?

— M-am prezentat numai eu. Singur. N-a mai concurat nimeni.

— Da, tinerii nu se prea îmbulzesc la asemenea posturi. Dar, martor mi-i Dumnezeu, noi nu ne-am putut plînge de nimic. Și înainte de unire, și după unire, am trăit bine numai de pe urma clientelei tatălui tău. Și tu știi ce fel de clienți erau majoritatea pacienților lui și ce onorarii îi puteau plăti. Totuși, muncind mult și luînd de la mulți, se aduna. S-ar putea însă ca munca asta intensă să-i fi obosit inima.

— Nu cred, mamă. Munca te ține sănătos.

— Da, munca ordonată. Dar el trebuia să lucreze fără program, cînd îi venea clientul sau cînd îl chema la un bolnav, fie că era ziua, fie că era noapte.

— Pînă la cununie, mai lucrez la clinica de boli interne. Pînă atunci se va da și rezultatul concursului. Și cred că și cununia va fi tot așa de sigură ca și rezultatul concursului, de vreme ce, și într-una, și-n cealaltă sînt singurul candidat.

— Da. Dar stai numai, că era să uit. Ți-a spus Sora că directorul Scurtu s-a cam supărat cînd a auzit că v-ați ales ca nași pe părinții Floricăi ?

— Dar ei s-au oferit ! Nu se putea să-i refuzăm ! Sora nu i-a spus ?

— Î-a spus, dar pas de-l convinge pe director ! S-au învoit așa : domnul Negru și cu soția lui, părinții Floricăi, să fie nănași din partea Sorei, fiind ei rude, iar Sava Scurtu cu nevastă-sa, din partea ta. Nu ți-a spus Sora ?

— Cînd era să-mi spună, că de-abia am venit ? ! Nu ne-am văzut decît în gară ! Și doar știi că a fugit repede acasă, spunînd că din cauza trenului meu nu va avea timp să termine de copt cozonacii.

— Va trebui să treci pe la director, să-i mulțamești. Sînt, și el și soția lui, niște oameni minunați. Mereu trec pe la mine, de cînd s-a prăpădit tatăl tău. Dar în timpul din urmă directorul e cam nervos și cam susceptibil. Îi merge rău în-treprinderea aceea forestieră. Îi concurează o mare firmă străină și vrea să-i distrugă. Vrea să constrîngă banca să-i vîndă ei pădurile. Așa-mi spunea ficiertatul tău tată.

Directorul Sava Scurtu se luptase vitejește împotriva firmei concurente, dar simțul său practic îi spuse, la un moment dat, că ajunsese la limită. Dacă mai continua să vîndă materialul lemnos sub prețul de cost încă două luni, ar fi putut aduce banca în stare de faliment. Ca să poată face față concurenței sîngeroase a firmei aceleia străine, ar fi avut nevoie de un capital de cel puțin douăzeci de milioane. Și nu avea de unde să împrumute atîția bani.

Bolnav de năcaz și de supărare, trimise vorbă firmei concurente că e gata să înceapă tratativele pentru tranzacție. Știa că și firma aceea, ca să poată susține concurența pe piețele de desfacere, lucra în pierdere, și se hotărîse să ceară pe materialul lemnos prelucrat, pe păduri și pe instalațiile uzinei un preț care să acopere pierderile grele pe care le suferise în ultimul an. Credea că propunerile lui îi vor conveni firmei, de vreme ce o scutea să mai lucreze încă vreo cîteva luni în pagubă. Dar adversarii nu voiră să-i ofere decît prețul cu care cumpărase pădurile și mai nimic pentru materialul prelucrat și pentru instalațiile uzinei. Cunoșteau situația băncii «Fortuna» și știau că o țin în mînă. Directorul con-

tinuă să reziste încă o lună, dar apoi fu silit să primească toate condițiile firmei concurente.

Fu un dezastru răsunător pentru bancă. Numele ei bun, cu un trecut atât de solid, se clătina. Sava Scurtu trăi ceasuri cumplite, dar nu avu ce face. Altfel ar fi dat peste cap și banca.

Urmarea imediată fu că «Fortuna» rămase numai cu doi funcționari, cu contabilul Verzaru și cu casierul Ion Banciu. Renunță și la avocat, urmînd ca Vasile Preda să susțină procesele băncii cu bucata, după tarif. La începutul lui iulie, banca părea aproape moartă, cu numai doi funcționari și cu puținii clienți care-i mai treceau pragul.

Sava Scurtu le păru celor din jurul lui neîndurător prin măsurile severe pe care le luă. Comprimă cheltuielile de administrație pînă la limita de jos a strictului necesar, suprimă tantiemele, mărcile de prezență la ședințele consiliului de administrație. Colaboratorii încă nu-i cunoscuseră această latură a caracterului și nu le plăcu. Dar recunoscuseră că măsurile erau absolut necesare și nu cîrtiră. Rămaseră însă adînc revoltați că în România nu existau mijloacele legale prin care să poată fi împiedecată concurența neleală a unei firme străine.

XVIII

Sora Preda se trezi, astfel, în pragul căsătoriei, fără post. Deși multă vreme socotise munca ei la bancă o îndeletnicire trecătoare, concedierea o descumpăni și o întristă, mai ales pentru că, după moartea doctorului Grecu, dîndu-și sama de greutatea pe care le va întîmpina Valentin, pusese mare preț pe slujba ei. Se gîndea că, după ce se vor căsători, Valentin va lua locul tatălui său, ea va continua să lucreze la «Fortuna», iar doamna Grecu va conduce, ca și pînă acum, gospodăria.

Pregătirile de nuntă nu-i îngăduiră însă nici ei, nici părinților ei să analizeze mai temeinic noua situație creată de dezastrul băncii. Era o pregătire înfrigurată, umbrită de cele două evenimente, grave pentru ei. Totuși se lucra cu hărnicie

și curaj. Lucrurile se mai puteau îndrepta, greutățile începutului puteau fi mai mici decât păreau sub impresia încă proaspătă, puternică, lăsată de cele două nenorociri, și, în sfârșit, nu era scris nicăieri că ei trebuie să-și înceapă căsnicia în condițiile cele mai prielnice.

Directorul Sava Scurtu nu era însă de această părere și nu părea deloc încântat de căsătoria apropiată a finei sale. I-ar fi plăcut s-o mai amîne. A și sugerat, prin soția sa, această amîinare, dar logodnicii nici nu voră să audă despre așa ceva, și nici părinții Sorei nu admiseră ideea directorului.

Căsătoria fu celebrată în prima duminică de după Sîntilie, cînd cei doi tineri aniversau logodna în familie. Fu o nuntă în cerc restrîns, familial : părinții, frații și surorile, cele două părechi de nași, verișoara Florica —, fără muzică, fără cîntece. O tristețe îngrijorată se ivea mereu în ochii și în cuvintele celor vîrstnici ; numai tineretul fu mai vesel, iar Sora și Valentin înduioșau, cu expresia lor fericită, sufletele celor din jur.

După nuntă, ce-i doi tineri petrecură trei săptămîni la țară, unde Ana Preda avea o moșioară și o casuță, rămase de la părinți. La început, hotărîseră să rămînă numai două săptămîni, dar, iată, se împlinea și a treia, și lor tot nu le venea să se înapoieze. Stăteau cu ceasurile pe bancă, în grădină, mîna în mîna, fără să-și spună nimic, ci din cînd în cînd se cufundau unul în privirea celuilalt și se îmbrățișau cu duioșie. Sufletele lor erau pline de o dulceață, de o aromă nouă, care-i îmbăta. Avea amîndoi sentimentul că sînt născuți și că viața lor abia acum începe.

Sora își dădu mai întîi sama că trecuse o săptămînă peste termenul pe care îl stabiliseră la plecarea de-acasă.

— Trăbă să ne întoarcem, Valentine ! Mi se pare că e nevoie să-ți iai postul în primire.

— Da, peste trei zile.

— Știi exact ?

Valentin zîmbi.

— Cum aș putea uita ?!

— Mie mi se pare că am uitat de toate.

— Da, am petrecut zile frumoase aici. De ! Viața își urmează cursul, și e bine că-i așa !

Sora înțelese la ce făcea aluzie, și nu răspunse. Ci, după o vreme, zise :

— Voi pleca de aici desăvârșit liniștită, Valentine. Voi înfrunta împreună cu tine orice greutate. Mi-ai intrat adânc în viață, dragul meu. De-acum sînt cu totul sigură că ești numai al meu.

— Dar pînă acuma n-ai fost ?!

— Am fost, dar nu așa cum sînt acum. Nu ți-am spus încă niciodată, Valentine.

— Ce anume ?

— Că, pînă am venit aici, aveam în apropierea ta o senzație ciudată. Simțeam ceva din femeia aceea. Parcă se agățase ceva din făptura ei de ființa ta, aveai parcă un fel de aer străin, pe care eu nu-l puteam risipi.

— Și mie nu mi-ai spus nimic !

— Nu, pentru că eram sigură că tu nu ești vinovat, că habar nu ai de aerul acela străin pe care îl simțeam eu. Cum să-ți spun ? Știam că numai eu îl simt.

— Și acum n-ai mai simți ?

— Nu ! S-a risipit încă din prima noastră noapte împreună. N-am mai simțit de-atunci decît mireasma ta. A biruit-o pe cealaltă. Parcă te-ai scaldat într-o apă proaspătă și fermecată. N-a mai rămas nimic străin în tine. Acum sînt sigură că pe femeia aceea nu ai iubit-o. Totuși vreau să mi-o spună încă o dată gura ta. Acum, de plecare, de întoarcerea noastră în lume.

— Nu, n-am iubit-o. A fost o nenorocire, cum te-ai putut convinge și tu.

După un răstimp de tăcere. Sora zise :

— Mulțumesc, Valentine. De-acuma numai un lucru să-l mai pot uita...

— Care anume ?

— Păi, întîi ai fost al ei !...

Inima lui Valentin se strînsese dureros. Așa era ! Amărăciunea acestui gînd nu-l mai părăsea nici pe el.

— O să încercăm amîndoi, Soro.

— Regreți și tu ?

— E mai mult decît un regret. Oricît am încerca să ne purificăm de o faptă rea, drojdia ei rămîne în suflet. Și din drojdia asta, mustrarea de conștiință își ridică mereu capul.

Sora se înduioșă.

— Dragul meu Valentin, nu te mai gîndi la asta ! N-am să-ți mai amintesc nici eu.

Ea îl îmbrățișă și îl sărută.

— Iată, ești curat ! Ești al meu, întreg !

— Da, sînt și am fost mereu. Dar asta nu ajută la nimic. Nu înăbușă glasul conștiinței. Cred că numai timpul. De altfel, mi se pare că e bine să fie așa. E bine să nu putem admite în conștiința noastră o faptă imorală. Faptul că nu putem uita o asemenea faptă ne păzește de altele. Nu te sili nici tu să nu te mai gîndești la asta. Va fi ca un memento ce nu te va lăsa să exagerezi calitățile mele. E bine să nu uităm că nu sîntem decît oameni.

— A, nu ! Nu sînt de părerea ta ! Eu vreau să uit și cred că voi uita cu desăvîrșire. Acum știu că ai fost și ești numai al meu...

Valentin Grecu fu numit doctor de plasă, în locul tatălui său, imediat după întoarcerea tinerilor de la țară. Ei se instală în două camere din locuința doamnei Grecu. Ar fi putut locui și în casa avocatului Preda, dar optară pentru această soluție pentru că locuința doctorului era în centrul orașului, cabinetul medical era în locuință, iar lumea era obișnuită să vină aici.

Valentin se puse pe lucru. Bolnavii începură să vină în cabinetul său, alții să-l cheme acasă. Își începu drumurile prin plasă. Sara, citea și studia ceasuri întregi. Se abonase la reviste de specialitate. Nici nu știa cînd trecea timpul și se bucura din tot sufletul cînd vedea încrederea clienților în el.

Vremea trecea însă mai greu pentru Sora. Două femei într-o gospodărie nu prea aveau ce face. Și ea, mai ales, cum nu era la casa ei, nu se putea amesteca decît în ce-i dădea de lucru soacră-sa. Și-i dădea atît de puțin, încît pe la zece dimineața nu mai avea ce face, afară de cazurile rare cînd doamna Grecu o lăsa pe ea la bucătărie.

Fără să spună o vorbă cuiva, Sora începu să se informeze unde ar putea găsi ceva de lucru. Simțea că are nevoie de o ocupație și ar fi voit să cîștige și ea ceva, pentru că traiul era destul de greu, iar amîndouă familiile, și a lui Valentin și a ei, erau destul de strîmțorate, avînd fiecare cîte încă doi copii de ținut în școli — familia Grecu, pe Ion, care după moartea tatălui său părăsise organizația aceea și se apucase

cu seriozitate de studii, și pe Anișoara, iar familia Preda, pe Iuliu, student la litere, și pe Virgil, încă elev de liceu.

La vreo trei luni după căsătorie, se făcu un post liber la contabilitatea prefecturii.

Sora se gîndi că, înainte de a lua o hotărîre, ar fi bine să ceară un sfat de la nașul ei, directorul «Fortunei».

— Draga mea, cred că nu mai trăbă să-ți spun cît de mult regret că nu mai lucrezi la noi. Hm ! Ce să spun ? Eu sînt un om care apreciez munca. E singurul rost al omului pe lume. Dar cred că acum trăbă să te înțalegi mai întîi cu Valentin și cu maică-sa. Crezi că se vor învoi ? Nu au nevoie de tine acasă ?

— Nu cred, nu am observat că ar avea.

— Trăbă să-i întrebi întîi pe ei. Sînt atîtea prejudecăți în societate, cînd e vorba de muncă, de o femeie slujbașă !... Să nu se simtă ei jenați, umiliți, pentru că, de-abia măritată, îți cauți de lucru. Știu că mamă-ta, la început, nu s-a împăcat cu venirea ta la bancă. Și-atunci ce erai ? O absolventă a liceului comercial, o fătuță care abia își dăduse examenul de maturitate !

— Da, însă mai tîrziu mama s-a obișnuit.

— Totuși să-i întrebi și pe părinții tăi. Eu, în locul lor, ți-aș aproba hotărîrea imediat. Deși, trăbă să-ți spun, am unele planuri ale mele pentru viitor. Înțalegi, desigur, că nu putem rămîne cu banca în situația de-acum. Am avut pierderi mari, e adevărat, dar eu mă gîndesc mereu cum să le acopăr, ca să dau un nou avînt băncii. Și-atunci cred că vom avea iarăși nevoie de tine și de tatăl tău.

— N-ar fi nici-o greutate, nașule. Aș lăsa imediat slujba de la prefectură.

După sfatul nașului său, Sora vorbi cu Valentin, cu soacră-sa, cu părinții. Nimeni nu păru încîntat de planurile ei. Totuși, cel mai înțelegător se dovedi Valentin.

— Lăsați fata să lucreze ! — zise el, mai în glumă, mai în serios. — Munca nu-i o rușine pentru nimeni ! Ce ? Gura lumii ? Dar ce ne pasă nouă de gura lumii ? ! O să vină vremea cînd nici-un fel de muncă nu va mai fi depreciată. Iar Sorei îi place să lucreze, să fie ocupată. Dacă nu sînteți de-acord să se angajeze la prefctură, dați-i de lucru acasă ! Cum să stea fata toată ziua cu mîinile în poală ? ! Nu-i făcută pentru a sta degeaba !

— Dar, Valentine — zicea Ana Preda —, va zice lumea că nu avem nici strictul necesar pentru existență, ceea ce tu știi bine că nu-i adevărat. Mulțumită lui Dumnezeu, a început să meargă mai bine biroul advocațial, iar cabinetul tău e în plină dezvoltare.

— Lumea care n-are de lucru se ține de vorbe. Gura lumii numai pămîntul o astupă. Dar nu o să admit ca din cauza ei nevastă-mea să nu facă ceea ce-i place și ceea ce-i face bine. Adevărul e că Sora s-a obișnuit cu lucrul. Cînd vor veni copiii, cînd va avea casa ei, va fi altceva. Dar acum are dreptate biata fată ! Ce să facă toată ziua ? Să bată tro-tuarele ? Să bată cofetăriile ? Eu nu pot suferi astfel de femei ! Viața nu ni-i dată numai ca să ne plimbăm prin ea și să ne amuzăm. Eu știu că Sora judecă bine. Bucuria vieții nu o găsești decît în muncă.

— Dar și noi am fost cîndva femei tinăre, și n-am simțit niciodată nevoia să avem o slujbă în afară de casă. O să găsească ea destul de lucru și în casă !

Rezistența celor două femei — căci Maria Grecu era de aceeași părere cu Ana Preda — fu însă repede înfrîntă, și Sora începu să lucreze la contabilitatea prefecturii.

Lumea începu să vorbească, și vorbi, într-adevăr, în felul de care se temeau mamă-sa și soacră-sa. Vorbi despre strîmtorarea în care trăiau, desigur, cele două familii, dacă o puseseră pe Sora să se angajeze slujbaşă la stat. Dar așa vorbiră mai ales localnicii ardeleni. Cei veniți din vechiul regat și stabiliți în oraș după unire, nu se mirară. Erau ofițeri, magistrați, profesori ale căror soții erau funcționare, institu-toare, profesoare. Ei erau obișnuiți cu asemenea situații.

Sora era foarte bucuroasă că putea lucra din nou. Satisfacțiile pe care i le dădu munca o făcură să aibă iarăși mai multă încredere în sine, să se simtă puternică și vrednică de Valentin.

XIX

Sava Scurtu nu aruncase o vorbă-n vînt atunci cînd îi spusese Sorei că banca nu putea rămîne în situația în care

o adusesese falimentul întreprinderii forestiere. Spirit realist și întreprinzător, el făcu, mai bine de jumătate de an, numeroase cercetări, căutînd un teren de activitate comercială sau industrială în care să investească rentabil, fără pericolul unei concurențe neleale, cum fusese aceea căreia îi căzuse jertfă întreprinderea forestieră. În sfîrșit, după îndelungi căutări și tratative, luă contact cu niște mari firme de peste graniță, care încheiaseră contracte cu statul român pentru construirea autostrăzii ce urma să treacă prin Transilvania. Contractă cu una din ele livrarea pietrei cubice de granit, închirie zeci de cariere de piatră de la diferite comune și se puse pe lucru.

Era însă o muncă grea și cerea, pe lîngă muncitori specialiști, un întreg corp de personal administrativ și de supraveghere tehnică. Savu Scurtu era mereu pe drumuri, uneori nu venea cu săptămîinile acasă. Întrase cu tot curajul în noua întreprindere, și, după calculele pe care le făcuse, după contractele pe care le încheiasse, era sigur că înainte de a se trezi concurența și de a începe lupta, banca putea cîștiga de-ajuns pentru a se consolida din nou și a putea face față, apoi, adversarilor.

Desigur, nu se gîndise niciodată că «Fortuna», societate pe acțiuni pentru comerțul bancar, va ajunge să închirieze și să exploateze cariere de piatră, cum altădată nu se gîndise că «Fortuna» va patrona o întreprindere forestieră. Dar acum, după război și după unire, toate se amestecau, o întreprindere intra în domeniul alteia, își schimba statutele, se ocupa cu afaceri la care nici nu visase înainte. Era o situație economico-financiară tulbure, neașezată, în care nu mai puteai lucra după un plan dinainte hotărît, într-un cadru precis stabilit, ci de pe o zi pe alta, ținînd mereu sama de pulsul momentului. Nu era o situație sănătoasă, își zicea el, însă, după legea conversiunii, își dăduse sama că trebuia să se adapteze rapid împrejurărilor, dacă nu voia să lichideze, cum pătiseră unele bănci care continuaseră să se restrîngă la afaceri pur bancare.

Fără priceperea în afaceri a directorului, «Fortuna» nu s-ar mai fi pus niciodată pe picioare, ci, în cel mai bun caz, ar fi tînjit de azi pe mîne, ca aproape toate băncile din centrele mai mici ale Ardealului.

Dar îndată ce trecu înfrigurarea luptei pentru salvarea «Fortunei» și consolidarea băncii prin noua întreprindere,

Sava Scurtu se simți deodată obosit. Coarda întinsă prea tare, lipsită de elasticitatea de-odinioară, a tinereții și a maturității, cedă. Directorul își arată dorința de a se retrage, dar consiliul de administrație, în care, între timp, fusese cooptat și Valentin Grecu, nici nu voia să audă. După mai multe consfătuiri și pertractări, ajunseră la concluzia să numească un subdirector care să fie în stare să alerge și să supravegheze toate lucrările de la carierele de piatră. Era, într-adevăr, o muncă prea grea pentru vârsta lui Sava Scurtu și după zbuciumul prin care trecuse.

Ca subdirector îl desemnă pe avocatul Vasile Preda. El era cel mai versat în afacerile băncii, și, după moartea doctorului Grecu, cel mai vechi colaborator al directorului. Era apoi un om calculat, prevăzător, priceput.

Cu prilejul acestei schimbări în conducerea băncii și după sedința de bilanț, în care se constatase marele avânt al întreprinderii, consiliul de administrație hotărî sărbătorirea lui Sava Scurtu la «Cazina română». Afară de membrii din consiliu și din comitetul de cenzori, fură invitați și alți oaspeți, dintre cei ce rămăseseră alături de bancă în anii grei prin care trecuse, precum și slujbașii «Fortunei», acum în număr de șapte. Numai pe Nichita Marele nu-l mai putură invita, căci el dormea de un an somnul cel de veci în cimitirul orașului, cu o frumoasă cruce de piatră la cap. După ce se pensionase, nu avusese curajul să părăsească orașul și «Cazina română» și să meargă la țară, după cum plănuise la început. Trecuse prin toate emoțiile directorului și ale consiliului de administrație, dar nu apucase să vadă banca ieșită deasupra greutăților. Îl doborâseră două crize de inimă — de inimă rea, zicea el —, și la treia nu mai rezistase.

Ionică, băiatul de serviciu al mărgineanului Bucur Popa, era acum fecior mare și priceput în aranjarea banchetelor, căci stăpînul lui, cum făcuse, ce dresese, reușise să se țină la el banchetele mai intime, mesele mai restrînse, cînd venea în oraș o personalitate politică. Era totdeauna bine și cu guvernul, și cu opoziția, convingîndu-i și pe unii și pe alții, că, nefiind înscris oficial într-un partid, putea să le facă mai bune servicii amîndurora.

— Aveți încredere în mine, domnilor! — le spusese el organizatorilor din consiliul de administrație al băncii. —

Aranjez eu totul. O să compun un menu clasa întâia. Doar e vorba de sărbătorirea domnului director! Dacă nu ne-om strădui pentru dumnealui să iasă totul foarte bine, atunci pentru cine ne vom mai strădui? Lăsați pe mine!

Se organizase o cină pentru treizeci de persoane. Printre invitați erau prefectul, primarul, inspectorul-șef de la administrația financiară și alte notabilități ale orașului.

Oaspeții — numai bărbați, cum se hotărîse — sosiră, după obiceiul românesc, în decursul unui ceas după ora fixată pe invitații. Ionică nu se impacienta. El știa năravul oamenilor și nu se grăbise să fie masa gata la ora fixată. Nu voia nici să se răcească, nici să se ardă mâncările.

Încet-încet, sosiră toți cei treizeci de comeseni. Ionică, ajutat de Sava, un băiat dezghețat, de prin părțile mărgina-nești, pe care-l angajase de curînd Bucur Popa, servea țuici și drojdie oaspeților, și bucățele de cîrnat afumat, pregătite în casă, foarte gustoase și apreciate de invitați. Mai erau masline, alte mezeluri, și sticle de bere la gheață, pentru amatori.

Conversațiile se legară îndată, și larma lor umplu sala. Ionică și cu ajutorul lui serveau mereu, mai ales cu drojdie. Ionică știa din experiență că succesul unei mese atîrnă de cele mai multe ori de antreul acesta. Dacă lumea se așeza bine dispusă la masă, luată puțin de tăria rachiului și de cheful discuției, toate bucatele aveau să fie bune, chiar dacă o friptură era mai tare sau mai arsă, ori vinul mai slab. De-aceea zîmbea satisfăcut cînd văzu că invitații se așează gălăgioși la masa lungă, frumos împodobită.

Se vorbi mai întîi despre evenimentul politic care făcea senzația zilei: divizarea unui mare partid politic, despărțirea dintre doi vechi tovarăși de luptă. Comentariile erau aprinse și variate. Unii susțineau că se apropie momentul dispariției partidelor politice, alții, dimpotrivă, că de-abia de-acum înainte se vor face grupări firești, după principii și programe, nu după persoane. Alții afirmau că această scindare nu era decît o manevră abilă, pusă la cale sus, unde se urmărea fărîmițarea tuturor partidelor, pentru a se ajunge, cu timpul, la dictatură, la absolutism.

Apoi începu o discuție aprinsă în jurul atotputerniciei străinilor în comerț și în industrie, pornindu-se de la experiența făcută de banca «Fortuna». Recunoșteau cu toții meritele directorului Sava Scurtu în salvarea băncii, și, după

friptură, cînd se servi un vin galben ca aurul, începură toasturile în cinstea și lauda directorului.

Cel dintîi luă cuvîntul părintele Nistor, care era acum președintele consiliului de administrație. El făcu un scurt istoric al «Fortunei», arătă importanța ei economică și chiar culturală pentru oraș și pentru satele din jur. Scoase în evidență priceperea, onestitatea, spiritul practic, hărnicia cu care fusese condusă banca, încă de la înființarea ei. Citi, după un tabel, ajutoarele culturale date în decursul anilor din profitul întreprinderii. Ele se ridicau la peste cinci milioane. Aduse elogiul directorului pentru dîrzenia cu care dusesese lupta în anii din urmă, și sfîrși prin manifestarea încrederii desăvîrșite și a dragostei pe care le nutrea consiliul de administrație și comitetul de cenzori față de persoana lui.

Toastară apoi prefectul, primarul, un administrator financiar și contabilul Verzaru. Unii erau cam luați de puterea vinului înșelător, pe care îl băuseră cu destul curaj, după ce începuseră cu drojdia lui Ionică, și vorbiră lung detot, mai bătînd și cîmpii prin considerații generale despre situația economică de după război, despre politica Băncii Naționale, din împrumuturile căreia doar douăzeci de procente reveneau agriculturii românești, iar restul de optzeci la sută alimentau comerțul și industria legate de interese străine. Alții, politicieni năruvași, considerară banchetul un prilej potrivit pentru a-i ataca pe cîțiva oameni politici care se perindaseră la guvern după unire, făcîndu-i răspunzători de situația economică în care se găsea țara.

Sava Scurtu ajunsese la cuvînt abia către miezul nopții. Le mulțumi tuturor, și pentru prezență, și pentru cuvintele rostite. Apoi se opri un răstimp cu paharul în mînă, tuși scurt și adaose :

— Domnilor, am să vă anunț, cu acest prilej, o hotărîre a mea. De mulți ani știu că una din lipsurile cele mai mari ale orașului nostru este aceea a unui spital. Fieciertatul doctor Grecu mi-a pomenit de multe ori despre această grea lipsă. Era idealul lui să-și poată înfiripa unul cît de mic. Statul nu ajunge să facă tot ce-ar fi necesar să facă. Uneori este nevoie să-i vină în ajutor inițiativa particulară. De-aceia m-am hotărît, împreună cu soția mea, ca unii care nu avem copii, să ajutăm, cu averea noastră, la înființarea unui spital. Trei sferturi din acțiunile băncii sînt, cum poate știți, proprietatea

mea. Le voi transcrie pe fondul noului aşăzămînt, ca un venit perpetuu pentru el. Perpetuu, cît se poate vorbi omeneste de veşnicie. Dividendul anului acesta este de trei sute de mii. Sper ca în anii viitori profitul băncii să fie şi mai mare. Aş dori ca banca să închirieze de pe acum o clădire potrivită pentru un spital, fie şi numai cu vreo douăsprezece paturi lî început. Spitalul vreau să fie chivernisit de bancă. După socotelile mele, s-ar putea aduna, cu timpul, un fond pentru o clădire nouă. Mai am şi altă avere, care, după moartea mea şi a soţiei, va rămîne tot spitalului.

Am voit să folosesc acest prilej ca să anunţ hotărîrea mea, pentru că sînt de faţă cîţiva iluștri bărbați ai societății noastre, și în primul rînd domnul prefect și domnul primar. Îi rog să se gîndească dacă nu ar fi posibil ca la înființarea acestui aşăzămînt să-și dea concursul și județul, și orașul. Sîntem în epoca de pregătire a bugetelor oficiale. În cazul în care acest concurs ar fi posibil, se-nțalege că spitalul s-ar putea deschide mai devreme, iar dacă ajutoarele vor fi în-sămnate, mai mari decît contribuția mea, noul aşăzămînt ar deveni proprietatea orașului, ori a județului, banca rămî-nînd permanent obligată să verse dividendele de pe acțiunile mele.

Iată, domnilor, ce am crezut că e bine să vă anunţ cu acest prilej.

Cuvîntarea lui Sava Scurtu făcu o adîncă impresie asupra oaspeților. Mișcați de gestul lui, sau poate numai însuflețiți de vin, prefectul și primarul declarară solemn că vor cere să se prevadă sume la buget, că vor cere rapoarte favorabile de la medicul județean, de la medicul orașului și de la medicul de plasă.

Valentin era foarte fericit. Îi străluceau privirile și se uita cu adîncă recunoștință la nașul său. Simțea că Sava Scurtu luase această hotărîre nu numai din motivele arătate de el în cuvîntare, ci și pentru ei doi, pentru Sora și pentru el. Le făcuse unele aluzii, cînd Sorei, cînd lui. La cununie, toată lumea se mirase că directorul «Fortunei», unul din nași, nu făcuse nici un dar tinerei perechi. Fusesse jenant și pentru părinți și pentru miri, mai ales pentru că toți ceilalți aduseră cîte un dar. Sava Scurtu, simțînd uimirea din jurul său, se mărginise atunci să spună, fără a se arăta strîmtorat de neatenția lui : «Cadoul meu de nuntă o să vină mai tîrziu».

Sorei, care, de o jumătate de an, trecuse de la prefectură la bancă, îi spusese odată : «Nu peste mult îți vei folosi cunoștințele pentru tine și Valentin». Iar lui Valentin, care-i vorbea adesea de necesitatea unui spital, îi spusese într-un rînd : «Poate dă Dumnezeu și se va face. E mare nevoie de el, știu eu de mult. Și fieceartatul tatăl tău îmi vorbea adeseori.»

Acum, Valentin îi strînse călduros mîna și-i spuse cu în-suflețire :

— Te-aș ruga, nașule, să mă ajuți să lucrez și eu în spitalul ăsta.

— Dar tu vei fi director, dragul meu ! Crezi că oficialitatea va face ceva ?! Eu nu prea cred. Dar și în cazul acesta, cel mai favorabil, tot tu vei avea conducerea.

Valentin nu-și mai afla locul de bucurie. Ar fi dorit să fie și Sora de față, să audă și ea. Dar Sora, de o lună, își luase concediu de la bancă, și chiar dacă la banchet ar fi fost invitate și femeii, tot n-ar fi putut veni, pentru că își aștepta primul copil.

Pe la unu, Sava Scurtu și cei mai mulți dintre oaspeți plecară de la «Cazina română». Valentin ieși printre primii.

Întră cu grijă în dormitorul lor. Voia să nu o trezească pe Sora, deși ardea de nerăbdare să-i spună și ei vestea cea mare.

Dar Sora nu dormea. Îl aștepta. Ațipise îndată ce se culcase, dar o trezise o zvîcnire puternică a fătului, și era puțin îngrijorată și tristă. Se temea.

Cînd îi spuse Valentin hotărîrea nașului, se lumină.

— Ah ! Să vezi că acesta-i cadoul dumisale de nuntă !

Mai trecură șase ani.

În vremea asta se petrecuseră multe schimbări în oraș și în țară. Nici nu se așezase bine frămîntarea socială de după unire, că se produse o nouă răscolire. Partidele politice fură desființate, și o mulțime de oameni, de familii, rămaseră deodată ca suspendate în văzduh. Cei care deținuseră situații politice, care trăiseră din perindarea la putere a partidelor, o mulțime de foști parlamentari, prefecți, primari, agenți electorali, rămaseră deodată șomeri. Aproape toți prefecții erau acum militari, activi sau deblocați. De asemenea și foarte mulți primari.

Foștii politicieni rămăseseră la început nedumeriți, uluiți, apoi se legaseră de speranța că situația aceasta nu va putea să țină prea mult, că va trebui să se revină la sistemul partidelor. Era nefirească și absurdă desființarea lor, ziceau cei mai mulți.

Pentru unii, pentru cei mai puțini, așteptarea era mai ușoară. Ei se învățaseră sub regimul partidelor, își făcuseră situații materiale frumoase, și nu-i mai interesa chiar atât de mult viața politică. Dar pentru cei mai mulți așteptarea era greu de suportat. Unii, în decurs de un deceniu și mai bine, întrînd în afaceri, cîștigaseră și pierduseră averi mari, și desființarea partidelor îi prinsese pîndind alte conjuncturi favorabile. Alții, în vremurile bune pentru ei, nu cruțaseră nimic, crezînd că izvorul bunei lor stări nu se va mai isprăvi, și trăiseră din plin, bucurîndu-se de viață. Aceștia erau acum aproape înțepenii de spaimă. Alții abia începuseră să-și facă un rost, fie pentru că intraseră mai tîrziu în politică, fie pentru că ajunseseră tîrziu, după îndelungate străduințe și stăruințe, în grațiile șefilor. Aceștia rămăseseră zăpăciți. Și cu toții stăteau în așteptare. Da, era absurdă, din punctele lor de vedere, desființarea partidelor. Și pentru că o considerau absurdă, erau convinși că nu putea să dăinuie prea mult.

Ca pretutindeni în țară, fuseseră închise, odată cu desființarea partidelor, și cele două cluburi politice din oraș. Rămăși fără nici o ocupație, membrii celor două cluburi se treziră că nu mai au nici unde să se întâlnească. Azi unul, mîine altul, începură, de voie, de nevoie, să frecventeze «Cazina română», pînă cînd o transformară în locul de întîlnire al tuturor. Încet-încet zidurile de «principii» și «programele» dintre oameni căzură, urile, vechi de peste cincisprezece ani, unele, dispărură. O solidaritate necunoscută pînă atunci se dezvolta între ei. Toți condamnau noul regim politic și toți își manifestau convingerea că așa nu se putea să rămînă.

Vechii și statornicii oaspeți și membri ai «Cazinei române» fură strimtorați în odăița lor din fund, dar nici aici nu aveau pace. Veneau cînd unul, cînd altul din membrii fostelor partide politice să-i întrebe ce se mai aude și să critice noul regim.

Nou-veniților nici nu le treceau prin gînd să se înscrie ca membri ai cazinei și să achite cotizațiile de cuvință. Contra-

bilul «Fortunei», care îndeplinea acum și funcția de casier al «Cazinci române», vru să le amintească de această datorie, dar Sava Scurtu se opuse. De aceeași părere cu directorul «Fortunei» fu și proprietarul localului, Bucur Popa, care propuse să se scadă chiria la jumătate. El câștiga frumos de pe urma nou-veniților. Cum nu aveau nici o ocupație, unii stăteau cu ziua de cap la cazină. Și cum era mereu iritați, mereu în așteptare, consumau mereu mâncare și băutură. Înainte de amiază — mezeluri, țuici, bere, șprițuri ; după amiază — cafele și vin. Ionică și băiețașul ajutor abia mai răzbeau cu servitul.

Nu peste mult timp, Bucur Popa avu onoarea să-i viziteze localul și foști miniștri, foști șefi, pe care cei ce se întruneau la cazină îi considerau și acum ca atare. Veneau să dea curaj partizanilor, să le spună că regimul nu poate dura mult pentru că e absurd, să-i sfătuiască să nu se împrăștie. Numai să mai aibă puțintică răbdare. Cu prilejurile acestor vizite, lumea se îngrămădea la cazină, și Bucur Popa făcea bune afaceri.

După câteva luni, se pare că în urma unui denunț, «Cazina română» fu închisă și sigilată, sub acuză că s-ar fi transformat într-un club politic în care se făcea agitație împotriva noului regim. Sava Scurtu alergă pînă la Ministerul de Interne pentru a obține dreptul de a o redeschide. Aprobarea i se dădu, dar numai cu condiția să nu permită intrarea în cazină a membrilor partidelor dizolvate, iar localul să fie folosit numai de către membrii permanenți ai «Cazinei române», și numai în scopurile culturale ale despărțămîntului localnic al «Astrei». Așa că, spre bucuria lui Verzaru și supărarea lui Bucur Popa, la «Cazina română» nu mai intrau decît vechii membri, iar duminica, în sala de lectură, și altă lume, amestecată, țărani și meseriași.

În același răstimp, Iuliu Preda devenise profesor la un liceu din Bucovina, iar Virgil, student la Politehnică în București. Avocatul Preda nu cheltuia mult cu întreținerea băiatului, căci Virgil primise o bursă de merit imediat după examenul de admitere. Era un tînăr cu mari aptitudini tehnice, iubit și stimat de profesorii săi.

Ion Grecu se lăsase cu totul de politică, își dăduse cu bine toate examenele și doctoratul în drept, și ajunsese judecător într-un oraș din nordul Ardealului. Soră-sa, Anișoara, era

acum studentă la medicină, în Cluj, și Valentin îi urmărea îndeaproape evoluția, pentru că avea nevoie de ea în spital.

Spitalul era deschis de doi ani. Sava Scurtu încercase, dar zadarnic, să determine prefectura și primăria să contribuie la înzestrarea așezămîntului. Deși în cîteva rînduri reușise să obțină înscrierea cheltuielilor necesare în buget, de fiecare dată pozițiile fuseseră suprimate. Văzînd că nu se poate gîndi la o clădire nouă, proprie, directorul închirie un imobil potrivit, o casă cu etaj și cu grădină mare cît un hotar, plină de pomi, mai la periferia orașului, într-un loc liniștit, și, după indicațiile lui Valentin și ale unui tînăr arhitect, făcură transformările necesare. Își zicea că poate cu timpul banca va putea cumpăra imobilul, care era de vînzare. Deocamdată însă, banii adunați, în patru ani, din dividende fură necesari la adaptarea localului și la înzestrarea spitalului cu instrumentele și aparatele strict necesare.

În fundul grădinii mai era o casă cu trei camere și cu dependințe, unde se mutaseră, imediat după deschiderea spitalului, Valentin și Sora, împreună cu cei doi copii ai lor, un băiețaș și o fetiță.

Inaugurarea spitalului s-a făcut numai după ce s-au ocupat toate cele douăzeci și patru de paturi. Părintele Nistor fusese de părere să se sfințească spitalul înainte de intrarea bolnavilor, dar directorul «Fortunei» nu se învoise: «Spitalul e spital numai cu pacienții lui înăuntru! Cum să-l inaugurezi gol?!» zicea el.

A fost o festivitate impunătoare. Se alesese ziua de Sîntilie, cînd se ținea și petrecerea tradițională din oraș, ca să aibă prilejul cît mai multă lume din jur să asiste la festivitate, să vadă spitalul și să ducă vestea despre el cît mai departe.

După liturghia de la biserică, părintele Nistor veni în procesiune, îmbrăcat în odăjdii, cu tot poporul, cu praporii în frunte, și cu corul.

Era o zi senină, și rîndunicile se țeseau necurmat prin văzduh, deasupra curții largi și a clădirii renovate.

Slujba religioasă a fost făcută în curte, ca să încapă toți cei ce voiseră să participe. Părintele Nistor a făcut sfințirea apei cu mare solemnitate și citi și cîteva rugăciuni de la sfințirea cea mare a apei, care se face la Bobotează, dar pe

care le adăose acum pentru marea lor frumusețe mișcătoare. Citi și cîteva rugăciuni de la maslu, fiind în ele vorba de bolnavi și de însănătoșirea lor, apoi rugăciunea de intrare în casă nouă. La sfîrșit îi boteză pe toți cei prezenți, unul cîte unul, începînd cu Savu Scurtu, cu membrii consiliului de administrație și ai comitetului de cenzori ai băncii, cu directorul spitalului, Valentin Grecu, și cu soția acestuia. Sora se apropie de cruce cu cei doi copii de mîna. Sărutară și ei crucea, strîngînd din ochi la stropii mătăuzului de busuioc și înflorind de zîmbete fața Sorei. Părintele stropi apoi toate camerele din spital și pe toți bolnavii, în timp ce corul, în curte, cînta fără oprire *Mîntuiește, Doamne, poporul tău*. Apoi părintele se întoarce în curte, înaintea mesei la care slujise, gata să-și înceapă cuvîntarea.

Erau prezente toate notabilitățile orașului. Părintele Nistor era foarte emoționat. Își începu cuvîntarea cu citatul evanghelic «Am fost bolnav și m-ați cercetat». Făcu elogiul iubirii aproapelui, în care se rezumă întreg creștinismul și arată învățătura lui Hristos: «Tot ce ați făcut unora din acești frați mai mici ai mei, mie mi-ați făcut», subliniind sublimitatea doctrinei. Vorbi despre starea sanitară a poporului de la sate, unde «adeseori oamenii mor cu zile», fie din neștiința lor, fie pentru că n-au mijloacele necesare să meargă, pînă departe, la vreun spital, fiindcă prin apropiere nu au nici unul. Pomeni de rîvna doctorului Ion Grecu, care și-a pus chiar sănătatea în joc pentru bolnavii satelor, și de dorința lui de-a înfripa un spital în oraș. Ceea ce nu i-a fost dat lui să vadă, are bucuria să conducă, de azi încolo, fiul său, tînărul doctor Valentin Grecu, «care merge cu vrednicie pe urmele părintelui său». Spuse, accentuînd, că «acest prea îmbucurător eveniment» al inaugurării spitalului n-ar fi putut avea loc «fără mărinimia și dragostea de aproapele său a mult respectatului director al băncii „Fortuna“, domnul Sava Scurtu». El a hotărît ca acest așezămînt să poarte numele băncii, înființată tot de dînsul, deși spitalul ar fi trebuit să poarte numele său. Consiliul de administrație, al cărui prezident avea cinstea să fie, «s-a plecat înaintea modestiei bunului creștin și a dat spitalului numele băncii». Desigur, preciza el, nu e decît un așezămînt modest, dar care va putea crește, dacă orașul și județul vor avea mijloace să-l mărească. Oricum, pînă la înființarea unui spital al orașului

și al județului, cel al băncii «Fortuna» are o importantă menire.

Vorbiră apoi prefectul și primarul.

Cele două persoane oficiale își arătară recunoștința pentru fapta caritabilă a băncii și a directorului și o lăudară, stăruind asupra importanței sanitare a spitalului pentru oraș și pentru împrejurime. Erau convinși amândoi că «subt noul regim, care consideră sănătatea poporului ca pe o datorie fundamentală a lui», se va ajunge la înființarea spitalului public, de stat, în oraș. Critică regimul trecut, lipsit de orice stabilitate și de consecvență în acțiuni: «Ce iniția un guvern, zădărnicea celălalt, care-i urma». Nu se putea realiza nimic pentru bunăstarea publică pentru că «orice realizare are nevoie de stabilitate, de durată». Susținură c-a început «o epocă nouă în viața României», că această epocă se caracterizează prin «solidaritate națională, stabilitate administrativă, interesul obștesc deasupra celui personal, selecționarea valorilor». În trecut, ce fel de oameni dețineau funcțiile de răspundere? «Mai bine să nu mai vorbim într-un moment solemn și îmbucurător ca acesta!» Apreciară și lăudară inițiativa particulară, criticând încă o dată politicianismul partidelor care, printre alte păcate, îl avusese și pe acesta că «i-a învățat pe oameni să aștepte tot de la stat».

Vorbi apoi Valentin Grecu, care mulțumi consiliului de administrație al băncii și în special directorului general pentru încrederea pe care i-o arătasera numindu-l conducătorul spitalului, și promise întregii asistențe că se va dedica trup și suflet acestui așezământ de binefacere.

Sava Scurtu le mulțumi tuturor în câteva cuvinte, și apoi oaspeții intrară să viziteze spitalul. Era târziu. Se apropia de ceasurile două când se isprăvi vizitarea.

Valentin și cu Sora îi invitară pe părinți, pe directorul Sava Scurtu cu soția și pe părintele Nistor cu preoteasa să ia amiaza la ei. Era primul prânz mare pe care îl dădea tînăra păreche în cei opt ani cîți trecuseră de la cununia lor.

Fu pentru toți un prilej de aduceri-aminte. Doctorul Grecu fu evocat cu multă duiosie de către cei prezenți. Durererea se stinsese în inimi, dar regretul învăluit în melancolie rămăsese. Cu cîtă bucurie n-ar fi luat și el parte la inaugurare!

Dar și melancolia care învăluie o vreme amintirea bunului medic se risipi, căci sufletele lor erau luminate acum de satisfacția că toți cei din jurul mesei erau sănătoși, că toți biruiseră, când singuri și când împreună, greutatea ce li se iviseră în drum și că toți ajunseseră să trăiască această zi solemnă de inaugurare a spitalului.

La cafea, Sava Scurtu scoase din buzunarul hainei un act și i-l dădu Sorei.

Ea făcu ochii mari și întrebători, apoi îl citi emoționată și i-l trecu lui Valentin. Acesta îl parcurse și el, și amândoi tinerii, adînc mișcați, îi mulțumiră directorului cu lacrimi în ochi.

— E darul vostru de nuntă, băieți, al meu și al nașei voastre. A venit cam tîrziu, dar tot a venit !

Prin actul acela se preciza că spitalul, adică înzestrarea lui actuală și eventuală clădire proprie, rămîn proprietatea Sorei și a lui Valentin Grecu, banca avînd obligația să verse, pentru susținerea lui, cota din venitul curat al acțiunilor foste ale lui Sava Scurtu, iar acum proprietate a spitalului. În cazul cînd s-ar construi un spital orașenesc sau județean, proprietarii pot fuziona cu el, în condițiile care se vor stabili de comun acord, din care fondatorul fixa una singură, și anume : Valentin Grecu să fie directorul spitalului. Dacă cele două părți nu vor cădea de acord, spitalul actual rămînea proprietatea finilor și a urmașilor acestora.

Sara, toată lumea luă parte la petrecerea tradițională de Sîntilie.

Ochii tuturor dansatorilor erau atrași de Sora și de Valentin. Păreau doi tineri îndrăgostiți abia de-o săptămînă. Dansau mereu și nu-și mai luau ochii unul de la altul. Păreau amîndoi mai frumoși decît pe vremea cînd fuseseră logodnici.

— Dragul meu — îi zicea Sora —, sînt tot mai îndrăgostită de tine. Nu știu ce-i cu mine. Uneori simt că-mi pierd capul.

— Numai să nu ți-l pierzi cînd faci socotelile spitalului. Acum lucrezi pe cont propriu, zîmbi el, purtînd-o ușor în ritmul valsului.

— Și, îți închipui ? Nu mai cred în realitatea femeii aceleia. Vorbesc serios ! Nu mai cred deloc. Nici nu mai pot crede.

— A ! Vorbești de Aneta ?! se miră Valentin.

— Așa-i că n-a existat ?

— Nu, n-a existat ! Sau ca și când n-ar fi existat, răspunse Valentin, privind-o adânc în ochi.

Și surîdeau amândoi, cu fețele luminoase.

CUPRINS

Domnișoara Ana	5
În pragul vieții	251

Lector : VICTOR IOVA
Tehnoredactor : AURELIA ANTON

Bun de tipar 05.02.1985.
Coli ed. 28,35. Coli tipar 29,25.

Tiparul executat sub comanda
nr. 1557 la
Intreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918”,
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
Bucureşti,
Republica Socialistă România

.

.

· 1

.

.